W. Lawrence Neuman

Toplumsal Araştırma Yöntemleri

Nitel ve Nicel Yaklaşımlar

2

YAYIN ODASI

TOPLUMSAL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Nitel ve Nicel Yaklaşımlar

2. CİLT

YAYINODASI Toplumbilim Dizisi

TOPLUMSAL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar / W. LAWRENCE NEUMAN

Özgün Adı
SOCIAL RESEARCH METHODS, Qualitative and Quantitative Approaches
(Translated from the English Language 6. Edition of Pearson Education-Allyn Bacon USA.)
© 2006, 2003, 2000, 1997, 1991 Pearson Education, Inc.

© 2006, Yayınodası Ltd.
Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın hiçbir bölümü, yayıncının yazılı izni olmadan, fotokopi dahil elektronik veya mekanik yöntemlerle kopyalanamaz, çoğaltılamaz veya kaydedilemez.

ÇEVİREN
Sedef ÖZGE

DÜZELTİ
Neslihan Demir

KAPAK ve KİTAP TASARIMI
Dilek Çetinkaya

BASKI
Desen Ofset
Birlik Mh. 448. Cd. 476. Sk. No. 2 Çankaya Ankara
T. 0312 496 4343
www.desenofset.com.tr

7. BASIM
Ekim 2014, Ankara

DAĞITIM
Siyasal Kitabevi
Şehit Adem Yavuz 14/1 Kızılay Ankara
T. 0312 419 9781

ISBN
978 9944 171 06 9 (TAKIM)
978 9944 171 08 3 (2.CİLT)

YAYINODASI
Yayıncılık Hizmetleri San. Tic. Ltd.
E. info@yayinodasi.com

TOPLUMSAL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ
Nitel ve Nicel Yaklaşımlar

2. CİLT

W. Lawrance Neuman

ÇEVİREN
SEDEF ÖZGE

YAYINODASI

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ KISIM
Temeller

1. BÖLÜM
Bilim ve Araştırma **1**
Toplumsal Araştırmanın Alternatifleri 3
Bilimin İşleyişi 10
Nicel ve Nitel Toplumsal Araştırma 20
Araştırma Sürecinin Adımları 20
Neden Toplumsal Araştırma Yapılır? 31
Sonuç 32

2. BÖLÜM
Araştırmanın Boyutları **35**
Araştırmanın Boyutları 36
Sonuç 73

3. BÖLÜM
Kuram ve Araştırma **75**
Kuram Nedir? 76
Toplumsal Kuram ve İdeoloji 77
Toplumsal Kuramın Parçaları 80
Kuramın Farklı Yönleri 89
Dinamik İkili 112
Sonuç 115

4. BÖLÜM
Metodolojinin Anlamları **117**
Üç Yaklaşım 119
Pozitivist Sosyal Bilim 120
Yorumlayıcı Sosyal Bilim 130

Eleştirel Sosyal Bilim 140
Feminist ve Postmodern Araştırma 152
Sonuç 156

5. BÖLÜM
Literatür Değerlendirmesi ve Etik Kaygılar **163**
Literatür Değerlendirmesi 164
Toplumsal Araştırmada Etik 191
Sonuç 218

İKİNCİ KISIM
Planlama ve Hazırlık

6. BÖLÜM
Nitel ve Nicel Araştırma Tasarımları **221**
Nirengi 222
Araştırmaya Nitel ve Nicel Yönelimler 223
Nitel Tasarım Başlıkları 232
Nicel Tasarım Başlıkları 237
Sonuç 260

7. BÖLÜM
Nitel ve Nicel Ölçüm **263**
Ölçüm Neden Gerekli? 265
Nicel ve Nitel Ölçüm 266
Ölçüm Sürecinin Bölümleri 267
Güvenilirlik ve Geçerlik 276
Nicel Ölçüm için bir Rehber 290
Endeks Oluşturma 297
Ölçekler 302
Sonuç 315

8. BÖLÜM
Nitel ve Nicel Örnekleme **319**
Olasılıklı Olmayan Örnekleme 320
Olasılıklı Örnekleme 327
Sonuç 353

ÜÇÜNCÜ KISIM
Nicel Veri Toplama ve Analiz

9. BÖLÜM
Deneysel Araştırma **357**
Deney için Uygun Olan Araştırma Soruları 358
Toplumsal Araştırmada Deneyin Kısa Tarihi 360
Rastlantısal Atama 362
Deney Tasarımı Mantığı 365
İç ve Dış Geçerlik 378
Pratik Etkenler 387
Deneysel Araştırmanın Sonuçları: Karşılaştırma Yapmak 388
Etik Üzerine 389
Sonuç 390

10. BÖLÜM
Tarama Araştırması **394**
Taramaya Uygun Araştırma Soruları 395
Tarama Araştırmasının Tarihi 396
Tarama Araştırmasının Mantığı 400
Anketi Oluşturma 401
Tarama Türleri: Avantajlar ve Dezavantajlar 433
Görüşme Yapma 441
Etik Tarama 453
Sonuç 456

11. BÖLÜM
Tepkisiz Araştırma ve İkincil Analiz **462**
Tepkisiz Ölçüm 463
İçerik Analizi 466
Var Olan İstatistikler/Belgeler ve İkincil Analiz 478
Çıkarım ve Kuramı Test Etme Sorunları 489
Sonuç 491

12. BÖLÜM
Nicel Verilerin Analizi **494**
Verilerin Ele Alınması 495
Tek Değişkenli Sonuçlar 500
İki Değişkenli Sonuçlar 507

İkiden Fazla Değişken 522
Çıkarımsal (Vardamlı) İstatistik 530
Sonuç 536

DÖRDÜNCÜ KISIM
Nitel Veri Toplama ve Analiz

13. BÖLÜM
Saha Araştırması **540**
Saha Araştırmasına Uygun Araştırma Soruları 542
Saha Araştırmasının Kısa Tarihi 542
Saha Araştırmasının Mantığı 548
Yerin Seçilmesi ve Erişim Sağlama 552
Sahadaki İlişkiler 562
Gözlemleme ve Veri Toplama 569
Saha Araştırması Görüşmesi 585
Sahadan Ayrılış 591
Saha Araştırmasında Etik Açmazlar 593
Sonuç 596

14. BÖLÜM
Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırma **601**
Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırmanın Kısa Tarihi 603
Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırmaya Uygun Araştırma Soruları 604
Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırmanın Mantığı 605
Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırma Projesinin Basamakları 616
Tarihsel Bağlamda Veri ve Kanıtlar 620
Karşılaştırmalı Araştırma 629
Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırmada Eşdeğerlik 647
Etik 652
Sonuç 653

15. BÖLÜM
Nitel Veri Analizi **658**
Veri Analizi Yöntemlerinin Karşılaştırılması 659
Kodlama ve Kavram Oluşturma 662
Nitel Veriler için Analitik Stratejiler 673
Diğer Teknikler 692
Sonuç 703

BEŞİNCİ KISIM
Ötekilerle İletişim Kurma

16. BÖLÜM
Araştırma Raporunun Yazılması ve Toplumsal Araştırmanın Politikası **706**
Araştırma Raporu 707
Toplumsal Araştırmanın Politikası 726
Objektiflik ve Değerden Bağımsızlık 744
Sonuç 746

EK A
Amerikan Sosyoloji Derneği Etik Kuralları **750**

EK B
Rastlantısal Olarak Seçilmiş Beş Basamaklı Sayılar Tablosu **770**

EK C
Veri Arşivleri ve İkincil Analiz Kaynakları Örneklemi **773**

EK D
Ölçüm Kuramı ve Endeks ve Ölçek Oluşturma için Özelleşmiş Teknikler **776**

EK E
Değerlendirme Araştırması **782**

Kaynakça 790

Adlar Dizini 835

Konu Dizini 839

IX. BÖLÜM

DENEYSEL ARAŞTIRMA

BİR DENEY İÇİN UYGUN OLAN ARAŞTIRMA SORULARI
Uygun Teknik Bulma Sorunu
Deneysel Araştırma için Araştırma Soruları
TOPLUMSAL ARAŞTIRMADA DENEYİN KISA TARİHİ
RASTLANTISAL ATAMA
Neden Rastlantısal Atama?
Rastlantısal Atama Nasıl Yapılır
Eşleştirme ve Rastlantısal Atama
DENEY TASARIMI MANTIĞI
Deneylerin Dili
Tasarım Türleri
Tasarım Simgelenimi
İÇ VE DIŞ GEÇERLİK
İç Geçerliğin Mantığı
İç Geçerliğe Dönük Tehditler
Dış Geçerlik ve Saha Deneyleri
PRATİK ETKENLER
Planlama ve Pilot Testler
Deneklere Yönelik Talimatlar
Deney Sonrası Görüşme
DENEYSEL ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI: KARŞILAŞTIRMA YAPMAK
ETİK ÜZERİNE
SONUÇ

> *Burada vurgulanacak temel bilimsel yöntem olan deney yapma, birbirinden farklı biçimlerde çevrelerinde değişikliklere maruz bırakılmış gruplar ya da bireylerin basit düzeyde karşılaştırılmasını kapsar.*
> – Leonard Saxe ve Michelle Fine, *Social Experiments* (Toplumsal Deneyler), s. 45

Bu bölümle birlikte, kitapta yeni bir kısım başlıyor. Önceki üç bölümde, araştırma tasarımının temellerini öğrendiniz. Bu bölüm ve sonraki üç bölüm, nicel araştırma teknikleri üzerine odaklanıyor. Deneysel araştırmayla başlıyoruz. Kavraması en ko-

lay olanıdır, bilimin pek çok alanında kullanılır ve pozitivist, nicel tarzın standartları açısından en "saf" olandır.

Deneysel araştırma, pozitivist yaklaşımın ilkelerine diğer araştırma tekniklerinden daha doğrudan yaslanır.[1] Doğa bilimlerindeki (örn. kimya ve fizik) ve ilişkili uygulamalı alanlardaki (örn. tarım, mühendislik ve tıp) araştırmacılar deneyler yürütür. Biyolojide bitkilerin büyümesiyle ilgili bir deneyi ya da mühendislikte bir metalin test edilmesini yöneten mantık, insan toplumsal davranışı üzerine deneylerde uygulanır. En yaygın olarak psikolojide kullanıldığı halde eğitim, suça yönelik adalet, gazetecilik, pazarlamacılık, bakıcılık, siyaset bilimi, sosyal hizmetler ve sosyolojide de deney bulunur. Bu bölüm önce kontrollü koşullar altında laboratuvarda yürütülen deneye odaklanıyor ve sonra sahada yürütülen deneylere bakıyor.

Sağduyu deneyleri, bilimsel dayanağı olan deneylerden daha az dikkatli veya sistematiktir. Sağduyu dilinde *deney*, bir durumda bir şeyi değişikliğe uğratmak ve sonra değişiklik olmadan var olanla sonucu karşılaştırmak anlamına gelir. Örneğin, arabamı çalıştırmaya çalışıyorum. İşe bakın ki çalışmıyor. Akü bağlantılarını temizleyerek "deney" yapıyorum ve sonra tekrar çalıştırmayı deniyorum. Bir şeyi değiştirdim (bağlantıları temizledim) ve sonucu (arabanın çalışıp çalışmadığını) önceki durumla (çalışmamıştı) karşılaştırdım. Örtük bir "hipotezle" başladım –arabanın çalışmamasının nedeni bağlantılarda pislik birikmesidir ve pislik temizlendiğinde araba çalışacaktır. Bu, araştırmacıların deneylerde yaptığı üç şeyi göstermektedir: (1) bir hipotezle başlamak, (2) bir durumdaki bir şeyi değiştirmek ve (3) değişiklik yapılmadan ve değişiklik yapıldığında oluşan sonuçları karşılaştırmak.

Öteki toplumsal araştırma teknikleriyle karşılaştırıldığında, deneysel araştırma nedensel ilişkileri test etmek için en güçlü tekniktir, çünkü nedenselliğin üç koşulu (zaman sırası, ilinti ve hiçbir alternatif açıklamanın bulunmaması) deney tasarımlarında açıkça yerine getirilir.

BİR DENEY İÇİN UYGUN OLAN ARAŞTIRMA SORULARI

Uygun bir Teknik Bulma Sorunu

Yeni araştırmacılar çoğunlukla hangi probleme hangi araştırma tekniğinin en iyi şekilde uyduğunu sorar. Bunu yanıtlamak zordur, çünkü problemle teknik arasında değişmez bir eşleşme yoktur. Yanıt şöyledir: Bilinçli bir yargıya varın. Araştırma raporlarını okuyarak, farklı tekniklerin güçlü ve zayıf yönlerini anlayarak, daha deneyimli araştırmacılara araştırmalarında asistanlık ederek ve pratik deneyim kazanarak yargı oluşturabilirsiniz.

Deneysel Araştırma için Araştırma Soruları

Deney, nedensel ilişkilere keskin biçimde odaklanmanın güçlü bir yoludur. Pozitivist bilimin kanunlarına sıkı biçimde uyar ve diğer tekniklere göre pratik avantajları vardır, ama aynı zamanda kısıtları da vardır. Bir deney için en uygun araştırma soruları onun güçlü yanlarına ve kısıtlarına uyar. Bunlar, deneyin temel mantığını ve pratik kısıtlamalarını, dar kapsamını, nedenleri yalıtma olanağını ve araştırmacıların anlaşmasını içerir.

Deneysel bir mantık kullanmaya uygun sorular, araştırma amacıyla insan ilişkilerine müdahale etmenin etik ve pratik kısıtlamalarıyla karşı karşıya kalır. İnsan yaşamının pek çok alanını araştırma amaçları için manipüle etmek ahlak dışıdır ya da olanaksızdır. Bir deneyin saf mantığı, deneyi gerçekleştirenin toplumsal yaşamı odaklanmış bir bölümünde bir değişikliğe yol açmasını ve sonra değişiklik ya da müdahaleden kaynaklanan sonuçları incelemesini sağlar. Bu, deneyin araştırmacının koşulları manipüle edebildiği araştırma sorularıyla sınırlı olduğu anlamına gelir. Deneysel araştırma şöyle soruları yanıtlayamaz: Üniversite eğitimi alan insanların, yıllık gelirleri üniversite eğitimi almayana insanlardan daha mı fazladır? Kendilerinden küçük kardeşleriyle büyüyen çocuklar tek büyüyen çocuklardan daha mı iyi liderlik becerileri geliştirir? Daha fazla örgütlenmeye bağlı insanlar seçimlerde daha mı sık oy kullanır? Bunun nedeni, deney yapan kişinin kimin daha fazla gelir elde edeceğini keşfetmek için rastlantısal olarak binlerce kişiyi üniversiteye gitmeye atamasının ve ötekilerin üniversiteye gitmesine engel olmasının mümkün olmamasıdır. Çocuklarda liderlik becerilerinin nasıl geliştiğini incelemek için çiftleri ya birden çok çocuk sahibi olmaya ya da tek çocuk sahibi olmaya zorlayamaz. İnsanları örgütlenmelere katılmaya ya da örgütlenmelerden ayrılmaya mecbur edip sonra oy kullanıp kullanmadıklarına bakamaz. Deney yapanlar, böyle müdahaleler veya koşulların benzerini oluşturmakta son derece yaratıcıdır, ama ilgilenilen pek çok değişkeni saf deneysel mantığa uyacak şekilde manipüle edemezler.

Deney çoğunlukla dar bir kapsamı ya da ölçeği olan konular için en iyisidir. Bu güç, deney yapan kişilerin kısa bir sürede kısıtlı kaynaklarla pek çok deney bir araya getirip "yürütmesine" olanak verir. Bazı dikkatli biçimde tasarlanmış deneyler yalnızca 50 ya da 60 gönüllünün bir araya gelmesini gerektirir ve bir ya da iki ayda tamamlanabilir. Genelde deney, makro düzeydeki kuramsal kaygılar ya da sorulardan çok mikro düzeye (örn. birey ya da küçük grup fenomenlerine) daha iyi uyar. Psikologların, sosyolojide toplumsal psikologların ve siyaset biliminde siyasi psikologların deney kullanma eğiliminde olmasının bir nedeni de budur. Deneyler çok seyrek olarak bir toplumun tümündeki ya da onyıllara yayılan koşullara bakmayı gerektiren soruları ele alır.

Deneyler, araştırmacıların bir ya da birkaç nedensel değişkenden kaynaklanan

etkiyi yalıtmasına ve hedef almasına destek olur. Nedensel etkilerin gösterilmesindeki bu güçlülük, bir araştırmacının çeşitli değişkenleri eşzamanlı olarak incelemeye çalıştığı durumlarda bir kısıtlamaya dönüşür. Deney, bir araştırmacının düzinelerce farklı değişkenin hep birlikte etkisini incelemesini gerektiren araştırma soruları ya da konuları için çok seyrek olarak uygundur. Deneyler, geniş bir yelpazedeki karmaşık ortamlar veya sayısız toplumsal grup içindeki koşulların hepsini aynı anda değerlendirmeye pek olanak vermez. Pek çok bireysel deneyimden gelen ve her biri bir ya da iki değişkene odaklanan bilgi birikimi, anlayışı ilerletebilir; ama deney, düzinelerce değişkenin eşzamanlı olarak nasıl işlediğini inceleyen karmaşık bir durum üzerine yürütülen araştırmadan farklıdır.

Deneysel yönteme uyan araştırma sorularını etkileyen son bir etken de anlaşmadır. Bazı başlıklar veya araştırma soruları için sayısız araştırmacı yüzlerce çalışmanın yer aldığı büyük çaplı bir literatür yaratmak için deneysel yönteme güvenmiştir. Bu, hızlı, sorunsuz iletişimi kolaylaştırır. Daha da önemlisi, araştırmacıların önceki deneyleri çalışma tasarımında yalnızca küçük ayarlamalarla yineleyerek bilgiyi hızlı biçimde ilerletmesine ve belirli koşulların ya da değişkenlerin etkilerini kesin biçimde yalıtmasına olanak verir. Bu bir kısıtlamadır, çünkü bir başlıkta uzmanlaşanlar yeni araştırmaları iyi bir deneyin kriterlerine göre değerlendirme eğilimi taşır. Deneysel olmayan bir araştırmadan gelen yeni bilgileri kabullenmekte ve özümsemekte daha yavaş kalabilirler.

Çoğunlukla, birbiriyle yakından ilişkili konular üzerine ya deneysel bir yöntem ya da deneysel olmayan bir yöntem kullanarak araştırma yürütmek mümkündür. Örneğin bir araştırmacı tekerlekli sandalyedeki insanlara yönelik tutumları incelemek isteyebilir. Bir tarama araştırmacısı insanlara tekerlekli sandalyedeki kişiler hakkındaki görüşlerini sorabilir. Saha araştırmacısı insanların tekerlekli sandalyedeki birine karşı tepkilerini gözlemleyebilir veya deney yapan kişinin kendisi, bir tekerlekli sandalyede insanların kendisine yönelik tepkilerini dikkatli biçimde not edebilir.

TOPLUMSAL ARAŞTIRMADA DENEYİN KISA TARİHİ

Deneysel yöntem doğa bilimlerinden ödünç alınmış ve psikolojide başlamıştır. Psikolojide yaygın olarak kabul görmesi ancak 1900'den sonra gerçekleşmiştir.[2]

Alman psikolog ve fizyolog Wilhelm M. Wundt (1832-1920), deneysel yöntemi psikolojiye getirmiştir. 1800'lerin sonuna doğru Almanya lisans üstü eğitimin merkeziydi ve dünyanın her yerinden önde gelen toplumsal bilimciler çalışmak için Almanya'ya gidiyordu. Wundt psikolojide deney yürütmek için bir laboratuvar kurdu ve bu pek çok öteki toplumsal araştırmacı için bir model oluşturdu. 1900'e gelindiğinde birçok ABD üniversitesinde ve öteki üniversitelerde araştırmacılar

deneysel toplumsal araştırma yürütmek için psikoloji laboratuvarları kurmuştu. Deney, yorumlayıcı toplumsal bilime daha yakın olan daha felsefi, içebakışçı, bütünleştirici bir yaklaşımın yerini aldı. Örneğin önde gelen ABD'li filozof ve psikolog olan William James (1842-1910) deneysel yöntemi kullanmadı ve benimsemedi.

Yüzyıl başından II. Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede, deneysel yöntem ayrıntılandırılmış ve toplumsal araştırmaya sağlam bir şekilde yerleşmişti. Yöntemin çekiciliği, toplumsal yaşamın bilimsel incelemesinin yeni yeni kabul görmeye başladığı bir sırada insanın zihinsel ve toplumsal yaşamını incelemek için objektif, yansız, bilimsel bir yol sunmasıydı.

Bu dönemde dört eğilim deneysel yöntemin büyümesini hızlandırdı: davranışçılığın ortaya çıkışı, nicelleştirmenin yayılması, araştırma konularındaki değişiklikler ve pratik uygulama.

1. *Davranışçılık*, 1920'lerde Amerikalı John B. Watson (1878-1958) tarafından kurulan ve B. F. Skinner (1904-1990) tarafından genişletilen bir psikoloji ekolüdür. Gözlenebilir davranışları veya zihinsel yaşamın sonuçlarını ölçmeyi vurguluyor ve hipotezlere katı ampirik testler uygulamak için deneysel yöntemi savunuyordu.

2. *Nicelleştirme* ya da toplumsal fenomenleri sayılarla ölçme de 1900 ile 1940 arasında büyüdü. Araştırmacılar toplumsal yapıları nicel olarak ifade edilebilecekleri biçimde yeniden kavramlaştırdı ve öteki yapılar (örn. tin, bilinç, irade) ampirik araştırmadan atıldı. Zihinsel yeteneğin IQ testiyle ölçülmesi buna bir örnektir. Başlangıçta Fransız Alfred Binet (1857-1911) tarafından geliştirilen zeka testi, 1916 yılında İngilizce'ye tercüme edildi ve gözden geçirildi. Yaygın biçimde kullanıldı ve zihinsel yetenek kadar öznel bir şeyin tek bir puanla iade edilmesi, kamuya insanları derecelendirme ve gruplamanın objektif bir yolu olarak cazip geldi. Gerçekten de 1921 ve 1936 yılları arasında zekâ testleri ile ilgili 5.000'in üzerinde makale yayımlandı.[3] Bu dönemde pek çok ölçeklendirme ve endeks tekniği geliştirildi ve toplumsal araştırmacılar uygulamalı istatistik kullanmaya başladı.

3. İlk başlarda ampirik toplumsal araştırma raporları araştırmaya katılan insanların adlarını da içeriyordu ve ilk denekler profesyonel araştırmacılardı. Daha sonraki raporlar denekleri anonim olarak ele aldı ve yalnızca eylemlerinin sonuçlarını bildirdi. Denekler gittikçe üniversite öğrencileri ya da okullu çocuklar arasından seçilmeye başladı. Bu değişiklikler, araştırmacı ile incelenen insanlar arasında gittikçe daha objektif ve uzak bir ilişkiyi yansıtıyordu.

4. İnsanlar uygulamalı amaçlar için gititkçe daha fazla deneysel yöntem kullanıyordu. Örneğin zeka testi uygulama, I. Dünya Savaşı sırasında ABD ordusu tarafından binlerce erkeği farklı konumlarda gruplamak için benimsendi. "Bilimsel yönetim" hareketinin lideri Frederick W. Taylor (1856-1915), deneysel yöntemin fabrikalarda kullanımını savundu ve işçi verimliliğini artırmak için fabrika koşullarını değiştirmek üzere yönetimle birlikte çalıştı.

1950'ler ve 1960'lar boyunca, araştırmacılar deneysel yöntemi kullanmayı sürdürdü. Deney tasarımına sızabilecek alternatif açıklama kaynakları ile ilgilendiler. Yeni araştırma tasarımları ve istatistiksel prosedürlerle deneylerde bu olası sistematik hata kaynaklarını azaltmanın yollarını oluşturdular. Deneyler, mantıksal olarak daha katı hale geldi ve 1970'lerde araştırmaları değerlendirmek için metodolojik kriterler gittikçe daha fazla kullanılır olmuştu. 1960'larda ortaya çıkan bununla ilişkili bir eğilim, gittikçe daha çok aldatmanın kullanılması ve etik meselelerle ilgili kaygıydı. Örneğin, artık yaygın bir pratik olan deney sonrasında toplantı, 1960'ların ortalarına kadar kullanıma girmedi.[4] Deney, mantıksal katılığı ve basitliği, pozitivist varsayımlarla tutarlılığı ve görece düşük maliyeti nedeniyle hâlâ yaygın olarak kullanılmaktadır.

RASTLANTISAL ATAMA

Toplumsal araştırmacılar sık sık karşılaştırmalar yapar. Diyelim bir araştırmacının elinde 15 öğrencilik iki grup var ve grupları aralındaki temel bir farklılık temelinde (örn. bir grubun tamamladığı bir ders) karşılaştırmak istiyor. Ya da bir araştırmacının elinde beş müşteri grubu var ve grupları bir özellik temelinde (örn. coğrafi konum) karşılaştırmak istiyor. "Elmaları elmalarla karşılaştır, portakallarla değil" klişesi meyvelerle ilgili değil, karşılaştırmalarla ilgilidir. Geçerli bir karşılaştırmanın özünde benzer olan şeyleri karşılaştırmaya dayandığı anlamına gelir. Rastlantısal atama, benzer gruplar oluşturarak deneylerde karşılaştırmayı kolaylaştırır.

Karşılaştırma yaparken deney yapanlar, alternatif açıklamalar sunan değişkenlere göre farklılık göstermeyen örnek olayları karşılaştırmak ister. Örneğin, bir dersi tamamlamış olmanın etkisini belirlemek üzere iki öğrenci grubunu karşılaştırırken, iki grup dersi almış olmak dışındaki çoğu bakımdan benzer olmalıdır. Eğer dersi tamamlayan grup aynı zamanda tamamlamayan gruptan yaşça daha büyükse, örneğin, araştırmacı gruplar arasındaki farklılıkları dersi tamamlamış olmanın mı, yoksa yaşça büyük olmanın mı açıkladığını belirleyemez.

Neden Rastlantısal Atama?

Rastlantısal atama, karşılaştırmalar yapma amacıyla gruplara örnek olaylar (örn. bireyler, örgütlenmeler, vb.) atamanın bir yöntemidir. Örnek olaylar toplamını, grupların sistematik biçimde farklılaşmadığına dair güveni artırmak için iki ya da daha fazla gruba bölmenin yoludur. Mekanik bir yöntemdir; atama otomatiktir ve araştırmacı kişisel tercih ya da belirli örnek olayların özellikleri temelinde atamalar yapamaz.

Rastlantısal atama Deneysel araştırmanın başında rastlantısal bir süreç kullanarak denekleri grup-lara bölmektir, böylece deney yapan kişi grupları birbirine denk biçimde ele alabilir.

Rastlantısal atama, gündelik anlamda değil, istatistiksel ya da matematiksel anlamda rastlantısaldır. Gündelik konuşmada *rastlantısal* planlanmamış, gelişigüzel ya da kazara anlamına gelir. Olasılık kuramında *rastlantısal*, her bir örnek olayın eşit seçilme şansının bulunduğu bir süreci tarif eder. Rastlantısal seçim araştırmacının belirli bir örnek olayda bir grup yerine diğerinin seçilmesi olasılığını hesaplamasına olanak verir. Örneğin, rastlantısal süreç, bütün örnek olayların bir grupta ya da diğerinde yer almak için tam olarak eşit şansa sahip olduğu bir süreçtir.

Rastlantısal sürecin harika yanı, ayrı ayrı pek çok rastlantısal olayda kestirilebilir şeylerin gerçekleşmesidir. Süreç, tamamen şansa bağlı ve belirli bir andaki belirli bir sonucu kestirmek imkansız olduğu halde pek çok durum üzerinden çok doğru kestirimler yapmak mümkündür.

Rastlantısal atama ya da rastlantısallaştırma, yansızdır; çünkü araştırmacının bir hipotezi doğrulama arzusu ya da bir araştırma öznesinin kişisel çıkarları seçim sürecine giremez. *Yansız*, belirli her bir rastlantısal atama durumunda birbirine özdeş özellikleri olan grupların seçildiği anlamına gelmez. Bunun yerine, ona yakın bir şey söyler: Bir örnek olayı seçme olasılığı matematiksel olarak belirlenebilir ve uzun vadede gruplar özdeş olacaktır.

Örnekleme ve rastlantısal atama, bir çalışmaya dahil edilecek örnek olayları sistematik olarak seçme süreçleridir. Araştırmacı rastlantısal atama yaparken, örnek olaylar topluluğunu rastlantısal bir süreç kullanarak iki ya da daha fazla gruba ayırır. Tersine, rastlantısal örneklemede daha büyük bir örnek olaylar havuzundan daha küçük bir örnek olaylar altkümesi seçer (bkz. Şekil 9.1). Bir araştırmacı hem örnekleyip hem de rastlantısal atama yapabilir. Önce daha küçük bir örnek olaylar kümesi elde etmek (örn. 20.000 kişiden 150'sini seçmek) için örnekleme yapıp daha sonra küçük kümeyi gruplara ayırmak (örn. 150 kişiyi 50'şer kişilik üç gruba ayırmak) amacıyla rastlantısal atama kullanabilir.

Rastlantısal Atama Nasıl Yapılır

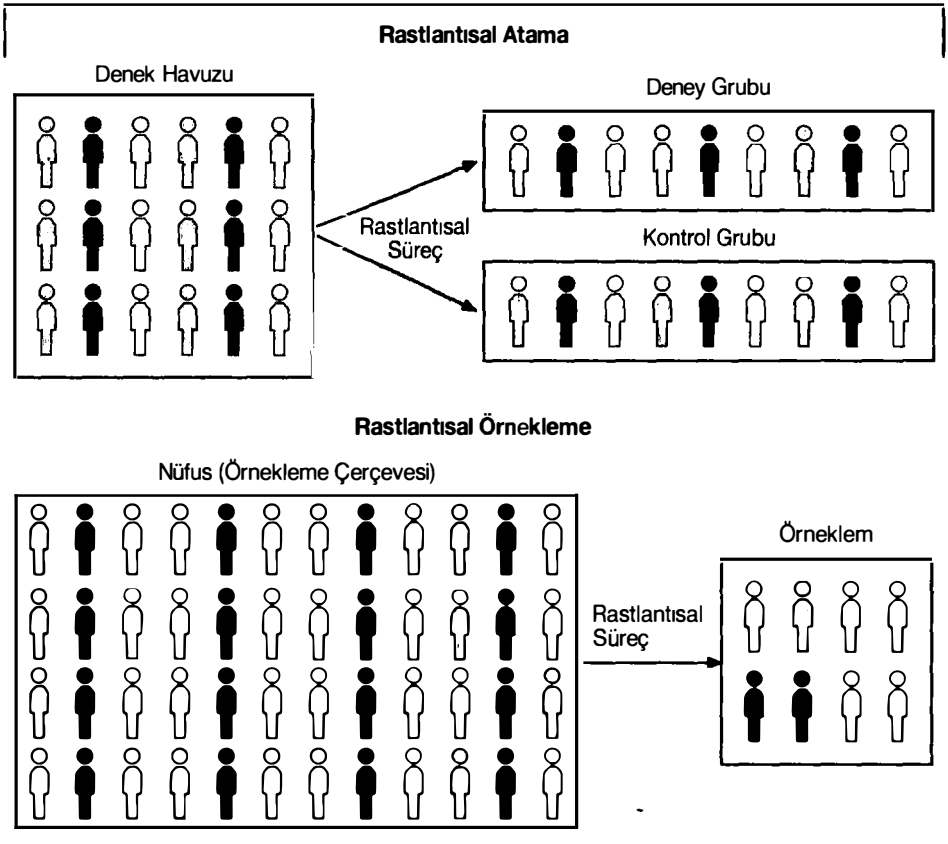
Rastlantısal atama pratikte çok kolaydır. Araştırmacı bir örnek olaylar topluluğu (bireyler, örgütlenmeler ya da analiz birimi her neyse) ile işe başlar ve daha sonra insanlardan saymalarını istemek, yazı tura atmak ya da zar atmak gibi rastlantısal bir süreçle onu iki ya da daha fazla gruba böler. Örneğin bir araştırmacı 32 kişiyi 16'şar kişilik iki gruba bölmek istiyor olsun. Rastlantısal bir yöntem, her bir kişinin adını bir kağıt parçasına yazıp kağıtları bir şapkaya atmak, gözler kapalı biçimde kağıtları karıştırmak ve çekilen ilk 16 ismi 1. gruba ve ikinci 16'yı ikinci gruba atamaktır.

Belirli bir durum sıradışı olabilir ve gruplar farklılık gösterebilir. Örneğin uç bir olasılık olmakla birlikte, bir özelliği taşıyan bütün örnek olayların bir grupta toplanması mümkündür (bkz. Şekil 9.2'deki örnek).

Eşleştirme ve Rastlantısal Atama

"Madem rastlantısal atamanın amacı iki (ya da daha fazla) birbirine denk grup elde etmek, her bir gruptaki örnek olayların özelliklerini eşleştirmek daha kolay olmaz mı?" diye sorabilirsiniz. Bazı araştırmacılar gruplardaki örnek olaylarla yaş ve cinsiyet gibi belirli özellikleri eşleştirir. Eşleştirme rastlantısal atamaya alternatiftir, ama pek sık kullanılmaz.

Eşleştirme, bir sorun ortaya çıkarır: Eşleştirilecek ilgili özellikler nelerdir ve insan kesin eşleştirmeler belirleyebilir mi? Tekil örnek olaylar binlerce biçimde farklılık gösterir ve araştırmacı hangisinin ilgili olabileceğini bilemez. Örneğin araştırmacı 15 öğrencilik iki grubu karşılaştırıyor olsun. Bir grupta 8 erkek var, yani ötekı grupta da 8 erkek olması gerekiyor. İlk gruptaki iki erkek tek çocuklar; biri

ŞEKİL 9.1 Rastlantısal Atama ve Rastlantısal Örnekleme

boşanmış bir aileden, diğeri bozulmamış bir aileden geliyor. Biri uzun boylu, zayıf ve Yahudi; diğeri kısa boylu, topluca ve Katolik. Grupları eşleştirmek için araştırmacının boşanmış bir aileden gelen, tek çocuk,uzun boylu Yahudı bir erkek ıle bozulmamış bir aileden gelen, tek çocuk, kısa boylu Katolik bir erkek mi bulması gerekir? Uzun boylu, zayıf, Yahudi tek çocuk erkek 22 yaşında ve tıp öğrenımı görüyor. Kısa boylu, topluca, Katolik erkek 20 yaşında ve bır muhasebeci olmak istiyor. Araştırmacının iki erkeğin yaşını ve kariyer planlarını da eşleştirmesi gerekir mi? Gerçek eşleştirme kısa süre sonra olanaksız bir görev haline gelir.

DENEY TASARIMI MANTIĞI

Deneylerin Dili

Deneysel araştırmada, araştırma projelerinde kullanılan ve üzerlerinde değşikenlerin ölçüldüğü örnek olaylar ya da insanlara **denekler** denir.

Deneyin Bölümleri. Deneyin yedi bölümü vardır. Her deneyde bu bölümler bulunmayabilir ve bazılarında yedisinin yanı sıra ötekiler de bulunabilir.

1. Müdahele ya da bağımsız değişken
2. Bağımlı değişken
3. Öntest
4. Sontest
5. Deney grubu
6. Kontrol grubu
7. Rastlantısal atama

1. Basamak: Bir denekler topluluğuyla başlayın.

2. Basamak: Tamamen mekanik bir rastlantısallaştırma yöntemi planlayın (örn. yazı tura atma).
3. Basamak: "Tura" gelen denekleri bir gruba ve "Yazı" gelenleri öteki gruba atayın.

ŞEKİL 9.2 Rastlantısal Atama Nasıl Yapılır

Çoğu deneyde, bir araştırmacı bir durum yaratır ya da devam eden bir duruma girer ve sonra onu değiştirir. **Müdahele** (ya da uyarıcı veya manipülasyon), araştırmacının değiştirdiği şeydir. Terim tıptan, bir doktorun hastalarına bir tedavi uygulamasından gelmektedir; doktor fiziksel ya da psikolojik bir koşula onu değiştirmek için müdahale eder. Müdahele, bağımsız değişkendir ya da bağımsız değişkenlerin bir kombinasyonudur. Önceki ölçüm örneklerinde, bir araştırmacı bir ölçüm aracı ya da göstergesi (örn. bir anket sorusu) geliştiriyor, sonra onu bir kişiye ya da örnek olaya uyguluyordu. Deneylerde araştırmacılar bağımsız değişkenleri bir koşul ya da durum yaratarak "ölçer". Örneğin, bağımsız değişken "korku ya da kaygı derecesi"; düzeyler yüksek korku ve düşük korku olsun. Deneklere korkup korkmadıklarını sormak yerine, deney yapanlar, denekleri ya yüksek korku ya da düşük korku yaratan bir duruma sokar. Bağımsız değişkeni, bazı deneklerin çok fazla korku duyacağı ve ötekilerin de çok az korku duyacağı şekilde koşulları manipüle ederek ölçerler.

Araştımacılar müdaheleler oluşturmak için büyük yollar kateder. Bazıları farklı denek gruplarına farklı talimatlar vermek kadar küçüktür. Ötekiler deneklerin gördüklerini ya da hissettiklerini manipüle etmek için denekleri ayrıntılı araçgerecin yer aldığı, fiziksel ortamların sahnelendiği ya da toplumsal durumların uydurulduğu durumlara koymak gibi karmaşık müdaheleler olabilir. Araştırmacılar müdahelenin bir etkisinin olmasını ve belirli tepkiler, duygular ya da davranışlar üretmesini ister.

Örneğin, sahte bir jüri kararı bir müdahele türüdür. Johnson (1985), deneklerden 2 yaşındaki oğlunu kafatasında bir çatlakla acil servise getiren bir adamla ilgili bir çocuk tacizi davasının video kasedini izlemesini istedi. Video kasetler birbirinin aynıydı, ama bir tanesinde adamın avukatı, babanın son derece dindar bir kişi olduğunu ve tüm aile meselelerinde Tanrının İncil'deki sözüne uyduğunu söylüyordu. Öteki video kasedinde böyle bir bildirim yer almıyordu. Bağımlı değişken, suçlu ya da suçsuz kararı ve suçlu kararları için önerilen cezaydı. Tahmin edilenin aksine Johnson, deneklerin dindar davalıyı suçlu bulma ve daha uzun cezalar önermesinin daha bir yüksek olasılık olduğunu buldu.

Bağımlı değişkenler, ya da dencysel araştırmanın sonuçları, bir müdaheleye tepki olarak değişen fiziksel koşullar, deneklerin toplumsal davranışları, tutumları, duyguları ya da inançları olabilir. Bağımlı değişkenler yazılı testlerden elde edilen göstergeleriyle, gözlemlemeyle, görüşmelerle ya da fizyolojik tepkilerle (örn. kalp atışları ya da avuçiçlerinin terlemesi) ölçülebilir. Stephens ve çalışma arkadaşları (1985) tarafından engelleri olan insanlara yardım etme konusunda yürütülen bir çalışma, buna örnektir. Deneyde, denekler bir üniversite kampüsünde yürüyen 40 erkek ve 40 kadındı. Denekler yürürken ya ciddi engelleri bulunan, tekerlekli sandal-

Denekler Deneysel araştırmadaki katılımcılar için kullanılan isimdir.

Müdahale Deneysel araştırmada bağımsız değişkene çoğunlukla verilen isimdir.

yedeki bir kadınla ya da hiçbir engeli olmayan bir kadınla karşılaşıyorlardı. Kadın, koridorda kaybettiği bir küpeyi bulmak için yardım istiyordu. Bağımlı değişken, deneğin küpeyi bulmaya yardım etmek için kaç dakika harcadığıydı. Süre, yakın bir mesafede bir kitap okur gibi yapan bir gözlemci tarafından ölçülüyordu.

Genellikle bir araştırmacı bir deney sırasında bağımlı değişkeni birden çok kez ölçer. **Öntest**, bağımlı değişkenin müdahele edilmeden önce ölçülmesidir. **Sontest**, bağımlı değişkenin deneysel duruma müdahele edildikten sonra ölçülmesidir.

Deneysel araştırmacılar, çoğunlukla denekleri karşılaştırma amacıyla iki ya da daha çok gruba ayırır. Basit bir deneyde iki grup olur, yalnızca birine müdahele edilir. **Deney grubu**, müdahele edilen ya da mğdahele edilen unsurun bulunduğu gruptur. Müdahele edilmeyen gruba **kontrol grubu** denir. Bağımsız değişken birçok farklı değer aldığında, birden çok deney grubu kullanılır.

Bir Deney Yürütmenin Basamakları. Araştırma sürecinin temel basamaklarını takip ederek araştırmacılar bir konuya karar verir, onu test edilebilir, bir araştırma sorununa ya da sorusuna daraltır ve sonra değişkenleri olan bir hipotez geliştirir.

Önemli ilk adımlardan biri, belirli bir deney tasarımı planlamaktır (daha sonra tartışılacak). Araştırmacı kullanılacak grupların sayısına, müdahele koşullarının nasıl ve ne zaman yaratılacağına, bağımsız değişkenin kaç kez ölçüleceğine ve denek gruplarının baştan sona neler yaşayacağına karar verir. Ayrıca bağımlı değişkenin ölçülerini geliştirir ve deneyin pilot testini gerçekleştirir (bkz. Kutu 9.1).

Deneyin kendisi bir araştırmacı denekleri belirledikten ve onları rastlantısal olarak gruplara atadıktan sonra başlar. Deneklere kesin, önceden planlanmış talimatlar verilir. Sonra, araştırmacı müdaheleden önce bir öntestte bağımlı değişkeni ölçer. Daha sonra bir gruba müdahele edilir. Son olarak, araştırmacı bir sontestte bağımlı değişkeni ölçer. Denekler ayrılmadan önce onlarla deney hakkında görüşme yapar. Araştırmacı bağımlı değişkenin ölçümlerini kaydeder ve her grup için sonuçları inceleyerek hipotezin desteklenip desteklenmediğine bakar.

Deneylerde Kontrol. Kontrol, deneysel araştırmada çok önemlidir.[5] Bir araştırmacı, müdahelenin etkilerini yalıtmak ve alternatif açıklamaları ortadan kaldırmak için deneysel durumun tüm yönlerini kontrol etmek ister. Bir deneysel durumun araştırmacılar tarafından kontrol edilmeyen yönleri, bağımlı değişkendeki değişiklikler için müdaheleye alternatiftir ve potansiyel olarak nedensellik kurma çabalarına zarar verirler.

Deneysel araştırmacılar bazen deneysel ortamı kontrol etmek için aldatmayı

Öntest Bir deneyin bağımlı değişkeninin müdahalenin uygulanmasından önce ölçülmesidir.

Sontest Bir deneyin bağımlı değişkeninin tedavinin uygulanmasından sonra ölçülmesidir.

kullanır. **Aldatma**, araştırmacının bilerek denekleri yazılı ya da sözlü talimatlarla, başkalarının eylemleriyle ya da ortamın özellikleriyle yanıltmasıdır. Suç ortaklarının ya da yardakçıların –başka denekler ya da yoldan geçenler gibi davranan, ama aslında araştırmacı için çalışan ve denekleri kasten yanlış yönlendiren kişilerin- kullanımını gerektirebilir. Aldatma yoluyla araştırmacı deneklerin gördüklerini, duyduklarını ve gerçekleştiğine inandıklarını kontrol etmeye çalışır. Örneğin, araştırmacının talimatları denekleri yanıltarak onları grup dayanışması ile ilgili bir çalışmaya katıldıklarına inanmasına neden oluyor. Aslında, deney erkek-kadın sözlü etkileşimiyle ilgilidir ve deneklerin söyledikleri gizlice kaydediliyordur. Aldatma, araştırmacının deneklerin durumla ilgili tanımını kontrol etmesine olanak verir. Denekler, gerçek araştırma konusundan haberdar olmadıkları için onların karşı cinse dönük sözlü davranışlarını değiştirmelerine engel olur. Dikkatlerini sahte bir konuya odaklayarak araştırmacı, durumun farkında olmayan deneklerin "doğal" davranmasını sağlar. Gerçekçi aldatma için araştırmacılar, deneklerin gerçek olanlardan habersiz kalmasını sağlamak için sahte müdaheleler ve bağımlı değişken ölçümleri uydurabilir. Deneylerde aldatmanın kullanımı etik sorunları beraberinde getiir.

Tasarım Türleri

Araştırmacılar bir deneyin bölümlerini (örn. öntestler, kontrol grupları, vb.) bir **deney tasarımında** birleştirir. Örneğin bazı tasarımlarda öntestler eksiktir, bazılarında kontrol grupları bulunmaz ve bazılarında pek çok deney grubu bulunur. Yaygın olarak kullanılan belirli standart tasarımların isimleri vardır.

Standart tasarımları iki nedenle öğrenmeniz gerekiyor. Birincisi, araştırma raporlarında araştırmacılar bir standart tasarımı betimlemek yerine onun adını belirtir. Standart tasarımları bilirseniz raporları okurken deneyin tasarımını anlayabilirsiniz. İkincisi, standart tasarımlar, tasarım bölümlerini birleştirmenin ortak yollarını gösterir. Yürüttüğünüz deney için onları kullanabilir ya da kendi çeşitlemelerinizi yaratabilirsiniz.

Tasarımlar basit bir örnekle aydınlatılabilir. Bir araştırmacı garson ekibinin, kendilerini önadlarıyla tanıtıp yemeği getirdikten 8-10 dakika sonra "Her şey istediğiniz gibi mi?" diye sormak üzere masaya dönerse daha çok bahşiş alıp almayacağını öğrenmek istiyor. Bağımlı değişken, alınan bahşişin miktarıdır. Çalışma bir kentin

Deney grubu Deneysel araştırmada müdahale edilen gruptur.

Kontrol grubu Deneysel araştırmada müdahale edilmeyen gruptur.

Aldatma Deney yapan bir kişi deneklere bir deneyin gerçek doğası hakkında yalan söylediği ya da eylemleri veya ortam aracılığıyla sahte bir izlenim yarattığı zaman gerçekleşir.

KUTU 9.1 Bir Deney Yürütmenin Basamakları

1. Deneysel araştırmaya uygun olan apaçık bir hipotezle başlayın.
2. Hipotezi pratik sınırlamalar içinde test edecek olan bir deney tasarımına karar verin.
3. Müdahaleyi nasıl ortaya koyacağınıza ya da bağımsız değişkene neden olacak bir durumu nasıl yaratacağınıza karar verin.
4. Bağımlı değişkenin geçerli ve güvenilir bir ölçüsünü geliştirin.
5. Deneysel bir ortam yaratın, müdahale ve bağımlı değişken ölçümlerinin bir pilot testini yürütün.
6. Uygun denekler ya da örnek olaylar belirleyin.
7. Denekleri rastlantısal olarak gruplara atayın (eğer seçilen araştırma tasarımında rastlantısal atama kullanılıyorsa) ve dikkatlice talimatları verin.
8. Tüm gruplar için bağımlı değişkenin öntest ölçümü için veri toplayın (eğer seçilen tasarımda öntest kullanılıyorsa).
9. Müdahaleyi yalnızca deney grubuna (ya da birden çok deney grubu varsa ilgili gruplara) uygulayın ve tüm grupları izleyin.
10. Bağımlı değişkenin sontest ölçümü için veri toplayın.
11. Deneyin gerçek amacı ve gerekçeleri konusunda denekleri bilgilendirerek *deney sonrası toplantı* yapın. Deneklere neyin gerçekleştiğini düşündüklerini sorun. Denekler deneyin bazı yönleriyle ilgili olarak aldatıldıklarında deney sonrası sorgulama yapmak çok önemlidir.
12. Toplanan verileri inceleyin ve farklı gruplar arasında karşılaştırmalar yapın. Gerektiğinde hipotezin desteklenip desteklenmediğini belirlemek için istatistik ve grafikler kullanın.

iki yakasında aynı tür müşterileri olan ve ortalama bahşiş miktarı aynı olan birbirine özdeş iki restoranda gerçekleştiriliyor.

Klasik Deney Tasarımı. Bütün deneyler şimdiye kadar tartıştığımız tasarım türü olan **klasik deney tasarımının** çeşitlemeleridir. Bu türde rastlantısal atama, bir öntest, bir sontest, bir deney grubu ve bir kontrol grubu bulunur.

Örnek. Deneyi yapan, yeni işe alınmış 40 garsona birbirine özdeş iki saatlik eğitim sağlıyor ve onlara kendilerini önadlarıyla tanıtmayacakları ve yemek sırasında müşterileri kontrol etmek için masaya dönmeyecekleri bir senaryoya uymaları talimatını veriyor. Garsonlar daha sonra rastlantısal olarak 20'şer kişilik iki eşit gruba ayrılıyor ve çalışmaya başlamaları için iki restorana gönderiliyor. Deneyi yapan, bir ay boyunca bütün denekler için bahşiş miktarını kaydediyor (öntest puanı). Sonra deneyi yapan kişi, 1. restorandaki 20 deneği (deney grubu) "yeniden eğitiyor". Deneyi yapan, deneklere bundan sonra kendilerini müşterilere önadlarıyla tanıtmalarını ve yemeği götürdükten 8-10 dakika sonra müşterileri kontrol edip "Her şey istediğiniz gibi mi?" diye sormaları talimatını veriyor (müdahele). 2. restorandaki grup (kontrol grubu) kendilerini tanıtmadan veya yemek sırasında müşterileri kontrol etmeden "kalıyor". İkinci ay boyunca iki grup için bahşiş miktarı kaydediliyor (sontest puanı).

Öndeney Tasarımları. Bazı tasarımlarda rastlantısal atama bulunmaz ve bunlar

ödünler ya da kestirmelerdir. Bu **öndeney tasarımları**, klasik tasarımı kullanmanın zor olduğu durumlarda kullanılır. Nedensel bir ilişkiye dair çıkarımda bulunmayı daha zorlaştıran zayıf yönleri vardır.

Tek Seferde Örnek Olay İncelemesi Tasarımı. Tek gruplu yalnızca sontestli tasarım olarak da adlandırılan **tek seferde örnek olay tasarımı**nda yalnızca bir grup, bir müdahale ve bir sontest vardır. Yalnızca bir grup olduğu için rastlantısal atama yoktur.

Örnek. Deneyi yapan kişi, yeni işe alınmış 40 garsondan oluşan bir grubu alıyor ve onlara iki saatlik bir eğitim vererek kendilerini müşterilere önadlarıyla tanıtmaları ve yemeği götürdükten 8-10 dakika sonra "Her şey istediğiniz gibi mi?" diye sormaları (müdahale) talimatını veriyor. Bütün denekler çalışmaya başlıyor ve deneyi yapan kişi bir ay boyunca bütün denekler için bahşiş miktarını kaydediyor (sontest puanı).

Tek Gruplu Öntest-Sontestli Tasarım. Bu tasarımda bir grup, bir öntest, bir müdahale ve bir sontest bulunur. Kontrol grubu ve rastlantısal atama bulunmaz.

Örnek. Deneyi yapan kişi, yeni işe alınmış 40 garsondan oluşan bir grup alır ve hepsine iki saatlik bir eğitim veriyor. Kendilerini önadlarıyla tanıtmayacakları ve müşterileri kontrol etmek için yemek sırasında masaya dönmeyecekleri bir senaryoya uymaları talimatı veriliyor. Hepsi çalışmaya başlıyor ve deneyi yapan, bir ay boyunca tüm denekler için bahşiş miktarını kaydediyor (öntest puanı). Daha sonra deneyi yapan kişi 40 deneğin tümünü "yeniden eğitiyor" (deney grubu). Deneyi yapan, deneklere bundan sonra kendilerini müşterilere önadlarıyla tanıtmaları ve yemeği götürdükten 8-10 dakika sonra müşterileri kontrol edip "Her şey istediğiniz gibi mi?" diye sormaları talimatını veriyor (müdahale). İkinci ay boyunca bütün grup için bahşiş miktarı kaydediliyor (sontest puanı).

Bu, tek seferde örnek olay incelemesinden daha ileri bir tasarımdır, çünkü araştırmacı bağımlı değişkeni müdahaleden önce ve sonra ölçer. Ancak bir kontrol

Deney tasarımı Bir deneyin bölümlerinin planlanması ve düzenlenmesidir.

Klasik deney tasarımı Rastlantısal atama, bir kontrol grubu, bir deney grubu ve her grup için bir öntest ve sontestin bulunduğu bir deney tasarımıdır.

Öndeney tasarımları Rastlantısal atamanın bulunmadığı ya da kestirme yollar kullanan ve klasik deney tasarımından daha zayıf olan deney tasarımlarıdır. Deney yapan kişinin klasik bir deney tasarımının bütün özelliklerini kullanamadığı durumlarda klasik deneyin yerine kullanılırlar, ama daha zayıf iç geçerlikleri vardır.

Tek seferde örnek olay tasarımı Yalnızca bir deney grubu ve bir sontestin bulunduğu, öntesti olmayan deney tasarımıdır.

grubu yoktur. Araştırmacı öntestle sontest arasında sonuca neden olacak müdahaleden başka bir şeyin gerçekleşip gerçekleşmediğini bilemez.

Statik Grup Karşılaştırması. Yalnızca sontestli denk olmayan grup tasarımı da denen statik grup karşılaştırması tasarımında iki grup, bir sontest ve müdahale bulunur. Rastlantısal atama ve öntest yoktur. Zayıf bir yönü, gruplar arasındaki herhangi bir sontest sonucunun müdahaleden değil, deney öncesindeki grup farklılıklarından kaynaklanıyor olabilmesidir.

Örnek. Deney yapan kişi yeni işe alınmış 40 garsona birbirine özdeş iki saatlik bir eğitim veriyor ve kendilerini önadlarıyla tanıtmayacakları, yemek sırasında müşterileri kontrol etmek için masaya dönmeyecekleri bir senaryoya uymaları talimatını veriyor. Sonunda her iki restoranda da 20 garson olması kaydıyla çalışmak için iki restorandan istediklerini seçebilirler. Hepsi çalışmaya başlıyor. Bir ay sonra deneyi yapan kişi, 1. restorandaki 20 deneği (deney grubu) "yeniden eğitiyor". Deneyi yapan, garsonlara bundan sonra kendilerini müşterilere önadlarıyla tanıtmaları ve yemeği götürdükten 8-10 dakika sonra müşterileri kontrol ederek "Her şey istediğiniz gibi mi?" diye sormaları talimatını veriyor (müdahale). 2. restorandaki grup (kontrol grubu) kendilerini tanıtmadan veya yemek sırasında müşterileri kontrol etmeden "kalıyor". İkinci ay boyunca her iki grup için de bahşiş miktarı kaydediliyor (sontest puanı).

Yarı Deneysel Tasarımlar ve Özel Tasarımlar. Bu tasarımlar, klasik tasarım gibi, bir nedensel ilişkiyi belirlemeyi öndeney tasarımlarından daha kesin biçimde gerçekleştirir. **Yarı deneysel tasarımlar**, araştırmacıların klasik tasarımın zor ya da uygunsuz olduğu bir dizi durumda nedensel ilişkileri test etmesine yardımcı olur. *Yarı* deneysel olarak adlandırılırlar, çünkü klasik deney tasarımının çeşitlemeleridir. Bazılarında rastlantısallaştırma vardır, ama öntest yoktur, bazıları ikiden fazla grup kullanır, bazıları da bir kontrol grubunun yerine bir grubun zaman içinde pek çok kez gözlemlenmesini geçirir. Genel olarak, araştırmacının bağımsız değişken üzerinde klasik tasarımdakinden daha az kontrolü vardır (bkz. Tablo 9.1).

İki Gruplu Yalnız Sontestli Tasarım. Bu, statik grup karşılaştırmasıyla özdeştir, ama bir farkla: Gruplar rastlantısal olarak atanır. Klasik tasarımın öntest dışındaki bütün

Statik grup karşılaştırması tasarımı İki grubun olduğu, rastlantısal atama yapılmayan ve yalnızca sontestin olduğu deney tasarımıdır.

Yarı deneysel tasarımlar Öndeney tasarımlarından daha güçlü deney tasarımlarıdır. Klasik deney tasarımının çeşitlemeleridir ve özel durumlarda ya da bir deneysel araştırmacının bağımsız değişken üzerinde kısıtlı kontrolü bulunduğunda kullanılırlar.

TABLO 9.1 Klasik Deney Tasarımının Başlıca Diğer Tasarımlarla Karşılaştırılması

TASARIM	RASTLANTISAL ATAMA	ÖNTEST	SONTEST	KONTROL GRUBU	DENEY GRUBU
Klasik	Var	Var	Var	Var	Var
Tek Seferde Örnek Olay İncelemesi	Yok	Yok	Var	Yok	Var
Tek Gruplu Öntest Sontestli	Yok	Var	Var	Yok	Var
Statik Grup Karşılaştırması	Yok	Yok	Var	Var	Var
İki Gruplu Yalnız Sontestli	Var	Yok	Var	Var	Var
Zaman Dizileri Tasarımları	Yok	Var	Var	Yok	Var

bölümlerine sahiptir. Rastlantısal atama, grupların müdahaleden önce farklı olma şansını azaltır, ama öntest olmadan araştırmacı grupların bağımlı değişkene başladıklarında aynı olduğundan o kadar emin olamaz.

Rastlantısal atamalı iki gruplu yalnız sontestli bir tasarımın kullanıldığı bir çalışmada, Rind ve Strohmetz (1999) restoran bahşişlerini inceledi. Müdahale, müşteri hesap pusulalarının arkasına yazılan bir sonraki spesiyalle ilgili mesajlardı. Denekler New Jersey'de kalburüstü bir restoranda yemek yiyen 81 yemek davetlisiydi. Müdahale, servis yapan bir kadının sıradaki restoran spesiyalini hesap pusulasının arkasına yazması ve bağımlı değişken de bahşiş miktarlarıydı. İki yıllık deneyimi olan servis elemanına, rastlantısal olarak karıştırılmış bir kart destesi verildi; kartların yarısında "Mesaj Yok", yarısında "Mesaj Var" yazıyordu. Bir müşteriye hesap pusulasını vermeden hemen önce cebinden rastlantısal olarak bir kart çekiyordu. Eğer üzerinde "Mesaj Var" yazıyorsa, müşterinin hesap pusulasının arkasına sıradaki spesiyali yazıyordu. Eğer "Mesaj Yok" yazıyorsa hiçbir şey yazmıyordu. Deneyi yürütenler, bahşiş miktarını ve masadaki insan sayısını kaydediyordu. Servis elemanına tüm müşterilere aynı şekilde davranması talimatını vermişlerdi. Sonuçlar, bir sonraki spesiyallerle ilgili mesaj alan müşterilerden daha yüksek miktarda bahşiş geldiğini gösterdi.

Kesintili Zaman Dizileri. Kesintili zaman dizileri tasarımında araştırmacı, bir grup kullanır, tedaviden önce ve sonra birden çok öntest ölçümü yapar.

Denk Zaman Dizileri. Denk zaman dizileri, tasarımı zamana yayılan bir başka tek gruplu tasarımdır. Bir müdahale yerine bir öntest, sonra bir müdahele ve sontest,

sonra müdahale ve sontest, sonra müdahale ve sontest, vb. bulunur. Örneğin, motorsiklet kullanan kişilerin kask takması 1975'ten önce zorunlu değildi; bu tarihte kaskı zorunlu tutan bir yasa çıktı. 1981 yılında motorsiklet kulüplerinden gelen baskıların sonucunda yasa yürürlükten kaldırıldı. Kask yasası 1998'de tekrar getirildi. Araştırmacının hipotezi, koruyucu kask takınanın baş yaralanmasına bağlı ölümle sonuçlanan kazaların sayısını azalttığı yönündedir. Araştırmacı, zaman içinde motorsiklet kazalarında baş yaralanmasına bağlı kaza oranlarını çıkarıyor. Oranın 1975'ten önce çok yüksek olduğunu, 1975 ile 1981 arasında keskin biçimde düştüğünü, sonra 1981 ile 1988 arasında 1975'ten önceki düzeylere çıktığını ve 1998'den günümüze kadar tekrar düştüğünü buluyor.

Latin Kare Tasarımları. Farklı dizilerde ya da zaman sıralarında verilen pek çok tedavinin bir bağımlı değişkeni nasıl etkilediğiyle ilgilenen araştırmacılar bir **Latin kare tasarımı** kullanabilir. Örneğin, bir coğrafya öğretmeninin öğrencilere öğreteceği üç ünite bulunuyor: harita okuma, pusula kullanma ve enlem/boylam (EB) sistemi. Üniteler herhangi bir sırada öğretilebilir, ama öğretmen hangi sıranın öğrencilerin öğrenmesine daha çok yardımcı olduğunu bulmak istiyor. Bir sınıfta öğrenciler önce harita okumayı, sonra pusula kullanmayı, sonra da EB sistemini öğreniyor. Başka bir sınıfta pusula okuma başta geliyor, sonra harita okuma, sonra da EB sistemi. Üçüncü bir sınıfta öğretmen önce EB sistemini, sonra pusula kullanmayı, en sonunda da harita okumayı öğretiyor. Öğretmen, her üniteden sonra testler veriyor ve öğrenciler dönemin sonunda kapsamlı bir sınava giriyor. Öğrenciler sınıflara rastlantısal olarak atanmışlardı, böylece öğretmen üniteleri bir sırada ya da başka bir sırada anlatmanın öğrenmenin gelişmesiyle sonuçlanıp sonuçlanmadığını görebiliyor.

Dört Gruplu Solomon Tasarımı. Bir araştırmacı, öntest ölçümünün tedavi ya da bağımlı değişken üzerinde bir etkisi olduğuna inanıyor olabilir. Bir öntest bazen denekleri tedaviye karşı duyarlılaştırabilir ya da sontestteki performanslarını artırabilir (ilerideki test etkisi tartışmasına bkz.). Richard L. Solomon, öntest etkileri sorununu ele almak için **dört gruplu Solomon tasarımını** geliştirmiştir. Klasik de-

Kesintili zaman dizileri tasarımı Bağımlı değişkenin belirli aralıklarla zamanın birçok noktasında ölçüldüğü ve müdahalenin bu tür ölçümlerin ortasında çoğunlukla tek bir kez gerçekleştiği deney tasarımıdır.

Denk zaman dizileri tasarımı Çoğunlukla bir süre boyunca pek çok tekrarlanan öntestin, sontestin ve bir grup için müdahalelerin bulunduğu deney tasarımıdır.

Latin kare tasarımı Deneklerin müdahalenin birden çok versiyonuna maruz kaldığı sıra ya da dizilişin bir etkisinin bulunup bulunmadığını incelemek için kullanılan deney tasarımıdır.

ney tasarımı iki gruplu yalnızca sontestli tasarımla birleştirir ve denekleri rastlantısal olarak dört gruptan birine atar. Örneğin bir akıl sağlığı çalışanı, yeni bir eğitim yönteminin hastaların sorunlarla başa çıkma becerilerini geliştirip geiliştirmediğini belirlemek istiyor olsun. Çalışan, 20 dakikalık stresli olaylara tepki testiyle sorunlarla başa çıkma becerilerini ölçüyor. Hastalar sorunlarla başa çıkma becerilerini testin kendisini çözerek öğrenebileceği için dört gruplu bir Solomon tasarımı kullanılıyor. Akıl sağlığı çalışanı, hastalarını rastlantısal olarak dört gruba ayırıyor. İki grup önteste giriyor, gruplardan biri yeni eğitim yöntemini ve öteki eski yöntemi alıyor. Başka iki grup hiçbir önteste girmiyor, biri yeni yöntemi ve diğeri eski yöntemi alıyor. Dört grubun hepsine aynı sontest veriliyor ve sontest sonuçları karşılaştırılıyor. Eğer iki müdahale (yeni yöntem) grubunun benzer sonuçları varsa ve iki kontrol (eski yöntem) grubunun benzer sonuçları varsa o zaman akıl sağlığı çalışanı, öntestten öğrenmenin bir sorun olmadığını anlar. Eğer öntest alan iki grup (bir müdahale, bir kontrol grubu), öntest almayan iki gruptan farklı sonuç verirse o zaman çalışan, öntestin kendisinin bağımlı değişken üzerinde bir etkisi olabileceği sonucuna varır.

Faktöryel Tasarımlar. Bazen bir araştırma sorusu birden fazla bağımsız değişkenin eşzamanlı etkilerine bakmayı akla getirir. Bir **faktöryel tasarım,** kombinasyon içinde iki ya da daha fazla bağımsız değişken kullanır. Değişkenlerdeki kategorilerin (bazen *faktörler* olarak adlandırılır) her bir kombinasyonu incelenir. Her değişkende birçok kategori bulunduğunda kombinasyon sayısı çabucak artar. Müdahale ya da manipülasyon her bağımsız değişken değildir; kategorilerin her kombinasyonudur.

Bir faktöryel tasarımdaki müdahalelerin bağımsız değişken üzerinde iki tür etkisi olabilir: asıl etkiler ve etkileşim etkileri. Tek faktörlü ya da tek müdahaleli tasarımlarda yalnızca *asıl etkiler* bulunur. Bir faktöryel tasarımda bağımsız değişken kategorilerinin belirli kombinasyonlarının da etkisi olabilir. Bunlara **etkileşim etkileri** denir, çünkü bir kombinasyondaki kategoriler tek tek her değişkenin etkisinin ötesinde bir etki yaratacak şekilde etkileşime girer. Örneğin, Bardack ve McAndrew (1985) birini işe alma kararında fiziksel çekiciliğin ve uygun kıyafetin etkilerini

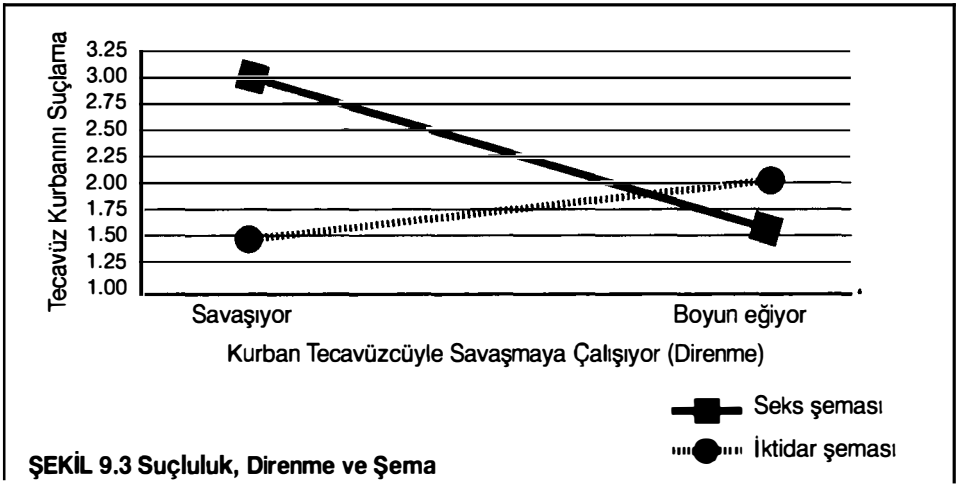
Dört gruplu Solomon tasarımı Deneklerin rastlantısal olarak iki kontrol grubuna ve iki deney grubuna atandığı deney tasarımıdır. Yalnızca bir deney grubu ve bir kontrol grubu bir önteste girer. Dört grup da sonteste girer.

Faktöryel tasarım Birçok bağımsız değişkenin eşzamanlı olarak etkisini değerlendiren deney tasarımı türüdür.

Etkileşim etkisi İki bağımsız değişkenin eşzamanlı olarak ve kombinasyon içinde bir bağımlı değişken üzerindeki etkisidir. Her bir bağımsız değişkenin ayrı ayrı işlemesiyle gerçekleşen etkilerin toplamından daha büyük bir etkidir.

belirlemek istemiştir. Ellerinde yüksek, orta ve düşük çekicilikte, uygun ya da uygunsuz kıyafetler içinde altı kadın fotoğrafı bulunuyordu. Denekler birbirine eş özgeçmişleri olan altı fotoğraftan yalnızca birini görüyordu ve kendilerinden bu kişiyi büyük bir şirkette başlangıç düzeyinde idari bir konum için işe alıp almayacaklarına karar vermeleri isteniyordu. Her iki değişken de işe alma kararını etkiliyordu, yani deneklerin çekici ve uygun giyinmiş kişileri işe alma olasılığı daha yüksekti. Bu asıl etkilere ek olarak, deneyi yapanlar etkileşim etkileri buldu; çekici ve iyi giyimli kadınların işe alınması olasılığı, giyim ya da görünüşün tek başına bir sonucu olarak beklenebileceğinden çok daha fazlaydı. Fiziksel çekiciliğin daha güçlü bir etkisi bulunuyordu; iki faktörün birleşimi ise işe alma kararına ek bir itki sağlıyordu.

Etkileşim etkileri Ong ve Ward (1999) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmadan alınan verileri kullanan Şekil 9.3'te örneklenmektedir. Singapur Ulusal Üniversitesi'nin 128 kadın lisans öğrencisiyle ilgili bir çalışmanın parçası olarak Ong ve Ward, deneklerin tecavüz suçunu iki ana biçimden hangisi olarak anlamlandırdığını ölçtü. Kadınların bazıları tecavüzü büyük ölçüde cinsel olarak ve erkek cinsel güdüsünün sonucu olarak (seks şeması) görüyordu; diğerleri tecavüzü kadın üzerindeki erkek iktidarının ve hâkimiyetinin bir eylemi olarak görüyordu (iktidar şeması). Araştırmacılar deneklerden kendi üniversitelerindeki bir öğrencinin tecavüzüyle ilgili gerçekçi bir senaryoyu okumalarını istedi. Rastlantısal olarak seçilen bir grup denek, kurbanın tecavüzcüyle savaşmaya çalıştığı bir senaryoyu okudu. Diğer grubun senaryosunda kurban pasif biçimde teslim oluyordu. Araştırmacılar daha sonra deneklerden tecavüz kurbanının ne derece suçlu olduğunu ya da tecavüzden sorumlu olduğunu değerlendirmelerini istedi.

ŞEKİL 9.3 Suçluluk, Direnme ve Şema

Sonuçlar, seks şemasını benimseyen (ve aynı zamanda geleneksel cinsiyet rolü inançlarını kabul etme eğilimi olan) kadınların kurbanı direndiği zaman daha güçlü biçimde suçladığını buldu. Boyun eğdiği zaman suçlama azalıyordu. İktidar şemasını benimseyen (ve aynı zamanda gelenek-dışı olma eğilimi gösteren) kadınların, mücadele ettiğinde kurbanı suçlamaları olasılığı daha düşüktü. Pasif biçimde teslim olduğunda kurbanı daha fazla suçluyorlardı. Böylece, deneklerin kurbanın saldırıya direnme eylemine tepkileri, tecavüz suçuna dair algılarına (yani her bir deneğin benimsediği tecavüz şemasına) göre çeşitlilik gösteriyor ya da bu algılarıyla etkileşime giriyordu. Araştırmacılar, iki tecavüz şemasının deneklerin suçun sorumluluğunu belirleme amacıyla kurbanın direnişini karşıt yönlerde yorumlamasına neden olduğunu buldu.

Araştırmacılar, faktöryel tasarımı tartışırken kısaca ifade eder. "İki çarpı üç faktöryel tasarım" 2 x 3 olarak yazılır. Bu, iki müdahale olduğu anlamına gelir, birinde iki kategori ve diğerinde üç kategori vardır. 2 x 3 x 3 tasarım üç bağımsız değişken olduğu, birinde iki kategori ve ikisinin her birinde üç kategori olduğu anlamına gelir.

Valentine-French ve Radtke (1989), cinsel taciz suçlamasına kurban tepkisinin etkisini incelemek için bir 2 x 2 x 3 faktöryel tasarım kullandı. Denekler, Calgary Üniversitesi'nden 120 erkek ve 120 kadın gönüllülisans öğrencisiydi. Araştırmacılar bağımsız değişkeni, bir profesörün bir öğrenciye eğer iş birliği yapmaya istekliyse, omzunun okşanmasına müsaade ederse ve profesörün kendisini yanağından öpmesine izin verirse iyi bir not vermeyi garantilediği teybe alınmış kısa bir ses kaydı olarak işlemselleştirdi. Deneyi yapanlar, durumun öğrenci kurbanın erkek ya da kadın olduğu çeşitlemelerini ve üç sondan birini kullandı: Kurban olayda davranışları için kendini suçluyordu, profesörü suçluyordu ya da tepki vermiyordu. Böylelikle kurbanın cinsiyeti ve sonların altı kombinasyonu oluyordu.

Denekler, çalışmanın amacını bilmiyordu ve yalnızca ses kaydını dinliyordu. Deneyi yapanlar ana bağımlı değişkenin –suç atfetme ya da hatanın kimde olduğuyanı sıra, deneklerin çeşitli artalan özelliklerini de bir anketle ölçtü. Değişkeni 7 puanlı bir Likert ölçeğiyle ölçülen sekiz maddelik bir endeks olarak işlemselleştirdiler. Yazarlar, kadınların olayı cinsel taciz olarak nitelendirme ve profesörü suçlama olasılığının daha yüksek olduğunu buldu. Erkek deneklerin kurban kendini suçlayıcı bir ifade kullandığında kurbanı suçlu bulma oranı kadın deneklerden daha yüksekti.. Bu bir 2 x 2 x 3 faktöryel tasarımdı, çünkü üç bağımsız değişken inceleniyordu: deneğin cinsiyeti, kurbanın cinsiyeti ve kurbanın tepkileri (Ayrıca bkz. Kutu 9.2).

Tasarım Simgelenimi

Deneyler pek çok biçimde tasarlanabilir. **Tasarım simgelenimi**, deney tasarımının

KUTU 9.2 "Willie Horton" Televizyon Reklamı Ne Yaptı?

Willie Horton, 1998 ABD başkanlık kampanyası sırasında yayınlanan politik bir reklam filminde ünlü oldu. Bir Massachusetts eyalet hapishanesinden haftasonu iznine çıktığında tecavüz ve işkence suçları işleyen hüküm giymiş bir katildi. Aday George Bush, reklam kampanyasını Horton salıverildiği sırada Massachusetts valisi olan rakibi Michael Dukakis'e karşı yürütüyordu. İçindeki yanıltıcı bilgilere karşın, gözlemciler reklam filminin kamudaki suç korkusuna oynadığını fark etti. Eleştirmenler, ayrıca izleyenlere Horton'un Afrika kökenli Amerikalı olduğu gösterildiği için ırkçı bir mesaj da içerdiğini ileri sürüyordu.

Mendelberg (1997), Beyaz izleyicilerin suça ya da ırkçı mesaja yanıt verip vermediğini test etmek için bir deney tasarladı. Denekleri Michigan Üniversitesi'nden İspanyol kökenli olmayan 77 Beyaz öğrenciydi, yaş medyanları 18'di. Denekler, 5 noktalı Likert ölçeği kullanarak yedi maddelik bir modern ırkçılık endeksini tamamladı ve puanlara dayanarak "önyargılı" ya da "önyargılı değil" olarak sınıflandırıldı. Öğrenciler, rastlantısal olarak iki gruba ayrıldı ve 50 dakikalık bir haber programı izlediler. Kendilerine çalışmanın "at yarışı" ile politik kampanyalarda kapsanan "tözel konular" hakkında olduğu söylendi. Deney grubu programın ortasında Willie Horton ile ilgili bir haber bölümü izledi, kontrol grubu ise çevre kirliliği ilgili olup yine aday Dukakis'i eleştiren başka bir bölüm izledi.

Sontestte, öğrenciler bir dizi kamusal sorunla ilgili anketler doldurdu, bunlar arasında suçun denetlenmesi ve ırksal eşitsizliği azaltmak için hükümet programları yer alıyordu. Sontesti tamamladıktan sonra deneklere deney sonrası sorgulama uygulandı. Deneyde, iki gruplu yalnızca sontestli 2 x 2 faktöryel tasarım (ırksal önyargı var ya da yok ve Willie Horton reklam filmi var ya da yok) kullanıldı. Sonuçlar, reklam filminin suçtan çok ırkla ilgili olduğunu gösterdi. Horton reklam filminin izleyicileri suç karşıtlığının büyük destekçileri haline gelmedi, ama onu izleyen önyargılı izleyiciler ırksal eşitliğe daha da karşı çıkar hale geldi. Yazar, "Horton öyküsü gibi ırkçı imalar içeren bir sembolle etkinleştirildiğinde önyargı, Afrika kökenli Amerikalıların konumunun ilerlediğine dair algılara ve beyazların işlerini Afrika kökenli Amerikalılara kaptırmakta olduğu fikrine yol açacaktır... Önyargılı insanlar Horton'a maruz kaldıklarında ırksal eşitliğe daha da fazla direnç gösterecektir" sonucuna varıyordu.

Konuyla ilişkili bir deneyde Valentino (1999), 1996 ABD başkanlık seçimlerinde adayların notlandırılmasını karşılaştırdı. Araştırma katılımcıları, üç koşuldan birinin yerleştirildiği haber programları izledi. Bazıları hiçbir suç öyküsünün yer almadığı bir program izledi, bazıları Beyaz olmayan bir şüphelinin bulunduğu çete ilişkili suçlarla ilgili bir öykü izledi, diğerleri de Beyaz bir şüpheliyi izledi. Hiçbir suç haberi izlemeyenler, Bill Clinton'u en olumlu aday olarak notlandırdı, Beyaz bir şüpheliyi izleyenler Clinton'a daha düşük not verdi ve Beyaz olmayan şüpheliyi izleyenler ise Clinton'a en düşük notu verdi. Yazar, haber bültenlerinin oy verme tercihlerini etkileyen biçimde ırkçı tutumları "koşullandırabileceği" sonucuna vardı.

bölümlerini sembolleştirmek için kullanılan bir kısaltma sistemidir.[6] Bir deneyin bölümlerinin karmaşık, bir paragraf uzunluğundaki bir betimlemesini iki satır halinde düzenlenmiş beş ya da altı sembolle ifade eder. Tasarım simgelenimini bir kez öğrendikten sonra, tasarımları karşılaştırmayı ve onlar hakkında düşünmeyi daha kolay bulacaksınız. Şu semboller kullanılır: O = bağımlı değşikenin gözlemlenmesi; X = müdahale, bağımsız değişken; R = rastlantısal atama. O'lar, zaman sırasına göre soldan sağa altyazı olarak numaralandırılır. Öntestler O_1, sontestler O_2'dir. Bağımsız değişkenin ikiden fazla düzeyi varsa, X'lerin ayırt edilebilmesi için altyazıyla numaralandırılır. Semboller zaman sırasında soldan sağa doğrudur. R önce gelir,

sonra öntest, tedavi ve sontest gelir. Semboller sıralar halinde düzenlenir, her sıra bir denek grubunu temsil eder. Örneğin, üç gruplu bir deneyde bir R (eğer rastlantısal atama kullanılıyorsa), sonra üç sıra O ve X bulunur. Sıralar üst üstedir, çünkü öntestler, tedavi ve sontest her bir grupta yaklaşık aynı zamanda gerçekleşir. Tablo 9.2 pek çok standart deney tasarımın için simgelenimi göstermektedir.

İÇ VE DIŞ GEÇERLİK

İç Geçerliğin Mantığı

İç geçerlik, hipotezleştirilmiş bağımsız değişken tek başına bağımlı değişkeni etkilediğinde söz konusudur. Tedavinin dışında, bağımlı değişkeni etkileyen değişkenler, iç geçerliğe dönük tehditlerdir. Araştırmacının, tedavinin bağımlı değişkendeki değişikliği üreten gerçek nedensel faktör olduğunu söyleme olanağını tehdit ederler. Dolayısıyla, araştırmacılar deneysel koşulları kontrol ederek ve deney tasarımları aracılığıyla tedavi dışındaki değişkenleri bertaraf etmeye çalışırlar. Şimdi iç geçerliğe yönelik başlıca tehditleri inceleyeceğiz.

İç Geçerliğe Yönelik Tehditler

Aşağıda iç geçerliğe yönelik 10 yaygın tehdit yer alıyor.[7]

Seçim Yanlılığı. **Seçim Yanlılığı**, araştırma katılımcılarının birbirine denk gruplar oluşturmaması tehdididir. Rastlantısal atamanın bulunmadığı tasarımlarda bulunan bir problemdir. Bir grupta bulunun deneklerin daha çoğunda bağımlı değişkeni etkileyen bir özellik bulunduğunda gerçekleşir. Örneğin, fiziksel saldırganlıkla ilgili bir deneyde, tedavi grubu kasıtsız olarak futbol, rugbi ve hokey oyuncuları olan deneklerden oluşuyor. Kontrol grubu ise müzisyenler, satranç oyuncuları ve ressamlardan oluşuyor. Başka bir örnek, insanların trafik sıkışıklığını atlatma becerisiyle ilgili bir deney olsun. Bir gruba atanan deneklerin tümü kırsal bölgelerden geliyor ve öteki gruptaki deneklerin hepsi büyük şehirlerde yetişmiş. Öntest puanlarının incelenmesi araştırmacının bu tehdidi tespit etmesine yardımcı olur, çünkü öntestte gruplar arasında hiçbir farklılık olması beklenmez.

Tasarım simgelenimi Bir deneyin bölümlerini göstermek ve onlarla diyagramlar oluşturmak için kullanılan sembol sisteminin adıdır.

İç geçerlik Deney yapanların müdahale ile bağımlı değişken arasındaki ilintiyle ilgili potansiyel alternatif açıklamaları, deney tasarımı yoluyla ortadan kaldırarak nedensel açıklamanın mantıksal kesinliğini güçlendirme olanağıdır.

TABLO 9.2 Simgelenimli Deney Tasarımlarının Özeti

TASARIM ADI	TASARIM SİMGELENİMİ
Klasik deney tasarımı	R O X O R O O
Öndeney Tasarımları	
Tek seferlik örnek olay incelemesi	X O
Tek gruplu öntest/sontest	O X O
Statik grup karşılaştırması	X O O
Yarı Deneysel Tasarımlar	
İki gruplu yalnız sontestli	R X O R O
Kesintili zaman dizileri	O O O O X O O O
Denk zaman dizileri	O X O X O X O X O
Latin kare tasarımları	O Xa O Xb O Xc O R O Xb O Xa O Xc O O Xc O Xb O Xa O O Xa O Xc O Xb O O Xb O Xc O Xa O O Xc O Xa O Xb O
Dört gruplu Solomon tasarımı	O X O O O R X O O
Faktöryel tasarımları	X_1 Z_1 O X_1 Z_2 O R X_2 Z_1 O X_2 Z_2 O

Tarih. Bu, deney sırasında tedaviyle ilişkili olmayan bir olayın gerçekleşmesi ve bağımlı değişkeni etkilemesi tehdididir. **Tarih etkileri**nin, uzun bir süre boyunca süren deneylerde gerçekleşmesi daha olasıdır. Örneğin, deneklerin uzay yolculuğuna yönelik tutumlarını değerlendirmek için yürütülen iki haftalık bir deneyin ortasında bir uzay mekiği fırlatma kulesinde patlıyor ve astronotları öldürüyor.

Olgunlaşma. Bu, denekler içindeki tedaviden ayrı bir biyolojik, psikolojik ya da duygusal sürecin zaman içinde değişmesi tehdididir. **Olgunlaşma etkisi**, uzun süreler boyunca devam eden deneylerde daha yaygındır. Örneğin, uslamlama yeteneğiyle ilgili bir deney sırasında denekler sıkılıyor, uykuları geliyor ve sonuçta daha düşük puan alıyorlar. Başka bir örnek, 1. ve 6. sınıflar arasındaki çocukların oyun tarzları üzerine bir deneydir. Oyun tarzları bir müdahalenin etkilerine ek olarak ya da

o etkilerin yerine, fiziksel, duygusal değişiklikler ve olgunlaşma değişikliklerinden etkilenir. Öntest ve kontrol grubu olan tasarımlar araştırmacıların olgunlaşma ya da tarih etkilerinin bulunup bulunmadığını belirlemesini kolaylaştırır, çünkü hem deney grubu hem de kontrol grubu zaman içinde benzer değişiklikler gösterecektir.

Test etme. Bazen öntest ölçümünün kendisi bir deneyi etkiler. Bu **test etme** etkisi iç geçerliği tehdit eder, çünkü tek başına müdahaleden çok bağımlı değişkeni etkiler. Dört gruplu Solomon tasarımı araştırmacının test etme etkilerini tespit etmesine yardımcı olur. Örneğin, araştırmacı öğrencilere dersin ilk gününde sınav yapıyor. Ders, müdahaledir. Araştırmacı, öğrenmeyi aynı sınavı dersin son gününde de yaparak test ediyor. Eğer denekler öntest sorularını hatırlıyorsa ve bu öğrendiklerini (yani dikkat ettiklerini) ya da sontestteki soruları yanıtlama biçimlerini etkiliyorsa, bir test etme etkisi söz konusudur. Eğer test etme etkisi varsa, araştırmacı müdahalenin bağımlı değişkeni tek başına etkilemiş olduğunu söyleyemez.

Araç kullanımı. Bu tehdit kararlılık güvenilirliğiyle ilgilidir. Araç ya da bağımlı değişken deney sırasında değiştiğinde gerçekleşir. Örneğin bir kilo verme deneyinde, tartının yayları deney sırasında gevşer ve sontestte daha düşük okumalar yapar. Başka bir örnek, Bond ve Anderson (1987) tarafından yürütülen kötü haberleri iletmedeki isteksizlik konusundaki bir deneyde gerçekleşmiş olabilir. Deneyi yürütenler deneklerden başka bir kişiye bir zekâ testinin sonuçlarını iletmelerini istiyordu ve sonuçlar ya ortalamanın çok üzerinde ya da çok altındaydı. Bağımlı değişken, teste giren kişiye sonuçları iletmenin ne kadar sürdüğüydü. Bazı deneklere oturumun videoya kaydedildiği söyleniyordu. Deney sırasında bir denekte video bozuldu. Eğer birden fazla denek için bozulsaydı ya da oturumun yalnızca bir kısmında çalışsaydı, deneyde araç kullanımı sorunları yaşanmış olacaktı. (Bu arada, deneklerin kötü haberi iletmesi yalnızca bunu kamuya açık olarak gerçekleştirdiklerini düşündükleri zaman –yani videoya kaydedildikleri zaman- daha uzun sürüyordu.)

Deneyin ölümlülüğü. **Deneyin ölümlülüğü** ya da yıpranması, bazı denekler deneyin sonuna kadar devam etmediğinde gerçekleşir. Her ne kadar *ölümlülük* can kaybı anlamına geliyor olsa da deneklerin ölmesi anlamına gelmek zorunda değildir. Eğer pek çok denek bir deneyin yarısında ayrılırsa, araştırmacı denekler kalsaydı sonuç-

Tarih etkileri Bir deney sırasında gerçekleşen ve bağımlı değişkeni etkileyen, planlı olmayan ve deney yapanın kontrolü dışındaki bir şey sonucu ortaya çıkan iç geçerliğe dönük bir tehdittir.

Olgunlaşma etkisi Deneylerde deney sırasında gerçekleşen ve bağımlı değişkeni etkileyen büyüme, sıkılma ve benzeri doğal süreçlere bağlı olarak ortaya çıkan iç geçerliğe yönelik bir tehdittir.

ların farklı olup olmayacağını bilemez. Örneğin, bir araştırmacı 50 denekle bir kilo verme programına başlıyor. Programın sonunda 30 denek kalıyor, her biri hiçbir yan etki olmaksızın 2,5 kilo kaybetmiştir. Deneyden ayrılan 20 kişi, kalan 30 kişiye göre farklılık göstermiş olabilirdi ve bu da sonuçları değiştirebilirdi. Belki de program ayrılanlarda da etkiliydi ve onlar 15 kilo kaybettiler. Belki de program denekleri hasta etti ve ayrılmaya zorladı. Araştırmacıların iç geçerliğe yönelik bu tehdidi tespit etmek için öntestler ve sontestler sırasında her bir gruptaki deneklerin sayısına dikkat etmesi ve sayıları belirtmesi gerekir.

İstatistiksel Gerileme. *İstatistiksel gerilemeyi* sezgisel olarak kavramak kolay değildir. Grup sonuçlarını ortalamaya doğru çekmek için rastlantısal hatalara yönelik bir eğilim ya da uç değerler sorunudur. İki biçimde görülebilir.

Birinci durumda seçilen denekler, bağımlı değişkene göre sıradışıdır. Sıradışı oldukları için bağımlı değişkene birden çok biçimde tepki gösterme olasılıkları daha düşüktür. Örneğin, bir araştırmacı şiddet içeren filmlerin insanların şiddet eylemlerinde bulunmasına neden olup olmadığını anlamak istiyor. Sıkı güvenlik önlemlerinin olduğu bir hapishaneden bir grup şiddet içereren suç işlemiş kişi seçiyor, onlara bir öntest uyguluyor, sonra şiddet içeren filmler gösteriyor ve bir sontest uyguluyor. Araştırmacıyı çok şaşırtan biçimde, suçlular filmden sonra daha az şiddet eğilimi gösteriyor. Filmi görmemiş olan hapiste olmayan kişilerden oluşan bir kontrol grubu ise öncekinden daha fazla şiddet eğilimi gösteriyor. Şiddet suçluları sıradışı olduğu ve başlarken uçta yer aldığı için bir tedavi onları daha fazla şiddetli hale getirebilirdi; yalnızca rastlantısal şansa bağlı olarak, ikinci bir kez ölçüldüklerinde daha az uçta gibi görünmektedirler.[8]

İkinci bir durum, ölçüm aracından kaynaklanan bir sorunla ilgilidir. Eğer pek çok araştırma katılımcısı bir değişkende çok yüksek (tavanda) ya da çok düşük (tabanda) not alırsa, yalnızca rastlantısal şans öntestle sontest arasında bir değişiklik üretecektir. Örneğin bir araştırmacı 80 deneğe bir test veriyor ve 75'i mükemmel puanlar alıyor. Sonra puanları yükseltmek için müdahale ediyor. Zaten çok sayıda denek mükemmel puanlar aldığı için rastlantısal hatalar grup ortalamasını düşürecektir, çünkü mükemmel puanlar alanlar rastlantısal olarak yalnızca bir yönde ilerleyebilir –bazı yanıtları yanlış verme yönünde. Öntestlerde puanların incelenmesi araştırmacının iç geçerliğe yönelik bu tehdidi tespit etmesine yardımcı olacaktır.

Test etme etkisi Öntestteki ölçüm sürecinin kendisinin bağımlı değişken üzerinde bir etkisinin olabildiği durumda ortaya çıkan iç geçerliğe yönelik bir tehdittir.

Deneyin ölümlülüğü Deneklerin deneyin tümüne katılmakta başarısız olmasına, özellikle de pek çok katılımcının ya da bir grupta ötekinden daha fazla sayıda katılımcının deneyden ayrılmasına bağlı olan iç geçerliğe yönelik tehditlerdir.

Müdahalenin Yayılması ya da Bulaşıcılık. **Müdahalenin yayılması**, farklı gruplardaki katılımcıların birbiriyle iletişim kurması ve diğerinin müdahalesini öğrenmesi tehdididir. Araştırmacılar bu tehdidi grupları yalıtarak ya da deneklerin diğer deneklere hiçbir şey açıklamayacaklarına dair söz vermelerini sağlayarak engeller. Örneğin denekler, sözcükleri ezberlemenin yeni bir yolu üzerine bir gün süren bir deneye katılıyor. Bir ara verildiğinde, tedavi grubundaki denekler kontrol grubundakilere ezberlemenin yeni yolunu anlatıyor ve kontrol grubundaki denekler de daha sonra bunu kullanıyor. Araştırmacının bu tehdidi tespit etmek için deney sonrasında deneklerle görüşmeler gibi kaynaklardan gelecek dışarıdan bilgilere gereksinimi vardır.

Telafi Davranışı. Bazı deneyler bir denekler grubuna değerli bir şey sağlar, ama diğerine sağlamaz ve sonra bu farklılık açığa çıkar. Eşitsizlik farklılıkları azaltına yönünde baskılara, gruplar arasında rekabete dayalı çekişmeye veya öfke dolu yılgınlığa neden olabilir. Bu tür **telafi davranışları** tedaviye ek olarak bağımlı değişkeni etkileyebilir. Örneğin, bir okul sisteminde öğrenme kazanımları sağlamak için bir müdahale uygulanıyor (daha uzun öğle tatilleri). Eşitsizlik açığa çıktıktan sonra, kontrol grubunun katılımcıları eşit muamele talep ediyor ve eşitsizliğin üstesinden gelmek için daha fazla çalışıyor. Başka bir grup eşitsiz muameleden yılgınlığa kapılıyor ve öğrenmekten vazgeçiyor. Bu tehdidi, dışarıdan bilgi olmadan tespit etmek zordur (müdahalenin yayılması tartışmasına bakın).

Deney Yapanın Beklentisi. Her zaman geleneksel bir iç geçerlik sorunu olarak değerlendirilmemekle birlikte, deneyi yapanın davranışı da nedensel mantığı tehdit edebilir.[9] Bir araştırmacı **deney yapanın beklentisi**ni dolaylı olarak deneklere ileterek iç geçerliği tehdit edebilir. Araştırmacılar, hipoteze son derece bağlı olabilir ve arzu edilen bulguları dolaylı olarak deneklere iletebilir. Örneğin engellilere yönelik tepkileri inceleyen bir araştırmacı, kadınların engellilere karşı erkeklerden daha duyarlı olduğuna derinden inanıyor olsun. Göz kontağı, ses tonu, duraklamalar ve diğer sözlü olmayan iletişim biçimleri aracılığıyla araştırmacı, bilinç dışı olarak

Müdahalenin yayılması Müdahale deney grubundan "dışarı taştığında" ve kontrol grubundaki denekler müdahaleyi öğrendikleri için kendi davranışlarını değiştirdiğinde gerçekleşen iç geçerliğe yönelik bir tehdittir.

Telafi davranışı Kontrol grubundaki denekler müdahaleye maruz kalmamalarını telafi etmek için davranışlarını değiştirdiğinde gerçekleşen iç geçerliğe yönelik bir tehdittir.

Deney yapanın beklentisi Deneyi yürüten kişinin dolaylı olarak denekleri hipotezden ya da arzu edilen sonuçlardan haber etmesiyle gerçekleşen iç geçerliğe yönelik bir tehdit ve tepkiselliktir.

kadın araştırma katılımcılarını engellilere karşı olumlu hisler bildirmeye teşvik eder; araştırmacının sözlü olmayan davranışı erkek denekler için tam tersidir.

İşte deney yapanın beklentisini tespit etmenin bir yolu. Araştırmacı, asistanlar tutar ve onlara deney tekniklerini öğretir. Asistanlar, denekleri eğitir ve öğrenme becerilerini test eder. Araştırmacı asistanlara bir gruptaki deneklerin takdirname almış öğrenciler ve diğer gruptakilerin başarısız öğrenciler olduğunu gösteren sahte not çizelgeleri ve kayıtlar verir, oysa her iki gruptaki denekler birbirine özdeştir. Eğer sahte takdirnameli öğrenciler grup olarak sahte başarısız öğrencilerden daha iyi puan alırsa, sonuçlar üzerinde deney yapanın beklentisinin etkisi söz konusudur.

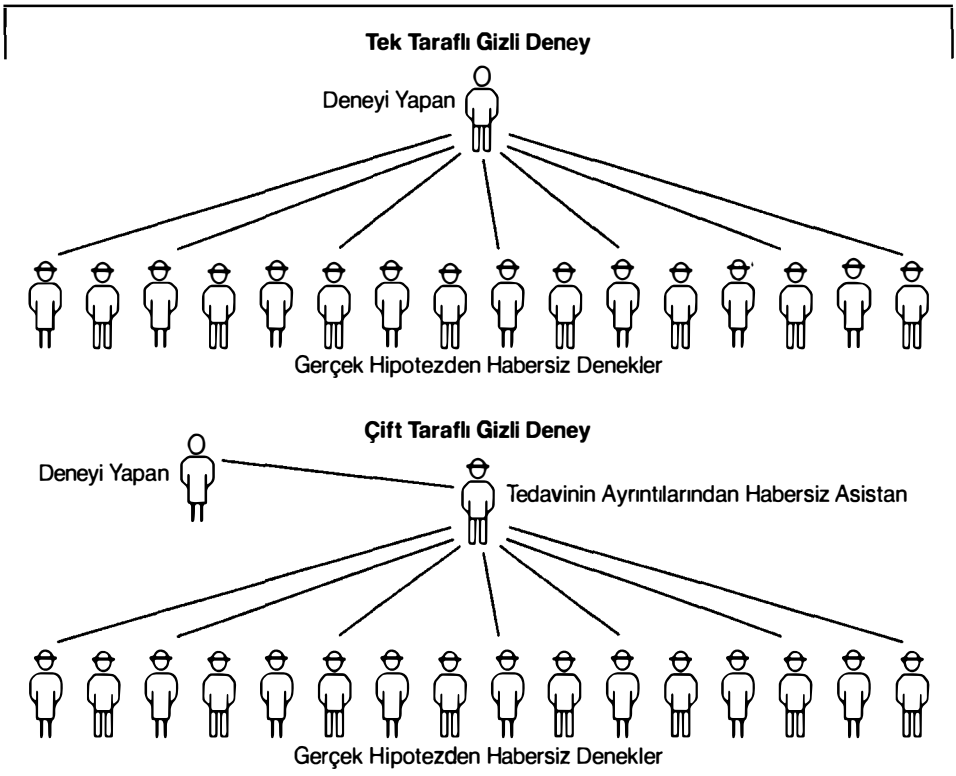
Çift taraflı gizli deney, araştırmacı beklentisini kontrol etmek için tasarlanmıştır. Bu tasarımda, deneklerle doğrudan temas halindeki kişiler hipotezin ya da tedavinin ayrıntılarını bilmez. *Çift taraflı* gizlidir, çünkü hem denekler hem de onlarla temas halindeki kişiler deneyin ayrıntılarından habersizdir (bkz. Şekil 9.4). Örneğin bir araştırmacı yeni bir ilacın etkili olup olmadığını anlamak istiyor. Üç renkte haplar kullanarak –yeşil, sarı ve pembe- araştırmacı yeni ilacı sarı hapa koyuyor, pembe hapa eski bir ilacı koyuyor ve yeşil hapı da *plasebo* yapıyor –gerçek gibi görünen sahte bir tedavi (örn. hiçbir fiziksel etkisi olmayan bir şeker tableti). Hapları veren ve etkilerini kaydeden asistanlar yeni ilacın hangi hapta olduğunu bilmiyor. Yalnızca deneklerle ilgilenmeyen başka bir kişi hangi renkteki hapın ilacı içerdiğini doğrudan biliyor ve sonuçları inceliyor. Çift taraflı gizli tasarım, tıbbi araştırmada neredeyse zorunludur, çünkü deney yapanın beklentisinin etkileri çok iyi bilinir.

Dış Geçerlik ve Saha Deneyleri

Deney yapan bir kişi iç geçerlikle ilgili tüm kaygıları ortadan kaldırsa bile, dış geçerlik potansiyel bir problem olmayı sürdürür. **Dış geçerlik**, deney bulgularını deneyin kendisinin dışındaki olaylara ve ortamlara genelleme olanağıdır. Eğer bir çalışmanın dış geçerliği bulunmuyorsa, bulguları yalnızca deneyler için doğrudur ve bu onları temel ve uygulamalı bilim için yararsız kılar.

Gerçekçilik. Deneyler gerçekçi midir? Değerlendirilmesi gereken iki tür gerçekçilik vardır.[10] **Deneysel gerçekçilik**, denekler üzerinde deneysel bir müdahalenin ya da ortamın etkisidir; deney denekleri deneye kapıldığında ve gerçekten ondan etkilendiğinde gerçekleşir. Eğer denekler tedaviden etkilenmeden kalırsa zayıftır; bu yüzden araştırmacılar gerçekçi koşullar yaratmak için büyük yollar kateder. Aronson ve Carlsmith (1968:25) şöyle belirtmiştir:

> *Bütün deneysel prosedürler, yaratılmış olmaları anlamında "uyduruktur".*

ŞEKİL 9.4 Çift Taraflı Gizli Deneyler: Tek Taraflı Gizli ya da Sıradan Deneyler ve Çifte Gizli Deneylerle İlgili Şema

Gerçekten de deney yapma sanatının temelde soruşturmacının, kendisinin en kavramsal değişkeninin en doğru biçimde gerçekleştirilmesi olan ve denek için en büyük etkiye ve en fazla inandırıcılığa sahip olan prosedürü yargılama becerisine dayanır.

Gündelik gerçekçilik şöyle sorar: Deney gerçek dünya gibi mi? Örneğin, öğrenmeyi inceleyen bir araştırmacı deneklere dört harfli anlamsız heceleri ezberletiyor. Eğer

Çift taraflı gizli deney Ne deneklerin ne de deneyi yapanın adına doğrudan deneklerle ilgilenen kişinin deneyin özelliklerini bildiği bir tür deneysel araştırmadır.

Dış geçerlik Bulguları belirli bir çalışmanın ötesine genelleme olanağıdır.

Deneysel gerçekçilik Deneyin gerçekçi görünmesinin sağlandığı, böylece deneysel olayların denekler üzerinde gerçek bir etkisinin olduğu dış geçerliktir.

araştırmacı deneklere yalnızca bir deney için yaratılmış bir şeyin yerine gerçek yaşamda kullanılan olgusal bilgiler öğretseydi, gündelik gerçekçilik daha güçlü olurdu.

Gündelik gerçekçilik doğrudan doğruya dış geçerliği –deneylerden gerçek dünyaya genelleme yapma becerisini- etkiler.[11] Deneylerin iki yönü genellenebilir. Biri, deneklerden diğer insanlara genellenir. Eğer denekler üniversite öğrencileriyse, araştırmacı sonuçları çoğunluğu üniversite öğrencisi olmayan tüm nüfusa genelleyebilir mi? Başka bir yön, yapay bir tedaviden gündelik yaşama genellemedir. Örneğin, sınıfta iki saatlik bir korku filmini izleyen lisans öğrencisi deneklerden yıllarca şiddet içeren televizyon programları izleyen halkın geneli üzerindeki etkiye genelleme yapılabilir mi?

Tepkisellik. Araştırma katılımcıları bir deneyde gerçek yaşamdakinden daha farklı tepki verebilir, çünkü bir çalışmada yer aldıklarını bilirler; buna **tepkisellik** denir. **Hawthorne etkisi**, özel bir tepkisellik türüdür.[12] İsim, Elton Mayo'nun Westinghouse Electric şirketinin Hawthorne, Illinois fabrikasında 1920'lerde ve 1930'larda yürüttüğü bir dizi deneyden gelmektedir. Araştırmacılar, çalışma koşullarının pek çok yönünü (örn. ışıklandırma, mola süreleri, vb.) değiştirmiş ve verimliliği ölçmüştür. Değişiklik ne olursa olsun, her değişiklikten sonra verimliliğin arttığını keşfettiler. Bu ilgi çekici sonuç ortaya çıktı, çünkü işçiler müdahaleye değil, izleniyor olduklarını bilerek, deneyin parçası olmakla kendilerine gösterilen ek dikkate yanıt veriyordu. Daha sonraki araştırmalar bunun gerçekleşip gerçekleşmediğini sorguladı, ama bu isim, araştırmacıların dikkatinden kaynaklanan bir etki için kullanılmaktadır. Bununla ilgili bir etki, yeni bir şeyin etkisidir ve bu zaman içinde zayıflayabilir.

Talep özelliği, başka bir tepkisellik türüdür. Denekler bir deneyin amacı ya da hipotez hakkında ipuçları yakalayabilir ve araştırmacıyı memnun etmek için kendilerinden talep edildiğini düşündükleri şeye (örn. hipotezi desteklemeleri) göre davranışlarını değiştirebilir. Örneğin, Chebat ve Picard (1988) insanların tek yanlı (yalnızca olumlu özellikleri gösteren) reklamlar tarafından mı, yoksa çift yanlı (hem olumlu özellikleri hem de kısıtlamaları gösteren) reklamlar tarafından mı daha fazla ikna edildiğini anlamak istiyordu. Yeni bir sabun ve bir araba için profesyonel reklamlar oluşturdular, her biri için bir tane tek yanlı ve bir tane çift yanlı reklam oluş-

Gündelik gerçekçilik Deneysel koşulların gerçek gibi göründüğü ve bir laboratuvar ortamının dışındaki ortamlara ya da durumlara çok benzer olduğu bir tür dış geçerliktir.

Tepkisellik Denekler bir deneyde olduklarının ve incelendiklerinin farkında olduğu için ortaya çıkan dış geçerliğe yönelik bir tehdittir.

Hawthorne etkisi Deneklerin tedavinin kendisinden çok bir deneyde buldukları olgusuna yanıt verdiği ünlü bir olaydan dolayı böyle adlandırılan bir tepkisellik etkisidir.

turuldu. Reklamları Montreal'de Quebec Üniversitesi'nde 434 lisans öğrencisine gösterdiler ve öğrencilerden reklam mesajının kabul görmesiyle ilgili sekiz Likert tipi sorunun yer aldığı anketi doldurmalarını istediler. Şöyle belirttiler (1988:356): "Herhangi bir potansiyel yanlılıktan ya da deney yapanların ortaya çıkarabileceği deneysel 'talep'ten kaçınmak için..., anketler lisans üstü araştırma asistanlarınca uygulandı".

Son bir tepkisellik türü, deneklere plasebo verildiği halde gerçek tedaviyi almışlar gibi yanıt verdiklerinde ortaya çıkan **plasebo etkisi**dir. Örneğin, sigarayı bırakmayla ilgli bir deneyde deneklere ya nikotine bağımlılıklarını azaltan bir ilaç ya da bir plasebo veriliyor. Eğer plaseboyu alan denekler de sigarayı bırakırsa o zaman bir deneye katılmanın ve kendilerinin sigarayı bırakmasına yardımcı olacağına inandığı bir şeyi almanın denekler üzerinde bir etkisi olmuştur. Deneklerin yalnızca plaseboya inancı bağımlı değişkeni etkilemiştir. İç ve dış geçerliğin kısa bir değerlendirmesi için Tablo 9.3'e bakın.

Saha Deneyleri. Bu bölümde, bir laboratuvarın kontrollü koşulları altında gerçekleştirilen deneyler üzerine odaklanıldı. Bir araştırmacının deney koşulları üzerinde daha az denetiminin bulunduğu saha ortamlarında ya da gerçek yaşamda da deneyler yürütülür. Denetim miktarı, bir süreklilik çizgisi üzerinde çeşitlilik gösterir. Bir uçta, son derece kontrollü **laboratuvar deneyi** vardır, özelleşmiş bir ortamda ya da laboratuvarda gerçekleştirilir; karşı uçta **saha deneyi** vardır, "sahada" –bir metro vagonu, bir içki dükkanı ya da bir kaldırım gibi doğal ortamlarda- gerçekleştirilir. Saha deneylerindeki denekler çoğunlukla bir deneyde yer aldıklarının farkında değildir ve doğal biçimde tepki verirler. Örneğin araştırmacılar, deneyi hazırlayanlardan birinin metro vagonunda kalp krizi geçiriyor numarası yapmasını sağlamış ve seyircilerin nasıl tepki verdiğine bakmıştır.[13]

Dramatik bir örnek, Harari ve meslektaşlarının (1985) yoldan geçen bir erkeğin tecavüz girişimini durdurmaya kalkışıp kalkışmayacağı üzerine yürüttüğü bir saha deneyidir. San Diego Eyalet Üniversitesi'nde yürütülen bu deneyde, akşam saatlerinde kampüste oldukça izole bir patikada bir tecavüz girişimi sahnelendi. Sahnelenen saldırı, tek başına

TABLO 9.3 İç ve Dış Geçerlikle İlgili Başlıca Kaygılar

İÇ GEÇERLİLİK	DIŞ GEÇERLİLİK VE TEPKİSELLİK
Seçim yanlılığı	Deneysel gerçekçilik
Tarih etkisi	Gündelik gerçekçilik
Olgunlaşma etkisi	Hawthorne etkisi
Test etme etkisi	Talep özelliği
Araç kullanımı	Plasebo etkisi
Deneysel ölümlülük	
İstatistiksel gerileme	
Müdahalenin yayılması	
Telafi davranışı	
Deney yapanın beklentisi	

ya da iki-üç kişilik gruplar halinde yaklaşan habersiz erkek denekler tarafından açıkça görülebilir biçimdeydi. Saldırıda, bir kadın öğrenci çalıların arkasında saklanan iri bir adam tarafından yakalanıyordu. Adam, kadını sürüklerken ve ağzını kapatmaya çalışırken kadın kitaplarını düşürüyordu. Mücadele ediyor ve "Hayır, hayır! İmdat, yardım edin, lütfen bana yardım edin!" ve "Tecavüz!" diye çığlık atıyordu. Gizlenen gözlemciler, oyunculara ne zaman sahnelemeye başlayacaklarını söylüyor ve deneklerin eylemlerini not ediyordu. Yardım, saldırı bölgesine doğru hareket etme veya yakındaki bir otoparkta görünen bir polis memuruna doğru hareket etme ile ölçülüyordu. Çalışma, gruplardaki erkeklerin yüzde 85'inin ve tek başına yürüyen erkeklerin yüzde 65'inin kadına yardım etmek için fark edilir bir harekette bulunduğunu ortaya koydu.

Deneyi yapanın denetiminin miktarı, iç ve dış geçerlikle ilişkilidir. Laboratuvar deneyleri, daha fazla iç geçerliğe ama daha az dış geçerliğe sahip olma eğilimindedir. Mantıksal olarak daha sıkı ve daha iyi kontrol edilirler, ama daha az genellenebilirler. Saha deneyleri, daha fazla dış geçerliğe ama daha az iç geçerliğe sahip olma eğilimi gösterir. Daha fazla genellenebilirler, ama daha az kontrollüdürler. Yarı deneysel tasarımlar daha yaygındır. Örneğin, sahnelenen tecavüze yeltenmeyle ilgili deneyde araştırmacılar son derece yüksek dış geçerliği olan çok gerçekçi bir durumu yeniden yarattı. İnsanları bir laboratuvar ortamına koyup farazi olarak ne yapacaklarını sormaktan daha fazla dış geçerliği vardı. Ancak denekler rastlantısal olarak atanmamıştı. Oradan geçen her erkek bir denek oldu. Deneyi yapanlar deneğin gördükleri ya da duyduklarını kesin olarak kontrol edemiyordu. Denek yanıtının ölçümü gizlenen gözlemcilere dayanıyordu ve onlar bazı denek tepkilerini kaçırmış olabilirdi. Ayrıca denekler bilgilendirilerek onay vermemişti.

PRATİK ETKENLER

Her araştırma tekniğinin "meslek sırları" vardır; bunlar, deneyimle kazanılan pragmatik stratejilerdir. Deneyimli bir araştırmacının başarılı araştırma projeleriyle deneyimsiz yeni bir araştırmacının karşılaştığı zorluklar arasındaki fark burada yatar. Bunlardan üçü burada tartışılıyor.

Talep özelliği Deneysel araştırmadaki deneklerin hipotez hakkında ipuçları yakaladığı ve davranışlarını buna göre değiştirdiği bir tepkisellik türüdür.

Plasebo etkisi Deneklere gerçek müdahale verilmeyip bir plasebo ya da sahte müdahale verildiği halde deneklerin gerçek müdahaleye maruz kalıyormuş gibi tepki vermesidir.

Laboratuvar deneyi Deneyi yapan kişinin büyük denetime sahip olduğu yapay ortamda gerçekleştirilen deneysel araştırmadır.

Planlama ve Pilot Testler

Bütün toplumsal araştırmalar planlama gerektirir. Planlama aşamasında, bir araştırmacı alternatif açıklamaları ya da iç geçerliğe dönük tehditleri ve onlardan nasıl kaçınacağını öngörür, verileri kaydetmek için iyi düzenlenmiş bir sistem geliştirir ve çalışmada kullanılacak olan her türlü aygıta pilot test yapar (örn. bilgisayarlar, video kameraları, ses kayıt cihazları, vb.). Pilot testlerden sonra araştırmacının deneyin rafine edilmeye gereksinim duyan yönlerini ortaya çıkarmak için pilot deneklerle görüşme yapması gerekir.

Deneklere Verilen Talimatlar

Çoğu deney, ortamı hazırlamak için deneklere talimatlar vermeyi gerektirir. Bir araştırmacının talimatları dikkatli biçimde ifade etmesi ve bütün deneklerin aynı şeyi duyması için hazırlanmış bir senaryoya uyması gerekir. Bu güvenilirliği sağlar. Talimatlar ayrıca aldatma kullanılırken gerçekçi bir paravan hikâye yaratmakta da önemlidir. Aronson ve Carlsmith (1968:46), şöyle belirtmiştir: "Tecrübesiz deney yapan kişinin en sık yaptığı hatalardan biri, talimatları aşırı kısa tutmaktır".

Deney Sonrası Görüşme

Bir deneyin sonunda, araştırmacının deneklerle görüşme yapması gerekir. Bunun üç sebebi vardır. Birincisi, eğer aldatma kullanılmışa araştırmacının araştırma katılımcılarıyla **toplantı yapması**, onlara deneyin gerçek amacını anlatması ve soruları yanıtlaması gerekir. İkincisi, deneklerin ne düşündüğünü ve duruma dair betimlemelerinin davranışlarını nasıl etkilediğini öğrenebilir. Son olarak, öteki potansiyel katılımcılara deneyin gerçek doğasını açık etmemenin önemini açıklayabilir.

DENEYSEL ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI: KARŞILAŞTIRMA YAPMAK

Karşılaştırma, bütün araştırmaların anahtarıdır. Deneysel araştırmanın sonuçlarını dikkatli biçimde inceleyerek, bir araştırmacı iç geçerliğe tehditler hakkında çok şey öğrenebilir ve müdahalenin bağımlı değişken üzerinde bir etkisi olup olmadığını anlayabilir. Örneğin, daha önce tartışılan Bond ve Anderson'un (1987) kötü haber iletme üzerine deneyinde özel ya da kamuya açık ortamlarda olumlu test sonuçlarını

Saha deneyi Doğal bir ortamda gerçekleşen deneysel araştırmadır.

Deney sonrası toplantı Bir deneyde eğer aldatma kullanılmışsa deneyin gerçek açıklamasını yapmak veya deneklerin algılarını öğrenmek için deneyden sonra deneklerle konuşmaktır.

iletmek, sırasıyla ortalama 89,6 ve 73,1 saniye ve olumsuz test sonuçlarını iletmek, ortalama 72,5 ya da 147,2 saniye sürüyordu. Bir karşılaştırma, en uzun sürenin kamu önünde kötü haber iletmek olduğunu ve özelde iyi haberin biraz daha uzun sürdüğünü göstermektedir.

Bu tür karşılaştırmalarla ilgili daha karmaşık bir örnek, klasik deney tasarımı kullanılarak gerçekleştirilmiş olan beş kilo verme deneyinden oluşan bir serinin sonuçlarının gösterildiği Şekil 9.5'te yer almaktadır. Örnekte, Enrique's Slim Clinicteki (Enrique'nin Zayıflama Kliniği) deney grubunun 30 katılımcısı ortalama 22,6 kilo vermiş, kontrol grubundaki 30 araştırma katılımcısı ise bir kilo bile vermemiştir. Deney sırasında yalnızca bir kişi ayrılmıştır. Susan's Scientific Diet Plan'in (Susan'ın Bilimsel Diyet Planı) aynı derecede farklı sonuçları vardı, ama onun deney grubundan 11 kişi ayrıldı. Bu, deneyin ölümlülüğü ile ilgili bir sorunu ortaya koymaktadır. Carl's Calorie Counters'daki (Carl'ın Kalori Sayacı) deney grubundaki insanlar 5 kilo, kontrol grubundakiler ise 1 kilo verdi; ama kontrol grubu ve deney grubu ortalama 11 kilo ağırlık farkıyla başlamıştı. Bu, seçim yanlılığı sorununa işaret etmektedir. Natalie's Nutrition Center'da (Natalie'nin Beslenme Merkezi) hiçbir deney ölümlülüğü ya da seçim yanlılığı sorunu yoktu, ama deney grubundakiler kontrol grubundakilerden fazla kilo vermedi. Görünen o ki, müdahale etkili olmamıştı. Pauline's Pounds Off (Pauline'le Fazla Kilolara Son) seçim yanlılığı ve deney ölümlülüğü sorunlarını önlemişti. Onun deney grubundakiler 14,5 kilo verdi, ama kontrol grubundakiler de aynı kiloyu verdi. Bu durum olgunlaşma, tarih ya da müdahalenin yayılması etkilerinin oluşma ihtimalini akla getirmektedir. Böylelikle, Enrique's Slim Clinic'teki tedavi en etkili tedavi gibi görünmektedir.

ETİK ÜZERİNE

Etik etkenler deneysel araştırmada önemli bir konudur, çünkü deneysel araştırma zorlayıcıdır (yani müdahale eder). Müdahaleler, insanları uydurma toplumsal ortamlara yerleştirmeyi ve duygularını ya da davranışlarını manipüle etmeyi gerektirebilir. Bağımlı değişkenler deneklerin söyledikleri veya yaptıkları olabilir. Zorlayıcılığın miktarı ve türü etik standartlar tarafından sınırlanır. Araştırmacılar, araştırma katılımcılarını fiziksel tehlikeye atıyor, onları utandırıcı ya da kaygı uyandırıcı ortamlara sokuyorsa çok dikkatli olmalıdırlar. Olayları titiz biçimde izlemeli ve olup bitenleri kontrol etmelidir.

Aldatma toplumsal deneylerde yaygındır. Araştırmacılar araştırmanın amaçları gereğince denekleri yanlış yönlendirebilir ya da onlara yalan söyleyebilir. Bu türden sahtekârlık, yalnızca başka türlü başarılamayacak bir hedefi başarmanın aracı olarak kabul edilebilir. Değerli bir amaç için bile olsa aldatma, ancak kısıtlamalar çerçevesinde kullanılabilir. Aldatma miktarı ve türü gereken minimumun ötesine

ŞEKİL 9.5 Klasik Deney Tasarımı Kilo Verme Deneylerinde Sonuçların Karşılaştırılması

ENRİQUE'S SLİM CLİNİC

	Öntest	Sontest
Deney Grubu	86 (30)	63 (29)
Kontrol Grubu	85,6 (30)	85,6 (30)

NATALIE'S NUTRITION CENTER

	Öntest	Sontest
Deney Grubu	86 (30)	85,1 (29)
Kontrol Grubu	87 (29)	85,6 (28)

SUSAN'S SCIENTIFIC DIET PLAN

	Öntest	Sontest
Deney Grubu	86 (30)	63,8 (19)
Kontrol Grubu	85,6 (30)	85,6 (28)

PAULINE'S POUNDS OFF

	Öntest	Sontest
Deney Grubu	86 (30)	71,5 (30)
Kontrol Grubu	86,5 (29	72 (28)

CARL'S CALORIE COUNTERS

	Öntest	Sontest
Deney Grubu	72,5 (30)	68,8 (29)
Kontrol Grubu	86,5 (29)	85,6 (29)

KARŞILAŞTIRMA AMAÇLI SEMBOLLER

	Öntest	Sontest
Deney Grubu	A (A)	C (C)
Kontrol Grubu	B (B)	D (D)

KARŞILAŞTIRMALAR

	A-B	C-D	A-C	B-D	(A)-(C)	(B)-(D)
Enrique's	0,4	22,6	-23	0	-1	0
Susan's	0,4	21,8	-22,2	0	-11	2
Carl's	14	16,8	-3,7	-0,9	-1	0
Natalie's	1	0,5	-0,9	-1,4	-1	-1
Pauline's	0,5	0,5	-14,5	-14,5	0	-1

A-B İki grup başladığında aynı mıydı? Eğer değilse, seçim yanlılığı gerçekleşiyor olabilir.
C-D İki grup bitişte aynı mı? Eğer değilse, müdahale etkisiz olabilir veya güçlü tarih, olgunlaşma ya da müdahalenin dağılması etkileri olabilir.
A-C Deney grubu değişti mi? Değişmediyse, müdahale etkisiz olabilir.
(A)-(C) ve (B)-(D) Deney grubundaki ya da kontrol grubundaki deneklerin sayısı değişti mi? Eğer büyük ölçüde ayrılma gerçekleşirse, deney ölümlülüğü iç geçerliğe yönelik bir tehdit olabilir.

YORUMLAMA

Enrique's : Görünen hiçbir iç geçerlik tehdidi yok, müdahale etkili
Susan's : Deneyin ölümlülüğü olası problem
Carl's : Seçim yanlılığı olası problem
Natalie's : Görünen hiçbir iç geçerlik tehdidi yok, müdahale etkisiz
Pauline's : Tarih, olgunlaşma, müdahalenin yayılması tehditleri olası problem

Not: Sayılar ortalama kilogram sayısıdır. Parantez içindeki ( ) sayılar gruptaki deneklerin sayısıdır. Deney ve kontrol gruplarına rastlantısal atama yapılmıştır.

geçmemelidir ve deneyden sonra araştırma katılımcılarıyla toplantı yapılmalıdır.

SONUÇ

Bu bölümde, rastlantısal atamayı ve deneysel araştırma yöntemlerini öğrendiniz. Rastlantısal atama, birbirine denk olarak ele alınabilen ve dolayısıyla karşılaş-

tırılabilen iki (ya da daha fazla) grup yaratmanın etkin bir yoludur. Deneysel araştırma nedensel bir ilişki için kesin ve görece belirli kanıtlar sağlar. Pozitivist yaklaşımı izler, istatistikle analiz edilebilen nitel sonuçlar üretir ve çoğunlukla değerlendirme araştırmasında kullanılır (bkz. Kutu 9.3).

Bu bölümde ayrıca bir deneyin bölümlerinin farklı deneysel tasarımlar üretecek şekilde nasıl birleştirilebileceği incelendi. Klasik deneysel tasarıma ek olarak, öndeneysel ve yarı deneysel tasarımları ve tasarım simgelenimlerini öğrendiniz.

Müdahaleye olası alternatif açıklamalar olan iç geçerliğe yönelik tehditleri gördünüz. Ayrıca dış geçerliği ve saha deneylerinin dış geçerliği nasıl en yükseğe çıkardığını öğrendiniz.

Deneysel araştırmanın asıl güçlü yanı, nedensellik için kanıtlar sağlamadaki mantıksal katılığı ve denetimidir. Genel olarak, diğer tekniklere göre deneyleri yinelemek daha kolay, daha az maliyetli olma ve daha az zaman alma eğilimindedir. Deneysel araştırmanın da kısıtlamaları vardır. Birincisi, bazı sorular deneysel yöntemleri kullanarak ele alınamaz, çünkü kontrol ve deneysel manipülasyon olanaksızdır. Başka bir kısıtlama, deneylerin çoğunlukla bir seferde bir ya da birkaç hipotezi test etmesidir. Bu bilgiyi parçalar ve pek çok araştırma raporuyla sonuçları sentezlemeyi zorunlu kılar. Dış geçerlik potansiyel bir problemdir, çünkü çoğu deney üniversite öğrencilerinin rastlantısal olmayan küçük örneklemlerine dayanır.[14]

Sonuçların dikkatle incelenmesi ve karşılaştırılmasının sizi araştırma tasarımındaki potansiyel sorunlara karşı nasıl uyarabileceğini öğrendiniz. Son olarak, deneylerdeki bazı pratik ve etik etkenleri gördünüz.

Sonraki bölümlerde, başka araştırma tekniklerini inceleyeceksiniz. Deneysel olmayan yöntemlerin mantığı deneyinkinden farklıdır. Deney yürütenler dar biçimde birkaç hipoteze odaklanır. Çoğunlukla ellerinde bir ya da iki bağımsız değişken, tek

KUTU 9.3 Deneylerin Değerlendirme Araştırması için Kullanılması

Daha önce 2. Bölümde sözü edilen bir çalışmada, Wysong ve çalışma arkadaşları (1994) D.A.R.E. (Uyuşturucu Kullanımına Direnme Eğitimi) programının etkililiğini değerlendirmek için bir deney kullanmıştı. Şimdi deneyleri daha iyi anladığınıza göre, deneyin tasarımını gözden geçirelim.

Yazarlar, rastlantısal olarak ayrılmayan ama bir kalıba uymadan gruplara ayrılan iki grubu inceledi. Deney grubu 7. sınıfta D.A.R.E. programına katıldı, kontrol grubu katılmadı. Müdahale, eğitimli polis memurlarının okullarda sunumlar ve tartışmalar yürütmesinden oluşan bir program olan D.A.R.E.'ye katılmaktı. Programın, öğrencilerin arkadaşlarından gelen alkol ve yasadışı uyuşturucu kullanma baskısına direnmesine yardım ettiği ve öğrenci özgüvenini artırdığı iddia edilmektedir. Bağımlı değişkenler arasında ilk kez uyuşturucu kullanma yaşı, uyuşturucu kullanma sıklığı ve öğrencinin özgüveni yer alıyordu. Yazarlar müdahaleden dört yıl sonra programın lise yıllarında öğrenci davranışları üzerinde kalıcı bir etkisinin bulunup bulunmadığını belirlemek için değişkenleri ölçtü. Yazarlar iki grup için bağımlı değişkenlerin ölçümlerini karşılaştırdığında, ikisi arasında hiçbir farklılık bulamadı. Programın hiçbir etkisinin bulunmadığı şeklindeki sıfır hipotezini reddetmeyi başaramadılar.

bir bağımlı değişken, küçük denek grupları ve araştırmacının yol açtığı bir bağımsız değişken vardır. Bunun aksine, öteki tekniklerde araştırmacılar birçok hipotezi bir seferde test eder, çok sayıda bağımsız ve bağımlı değişkeni ölçer ve daha çok sayıda rastlantısal örneklenmiş araştırma katılımcısı kullanır.

ANAHTAR TERİMLER

Aldatma
Bir seferlik örnek olay tasarımı
Çift taraflı gizli deney
Denekler
Deney grubu
Deney sonrası toplantı
Deney tasarımı
Deney yapanın beklentisi
Deneyin ölümlülüğü
Deneysel gerçekçilik
Denk zaman dizileri tasarımı
Dış geçerlik
Dört gruplu Solomon tasarımı
Etkileşim etkisi
Faktöryel tasarım
Gündelik gerçekçilik
Hawthorne etkisi
İç geçerlik
Kesintili zaman dizileri tasarımı
Klasik deney tasarımı
Kontrol grubu
Laboratuvar deneyi
Latin kare tasarımı
Olgunlaşma etkisi
Öndeneysel tasarımlar
Öntest
Plasebo etkisi
Rastlantısal atama
Saha deneyi
Seçim yanlılığı
Sontest
Statik grup karşılaştırması tasarımı
Talep özelliği
Tarih etkileri
Tasarım simgelenimi
Tedavi
Tedavinin yayılması
Telafi davranışı
Tepkisellik
Test etme etkisi
Yarı deneysel tasarımlar

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Bir deneyin yedi unsuru ya da bölümü hangileridir?
2. Öndeneysel tasarımları klasik tasarımdan ayıran nedir?
3. Hangi tasarım birçok tedavinin farklı şekillerde sıralanmasına olanak verir?
4. Bir araştırmacı "Üçe ikilik bir tasarımdı, bağımsız değişkenler korku düzeyi (düşük, orta, yüksek) ve kaçış kolaylığı (kolay/zor); bağımlı değişken ise kaygıydı" diyor. Bu ne demektir? Yalnız sontestli rastlantısal atama kullanıldığı varsayılırsa, tasarım simgelenimi nasıldır?
5. Kesintili ve denk zaman dizileri tasarımları arasındaki fark nedir?

6. İç geçerlik mantığı nedir ve bir kontrol grubun kullanılması bu mantığa nasıl uyar?
7. Dört gruplu Solomon tasarımı test etme etkisini nasıl çözer?
8. Çift taraflı gizli deney nedir ve neden kullanılır?
9. Saha deneylerinin mi yoksa laboratuvar deneylerinin mi daha fazla iç geçerliği vardır? Dış geçerliği? Açıklayın.
10. Deneysel gerçekçilikle gündelik gerçekçilik arasındaki fark nedir?

NOTLAR

1. Cook ve Campbell (1979:9-36, 91-94) deneysel araştırma için nedenselliğe daha katı bir pozitivist yaklaşımda bir değişiklik yapılmasını savunmuştur. 4. Bölümde genel hatları çizilen eleştirel yaklaşımın bazı özelliklerini paylaşan "eleştirel-gerçekçi" bir yaklaşım önermişlerdir.

2. Deneyin tarihiyle ilgili tartışmalar için bkz. Danziger (1988), Gillespie (1988), Hornstein (1988), O'Donnell (1985) ve Scheibe (1988).

3. Bkz. Hornstein (1988:11).

4. II. Dünya Savaşından sonraki olaylar için bkz. Harris (1988) ve Suls ve Rosnow (1988). Artan aldatma kullanımı için bkz. Reynolds (1979:60).

5. Deneylerde kontrolle ilgili bir tartışma için bkz. Cook ve Campbell (1979:7-9) ve Spector (1981:15-16).

6. Araştırma tasarımının simgelenimi Cook ve Campbell (1979:95-96), Dooley (1984:132-137) ve Spector (1981:27-28) içinde tartışılmaktadır.

7. İç geçerliğe yönelik tehditlerle ilgili ek tartışmalar için bkz. Cook ve Campbell (1979:51-68), Kercher (1992), Spector (1981:24-27), Smith ve Glass (1987) ve Suls ve Rosnow (1988).

8. Bu örnek Mitchell ve Jolley'den (1988:97) ödünç alınmıştır.

9. Deneyi yapanın beklentisi, Aronson ve Carlsmith (1988:66-70), Dooley (1984:151-153) ve Mitchell ve Jolley (1988:327-329) içinde tartışılmaktadır.

10. Ayrıca bkz. Aronson ve Carlsmith (1968:22-25).

11. Dış geçerlikle ilgili bir tartışma için bkz. Cook ve Campbell (1979:70-80).

12. Hawthorne etkisi Roethlisberger ve Dickenson (1939), Franke ve Kaul (1978) ve Lang (1992) içinde tanımlanmaktadır. Ayrıca bkz. Cook ve Campbell (1979:123-125) ve Dooley (1984:155-156) içindeki tartışmalar. Gillespie (1988, 1991), deneylerin politik bağlamını ve bu bağlamın deneyleri nasıl biçimlendirdiğini tartışmıştır.

13. Bkz. Piliavin ve çalışma arkadaşları (1969).

14. Bkz. Graham (1992).

X. BÖLÜM

TARAMA ARAŞTIRMASI

TARAMAYA UYGUN ARAŞTIRMA SORULARI
TARAMA ARAŞTIRMASININ TARİHİ
TARAMA ARAŞTIRMASININ MANTIĞI
Tarama Nedir?
Tarama Yürütmenin Basamakları
ANKETİ OLUŞTURMA
İyi Soru Yazma İlkeleri
Yanıtlayıcının Anımsamasına Yardımcı Olma
Dürüst Yanıtlar Alma
Açık ve Kapalı Sorular
İfade Sorunları
Anket Tasarlama Sorunları
TARAMA TÜRLERİ: AVANTAJLAR VE DEZAVANTAJLAR
Postayla ve Kendi Başına Yürütülen Anketler
Telefonla Görüşmeler
Yüz Yüze Görüşmeler
Web Taramaları
Özel Durumlar
Maliyetler
GÖRÜŞME YAPMA
Görüşmecinin Rolü
Görüşmenin Aşamaları
Görüşmecilerin Eğitilmesi
Görüşmeci Yanlılığı
Kültürel Anlamlar ve Tarama Görüşmeleri
Pilot Test Yürütme
ETİK TARAMA
SONUÇ

Tarama dahil olmak üzere her veri toplama yöntemi, bilgiye yalnızca yaklaşabilir. Her biri, gerçekliğin farklı bir anını yakalar ve tek başına kullanıldıklarında hepsinin kısıtları vardır. Bir taramaya başlamadan önce araştır-

macının, eldeki problem için bunun en uygun ve verimli yöntem olup olmadığını sormasında fayda vardır. Tarama, kamu görüşü gibi bazı problemleri incelemek için son derece değerliyken, ötekiler için işe yaramaz.
– Donald P. Warwick ve Charles A. Lininger, *The Sample Survey* (Örneklem Taraması), s. 5-6

Birisi elinize sorularla dolu bir kağıt tutuşturuyor. İlk soru şöyle: "Sizin Neuman araştırma yöntemleri ders kitabı hakkındaki görüşünüzü öğrenmek istiyorum. Sizce şunlardan hangisidir?: (a) iyi düzenlenmiş, (b) yeterince düzenlenmiş, (c) kötü düzenlenmiş" Büyük olasılıkla buna şaşırmazsınız. Bu bir tarama türüdür ve çoğumuz yetişkinliğe erişene kadar taramalara alışmış oluruz.

Tarama, sosyal bilimlerde ve ilgili uygulamalı alanlarda en yaygın biçimde kullanılan veri toplama tekniğidir. Gerçekte, insanlar bazen bilgi toplamak için "Tarama yapın" der, oysa ki "En uygun araştırma tasarımı hangisi?" diye sormaları gerekir. Taramaların popülerliğine karşın, yanıltıcı ya da değersiz sonuçlar veren bir tarama yürütmek kolaydır. İyi taramalar düşünme ve çaba gerektirir. "Öteki bilimsel ve teknik araçlar gibi taramalar da iyi hazırlanmış ya da kötü hazırlanmış olabilir ve doğru biçimlerde ya da yanlış biçimlerde kullanılabilir" (Bradburn ve Sudman, 1988:37).

Bütün taramalar profesyonel toplumsal araştırma taramasına dayanır. Bu bölümde, iyi tarama araştırmasının başlıca bileşenlerini ve kısıtlamalarını öğreneceksiniz.

TARAMAYA UYGUN ARAŞTIRMA SORULARI

Tarama araştırması sosyal bilime pozitivist yaklaşım içinde gelişmiştir.[1] Robert Groves'un belirttiği gibi "Taramalar doğası gereği esasen istatistiksel bilgiler üretir. Taramalar nicel hayvanlardır" (1996:389). Tarama pek çok insana (taramaya katılanlara *yanıtlayıcılar* denir) inançlarını, görüşlerini, özelliklerini ve geçmişteki ya da şimdiki davranışlarını sorar.

Taramalar, kişilerin kendilerinin belirttiği inançları veya davranışlarıyla ilgili araştırma soruları için uygundur. Araştırmacılar çoğunlukla taramalarda tek seferde pek çok şey hakkında sorular sorar, (çoğunlukla birden çok göstergesi olan) pek çok değişkeni ölçer ve tek bir taramada birçok hipotezi test eder (bkz. Kutu 10.1).

Akademisyenler, "neden" sorularını sormak için taramaları kullanmaya karşı uyarır (örn. Sizce neden suç işleniyor?).[2] "Neden" soruları ancak araştırmacı soruları yanıtlayan kişinin öznel anlayışını ya da gayriresmî kuramı (yani, yanıtlayıcının "neden" belirli biçimde hareket ettiğine dair kendi görüşünü) keşfetmek istiyorsa uygundur. Soruları yanıtlayan çok az kişi kendi inançlarını ya da davranışlarını belirleyen nedensel etkenlerin tamamen farkında olduğu için bu tür sorular araşıtrmacının var olan bilimsel literatüre dayanan kendi tutarlı nedensel kuramını geliştirmesinin yerine geçemez.

KUTU 10.1 Bir Ankette Neler Sorulur

Her ne kadar kategoriler çakışsa da bir ankette aşağıdakiler sorulabilir:

1. *Davranış.* Dişlerinizi ne sıklıkta fırçalıyorsunuz? Son yerel seçimde oy kullandınız mı? Bir yakın akrabanızı en son ne zaman ziyaret ettiniz?
2. *Tutumlar/inançlar/görüşler.* Sizce belediye başkanı nasıl bir iş çıkarıyor? Sizce öteki insanlar siz yanlarında değilken hakkınızda pek çok olumsuz şey söylüyor mu? Bugünlerde ulusun karşı karşıya olduğu en büyük problem nedir?
3. *Özellikler.* Evli misiniz, hiç evlenmemiş, bekâr, boşanmış, ayrılmış mı, yoksa dul mu? Bir birliğe üye misiniz? Kaç yaşındasınız?
4. *Beklentiler.* Önümüzdeki 12 ay içinde yeni bir araba almayı planlıyor musunuz? Sizce çocuğunuz ne kadar eğitim alacak? Sizce bu kentin nüfusu artacak mı, azalacak mı, yoksa aynı mı kalacak?
5. *Kendini sınıflandırma.* Kendinizi liberal olarak mı, ılımlı olarak mı, yoksa muhafazakâr olarak mı görüyorsunuz? Ailenizi hangi toplumsal sınıfa dahil edersiniz? Kendinizi son derece dindar bir kişi mi, yoksa dindar olmayan bir kişi olarak mı değerlendirirsiniz?
6. *Bilgi.* Son seçimde belediye başkanı olarak kim seçilmişti? Bu kentte insanların yüzde kaçı beyaz değildir? Bu ülkede Karl Marx'ın *Komünist Manifesto*'sunun bir kopyasına sahip olmak yasal mıdır?

TARAMA ARAŞTIRMASININ TARİHİ

Modern taramanın başlangıcı antik nüfus sayımı biçimlerine kadar uzanır.[3] Bir *nüfus sayımı*, bir bölge içindeki bütün nüfusun özellikleri üzerine bilgiler içerir. İnsanların yetkililere söylediklerine ya da yetkililerin gözlemlediklerine dayanır. Örneğin *Domesday Book*, 1085 ile 1086 arasında Fatih William tarafından yürütülen ünlü bir İngiltere nüfus sayımıdır. Önceki nüfus sayımı, vergilendirmeye uygun mülkleri ya da askerliğe alınmaya uygun genç erkekleri belirliyordu. Temsili demokrasinin gelişmesiyle yetkililer, nüfus sayımını bir bölgedeki nüfusa dayanarak seçilen temsilcilerin sayısını belirlemek için kullanmaya başladı.

Taramanın uzun ve çeşitlilik içeren bir tarihi vardır. ABD ve Büyük Britanya'da toplumsal araştırma için kullanılması, toplumsal reform hareketleriyle ve kentlerdeki yoksulluğun koşullarını belgeleyen sosyal hizmetler meslekleriyle başlamıştır. Önceleri, taramalar anketlere ve diğer verilere dayanarak bir bölgenin genel değerlendirmeleriydi. Bilimsel örnekleme ve istatistik yoktu. Örneğin Henry Mayhew, sokaktaki insanlarla konuşmalarına ve günlük yaşama dair gözlemlerine dayanan 4 ciltlik *London Labour and the London Poor* (Londra'nın Emekçileri ve Londra'nın Yoksulları) çalışmasını 1851 ile 1864 arasında yayımladı. Charles Booth'un 17 ciltlik *Labour and Life of the People of London* (Emek ve Londra'daki İnsanların Yaşamı) ve B. Seebohm Rowntree'nin *Poverty: A Study of Town Life* (Yoksulluk: Şehir Hayatı Üzerine Bir Çalışma) adlı eserleri de kentlerdeki yoksulluk boyutunu inceliyordu. Benzer çalışmalar ABD'de *Hull House Maps and Papers of*

1895 (1895 Hull House Haritaları ve Belgeleri) ve W.E.B. DuBois'nın *Philadelphia Negro* (Philadelphia Siyahları) (1899) adlı eserleri içinde yer alıyordu.

Toplumsal tarama, zamanla hem modern nicel tarama araştırmasına hem de bir topluluk içinde nitel saha araştırmasına dönüştü. 1890'lardan 1930'lara kadar Kanada, Büyük Britanya ve Birleşik Devletler'de Toplumsal Tarama Hareketinin kullandığı başlıca toplumsal araştırma yöntemi oldu. Toplumsal Tarama Hareketi, sosyopolitik reform hedeflerini desteklemek için sistematik ampirik incelemeyi kullandı. Bugün olsa toplumsal tarama, eyleme dönük topluluk taraması olarak adlandırılırdı. 1940'ların ortalarına gelindiğinde, yerini büyük ölçüde modern nicel taramaya bırakmıştı.

Başlangıçtaki toplumsal taramalar, belirli sınırlı bölgelerin pek çok nicel ve nitel veri kaynağına dayalı ayrıntılı ampirik incelemeleriydi. Çoğu incelemeci ve betimleyiciydi. Araştırmacılar halkı sanayileşmenin sorunları hakkında bilgilendirmek ve demokratik karar alma için bilgi sağlamak istiyordu. Bu ilk dönem toplumsal taramanın liderlerinden bazıları –Hull House ve yerleşme hareketinden Florence Kelly ve Jane Addams ve Afrika kökenli Amerikalı W. E. B. DuBois-, ırk ve cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle üniversitelerde düzenli iş bulamıyordu. Toplumsal taramalar günlük topluluk yaşamının etkileyici betimlemelerini sağlamaktadır. Örneğin 1914'te yayımlanan altı ciltlik *Pittsburgh Survey* (Pittsburgh Taraması), yüz yüze görüşmelere; sağlık, suç ve endüstriyel yaralanma üzerine halihazırdaki istatistiksel verilere; ve doğrudan gözlemlere dayanıyordu.

Dört güç toplumsal taramayı, modern nicel tarama araştırmasına dönüşecek şekilde yeniden biçimlendirdi.İlk olarak araştırmacılar, özellikle *Literary Digest* yenilgisinden sonra (8. Bölümde tartışıldı), istatistik temelli örnekleme tekniklerini ve kesin ölçümü taramaya uyguladı. İkinci olarak araştırmacılar tutumlar, görüşler ve toplumsal yaşamın öznel yanlarıyla ilgili sistematik nicel veriler toplamak için ölçekler ve endeksler yarattı. Üçüncü olarak pek çok başka araştırmacı taramayı uygulamalı alanlara uyarladı. Pazar araştırması ayrı bir alan olarak ortaya çıktı ve tüketici davranışlarını incelemek için anketleri uyarladı. Gazeteciler taramaları kamu görüşünü ve radyonun etkisini ölçmek için kullandı. Dinî örgütlenmeler ve yardım kuruluşları taramaları gereksinim alanlarını belirlemek için kullandı. Hükümet kuruluşları taramaları tarımsal ve toplumsal programlar için hizmetleri geliştirmek için kullandı. Ayrıca daha çok sosyal bilimci taramayı temel araştırma için kullandı.

Dördüncü olarak ampirik toplumsal araştırma, yerel toplumsal sorunlara odaklanmak için çeşitli yöntemlerin bir karışımını kullanan akademisyen olmayanlardan, doğa bilimlerini model alan saygın, "bilimsel" yöntemlere doğru yeniden yönlendirildi. Toplumsal araştırma daha profesyonel, objektif ve apolitik hale geldi. Bu yeniden yönlendirme, (1) araştırmacılar ve üniversiteler arasında statü, itibar ve fonlar için rekabet; (2) ABD siyasetinde İlerici Dönemin (1895-1915)

sona ermesinden sonra araştırmacıların toplumsal reform ideallerinden uzaklaşması; ve (3) başlıca özel vakıfların (Carnegie, Rockefeller ve Sage) nicel, pozitivist toplumsal araştırmanın büyümesine fon sağlama programı tarafından teşvik edildi.[4]

Tarama araştırması II. Dünya Savaşı sırasında özellikle ABD'de genişledi. Akademik toplumsal araştırmacılar ve endüstriden uygulamacılar, Washington, D.C.'de savaş ortamında çalışmak üzere bir araya geldi. Tarama araştırmacıları moral, tüketici talebi, üretim kapasitesi, düşman propagandası ve bombalamanın etkililiğini inceledi. Savaş zamanı işbirliği akademik araştırmacıların ve uygulamalı pratisyenlerin birbirinden pek çok şey öğrenmesine ve çok sayıda büyük ölçekli tarama yürütmekte deneyim kazanmasına yardım etti. Akademik araştırmacılar pratisyenlerin kesin ölçüm, örnekleme ve istatistiksel analizin önemini anlamasına yardım ederken, pratisyenler akademisyenlerin büyük ölçekli taramalar düzenleme ve yürütmenin pratik yönünü öğrenmesine yardımcı oldu.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra yetkililer, kapsamlı hükümet tarama araştırması kurumunu dağıttı. Bu, kısmen, bütçe kısmaya yönelik bir hamleydi. Aynı zamanda, ABD Kongresi'nin bazı üyeleri ötekilerin tarama sonuçlarını, işsizlere yardım etmek ya da ırksal tecrit içinde güney eyaletlerinde yaşayan Afrika kökenli Amerikalılar için eşit hakları desteklemek gibi kendilerinin karşı çıktığı toplumsal politikaları ilerletmek için kullanabileceğinden korkuyordu.

Çoğu araştırmacı üniversitelere döndü ve yeni toplumsal araştırma kuruluşları oluşturdu. Başlangıçta, üniversiteler tarama araştırmasını kabullenmekte tereddüt etti. Tarama araştırması pahalıydı ve pek çok insanı kapsıyordu. Buna ek olarak, geleneksel toplumsal araştırmacılar nicel araştırmaya karşı temkinliydi ve özel sektörde kullanılan tekniğe şüpheyle yaklaşıyordu. Uygulamalı araştırmacıların ve şirketlere yönelik anket düzenleyicilerin kültürü, istatistik eğitimi bulunmayan geleneksel temel araştırmacıların kültürüyle çatışıyordu. Ancak taramaların kullanımı arttı. Bu artış ABD ile sınırlı değildi. II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonraki üç yıl içinde Fransa'da, Norveç'te, Almanya'da, İtalya'da, Hollanda'da, Çekoslovakya'da ve Britanya'da ulusal tarama araştırması enstitüleri kurulmuştu.[5]

Başlangıçtaki muğlaklığa karşın, tarama araştırması 1970'ler boyunca büyüdü. Örneğin, 1939-1940 arasında sosyoloji dergilerinde yayımlanan makalelerin yaklaşık yüzde 18'i tarama yöntemini kullanıyordu; bu oran 1964-1965'te yüzde 55'e çıktı. 1960'larda yüksek öğrenim ve sosyal bilim eğitimindeki dramatik bir artış da tarama araştırmasının büyümesini teşvik etti. Daha fazla insan tarama araştırmasını öğrendi ve yöntem popülerlik kazandı. Tarama araştırmasının savaş sonrası dönemdeki büyümesine beş etken katkıda bulundu[6] (bkz. Kutu 10.2).

Günümüzde, nicel tarama araştırması başlı başına bir endüstridir. Profesyonel tarama endüstrisinde yalnızca ABD'de muhtemelen 60.000'den fazla insan çalışmaktadır. Bunların çoğu yarı zamanlı çalışanlar, asistanlar ya da yarı

KUTU 10.2 Tarama Araştırmasında 1950 Sonrası Büyümeye Katkıda Bulunan Etkenler

1. *Bilgisayarlar.* 1960'larda sosyal bilimcilerin kullanımına giren bilgisayar teknolojisi, ilk kez büyük ölçekli tarama verileri yığınlarının karmaşık istatistiksel analizini uygulanabilir hale getirdi. Günümüzde, bilgisayar çoğu taramanın verilerini analiz etmenin vazgeçilmez bir aracıdır.
2. *Kuruluşlar.* Üniversitelerde nicel araştırmaya yönelik uzmanlık ve ilginin bulunduğu yeni toplumsal araştırma merkezleri kuruldu. 1960'tan sonraki yıllarda böyle yaklaşık 50 merkez oluşturuldu.
3. *Veri depolama.* 1970'lerde, büyük ölçekli tarama verilerini depolamak ve ikincil analiz için paylaşımına olanak vermek (11. Bölümde tartışılmaktadır) için veri arşivleri yaratıldı. Anket yanıtlayan binlerce kişi için yüzlerce değişken üzerine bilgilerin toplanması, depolanması ve paylaşımı, anketlerin kullanımını artırdı.
4. *Fon sağlama.* Yaklaşık on yıl boyunca (1960'ların sonundan 1970'lerin sonuna kadar) ABD federal hükümeti sosyal bilim araştırması için fonları artırdı. 1960'tan 1970'lerin ortalarına kadar sosyal bilimlerde araştırma ve geliştirme için toplam federal harcama neredeyse on kat arttıktan sonra 1980'lerde düştü.
5. *Metodoloji.* 1970'lerde, taramaların geçerliliğini geliştirmenin yolları üzerine kapsamlı araştırmalar yürütülüyordu. Tarama tekniği hatalar belirlenip düzeltildikçe ilerledi.[7] Buna ek olarak araştırmacılar, nicel verileri analiz etmek için istatistikleri geliştirdi ve bunları yeni bir araştırmacılar kuşağına öğretti. 1980'lerden beri, tarama araştırmasına yeni bilişsel psikoloji kuramları uygulanmaktadır.[8]

profesyonellerdir. Yaklaşık 6.000 tam zamanlı profesyonel tarama araştırmacısı taramaları tasarlamakta ve analiz etmektedir.[9]

Pek çok alandaki araştırmacılar (iletişim, eğitim, ekonomi, siyaset bilimi, sosyal psikoloji ve sosyoloji) taramalar yürütmekte ve analiz etmektedir. Pek çok ABD üniversitesinde tarama araştırması merkezleri bulunmaktadır. Başlıca merkezler arasında Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley'deki Tarama Araştırması Merkezi, Chicago Üniversitesi'ndeki Ulusal Görüş Araştırma Merkezi (NORC) ve Michigan Üniversitesi'ndeki Toplumsal Araştırma Enstitüsü (ISR) yer almaktadır.

Pek çok uygulamalı alan ciddi ölçüde taramaya dayanır: hükümet, pazarlama, özel politika araştırması ve kitlesel iletişim araçları. Dünyanın her yerinde hükümetler politika kararlarına bilgi sağlamak için ulusal ve yerel düzeylerde düzenli olarak taramalar yürütür. Özel sektördeki tarama araştırması üç tür kuruluşa ayrılabilir: Kamuoyu araştırması kuruluşları (örn. Gallup, Harris, Roper, Yankelovich and Associates, vb.), pazarlama şirketleri (örn. Nielsen, Market Facts, Market Research Corporation, vb.) ve kâr amaçlı olmayan araştırma kuruluşları (örn. Mathematica Policy Research, Rand Corporation, vb.).[10]

Büyük televizyon ve gazete kuruluşları düzenli olarak taramalar yürütür. Buna ek olarak, pek çok amaca yönelik ya da kurum içi tarama vardır. Şirketler, okullar ve diğer kurumlar belirli uygulamalı soruları ele almak için çalışanlara, müşterilere, öğrencilere ve benzerlerine küçük ölçekli anketler uygular.

Tarama araştırmacıları profesyonel örgütlemeler oluşturmuştur. 1947'de

kurulan Amerikan Kamuoyu Araştırması Derneği, *Public Opinion Quarterly* adında tarama araştırmasına adanmış bir akademik derginin sponsorudur. Amerikan Tarama Araştırması Örgütlenmesi Komisyonu, ticari kamuoyu araştırması şirketlerinin bir örgütlenmesidir. Ayrıca bir uluslararası tarama araştırması kuruluşu bulunmaktadır –Dünya Kamuoyu Araştırması Derneği.[11]

Modern tarama araştırması teknikleri 75 yıldır kullanılmaktadır ve tarama araştırması "nasıl yapılır" üzerine pek çok kaynak vardır, ancak son on yılda araştırmacılar bizzat tarama sürecinin kendisi üzerine kuramlar geliştirmiş ve çalışmalar yürütmüştür. Tarama görüşmelerinin iletişim-etkileşim sürecinin şekillendirilmesi, anket tasarımında görsel ve diğer ipuçlarının etkinliğinin belirlenmesi, soruların söze dökülmesi ya da sıralanmasının etkisinin anlaşılması, toplumsal istenirlik ya da tehdit edici soru sorunlarının ayarlanması (daha sonra tartışılmaktadır), bilgisayarla ilişkili teknolojilerin benimsenmesi ve anket yanıtlayıcının işbirliğini kabul ya da reddetmesinin gerekçelerinin kuramlaştırılması konularında sofistike hale gelmişlerdir (genel değerlendirmeler için bkz. Schaeffer ve Presser, 2003; Tourangeau, 2004a).

TARAMA ARAŞTIRMASININ MANTIĞI

Tarama Nedir?

Deneylerde, araştırmacılar insanları küçük gruplar arasına yerleştirir, birkaç değişkenle bir ya da iki hipotezi test eder, tedavinin zamanlamasını denetler, tedaviyle bağımlı değişken arasındaki ilintilere dikkat eder ve alternatif açıklamaları kontrol eder. Oysa tarama araştırmacıları aynı soruları yanıtlayan çok sayıda yanıtlayıcı örnekleri, birçok değişkeni ölçer, birden fazla hipotezi test eder ve geçmişteki davranışlar, deneyimler ya da özelliklerden zaman sırasıyla ilgili çıkarım yapar. Örneğin, yıl olarak eğitim süresi veya bir yanıtlayıcının ırkı, şu anki tutumlarından daha öncesine aittir. Değişkenler arasındaki ilinti, istatistik teknikleriyle ölçülür. Bir anket planlarken alternatif açıklamaları düşünür, alternatif açıklamaları temsil eden değişkenleri (yani, kontrol değişkenleri) ölçer ve sonra alternatif açıklamaları bertaraf etmek için etkilerini istatistiksel olarak ölçerler.

Tarama araştırması çoğunlukla *bağıntısal* olarak nitelendirilir. Tarama araştırmacıları, deneycilerin zaman sırası ve alternatif açıklamalar üzerindeki fiziksel denetimle elde ettikleri katı nedensellik testine yaklaşmak için kontrol değişkenleri kullanır.

Tarama Yürütmenin Basamakları

Tarama araştırmacısı bir kuramsal ya da uygulamalı araştırma problemiyle işe başlar

ve ampirik ölçümler ve veri analiziyle taramayı bitirir. Tarama araştırmasının temel basamakları, Şekil 10.1'de genel hatlarıyla verilen basamaklara ayrılabilir.

İlk aşamada, araştırmacı bir araç geliştirir –bir anket ya da görüşme planı. Yanıtlayıcılar bir *anketteki* soruları kendileri okur ve yanıtları işaretler. *Görüşme planı*, bir görüşmeci tarafından yanıtlayıcıya okunan bir dizi sorudur, görüşmeci aynı zamanda yanıtları kaydeder. Tartışmayı basitleştirmek için ben yalnızca *anket* terimini kullanacağım.

Tarama araştırmacısı değişkenleri sorular halinde kavramlaştırır ve işlemselleştirir. Soruları yazar; anlaşılırlığı ve bütünlüğünü sağlamak için yeniden yazar; araştırma sorusuna, anketi yanıtlayacak olanlara ve tarama türüne bağlı olarak anketteki soruları düzenler. (Tarama türleri daha sonra tartışılmaktadır.)

Bir anket hazırlarken, araştırmacı ileriye, analiz için verileri nasıl kaydedeceği ve düzenleyeceğine dönük düşünür. Nihai ankettekilere benzer küçük bir yanıtlayıcı kümesiyle anketin pilot testini gerçekleştirir. Eğer görüşmeciler kullanılıyorsa, araştırmacı onları anketle eğitir. Pilot testte soruları yanıtlayanlara soruların anlaşılır olup olmadığını sorar ve kendi tasarladığı anlamın net olup olmadığını anlamak için onların yorumlarını inceler.[12] Araştırmacı örneklemi de bu aşamada çeker.

Planlama aşamasından sonra, araştırmacı verileri toplamaya hazırdır. Bu aşama çoğunlukla planlama aşamasından daha kısa sürer. Örneklenen yanıtlayıcıların yerini şahsen, telefonla ya da postayla belirler. Yanıtlayıcılara bilgi ve anketin ya da görüşmenin tamamlanmasıyla ilgili talimatlar verilir. Sonra sorular gelir ve basit bir etki/tepki ya da soru/cevap kalıbı izlenir. Araştırmacılar, yanıtları ya da tepkileri hemen verilir verilmez doğru biçimde kaydeder. Tüm yanıtlayıcılar anketi tamamladıktan ve kendilerine teşekkür edildikten sonra, araştırmacı verileri düzenler ve onları istatistiksel analize hazırlar.

Tarama araştırması karmaşık ve pahalı olabilir, ayrıca pek çok kişi ve basamağın koordinasyonunu gerektirebilir. Tarama araştırmasının yönetimi, organizasyon ve doğru kayıt saklamayı gerektirir.[13] Araştırmacı her bir yanıtlayıcının, anketin ve görüşmecinin kaydını tutar. Mesela örneklenen her yanıtlayıcı, bir kimlik numarası alır ve bu anket formunda da görünür. Sonra, araştırmacı tekil anketlerdeki yanıtları gözden geçirir, orijinal anket formlarını saklar ve bilgileri anket formlarından istatiksel analize uygun bir formata aktarır. Çok titiz kayıt tutma ve etiketleme şarttır. Aksi takdirde, araştırmacı değerli verilerin ve çabaların dikkatsizlik yüzünden yok olup gittiğini görebilir.

ANKETİ OLUŞTURMA

İyi Soru Yazma İlkeleri

İyi bir anket, bir bütün oluşturur. Araştırmacı soruları sorunsuz geçiş sağlayacak

şekilde kurar. Anlaşılırlığı sağlamak için notlar, talimatlar ekler ve her değişkeni bir ya da daha fazla anket sorusuyla ölçer.

İyi anket soruları için izlenmesi gereken iki temel ilke şunlardır: Karışıklıktan kaçınmak ve yanıtlayıcının perspektifini aklınızda tutmak. İyi anket soruları hem araştırmacıya geçerli ve güvenilir ölçümler verir, hem de yanıtlayıcıların soruyu anladıklarını ve yanıtlarının anlamlı olduğunu hissetmesine yardımcı olur. Bir yanıtlayıcının bakış açısıyla uyuşmayan ve yanıtlayıcıların kafa karıştırdığını düşündüğü sorular iyi ölçüler değildir. Tarama araştırmacısı, eğer yanıtlayıcılar heterojense veya kendisininkinden farklı yaşam koşullarından geliyorsa ek dikkat göstermelidir.

Araştırmacılar her bir yanıtlayıcının tam olarak aynı soruyu duymasını ister, ama sorular bütün yanıtlayıcılar için eşit derecede anlaşılır, ilgili ve anlamlı olacak mıdır? Eğer yanıtlayıcıların farklı artalanları ve gönderge çerçeveleri varsa, aynı ifade aynı anlama gelmeyebilir. Ancak, sorunun ifadesini her bir yanıtlayıcıya uyacak şe-

ŞEKİL 10.1 Tarama Araştırması Sürecinin Basamakları

kılde değiştirmek karşılaştırma yapmayı neredeyse olanaksız hale getirir. O zaman araştırmacı farklı yanıtların sorunun ifade edilişindeki farklılıktan mı, yoksa yanıtlayıcıların farklılıklarından mı kaynaklandığını bilemez.

Soru yazma, bilimden çok sanattır. Beceri, pratik, sabır ve yaratıcılık gerektirir. Anket soruları yazarken kaçınılması gereken 10 şey, soru yazma ilkelerini aydınlatmaktadır. Listeye bütün olası hatalar dahil değildir, yalnızca sık yaşanan sorunlar dahil edilmiştir.[14]

1. *Jargon, argo ve kısaltmalardan kaçının.* Jargon ve teknik terimler birçok biçim alabilir. Tesisatçılar *yılan*'dan bahseder, avukatlar *uberrima fides* (hayat sigortasında iyi niyet) sözleşmesinden, psikologlar *Ödip kompleksinden* söz eder. Argo, bir altkültür içindeki bir tür jargondur. Örneğin, evsizler *göçmen kuşlar*'dan (sıcak yerlere giden evsizler) ve kayakçılar *hotdog*'dan (havada tehlikeli dönüşler yapma) bahseder. Kısaltmalardan da kaçınmak gerekir. *NATO* çoğunlukla Kuzey Atlantik Paktı Örgütü (North Atlantic Treaty Organization) anlamına gelir, ama bir yanıtlayıcı için başka bir şey ifade ediyor olabilir (Narenciye ve Tarım Üreticileri Organizasyonu, Nalburlar ve Attarlar Topluluğu, Nazilli Turizm Anonim Ortaklığı, vb.). Özelleşmiş bir nüfusa tarama uygulamıyorsanız, argo ve jargondan kaçının. Kullandığınız kelimeler ve dilbilgisi ile örneklenen yanıtlayıcıları hedef alın. Halkın geneli için bu, televizyonda ya da gazetede kullanılan dildir (yaklaşık sekizinci sınıftaki kelime dağarcığıdır). Tarama araştırmacıları, yanıtlayıcıların temel terminolojinin bazı kısımlarını anlamayabileceğini öğrenmiştir. Örneğin, eğitim düzeyi lise derecesinin altında olan yanıtlayıcıların dörtte biri (ABD nüfusunun yaklaşık yüzde 20'si), *vajinal ilişki* gibi cinsel terimlerin anlamını kavramakta zorluk çekmektedir (Binson ve Catania, 1998).

2. *Belirsizlik, karmaşa ve birden çok anlamlılıktan kaçının.* Belirsizlik ve çok anlamlılık çoğu soru yazarına musallat olur. Bir araştırmacı yanıtlayıcıları düşünmeden örtük varsayımlarda bulunabilir. Örneğin, "Geliriniz nedir?" sorusu haftalık, aylık ya da yıllık; aile ya da kişisel; vergilendirmeden önce ya da vergilendirmeden sonra; bu yıl ya da geçtiğimiz yıl; maaştan ya da bütün kaynaklardan anlamına gelebilir. Karmaşa, farklı yanıtlayıcıların soruyu anlamlandırma ve cevaplandırma biçimlerinde tutarsızlıklara neden olur. Geçen yıl için vergilendirmeden önceki yıllık aile gelirini isteyen araştırmacı bunu açık biçimde sorar.[15]

Başka bir belirsizlik kaynağı, kesin olmayan kelimelerin ya da yanıt kategorilerinin kullanılmasıdır. Örneğin, "Düzenli olarak koşar mısınız? Evet — Hayır —" sorusuna verilecek yanıt, *düzenli* kelimesinin anlamına bağlıdır. Bazı yanıtlayıcılar için *düzenli* her gün, ötekiler için haftada bir demek olabilir. Yanıtlayıcının kafa karışıklığını azaltmak ve daha fazla bilgi almak için kesin olun

–bir kişinin "yaklaşık her gün" mü, "haftada birkaç kez" mi, "haftada bir" mi vb. koştuğunu sorun. (Soruların geliştirilmesiyle ilgili olarak bkz. Kutu 10.3).

3. *Duygusal dil ve itibar yanlılığından kaçının.* Sözcüklerin açık ana anlamlarının yanında örtük yan anlamları da vardır. Aynı şekilde, toplumdaki unvanlar veya konumlar (örn. başkan, uzman, vb.) itibar ya da statü taşır. Güçlü duygusal yan anlamları olan ve yüksek toplumsal statüsü bulunan insanlarla bağlantılı konulardaki tutumlar, yanıtlayıcıların anket sorularını duyma ve yanıtlama biçimini belirleyebilir.

Yansız dil kullanın. Duygusal "yükü" olan kelimelerden kaçının; çünkü yanıtlayıcılar, konudan çok duygusal yüklü kelimelere tepki verebilir. Örneğin, "Barışsever insanları özgürlüklerini çalmakla tehdit eden eli kanlı teroristlerin cezasını vermeye dönük politika hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusu duygusal sözcüklerle doludur –*eli kanlı, özgürlükleri, çalmak* ve *barış* gibi.

KUTU 10.3 Net Olmayan Soruların Geliştirilmesi

Aşağıda deneyimli profesyonel araştırmacılar tarafından yazılan üç anket sorusu yer alıyor. Bir pilot testin soruları yanıtlayanların yüzde 15'inin soruların netleştirilmesini istediğini ya da yetersiz yanıtlar verdiğini (örn. bilmiyorum) ortaya koyması üzerine araştırmacılar, başlangıçtaki ifadeleri gözden geçirerek düzeltti. Gördüğünüz gibi, soruların ifade edilmesi pratik, sabır ve pilot testle gelişebilen bir sanattır.

ORİJİNAL SORU	PROBLEM	DÜZELTİLMİŞ SORU
Düzenli olarak egzersiz ya da spor yapıyor musunuz?	Neler egzersiz sayılır?	Herhangi bir spor yapıyor musunuz, hobileriniz var mı, fiziksel etkinliklerde bulunuyor musunuz ya da düzenli biçimde yürümek dahil olmak üzere egzersiz yapıyor musunuz?
Haftada ortalama kaç gün tereyağ yiyorsunuz?	Margarin, tereyağ sayılır mı?	Sonraki soru tereyağ ile ilgili –margarin dahil değildir.
[Sonraki soru yumurtalarla ilgilidir] Tipik bir günde kaç porsiyon yiyorsunuz?	Kaç tane yumurta bir porsiyon eder? Tipik bir gün nedir?	Tipik bir gün nedir? Yumurta yediğiniz günlerde, çoğunlukla kaç tane yumurta yiyorsunuz?

	SORUYA YANITLAR		NETLEŞTİRME İSTEYENLERİN YÜZDESİ	
	Orijinal	*Düzeltme*	*Orijinal*	*Düzeltme*
Egzersiz sorusu ("evet" diyenlerin yüzdesi)	%48	%60	%5	%0
Tereyağ sorusu ("hiç" diyenlerin yüzdesi)	%33	%55	%18	%13
Yumurta sorusu ("bir" diyenlerin yüzdesi)	%80	%33	%33	%0

Kaynak: Fowler'dan (1992) uyarlanmıştır.

Ayrıca **itibar yanlılığından** da –bir bildirimi itibarlı bir kişiyle ya da grupla ilişkilendirmekten- kaçının. Yanıtlayıcılar konuyu ele almaktan çok kişiye ya da gruba dönük hisleri temelinde yanıt verebilir. Örneğin, "Çoğu doktor sigara içen bir kişinin sigara dumanının yakınındakilerde akciğer kanserine neden olduğunu söylemektedir. Katılıyor musunuz?" demek, doktorlarla aynı fikirde olmak isteyen insanları etkiler. Aynı şekilde, "Başkanın Özbekistan'la ilgili politikasını destekliyor musunuz?" gibi bir soru sorulduğunda, hayatlarında Özbekistan'ın adını duymamış olan yanıtlayıcılar, soruyu başkanla ilgili görüşleri temelinde yanıtlayacaktır.

4. *Çift teminatlı sorulardan kaçının.* Her sorunun yalnızca, ama yalnızca bir konuyla ilgili olmasını sağlayın. Çift teminatlı bir soru, iki ya da daha fazla sorunun birleşmesinden oluşur. Yanıt veren kişinin yanıtını belirsiz hale getirir. Örneğin, "Bu şirkette emeklilik ve sağlık sigortası hizmetleri bulunuyor mu?" diye sorulduğunda, yalnızca sağlık sigortası hizmetinin bulunduğu bir şirketteki bir yanıtlayıcı, soruyu evet diye de yanıtlayabilir, hayır diye de. Yanıtın anlamı belirsizdir ve araştırmacı, yanıtlayıcının niyetinden emin olamaz. İki şeyin birlikte oluşu –örn. hem sağlık sigortası hem de emeklilik hizmetinin bulunduğu bir şirket- hakkında soru sormak isteyen araştırmacı iki ayrı soru sormalıdır.

5. *Yönlendirici sorulardan kaçının.* Yanıtlayıcıların, tüm yanıtların meşru olduğunu hissetmesini sağlayın. Onların araştırmacının istediği yanıtın farkına varmasına izin vermeyin. *Yönlendirici* (ya da *yüklü*) *soru*, yanıtlayıcının sorunun ifade edilme biçimine göre bir yanıtı diğerine tercih ettiği sorudur. Yönlendirici sorunun birkaç çeşidi vardır. Örneğin, "Sigara içmiyorsunuz, değil mi?" sorusu yanıtlayıcıların sigara içmediklerini belirtmesine yol açar.

Yüklü soruların ya olumlu ya da olumsuz yanıtlar aldığı söylenebilir. Örneğin, " Belediye başkanı sokakları bakımlı tutacağım diye daha fazla vergi parası harcamalı mı?" sorusu yanıtlayıcıların onaylamamasına neden olurken, "Belediye başkanı kentimizdeki delik deşik, tehlikelerle dolu yolları onarmalı mıdır?" sorusu onaylamayla yüklüdür.

6. *Yanıtlayanın olanaklarının ötesine geçen sorular sormaktan kaçının.* Çok az yanıtlayıcının bildiği bir şey sormak, yanıtlayıcılara ket vurur ve düşük nitelikli yanıtlara yol açar. Yanıtlayıcılar her zaman geçmişteki ayrıntıları hatırlayamayabilir ve özel gerçeklere dayalı bilgileri bilmeyebilir. Örneğin, bir yetişkine "6 yaşın-

İtibar yanlılığı Tarama araştırması için soru yazarken yaşanan, son derece saygın bir grup ya da bireyin bir yanıt seçeneğiyle ilişkili olması problemidir.

Çift teminatlı soru Birden fazla konuyu kapsayan ve yanıtlayanlarda kafa karışıklığı ya da belirsiz yanıtlar yaratabilecek olan bir anket sorusudur.

dayken, erkek kardeşiniz hakkında nasıl hissediyordunuz?" diye sormak büyük olasılıkla işe yaramaz. Yanıtlayıcılardan hakkında hiçbir şey bilmedikleri bir şeye dair seçim yapmalarını istemek (örn. dış ilişkilerle ilgili teknik bir konu veya bir kuruluşun iç politikası) bir yanıtla sonuçlanabilir, ama bu yanıt güvenilmez ve anlamsız olur.

Birçok yanıtlayıcının bir konuyu bilmesinin mümkün olmadığı durumda, tam filtreli bir soru kullanın (daha sonra tartışılacak).

Soruları, yamtlayıcıların düşündükleri terimlerle ifade edin. Örneğin, "Geçen yıl arabanız için kaç litre benzin aldınız?" sorusunu çok az yanıtlayıcı yanıtlayacaktır. Ancak yanıtlayıcılar, tipik bir haftada ne kadar benzin aldıkları sorusunu yanıtlayabilir ve araştırmacı yıllık satın almaları tahmin etmek için bunu 52 ile çarpabilir.[16]

Soru sorarken çok net olmak, yanıtlayıcıların hatalarını azaltır. Net soruların içinde yerleşik ipuçları yer alır ve karşıtlıklar açıkça görülür. Örneğin, "Önceki evliliğinizden olan çocuklara para ödüyor musunuz?" diye sormak yerine, "Çocuk destek parası ödüyor musunuz?" diye sormak daha iyidir. Evet cevabı verenler için sonraki sorular, "Çocuk desteğine ek olarak nafaka ödediniz mi?" ve "Sağlık sigortası, eğitime katkı payı ödemek gibi ya da ev kredisi veya kiraya katkıda bulunmak gibi öteki mali yükümlülükleriniz bulunuyor muydu?" olabilir (Dykema ve Schaeffer, 2000).

7. *Yanlış öncüllerden kaçının.* Bir soruya, yamtlayıcıların katılmayabileceği bir öncülle başlayıp sonra onunla ilgili seçenekler sormayın. Öncüle katılmayan yanıtlayıcılar hayal kırıklığına uğrayacak ve soruyu nasıl yanıtlayacaklarını bilemeyecektir. Örneğin, "Postane gereğinden uzun süre açık kalıyor. Her gün dört saat daha geç açılmasını mı tercih edersiniz yoksa dört saat daha erken kapanmasını mı?" sorusu, öncüle karşı çıkan ya da her iki alternatife de karşı çıkan kişilere anlamlı bir seçenek sunmayacaktır.

Daha iyi bir soru, yanıtlayıcıdan açıkça bir öncülün doğru olduğunu varsaymasını, daha sonra bir tercih yapmasını ister. Örneğin, "Postanenin açık olduğu saatlerin azaltılması gerektiğini varsayarsak, sizin açınızdan hangisi daha uygun olur, her gün dört saat geç açılması mı, yoksa dört saat erken kapanması mı?". Farazi bir duruma verilen yanıtlar çok güvenilir değildir, ama açık olmak hayal kırıklığını önler.

8. *Uzak gelecekle ilgili niyetlerini sormaktan kaçının.* İnsanların farazi koşullarda ne yapabileceklerini sormaktan kaçının. "Diyelim ki sokağın sonunda yeni bir market açıldı. Oradan alışveriş yapar mıydınız?" gibi sorular çoğunlukla zaman kaybıdır. Şimdiki ya da yakın dönemdeki tutumlar ve davranışlar hakkında soru sormak daha iyidir. Genel olarak, yanıtlayıcılar kendi deneyimleriyle ilişkilenen belirli, somut

sorulara, dolaysız deneyimlerinin ötesindeki soyutlamalar hakkındakilerden daha güvenilir yanıtlar verir.

9. *Çifte olumsuzlardan kaçının.* Gündelik dilde çifte olumsuzlar gramatik olarak yanlıştır ve kafa karıştırıcıdır. Örneğin, "İşim yok değil" mantıksal olarak yanıtlayıcının bir işinin olduğu anlamına gelir, ama ikinci olumsuz bu biçimde vurgu yapmak için kullanılır. Bu tür apaçık hatalara sık rastlanmaz, ama çifte olumsuzun daha incelikli kullanımları da kafa karıştırıcıdır. Yanıtlayıcılara bir bildirime katılıp katılmadıkları sorulduğunda ortaya çıkarlar. Örneğin, "Öğrencilerin mezun olmak için kapsamlı bir sınava girmeleri zorunlu olmamalıdır" bildirimine *katılmayan* kişiler, birşeyin *olmamasına katılmadıkları* için mantıksal olarak bir çifte olumsuz bildirimde bulunmaktadır.

10. *Üst üste binen ya da dengesiz yanıt kategorilerinden kaçının.* Yanıt kategorilerinin ya da seçeneklerin karşılıklı dışlayıcı, kapsayıcı ve dengeli olmasını sağlayın (karşılıklı dışlayıcı ve kapsayıcı özellikler 7. Bölümde tartışılmıştı). *Karşılıklı dışlayıcı*, yanıt kategorilerinin üst üste binmediği anlamına gelir. Sayısal aralıkların bulunduğu üst üste binen kategoriler (örn. 5-10, 10-20, 20-30) kolaylıkla düzeltilebilir (örn. 5-9, 10-19, 20-29). Belirsiz sözlü seçenek, başka bir üst üste binen yanıt kategorisidir –"İşinizden memnun musunuz, yoksa hoşlanmadığınız yönleri var mı?" gibi. *Kapsayıcı*, her yanıtlayıcı için bir seçenek –gidilecek bir yer- olduğu anlamına gelir. Örneğin, yanıtlayıcılara "Çalışıyor musunuz, yoksa işsiz misiniz?" diye sormak, çalışmayan ama kendilerini işsiz saymayan yanıtlayıcıları (örn. tam zamanlı ev kadınları, tatildekiler, öğrenciler, engelliler, emekliler, vb.) dışarıda bırakır. Bir araştırmacı önce ne ölçmek istediğini düşünür ve sonra yanıtlayıcıların koşullarını değerlendirir. Örneğin, bir yanıtlayıcının işiyle ilgili soru sorarken araştırmacı asıl işi hakkında mı, yoksa bütün işleri hakkında mı bilgi istiyor? Yalnızca tam zamanlı iş hakkında mı, yoksa hem tam zamanlı, hem yarı zamanlı iş hakkında mı bilgi arıyor? Yalnızca ücretli işler mi, yoksa ücretsiz ya da gönüllü işler de mi soruya dahil?

Yanıt kategorilerini *dengeli* tutun. "Belediye başkanı ne tür bir iş çıkarıyor: çarpıcı, mükemmel, çok iyi, tatminkâr?" dengesiz seçeneklere bir örnektir. Başka bir dengesiz soru türü, bilgiyi dışarıda bırakır –örneğin, "Beş belediye başkanı adayından hangisini destekliyorsunuz: Eugene Oswego'yu mu yoksa ötekilerden biri mi?"

Araştırmacılar yanıtları iki kutuplu karşıtlar sunarak dengeleyebilir. *Dürüstlük* ve *sahtekârlık* terimlerinin farklı anlamları ve yan anlamları olduğunu görmek kolaydır. Yanıtlayıcılara bir belediye başkanının son derece, biraz veya hiç *dürüst* olup olmadığını sormak, belediye başkanının *sahtekârlık* düzeyini derecelendirmelerini istemekle aynı şey değildir. Aksini yapmak için özel bir amaç

yoksa, yanıtlayıcılara bir süreklilik çizgisinin iki ucunda da eşit kutuplu karşıtlar sunmak daha iyidir.[17] Örneğin, "Sizce belediye başkanı hangisidir: çok dürüst, biraz dürüst, ne dürüst ne sahtekâr, biraz sahtekâr, çok sahtekâr?" (bkz. Tablo 10.1).

Yanıtlayıcının Anımsamasına Yardımcı Olma

Tarama araştırmacıları, yamtlayıcıların anket sorularını yanıtlarken geçmişteki davranışları ve olayları doğru biçimde hatırlama becerisini incelemiştir.[18] Olayları doğru biçimde hatırlamak, yamtlayıcıların anket sorularını yanıtlamak için sahip olduğu saniyelerden daha uzun süre ve çaba gerektirir. Ayrıca, kişinin doğru biçimde hatırlama becerisi zaman içinde azalır. Hastaneye yatma ve suç kurbanı olma üzerine çalışmalar, çoğu yanıtlayıcının önceki birkaç hafta içinde gerçekleşen önemli olayları doğru biçimde hatırlayabilmesine karşın, yarısının bunları bir yıl sonra yanlış hatırladığını ortaya koymaktadır.

Tarama araştırmacıları belleğin bir zamanlar varsayılandan daha az güvenilir olduğunun farkındadır. Bellek pek çok faktörden etkilenir –konu başlığı (tehdit edici ya da toplumsal olarak istenir), eşzamanlı olarak ve birbirin ardına gerçekleşen olaylar, bir olayın bir kişi için önemi, duruma özgü koşullar (sorunun ifade ediliş biçimi ve görüşme tarzı) ve yanıtlayıcının iç tutarlılık gereksinimi.

Yanıtlayıcının hatırlamasının karmaşıklığı, tarama araştırmacılarının geçmiş olaylarla ilgili soru soramayacağı anlamına gelmez; bunun yerine, soruları özelleştirmeleri ve sonuçları dikkatli biçimde yorumlamaları gerekir. Araştırmacılar, yanıtlayıcılara özel talimatlar ve ek düşünme zamanı vermelidir. Ayrıca sabit bir zaman aralığı veya yer referansları gibi yanıtlayıcıların hatırlamasına yardımcı olacak unsurlar sağlamalıdır. "Geçen kış ne sıklıkta bir spor olayına katıldınız?" diye sormak yerine, "Geçen kış kaç tane spor olayına katıldığınızı bilmek istiyorum. Ay ay gidelim. Aralığı düşünün. Aralık ayında giriş ücreti ödeyerek hiçbir spor olayına katıldınız mı? Şimdi Ocağı düşünün. Ocak ayında hiçbir spor olayına katıldınız mı?" diye sormaları gerekir.

Mooney ve Gramling (1991), öğrencilere içki içme davranışları ile ilgili iki tür soru sordu ve "Ortalama olarak, bir ayda kaç gün içki içtiniz (şarap, bira, likör)" ve "Ortalama olarak, bunların her birinde kaç tane içki içiyorsunuz?" gibi standart soruların, aynı soruyu 12 mekân hakkında (örn. bar, akrabaların evi, dernek/sosyal kulüp, vb.) sorup sonra toplama yapmaktan daha düşük sonuçlar verdiğini buldu. Bu türden yardımla hatırlama, dışarıda bırakmayı önler ve doğruluğu artırır, ama aşırı tahmine neden olmaz.

Yanıtlayıcılar çoğunlukla geçmiş olaylar hakkında soru sorulduğunda zamanı sıkıştırır ya da **teleskoplama** yapar. Bir olayı hatırlarlar, ama gerçekleştiği zamandan önce (geriye doğru teleskop) ya da sonra (ileriye doğru teleskop). Üç teknik

TABLO 10.1 Anket Sorusu Yazma Tuzaklarının Özeti

KAÇINILMASI GEREKENLER	İYİ DEĞİL	OLASI BİR GELİŞME
Jargon, argo, kısaltmalar	Dün gece tamamen pusulayı şaşırana kadar içkide boğuldunuz mu?	Dün gece yaklaşık kaç tane bira içtiniz?
Belirsizlik	Sık sık dışarıda yemek yer misiniz?	Tipik bir haftada, evin dışında, bir restoranda, kafeteryada ya da diğer yemek kuruluşunda yaklaşık kaç öğün yemek yiyorsunuz?
Duygusal dil ve itibar yanlılığı	"Saygıdeğer Şükran Komisyonu, bizim vergilerimizin 350 MİLYAR DOLAR gibi inanılmaz bir miktarının yetersiz tedarik, kötü yönetim, titizlikten yoksun kayıt tutma, "kusurlu" sözleşme yönetimi, personelin kötüye kullanımı ve öteki savurgan pratikler yoluyla tamamen ziyan edildiğini belgelemektedir. Kongre üyelerinin kendi bölgeleri için ayırdığı harcamayı azaltmak ve hükümet savurganlığını önlemek sizin için en büyük önceliklerden biri midir?"	Kongrenin hükümet israfını azaltacak önlemler alması sizin için ne kadar önemlidir? Çok Önemli Biraz Önemli Ne Önemli Ne Önemsiz Biraz Önemsiz Hiç Önemli Değil
Çift teminatlı sorular	Sosyal güvenlik hizmetlerinin artırılmasını ve orduya daha fazla harcama yapılmasını destekliyor musunuz, desteklemiyor musunuz?	Orduya daha fazla harcama yapılmasını destekliyor musunuz, desteklemiyor musunuz?
Yönlendirici sorular	Vatani görevinizi yerine getirerek geçen seçimde belediye başkanı lehinde oy kullandınız mı?	Geçen ay gerçekleşen belediye başkanlığı seçiminde oy kullandınız mı?
Yanıtlayanın becerilerinin ötesine geçen konular	İki yıl önce, ayda kaç saat TV izliyordunuz?	Geçtiğimiz iki hafta içinde tipik bir günde kaç saat TV izlediğinizi düşünüyorsunuz?
Yanlış öncüller	Kız/erkek arkadaşınızı dövmeyi ne zaman bıraktınız?	Hiç kız/erkek arkadaşınıza tokat veya yumruk attınız ya da vurdunuz mu?
Uzak gelecekteki niyetler	Üniversiteden mezun olup iş bulup yerleşik hayata geçtikten sonra, borsaya çok para yatıracak mısınız?	Önümüzdeki iki ay içinde borsaya para yatırmaya dair kesin planlarınız var mı?
Çifte olumsuzlar	Yeni bir halka açık yüzme havuzu yapmak istemeyenlere katılmıyor musunuz?	Yeni bir halka açık yüzme havuzu inşa etme teklifi bulunuyor. Teklife katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz?
Dengesiz yanıtlar	Otelimizde verilen hizmeti nasıl buldunuz: Çarpıcı, Mükemmel, Üstün, İyi?	Lütfen otelimizdeki hizmeti notlandırın: Çarpıcı, Çok İyi, Yeterli, Yetersiz.

** Mayıs 1998'de Ulusal Cumhuriyetçi Kongre Komitesi tarafından bana gönderilmiş olan bir postayla anket formundan alınmış gerçek sorudur. Ayrıca çift teminatlı bir sorudur.*

teleskoplamayı azaltır: (1) *Durumu çerçeveleme* –Yanıtlayıcıdan belirli bir durumu hatırlamasını isteme ve onunla ilgili ayrıntıları sorma ("Bana evlendiğiniz gün neler olduğunu anlatın"); (2) *Ayrıştırma* –Yanıtlayıcıya belirli olaylar hakkında sorular sorun ve sonra onları birbirine ekleme ("Geçen hafta bir otomattan herhangi bir şey aldınız mı? Peki, ondan önceki hafta bir şey aldınız mı?); ve (3) *Önemli bir olayı dayanak noktası alma* –Yanıtlayıcıya bir şeyin önemli bir olaydan önce veya sonra olup olmadığını sorun ("Bu olay burada Haziran 2003'te gerçekleşen büyük depremden önce mi oldu, sonra mı oldu?").

Dürüst Yanıtlar Alma

Hassas Konularla İlgili Sorular. Tarama araştırmacıları bazen hassas konularla veya yanıtlayıcıların kendi benlik sunumlarını tehdit ettiğini hissedebileceği konularla ilgili sorular sorar; cinsel davranışlar, uyuşturucu ya da alkol kullanımı, akıl sağlığı sorunları ya da sapkın davranışlarla ilgili sorular gibi. Yanıtlayıcılar soruları yanıtlamakta isteksiz olabilir, tümünü ya da bir bölümünü doğru biçimde yanıtlamak istemeyebilir. Bu tür sorular sormak isteyen tarama araştırmacıları bunu büyük özenle yapmalı ve sonuçlara ek bir dikkat göstermelidir[19] (bkz. Tablo 10.2).

Tehdit edici sorular daha büyük bir konunun, egonun korunmasının parçasıdır. Yanıtlayıcılar ötekilere kendilerinin olumlu bir imgesini sunmaya çalışır. Doğru yanıtlar vermekten utanıyor, çekiniyor veya korkuyor olabilirler ya da bırakın kendi eylemlerini ötekilerin önünde kabul etmeyi, eylemleriyle yüzleşmeyi duygusal olarak acı verici buluyor olabilirler. Gizlemek istedikleri veya toplumsal normları ihlal ettiğine inandıkları davranışlar veya tutumları olduğundan az bildirirler. Buna alternatif olarak, olumlu davranışları veya genel olarak kabul gören inançları olduğundan fazla bildirebilirler (toplumsal istenirlik daha sonra tartışılmaktadır).

İnsanların bir hastalık ya da engele sahip olduklarını (örn. kanser, akıl hastalığı, zührevi hastalık), yasadışı veya sapkın davranışlarda bulunduklarını (örn. vergi kaçırma, uyuşturucu kullanma, alkol tüketme, alışılmadık cinsel pratiklerde bulunma) veya mali durumlarını açığa vuran konuları (örn. gelir, tasarruflar, borçlar) olduğundan az bildirme eğilimi vardır (bkz. Tablo 10.3).

Tarama araştırmacıları hassas konular hakkındaki sorulara dürüst yanıt vermeyi artırmak için pek çok teknik kullanır. Bir teknik, soruları sormadan önce rahat bir ortam oluşturmaktır. Araştırmacılar açıkça anonimlik ve gizlilik garantisi verir ve dürüst yanıtların gerektiğinin altını çizer. Hassas soruları tehdit edici olmayan öteki sorulardan oluşan bir "ısınma turundan", bir güven ve rahatlık

Teleskoplama Tarama araştırması katılımcıları geçmişteki olaylarla ilgili yanıt verirken zamanı sıkıştırdığında, yakın tarihli olayları aşırı belirttiğinde ve uzak geçmişteki olayları az belirttiğinde gerçekleşir.

TABLO 10.2 Tehdit Edici Sorular ve Hassas Konular

KONU	ÇOK RAHATSIZ OLANLARIN YÜZDESİ
Mastürbasyon	56
Cinsel ilişki	42
Marihuana veya esrar kullanımı	42
Uyarıcı ve depresanların kullanımı	31
Sarhoş olm	29
Okşama ve öpüşme	20
Gelir	12
Arkadaşlarla kumar oynama	10
Bira, şarap veya likör içme	10
Mutluluk ve refah	4
Eğitim	3
Meslek	3
Toplumsal etkinlikler	2
Boş zamanlar	2
Spor etkinlikleri	1

Kaynak: Bradburn ve Sudman'dan (1990:68) uyarlanmıştır.

atmosferi yarattıktan sonra sorarlar. İkinci bir teknik, soruları sorarken "geliştirilmiş" aşamalar kullanmaktır. Örneğin, "Market hırsızlığı yaptınız mı?" diye sormak yerine –suçlayıcı bir tonu vardır ve *hırsızlık* kelimesini kullanır ki bu da yasadışı bir eylemde bulunmaya işaret eder– aynı davranışa "Hiç, bir dükkandan parasını ödemeden bir şey aldığınız oldu mu?" diye sorarak ulaşabilirsiniz.

Araştırmacılar ayrıca bağlamsal artalan bilgileri vererek tehdidi azaltmaya ve hassas konular hakkında dürüst yanıt vermeyi yanıtlayıcılar için kolaylaştırmaya çalışır. Bir çalışmada, araştırmacılar heteroseksüel erkeklere şu "geliştirilmiş" soruyu sordu: "Geçmişteki taramalarda pek çok erkek, yaşamlarının bir noktasında başka bir erkekle bir tür cinsel deneyim yaşamış olduklarını bildirdi. Bu, ergenlikten önce, ergenlik sırasında ya da bir yetişkin olarak olmuş olabilir. Siz hiç yaşamınızın bir noktasında başka bir erkekle cinsel deneyim yaşadınız mı?" Bu sorunun standart bir biçimine erkeklerin yüzde 3,5'i "evet" yanıtını verirken, geliştirilmiş bir biçimde sorulduğunda yüzde 8,2 "evet" yanıtını verdi. Yazarlar ayrıca, geliştirilmiş soruların, genç kadınların bildirdiği ilk cinsel ilişkiye girme yaşını düşürdüğünü, ama erkeklerinkini artırdığını buldu (bkz. Catania ve d., 1996). Dürüst yanıtları geliştirmek için başka bir teknik, önce daha ciddi eylemler hakkında sorular sorarak bir bağlam yaratmaktır. Örneğin, bir yanıtlayıcı market hırsızlığı hakkında bir soruyu yanıtlamakta tereddüt edebilir, ama eğer daha ciddi suçlarla ilgili (örn. silahlı soygun, ev hırsızlığı) bir dizi sorudan sonra gelirse daha az tehdit edici görünmektedir.

Soru sorma formatı, yanıtlayıcıların soruları nasıl yanıtladığını etkilemektedir. Çalışmalar, kendi başına yürütülen anket veya web tabanlı tarama gibi daha fazla yanıtlayıcı anonimliğine olanak veren tarama formatlarının, yüz yüze veya telefonda görüşme gibi başka bir kişiyle etkileşimi gerektiren formatlara göre dürüst yanıtların olasılığını artırdığını göstermektedir.[20]

Bilgisayar ortamında kendi başına yürütülen görüşmeler (CASAI) ve

TABLO 10.3 Taramalarda Aşırı ve Az Bildirme Davranışı

ÇARPITILMIŞ YA DA YANLIŞ YANITLARIN YÜZDESİ

	Yüz Yüze	Telefonda	Kendi başına yürütülen
Düşük Tehdit/Normatif			
Oy kullanmak için kaydolma	+15	+17	+12
Genel seçimde oy kullanma	+39	+31	+36
Kütüphane kartına sahip olma	+19	+21	+18
Yüksek Tehdit			
İflas	–32	–29	–32
Sarhoş araba kullanma	–47	–46	–54

Kaynak: Bradburn ve Sudman'dan (1980:8) uyarlanmıştır.

bilgisayar destekli kişisel görüşme (CAPI) gibi teknolojik yenilikler de hassas konulardaki soruların yanıtlanmasında yanıtlayıcı rahatlığı ve dürüstlüğünü artırır. CASAI'de, yanıtlayıcılarla bilgisayar ekranında veya kulaklıklar aracılığıyla "görüşme" yapılır. Bir bilgisayar faresini kullanarak veya bir klavyeyle yazarak soruları yanıtlarlar. Bir görüşmeci veya başkaları olduğunda bile soruları yanıtlayan kişi, insani temastan yarı-yalıtılmıştır ve otomatik bir sistemle etkileşimde bulunur. CAPI'de bir görüşmeci bir dizüstü bilgisayar sistemi kurar ve sorular için hazır bekler, ama yanıtlayıcılar soruları kulaklıktan duyar ve bir ekrandan okur, kendi yanıtlarını kendileri girer. Yanıtlayıcılar bilgisayar tabanlı görüşmeleri tamamlarken ötekilerin bulunması durumunda mahremiyetlerinin azaldığı hissine kapılmaz.[21]

Yüz yüze görüşme durumlarında tehdit edici sorular sormak için karmaşık bir buluş, **rastlantısallaştırılmış yanıt tekniği**dir **(RYT)**. Teknik, bu kitabın düzeyinin ötesinde istatistikler kullanır; ama temel fikir, bilinmeyen oranları tahmin etmek için bilinen olasılıkları kullanmaktır. RYT şöyle işler. Bir görüşmeci, yanıtlayıcıya iki soru verir. Biri tehdit edicidir (örn. "Eroin kullanıyor musunuz?"), öteki tehdit edici değildir (örn. "Eylül ayında mı doğdunuz?"). Yanıtlanacak soruyu seçmek için rastlantısal bir yöntem (örn. yazı tura atma) kullanılır. Görüşmeci hangi sorunun seçildiğini görmez, ama yanıtlayıcının yanıtını kaydeder. Araştırmacı hassas davranışın sıklığını tahmin etmek için rastlantısal sonucun olasılığı hakkındaki bilgiyi ve tehdit edici olmayan davranışın sıklığını kullanır.

Toplumsal İstenirlik Yanlılığı. Hassas konulardaki sorulara dürüst yanıtlar almanın ve yanıtlayıcıların bir tutum ya da davranışı olduğundan az belirtmemesini sağlamanın yanı sıra, tarama araştırmacıları **toplumsal istenirlik yanlılığı** olarak adlandırılan yanıtlayıcının bir tutum ya da davranışı aşırı belirtmesi olasılıklarını da azaltmak ister.

Toplumsal istenirlik yanlılığı, yanıtlayıcılar kendi bildirimlerinin toplumsal

normlara uymasını sağlamak için yanıtları çarpıttığında ortaya çıkar. Wenthworth'ün (1993:180) belirttiği gibi, "Toplumsal olarak istenir davranışların boş iddialarla abartılması doğruluktan uzak yadsımalardan, yanlış sınıflandırmalar veya küçümsemelerden veya toplumsal olarak istenmeyen davranışların abartılmasından daha sık gerçekleşir". İnsanlar kültürlü olmayı (örn. okumak, üst kültür olaylarına katılmak), yardım kuruluşlarına para vermeyi, iyi bir evliliğe sahip olmayı, çocuklarını sevmeyi vb. aşırı belirtme eğilimi gösterir. Örneğin, bir taramada yerel bir hayır kuruluşuna para verdiğini söyleyen insanların yüzde 34'ünün gerçekte vermediği bulunmuştur.[22] Bir norm, insanların seçimlerde oy kullanması gerektiğini söylediği için çoğu kişi aslında oy kullanmadıkları halde kullandıklarını belirtir. ABD'de, en fazla oy kullanma baskısı altında olanlar (örn. iyi eğitimli, politik olarak partizan, bir örgütlenme tarafından oy kullanmaları için bağlantıya geçilerek teşvik edilmiş çok dindar insanlar), oy kullanmayı olduğundan fazla bildirmesi en olası insanlardır. iOy kullanmanın örüntülü olarak yanlış temsil edilmesi, kişinin kendi bildirimine dayalı tarama verilerine dayanan oy kullanma üzerine çalışmaları "eninde sonunda çarpıtır" (Bernstein ve d., 2001:41).

Anket yazarları, toplumsal istenirlik yanlılığın, soruları norm ihlalini daha az itiraz edilebilir görünecek veya yanıtlayıcılara "görünüşü kurtaran" alternatifler sunacak şekilde kelimelerle ifade ederek azaltmaya çalışır. Örneğin Belli ve meslektaşları (1999), oy kullanmayı olduğundan fazla bildirmeyi azaltmış ve yanıtlayıcıların "görünüşü kurtarmasına" izin vermiştir. Oy kullanmayla ilgili sorularında "Çoğu insan oy kullanamadı, çünkü kayıtlı değildi, hastaydı ya da yalnızca zamanı yoktu" gibi ifadeler içeriyordu. Dört tane yanıt seçeneği sundular: "5 Kasım seçimlerinde oy kullanmadım", "Oy kullanmayı düşünüyordum, ama kullanmadım", "Genellikle oy kullanırım, ama bu sefer kullanmadım", "5 Kasımda oy kullandığımdan eminim". Yalnızca son yanıt seçeneği kişinin oy kullandığının net, belirsiz olmayan bir göstergesidir.

Bilgi Soruları. Çalışmalar, halkın büyük çoğunluğunun başlangıç düzeyindeki coğrafya sorularını doğru biçimde yanıtlayamadığını ve önemli siyasi belgeleri belirleyemediğini (örn. Bağımsızlık Bildirgesi) akla getirmektedir. Araştırmacılar bazen yanıtlayıcıların bir konu ya da başlık hakkında bilgi sahibi olup olmadığını bilmek ister, ama bilgi soruları tehdit edici olabilir, çünkü soruları yanıtlayanlar cahil görünmek istemez.[23]

Taramalar önce gerçeğe dayalı bilgileri sorarsa görüşleri daha iyi ölçebilir,

Rastlantısallaştırılmış yanıt tekniği (RYT) Tarama araştırmasında çok hassas konular için kullanılan özelleşmiş bir tekniktir. Bu teknikte bir katılımcıya bir soru iletilir, ama görüşmeci katılımcının hangi soruyu yanıtladığının farkında olmaz.

Toplumsal istenirlik yanlılığı Tarama araştırmasında, katılımcıların dürüst bir yanıt yerine "normatif" bir tepki ya da toplumsal olarak kabul edilebilir bir yanıt verdiği yanlılık türüdür.

çünkü çoğu insan gerçeklere dair yanlış bilgilere sahiptir. Örneğin, Nadeau ve meslektaşları (1993), çoğu Amerikalının nüfustaki ırksal azınlıkların yüzdesini ciddi biçimde olduğundan fazla tahmin ettiğini bulmuştur. ABD'li yetişkinlerin yalnızca yüzde 15'i (artı eksi yüzde 6) doğru biçimde ABD nüfusunun yüzde 12,1'inin Afrika kökenli Amerikalı olduğunu belirtmektedir. Yarısından fazlası, oranın yüzde 30'un üzerinde olduğuna inanmaktadır. Benzer şekilde, Yahudiler ABD nüfusunun yüzde 3'ünü oluşturmaktadır, ama Amerikalıların büyük çoğunluğu (yüzde 60), oranın yüzde 10 olduğuna inanmaktadır. Sigelman ve Niemi (2001:93) tarafından gerçekleştirilen tamamlayıcı bir çalışma, "Afrika kökenli Amerikalıların kendilerinin de siyah nüfusu en az diğerleri kadar fazla tahmin ettiğini" bulmuştur. Beyazların neredeyse iki katı kadar Afrika kökenli Amerikalı, yani Siyahların yaklaşık yüzde 30'u, Afrika kökenli Amerikalıların ABD nüfusunun yarısını oluşturduğunu düşünüyordu.

Bir hanede yaşayan insanların sayısı gibi basit bilgi soruları, her zaman doğru biçimde yanıtlanmaz. Bazı hanelerde marjinal bir kişi –bir haftalığına evden ayrılan erkek arkadaş, hamileliğiyle ilgili bir kavgadan sonra ayrılan evin yetişkin kızı veya parayla ilgili bir anlaşmazlıktan sonra çekip giden amca- hanede yaşamıyor gibi gösterilebilir, ama o kişinin başka bir kalıcı ikametgahı olmayabilir ve kendisini orada yaşıyor gibi görüyor olabilir.[24]

Örneğin, pek çok Amerikalı, dış yardım programına harcanan para miktarının aşırı fazla tahminlerine dayanarak dış yardım harcamalarına karşı çıkar. Dış yardıma ne harcamayı tercih ettikleri açıkça sorulduğunda, çoğu, hükümetin şu anda harcadığından çok daha yüksek bir miktar belirtir.

Başka bir örnekte, Amerikalıların yüzde 65'i çocuklarının üniversite masraflarını karşılamanın ciddi bir kaygı olduğunu söylemiştir, ama çoğu kamu üniversitelerindeki harçları, gerçek miktarlarının iki katı olarak tahmin etmiştir.[25] Ayrıca özel üniversitelerin harçlarını da olduğundan fazla tahmin etmiş ve mali yardım olanağını da olduğundan çok az tahmin etmişlerdir. Halkın bilgisiyle ilgili tarama soruları ciddi çarpıtmaları ortaya çıkarabilir, ama araştırmacıların bu soruları dikkatli biçimde ifade etmesi gerekir.

Önce, bir araştırmacı sorularla pilot test uygular, böylece soruların uygun zorluk derecesinde olup olmadıklarını anlar. Eğer yanıtlayıcıların yüzde 99'u soruları yanıtlayamıyorsa kazanılan pek bir şey yoktur. Soruları, yanıtlayıcıların cevabı bilmediklerini söylemekten rahatsız olmayacağı biçimde ifade edin –örneğin, "... hakkında eğer bir şey duyduysanız, ne duydunuz?"

Yanıtlayıcıların bilgilerini olduğundan fazla gösterip göstermediğini kontrol etmenin bir yolu **gaflet sorusu**–yanıtlayıcının bilmesi olasılığının bulunmadığı bir yanıt seçeneği ya da soru- kullanmaktır. Örneğin, yanıtlayıcıların hangi ABD sivil haklar liderlerini tanıdığını belirlemek için yürütülen bir çalışmada, kurmaca bir kişinin adı ötekilere eklendi. Kişi, yanıtlayıcıların yüzde 15'i tarafından

"tanımıyordu". Bu, yalnızca yüzde 15 tarafından bilinen gerçek liderlerin aslında büyük olasılıkla bilinmiyor olduğuna işaret etmektedir. Başka bir yöntem, yanıtlayıcılar listedeki bir ismi bildiklerini söyledikten sonra "bu kişi hakkında bildiklerinizi bana anlatın" demektir.

Bağlantılı Sorular. Bazı sorular yalnızca belirli yanıtlayıcıları kapsar ve araştırmacılar bir yanıtlayıcıyla ilgili olmayan sorular sormaktan kaçınır. Bir **bağlantılı soru** iki (ya da daha fazla) bölümlü bir sorudur.[26] Sorunun ilk bölümüne verilen karşılık, yanıtlayıcıya daha sonraki iki farklı sorudan hangisinin sorulacağını belirler. Bağlantılı sorular ikinci bir sorunun sorulmasının yerinde olduğu yanıtlayıcıları seçer. Bazen bunlara *eleme* ya da *atlama soruları* denir. Bir ilk soruya verilen yanıta dayanarak, yanıtlayıcıya ya da görüşmeciye başka bir soruya gitme ya da belirli soruları atlama talimatı verilir (bkz. Kutu 10.4).

Açık ve Kapalı Sorular

Tarama araştırmasında açık ve kapalı sorular üzerine uzun süren bir tartışma yaşanmıştır.[27] **Açık uçlu soru** (yapılandırılmamış, serbest yanıtlı soru), yanıtlayıcıların istediği cevabı verebileceği bir soru sorar (örn. "En sevdiğiniz televizyon programı hangisidir?"). Kapalı uçlu soru (yapılandırılmış, sabit yanıtlı soru), hem bir soru sorar hem de yanıtlayıcılara aralarından seçim yapması için sabit yanıtlar verir (örn. Sizce başkan çok iyi, iyi, orta ya da verimsiz mi çalışıyor?").

Her bir biçimin avantajları ve dezavantajları vardır (bkz. Kutu 10.5). Can alıcı sorun hangi biçiminin en iyisi olduğu değildir. Bunun yerine, bir biçimin hangi koşullarda en uygun olduğudur. Bir araştırmacının bir açık uçlu veya kapalı uçlu soru kullanmayı tercih etmesi, bir araştırma projesinin amacına ve pratik kısıtlarına bağlıdır. Açık uçlu sorular kullanmanın getirdiği talepler, görüşmecilerin yanıtları kelime kelime yazması ve sonrasında zaman alan kodlama süreci, bu tip soruları belirli bir proje için elverişsiz kılabilir.

Büyük ölçekli taramalarda kapalı uçlu sorular vardır, çünkü bunlar hem yanıtlayıcılar hem de araştırmacılar için daha hızlı ve kolaydır. Ancak bir bireyin inançları ve duyguları, bir araştırmacının yarattığı birkaç tane sabit kategoriye

Gaflet sorusu Anket katılımcılarının doğruyu söyleyip söylemediğini kontrol etmek için varolmayan insanlar veya olaylar hakkında tarama araştırması sorularıdır.

Bağlantılı soru Bir katılımcının ilk soruya yanıtının onu ya sonraki anket maddesine veya daha özel ve ilgili ikinci bir soruya yönelttiği bir iki bölümlü anket sorusudur.

Açık uçlu soru Yanıtlayanların soruya istedikleri cevabı vermekte serbest olduğu bir tarama araştırması sorusu türüdür.

KUTU 10.4 Bağlantılı bir Soru Örneği

SORUNUNUN BİRİNCİ VERSİYONU (BAĞLANTILI SORU DEĞİL)
Geçen yıl, bir arabanın arka koltuğunda yolculuk ederken ne sıklıkta bir emniyet kemeri kullandınız?

SORUNUN İKİNCİ VERSİYONU (BAĞLANTILI SORU)
Geçmişte, bir arabanın arka koltuğunda yolculuk ettiniz mi?
Hayır [Sonraki soruya geçin]
Evet Arka koltukta yolculuk ederken ne sıklıkta bir emniyet kemeri kullandınız?

Sonuçlar:	Her zaman kullanan	Asla kullanmayan
Birinci Versiyon:	%30	%24
İkinci Versiyon:	%42	%4

Pilot test sırasında, araştırmacılar Birinci Versiyona "asla" yanıtını veren katılımcıların çoğunun bir arabanın arka koltuğunda yolculuk etmediğini öğrendi. Birinci Versiyon, belirsizlik yaratıyordu, çünkü hiçbir zaman arka koltukta yolculuk etmemiş olan katılımcılarla orada yolculuk edip emniyet kemeri kullanmamış olanların hepsi "asla" yanıtını vermişti. İkinci Versiyon bir bağlantılı soru biçimi kullanarak soruyu netleşirdi.

Kaynak: Fowler'dan (2004:184-185) uyarlanmıştır.

hapsedildiğinde önemli bir şey kaybolabilir. Bir yanıtlayıcının nasıl düşündüğünü öğrenmek, onun için gerçekten neyin önemli olduğunu keşfetmek veya pek çok olası yanıtı olan bir sorunun yanıtını almak (örn. yaş) için açık sorular en iyisi olabilir. Buna ek olarak, hassas konular (örn. cinsel davranış, içki tüketimi) kapalı sorularla daha doğru biçimde ölçülebilir.

Bir soru biçiminin dezavantajları, ankette kapalı uçlu ve açık uçlu soruların karıştırılmasıyla azaltılabilir. Onları karıştırmak ayrıca tempo değişikliği sağlar ve görüşmecilerin ilişki kurmasına yardımcı olur. Kapalı uçlu sorularda belirli aralarla sondaj yapmak (örn. görüşmeciler tarafından sorulan tamamlayıcı sorular) bir yanıtlayıcının uslamlamasını açığa çıkarabilir.

Görüşmecilerin bir yanıtlayıcının düşünme biçimi hakkında sorular sormak için belirli aralarla sondaj yapması, yanıtlayıcıların soruları araştırmacının amaçladığı biçimde anlayıp anlamadığını kontrol etmenin bir yoludur (sondaj yapma daha sonra tartışılmaktadır). Ancak, sondajlar, anlaşılır sorular yazmanın veya yanıtlayıcı için bir anlama çerçevesi kurmanın yerine geçemez. Dikkatli biçimde ifade edilmediği takdirde, sondajlar yanıtlayıcının yanıtlarını biçimlendirebilir veya yanıtlayıcının bir fikri ya da bilgisi olmadığında yanıtları zorlayabilir. Ancak esnek veya sohbete dayalı görüşme, görüşmecilerin yanıtlayıcıların temel terimleri net biçimde anlamadığı veya düşüncelerini ifade etmekte zorluk çektiği karmaşık konular hakkındaki sorularda doğruluğu geliştirebilir. Örneğin, "Geçen hafta hiç para karşılığı iş yaptınız mı?" sorusuna, bir yanıtlayıcı önce tereddüt edip sonra "Evet" yanıtını verebilir. Görüşmeci sondaj yapar: "Tam olarak ne iş yaptığınızı bana

KUTU 10.5 Kapalı ve Açık Sorular

KAPALI SORULARIN AVANTAJLARI

- Katılımcıların yanıtlaması daha kolay ve hızlıdır.
- Farklı katılımcıların yanıtlarını karşılaştırmak daha kolaydır.
- Yanıtları kodlamak ve istatistiksel analiz uygulamak daha kolaydır.
- Yanıt seçenekleri yanıtlayanlar açısından sorunun anlamını netleştirebilir.
- Yanıtlayanların hassas konular hakkındaki soruları yanıtlaması olasılığı daha yüksektir.
- Sorulara daha az sayıda ilgisiz veya karışık yanıt gelir.
- Kendini daha az ifade edebilen veya daha az okumuş katılımcıların dezavantajı yoktur.
- Yineleme daha kolaydır.

KAPALI SORULARIN DEZAVANTAJLARI

- Yanıtlayanın başka türlü aklına gelmeyecek fikirleri önerebilirler.
- Hiçbir fikri veya bilgisi olmayan katılımcılar da yanıtlayabilir.
- Katılımcılar kendi istedikleri yanıt bir seçenekte yer almadığı için hayal kırıklığına uğrayabilir.
- Eğer çok sayıda (örn. 20) yanıt seçeneği sunulursa kafa karıştırıcıdır.
- Bir sorunun yanlış yorumlanması fark edilmeden geçip gidebilir.
- Katılımcıların yanıtları arasındaki ayrımlar bulanıklaşabilir.
- Yazım yanlışları veya yanlış yanıtı işaretlemek mümkündür.
- Katılımcıları karmaşık konulara basit yanıtlar vermeye zorlarlar.
- İnsanları gerçek hayatta yapmayacakları seçenekler yapmaya zorlarlar.

AÇIK SORULARIN AVANTAJLARI

- Sayısız olası yanıta izin verirler.
- Katılımcılar ayrıntılı biçimde yanıt verebilir, yanıtları nitelendirebilir ve netleştirebilir.
- Önceden tahmin edilmeyen bulgular keşfedilebilir.
- Yaratıcılık, kendini ifade etme ve ayrıntı zenginliğine olanak verirler.
- Bir katılımcının mantığını, düşünme sürecini ve gönderge çerçevesini açığa çıkarırlar.

AÇIK SORULARIN DEZAVANTAJLARI

- Farklı katılımcılar yanıtlarda farklı derecelerde ayrıntı verir.
- Yanıtlar ilgisiz ya da yararsız ayrıntıya boğulmuş olabilir.
- Karşılaştırmalar ve istatistiksel analiz çok zorlaşır.
- Yanıtların kodlanması zordur.
- Kendini iyi ifade eden ve çok okumuş katılımcıların avantajı vardır.
- Sorular yönünü şaşıran katılımcılar için fazla genel olabilir.
- Yanıtlar kelime kelime yazıldığı için görüşmeciler için zordur.
- Katılımcının daha fazla zaman ve çaba harcaması ve düşünmesi gereklidir.
- Katılımcılar sorulardan yılabilir.
- Yanıtlar anket formunda çok fazla yer kaplar.

söyleyebilir misiniz?" Yanıtlayıcı, "Salı ve Çarşamba günleri dostum John'un yeni dairesine taşınmasına yardım ettim. Bana bunun için 40$ verdi, ama başka bir işim yoktu ve başka bir şey yaptığım için para almadım" diye yanıtlayabilir. Eğer araştırmacının niyeti yalnızca düzenli işlerin belirtilmesiyse, sondaj bir yanlış anlaşılmayı açığa çıkarmış olur. Araştırmacılar ayrıca **kısmen açık sorular** da

kullanır (yani, bir dizi sabit seçeneğin sonunda "diğer" açık seçeneği) ve bu yanıtlayıcıların araştırmacının dahil etmediği bir karşılık sunmasına olanak verir.

Tamamen kapalı sorulara dayanmak sonuçları çarpıtabilir. Örneğin, bir çalışmayla "Ulusun karşı karşıya olduğu en büyük sorun nedir?" sorusunun açık ve kapalı versiyonlarını karşılaştırmıştır. Yanıtlayıcılar sorunun biçimine bağlı olarak en önemli olarak gördükleri farklı sorunları sıraya koymuştur. Schuman ve Presser'in (1979:86) bildirdiği gibi, "Neredeyse tüm yanıtlayıcılar, *kendi önceliklerine uysun uymasın*, soruşturmayı yürütenlerin sağladığı somut öncelikler çerçevesi içinde düşünmektedir" (vurgu sonradan eklenmiştir). Başka bir çalışmada, yanıtlayıcılara bir işte neyin önemli olduğuyla ilgili açık ve kapalı sorular sorulmuştur. Açık uçlu versiyonu cevaplayan yanıtlayıcıların yarısı, kapalı soru yanıtlarının arasında olmayan cevaplar vermiştir.

Açık uçlu sorular araştırmanın başlangıç ya da inceleme aşamalarında özellikle değerlidir. Büyük ölçekli taramalar için araştırmacılar pilot testlerde açık sorular kullanır, sonra açık sorulara verilen yanıtlardan kapalı soru yanıtları geliştirir.

Kapalı sorular yazan araştırmacıların pek çok karar vermesi gerekir. Kaç tane yanıt seçeneği verilecek? Ortada ya da tarafsız bir seçenek sunacaklar mı? Yanıtların sırası nasıl olmalı? Ne tür yanıt seçenekleri olmalı? Bir yanıtın yönü nasıl ölçülecek?

Bu soruları yanıtlamak kolay değildir. Örneğin iki yanıt seçeneği çok azdır, ama beşten fazla yanıt seçeneği çok az fayda sağlar. Araştırmacılar anlamlı ayrımları ölçmek ister ve onları daraltmak istemez. Daha belirli yanıtlar daha fazla bilgi sağlar, ama çok fazla belirli özellik kafa karışıklığına neden olur. Örneğin, (evet/hayır yanıtı olan) "Dişçinizden memnun musunuz?" sorusunu yeniden ifade ederek "Dişçinizden ne kadar memnunsunuz: çok memnun, biraz memnun, biraz memnun değil ya da hiç memnun değil?" sorusuna dönüştürmek, araştırmacıya daha fazla bilgi ve yanıtlayıcıya da daha fazla seçenek sağlar.

Tarafsız Konumlar, Kabaca Tahminler ve Seçici Reddetmeler. Her bir yanıtlayıcıdan geçerli yanıtlar almayı başaramamak, bir taramayı zayıflatabilir ve üç biçim alabilir. Daha önce sözü edilen ilk tür, yanıtlayıcı yanlış bilgiler verdiğinde (yani toplumsal istenirlik yanlılığında olduğu gibi aşırı bildirimde bulunursa veya hassas konular hakkında bilgileri olduğundan az belirtir ya da gizlerse) gerçekleşir. İkinci tür, yanıtlayıcı bir tavır konumu benimsediğinde ama bir konu hakkında hiçbir bilgisi ve hiçbir görüşü olmadığında gerçekleşen "sahte olumlu" hatasıdır. Üçüncü tür, ya-

Kapalı uçlu soru Yanıtlayanların sabit bir cevaplar kümesi içinden seçim yapmak zorunda olduğu bir tarama araştırması sorusu türüdür.

Kısmen açık soru Yanıtlanyanlara aralarından seçim yapmaları için sabit bir dizi yanıtın verildiği, ama buna ek olarak farklı bir yanıtı belirtebilecekleri bir "diğer" kategorisinin sunulduğu bir tarama araştırması sorusu türüdür.

nıtlayıcının bazı soruları yanıtlamayı reddettiği veya bilgisi veya bir görüşü olduğu halde yanıtı kendine sakladığı "sahte olumsuz" hatasıdır. Üç tür birbiriyle çakışır: İlki yanıtın normatif bir konuma doğru yönlendirilmesiyle ilgilidir, ikincisi ciddi bir yanıt için bilgiden yoksun olmak, ama bilginin yerine kaba tahmin kullanmakla ilgilidir; ve üçüncü tür taramaya kısmi ve seçici olarak yanıt vermemedir.[28]

Tarafsız Konumlar. Tarama araştırmacıları, bilgisi olmayan ya da belirli bir konum almayan yanıtlayıcılara tarafsız bir konum ve bir "fikrim yok" seçeneği verip vermemek konusunda tartışmaktadır.[29]

Bir grup araştırmacı, tarafsız ya da ortada bir konum ve "fikrim yok" seçeneğini sunmaya karşıdır. Bunun yerine yanıtlayıcılara bir yanıt vermeleri için baskı yapmak taraftarıdır.[30] Bu perspektif yanıtlayıcıların "yetindiğini"; yani, yanıtlama bilişsel çabasından kaçınmak için "fikrim yok" seçeneğini ya da tarafsız bir yanıtı seçtiklerini öne sürer. Bu araştırmacılar, en azından eğitimli yanıtlayıcıların tembel olduğunu ve aslında bir fikirleri olduğu halde "fikrim yok" seçeneğini seçtiklerini ve yanıtlayıcılara bir yanıt için baskı yapmanın veri niteliğini düşürmediğini savunur.

Ötekiler, tutum belirtmeyen bir seçenek sunmanın çoğunlukla en iyisi olduğunu, aksi takdirde insanların kurmaca başlıklar, konular ve olaylar hakkında fikir ileri süreceğini iddia eder. Tutum belirtmeyen (ortada ya da fikrim yok) seçeneği sunarak, araştırmacılar ortada konum alanları veya görüşü olmayanları belirler.

Tutum belirtmeme konusuna üç tür tutum sorusu arasında ayrım yaparak yaklaşılabilir: standart biçimli, yarı filtreli ve tam filtreli sorular (bkz. Kutu 10.6). **Standart biçimli soru**, bir "bilmiyorum" seçeneği sunmaz; bir yanıtlayıcı bunu kendiliğinden belirtmelidir. **Yarı filtreli soru** yanıtlayıcılara bir "bilmiyorum" alternatifi sunar. **Tam filtreli soru**, bağlantılı sorunun özel bir türüdür. Önce yanıtlayıcılara bir görüşlerinin olup olmadığını ve sonra görüşü olduğunu belirtenlerin görüşünü sorar.

Çoğu yanıtlayıcı eğer "fikrim yok" seçeneği bulunmuyorsa yine de soruyu yanıtlayacaktır, ama "bilmiyorum" seçeneği sunulmuşsa onu seçecek veya sorulursa fikirleri olmadığını söyleyeceklerdir. Bu tür yanıtlayıcılara **geçiciler** denir, çünkü yanıt verme halinden bilmemeye geçerler. Yanıtları küçücük kelime değişikliklerinden etkilenir, dolayısıyla araştırmacılar onları yarı filtreli veya tam filtreli sorular kullanarak eler. Filtreli sorular var olmayan konulara verilen cevapları tamamen ortadan kaldırmaz, ama sorunu azaltır.

Orta yolcu geçiciler, sunulduğunda ortada bir konum seçerler, eğer sunulmazsa başka bir alternatifi seçerler. Bir konu hakkında daha az yoğun duyguları bulunur. Hafif bir **sonuncu etkisi** de vardır; yani, yanıtlayıcılar sunulan en son alternatifi seçme eğilimindedir. Sonuncu etkisi, yanıtları ortada ya da tarafsız konumun ortada yer alacağı şekilde bir süreklilik çizgisinde sunmanın en iyisi olduğunu gösterir.

Araştırmacıların iki seçeneği bulunmaktadır: gerçekten belirsiz ya da ılımlı

KUTU 10.6 Standart Biçimli, Yarı Filtreli ve Tam Filtreli Sorular

STANDART BİÇİMLİ
Bu soru başka bir ülkeyle ilgilidir. Bu ifadeye katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz?
"Rus liderleri temelde Amerika ile geçinmeye çalışıyor."

YARI FİLTRELİ
Bu ifade başka bir ülkeyle ilgilidir: "Rus liderleri temelde Amerika'yla geçinmeye çalışıyor." Buna katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz, yoksa fikriniz yok mu?

TAM FİLTRELİ
Bu ifade başka bir ülkeyle ilgilidir. Bu konuda herkesin fikri olmayabilir. Eğer bir fikriniz yoksa, lütfen belirtin. İfade şöyle: "Rus liderleri temelde Amerika'yla geçinmeye çalışıyor." Bu konuda bir görüşünüz var mı? Hayır (sonraki soruya geçin), Evet (devam edin) Katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz?

Farklı Soru Biçimlerinden Sonuçların Örnekleri

	Standart Biçim (%)	*Yarı Filtreli (%)*	*Tam Filtreli (%)*
Katılıyorum	48,2	27,7	22,9
Katılmıyorum	38,2	29,5	20,9
Fikrim yok	13,6*	42,8	56,3

*Kendiliğinden belirtenler

Kaynak: Schuman ve Presser'den (1981:116-125) uyarlanmıştır. Standart biçimli soru 1978 Sonbaharı, yarı ve tam filtreli sorular ise Şubat 1977 tarihlidir.

olanlar için bir ortada konum sunmak ya da orta seçeneği kaldırarak yanıtlayıcıları bir konum seçmeye zorlamak, ama hemen ardından seçenek hakkında ne kadar güçlü fikirleri olduğunu sormak. Bu ikinci seçenek tercih edilir, çünkü tutumların iki yönü bulunur: yönelim (tarafında ya da karşısında) ve yoğunluk (güçlü ya da zayıf biçimde savunma). Örneğin, iki yanıtlayıcının her ikisi de kürtaja karşı, ama biri görüşü ateşli biçimde savunuyor, güçlü bir bağlılığı bulunuyor, diğeri ise zayıf biçimde savunuyor olabilir.

Seçici Reddetmeler. Yanıtlayıcıların yanıtlama zahmetinden kaçınmak için hiçbir yanıtı seçmediği yetinme sorununa ek olarak, bazı yanıtlayıcılar hassas konulardaki bir soruda toplumsal açıdan uygunsuz bir yanıta işaret etmek yerine soruyu yanıtlamayı reddedebilir. Örneğin, 1992'de Amerikalıların üçte birinden fazlası ırk ayrımcılığıyla ilgili hassas bir soruyu yanıtlamayı reddetmiştir. Pek çok yanıtlayıcı bir soruyu yanıtlayamadığında, eğer yanıtlamayanların çoğu aynı görüşteyse bu yanıltıcı bulgulara yol açabilir. Örneğin, eğer ırk ayrımcılığına karşı olan yanıtlayıcılar bilmiyorum seçeneğini yanıtlarsa, sonuçlar herkesin soruyu yanıtladığı durumda olacağından daha fazla ayrımcılıktan yana görünecektir. Bu hata türü için ayarlama yaptıktan sonra Berinsky (1999), ırk ayrımcılığından yana olan Ameri-

kalıların yüzdesinin 49,4'ten 34,9'a düştüğünü bulmuştur. Şu uyarıda bulunmuştur (s. 1225): "Yanıtlayıcıların tarama görüşmesinde ifade ettiği görüşler, bir anket sorusuyla karşı karşıya geldiklerinde oluşturdukları görüşlerle özdeş olmak zorunda değildir".

Katılıyorum/Katılmıyorum, Sıralama mı Sınıflandırma mı? Değerleri ve tutumları ölçen tarama araştırmacıları verilen yanıtlarla ilgili iki sorun hakkında tartışmaya girmiştir.[31] Bir anket maddesi bir bildirimde bulunmalı ve yanıtlayıcılara ona katılıp katılmadığını mı sormalıdır, yoksa yanıtlayıcılara belirli alternatifler mi sunmalıdır? Anket formunda bir grup madde olmalı ve yanıtlayıcılardan onları sınıflandırması mı istenmelidir (örn. onaylıyorum, onaylamıyorum) yoksa bir maddeler listesi verilmeli ve yanıtlayıcılar maddeleri sıralamaya mı zorlanmalıdır? (örn. en beğenilenden en beğenilmeyene doğru)

En iyisi yanıtlayıcılara belirgin alternatifler sunmaktır. Örneğin, "'Erkekler .... yapmaya daha uygundur' ifadesine katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz?" diye sormak yerine, "Sizce erkekler mi daha uygundur, kadınlar mı daha uygundur, yoksa ikisi de eşit derecede mi uygundur?" diye sorulmalıdır. Daha az eğitimli yanıtlayıcılar bir bildirime katılmaya daha fazla eğilimlidir, zorunlu seçenekli alternatifler düşünmeyi teşvik eder ve bazı yanıtlayıcıların gerçekten karar vermeden katılma eğilimine işaret eden *yanıt eğilimi* yanlılığını önler (7. Bölümde tartışıldı).

Değerler hakkında soru sorulan tarama yanıtlayıcıları, çok az farklılaşma ve yanıtları uçlarda toplama eğilimi gösterir. Bunun bir çözümü, "önce sırala sonra sınıflandır" prosedürüdür. Araştırmacılar yanıtlayıcılardan önce değerleri en önemliden en önemsize doğru sıralamasını ister. Sonra, yanıtlayıcılar her birine bir not verir. Örneğin, yanıtlayıcılar değerleri önem sırasına koyar (örn. dünya barışı, kişisel refah, ailenin güvenliği) ve sonra her birine 1'den 10'a kadar, aşırı önemli ile hiç önemli değil arasında bir değer verir. Yanıtlayıcı dünya barışının değerini kişisel refahın önünde sıralayabilir, ama dünya barışının önemi veya kişisel refahın anlamlılığı

Standart biçimli soru Yanıt kategorilerinin "fikrim yok" ya da "bilmiyorum" seçeneğini içermediği bir tarama araştırması sorusu türüdür.

Yarı filtreli soru "Fikrim yok," "bilmiyorum" veya "emin değilim" yanıt seçeneğini içeren bir tarama araştırması sorusudur.

Tam filtreli soru Yanıtlayanlara önce bir konu hakkında bir görüşleri veya bilgilerinin olup olmadığının sorulduğu, sonra yalnızca fikri veya bilgisi olanlara konu hakkında belirli bir sorunun sorulduğu bir tarama araştırması sorusudur.

Geçiciler Bir anket sorusunu yanıtlayacak bilgiye veya fikre sahip olmayan, ama yine de yanıtlayan, çoğunlukla tutarsız yanıtlar veren tarama araştırması katılımcılarıdır.

Sonuncu etkisi Tarama araştırmasında katılımcılar bütün yanıt seçeneklerini ciddi biçimde değerlendirmek yerine en son sunulan yanıt seçeneğini seçtiğinde gerçekleşen etkidir.

sorulduğunda, bir yanıtlayıcı buna 4 ve kişisel refaha 8 notunu verebilir.[32]

Araştırmacılar alternatifleri açıkça sunmalı ve yanıtlayıcılara bir alternatifi seçmek için bir gerekçe vererek yanlılık yaratmamalıdır. Örneğin, yanıtlayıcılara enerji tasarrufuyla ilgili bir yasayı destekleyip desteklemedikleri soruldu. Yanıtlayıcılara basitçe "Yasayı destekliyor musunuz desteklemiyor musunuz?" diye sormak yerine "Yasayı destekliyor musunuz yoksa yasanın uygulanması zor olacağı için desteklemiyor musunuz?" diye sorulduğunda sonuçlar değişti.

Yanıtlayıcılardan soru maddelerini hayali bir süreklilik çizgisi boyunca sınıflandırmalarını istemek yerine alternatifler arasından sıralamayla seçim yapmalarını istemek daha iyidir. Yanıtlayıcılar birçok maddeyi eşit derecede yüksek sınıflandırabilir, ama eğer sıralamaları istenirse onları bir hiyerarşi içine yerleştireceklerdir.[33]

Bir yanıt ölçeğine sayılar eklemek, soruyu yanıtlayıcılara yardım edebilir ve anlamaları için ipuçları verebilir. Bir araştırmacı değişkeni iki kutuplu karşıtlar olarak kavramlaştırdığında, uçlardaki pozitif ve negatif sayılar (örn. +5 ile -5 arası) en iyisidir; eğer değişkeni tek bir süreklilik çizgisi olarak kavramlaştırırsa bir dizi pozitif sayı (örn. 0 ile 10 arası) en iyisidir.

Renkler, semboller ve resimlerin kullanımı dahil olmak üzere görsel sunumlar, yanıtlayıcıların anketlere tepki verme biçimlerinde büyük farklılıklar yaratabilir, bazen kullanılan kelimelerdeki değişikliklerden daha büyük etkisi olabilir. Yanıtlayıcılar bir dizi yanıtın ortasında yer alanı tipik ya da orta seçenek olarak, anket formu üzerinde mesafe olarak, yakınlığı anlamda benzerliğe işaret ediyor olarak, dikey bir listenin en üstündeki maddeleri en fazla istenir olanlar olarak ve yanıtlar arasındaki mesafe farklılıklarını ya da farklı renklerin kullanımını anlamda daha büyük farklılıklara işaret ediyor olarak görme eğilimindedir. Ayrıca, dikey yanıt kategorilerini yatay olanlardan daha az kafa karıştırıcı olarak görürler.[34]

Soru ve anket tasarımının ayrıntıları önemli olabilir. Örneğin, bir çalışmada üniversite öğrencilerine her gün kaç saat çalıştıklarını soruldu. Bazı öğrenciler yarım saat ile 2,5 saatten fazla arasında değişen beş yanıt seçeneği görüyordu; ötekiler 2,5 saatten az ile 4,5 saatten fazla arasında değişen beş yanıt seçeneği görüyordu. İlk diziyi gören öğrencilerin yüzde 77'si 2,5 saatin altında çalıştığını söylerken bu oran ikinci diziyi görenlerin yüzde 31'iydi. Postayla anketler ve telefonla görüşmeler karşılaştırıldığında, ilk diziyi duyan öğrencilerin yüzde 58'i 2,5 saatin altında çalıştığını söylerken ikinci diziyi duyanlarda bir değişiklik olmadı. Bu, yanıt kategorilerindeki farklılıklardan daha fazlasıyla ilgilidir, çünkü öğrencilere yanıt kategorilerinde benzer değişikliklerle televizyon izleme saatleri sorulduğunda yanıt kategorileri hiçbir farklılık yaratmadı. Bundan ne öğrenebiliriz? Yanıtlayıcıların net cevapları olmadığında, bir sorunun yanıt kategorilerinin yol göstericiliğine güvenirler ve daha anonim biçimler genellikle daha dürüst yanıtlarla sonuçlanır (bkz. Dillman, 200:32-39).

İfade Sorunları

Tarama araştırmacıları iki ifade etme sorunuyla karşı karşıya kalır. Birincisi, daha önce tartışılmıştır, kafa karışıklığını en aza indirmek için basit kelimeler ve dilbilgisi açısından sade cümleler kullanmaktır. İkinci sorun, belirli kelimeler veya cümlelerin etkileriyle ilgilidir. Daha fazla ustalık ister, çünkü bir kelime veya cümlenin yanıtları etkileyip etkilemediğini önceden bilmek mümkün değildir.[35]

Yasaklamak ile *izin vermemek* arasındaki iyi belgelenmiş farklılık, ifade etme farklılıkları sorunu aydınlatmaktadır. İki terim de aynı anlama gelmektedir, ama çoğu insan bir şeyi "yasaklamaktansa" ona "izin vermemeye" isteklidir. Genel olarak, daha az eğitimli insanlar küçük ifade farklılıklarından en çok etkilenenlerdir.

Belirli sözcükler bir duygusal tepkiyi tetikler gibi görünmektedir ve araştırmacılar bunları yeni yeni öğrenmeye başlamıştır. Örneğin Smith (1987), ABD tarama yanıtlarında bir sorunun "yoksullara yardım" için harcama yapmakla veya "fakir fukara fonu" için harcama yapmakla ilgili olması arasında büyük farklılıklar (örn. iki kat daha fazla destek) olduğunu bulmuştur. Smith, Amerikalılar için fakir fukara sözcüğünün çok güçlü yan anlamları olduğu için (tembel insanlar, savurgan ve pahalı programlar) en iyisinin bu ikilemeyi kullanmamak olduğunu öne sürmüştür.

Olası **ifade etkileri**, görünüşte tartışmalı olmayan bir soruyla aydınlatılabilir. Peterson (1984), yaşla ilgili soru sormanın dört yolunu incelemiştir: "Kaç yaşındasınız?", "Yaşınız kaç?", "Hangi yılda doğdunuz?" ve "Yaşınız ...18-24, 25-34... arasında mı?". Yanıtları nüfus kayıtlarıyla kontrol etti ve yanıtlayıcıların kullanılan soru biçimine bağlı olarak yüzde 98,7'si ile yüzde 95,1'inin doğru yanıtlar verdiğini buldu. Ayrıca en az hatanın olduğu sorunun en yüksek yanıtlamayı reddetme yüzdesine sahip olduğunu ve en fazla hatanın olduğu sorunun en düşük reddetme oranına sahip olduğunu buldu. Bu örnek, tartışmalı olmayan gerçeğe dayalı bir sorudaki hataların en küçük ifade değişikliklerine bağlı olarak değişiklik gösterdiğini ve yanıtlayıcının yanıtlamaya istekliliğini artırmanın yanıtlardaki hataları da artırabileceğini ortaya koymaktadır.

Kelimeler veya onların yan anlamları pek çok yanıtlayıcının kafasını karıştırır. Örneğin, katılımcılara televizyon haberlerinin *yansız* olduğunu düşünüp düşünmedikleri soruldu. Araştırmacılar, daha sonra çok sayıda yanıtlayıcının *yansız* sözcüğünü –orta sınıftan eğitimli araştırmacıların herkesin bileceğini varsaydığı bir terimi- bilmediğini öğrendi. Yanıtlayıcıların yarısından azı kelimeyi doğru anlamıyla kastedilen şekilde yorumlamıştı. Dörtte birinden fazlasının anlamı hakkında hiçbir fikri yoktu; ötekiler ona alışılmadık anlamlar vermişti ve onda biri, gerçek anlamının doğru anlamın tam karşıtı olduğunu düşünmüştü. Araştırmacıların dikkatli olması gerekir, çünkü ifade etkileri (örn. *yasaklamak* ve *izin vermemek* arasındaki fark) on yıllarca aynı kalabilir ve başka etkiler ortaya çıkabilir.[36]

Anket Formu Tasarlama Sorunları

Taramanın veya Anketin Uzunluğu. Bir anket ne uzunlukta olmalı ya da bir görüşme ne kadar sürmelidir?[37] Araştırmacılar maliyet açısından daha uygun olduğu için uzun anketleri ya da görüşmeleri tercih eder. Ek soruların maliyeti –bir yanıtlayıcı örneklendikten, kendisiyle bağlantı kurulduktan ve öteki soruları tamamladıktan sonra- azdır. Kesin bir uygun uzunluk yoktur. Uzunluk, tarama biçimine (tartışılacak) ve yanıtlayıcının özelliklerine bağlıdır. 10 dakikalık bir telefon görüşmesi çok seyrek sorun olur. Postayla yapılan anketler daha değişkendir. Nüfusun geneli için kısa (3 veya 4 sayfalık) bir anket uygundur. Bazı araştırmacılar halk genelinde uzunluğu 10 sayfaya kadar çıkan (yaklaşık 100 madde) anketlerle başarıya ulaşmıştır, ama daha uzun anketlerde yanıtlar belirgin biçimde azalmaktadır. Çok iyi eğitimli yanıtlayıcılar ve dikkat çekici bir konu söz konusu olduğunda, 15 sayfalık anketler kuklanmak mümkün olabilir. Bir saat süren yüz yüze görüşmeler seyrek değildir. Özel durumlarda, üç ile beş saat arası yüz yüze görüşmeler yürütüldüğü olmuştur.

Soru Sırası veya Dizilişi. Bir tarama araştırmacısı üç soru dizilişi sorunuyla karşı karşıya kalır: Anket genelinin düzenlenmesi, soru sırası etkileri ve bağlam etkileri.

Anketin Düzenlenmesi. Genel olarak, soruları yanıtlayıcıların rahatsızlığını ve kafa karışıklığını en aza indirecek şekilde dizmelisiniz. Bir anketin açılış, orta ve kapanış soruları vardır. Taramayı açıklayan bir girişten sonra, en iyisi açılış sorularını memnun edici, ilginç ve yanıtlanması kolay tutmaktır, böylece yanıtlayıcının anket hakkında rahat hissetmesini sağlarlar. Başlangıçta pek çok sıkıcı artalan sorusu ya da tehdit edici sorular sormaktan kaçının. Ortadaki soruları ortak başlıklar altında düzenleyin. Farklı konulardaki soruları karıştırmak, şaşkınlığa neden olabilir. Aynı konu hakkındaki soruları bir araya koyarak yanıtlayıcıları yönlendirin ve bu kısmı kısa bir giriş bildirimiyle tanıtın (örn. "Şimdi size barınmayla ilgili sorular sormak istiyorum"). Soru başlıklarının sorunsuz ve mantıklı biçimde akmasını sağlayın ve onları yanıtlayıcının belleğine veya rahatlık düzeylerine yardımcı olacak şekilde düzenleyin. Nispeten tehdit edici sorularla bitirmeyin ve daima anketin sonuna "teşekkür ederim" ekleyin.

Sıra Etkileri. Araştırmacılar, soruları sundukları sıranın yanıtlayıcıların yanıtlarını etkileyebileceğinden endişe eder.[38] Bu tür **sıra etkileri**, en çok güçlü görüşleri olmayan insanlar, daha az eğitimli, daha yaşlı veya bellek kaybı olan yanıtlayıcılar için etkili görünmektedir.[39] Örneğin, düzenli olarak kürtaj olan bir bekâr kadına destek, eğer soru, kürtajın bir fetüste ciddi kusurlar bulunduğunda kabul edilebilir

olup olmadığı hakkındaki bir sorudan sonra geliyorsa artar, ama soru kendi başınaysa veya fetüs kusurlarıyla ilgili bir sorudan önce geliyorsa artmaz. Sıra etkilerine klasik bir örnek, Kutu 10.7'de yer almaktadır.

Yanıtlayıcılar, her konuyu yalıtılmış ve ayrı olarak algılamayabilir, ama tarama sorularına konular kümesine ve bunların sunum sırasına dayanarak yanıt verebilir. Önceki sorular sonraki soruları iki biçimde etkileyebilir: içerikleri yoluyla (yani konularıyla) ve yanıtlayıcının karşılığı yoluyla. Örneğin, bir öğrenci yanıtlayıcıya şöyle soruluyor: "Öğrenciler için bir eğitim katkısını destekliyor veya tercih ediyor musunuz?". Yanıtlar, önceki sorunun konusuna bağlı olarak değişiklik gösterir. Eğer "Ortalama ABD'li öğrenci ne kadar harç ödüyor?" sorusundan sonra gelirse, yanıtlayıcılar "katkıyı" öğrencilerin ödeyeceği harca destek olarak yorumlamaktadır. Eğer soru "İsveç hükümeti öğrencilere ne kadar ödemektedir?" sorusundan sonra gelirse, yanıtlayıcılar bunu hükümetin ödeyeceği bir katkı anlamına gelecek şekilde yorumlamaktadır. Önceki yanıtlar da verilen karşılıkları etkileyebilir, çünkü bir bölümü zaten yanıtlamış olmak, çakışma olmayacağını varsaymayı getirir. Örneğin, bir yanıtlayıcıya "Karınız nasıl?" diye soruluyor. Sonra, "Aileniz nasıl?" sorusu geliyor. Çoğu yanıtlayıcı, ikinci sorunun eşleri dışındaki aile üyelerini kastettiğini varsayacaktır, çünkü eşli hakkında zaten bir yanıt vermiştir.[40]

Bağlam Etkileri. Tarama araştırmacıları, bağlamın taramaları ne kadar güçlü biçimde etkilediğine dikkati çekmiştir.[41] "Bağlam, yalnızca bir sorunun öteki üzerindeki etkisinden fazlasını içerir. Görüşmecinin, görüşme ortamının ve aslında tarihsel ortamın etkilerini kapsar... Halihazırda, taramalarda anket bağlamı etkilerinin yanıt etkileriyle nasıl ilişkilendiğine dair sağlam bir anlayışımız bulunmuyor" (Schuman, 1992:18). Bağlam, postayla taramalarda telefonla taramalardan daha belirgindir, çünkü yanıtlayıcı, soruların tümünü görebilir.[42] Bağlam etkilerini denetlemenin basit bir çözümü bulunmamaktadır.

Pratik olarak, bağlam etkileriyle ilgili iki şey yapılabilir. Sorularda bir **huni dizilişi** kullanın –yani, daha genel soruları özel sorulardan önce sorun (örn. özel hastalıklar hakkında soru sormadan önce genel olarak sağlık hakkında sorun). Veya, yanıtlayıcıların sayısın ikiye bölün ve bir yarıya soruları bir sırada verin ve öteki yarıya alternatif sırada verin ve sonra soru sırasının fark edip etmediğini anlamak için sonuçları inceleyin. Eğer soru sırası etkileri bulunursa, hangi sıra size yanıtlayıcıların gerçekte ne düşündüğünü söyler? Yanıt, hiçbir zaman tam olarak bilemeyeceğinizdir.

İfade etkileri Tarama araştırmasında kullanılan belirli bir terim ya da sözcük, bazı katılımcıların bir anket sorusunu nasıl yanıtladığını güçlü biçimde etkilediğinde ortaya çıkar.

Sıra etkileri Tarama araştırmasında, bir başlık veya ötekilerden önce sorulan bazı sorular, yanıtlayanın sonraki sorulara verdiği yanıtları etkilediğinde gerçekleşir.

KUTU 10.7 Soru Sırası Etkileri

SORU 1
"Sizce Amerika Birleşik Devletleri, Komünist gazete muhabirlerinin başka ülkelerden buraya gelmesine ve haberleri kendi gördükleri biçimde kendi gazetelerine yollamasına izin vermeli midir?"

SORU 2
"Sizce Rusya gibi Komünist bir ülke Amerikalı gazete muhabirlerinin ülkeye gelmesine haberleri kendi gördükleri biçimde Amerika'ya yollamasına izin vermeli midir?"

EVET DİYENLERİN YÜZDESİ

İlk önce duyulan soru	*Soru #1'e Evet (Komünist Muhabir)*	*Soru #2'ye Evet (Amerikalı Muhabir)*
#1	%54	%75
#2	%64	%82

İlk soruyu yanıtlayarak yaratılan bağlam ikinci soruya verilen yanıtı etkilemektedir.

Kaynak: Schuman ve Presser'den (1981:29) uyarlanmıştır.

Örneğin, birkaç yıl önce, öğrencilerim iki konu üzerine bir telefon taraması yürüttü: suçla ilgili kaygılar ve yeni bir içkili araba kullanma karşıtı yasaya dönük tutumlar. Yanıtların rastlantısal bir yarısı, önce içkili araba kullanma yasasıyla ilgili soruları duydu; öteki yarı önce suçla ilgili olanları duydu. **Bağlam etkisi** -konu sırasından kaynaklanan bir fark- olup olmadığını görmek için sonuçları inceledim. Önce içkili araba kullanma yasasıyla ilgili soru sorulan yanıtlayıcıların, önce suç hakkında soru sorulanlara oranla suçtan daha az korktuklarını ifade ettiklerini buldum. Aynı şekilde, önce suçla ilgili soruları duyanlara oranla, içkili araba kullanma yasasını daha fazla destekliyorlardı. İlk konu, yanıtların ikinci konudaki soruları yanıtladığı bir bağlam yaratıyordu. Genel olarak suçla ilgili soru sorulduğunda ve şiddet içeren suç hakkında düşündüklerinde, içkili araba kullanma daha az önemli bir sorun gibi görünmüş olabilir. Bunun aksine, içkili araba kullanmayla ilgili soru sorulduğunda ve içkili araba kullanmayı bir suç olarak düşündüklerinde, genel olarak suç hakkında daha az kaygı belirtmiş olabilirler.

Yanıtlayıcılar, tüm soruları önceki sorular ve görüşme ortamı bağlamına dayanarak cevaplar. Bir araştırmacının bir sorunun anlamı ne kadar bulanıksa, bağlamın o kadar güçlü etkileyeceğini akılda tutması gerekir, çünkü yanıtlayıcılar soruyu yorumlamak ve anlamak için bağlama dayanacaktır. Aynı konudaki soruların ve bir sorudan hemen önce duyulan önceki soruların büyük bir bağlam etkisi olabilir. Örneğin Sudman ve çalışma arkadaşları (1996:90-91), bir yanıtlayıcının siyaseti ne kadar takip ettiğini sormanın üç yolunu birbiriyle karşılaştırdı. Soruyu tek başına sorduklarında, yanıtlayıcıların yaklaşık yüzde 21'i siyaseti "arada sırada" veya "yok denecek kadar az" takip ettiğini söyledi. Soruyu, yanıtlayıcının seçilen temsilcisinin

yakın zamanda ne yaptığını sorduktan sonra sorduklarında, takip etmediklerini söyleyenlerin yüzdesi neredeyse iki katına, yüzde 39'a çıktı. Temsilci hakkındaki bilgi sorusu, çoğu yanıtlayıcının aslında fazla bilgi sahibi olmadıklarını hissetmesine neden oldu. Seçilen temsilcinin bölgede ne kadar "halkla ilişkiler çalışması" yürüttüğüyle ilgili bir soru iki sorunun arasına girdiğinde, yanıtlayıcıların yüzde 29'u siyaseti takip etmediğini söyledi. Bu soru, yanıtlayıcılara ilk soruyu bilmemeleri için bir bahane sundu –kendi bilgisizlikleri için temsilcilerini suçlayabilirlerdi. Bir sorunun bağlamı bir fark yaratabilir ve araştırmacıların her zaman bunun farkında olması gerekir: "Soru kavrayışı yalnızca bir sorunun ifade edilmesinin bir işlevi değildir. Yanıtlayıcılar, kastedilen anlamı belirlemek için sorunun bağlamı tarafından sağlanan bilgileri kullanır" (Sudman ve d., 1996:69).

Biçim ve Düzen. İki tür biçim ya da düzen sorunu vardır: anketin genel fiziksel düzeni ve sorular ve yanıtların biçimi.

Anket Düzeni. Anket ister görüşmeci için ister yanıtlayıcı için olsun düzeni önemlidir.[43] Anketlerin anlaşılır, düzenli ve takip etmesi kolay olması gerekir. Her bir soruya bir numara verin ve anket formlarına tanımlayıcı bilgiler (örn. kuruluşun adı) koyun. Hiçbir zaman soruları sıkıştırmayın ya da kafa karıştırıcı bir görüntü yaratmayın. Posta ya da baskı maliyetinden tasarruf edilecek birkaç kuruş, sonunda daha düşük yanıt oranından kaynaklanan düşük geçerliliğe veya görüşmecilerin ve yanıtlayıcıların kafa karışıklığına bağlı olarak daha çok maliyet yaratacaktır. Her bir görüşme için yönetici kullanımına dönük olarak bir kapak sayfası veya ön sayfa hazırlayın. Görüşme saati ve tarihini, görüşmeciyi, yanıtlayıcının kimlik numarasını ve görüşmecinin görüşmeyle ilgili yorumları ve gözlemlerini bu sayfaya yazın. Yüksek nitelikli grafikler, sorular arasında boşluk ve iyi düzeni olan profesyonel bir görüntü, doğruluğu ve bütünlüğü artırır ve anketin akışına yardımcı olur.

Görüşmecilere veya yanıtlayıcılara anketle ilgili talimatlar verin. Ayırt edilebilmeleri için talimatları sorulardan farklı bir tarzda (örn. farklı bir renkte veya yazı karakterinde ya da hepsini büyük harfle) yazın. Böylece, görüşmeci yanıtlayıcılara yönelik sorularla yalnızca görüşmeciye yönelik talimatlar arasında ayrım yapabilir.

Düzen, postayla ve web üzerinden yürütülen anketler için elzemdir, çünkü yanıtlayıcıyla etkileşime girecek cana yakın bir görüşmeci bulunmaz. Bunun yerine, anketin görünüşü yanıtlayıcıyı ikna eder. Postayla taramalarda zarfa, araştırmacıyı

Huni dizilişi Bir anketteki tarama araştırması sorularının genel sorulardan özel sorulara doğru düzenlenmesidir.

Bağlam etkisi Tarama araştırmasında, yanıtlayanların duyduğu konuların, genel bir tonlamanın veya ortamın sonraki soruların anlamını nasıl yorumladıklarını etkilemesiyle gerçekleşen etkidir.

belirten ve sorular için bir telefon numarasının bulunduğu antetli kağıda yazılmış kibar, profesyonel bir açıklayıcı mektup ekleyin. Ayrıntılar önemlidir. Yanıtlayıcılar, posta ücretinin toptan ödendiğini gösteren, İkamet Eden Kişiye gönderilmiş şişkin bir kahverengi zarf aldığında ya da anket geri yollama zarfına sığmadığında canları sıkılacaktır. Daima "Katıldığınız için teşekkür ederiz" diye bitirin. Görüşmeciler ve anketler, yanıtlayıcılarda tarama hakkında olumlu bir his bırakmalı ve katılımlarının değerinin bilindiği düşüncesini uyandırmalıdır.

Soru Biçimi. Tarama araştırmacıları, sorular ve yanıtlar için bir biçime karar verir. Yanıtlayıcılar yanıtları çember içine mi alacaklar, kutuları mı işaretleyecekler, dairelerin içini mi dolduracaklar yoksa bir boşluğa x işareti mi koyacaklar? İlke, yanıtların apaçık olmasını sağlamaktır. İşaretlenecek kutular ya da parantezler ve çember içine alınacak sayılar genellikle en belirgin olanlarıdır. Ayrıca, yanıtları bir sayfada yan yana dizmektense alt alta dizmek görülmelerini kolaylaştırır (bkz. Kutu 10.8). Daha önce belirtildiği gibi, bağlantılı sorular için oklar ve talimatlar kullanın. Görsel yardımcılar da faydalıdır. Örneğin, birisi hakkında ne kadar sıcak veya soğuk hissettiklerini sorarken yanıtlayıcılara termometreye benzer çizimler verin. Bir **matrisli soru** (ya da kafesli soru), aynı yanıt kategorilerini kullanan bir dizi soru sunmanın yoğun bir biçimidir. Yerden tasarruf sağlar ve yanıtlayıcının veya görüşmecinin aynı yanıt kategorileri için cevapları belirtmesini kolaylaştırır.

Sanchez (1992), dinle ilgili sorularda iki anket düzenini incelemiş ve daha anlaşılır bir düzenin "saptanamayan" yanıtların yüzdesini 8,8'den 2,04'e düşürdüğünü bulmuştur. Buna ek olarak, bir bağlantılı sorunun biçimini soruyu daha anlaşılır kılmak için değiştirdiğinde, belirli dinî mezheple ilgili sondaj yapan görüşmecilerin yüzdesi yüzde 91'den yüzde 99'un üzerine çıkmıştır.

Yanıtsızlık. Örneklenen her bir yanıtlayıcıdan geçerli bir yanıt almayı başaramamak, bir taramayı zayıflatır. Araştırma taramalarına ek olarak, insanların yardım kuruluşlarından, pazarlama şirketlerinden, aday yoklamalarından, vb. gelen taleplere yanıt vermesi istenmektedir. Yardım kuruluşları ve pazarlama şirketleri düşük yanıt oranları elde eder, hükümet kuruluşları ise çok daha yüksek işbirliği oranları elde eder. Yanıtsızlık tarama araştırması için çok ciddi bir problem olabilir, çünkü eğer örneklenen yanıtlayıcıların yüksek bir oranı yanıt vermezse, araştırmacılar sonuçları genelleyemeyebilir, özellikle de yanıtlamayanlar yanıtlayanlardan farklılık gösteriyorsa.

Çoğu ABD vatandaşıyla yaşamlarının bir noktasında görüşme yapılacaktır ve tarama ya da yoklama sonuçlarının büyük gazetelerde bildirilmesi 1960'lardan sonra hızla artmıştır. 1970'lerde, tarama veya yoklama sonuçlarını aktaran her gün yaklaşık bir gazete makalesi bulunuyordu, 1940'larda bu sayı yılda yaklaşık ondu.

Taramalarda yanıtsızlık oranları büyük çeşitlilik gösterir; çoğu akademik

kuruluş için yüzde 25 ile 33 arasında değişir. Ticari yoklamalarda (Roper, Gallop, CBS, vb.) ve kampanya yoklamalarında yanıtsızlık oranı daha yüksek olma eğilimindedir, yüzde 50'ye kadar ulaştığı olur. Yanıtsızlık oranları zaman içinde artışa geçmiştir. ABD'de başlıca akademik taramalar için yanıtsızlık oranı 1950'lerde yüzde 10'dan 1980'lerde yüzde 25'e çıkmıştır. Çoğu ülkede halkın tarama araştırmasına katılımı düşmüştür, en yüksek reddetme oranı Hollanda'dadır. Reddetme oranları ABD'de yüzde 30'lara kadar çıkmaktadır.[44]

Hem gittikçe büyüyen bir "sürekli" reddeden insan grubu, hem de katılımda genel bir düşüş vardır, çünkü birçok insan çok fazla tarama olduğunu düşünmektedir. Reddetmenin diğer nedenleri arasında suç ve yabancı korkusu, daha hızlı bir yaşam

KUTU 10.8 Soru Biçimi Örnekleri

YATAY VE DİKEY YANIT SEÇENEKLERİNE ÖRNEK

Boşanmanın çok kolay olduğunu mu, çok zor olduğunu mu, yoksa yaklaşık olarak doğru zorluk derecesinde olduğunu mu düşünüyorsunuz?

◊ Çok Kolay ◊ Çok Zor ◊ Yaklaşık Olarak Doğru

Boşanmanın çok kolay olduğunu mu, çok zor olduğunu mu, yoksa yaklaşık olarak doğru zorluk derecesinde olduğunu mu düşünüyorsunuz?

◊ Çok Kolay
◊ Çok Zor
◊ Yaklaşık Olarak Doğru

MATRİSLİ SORU BİÇİMİNE BİR ÖRNEK

	Tamamen Katılıyorum	*Katılıyorum*	*Katılmıyorum*	*Kesinlikle Katılmıyorum*	*Bilmiyorum*
Öğretmen çok hızlı konuşuyor.	◊	◊	◊	◊	◊
Bu derste çok şey öğrendim.	◊	◊	◊	◊	◊
Testler çok kolay.	◊	◊	◊	◊	◊
Öğretmen çok şaka yapıyor.	◊	◊	◊	◊	◊
Öğretmen düzenli.	◊	◊	◊	◊	◊

YANIT KATEGORİSİ SEÇENEKLERİNE BAZI ÖRNEKLER

Mükemmel, İyi, Orta, Zayıf
Onaylıyorum/Onaylamıyorum
Taraftarım/Karşıyım
Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Biraz Katılıyorum, Biraz Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum
Çok Fazla, Çok Az, Yaklaşık Olarak Doğru
Daha İyi, Daha Kötü, Yaklaşık Olarak Aynı
Düzenli Olarak, Sık Sık, Seyrek Olarak, Asla
Her Zaman, Çoğu Zaman, Bazı Zamanlar, Nadiren, Asla
Büyük Olasılıkla, Düşük Olasılıkla, Fark Etmez
Çok İlgileniyorum, İlgileniyorum, İlgilenmiyorum

tarzı, kişisel gizlilik yitimi ve hükümete veya yetkililere gittikçe artan güvensizlik bulunmaktadır. Taramanın insanları ikna etmek ya da ürün satmak için kötüye kullanılması, kötü tasarlanmış anketler ve taramaların yanıtlayıcılara yetersiz biçimde açıklanması da meşru taramaların reddedilmesini artırmaktadır.

Taramalar ve yoklamalara katılma olasılığı en yüksek insanlar en ilgili, bilgili ve toplumda etkin olanlardır. Bu, yanıtsızlığın hem tarama geçerliliğine zarar verdiği hem de nüfusun belirli bir kesiminin sayılmamasına veya sesini duyurmamasına neden olduğu anlamına gelir. ABD'de yanıtsızlar, daha genç, Beyaz olmayan, erkek ve daha az eğitimli olma eğilimindedir. Katılma olasılığı en düşük insan türleriyle ilgili çalışmaları gözden geçirdikten sonra Brehm (1993), bu kişilerin çoğunlukla daha düşük bir öz-imgelerinin bulunduğu, yabancılara karşı daha fazla şüpheyle yaklaştıkları ve farklı ırktan insanlara güvenmediklerini bulmuştur. Kamu olayları hakkında daha az bilgi sahibi olma ve toplumsal-politik örgütlenmeler veya etkinliklere daha az katılma eğilimindedirler.

Araştırmacılar beş tip yanıtsızlık belirlemiştir (bkz. Kutu 10.9):[45]

1. Yerini belirleyememe (örneklenen bir yanıtlayıcı bulunamamıştır)
2. Bağlantı kuramama (yanıtlayıcı evde değildi veya pek çok denemeye karşın ulaşılamadı)
3. Uygun olmama (yanıtlayıcıya ulaşıldı, ama tarama amaçlarına uygun yaştan, ırktan, cinsiyetten, uyruktan, vb. değildi)
4. Katılmayı reddetme (yanıtlayıcı kendisiyle görüşme yapılmasına istekli değildi)
5. Tamamlanmayan katılım (yanıtlayıcı sonuna gelmeden yanıt vermeyi bıraktı veya her soruya "bilmiyorum" ya da "fikrim yok" diye yanıt vermeye başladı).

Genel tarama yanıtlama oranını artırmak, her bir yanıtsızlık türünü azaltmayı gerektirir. Yerini belirleme oranını artırmak, daha iyi örnekleme çerçeveleri ve daha iyi haritalar veya telefon rehberleri anlamına gelir. Bağlantı oranını artırmak, tekrar tekrar arama yapmayı, arama yapılan saatleri çeşitlendirmeyi ve bağlantıları deneme süresini uzatmayı gerektirir. ABD'de bağlantı kuramama ile ilgili pek çok etken varır –büyük nüfus yoğunluğu, küçük şehir merkezleri, evlerde ev sahiplerinin bulunmaması (örn. kiralık evler), yüksek suç oranı, yüksek azınlık nüfusu yüzdesi, fiziksel bariyerlerin bulunması (örn. çitler, pencere demirleri, 'dikkat köpek var' tabelaları veya geçiş yasağı işaretleri) ve tek başına yaşayan bekâr yetişkin ya da küçük çocukları olmayan haneler. Her ne kadar yerlerini belirlemek ve bağlantı kurmak daha kolay olsa da daha yüksek gelirli ve daha eğitimli insanların bir kez bağlantı kurulduğunda işbirliği yapması olasılığı daha düşüktür. Groves ve Couper'ın (1998:130) gözlemlediği gibi "Elimizdeki verilerde, taramalarda, yüksek

Matrisli soru Bir dizi sorunun birlikte yoğun biçimde listelendiği ve tüm soruların aynı yanıt kategorilerini paylaştığı bir tarama araştırması sorusudur.

sosyo-ekonomik statülü hanelerdekilerin, düşük sosyo-ekonomik statülü gruplardan daha az işbirliği yaptığı fikrine destek buluyoruz". Çalışmalar, çok az yanıtlayıcının tarama araştırmasını ciddi biçimde bloke etmek için arayan kimliği ve telefon makinesiyle süzme teknolojilerini kullandığını göstermektedir.[46]

Tarama araştırmacıları uygunluk oranlarını dikkatli biçimde yanıtlayıcı süzme, daha iyi örneklem çerçevesi tanımı ve çok dilli görüşmecilerle artırabilir. Reddetmeleri bir görüşmenin öncesinde mektuplar göndererek, görüşmeleri yeniden takvime bağlamayı önererek, küçük ödüller kullanarak (örn. küçük hediyeler), görüşmeci davranışları ve açıklamalarını ayarlayarak (örn. göz teması kurma, içtenliği ifade etme, örneklemeyi veya taramayı açıklama, görüşmenin önemini açıklama, gizlilik vaatlerini açıklığa kavuşturma, vb.) azaltabilirler. Tarama araştırmacıları ayrıca alternatif görüşmeciler kullanabilir (örn. farklı demografik özellikler, yaş, ırk, cinsiyet veya etnik köken), alternatif görüşme yöntemleri kullanabilir (örn. telefonla ya da yüz yüze) veya bir hanedeki alternatif yanıtlayıcıları kabul edebilir.

Bir görüşmeciyle bir yanıtlayıcı arasındaki ilk temasta kritik bir yanıtsızlık veya katılımı reddetme alanı oluşur. Bir yanıtlayıcıya tarama konusunun veya sonuçlarının kendisi için gayet dikkat çekici olacağının (yani çok ilginç olduğunun veya doğrudan yarar sağlayacağının) gösterilmesiyle, tanıtımların yanıtlayıcılara uyarlanmasıyla (uyarlama bu bölümde daha sonra tartışılmaktadır) veya küçük bir ödül sunulmasıyla işbirliği artar.

KUTU 10.9 Yanıt Oranlarıyla İlgili Karışıklık

Yanıt oranlarıyla ilgili bazı karışıklıklar vardır; çünkü toplam yanıt oranı, pek çok önceki basamaktaki başarıya dayanır, her bir basamağın kendi oranı vardır:

Yerini Belirleme Oranı: Örnekleme çerçevesi içinde yeri belirlenen katılımcıların yüzdesi.
Bağlantı Oranı: Belirlenen katılımcılardan bağlantıya geçilen yüzdesi.
Uygunluk Oranı: Bağlantıya geçilen katılımcılardan uygun olanların yüzdesi.
İşbirliği Oranı: Bağlantıya geçilen uygun katılımcılardan katılmayı kabul edenlerin oranı.
Tamamlama Oranı: İşbirliği yapan katılımcılardan taramayı tamamlayanların yüzdesi.
Toplam Yanıt Oranı: Başlangıçtaki örnekleme çerçevesindeki yeri belirlenen, bağlantıya geçilen, uygun, katılmayı kabul eden ve bütün anketi tamamlayan bütün katılımcıların yüzdesi.

Örneğin, araştırmacılar bir örnekleme çerçevesindeki 1.000 kişiyle başlıyor, 950'sinin yerini telefon veya adres yoluyla belirliyor, 800'üyle bağlantı kurabiliyor (bir görüşmeci veya başarıya ulaşan posta yoluyla) ve 780'inin uygun olduğunu belirliyor (yani, temel kriterlere uyan, dili konuşan, akli ehliyete sahip). 700 kişinin anket veya görüşme için iş birliği yaptığını ve 690'ının bütün anket veya görüşmeyi tamamladığını buluyorlar. Bu, şu oranları verir: *belirleme oranı.* yüzde 95; *bağlantı oranı:* yüzde 84,2; *uygunluk oranı:* yüzde 97,5; *iş birliği oranı:* yüzde 89,8; *tamamlama oranı:* yüzde 98,6; *toplam yanıt oranı:* yüzde 69. *Toplam yanıt oranı,* tüm ötekı oranların çarpımıdır: 0,95 x 0, 842 x 0,975 x 0,898 x 0,986 = 0,690.

Örneğin araştırmacılar şehir içindeki düşük gelirli ırksal-etnik azınlıklar arasında işbirliğini, standart akademik mektubun yerine gazetecilik tarzında bir mektup ve kişisel bir telefon görüşmesi kullanarak artırmıştır. Hükümet ve sosyal hizmet kuruluşları hakkında karamsar olan ve yanlış anlaşıldıklarını düşünen yanıtlayıcılara, bir kişi taramayı kendi terimleriyle açıkladığında yanıt vermeleri olasılığı daha yüksektir.[47]

Ödüllerin kullanımı üzerine araştırmalar, parası ödenmiş küçük ödüllerin bütün tarama türlerinde yanıtlayıcı işbirliğini artırdığını bulmuştur. Tarama bileşiminde ya da gelecekteki katılımlar üzerinde olumsuz etkileri yok gibi görünmektedir. Örneğin Brehm (1994), önceden bağlantı olmadan, yanıtlayıcıların yüzde 71'inin işbirliği yaptığını, ama önceden bağlantıyla (bir mektup) ve bir ödülle (bir dolar) oranın yüzde 78'e yükseldiğini ve üstelik yanıtlayıcıların daha konuşkan olduğunu bulmuştur. Dahası, yanıtlayıcılar katılım için birbirinden farklı ödemelerin adaletsiz olduğunu düşünmemektedir.[48]

Postayla anketler için yanıt oranlarını artırma yolları üzerine geniş bir literatür vardır (bkz. Kutu 10.10).[49] Heberlein ve Baumgartner (1978), postayla anket yanıt oranlarını etkileyen 71 etken bildirmiştir.

1940 ile 1988 arasında yayımlanan 25 dergiden alınan postayla tarama yanıtları üzerine 115 makalenin bir meta-analizi (meta-analiz 5. Bölümde açıklanmıştır), açıklayıcı mektuplar, dört veya daha az sayfalık anketler, posta ücreti ödenmiş bir geri yollama zarfı ve küçük bir para ödülünün tümünün geri gönderme oranını artırdığını ortaya koymuştur (Yammarino ve d., 1991). Önerilen tekniklerin çoğu toplam tasarım yöntemini (bundan sonra tartışılacaktır) izler ve anket doldurma işini, anketi yanıtlayanlar için kolay ve ilginç kılmaya yardımcı olur.

Dillman (2000:252), kendi başına yürütülen anket doldurma oranlarının anket bir yanıtlayıcıya şahsen elden verildiği, kapı önüne bırakıldığı veya postayla alındığı durumlara göre çok daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Bir yanıtlayıcıya anketi kişisel olarak elden verme, iki tamamlayıcı hatırlatma mektubu gönderme ve anketin doldurulması için bir para ödülü eklemenin birleşimiyle yüzde 77'lik yanıt oranı elde edilmiştir (buna karşın, bir ya da daha fazla teknik dahil edilmediğinde yüzde 53 ile 71 arası oranlar elde edilmiştir).

Araştırmacılar tarama yanıtlama davranışlarını açıklamak için iki kurama dayanır. Toplam tasarım yöntemi olarak da adlandırılan toplumsal değişim kuramı (Dillman, 1978, 2000), formel taramanın yanıtlayıcı davranışının yanıtlayıcıların işbirliği karşılığında elde etmeyi beklediklerine dayanan özel bir toplumsal etkileşim türü olduğunu savunur. Yanıtlama oranlarını ve doğruluğu artırmak için araştırmacıların işbirliğinin getirdiği yükleri, katılım için hazırlanan yol göstericileri katılımı çok kolay hale getirecek ve işbirliğinin yarar (yani güven hisleri, maddi teşvikler ve duygusal ödüller) getirmesini sağlayarak ödülleri en yüksek düzeye çekecek şekilde tasarlamaları gerekir.

Yakın dönemde geliştirilen **getiriye dikkat çekme kuramı**, dikkat çekmenin ya da çıkarın/motivasyonun yanıtlayıcıya göre çeşitlilik gösterdiğini savunur. Farklı insanlar, tarama sürecinin belirli yönlerine (örn. zamanın uzunluğunu, tarama başlığını, sponsoru, vb.) olumlu veya olumsuz olarak farklı değer verir. İşbirliğini en yükseğe çıkarmak için bir tarama araştırmacısının olumlu olarak değerlendirilen yönleri tarama araştırmasının başlarında belirlemesi ve sunması gerekir. İki pratik içerim, sponsorluk ve uyarlamadır. Sponsorluk, taramayı yürüten ya da taramanın parasını ödeyen kuruma işaret eder.

Yanıtlayıcı işbirliği, **uyarlamayla** (yani, görüşmecilerin taramanın tanıtımını yaparken söylediklerini belirli yanıtlayıcılara göre ayarlamasıyla) artar. Groves ve Couper'ın (1998:216) ileri sürdüğü gibi, "Görüşme süreci sırasında standartlaştırma, ölçümün bilimsel olarak yinelenebilmesi için değerlidir, ama bilimsel yöntemde örneklem kişilerinin görüşmeye alınması sırasında standartlaştırmayı savunmak için pek bir şey bulunmaz. Bunun yerine kanıtlar, her bir kişinin katılım kararına kendi yolundan gittiğini göstermektedir". Yazarlar, tarama görüşmecilerinin bir dizi hane türüne ve hane ilgilerine duyarlı olmaları için eğitilmelerini önerir, böylece görüşmeciler ortamı, çeşitli sözlü ve sözsüz ipuçlarını "okuyabilir". Görüşmecilerin bir yanıtlayıcıyı ikna etmek için hızla alternatif senaryolara geçebilmesi ve ikna etme yollarını belirli bir yanıtlayıcıya göre uyarlaması gerekir.[50]

TARAMA TÜRLERİ: AVANTAJLAR VE DEZAVANTAJLAR

Postayla ve Kendi Başına Yürütülen Anketler

KUTU 10.10 Postayla Anket Yanıtını Artırmanın On Yolu

1. Anketi "İkamet Eden Kişiye" değil, belirtilen kişiye yollayın ve birinci sınıf postayla gönderin.
2. Antetli kağıda özenle yazılmış, tarih atılmış bir açıklayıcı mektup ekleyin. Mektupta, yanıtlayanın iş birliği yapmasını talep edin, gizlilik garantisi verin, taramanın amacını açıklayın ve araştırmacının adını ve telefon numarasını belirtin.
3. *Her zaman* posta ücreti ödenmiş, üzerinde adres yer alan bir geri yollama zarfı ekleyin.
4. Anketin derli toplu, çekici bir düzeni ve makul sayfa uzunluğu olmalıdır.
5. Anketin profesyonel biçimde basılmış ve kolay okunur olması, anlaşılır talimatlar içermesi gerekir.
6. Yanıtlamayanlara iki tane tamamlayıcı hatırlatma mektubu gönderin. Birincisi, anketi gönderdikten bir hafta sonra adrese ulaşmalı, ikincisi de bir hafta sonra gitmelidir. Kibarca tekrar iş birliği rica edin ve başka bir anket göndermeyi önerin.
7. Önemli bayramlar sırasında anket göndermeyin.
8. Sayfanın arkasına soru koymayın. Bunun yerine boşluk bırakın ve yanıtlayanın genel yorumlarını sorun.
9. Yerel olan ve meşru olarak görülen sponsorlar (örn. hükümet daireleri, üniversiteler, buyuk şirketler, vb.) daha iyi yanıt alır.
10. Eğer mümkünse küçük bir para ödülü ekleyin (1$).

Avantajları. Araştırmacılar anketleri doğrudan yanıtlayıcılara verebilir veya postalayabilir, yanıtlayıcılar talimatları ve soruları okur, sonra araştırmacılar onların yanıtlarını kaydeder. Bu tarama türü ötekilerden çok daha ucuzdur ve tek bir araştırmacı tarafından yürütülebilir. Araştırmacı anketleri geniş bir coğrafi alana gönderebilir. Yanıtlayıcı, anketi uygun olduğunda yanıtlayabilir ve gerekirse kişisel kayıtları inceleyebilir. Postayla gönderilen anketler anonimlik sunar ve görüşmeci yanlılığını önler. Çok etkilidirler ve iyi eğitimli olan veya konuya, taramayı yürüten kuruluşa karşı büyük ilgisi olan bir hedef nüfus için yanıt oranları yüksek olabilir.

Dezavantajları. İnsanlar her zaman anketleri doldurup geri göndermediği için postayla gönderilen anketlerin en büyük sorunu, düşük yanıt oranıdır. Çoğu anketler iki hafta içinde geri yollanır, ama ötekilerin yavaş yavaş gelmesi iki ay sürebilir. Araştırmacılar, yanıtlamayanlara hatırlatma mektupları göndererek yanıt oranlarını yükseltebilir, ama bu veri toplama zamanı ve maliyetini artırır.

Araştırmacı, postayla gönderilen anketin doldurulma koşullarını kontrol edemez. Dürüst bir yanıtlayıcı tarafından doldurulan anketle birlikte, içkili bir partide bir düzine kahkahalarla gülen insanın doldurduğu anket de geri gönderilebilir. Ayrıca yanıtlayıcılar soruları eksik cevaplandırdığında soruları açıklamak ya da daha fazla bilgi için sondaj yapacak biri de yanlarında bulunmaz. Örneklenen yanıtlayıcıdan başka biri (örn. eş, evde ikamet eden yeni kişi, vb.) postayı açıp araştırmacının bilgisi dışında anketi doldurabilir. Farklı yanıtlayıcılar anketi haftalarca arayla doldurabilir veya araştırmacıların tasarladığından farklı bir sırayla soruları cevaplayabilir. Tamamlanmamış anketler de ciddi bir sorun olabilir.

Araştırmacılar yanıtlayıcının sorulara tepkilerini, fiziksel özelliklerini veya ortamı görsel olarak gözlemleyemez. Örneğin, tek başına bir çiftlikte yaşayan yoksul, 70 yaşında, Beyaz bir kadın bir kasabada üç çocuğuyla yaşayan zengin, 40 yaşında, Asyalı bir erkek doktor olduğu yalan beyanında bulunabilir. Bu tür uç yalanlara az rastlanır, ama ciddi hatalar fark edilmeden kalabilir.

Postayla anket biçimi bir araştırmacının kullanabileceği soru türlerini sınırlar. Görsel yardımlar gerektiren sorular (örn. bu resme bakın ve bana ne gördüğünüzü söyleyin), açık uçlu sorular, birkaç bağlantılı sorular ve karmaşık sorular postayla gönderilen anketlerde başarısız olabilir. Aynı şekilde, postayla gönderilen anketler okuma yazması olmayan ya da çok az olanlar için uygun değildir. Okuma yazması

Getiriye dikkat çekme kuramı Tarama araştırmasında iş birliğiyle ilgili, farklı katılımcıların bir tarama görüşmesinin farklı yönlerini dikkat çekici bulduğu ve belirli farklı yönlerine dayalı olarak iş birliği yapıp yapmayacağına karar vereceğini belirten bir kuramdır.

Uyarlama Tarama araştırması görüşmelerinde katılımcı iş birliğini teşvik etmek için görüşmecilerin bir katılımcının dikkat çekici bulduğu ve olumlu değerlendirdiği belirli yönlerinin altını çizdiği tekniktir.

olmayan kişilere postalanan anketlerin geri gönderilme olasılığı yoktur, doldurulup geri gönderilseler bile sorular büyük olasılıkla yanlış anlaşılmıştır, dolayısıyla yanıtlar anlamsızdır (bkz. Tablo 10.4).

Telefonla Görüşmeler

Avantajları. Telefonla görüşme popüler bir tarama yöntemidir, çünkü nüfusun yaklaşık yüzde 95'ine telefonla ulaşılabilir. Görüşmeci bir yanıtlayıcıyı (çoğunlukla evden) arar, sorular sorar ve yanıtları kaydeder. Araştırmacılar yanıtlayıcıları listelerden, telefon rehberlerinden örnekler veya RNÇ kullanır ve uzun mesafelerdeki pek çok insana hızla ulaşabilir. Görüşmecilerden oluşan bir ekip, bir iki gün içinde ulus çapında 1.500 yanıtlayıcıyla görüşme yapabilir ve birkaç geri aramayla yanıtlama oranları yüzde 90'a ulaşabilir. Bu yöntem postayla anketten daha pahalıdır, ama özel uzun mesafe telefon ücretleri yardımcı olabilir. Genel olarak telefon görüşmesi, yüz yüze görüşmelerin güçlü yanlarının çoğuna sahip , ama maliyeti yaklaşık yarı yarıya daha düşük olan esnek bir yöntemdir. Görüşmeciler soruların dizilişini kontrol eder ve sondaj kullanabilir. Belirli bir yanıtlayıcı seçilir ve büyük olasılıkla soruların hepsini tek başına yanıtlar. Araştırmacı soruların ne zaman cevaplandığını bilir ve bağlantılı soruları etkin biçimde kullanabilir.

Telefonla görüşmelerde kullanılmak üzere birçok bilgisayar destekli teknoloji geliştirilmiştir: CATI ve Etkileşimli Sesli Yanıtlama görüşmeleri. 1970'lerin sonuyla 1980'lerde bilgisayar teknolojisindeki ilerlemeler ve maliyetlerin düşmesi, profesyonel tarama araştırması kuruluşlarının **bilgisayar destekli telefonla görüşme (CATI)** sistemleri kurmasına olanak verdi.[51] CATI ile görüşmeci bir bilgisayarın önünde oturur ve aramalar yapar. Bir kulaklık ve mikrofon takarak görüşmeci, soruları aranan belirli yanıtlayıcıya bir bilgisayar ekranından okur ve sonra yanıtı klavyeyle bilgisayara girer. Görüşmeci bir yanıtı girdikten sonra, bilgisayar sonraki soruyu ekranda gösterir.

Bilgisayar destekli telefonla görüşme, görüşmeyi hızlandırır ve görüşmeci hatalarını azaltır. Ayrıca bilgilerin bilgisayara girilmesini ayrı bir basamak olmaktan çıkararak veri toplamayı çabuklaştırır.

Etkileşimli Sesli Yanıtlama (IVR), telefon teknolojisi aracılığıyla pek çok bilgisayarla otomatikleştirilmiş sistem kullanır ve pazarlamada yaygın biçimde kullanılır (Tourangeau, 2004a:791-792). IVR ile bir yanıtlayıcı soruları ve yanıt seçeneklerini telefonda dinler. Yanıtlar telefon tuşlarıyla girilerek veya ses tanıma yazılımıyla kaydedilir. Çalışmalar, IVR'nin görüşmeleri canlı yürüten görüşmecilere göre daha hızlı ve otomatik veri toplama, çok az hata ve büyük oranda anonimlik gibi bazı avantajları olduğunu göstermektedir. Bazı IVR görüşmecileri, yanıtlayıcıların görüşmeye alınması ve hazırlanması için canlı görüşme yapan

TABLO 10.4 Tarama Türleri ve Özellikleri

ÖZELLİKLER	TARAMA TÜRÜ			
	Postayla Anket	Telefonla Görüşme	Yüz Yüze Görüşme	Web Taraması
İdari Meseleler				
Maliyet	Ucuz	Orta	Pahalı	En ucuz
Hız	En yavaş	Hızlı	Yavaş veya orta	En Hızlı
Uzunluk (soruların sayısı)	Orta	Kısa	En Uzun	Orta
Yanıtlama oranı	En düşük	Orta	En yüksek	Orta
Araştırma Denetimi				
İrdeleyerek soru sorma mümkün	Hayır	Evet	Evet	Hayır
Belirli katılımcı	Hayır	Evet	Evet	Hayır
Soru dizilişi	Hayır	Evet	Evet	Evet
Yalnızca bir yanıtlayan	Hayır	Evet	Evet	Hayır
Görsel gözlemleme	Hayır	Hayır	Evet	Evet
Farklı Sorularda Başarı Elde Etme				
Görsel yardımlar	Kısıtlı	Yok	Evet	Evet
Açık uçlu sorular	Kısıtlı	Kısıtlı	Evet	Evet
Bağlantılı sorular	Kısıtlı	Evet	Evet	Evet
Karmaşık sorular	Kısıtlı	Kısıtlı	Evet	Evet
Hassas sorular	Biraz	Kısıtlı	Kısıtlı	Evet
Yanlılık Kaynakları				
Toplumsal istenirlik	Hayır	Biraz	Daha kötü	Hayır
Görüşmeci yanlılığı	Hayır	Biraz	Daha kötü	Hayır
Yanıtlayanın okuma becerileri	Evet	Hayır	Hayır	Biraz

görüşmeciler gerektirir. Diğerlerinin doğrudan otomatik sistemleri bulunur. IVR, çok kısa ve basit taramalar için görece başarılıdır, ama daha uzun anketler için ciddi yarıda bırakma oranları vardır (taramayı tamamlamayanlar yüzde 40 gibi yüksek bir orandadır) (Tourangeau ve meslektaşları, 2002).

Dezavantajları. Görece yüksek maliyet ve kısıtlı görüşme uzunluğu, telefonla görüşmelerin dezavantajlarıdır. Buna ek olarak, telefonu olmayan yanıtlayıcılara ulaşmak imkansızdır ve arama uygunsuz bir zamanda gelebilir. Bir görüşmecinin kullanılması anonimliği azaltır ve potansiyel görüşmeci yanlılığı yaratır. Açık uçlu soruların kullanılması zordur ve görsel yardım gerektiren sorular olanaksızdır. Görüşmeciler yalnızca ciddi aksamaları (örn. artalanda gürültü), yanıtlayıcının ses tonunu (örn. öfke veya küstahlık) veya duraksamayı not edebilir.

Yüz Yüze Görüşmeler

Avantajları. Yüz yüze görüşmeler en yüksek yanıtlama oranlarına sahip görüimelerdir ve en uzun anketlere bile imkan tanır. Telefonla görüşmenin

avantajlarına sahipdir, ayrıca görüşmeciler çevredekileri gözlemleyebilir ve sözlü olmayan iletişim ve görsel yardımcılar kullanabilir. İyi eğitilmiş görüşmeciler her tür soruyu, karmaşık soruları sorabilir ve kapsamlı sondaj yapabilir.

Dezavantajları. Yüz yüze görüşmelerin en büyük dezavantajı yüksek maliyettir. Görüşmeler için eğitim, yolculuk, denetim ve personel masrafları çok olabilir. Görüşmeci yanlılığı da en çok yüz yüze görüşmelerde bulunur. Görüşmecinin görünüşü, ses tonu, soruları ifade etme biçimi vb. yanıtlayıcıyı etkileyebilir. Bunlara ek olarak görüşmeci denetimi, denetçilerin görüşmeyi dinleyerek izlediği telefon görüşmelerinde olduğundan daha azdır.[52]

Web Taramaları

İnternet erişimi ve e-posta, ileri dünyada 1990'ların sonlarına kadar yaygınlaşmadı. Örneğin, 1994'te ABD nüfusunun yalnızca yüzde 3'ünün e-postası vardı, ama Şubat 2004'te tahmini olarak evlerin yüzde 75'i İnternete bağlıydı.[53]

Avantajları. İnternet üzerinden veya e-postayla web tabanlı taramalar çok hızlı ve maliyetsizdir, esnek tasarıma olanak verir, görsel imgeleri ve bazı İnternet versiyonlarda ses veya video dosyalarını kullanabilir. Tasarımdaki büyük esneklik, bir dezavantaj da oluşturabilir, ama genel olarak kağıt üzerindeki anketlerin ilkeleri geçerlidir. Geçmiş yöntemlerle karşılaştırıldığında e-posta ya da web tabanlı tarama teknolojilerinin verimliliği üzerinde yorum yapan Dillman (2000:352), şu gözlemde bulunmuştur: "Verimlilik sağlayan yönler arasında kağıt, posta ücreti, postalama ve veri girme maliyetlerinin neredeyse tümüyle ortadan kalkması bulunmaktadır... [Bunlar] ayrıca önemli engeller olan uluslararası sınırlar sorununun üstesinden gelme potansiyeli sağlarlar ... [ve] ayrıca tarama yürütme için gerekli zaman haftalardan günlere ve hatta saatlere indirilebilir."

Dezavantajları. Web taramalarının üç dezavantajı veya kaygı uyandıran alanı bulunur: kapsam, gizlilik ve doğrulama, ve tasarım sorunları. İlk sorun, örnekleme ve eşitsiz İnternet erişimi ve kullanımı ile ilgilidir. Daha yaşlı, daha az eğitimli, düşük gelirli ve kırsal kesimden insanların erişiminin bulunması olasılığı daha azdır

Bilgisayar destekli telefonla görüşme (CATI) Görüşmecinin bir bilgisayar ekranı ve klavye başında oturduğu, ekrandan soruları okuduğu ve yanıtları doğrudan bilgisayara girdiği tarama araştırması telefonla görüşmesidir.

Etkileşimli Sesli Yanıtlama (IVR) Telefonla görüşmede, yanıtlayanların bilgisayarla otomatikleştirilmiş sorular duyduğu ve yanıtlarını telefon tuşlarıyla girerek veya sesle etkinleşen yazılımla gösterdiği bir tekniktir.

ve şu anda erişimi olmayanların büyük bir çoğunluğu, gelecekte de erişim sağlamayı planlamadıklarını söylemektedir. Buna ek olarak, pek çok insanın birden fazla e-posta adresi bulunmaktadır. Tourangeau'nun (2004a:792) belirttiği gibi, "Web taramalarındaki örnekleme sorunlarının üstesinden gelmek çok zordur".

İkinci bir sorun, yanıtlayıcı gizliliğini korumakla iglilidir. Bu sorun, teknolojik olarak güvenli web siteleri ve yüksek gizlilik sağlayan korumayla halledilebilir. Yalnızca örneklenen yamtlayıcıların ve sadece bir kez taramaya katılmasını sağlamak için yanıtlayıcı kimliği doğrulama da bir teknik uygulamayla çözülebilir, örneğin her bir yanıtlayıcıya benzersiz bir PIN numarası verilerek anketi tamamlayabilecek kişiler sınırlanabilir.

Üçüncü bir sorun, tasarımın karmaşıklığıyla ilgilidir. Araştırmacıların, farklı bilgisayar türleri kullanan yanıtlayıcılar için çeşitli web yazılımları ve donanımlarının kombinasyonlarının uygunluğunu kontrol etmesi ve doğrulaması gerekir. Araştırmacılar anketleri yürütmenin bu görece yeni yolunda neyin etkili olduğunu yeni yeni öğrenmektedir. Örneğin, her bir sorunun bütününün ekranda tek seferde tutarlı bir biçimde görüneceği, yanıt seçenekleri için aşağıya doğru açılan kutuların bulunacağı ve bir ekran tamamlanınca diğerine geçilecek şekilde tasarlanması en iyisi gibi görünmektedir. Bir saat veya el sallama gibi bir ilerleme göstergesinin (motivasyon için) dahil edilmesi iyi olur. Renk aralığı ve yazı karakterleri gibi görsel özelliklerin kolay okunurluk ve tutarlılık için kısıtlanması gerekir. Her türlü bilgisayar eylemi için (örn. aşağı doğru açılan ekranlar) gereken yerlere çok açık talimatlar sağladığınızdan ve "buraya tıklayın" talimatını eklediğinizden emin olun. Ayrıca, yanıtlayıcılar için sorular arasında ileri-geri gitmeyi kolaylaştırmak en iyisidir (özet için bkz. Dillman, 2000:376-400). Adanmış sunucularla ve talebi karşılamak için yeterli genişbantla uygulama aşamasında küçük teknik aksaklıkların ve "arızaların" gerçekleşmesini önlemek de önemlidir. Tarnai ve Moore'un (2004:320) belirttiği gibi, "CAI [bilgisayar destekli görüşme] araçlarının gittikçe artan karmaşıklığı, doğru biçimde doldurulmuş bir tarama sağlamak için yapılması gereken test miktarında ciddi artışlar anlamına gelir".

Özel Durumlar

Pek çok özel tarama türü vardır. Biri, kurumlarda uygulanan taramadır (örn. şirketler, okullar, vb.). Çoğunlukla postayla anketler kullanılır, ama başka yöntemler de mümkündür. Bir araştırmacı kurum hakkında sorular yazar. Kurumda kimlerin gerekli bilgilere sahip olduğunu öğrenir, çünkü yanıtlama olanağına sahip biriyle bağlantıya geçmek zorunludur. Araştırmacı daha sonra taramanın önemini açıklığa kavuşturur, çünkü yetkililer pek çok bilgi talebi alır ve hepsini yanıtlamazlar.

Beyaz yakalı seçkinlere tarama uygulamak özel teknikler gerektirir.[54] İş

yaşamındaki, hükümetteki ve benzer yerlerdeki güçlü liderlere ulaşmak zordur. Asistanlar postayla anketleri engelliyor olabilir ve kısıtlı erişim, yüz yüze veya telefonla görüşmeye aşılması zor bir engel oluşturabilir. Saygın bir kaynak telefon ettiğinde veya bir tanıtım mektubu yolladığında erişim kolaylaşır. Araştırmacı bir randevu aldıktan sonra, bu iş için tutulmuş bir görüşmeci değil bizzat araştırmacı görüşmeleri yürütür. Büyük oranda açık uçlu soruların yer aldığı kişisel görüşmeler tamamı kapalı uçlu görüşmelerden çoğunlukla daha başarılı olur. Gizlilik çok önemli bir meseledir ve garanti edilmesi gerekir, çünkü seçkinlerin çoğunlukla başka çok az insanın sahip olduğu bilgileri bulunur.

Zaman bütçesi taramaları, insanların zamanlarını nasıl ayırdığını incelemek için kullanılan özel bir tarama türüdür. Kentsel planlama, cinsiyete dayalı iş bölümü, yaşam kalitesi, kitlesel iletişim araçları kullanımı ve boş zaman çalışmaları, zaman bütçesi taramalarını kullanır.[55] Taramada, bir yanıtlayıcı birçok gün boyunca kendi etkinliklerini çoğunlukla bir günlüğe ayrıntılı biçimde kaydetmeyi kabul eder, her bir 10 veya 15 dakikalık süre için etkinliklerini belirtir. Örneğin yaklaşık 10 yıl önce, benim üniversitemde çalışan pek çok profesörden bir zaman bütçesi taramasının parçası olmaları istenmişti. Tarama, profesörlerin akademik çalışma etkinliklerine ne kadar zaman harcadığını öğrenmek isteyen hükümet görevlileri tarafından yürütülüyordu. Profesörler iki hafta boyunca evde ve işte her bir 15 dakikalık süre boyunca ne yaptıklarını kaydederek ayrıntılı bir günlük doldurdu.

Bazı hükümet görevlileri bu tür taramaları düzenli olarak talep eder, çünkü kamu üniversitelerindeki profesörlerin haftada yalnızca 25 ile 30 saat arasında çalıştığına inanırlar. Bu türden düzinelerce zaman bütçesi taraması sürekli olarak aynı sonuçları göstermiştir: Bütün toplantılar, kamu yararına hizmet etkinlikleri, araştırma çalışmaları, ders hazırlama ve planlama, sınavların yazımı ve notlandırılması, öğrencilere danışmanlık ve doğrudan ders verme süresi toplandığında, çoğu profesör haftada yaklaşık 55 saat çalışmaktadır. Bu arada lisans öğrencileri, profesörlerin haftada yaklaşık 40 saat çalıştığına inanma eğilimindedir.[56]

Zaman bütçesi taramaları, çalışılan toplam saatlerden daha ilginç bulgular açığa çıkarabilir. Örneğin Bittman ve Wajcman (2000), 10 ülkede zaman kullanımıyla ilgili ulus çapında verileri inceledi ve ev dışında ücretli işe ek olarak ev işlerini yapması gereken çalışan kadınların "çifte yükünü" incelemek için zaman günlüklerinden verileri kullandı. Kadınlar, çok az boş zamanları olduğunu bildirmektedir, ama veriler kadınlarla erkeklerin neredeyse eşit miktarda toplam boş zamanı olduğunu göstermektedir. Yazarlar, toplam zaman miktarı benzer olmakla birlikte, kadınların boş zamanının kesintiye uğraması olasılığının erkeklerinkinden daha fazla olduğunu ve yetişkin boş zamanı olması olasılığının daha az olduğunu (yani, kadınların boş zamanı çocuklarla oynamayı veya onlarla dışarı çıkmayı

kapsıyor olabilir) keşfetti. Böylelikle, zaman kullanımı üzerine ayrıntılı veriler, cinsiyet eşitsizliğinin toplam boş zaman miktarından çok boş zamanın farklı özelliğinde ortaya çıktığını gösterdi.

Politik kampanya veya pazarlama araştırmasında uygulamalı çalışmalarla ilgili olarak *odak gruplarından* söz edildiğini duymuş olabilirsiniz. Odak grupları, 13. Bölümde inceleyeceğimiz özel bir nicel olmayan veri toplama tekniğidir.

Maliyetler

Profesyonel nitelikteki tarama araştırması, tüm masraflar düşünüldüğünde pahalı olabilir. Maliyet, kullanılan tarama türüne göre değişiklik gösterir. Basit bir formülle ifade etmek gerekirse bir postayla tarama için her 1$'lık masrafa karşılık bir telefonla görüşme taraması yaklaşık 5$ ve bir yüz yüze görüşme yaklaşık 20$ tutar.

Maliyetler çok çeşitlilik gösterir.[57] Makul malzeme maliyetlerinin ötesinde, en büyük masraflar bir anket geliştiren ve pilot testini yürüten profesyonel ekibin emek maliyetleri, görüşmecileri eğitme maliyetleri ve büro işleriyle ilgili ekip ve görüşmecilerin emek maliyetleridir. Başlangıç düzeyindeki araştırmacılar ve öğrenciler masrafları ve gerekli zaman miktarını ciddi biçimde hafife alma eğilimindedir. 1998'de, 300 yanıtlayıcıya gönderilen iki sayfalık bir anket bana 1.500 ABD dolayına ya da kişi başına yaklaşık 5$'a mal olmuştu. Buna anketi yazmak ve kontrol etmekle geçirdiğim 24 saatlerin ücreti veya verileri bilgisayar için hazırlamanın veya veri analizinin maliyetleri bu toplama dahil değildi. Yüzde 70'lik bir yanıt oranıyla, gerçek maliyet yanıtlayıcı başına 7,50 dolara yakındı.

Profesyonel tarama kuruluşları çoğunlukla tamamlanmış 15 dakikalık telefon görüşmesi başına 60$ veya daha fazla alır. Yüz yüze görüşme çalışmasının maliyetleri daha da yüksektir. Profesyonel olarak tamamlanmış yüz yüze görüşmeler, görüşme uzunluğuna ve yolculuk masraflarına bağlı olarak tamamlanan görüşme başına 200 dolardan fazla tutabilir. Bir uçta, kamu genelinden seçilen coğrafi olarak dağınık 1.000 yanıtlayıcıyla yüz yüze tarama 250.000$ tutabilir ve tamamlanması bir yılı geçebilir. Diğer uçta, bir öğretmenin fotokopiyle çoğalttığı ve bir okuldaki 100 öğrenciye dağıttığı basit bir tek sayfalık, kendi başına yürütülen bir anket, öğretmenin zamanı ve çabası dışında, çok aza mal olabilir. Öğretmen, anketi hazırlamayı ve dağıtmayı, yanıtları toplamayı ve sonuçları tablo haline getirmeyi bir hafta gibi kısa bir süre içinde gerçekleştirebilir.

Zaman bütçesi taraması Yanıtlayanların bir süre boyunca etkinliklerinin zamanlaması ve süresi hakkındaki ayrıntıları kaydettiği özelleşmiş bir tarama türüdür.

GÖRÜŞME YAPMA

Görüşmecinin Rolü

Bilgi toplamak için görüşmeler pek çok ortamda gerçekleşir. İşverenler olası çalışanlarla görüşme yapar, tıp personeli hastalarla görüşür, akıl sağlığı profesyonelleri hastalarıyla görüşür, sosyal hizmet çalışanları ihtiyaç sahipleriyle görüşür, muhabirler politikacılarla ve başkalarıyla görüşme yapar, polis memurları tanıklarla ve suç kurbanlarıyla görüşür ve söyleşi programlarının sunucuları ünlülerle görüşme yapar (bkz. Kutu 10.11) Tarama araştırması görüşmesi, özelleşmiş bir görüşme türüdür. Çoğu görüşmede olduğu gibi amacı, başka bir kişiden doğru bilgi elde etmektir.[58]

Görüşme, iki yabancı arasındaki açıkça bir kişinin ötekinden belirli bilgiler elde etmesi amacıyla yürütülen kısa süreli, ikincil toplumsal etkileşimdir. Toplumsal roller, görüşmeci ve görüşülen ya da yanıtlayıcı rolleridir. Bilgi, görüşmecinin önceden ayarlanmış sorular sorduğu ve yanıtları kaydettiği ve yanıtlayıcının da cevap verdiği yapılandırılmış bir sohbetle elde edilir. Sıradan sohbetten pek çok açıdan farklılık gösterir (bkz. Tablo 10.5).

Görüşmeciler için önemli bir sorun, pek çok yanıtlayıcının tarama yanıtlayıcıların rolüne aşina olmaması ve "yanıtlayıcıların çoğunlukla kendilerinden ne beklendiğine dair net bir fikrinin bulunmamasıdır" (Turner ve Martin, 1984:282). Sonuç olarak, yanıtlarını etkileyebilecek olan başka bir rol benimserler. Bazıları, görüşmenin samimi bir sohbet veya terapi toplantısı olduğuna inanır, bazıları bunu bürokratik bir form doldurma alıştırması olarak görür, bazıları bunu politika seçenekleri üzerine bir vatandaş referandumu olarak görür, başkaları bir test etme durumu olarak, bazıları da görüşmecilerin yanıtlayıcıları aldatmaya veya tuzağa düşürmeye çalıştığı bir hilekârlık biçimi olarak görür. İyi tasarlanmış profesyonel bir taramada bile tamamlayıcı araştırma, yalnızca yanıtlayıcıların yaklaşık yarısının soruları tam olarak araştırmacıların planladığı şekilde anladığını bulmuştur. Yanıtlayıcılar kendi özel, kişisel durumlarına uygulanabilir kılmak veya yanıtlanması kolay hale getirmek için soruları yeniden yorumlamıştır.[59]

Görüşmecilerin rolü zordur. İşbirliği sağlarlar ve uyumlu ilişki kurarlar, ama tarafsız ve objektif kalırlar. Yanıtlayıcılara doğrudan yarar sağlamayabilecek olan bilgiler için yanıtlayıcının zamanı ve mahremiyetine tecavüz ederler. Yanıtlayıcıların bilgileri açığa vururken rahat hissetmesini sağlamak için mahcubiyeti, korkuyu ve şüpheyi azaltmaya çalışırlar. Tarama araştırmasının doğasını açıklayabilir veya bir görüşmedeki toplumsal roller hakkında ipuçları verebilirler. İyi görüşmeciler, yanıtların içeriği ve yanıtlayıcıların davranışlarının yanı sıra toplumsal etkileşimin hızı ve yönünü de takip eder.

Tarama görüşmecileri yargılayıcı değildir ve fikirlerini sözlü veya sözsüz

olarak (örn. bir şaşkınlık ifadesiyle) açığa vurmaz. Eğer bir yanıtlayıcı görüşmecinin fikrini sorarsa, görüşmeci kibar bir şekilde yanıtlayıcıyı yeniden yönlendirir ve bu tür soruların uygunsuz olduğunu belirtir. Örneğin, eğer bir yanıtlayıcı "Siz ne düşünüyorsunuz?" diye sorarsa, görüşmeci "Burada biz *sizin* ne düşündüğünüzle ilgileniyoruz; benim ne düşündüğümün bir önemi yok" diye yanıt verebilir. Aynı şekilde, eğer bir yanıtlayıcı sarsıcı bir cevap verirse (örn. "bebeğimi dövmek ve

KUTU 10.11 Araştırma Dışı Görüşme Türleri

1. *İş görüşmesi.* Bir işveren işe aday olan kişi hakkında bilgi toplamak ve adayın kendini nasıl sunduğunu gözlemlemek için açık uçlu sorular sorar. Aday (yanıtlayan), bağlantıyı başlatır ve kendisine dair olumlu bir imge sunmaya çalışır. İşveren (görüşmeci), adayın gerçek yeteneklerini ve kusurlarını keşfetmeye çalışır. İşverenin adayı kabul etme veya reddetme gücüyle birlikte ciddi, yargılayıcı bir ton vardır. Bu çoğunlukla gerilim ve sınırlı güven yaratır. Tarafların çatışan hedefleri olabilir ve her biri biraz aldatma kullanabilir. Sonuçlar gizli değildir.
2. *Yardım görüşmesi.* Yardım sağlayan bir profesyonel (danışman, avukat, sosyal hizmet çalışanı, tıp doktoru, vb.) bir müşterinin problemi hakkında artalan ve mevcut koşullar dahil olmak üzere bilgi aramaktadır. Yardım sağlayan profesyonel (görüşmeci), bilgileri müşterinin (yanılayanın) problemini anlamak ve çözüm için profesyonel terimlere çevirmek üzere kullanır. Ton ciddi ve düşüncelidir. Çoğunlukla düşük gerilim ve yüksek karşılıklı güven vardır. Taraflar müşterinin sorununu çözme hedefini paylaşır ve aldatmaya pek rastlanmaz. Görüşme sonuçları çoğunlukla gizlidir.
3. *Gazetecilik görüşmesi.* Bir gazeteci bir ünlüden, haberciden, tanıktan veya artalandaki bir kişiden daha sonra haber değeri olan bir öykü kurmakta kullanmak üzere bilgi toplar. Gazeteci (görüşmeci), haber kaynağından (yanıtlayan) bazıları kolay kolay açığa çıkarılamayacak olan yeni bilgiler ve "alıntılanabilir alıntılar" elde etme çabası içinde çeşitli hünerler kullanır. Gazeteci görüşme bilgilerini diğer bilgilerle birlikte çoğunlukla yanıtlayanın denetimi dışında seçici olarak kullanır. Ton ve güven derecesi ve gerilim büyük çeşitlilik gösterir. Tarafların hedefleri birbirinden ayrılır ve her biri aldatma kullanabilir. Görüşme sonuçları gizli değildir ve çok fazla reklamı yapılabilir.
4. *Sorgulama veya soruşturma görüşmesi.* Bir cezai adalet görevlisi, denetçi veya yetkili başka bir kişi, bir sanıktan veya bilgisi olan başkalarından suçla ilgili bilgi almak üzere ciddi biçimde sorular sorar. Görevli (görüşmeci) bilgiyi birine karşı (muhtemelen yanıtlayan) bir dava oluşturmak üzere kanıt olarak kullanacaktır. Gerginlik çoğunlukla aşırıdır ve karşılıklı güvensizlik vardır. Tarafların hedefleri birbirinden keskin biçimde ayrılır ve ikisi de çoğunlukla aldatma kullanır. Görüşme sonuçları çok seyrek gizlidir ve resmî, kamuya açık bir kaydın parçası haline gelebilir.
5. *Eğlence görüşmesi.* Bir sunucu veya bir program yapımcısı, bir ünlüye veya başka bir kişiye yorumlarda bulunur ve açık uçlu sorular sorar, yanıtlayan kişi soru dışına çıkabilir veya bir monologa başlayabilir. Ana hedef, seyircide ilgi, haz veya neşe uyandırmaktır. Çoğunlukla, her biri tarafından ortaya konan tarz, açığa vurulan herhangi bir bilgiden daha merkezdedir. Sunucu (görüşmeci) seyircilerde dolaysız bir yanıt veya tepki arar, ünlü (yanıtlayan) ise kendi ününü veya şöhretini artırmaya çalışır. Ton hafiftir, gerilim düşüktür ve güven oldukça yüksektir. Her birinin kısıtlı hedefleri çoğunlukla çakışır. Birbirlerini aldatabilir veya seyirciyi aldatmakta birleşebilirler. Durum, gizliliğin oluşabileceği durumun tam tersidir.

İnsanlar görüşme türlerini birbiriyle harmanlayabilir ve çoğunlukla pek çok tür kullanılır. Örneğin, yardım sağlama rolü yerine toplumsal denetim rolündeki bir sosyal hizmet çalışanı, bir soruşturma görüşmesi yürütebilir. Ya da bir suç kurbanına yardım eden bir polis memuru bir sorgulama yerine yardım görüşmesi kullanabilir.

sigarayla yakmak suçundan üç kez tutuklandım"), görüşmeci sarsılmış, şaşırmış veya hor gören bir ifade takınmaz ve bunun yerine yanıtı alelade bir tutumla karşılar. Yanıtlayıcıların her türden doğru yanıtı verebileceklerini hissetmesini sağlar.

Aklınıza şu soru gelebilir: "Madem tarama görüşmecisinin tarafsız ve objektif olması gerekiyor, neden bir robot veya makine kullanılmıyor?". Makineyle görüşme yapma başarıya ulaşamamıştır, çünkü insan sıcaklığından, güven duygusundan ve bir görüşmecinin yarattığı dostça ilişkiden yoksundur. Bir görüşmeci, durumun tanımlanmasına yardımcı olur ve yanıtlayıcılarda aranan bilgilerin bulunduğundan, kendilerinden bekleneni anladıklarından, ilgili karşılıklar verdiklerinden, işbirliği yapma motivasyonlarının bulunduğundan ve ciddi yanıtlar verdiklerinden emin olur.

Görüşmeciler yanıtlayıcılarla görüşmekten fazlasını yapar. Yüz yüze görüşmeciler zamanlarının yalnızca yüzde 35'ini görüşme yaparak geçirir. Zamanın yaklaşık yüzde 40'ı doğru yanıtlayıcıyı belirlemekle, yüzde 15'i yolculuk etmekle, yüzde 10'u tarama materyallerini incelemek, idari ayrıntılarla ve kayıt ayrıntılarıyla uğraşmakla geçer.[60]

TABLO 10.5 Sıradan Sohbetle Yapılandırılmış Tarama Görüşmesi Arasındaki Farklılıklar

SIRADAN SOHBET	TARAMA ARAŞTIRMASI
1. Her bir katılımcıdan gelen sorular ve yanıtlar eşit derecede dengelidir.	1. Çoğu zaman soruları görüşmeci sorar ve yanıtlayan karşılık verir.
2. Duygular ve düşüncelerin açık bir değişimi vardır.	2. Yalnızca yanıtlayan duygularını ve fikirlerini açığa vurur.
3. Yargılar belirtilir ve ötekini belirli bakış açılarına ikna etmek için girişimlerde bulunulur.	3. Görüşmeci yargılayıcı değildir ve yanıtlayanın fikirlerini veya inançlarını değiştirmeye çalışmaz.
4. Bir kişi sempati kazanmak için ya da sağaltıcı bir boşalma olarak derin ruhsal dünyasını dışa vurabilir.	4. Görüşmeci belirli sorulara doğrudan yanıtlar almaya çalışır.
5. Adet edinilmiş karşılıklar yaygındır (örn. "Hımm," baş sallamak, "Nasılsınız?" "İyiyim").	5. Görüşmeci bir yanıtlayanı etkileyen adet edinilmiş karşılıklar vermekten kaçınır ve ayrıca addetten yanıtlar değil, içten yanıtlar arar.
6. Katılımcılar bilgi alış verişinde bulunur ve farkında oldukları olgusal hataları düzeltir.	6. Neredeyse bütün bilgileri yanıtlayan sağlar. Görüşmeci bir yanıtlayanın olgusal hatalarını düzeltmez.
7. Konular iniş çıkışlıdır ve kişilerin her biri yeni konular açabilir. Odak yön değiştirebilir veya daha az ilgili meselelere kayabilir.	7. Görüşmeci konuyu, yönü ve gidişatı denetler. Yanıtlayanı "konuda" tutar ve ilgisiz sapmalar kontrol altına alınır.
8. Duygusal ton mizahtan neşeye, şefkate, üzüntüye, hiddete vb. kadar değişebilir.	8. Görüşmeci görüşme boyunca sürekli cana yakın; ama ciddi ve obektif bir tonu korumaya çalışır.
9. İnsanlar soruları geçiştirebilir veya duymazdan gelebilir ve ciddiyetsiz ya da müphem yanıtlar verebilir.	9. Yanıtlayan soruları geçiştirmemeli ve doğru, düşünülmüş yanıtlar vermelidir.

Kaynak: Gorden'dan (1980:19-25) ve Sudman ve Bradburn'den (1983:5-10) uyarlanmıştır.

Görüşmenin Aşamaları

Görüşme bir tanıtım ve girişle başlayıp aşama aşama devam eder. Görüşmeci açılışı yapar, yetkisini belirtir ve yanıtlayıcının işbirliğini teyit eder ve güvence altına alır. "Beni nasıl seçtiniz?", "Bu ne işe yarayacak?", "Bu konuda bir bilgim yok", "Bu ne hakkında?" gibi tepkilere hazırlıklıdır. Görüşmeci, neden başka bir kişiyle değil de belirli yanıtlayıcıyla görüşme yapıldığını açıklayabilir.

Görüşmenin ana bölümü sorular sormak ve yanıtları kaydetmekten oluşur. Görüşmeci tam olarak anket formunda yer alan kelimeleri kullanır, hiçbir kelime ekleyip çıkarmaz ve hiçbir cümleyi yeniden ifade etmez. Uygulanabilir soruların tümünü sırayla sorar, talimatlarda belirtilmediği sürece geri dönmez veya soruları atlamaz. Sakin bir hızda gider ve ilgiyi canlı tutmak için yönlendirici olmayan geribildirim yapar.

Soru sormaya ek olarak, görüşmeci yanıtları doğru biçimde kaydeder. Bu, görüşmecinin yalnızca doğru kutuyu işaretlemesini gerektiren kapalı uçlu sorular için kolaydır. Açık uçlu sorularda görüşmecinin işi daha zordur. Dikkatle dinlemeli, söylenenleri kelimesi kelimesine, dilbilgisini ya da argo kullanımını düzeltmeden okunaklı bir yazıyla kaydetmelidir. Daha da önemlisi, görüşmeci söylenenleri asla özetlemez ve başka sözcüklerle anlatmaz. Bu, bilgi kaybına neden olur veya yanıtları çarpıtır. Örneğin, yanıtlayıcı şöyle diyor: "Kızımın kalp sorunu beni gerçekten çok kaygılandırıyor. Henüz 10 yaşında ve şimdiden merdivenleri çıkarken sorun yaşıyor. Yaşı ilerleyince ne yapacak, bilmiyorum. Kalp ameliyatı onun için çok riskli ve çok maliyetli. Bununla yaşamayı öğrenmesi gerekecek". Eğer görüşmeci "kızının sağlığı hakkında endişeleri var" yazarsa çok şey kaybedilmiş olur.

Görüşmeci, nasıl ve nerede sondaj yapacağını bilir. **Sondaj**, belirsiz bir yanıtın netleştirilmesi, eksik bir yanıtın tamamlanması veya konuyla ilgili bir yanıt elde etmek için tarafsız bir taleptir. Görüşmeciler ilgisiz veya yanlış bir yanıtı fark eder ve gerektiği şekilde sondaj yapar.[61] Pek çok sondaj türü vardır. Üç-beş saniyelik bir duraklama çoğunlukla etkili olur. Sözsüz iletişim de (örn. başın yana eğilmesi, kaşların kaldırılması veya göz teması) işe yarar. Görüşmeci soruyu tekrarlayabilir ya da yanıtı tekrarlayıp sonra duraklayabilir. "Başka nedenler var mı?", "Bu konuda daha fazla şey anlatabilir misiniz?", "Ne demek istiyorsunuz?", "Bunu bana biraz daha açıklayabilir misiniz?" gibi yansız bir soru sorabilir (bkz. Kutu 10.12).

Görüşmelerde insanların tepkileri, **naif varsayım modeli**nde genel hatlarıyla çizildiğinden daha karmaşıktır. Örneğin, "Yanlış bildirimde bulunma, bir yanıt verme eğilimi veya yalan söylemeye meyilli olma değildir. Bir durumda veya belirli sorulara yanıt verirken doğru söyleyen bireyler, başka durumlarda ya da başka sorulara yanıt verirken doğru söylemeyebilir" (Wenthworth, 1993:130).

Yanıtlayıcılar çoğunlukla doğrudan soruları taramayı tasarlayanın amaçladığından farklı biçimde yorumlar. Yanlış anlamayı azaltmak için sohbete dayalı görüşme (görüşmeciler soruları yeniden ifade eder ve soruların anlamını yanıtlayıcılara açıklar) gibi teknikler, basit, standartlaştırılmış görüşme modelinden sapar. Sohbete dayalı görüşmede, görüşmeci taramayı tasarlayanın amaçladığı yoruma ulaşması için yanıtlayıcıya yol gösterir. Yanlılığa neden olma kaygılarının yanı sıra bu tür görüşme, daha fazla zaman ve görüşmecilerin daha yoğun biçimde eğitilmesini gerektirir. Ancak, Conrad ve Schober (2000:20) tarafından gözlemlendiği üzere "belirli görüşmeci davranışları (soruların anlamının tartışılması) *daha az* tutarlı olduğunda [yanıtlayıcı] kavrayışı daha tutarlı –ve yanıtlar daha fazla karşılaştırılabilir- hale getirilebilir". Paradoksal olarak standartlaştırılmamış görüşme, yanıtlayıcıların tarama sorularının ve karşılıklarının anlamını yorumlama biçimini geliştirerek tarama araştırmasının güvenilirliğini artırabilir.

Bu karmaşıklık ve olası çarpıtma göz önüne alındığında, özenli tarama araştırmacısının ne yapması gerekir? Tarama araştırmacısının en azından kapalı uçlu soruları açık uçlu sorular ve sondajla tamamlaması gerekir. Bu daha fazla zaman, daha iyi eğitilmiş görüşmeciler gerektirir ve daha az standartlaştırılmış ve nicelleştirilmesi daha zor yanıtlar üretir. Naif varsayım modeline dayanan sabit yanıtlı anketler, pek çok durumda olduğundan daha basit ve mekanik bir yanıtlama biçimine işaret eder. Görüşmeci yanlılığı, kültürel anlamlar ve toplumsal bir durum olarak görüşmenin incelenmesinden, nitel ve nicel toplumsal araştırma tarzlarının birbirini nasıl tamamladığına dair bir ders çıkar. Nicel araştırma taramacıları, görüşmeci yanlılığı ve yanıtlayıcının kafa karışıklığı kaynaklarını ortadan kaldırmaya çabalarken nitel araştırmacıların insanların çeşitli toplumsal ortamlarda nasıl anlam inşa ettiğiyle ilgili değerli anlayışlar sağladığını keşfetmiştir.

Son aşama, çıkış aşamasıdır. Görüşmeci, yanıtlayıcıya teşekkür eder ve ayrılır. Sonra sessiz, özel bir yere giderek anketi düzenler ve görüşme tarihi, saati ve yeri; yanıtlayıcının ve görüşme durumunun küçük bir eskizi; yanıtlayıcının tavrı (örn. ciddi, kızgın ya da gülen) ve her türlü beklenmedik koşul (örn. "27. soruda telefon çaldı ve yanıtlayıcı dört dakika telefonla konuştuktan sonra görüşme yeniden başladı") gibi öteki ayrıntıları kaydeder. Görüşme sırasında gerçekleşen herhangi bir aksamayı belirtir (örn. "Yanıtlayıcının genç yaştaki oğlu odaya girdi, odanın öteki ucuna oturdu, televizyonun sesini iyice açarak bir beyzbol maçı izledi"). Görüşmeci

Sondaj Tarama araştırması görüşmesinde bir yanıtlayıcıdan eksik ya da uygunsuz bir yanıtı netleştirmesini veya ayrıntılandırmasını istemek üzere tamamlayıcı soru sormadır.

Naif varsayım modeli Hiçbir iletişim sorununun olmadığı ve yanıtlayıcıların verdiği karşılıkların düşüncelerine mükemmel biçimde uyduğu bir standartlaştırılmış tarama araştırması modelidir.

KUTU 10.12 Sondaj ve Kapalı Sorulara Tam Yanıtları Kaydetme Örnekleri

Görüşmecinin Sorusu: Mesleğiniz nedir?
Yanıtlayıcının Cevabı: General Motors'da çalışıyorum.
Sondaj: General Motors'daki işiniz nedir? Orada ne tür bir çalışma yürütüyorsunuz?

Görüşmecinin Sorusu: Ne kadar zamandır işsizsiniz?
Yanıtlayıcının Cevabı: Uzun zamandır.
Sondaj: Şu anki işsizlik döneminizin ne zaman başladığınızı bana daha kesin olarak söyleyebilir misiniz?

Görüşmecinin Sorusu: Ülkeyi bir bütün olarak ele alırsak, sizce gelecek yıl iyi günler mi göreceğiz, kötü günler mi?
Yanıtlayıcının Cevabı: Belki iyi, belki kötü, duruma göre değişir, kim bilir?
Sondaj: Ne olmasını bekliyorsunuz?

Kapalı bir Soruya Yanıtın Kaydedilmesi
Görüşmecinin Sorusu: 1 kesinlikle destekliyor olmak ve 7 kesinlikle karşı olmak anlamına geldiğine göre, 1'den 7'ye kadar bir ölçek üzerinde ölüm cezası ya da idam etme hakkında ne hissediyorsunuz? (Destekliyor) 1 _ 2 _ 3 _ 4 _ 5 _ 6 _ 7 _ (Karşı)
Yanıtlayıcının Cevabı: Yaklaşık 4. Bence bütün katiller, tecavüzcüler ve şiddet içeren suç işleyenlerin ölüm cezası alması gerekir, ama araba çalmak falan gibi küçük suçlar için desteklemiyorum.

ayrıca kişisel duygularını ve varsa şüphelerini kaydeder (örn. "Kendisine evliliği hakkında soru sorulduğunda yanıtlayıcı asabileşti ve yerinde kıpırdandı").

Görüşmecilerin Eğitilmesi

Büyük ölçekli bir tarama pek çok görüşmecinin işe alınmasını gerektirir.[62] Profesyonel nitelikte bir görüşme, görüşmecilerin özenle seçilmesini ve iyi eğitilmesini zorunlu kılar. Her istihdam durumunda olduğu gibi yeterli ücret ve iyi denetim, sürekli yüksek nitelikli performans sağlamak için önemlidir.

Ne yazık ki, profesyonel görüşmecilere her zaman iyi ücret ve sürekli istihdam sağlanmaz. Geçmişte, görüşmeciler büyük ölçüde düzensiz yarı zamanlı çalışmayı kabul etmeye istekli orta sınıf kadınlar havuzundan seçiliyordu. İyi görüşmeciler cana yakın, dürüst, doğru, olgun, sorumluluk sahibi, oldukça zeki, tutarlı ve hevesli olur. Tehditkâr olmayan bir görünüşleri, pek çok insan tipiyle ilgili deneyimleri vardır; soğukkanlı ve anlayışlıdırlar. Eğer tarama suç oranının yüksek olduğu bölgelerde görüşme yapmayı gerektiriyorsa, görüşmecilerin ek korunma ihtiyacı vardır. Araştırmacılar görüşmecilerin fiziksel görünüşünü, yaşını, ırkını, cinsiyetini, konuştuğu dilleri ve hatta sesini değerlendirebilir. Örneğin homojen toplumsal artalanlardan gelen eğitimli kadın telefonla görüşmecilerin kullanıldığı bir çalışmada, Oksenberg ve meslektaşları (1986), tiz sesli ve geniş ses perdesi olan, daha yüksek sesle, daha hızlı, anlaşılır bir telaffuzla konuşan, sesi daha cana yakın

ve neşeli gibi çıkan görüşmecilerin daha az reddedildiğini buldu.

Araştırmacılar, profesyonel görüşmecileri bir ya da iki haftalık bir kursla eğitir. Bu kursta çoğunlukla uzman görüşmecilerin konuşmaları, okumaları ve gözlemlenmesi, ofiste ve sahada gerçekleştirilen, kaydedilen ve eleştirilen görüşme provaları, pek çok görüşme alıştırması ve rol alıştırmaları yer alır. Görüşmeciler, tarama araştırmasının ne hakkında olduğunu ve görüşmecinin rolünü öğrenir. Beklenen yanıtlara değil, ama soruların amacına ve ankete aşina hale gelirler.

Görüşmeciler büyük ölçüde tek başına çalışıyor olsa da araştırmacılar büyük ölçekli taramalarda pek çok görüşmeciyle birlikte bir görüşmeci amiri kullanır. Amirler alana aşinadır, sorunlara yardımcı olur, görüşmecileri denetler ve işin zamanında tamamlanmasını sağlar. Telefonla görüşme için buna aramalara yardım etme, görüşmecilerin giriş-çıkış saatlerini kontrol etme ve görüşme aramalarını izleme de dahildir. Yüz yüze görüşmelerde amirler, görüşmenin gerçekten gerçekleşip gerçekleşmediğini kontrol eder. Bu, bir yanıtlayıcılar örneklemini tekrar aramak ya da teyit etmek için kartpostal göndermek anlamına gelir. Ayrıca görüşmecilerin işbirliği sağlayıp sağlamadığını anlamak için yanıtlama oranını ve tamamlanmamış anketleri kontrol edebilir, küçük bir altörneklemle yeniden görüşme yapabilir, yanıtları analiz edebilir ya da görüşmecilerin doğru biçimde soruları sorup yanıtları kaydedip kaydetmediğini görmek için görüşmeleri gözlemleyebilir.

Görüşmeci Yanlılığı

Tarama araştırmacıları önyargıyı azaltmak için görüşmeci davranışlarına yasaklar getirir. İdeal olarak, belirli bir görüşmecinin eylemleri bir yanıtlayıcının cevap verme biçimini etkilememeli ve verilen karşılıklar, başka herhangi bir görüşmeci tarafından sorulsa bile farklı olmamalıdır. Bu, her soruyu tam olarak ifade edildiği biçimde okumanın ötesine geçer (bkz. Kutu 10.13).

Tarama araştırmacıları, tarama görüşmelerini etkileyen etkenleri henüz öğrenme aşamasındadır. Görüşmeci, beklentilerinin kayda değer ölçüde yanlılık yaratabileceğini bilirler. Görüşmenin zor geçmesini bekleyen görüşmecilerin görüşmeleri zor geçer ve belirli yanıtlar almayı bekleyen görüşmeciler de o yanıtları büyük olasılıkla alır (bkz. Kutu 10.14). Doğru görüşmeci davranışı ve soruları harfi harfine okumak zor olabilir, ama mesele bundan ibaret değildir.

Bunlara ek olarak, görüşmeci yanlılığı bir yanıtlayıcının yaşı ve ırkına dayalı beklentilerden kaynaklanabilir. Büyük bir ulusal ABD taramasında araştırmacılar, görüşmecilerin devamlı olarak Siyah yanıtlayıcıları daha az zeki olarak ve daha genç yanıtlayıcıları hem daha az zeki hem daha az bilgili olarak kodladığını öğrendi. Tarama sonuçlarında bu türden yanlılıkların azaltılması için görüşmecilerin daha iyi eğitilmesi gereklidir.[63]

Görüşmenin gerçekleştiği toplumsal ortam –buna başka kişilerin orada bulunması da dahildir- yanıtları etkileyebilir. Örneğin öğrencilerin yanıtları soruların evde mi, yoksa okulda mı sorulduğuna göre değişmektedir. Genel olarak tarama araştırmacıları başkalarının orada bulunmasını istemez, çünkü yanıtlayıcının cevaplarını etkileyebilirler. Ancak bu her zaman bir fark yaratmayabilir, özellikle de ortamdaki öteki kişiler çocuksa.[64] Örneğin Zipp ve Toth (2002), bir görüşmede eşlerden diğeri de hazır bulunduğu takdirde eşler arasında pek çok farklı soru maddesi üzerinde daha fazla uzlaşma olduğunu, kadınların yanıtlarını kocalarınınkine uyacak şekilde değiştirdiğini, erkeklerinse çok az değiştirdiğini bulmuştur. Aquilino (1993), diğer eş görüşmede hazır bulunduğu takdirde eşlerin ikisinin de bir boşanmanın işleri daha kötüye götüreceğini söyleme; kocaları hazır bulunduğu takdirde kadınların kocalarının daha fazla ev işi yaptığını bildirme eğilimi olduğunu bulmuştur.

Bir görüşmecinin ırkı ve cinsiyeti dahil olmak üzere görünür özellikleri, çoğu zaman görüşmeleri ve yanıtlayıcı karşılıklarını etkiler, özellikle de ırk veya cinsiyetle ilişkili meseleler hakkındaki sorularda. Örneğin Afrika kökenli Amerikalı ve İspanyol kökenli Amerikalı yanıtlayıcılar, görüşmecinin ırkı ya da etnik kökenine bağlı olarak ırkla ya da etnik kökenle ilişkili farklı politik konumlar belirtmektedir. Bu durum, görüşmecinin ırkı ya da etnik kökeni hakkında yanıtlayıcı ipuçlarına sahip olduğunda telefonla görüşmelerde bile gerçekleşir. Genel olarak, aynı ırksal-etnik gruptan görüşmeciler daha doğru yanıtlar alır.[65] Cinsiyet de hem cinsel davranış gibi bariz konular açısından hem de cinsiyetle ilişkili kolektif eylem ya da cinsiyet eşitliği açısından görüşmeleri etkiler.[66] Tarama araştırmacılarının hem görüşmecilerin hem de yanıtlayıcıların ırkını ve cinsiyetini dikkate alması gerekir.

Görüşme özellikleri, cevapları pek çok açıdan etkileyebilir. Örneğin bir çalışmada görüşmeci engelli bir kişi olduğunda yanıtlayıcıların bildirdikleri "mutluluk" düzeyi, kendi başına yürütülen bir anket yanıtladıkları zamankine oranla

KUTU 10.13 Görüşmecl Yanlılığı Altı Kategoriye Ayrılır

1. Yanıtlayıcı hataları –unutma, utanma, yanlış anlama veya başkalarının varlığı yüzünden yalan söyleme
2. Kasti olmayan hatalar veya görüşmecinin ihmalkârlığı –yanlış görüşmeciyle bağlantı kurma, soruları atlama, soruları yanlış sırada okuma, bir soruya yanlış cevabı kaydetme ya da yanıtlayıcıyı yanlış anlama
3. Görüşmecinin kasıtlı tahribi –yanıtların maksatlı olarak değiştirilmesi, soruların atlanması ya da yeniden ifade edilmesi veya alternatif bir yanıtlayıcının seçilmesi
4. Yanıtlayıcının görünüşü, yaşam koşulları ya da diğer cevaplarına bağlı olarak, yanıtlayıcının cevapları hakkında görüşmecinin beklentilerinden kaynaklanan etki
5. Bir görüşmecinin sondaj yapmayı ya da gereğince sondaj yapmayı başaramaması
6. Görüşmecinin görünüşü, tonu, tutumu, yanıtlara verdiği tepkiler ya da görüşme planının dışında yaptığı yorumlar nedeniyle yanıtlar üzerinde etkili olması

KUTU 10.14 Görüşmeci Özellikleri Yanıtları Etkileyebilir

GÖRÜŞMECİ BEKLENTİSİ ETKİLERİNE ÖRNEK

Soruyu Soran Kadın Görüşmecinin Mobilyaların Çoğunu	*Kocasının Aldığını Belirten Kadın Yanıtlayıcı*
Mobilyalarının çoğunu kocası alıyor	%89
Mobilyaların çoğunu kocası almıyor	%15

IRK VEYA ETNİK GÖRÜNÜM ETKİLERİNE ÖRNEK

	ŞU SORUYA EVET YANITI VERENLERİN YÜZDESİ:	
Görüşmeci	*"Sizce hükümette çalışan çok fazlaYahudi mi var?"*	*"Sizce Yahudilerin çok fazla gücü mü var?"*
Yahudi görünümlü ve Yahudi adına benzer adı var	11,7	5,8
Yalnızca Yahudi görünümlü	15,4	15,6
Yahudi görünümlü değil	21,2	24,3
Yahudi görünümlü değil ve Yahudi adına benzemeyen adı var	19,5	21,4

Kaynak: Hyman'dan (1975:115, 163) uyarlanmıştır.
Not: Yanıtlayıcıların inandığı ırksal klişeler, görüşmelerde nasıl karşılık verdiklerini etkileyebilir.

düşmüştür. Anlaşılan, görüşmeciye kıyasla fazla iyi durumda görünmek istememektedirler. Ancak, bulundukları odada engelli bir kişi varken kendi başına yürütülen bir anket doldurduklarında daha yüksek mutluluk düzeyleri bildirmişlerdir. Görünüşe göre yanıtlayıcılar, engelli kişinin fiziksel varlığına bağlı olarak öteki insanların yaşam koşullarını doğrudan hatırlatan bir şey bulunmamasına kıyasla kendilerini daha iyi hissetmiştir.[67] Bir yanıtlayıcı soru soran kişinin ırkına, cinsiyetine veya fiziksel koşullarına bağlı olarak birbirine özdeş sorulara farklı yanıtlar veriyorsa, bu temsil güvenilirliğini tehdit eder.

Kültürel Anlamlar ve Tarama Görüşmeleri

Tarama hataları ve görüşme yanlılığıyla ilgili araştırmalar, insanların nasıl toplumsal anlam yarattığı ve kültürel anlayış kazandığıyla ilgili daha genel meseleler hakkında düşünmeye katkıda bulunmuştur.[68] Tarama araştırmacıları aynı sözcüklerin toplumsal duruma, konuşana ve konuşmacıyla dinleyici arasındaki toplumsal mesafeye bağlı olarak farklı anlam ve içerimleri olduğunda sorun yaşar. Ayrıca, yanıtlayıcılar her zaman tarama görüşmesinin toplumsal durumunu anlamayabilir, tarama araştırmasının doğasını yanlış yorumlayabilir ve soruları nasıl yanıtlayacağına dair soruların ifade ediliş tarzlarından veya görüşmecinin eylemlerinin inceliklerinden ipuçları çıkarmaya çalışabilir. Dahası, "görüşme ortamının kendisinin tutumların sergilendiği öteki ortamlardan ayrı olduğu gerçeğini

göz ardı etmemek gerekir, dolayısıyla görüşmelerde sergilenen tutumlarla öteki toplumsal bağlamlarda sergilenenler arasında tam bir uyum bulmayı beklemememiz gerekir".[69]

Başlangıçta, tarama araştırması naif bir varsayım modeline dayanıyordu (Foddy, 1993:13). Araştırmacılar gerçek tarama yürütme deneyimiyle modelin varsayımlarında ifade edilen ideal tarama arasındaki boşluğu azaltarak tarama araştırmasını geliştirmeye çalışmaktadır (bkz. Kutu 10.15).

Bazı araştırmacılar bu modelin varsayımlarını sorgulamaktadır. Örneğin, bir görüşmeci daha tarafsız ve tektip biçimde davranmaya çalışırken, bireysel görüşmeci davranışı nedeniyle güvenilmezliğe neden olan yanlılık türünü azaltır. Ancak bu tür girişimler, yorumlayıcı ya da eleştirel sosyal bilim araştırmacılarına göre başka sorunlara neden olur (bkz. Kutu 10.16).[70] Anlamın toplumsal bağlamda yaratıldığını savunurlar, dolayısıyla standart kelimelerle ifade etme bütün yanıtlayıcılar için aynı anlamı üretmeyecektir. Örneğin bazı yanıtlayıcılar, sabit cevapları olan doğrudan sorulara yanıt vermek yerine kendi değerlerini ve hislerini hikâye anlatarak ifade eder.

Bu araştırmacılar çok az tarama görüşmesinin, naif varsayım modelinin saf standart biçiminin gereklerini yerine getirdiğini belirtmektedir.Bunun yerine görüşmeciyle yanıtlayıcının bilgi alışverişinde bulunmak için karşılıklı işbirliği yaptığı bir görüşme modelini geçirirler. Karşılıklı işbölümü modeli, insanların bütün karşı karşıya gelmelerini en küçük kasıtsız geribildirim biçimlerinin (örn. hımm demek, kahkahalar, gülümselemeler, baş sallamalar) bile etkisinin olduğu son derece dinamik, karmaşık karşılıklı etkileşimler olarak görür. Karşılıklı işbirliği modeli ayrıca görüşmecilerin sabit seçenekli sorulara karşılık olarak yanıtlaycıların sunduğu bilgileri birleştirmesine izin verir. Ama standartlaştırılmış görüşme bunu yasaklar veya bir hata olarak görür, çünkü önceden belirlenmiş, standart bir biçime uymaz.

İnsanlar arası karmaşık etkileşimde, çoğunlukla basit sorulara yorumlayıcı anlamlar eklenir. Örneğin, komşum bana şu basit soruyu soruyor: "Çimlerinizi ne sıklıkta biçiyorsunuz?". Bu sorusunu aşağıdaki şekillerde yorumlayabilirim:

- Çimleri ne sıklıkta şahsen biçiyorum (benim için biçecek birini tutmak yerine)?
- Çim biçme makinesini çimleri biçmek için ne sıklıkta kullanıyorum (yaprakları kesmek için kullanmak yerine)?
- Bahçenin tamamındaki çimleri ne sıklıkta biçiyorum (yalnızca hızlı büyüyen bölümlerini biçmek yerine)?
- Bütün bir mevsim, ay, hafta boyunca çimleri ne sıklıkta biçiyorum?
- Çoğu mevsimde ne sıklıkta biçiyorum (çim biçme makinemin defalarca bozulduğu ve kuraklık olduğundan çimler daha az büyüdüğü için onları o kadar sık biçmediğim geçen yıl değil)?

Saniyeler içinde bir yorum yaparım ve bir yanıt veririm, ama benimle komşum arasında devam eden açık uçlu etkileşim komşumdan soruyu netleştirmesini istememe ve karşılıklı anlaşmaya varmamıza yardım edecek pek çok tamamlayıcı soru sormama olanak verir.

Burada bir ikilem ortaya çıkıyor, çünkü tarama görüşmesindeki etkileşim sıradan sohbetten farklıdır. Tarama araştırması görüşmesi, iletişim durumunu denetlemek ve tek tip bir ölçüm elde etmek için birbirinden farklı yanıtlayıcılara benzer muamele eden standartlaştırılmış, yapay bir etkileşimdir. Sıradan etkileşim yanlış anlaşılınayı tespit edecek ve düzeltecek yerleşik özellikler içerir; nüansa ve alış-verişe dayanır. İnsanlar sıradan sohbet içinde toplumsal anlamı bağlamdaki ipuçlarına dayanarak, ilgili kişilere etkileşim akışını ayarlayarak ve (çoğu kez ırk, sınıf, cinsiyet, bölge ya da dine dayalı olan) kültürel bir çerçeveyi temel alarak elde eder. Sıradan sohbetteki akıcı etkileşim kendini ayarlar, çünkü farklı insanlar aynı sözcüklere, cümlelere ve sorulara aynı anlamı atfetmez. Örneğin erkekler ve kadınlar sağlıklarını farklı şekillerde belirtir. Sağlığının mükemmel olduğunu söyleyen bir erkek, aynı soruya aynı karşılığı veren bir kadından farklı bir şey anlatmaktadır. Tarama görüşmesi, insanlar arası etkileşimi standartlaştırarak sıradan sohbetin kendini düzeltme, farklı insanlar arasında ortak bir anlam oluşturulmasını destekleme ve karşılıklı anlayışı artırmayı sağlayan özelliklerini sıyırıp atar.[71]

Pilot Test Yürütme

En iyisi tarama görüşmelerini ve anketleri uygulamadan önce pilot teste tabi tutmaktır. Son yıllarda, araştırmacılar tarama sürecinde pilot testleri sistematik olarak incelemeye başlamıştır. Çoğu tarama sorularını yanıtlama görevlerini dört basamağa ayıran bir bilişsel işlem modeli kullanır: (1) sorunun yorumlanması ve kavranması, (2) ilgili bilgilere erişilmesi, (3) bilgilerin bütünleştirilmesi ve

KUTU 10.15 Tarama Görüşmelerine Dair Naif Varsayım Modeli

1. Aratırmacılar ölçülmekte olan tüm değişkenleri anlaşılır biçimde kavramlaştırmıştır.
2. Anketlerin hiçbir ifade, soru sırası ya da bunlarla ilişkili etkisi yoktur.
3. Yanıtlayıcılar sorulan tüm soruları yanıtlamaya istekli ve heveslidir.
4. Yanıtlayıcılar tam bilgilere sahiptir ve olayları doğru biçimde hatırlayabilir.
5. Yanıtlayıcılar her bir soruyu tam olarak araştırmacının amaçladığı gibi anlar.
6. Yanıtlayıcılar hipotezleri bilmediklerinde daha doğru karşılıklar verir.
7. Yanıtlayıcılar kendilerine hiçbir ipucu verilmediğinde ya da öneride bulunulmadığında daha doğru karşılıklar verir.
8. Görüşme durumu ve belirli görüşmecilerin yanıtlar üzerinde hiçbir etkisi yoktur.
9. Görüşme sürecinin yanıtlayıcının inançları ya da tavırları üzerinde hiçbir etkisi yoktur.
10. Yanıtlayıcının davranışları, bir görüşme sırasındaki sözlü karşılıklarıyla mükemmel biçimde uyuşur

KUTU 10.16 Görüşme Yapma: Pozitivist ve Feminist Yaklaşımlar

Bu bölümde, tarama araştırması görüşmesine pozitivist yaklaşımı öğrendiniz. İdeal tarama görüşmesinde, görüşmeci kendi hislerini ve inançlarını gizler. Görüşmeci o kadar objektif ve tarafsız olmalıdır ki, onun yerine başka bir görüşmeci geçtiğinde de aynı yanıtları almak mümkün olmalıdır.

Feminist araştırmacılar görüşmeye çok farklı yaklaşır. Feminist görüşme, (14. Bölümde tartışılacak olan) nitel görüşmeye benzer. Oakley (1981), pozitivist tarama görüşmesini bir erkek paradigmasının parçası olduğu için eleştirmiştir. Görüşmecinin, kişisel duygularının ifadesini baskılarken denetim ve hâkimiyet uyguladığı bir toplumsal durumdur. Manipüle edici ve araçsaldır. Görüşmeci ve yanıtlayıcı, sadece objektif veri toplamanın araçları haline gelir.

Feminist araştırma hedefleri çeşitlilik gösterir, ama iki müşterek hedef, kadınların öznel deneyimini görünür kılmak ve yanıtlayıcının araştırma sürecindeki etkisini artırmaktır. Feminist görüşmenin özellikleri arasında şunlar yer alır:

- Yapılandırılmamış ve açık uçlu bir biçimin tercih edilmesi
- Bir kişiyle birden çok görüşme yapmanın tercih edilmesi
- Toplumsal bağların oluşturulması ve güvene dayalı bir toplumsal ilişki kurulması
- Görüşmecinin kişisel deneyimlerinin açığa vurulması
- Kadınların açık, alıcı ve anlayışlı olma becerilerinden yararlanılması
- Profesyonel statüyü önemsiz görerek eşitliği artırma ve denetimi bertaraf etme
- Dikkatle dinleme, görüşmecilerin yanıtlayıcılarla duygusal ilişki kurması
- Araştırmacıya ya da ankete değil, yanıtlayıcıya yönelme
- Yanıtlayıcıların kendilerini en rahat hissettikleri biçimlerde ifade etmelerini –örneğin hikayeler anlatarak ya da konu dışına çıkarak- teşvik etme
- Kadınlar arasında güç sahibi olma ve birlik duygusunun yaratılması

değerlendirilmesi ve (4) bir yanıt kategorisinin seçilmesi (bkz. Willis, 2004, ve van der Zouwen ve Smit, 2004). Başka bir gelişme, araştırmacıların pilot testlerde yanıtlayıcıların soruları nasıl yanıtladığını incelediği **bilişsel görüşme**dir. Bu bilgileri anketi veya görüşme sürecini rafine hale getirmek için kullanırlar. Bilişsel görüşme, bir dizi pilot test değerlendirme tekniğiyle birlikte kullanılır (bkz. Kutu 10.17). Bellek işleme ve görüşme davranışıyla ilgili tartışmasında, Willis (2004:31) şöyle belirtmiştir: "araştırma katılımcılarının göreve dair birbirine özdeş zihinsel imgeleri bulunmuyorsa sözlü bildirimler olaylarla sınırlı kalabilir".

Bununla ilişkili başka bir gelişme, özel bir toplumsal etkileşim türü ve konuşma olayı olarak görüşme sürecini incelerken etnometodolojiye ve sohbet analizine dayanır (bkz. 13. Bölüm). Bazı araştırmacılar standartlaştırılmış görüşmelerin bile çok fazla çeşitlilik gösterdiğini gözlemlemiş ve görüşmeleri daha çok görüşmeci ile yanıtlayıcı arasında karşılıklı işbirliği olarak görmeyi önermiştir. Bu, yanıtlayanların sorgulama yapması ya da görüşmecinin küçük geribildirim biçimlerini (hımm demek, kahkaha atmak, gülümsemek) görüşme hakkında daha fazla şey öğrenme fırsatları olarak ele almayı ima eder.[72]

ETİK TARAMA

Toplumsal araştırmanın tümünde olduğu gibi, taramalar da etik ya da etik dışı biçimlerde yürütülebilir. Tarama araştırmasında önemli bir etik sorun, mahremiyetin ihlal edilmesidir.[73] Tarama araştırmacıları, mahrem eylemler ve kişisel inançlar hakkında sorular sorarak bir yanıtlayıcının mahremiyetine zorla girebilir. İnsanların mahremiyetlerini koruma hakkı vardır. Yanıtlayıcılar, kişisel bilgilerini ne zaman ve kime vereceklerine kendileri karar verir. Karşılıklı güvenin olduğu rahat bir bağlamda kendilerinden istendiğinde, meşru araştırma amaçları için ciddi yanıtların gerekli olduğuna inandıklarında ve cevapların gizli kalacağını düşündüklerinde bu tür bilgileri dürüst biçimde vermeleri olasılığı yüksektir. Araştırmacıların tüm yanıtlayıcılara saygı göstermesi ve rahatsızlıklarını azaltması gerekir. Ayrıca verilerin gizliliğini korumakla da yükümlüdürler.

İkinci bir sorun, yanıtlayıcıların kendi iradeleriyle katılmasıyla ilgilidir. Yanıtlayıcılar soruları cevaplamayı kabul eder ve istedikleri anda katılmayı reddedebilirler. Araştırmaya katılmak için "bilgilendirilerek onay" verirler. Araştırmacılar yanıtlayıcıların kendi rızasıyla işbirliğine bağımlıdır, bu yüzden iyi oluşturulmuş soruları hassas bir biçimde sormaları, yanıtlayıcılara saygı göstermeleri ve gizliliğe çok dikkat etmeleri gerekir.

Üçüncü etik sorun, taramaların kötüye kullanılması ve sahte taramalardır. Popülerliği yüzünden bazı insanlar taramayı başka insanları yanlış yönlendirmek için kullanır. **Sahte tarama**, tarama biçiminin birini bir şey yapmaya ikna etmek için kullanılmaya kalkışılması ve aslında bir yanıtlayıcıdan bilgi edinmekle çok az ilgisinin bulunması ya da hiç bulunmaması durumunda gerçekleşir. Şarlatanlar bir tarama yürütüyor kisvesine bürünerek mahremiyeti ihlal etmek, evlere girme hakkı kazanmak için ya da bir "satış taktiği" olarak (tarama kisvesi altında satış yapmak için) bu yöntemi kullanır. 1994 ABD seçim kampanyasında "baskılama yoklaması" olarak bir sahte tarama örneği gerçekleşti. Bu örnekte, bilinmeyen bir tarama kuruluşu potansiyel bir seçmene telefon ediyor ve seçmenin belirli bir adayı destekleyip desteklemediğini soruyordu. Eğer seçmen adayı destekliyorsa görüşmeci, seçmen adayın olumsuz bir özelliğini (örn. alkollü araç kullanmaktan tutuklandığını, yasadışı uyuşturucu kullandığını, hapisteki suçluların ücretlerini arttırdığını vb.) bilseydi yine de adayı destekleyip desteklemeyeceğini soruyordu.

Bilişsel görüşme Taramaların pilot testini yürütürken kullanılan, araştırmacıların bir anket hakkında bilgi edinmeye ve anketi geliştirmeye çalışırken yanıtlayıcılarla düşünce süreçleri hakkında görüşme yaptığı veya yanıtlayıcıların tarama sorularını yanıtlarken "sesli düşünmesini" sağladığı tekniktir.

Sahte tarama Bir tarama görüşmesi biçiminin kullanıldığı ama gerçek amacın yanıtlayıcıyı ikna etmek olduğu sahte ve aldatıcı bir tarama-benzeri eylemdir.

KUTU 10.17 Anketi Pilot Testlerle Geliştirme Yöntemleri

1. *Yüksek sesle düşünülen görüşmeler.* Bir yanıtlayıcı her soruyu yanıtlama sürecinde düşündüklerini açıklar.
2. *Geriye dönük görüşmeler ve hedefe yönelik sondajlar.* Bir anketi tamamladıktan sonra, yanıtlayıcı araştırmacılara her bir karşılığı ya da yanıtı seçerken kullanılan süreci açıklar.
3. *Uzman değerlendirmesi.* Deneyimli tarama araştırmacılarından oluşan bağımsız bir grup anketi gözden geçirir ve eleştirir.
4. *Davranış kodlama.* Araştırmacılar görüşmeleri çoğu zaman ses ya da video kayıtları kullanarak yakından izler, yanlış bildirimlere, duraklamalara, atlanan talimatlara, yanıtsızlığa, reddetmelere, şaşkınlık dolu bakışlara, yanıt kategorilerinden herhangi birine uymayan cevaplara vb. bakar.
5. *Saha deneyleri.* Araştırmacılar anket maddelereninin alternatif biçimlerini saha ortamlarında yürütür ve sonuçları karşılaştırır.
6. *Vinyetler ve sorgulamalar.* Görüşmecilere ve yanıtlayıcılara kısa, uydurulmuş "gerçeğe benzer" durumlar sunulur ve hangi anket yanıt kategorisini kullanacakları sorulur.

Kaynaklar: Dillman ve Redine (2004), Fowler (2004), Martin (2004), Tourangeau (2004a, 2004b), Willis (2004) ve van der Zouwen ve Smit (2004).

Görüşmenin amacı aday desteğini ölçmek değil, bir adayın destekçilerini belirleyip onların oylarını baskılamaktı. Baskılama yoklamasının hedefi olan başarısız vali adayı gibi ben de bu tür telefonlar aldım. Bu kampanya taktiğini kullanmaktan dolayı kimse hüküm giymemiştir.

Başka bir etik sorun, insanların tarama sonuçlarını kötüye kullanması veya kötü tasarlanmış ya da kasıtlı olarak hileli taramalar kullanmaktır. İnsanlar taramalardan onların sağlayamayacağı yanıtlar bekleyebilir ya da bir taramanın kısıtlarını anlayamayabilir. Taramaları tasarlayan ve hazırlayanların meşru bir tarama yürütmeye yetecek eğitimi olmayabilir. Özensiz ya da kötü tasarlanmış taramalara dayalı politika kararları, israfa ve insanların zor duruma düşmesine neden olabilir. Bu türden kötüye kullanım, meşru araştırmacıların yöntemsel olarak titiz tarama araştırması yapmasını önemli kılar.

Tarama sonuçlarının kitle iletişim araçlarında bildirilmesi ve bu taramaların niteliği, kötüye kullanmaya olanak verir.[74] Tarama sonuçlarını okuyan çok az insan bunu takdir edebilir, ama araştırmacıların tarama araştırmasının kötüye kullanımını azaltmak ve bu tür bilgilerden yoksun taramalar hakkında soru işaretleri uyandırmak için taramayla ilgili ayrıntılar eklemesi gerekir (bkz. Kutu 10.18). Tarama araştırmacıları bu türden bilgileri kullanmaları için medyayı uyarır, ama çok seyrek kullanırlar. Kitle iletişim araçlarında taramalarla ilgili haberlerin yüzde 88'den fazlası, taramayı yürüten araştırmacıyı belirtmez ve yalnızca yüzde 18'i taramanın nasıl yürütüldüğü konusunda ayrıntı sağlar.[75] Medya öteki toplumsal araştırma türlerinden çok taramalar hakkında haber yaptığı halde durum böyledir.

Halen ABD medyasında çıkan kamuoyu yoklamaları veya taramalarla ilgili

KUTU 10.18
Tarama Araştırması Raporuna Dahil Edilmesi Gereken On Madde

1. Kullanılan örnekleme çerçevesi (örn. telefon rehberleri)
2. Taramanın yürütüldüğü tarihler
3. Örneklemin temsil ettiği nüfus (örn. ABD'deki yetişkinler, Avustralyalı üniversite öğrencileri)
4. Hakkında bilgi toplanan örneklemin büyüklüğü
5. Örnekleme yöntemi (örn. rastlantısal)
6. Sorulan soruların tam ifadeleri
7. Tarama yöntemi (örn. yüz yüze, telefonla)
8. Taramaya sponsor olan (parasını ödeyen ve yürüten) kuruluşlar
9. Yanıtlama oranı ya da bağlantı kurulanlar arasında anketi gerçekten tamamlayanların yüzdesi
10. Belirli soruların sonuçları bildirilirken, eksik bilgiler ya da "bilmiyorum" yanıtları

haberleri düzenleyecek kalite kontrol standartları bulunmamaktadır (bkz. Kutu 10.19). Araştırmacılar II. Dünya Savaşı'ndan beri yeterli örneklemler, görüşmeci eğitimi ve denetimi, tatminkâr anket tasarımı, sonuçların kamuya açıklanması ve tarama kuruluşlarının bütünlüğünün denetlenmesini zorunlu kılmak için başarısız girişimlerde bulunmaktadır.[76]

Sonuç olarak, kitlesel iletişim araçları hem yanlı ve yanıltıcı tarama sonuçlarını hem de titiz, profesyonel tarama sonuçlarını ayrım yapmadan bildirir. Medya, "tarama tahminlerine aşırı güvenmeyi teşvik [eden]... yaygın olarak belirtilen hata sınırlarını [belirtir]. Bu rakamlar genel olarak yalnızca örnekleme

KUTU 10.19
Money Dergisinin "Yaşamak İçin En İyi Yerler" Yoklamasıyla İlgili Sorunlar

1980'lerin sonundan beri, her yıl *Money* dergisi "Amerika'da Yaşamak İçin En İyi Yerler" listesi yayınlamaktadır. Listede, ABD'deki 300 metropol sıralamaya konur. Sonuçlar, büyük yankı getirir. Benim yaşadığım şehir çoğu zaman sıranın en başında ya da başlarında yer aldığı için Gutterbock (1997), tarafından yürütülen ve derginin "tarama araştırmasının inanırlığına ne yazık ki zarar verdiğini" (s. 355) belirten bir çalışma ilgimi çekti. *Money* verileri, *Money* dergisinin 250 abonesiyle telefonla yapılan yıllık görüşmelere dayanır, yeni abonelere de kapsamlı bir aşırı örnekleme uygulanır. Yanıtlayıcılardan 40 özelliği (örn. suç oranı, güneşli günler, emlak vergileri, vb.) 1'den 10'a kadar bir ölçek üzerinde sıralamaları istenir. Yöntemlerin ayrıntıları üzerine çok az bilgi yayımlanır ve Gutterbock dergi görevlilerinden yalnızca biraz daha fazlasını edinebilmiştir. Telefonla görüşmelerde çok az "geri arama" vardır ve hane içi örnekleme kullanılmaz. Örnekleme çerçevesi net değildir, ama anlaşılan, telefon numaralarını veren abonelerin bir listesidir. Tahmini yanıtlama oranı yüzde 36 gibi düşük bir rakamdır. Dergi sorularda kullanılan ifadeleri vermez, ama soruları yıllar içinde yavaş yavaş değiştirmektedir. Sıralama endeksi, yanıtların birleştirilmesiyle oluşturulur ama endeksin ağırlıkları açıklanmaz. Dahil olan 40 maddenin içinden büyük bir kısmı (10 tanesi) ekonomiyle ilgilidir. Çok daha azı öteki konuları kapsar (örn. eğitim üzerine 3, barınma üzerine 4 madde). Gutterbock, "Yaşamak İçin En İyi Yerler" yoklamasının yetersiz tarama yöntemlerine dayandırıldığını, profesyonel standartların çok çok altında olan yöntembilim belirtildiğini ve bulguların "halkın görüşlerini ciddi ölçüde yanlış temsil eden" (s. 535) bir biçimde sunulduğunu ileri sürmektedir.

varyasyonları için geçerlidir ve tarama tahminlerindeki diğer varyasyon kaynaklarını dikkate almaz" (Turner ve Martin, 1984:107). Halkın kafasının karışması ve bütün taramalara karşı güvensizlik duyması şaşırtıcı değildir.

SONUÇ

Bu bölümde, tarama araştırmasını öğrendiniz. Tarama araştırması, en yaygın kullanılan toplumsal araştırma tekniğidir. Ayrıca iyi tarama soruları yazmanın bazı ilkelerini öğrendiniz. Soru yazarken kaçınılması ve dahil edilmesi gereken pek çok şey vardır. Tarama araştırmasının dört türünün avantajlarını ve dezavantajlarını öğrendiniz: postayla görüşmeler, telefonla görüşmeler, yüz yüze görüşmeler ve web taramaları. Görüşmenin, özellikle yüz yüze görüşmenin zor olabileceğini gördünüz.

Bu bölüm tarama araştırmasına odaklanıyor, ancak araştırmacılar öteki nicel tarama türlerinde de (örn. deneylerde) değişkenleri ölçmek için anketleri kullanır. Çoğunlukla rastlantısal örnekleme kullanıldığı için sık sık örneklem taraması olarak adlandırılan tarama, ayrı bir tekniktir. Çok sayıda insana aynı soruları sorma ve cevaplarını inceleme sürecidir.

Tarama araştırmacıları hataları en aza indirir, ama tarama verilerinde çoğu zaman hata olur. Taramalardaki hatalar birbirini şiddetlendirebilir. Örneğin örnekleme çerçevelerinde yanıtsızlıktan, soruların ifade ediliş biçiminden ya da sırasından ve görüşmeci yanlılığından kaynaklanan hatalar olabilir. Ancak hataların varlığının sizi tarama yöntemini kullanmaktan caydırmasına izin vermeyin. Bunun yerine, tarama araştırması tasarlarken çok dikkat etmeyi ve taramaların sonuçlarından genelleme yaparken tedbirli olmayı öğrenin.

ANAHTAR TERİMLER

Açık uçlu soru
Bağlam etkileri
Bağlantılı soru (RYT)
Bilgisayar destekli telefonla görüşme (CATI)
Bilişsel görüşme
Çift teminatlı soru
Etkileşimli Sesli Yanıtlama (IVR)
Gaflet sorusu
Geçiciler
Getiriye dikkat çekme kuramı
Huni dizilişi
Matrisli soru
Naif varsayım modeli
Rastlantısallaştırılmış yanıt tekniği
Sahte tarama
Sıra etkileri
Sondaj
Sonuncu etkisi
Standart biçimli soru
Tam filtreli soru
Teleskoplama
Toplumsal istenirlik yanlılığı

Hatırlama etkileri
Hatırlanabilirlik yanlılığı
Kapalı uçlu soru
Kısmen açık soru
Uyarlama
Yarı filtreli soru
Zaman bütçesi taraması

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Taramalarda çoğunlukla hakkında soru sorulan altı kategori hangileridir? Her birine kitaptaki örneklerden farklı bir örnek verin.
2. Neden taramalara *bağıntısal* denir ve deneylerden farkları nelerdir?
3. 1960'larda ve 1970'lerde tarama araştırmasını dramatik ölçüde etkileyen hangi beş değişiklik gerçekleşmiştir?
4. Soru yazarken kaçınılması gereken 10 şeyin 5'ini belirtin.
5. Hangi konular yanıtlayıcılar açısından tehdit edicidir ve bir araştırmacı bunlar hakkında nasıl soru sorabilir?
6. Açık uçlu ve kapalı uçlu soruların avantajları ve dezavantajları nelerdir?
7. Filtreli, yarı filtreli ve standart biçimli sorular nelerdir? Geçicilerle ilişkileri nasıldır?
8. Sıradan sohbet bir tarama görüşmesinden hangi açıdan farklıdır?
9. Hangi koşullarda postayla anketler, telefonla görüşmeler, web taramaları veya yüz yüze görüşmeler en iyisidir?
10. CATI ve IVR nedir ve ne zaman faydalı olur?

NOTLAR

1. Katı pozitivist yaklaşımın bu türden bir eleştirisi için bkz. Carr-Hill (1984b), Denzin (1989), Mishler (1986) ve Phillips (1971).
2. "Neden" soruları özel teknikler gerektirir. Bkz. Barton (1995) ve Wilson ve meslektaşları (1996).
3. Tarama araştırmasının tarihi, Converse (1987), Hyman (1991), Marsh (1982:9-47), Miller (1983:19-125), Moser ve Kalton (1972:6-15), Rossi ve meslektaşları (1983), Sudman (1976b) ve Sudman ve Bradburn (1987) içinde tartışılmaktadır.
4. Bkz. Bannister (1987), Blumer (1991a, 1991b), Blumer ve çalışma arkadaşları (1991), Camic ve Xie (1994), Cohen (1991), Deegan (1988), Ross (1991), Sklar (1991), Turner (1991) ve Yeo (1991). Ayrıca ABD'de 1950'ler ve 1960'lardaki özel fon kuruluşlarının ve politik ideolojik çatışmaların tarama araştırmasının gelişme biçimini nasıl etkilediği üzerine bkz. R. Smith (1996).
5. Çeşitli ülkelerde yürütülen ulusal taramalara bir giriş için bkz. Scheuch (1990).
6. Bkz. Converse (1987:383-385), *Statistical Abstract of the United States* ve Rossi ve çalışma arkadaşları (1983:8).
7. Hyman'ın (1975:4) belirttiği gibi, "Bütün bilimsel araştırmalar hataya tabidir ve verilerde gizlenen hatalara karşı bilgisiz kalmaktansa, hatanın ne olduğunun farkında olmak, onu azaltma çabası içinde kaynakları incelemek ve bulgularımızdaki hataların büyüklüğünü tahmin etmek çok daha iyidir." Örnekler arasında Bishop ve meslektaşları (1983, 1984, 1985), Bradburn (1983),

Bradburn ve Sudman (1980), Cannell ve meslektaşları (1981), Converse ve Presser (1986), Groves ve Kahn (1979), Hyman (1991), Schuman ve Presser (1981), Sudman ve Bradburn (1983) ve Tanur (1992) yer almaktadır.

8. Tarama durumlarında davranışla ilgili araştırmalar üzerine daha fazla bilgi için bkz. Groves ve meslektaşları (2000), Groves ve Couper (1998), Lacy (2001), Lyberg ve d. (1997), Schacter (2001), Schwarz ve Sudman (1992, 1994), Sniderman ve Grob (1996) ve Sudman ve meslektaşları (1996).

9. Bkz. Rossi ve çalışma arkadaşları (1983:10).

10. Research Triangle Institute ile ilgili olarak bkz. Bayless (1981).

11. Tarama örgütlenmelerinin bir listesi için bkz. Bradburn ve Sudman (1988).

12. Pilot test tekniğiyle ilgili bir tartışma için bkz. Bishop (1992), Bolton ve Bronkhorst (1992), Fowler ve Cannell (1996) ve Sudman ve meslektaşları (1996).

13. Tarama araştırmasının yönetimi, Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:38-45), Dillman (1978:200-281; 1983), Frey (1983:129-169), Groves ve Kahn (1979:40-78, 186-212), Prewitt (1983), Tanur (1983) ve Warwick ve Lininger (1975:20-45, 220-264) içinde tartışılmaktadır.

14. Benzer yasak listeleri Babbie (1990:127-132), Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:140-153), Bailey (1987:110-115), Bradburn ve Sudman (1988:145-153), Converse ve Presser (1986:13-31), deVaus (1986:71-74), Dillman (1978:95-117), Fowler (1984:75-86), Frey (1983:116-127), Moser ve Kalton (1972:318-341), Sheatsley (1983:216-217), Sudman ve Bradburn (1983:132-136) ve Warwick ve Lininger (1975:140-148) içinde bulunabilir.

15. Sudman ve Bradburn (1983:39), basit soruların bile (örn. "Genellikle hangi meşrubat markasını satın alıyorsunuz?") sorunlara neden olabileceğini ileri sürmektedir. Bir geleneksel karbonatlı soda markasına son derece bağlı olan yanıtlayıcılar soruyu kolaylıkla yanıtlayabilir. Diğer yanıtlayıcıların soru sorulduğunda yanıtlamak için örtük biçimde pek çok soruyu ele alması gerekir.

16. Bkz. Schaeffer (2000) ve Sudman ve meslektaşları (1996:197-226).

17. Bkz. Ostrom ve Gannon (1996).

18. Bkz. Abelson ve çalışma arkadaşları (1992), Auriat (1993), Bernard ve çalışma arkadaşları (1984), Croyle ve Loftus (1992), Gaskell ve meslektaşları (2000), Krosnick ve Abelson (1992), Loftus ve meslektaşları (1990), Loftus ve meslektaşları (1992), Pearson ve Dawes (1992) ve Sudman ve meslektaşları (1996).

19. Tehdit edici veya hassas sorularla ilgili olarak bkz. Bradburn (1983), Bradburn ve Sudman (1980) ve Sudman ve Bradburn (1983). Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:219) ve Warwick ve Lininger (1975:150-151) de yararlı önerilerde bulunmaktadır. Fox ve Tracy (1986) rastlantısallaştırılmış yanıt tekniğini tartışmaktadır. Ayrıca cinsel davranışın ölçülmesi üzerine bkz. DeLamater ve MacCorquodale (1975) ve duyarlı konuları incelerken tasarım sorunları ile ilgili olarak bkz. Herzberger (1993).

20. Tarama formatı ve yanıt dürüstlüğüyle ilgili çalışmalar için bkz. Holbrook ve çalışma arkadaşları (2004), Johnson ve d. (1989), Schaeffer ve Presser (2003:75) ve Tourangeau ve meslektaşları (2002).

21. Bkz. Couper ve çalışma arkadaşları (2003), DeMaio (1984) ve Sudman ve Bradburn (1983:59).

22. Tehdit edici veya hassas konular ve bilgisayar destekli teknikler üzerine daha fazla bilgi için bkz. Aquilino ve Losciuto (1990), Couper ve Rowe (1996), Johnson ve çalışma arkadaşları (1989), Tourangeau ve Smith (1996) ve Wright ve çalışma arkadaşları (1998).

23. Bilgi sorularıyla ilgili bir tartışma için bkz. Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:124-126), Converse ve Presser (1986:24-31), Sudman ve Bradburn (1983:88-118) ve Warwick ve Lininger (1975:158-160).

24. "Burada kimin yaşadığını kim bilir?" sorusunun nasıl yanıtlanacağı konusunda bkz. Martin (1999) ve Tourangeau ve d. (1997).
25. Bkz. Archibald (1998).
26. Bağlantılı sorular Babbie (1990:136-138), Bailey (1987:135-137), deVaus (1986:78-80), Dillman (1978:144-146) ve Sudman ve Bradburn (1983:250-251) içinde tartışılmaktadır.
27. Açık ve kapalı sorularla ilgili daha fazla tartışma için bkz. Bailey (1987:117-122), Converse (1984), Converse ve Presser (1986:33-34), deVaus (1986:74-75), Geer (1988), Moser ve Kalton (1972:341-345), Schuman ve Presser (1979; 1981:79-111), Sudman ve Bradburn (1983:149-155) ve Warwick ve Lininger (1975:132-140).
28. Bkz. Gilljam ve Grandberg (1993).
29. Yanıt kategorileri arasında "bilmiyorum," "fikrim yok" ve ortadaki konumlarla ilgili bir tartışma için bkz. Backstrom ve Hursh-Cesar(1981:148-149), Bishop (1987), Bradburn ve Sudman (1988:154), Brody (1986), Converse ve Presser (1986:35-37), Duncan ve Stenbeck (1988), Poe ve çalışma arkadaşları (1988), Sudman ve Bradburn (1983:140-141) ve Schuman ve Presser (1981:113-178). Filtreli sorularla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Bishop ve meslektaşları (1983, 1984) ve Bishop ve meslektaşları (1986).
30. Bkz. Krosnick ve d. (2002), Schaefer ve Presser (2003:79-80) ve Tourangeau (2004:786).
31. Katılıyorum/katılmıyorum ve belirli alternatifler tartışması, Bradburn ve Sudman (1988:149-151), Converse ve Presser (1986:38-39), Schuman ve Presser (1981:179-223) ve Sudman ve Bradburn (1983:119-140) içinde ele alınmaktadır. Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:136-140), Likert, katılıyorum/katılmıyorum soruları sormayı tartışmaktadır.
32. Bkz. McCarty ve Shrum (2000) ve Narayan ve Krosnick (1996).
33. Sınıflandırma ve sıralama sorunu Alwin ve Krosnick (1985), Krosnick ve Alwin (1988) ve Presser (1984). Ayrıca sınıflandırma ve sıralama soruları sorma biçimleri için için bkz. Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:132-134) ve Sudman ve Bradburn (1983:156-165).
34. Belirli tasarım sorunlarıyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Christian ve Dillman (2004) Dillman ve Redline (2004), Kaplowitz ve çalışma arkadaşları (2004), Ostrom ve Gannon (1996), Schwarz ve çalışma arkadaşları (1991) ve Tourangeau ve meslektaşları (2004).
35. Anketlerde ifade etkileriyle ilgili bir tartışma için bkz. Bradburn ve Miles (1979), Peterson (1984), Schuman ve Presser (1981:275-296), Sheatsley (1983) ve Smith (1987). Hippler ve Schwarz (1986), *yasaklamak* ile *izin vermemek* arasındaki farkın aynısını Almanya Federal Cumhuriyeti'nde bulmuştur.
36. Bkz. Foddy (1993) ve Presser (1990).
37. Anketlerin uzunluğu, Dillman (1978:51-57; 1983), Frey (1983:48-49), Herzog ve Bachman (1981) ve Sudman ve Bradburn (1983:226-227) içinde tartışılmaktadır.
38. Soruların dizilişi veya soru sırası etkileriyle ilgili bir tartışma için bkz. Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:154-176), Bishop ve meslektaşları (1985), Bradburn (1983:302-304), Bradburn ve Sudman (1988:153-154), Converse ve Presser (1986:39-40), Dillman (1978:218-220), McFarland (1981), McKee ve O'Brien (1988) Moser ve Kalton (1972:346-347), Schuman ve Ludwig (1983), Schuman ve Presser (1981:23-74), Schwartz ve Hippler (1995) ve Sudman ve Bradburn (1983:207-226). Ayrıca sorn sırası etkileri sorunu üzerine bkz. Knäuper (1999), Krosnick (1992), Lacy (2001) ve T. Smith (1992).
39. Krosnick (1992) tarafından yürütülen bir çalışma ve bir meta analiz (Narayan ve Krosnick, 1996), eğitimin yanıt sırasını (ilk ve sonuncu) azalttığını göstermektedir, ama Knäuper (1999), yaşın yanıt-sırası etkileriyle güçlü biçimde ilintili olduğunu bulmuştur.
40. Bu örnek Strack (1992) içinde yer almaktadır.

41. Bağlam etkileriyle ilgili ek tartışmalar için bkz. Schuman (1992), Smith (1992), Todorov (2000a, 2000b) ve Tourangeau (1992).
42. Tarnai ve Dillman (1992), tarama yönteminin bağlam etkilerini nasıl etkilediğini tartışmaktadır.
43. Biçim ve düzenle ilgili bir tartışma için bkz. Babbie (1990), Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:187-236), Dillman (1978, 1983), Mayer ve Piper (1982), Sudman ve Bradburn (1983:229-260), Survey Research Center (1976) ve Warwick ve Lininger (1975:151-157).
44. Bir tartışma için bkz. Couper, Singer ve d. (1998), de Heer (1999), Keeter ve d. (2000), Sudman ve Bradburn (1983:11) ve "Surveys Proliferate, but Answers Dwindle," *New York Times* (5 Ekim 1990), s. 1. Reddetme oranları Smith (1995) ve Sudman (1976b:114-116) içinde de tartışılmaktadır.
45. Yanıtsızlık ve reddetme oranlarıyla ilgili daha fazla tartışma için bkz. Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:140-141, 274-275), DeMaio (1980), Frey (1983:38-41), Groves ve Couper (1998), Groves ve Kahn (1979:218-223), Martin (1985:701-706), Nederhof (1986), Oksenberg ve çalışma arkadaşları (1986), Schuman ve Presser (1981:331-336), Sigelman (1982), Stech (1981), Sudman ve Bradburn (1983) ve Yu ve Cooper (1983). Yanıt oranlarını hesaplama yöntemleriyle ilgili bir tartışma için bkz. Bailey (1987:169), Dillman (1978:49-51), Fowler (1884:46-52) ve Frey (1983:38).
46. Link ve Oldendick (1999) telefon süzmeyi incelemiştir.
47. Çalışmayla ilgili bir tartışma için bkz. Pottick ve Lerman (1991).
48. Tanıtımlar ve ödüller Brehm (1994), Couper (1997), Goldstein ve Jennings (2002), Singer (1999), Singer ve çalışma arkadaşları (1998), Singer ve çalışma arkadaşları (1999), Singer ve çalışma arkadaşları (2000) ve Trussell ve Lavrakas (2004) içinde tartışılmaktadır. Dillman ve meslektaşları (1996), zorunlu başvuruları tartışmaktadır.
49. Postayla anket geri gönderme oranlarını artırmanın yolları üzerine daha kapsamlı tartışmalar Bailey (1987:153-168), Church (1993), Dillman (1978, 1983), Fox ve meslektaşları (1988), Goyder (1982), Heberlein ve Baumgartner (1978, 1981), Hubbard ve Little (1988), Jones (1979) ve Willimack ve meslektaşları (1995).
50. Uyarlamanın ve ilgili kayıt tekniklerinin önemi, Brehm (1994), Groves ve Couper (1996, 1998, 2004) ve Groves, Presser ve Dipko (2004) içinde tartışılmaktadır.
51. CATI, Bailey (1987:201-202), Bradburn ve Sudman (1988:100-101), Freeman ve Shanks (1983), Frey (1983:24-25, 143-149), Groves ve Kahn (1979:226), Groves ve Mathiowetz (1984) ve Karweit ve Meyers (1983) içinde tartışılmaktadır.
52. Taramaların karşılaştırması için bkz. Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:16-23), Bradburn ve Sudman (1988:94-110), Dillman (1978:39-78), Fowler (1984:61-73) ve Frey (1983:27-55).
53. Internet kullanımı için bkz. Robyn Greenspan "Three Quarters of Americans Have Access from Home," *ClickZ News* (18 Mart 2004), <www.clickz.com/news/article.php/3328091>; Amanda Lenhart, "Who's Not Online," Pew Internet and American Life Project, Washington, DC (21 Eylül 2000), <www.newinternet.org/report/display.asp?r=21> Web ve e-postayla taramayla ilgili tartışmalar için bkz. Birnhaum (2004), Couper (2000), Couper ve d. (2001), Fox ve çalışma arkadaşları (2003), Koch ve Emrey (2001) ve Tourangeau (2004a:792-794).
54. Seçkinlerle görüşme Dexter (1970) içinde tartışılmaktadır. Ayrıca bkz. Galaskiewicz (1987), Useem (1984), Verba ve Orren (1985) ve Zuckerman (1972).
55. Bkz. Andorka (1987).
56. Öğretim üyelerinin çalışma saatleri için bkz. ERIC (1976), Hornsby-Smith (1974), Jordan ve Layzell (1992), Meyer (1998), Milem ve meslektaşları (2000) ve Wiedmer (1993).
57. Dillman (1983) ve Groves ve Kahn (1979:188-212) maliyetleri tartışmaktadır.
58. Görüşme yapmayla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Brenner ve meslektaşları (1985), Cannell ve

Kahn (1968), Converse ve Schuman (1974), Dijkstra ve van der Zouwen (1982), Foddy (1993), Gorden (1980), Hyman (1975), Moser ve Kalton (1972:270-302) ve Survey Research Center (1976). Telefonla görüşmeyle ilgili bir tartışma için bkz. Frey (1983), Groves ve Mathiowetz (1984), Jordan ve meslektaşları (1980) ve Tucker (1983).

59. Bkz. Turner ve Martin (1984:262-269, 282).

60. Moser ve Kalton'dan (1972:273) alınmıştır.

61. Sondaj kullanımı, Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:266-273), Foddy (1995), Schober ve Conrad (1997), Smith (1989), Gorden (1980:368-390), Hyman (1975:236-241) içinde tartışılmaktadır.

62. Görüşmeci eğitimiyle ilgili bir tartışma için bkz. Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:237-307), Billiet ve Loosveldt (1988), Bradburn ve Sudman (1980), Oksenberg ve çalışma arkadaşları (1986), Singer ve Kohnke-Aguirre (1979) ve Tucker (1983).

63. Bkz. Leal ve Hess (1999).

64. Bkz. Bradburn ve Sudman (1980), Pollner ve Adams (1997) ve Zane ve Matsoukas (1979).

65. Görüşmecilerin ırkı ve etnik kökeni Anderson ve meslektaşları (1988), Bradburn (1983), Cotter ve meslektaşları (1982), Finkel ve meslektaşları (1991), Gorden (1980:168-172), Reese ve meslektaşları (1986), Schaeffer (1980), Schuman ve Converse (1971) ve Weeks ve Moore (1981). Davis (1997), Afrika kökenli Amerikalıların, kendileriyle görüşme yapanlar Beyaz olduğunda "serbest ifade üzerine kendi dayattıkları sınırlar" koyduklarını ve Beyazların Siyahların yükselmesini engellediğini ya da Siyahların değişime neden olacak güçten yoksun olduğunu söylemeleri olasılığının daha düşük olduğunu bulmuştur.

66. Bkz. Catania ve çalışma arkadaşları (1996) ve Kane ve MacAulay (1993).

67. Bkz. Sudman ve çalışma arkadaşları (1996:74-76).

68. Bkz. Bateson (1984), Clark ve Schober (1992), Foddy (1993), Lessler (1984) ve Turner (1984).

69. Turner ve Martin'den (1984:276) alınmıştır.

70. Tarama araştırması görüşmesiyle ilgili eleştiriler için bkz. Briggs (1986), Cicourel (1982) ve Mishler (1986).

71. Sıradan sohbet ve tarama görüşmeleriyle ilgili ek tartışma için bkz. Beatty (1995), Conrad ve Schober (2000), Groves ve meslektaşları (1992), Moore (2004), Schaeffer (2004), Schober ve Conrad (2004), Smith (1984) ve Suchman ve Jordan (1992).

72. Maynard ve Schaeffer (2004), Moore (2004), Schaeffer (2004) ve Schober ve Conrad (2004), bilişsel görüşme ve bununla ilişkili teknikler gibi pilot test yöntemlerini tartışmaktadır.

73. Tarama araştırmasına özgü etik kaygılarla ilgili bir tartışma için bkz. Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:46-50), Fowler (1984:135-144), Frey (1983:177-185), Kelman (1982:79-81) ve Reynolds (1982:48-57). Marsh (1982:125-146) ve Miller (1983:47-96), tarama araştırmasının kullanımının avantajları ve dezavantajlarına dair yararlı tartışmalar sunmuştur. Bilgilendirerek onay almanın kullanımı Singer ve Frankel (1982) ve Sobal (1984) içinde tartışılmaktadır.

74. Tarama sonuçlarının medyada belirtilmesiyle ilgili olarak bkz. Channels (1993) ve MacKeun (1984).

75. Bkz. Singer (1988).

76. Turner ve Martin'den (1984:62) alınmıştır.

XI. BÖLÜM

TEPKİSİZ ARAŞTIRMA ve İKİNCİL ANALİZ

TEPKİSİZ ÖLÇÜM
Tepkisiz Araştırmanın Mantığı
Tepkisiz ya da Dikkat Çekmeyen Gözlemleme Türleri
Kayıt ve Belgeleme
İÇERİK ANALİZİ
İçerik Analizi Nedir?
İçerik Analizine Uygun Başlıklar
Ölçüm ve Kodlama
Kodlama, Geçerlik ve Güvenilirlik
İçerik Analizi Araştırması Nasıl Yürütülür?
Çıkarımlar
VAR OLAN İSTATİSTİKLER/BELGELER VE İKİNCİL ANALİZ
Uygun Konular
Toplumsal Göstergeler
Verilerin Yerinin Belirlenmesi
Kısıtlamalar
ÇIKARIM VE KURAMI TEST ETME SORUNLARI
Tepkisiz Verilerden Çıkarımda Bulunma
Etik Kaygılar
SONUÇ

> *Yalnızca görüşme ya da anket kullanımının, rakip açıklamaları yanıtlamadan bıraktığı bir dizi araştırma koşulu vardır. Burada belirtilen daha az popüler ölçüm sınıflarının amacı, bu zayıf noktaları desteklemek ve geçerliğe yönelik tehditleri değerlendirmek için bilgi sağlamaktır. Bu ölçüleri kullanmanın getirisi yüksektir; ama yaklaşım, araştırmayı yürütenden daha fazlasını talep eder.*
> – Eugene Webb ve d., *Nonreactive Measures in the Social Sciences* (Sosyal Bilimlerde Tepkisiz Ölçümler), s. 315-316.

Deneyler ve tarama araştırması *tepkilidir*; yani incelenen insanlar, incelendikleri gerçeğinin farkındadır. Bu bölümde *tepkisiz* olan, yani, incelenenlerin bir araştırma projesinin parçası olduklarını bilmediği dört araştırma tekniğini öğreneceksiniz.

Tepkisiz teknikler büyük ölçüde pozitivist ilkelere dayanır, ama aynı zamanda yorumlayıcı ve eleştirel araştırmacılar tarafından da kullanılır.

Öğreneceğiniz ilk teknik, yaratıcı **tepkisiz ölçümlerin** gevşek bir toplamıdır. Bunu, nicel araştırma tasarımının temelleri üzerinde yükselen ve sosyal bilimlerde iyi geliştirilmiş bir araştırma tekniği olan içerik analizi takip eder. Son iki teknik, var olan istatistikler ve ikincil analiz, hükümet belgelerinden ya da önceki taramalardan mevcut bilgilerin toplanmasına işaret eder. Araştırmacılar yeni soruları yeni yollardan ele almak için verileri inceler. Veriler ilk toplandıkları zaman tepkili olmuş olabilir, ama araştırmacı yeni soruları tepkili etkiler olmadan ele alabilir.

TEPKİSİZ ÖLÇÜM

Tepkisiz Araştırmanın Mantığı

Tepkisiz ölçüm, araştırmacı ilgi çekici bir değişkene işaret eden bir şey fark ettiğinde başlar. Tepkisiz ya da **dikkat çekmeyen ölçümler**de (yani, göze batıcı ya da zorlayıcı olmayan ölçümlerde), incelenen insanlar incelendiklerinin farkında değildir; ancak toplumsal davranışlarının veya eylemlerinin kanıtlarını "doğal" olarak bırakırlar. Dikkatli araştırmacı, incelenenleri rahatsız etmeden kanıtlardan davranışlar veya tutumlara dair çıkarımda bulunur. Fark edilmeyen gözlem de bir tepkisiz ölçüm türüdür. Örneğin McKelvie ve Schamer (1988), sürücülerin dur işaretlerini gördüklerinde durup durmadığını dikkat çekmeden gözlemledi. Gece ve gündüz gözlemlerde bulundular. Gözlemciler sürücü erkek mi, kadın mı; tek başına mı, yoksa yanında yolcular mı bulunuyor; başka trafik var mı, araba tamamen duruyor mu, iyice yavaşlıyor mu, yoksa hiç durmadan geçip gidiyor mu diye dikkat etti. Daha sonra bu gözlemleme türünü, saha araştırmasında kullanılan biraz daha farklı bir türle karşılaştıracağız.

Tepkisiz ya da Dikkat Çekmeyen Gözlemleme Çeşitleri

Tepkisiz ölçümler çeşitlilik gösterir; araştırmacılar, toplumsal davranışı ölçmek için dolaylı yollar icat etmekte yaratıcılıklarını kullanmıştır (bkz. Kutu 11.1). Ölçümlerin tepkisiz olmaları dışında çok az ortak yönü olduğu için en iyisi onları örnekler aracılığıyla öğrenmektir. Bazıları, seçici aşınmanın bir ölçü olarak kullanıldığı **azalma ölçümleri**dir, bazıları da geride bırakılan şeylerin biriktirilmesine dayalı olan **artış ölçümleri**dir.[1]

Tepkisiz ölçümler İncelenen insanların bir çalışmanın parçası olduklarından habersiz olduğu bir ölçümler grubudur.

Dikkat çekmeyen ölçümler İncelenen insanların, ölçümler zorlayıcı olmadığı için incelendiklerinin nasıl farkında olmadığını vurgulayan tepkisiz ölçümler için kullanılan başka bir addır.

KUTU 11.1 Mezar Taşlarından Veri Elde Etme

Foster ve meslektaşları (1998), Illinois'de bir bölgede yer alan 10 mezarlıkta üzerlerindeki tarih 1830'dan 1989'a kadar uzanan mezar taşlarını inceledi. Gömülü 2.028 kişinin 2.000'den fazlasının doğum ve ölüm tarihleri ve cinsiyeti hakkında veri elde ettiler. Araştırmacılar, bölgenin bazı ulusal eğilimlerden dolayı farklılık gösterdiğini öğrendi. Mezar taşı tasarımlarının iki zirvesi olduğunu (ilkbahar ve kış), 10 ile 64 yaş arası kadınların ölüm oranının erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu ve genç insanların yaz sonunda öldüğünü, buna karşılık yaşlıların kış sonunda öldüğünü buldular.

Araştırmacılar, aile içindeki cinsiyet ilişkilerinin oturma kalıplarına nasıl yansıdığını anlamak için farklı tarihsel dönemlerdeki aile portrelerini incelemiştir. Kent antropologları, çöpe atılanlardan yaşam tarzları hakkında bilgi edinmek için çöp yığınlarının içindekileri incelemiştir (örn. içki şişeleri, alkol tüketim düzeyini gösterir). Çöpe dayanarak, insanların alkol tüketimlerini yüzde 40 ile 60 oranında daha az bildirdiği ortaya konmuştur (Rathje ve Murphy, 1992:71). Araştırmacılar sürücülerin radyo dinleme alışkanlıklarını incelemek için tamirhanedeki arabaların radyolarının hangi istasyona ayarlı olduğunu kontrol etmiştir. Farklı sergilere yönelik ilgiyi, bir müzenin farklı bölümlerinde zemindeki yıpranmış karoları belirleyerek ölçmüşlerdir. Temalardaki cinsiyet farklılıklarını göstermek için liselerde kız ve erkek tuvaletlerindeki duvar resmi/yazısı farklılıklarını araştırmışlardır. Bazı araştırmacılar, yaşamlarının sonraki dönemlerinde psikolojik sorunları olanlarla olmayanların lisedeki etkinliklerini karşılaştırmak için lise yıllıklarını incelemiştir. Araştırmacılar, bir siyasi adayın destekçilerinin trafik kurallarına öteki adayların destekçilerinden daha fazla uyup uymadığını görmek amacıyla farklı siyasi adayları desteklemek için tamponlara yapıştırılan çıkartmalara dikkat etmiştir. Bazı araştırmacılar, daha da ileriye giderek televizyon izleme alışkanlıklarını ölçmek için reklam aralarında tuvalet kullanımına bağlı olarak su basıncındaki değişiklikleri kaydetmiştir.[2] (Ayrıca bkz. Kutu 11.2.)

Kayıt ve Belgeleme

Tepkisiz ölçüler oluşturma, nicel ölçüm mantığına tabidir; ancak nitel araştırmacılar da tepkisiz gözlem kullanır. Bir araştırmacı önce bir yapı kavramlaştırır, sonra yapıyı, onun ölçümü olan tepkisiz ampirik kanıtlarla bağlantılandırır. Değişkenin işlemsel tanımına, araştırmacının gözlemleri nasıl sistematik olarak belirttiği ve kaydettiği de dahildir.

Azalma ölçümleri İnsanların etkinliğine bağlı olarak yüzeylerin yıpranması ya da bozulmasının tepkisiz ölçümleridir.

Artış ölçümleri İnsanların etkinliğinin artıkları ya da geride bıraktıklarının tepkisiz ölçümleridir.

KUTU 11.2 Tepkisiz Ölçüm Örnekleri

FİZİKSEL İZLER

Aşınma: Yıpranma, daha çok kullanıma işaret eder.
Örnek: Araştırmacı, bir kreşteki aynı anda satın alınmış olan çocuk oyuncaklarını inceliyor. Yıpranmış oyuncaklar, çocukların onlara daha fazla ilgi gösterdiğine işaret ediyor.
Artış: Fiziksel kanıtların birikmesi, davranışa işaret eder.
Örnek: Araştırmacı, kız ve erkek yurtlarının çöp kutularındaki meşrubat teneke kutularının markalarını inceliyor. Bu çalışma, her iki cinsin tercih ettiği meşrubat türleri ve markalarını gösterir.

ARŞİVLER

İdeyen Kayıtlar: Düzenli olarak yenilenen kamu kayıtları pek çok şeyi açığa çıkarabilir.
Örnek: Araştırmacı, gelin ve damatların yaşını öğrenmek için evlenme kayıtlarını inceliyor. Bölgesel farklılıklar, ülkenin belirli bölgelerinde erkeklerin daha genç kadınlarla evlenmeyi daha çok tercih ettiğine işaret ediyor.
Diğeki Kayıtlar: Düzensiz veya özel kayıtlar pek çok şeyi açığa çıkarabilir.
Örnek: Araştırmacı, öğrenci kayıtlarının kararlılık gösterdiği 10 yıl boyunca bir üniversite dekanının ofisi için satın alınan kağıt tabakalarının sayısını buluyor. Oldukça büyük bir artış, kırtasiye giderlerinin arttığına işaret eder.

GÖZLEMLEME

Dış Görünüş: İnsanların görünüşü toplumsal etkenlere işaret ediyor olabilir.
Örnek: Araştırmacı, öğrencilerin okullarının rengini ve sembollerini taşıyan giysiler giymeleri olasılığının okul takımı bir maçı kazandıktan sonra mı, yoksa kaybettikten sonra mı daha yüksek olduğunu anlamak için öğrencileri izliyor.
Davranışları Sayma: Bir şeyi kaç kişinin yaptığını saymak bilgilendirici olabilir.
Örnek: Araştırmacı, bir dur işareti gördüğünde tam olarak duran ya da iyice yavaşlayarak geçen erkek ve kadınları sayıyor. Bu çalışma, otomobil kullanma davranışlarında cinsiyet farklılıklarına işaret eder.
Süre: İnsanların bir şeyi yapmasının ne kadar uzun sürdüğü, dikkatlerinin göstergesi olabilir.
Örnek: Araştırmacı, erkek ve kadınların bir nü erkek tablosunun ve bir nü kadın tablosunun önünde duraklama süresini ölçüyor. Süre, her cinsin aynı veya karşı cinsten çıplaklığa yönelik ilgisini ya da bundan duyduğu mahcubiyeti gösterebilir.

Tepkisiz ölçümler bir yapıyı dolaylı olarak gösterdiği için araştırmacının ilgi konusu olan yapı dışındaki gözlemleme gerekçelerini ortadan kaldırması gerekir. Örneğin, bir araştırmacı bir mağazadaki müşteri yaya trafiğini ölçmek istiyor olsun. Araştırmacının ölçüsü, zemindeki karoların kirliliği ve yıpranmasıdır. Önce, müşteri trafiğinin ne anlama geldiğini netleştirir (örn. Zemin, mağazanın başka bir bölümüne giden yolun zemini mi? Görsel teşhir için iyi bir konumu var mı?). Daha sonra, karolar üzerindeki toz toprağı sistematik olarak ölçer, ölçümü öteki yerlerin ölçümleriyle karşılaştırır ve sonuçları düzenli olarak (örn. ayda bir) kaydeder. Nihayet araştırmacı, gözlemlerdeki diğer gerekçeleri (örn. zemin karosunun kalitesi düşük ve daha çabuk yıpranıyor ya da konum, mağaza çıkışlarından birine yakın bir yerde) ortadan kaldırır.

İÇERİK ANALİZİ

İçerik Analizi Nedir?

İçerik analizi, metin içeriği toplama ve analiz etme tekniğidir. *İçerik* iletilebilen sözcükler, anlamlar, resimler, semboller, düşünceler, temalar veya herhangi bir iletiye gönderme yapar. *Metin*, bir iletişim ortamı görevi gören her türden yazılı, görsel ya da sözlü öğedir. Kitapları, gazete veya dergi makalelerini, reklamları, söylevleri, resmî belgeleri, filmleri veya video kayıtlarını, şarkı sözlerini, fotoğrafları, giyim eşyasını veya sanat eserlerini kapsar. Örneğin Cerulo (1989), ulusal marşları incelemiştir.

İçerik analizi, yüz yıl önceye kadar uzanır ve edebiyat, tarih, gazetecilik, siyaset bilimi, eğitim, psikoloji ve benzeri pek çok alanda kullanılır. Alman Sosyoloji Topluluğu'nun 1910 yılındaki ilk toplantısında Max Weber, içerik analizini gazeteleri incelemek için kullanmayı önermiştir.[3]

Nicel içerik analizinde araştırmacı, bir metnin sembolik içeriğinin sayısal betimlemesini oluşturmak için objektif ve sistematik sayma ve kaydetme prosedürleri kullanır.[4] İçerik analizinin nitel ya da yorumlayıcı türleri de vardır (bkz. Kutu 11.3). Burada, bir metnin içeriği hakkındaki nicel verilere vurgu yapılmaktadır.

İçerik analizi tepkisizdir; çünkü bir metne, bir okur ya da alıcıya iletilmek üzere sözcükler, mesajlar veya semboller yerleştirme süreci, metnin içeriğini analiz eden araştırmacının etkisi olmaksızın gerçekleşir. Örneğin bu kitabın yazarı olarak ben, siz öğrencilere araştırma yöntemleri içeriğini iletmek için kelimeler yazdım ve diyagramlar çizdim. Kitabın yazılma biçimiyle sizin onu okuma biçiminiz, kitabın herhangi bir içerik analizi yapma niyeti ya da bilgisinden muaftır.

İçerik analizi, araştırmacının bir iletişim kaynağındaki (bir kitap, makale, film, vb.) içeriği (mesajları, anlamları, vb.) açığa çıkarmasına olanak sağlar. Araştırmacının içeriği iyiden iyiye incelemesine ve içeriği sıradan bir kitap okuma veya bir televizyon programı izleme biçiminden farklı bir biçimde keşfetmesine izin verir.

Araştırmacı, içerik analiziyle birçok metnin içeriğini karşılaştırabilir ve onu nicel tekniklerle (örn. çizelgeler ve tablolar) analiz edebilir. Buna ek olarak, metnin farkına varılması zor yönlerini açığa çıkarabilir. Örneğin, televizyon reklamlarını izlerken, pahalı ürünlerin (örn. lüks arabalar, kürkler, mücevherat, parfüm, vb.) reklamlarında Beyaz olmayanların nadiren göründüğünü düşünebilirsiniz. İçerik analizi, sistematik olmayan gözleme dayalı belirsiz düşüncelerinizin doğru olup olmadığını objektif, nicel terimlerle belgeleyebilir. Metin hakkında yinelebilir, kesin sonuçlar verir. İçerik analizi yürüten araştırmacı verileri topladığında, onları istatistik kullanarak aynen deney ya da tarama araştırmacısının yapacağı gibi analiz eder.

Metin Taşıdığı sembolik anlamın içerik analiziyle ölçüldüğü bir iletişim ortamı için kullanılan genel addır.

KUTU 11.3 Nitel Araştırmacılar Belgeleri veya İstatistiksel Raporları Nasıl İnceler

Yorumlayıcı ya da eleştirel yaklaşımları kullanan nitel araştırmacılar da istatistiksel bilgiler içeren rapor ve belgeleri inceler, ancak bunu farklı biçimde yaparlar. Belgeleri ve istatistiksel raporları kültürel nesneler ya da toplumsal anlam ileten ortamlar olarak görürler. Belgeleri, anlamı taşıyan öteki kültürel nesneler alanına (örn. anıtlar, günlükler, partisyonlar, alışveriş listeleri, binalar, fotoğraflar, resimler, mühendislik çizimleri, web sayfaları) dahil olarak görürler. Örneğin mimari bir zemin planı, toplumsal anlamlar ileten uzamsal düzenlemeleri ifade eden bir belgedir. Bazı ofisler, belirli mesleki konumların sahipleri için tasarlanmış olan büyük pencereli çekici yerlere yerleştirilmiştir.

Bir belgeyi ya da istatistiksel raporu doğal bir içerik mahfazası gibi görmek yerine nitel araştırmacılar, bu belge ya da raporun yaratıldığı, dağıtıldığı ve alındığı daha genel bağlamı inceler. İnşacı bir bakış açısıyla (4. Bölümde tartışıldı) tutarlı biçimde nitel araştırmacılar, (yaratıcılarının niyetleri dahil olmak üzere) bir belgenin yaratılmasından çeşitli alıcılar/tüketiciler tarafından alınmasına ya da tüketilmesine kadar uzanan bütün süreci vurgular ve belgeyi toplumsal bir bağlama oturtur. Kısacası, belge ya da raporun kendisini, kendi başına kültürel anlam taşıyan kültürel bir nesne olarak ele alırlar. Bir belge ya da raporun içindeki içeriği inceleyebilirler, ama kendilerini içerikle sınırlamazlar.

Nitel araştırmacılar, insanların sözcükler ve sayıların yanı sıra anlam temelinde düşündüğünü ve etkileşimde bulunduğunu vurgular. Örneğin, bir belgenin içeriği sağlık çalışanlarına tıbbi bilgiler iletiyor, bir kişiye bir sosyal hizmete erişim hakkı veriyor, yetkilileri sorunlu coğrafi bölgeler hakkında bilgilendiriyor veya bir kişiye bir ülkeye giriş izni veriyor/giriş yasağı koyuyor olabilir. Farklı insanlar aynı belge veya raporu farklı zamanlarda farklı kullanımlara sokuyor olabilir; ayrıca, belgeleri "okuma" ya da yorumlama süreçleri çoğu kez eğitime ve kurallara bağlıdır. Örneğin insanlar bir tıbbi kayıt, istatistiksel rapor ya da pasaportta nelere dikkat edileceğini öğrenir. Aynı belgeye bakan insanlar farklı şeyler görebilir, farklı kurallara uyabilir ve belgeyi farklı amaçlarla kullanabilir (örn. sigorta bedelinin ödenmesi veya bir tıbbi reçete yazılması, bir hipotezin test edilmesi ya da yeni bir kamu binası için ödenek tahsis edilmesi, birinin ülkeye girişine izin verilmesi ya da bir çekin bozdurulması). Bir belgenin ve içeriğinin birden çok yönüne bakarlar. Örneğin, bir dergi makalesi okurları eğlendiren içeriğe sahip olabilir, bir yazarın itibar kazanmasına olanak veren bir araç olabilir, bir kamu tartışmasını tetikleyebilir ve dergi satışlarını artırmanın bir yoludur (kültürel nesnelerin ve belgelerin incelenmesiyle ilgili olarak bkz. Griswold, 1987, 1994 ve Prior, 2003).

İçerik Analizine Uygun Konular

Araştırmacılar içerik analizini pek çok amaçla kullanmıştır: popüler şarkılardaki temalar ve ilahilerdeki dinî sembolleri, gazetelerin kapsama eğiliminin olduğu konularla başyazılarının ideolojik tonunu, ders kitaplarında ya da uzun metrajlı filmlerdeki basmakalıp cinsiyet rollerini, farklı ırklardan insanların televizyon reklamları ve programlarında ne sıklıkta göründüğünü, açık uçlu tarama sorularına verilen yanıtları, savaş sırasında düşman propagandasını, popüler dergi kapaklarını, intihar notlarından yola çıkarak kişilik özelliklerini, reklam mesajlarının temalarını, sohbetlerde cinsiyet farklılıklarını vb. incelemek.

Araştırmacıların içerik analizine dayalı olarak yaptığı genellemeler, kültürel iletişimin kendisiyle sınırlıdır. İçerik analizi, bir iddianın doğruluğunu belirleyemez

veya edebiyatın estetik niteliklerini değerlendiremez. Metnin içeriğini açığa çıkarır, ama içeriğin anlamını yorumlayamaz. Araştırmacıların metni doğrudan incelemesi gerekir. Holsti (1968a:602), şu uyarıda bulunmuştur: "İçerik analizi, belgelerin öznel olarak incelenmesinin yerine geçecek şekilde değil, onu destekleyecek şekilde görülmelidir".

İçerik analizi, üç tür araştırma problemini çözmek için yararlıdır. Birincisi, metnin büyük hacminden kaynaklanan sorunlarda faydalı olur. Araştırmacı büyük miktarda metni (örn. yıllar boyu yayımlanmış gazete yazıları) örnekleme ve birden çok kodlayıcıyla ölçebilir. İkincisi, bir konunun "belirli bir mesafeden" incelenmesi gerektiğinde yararlıdır. Örneğin tarihsel belgeler, ölmüş birinin yazıları, ya da bir düşman ülkenin haber bültenlerini incelemek için içerik analizi kullanılabilir. Son olarak, içerik analizi, bir metnin içinde üstünkörü gözlemle fark edilmesi zor olan mesajları açığa çıkarabilir. Metnin yaratıcısı veya okurları, içerdiği bütün temalar, önyargılar ya da özelliklerden haberdar olmayabilir. Örneğin okul öncesi çocuklar için resimli kitapların yazarları, çocukları geleneksel basmakalıp cinsiyet rollerinde resmetmeyi bilinçli olarak tasarlıyor olmayabilir, ama içerik analizi, bu kitaplarda ciddi ölçüde basmakalıp cinsel rol bulunduğunu ortaya çıkarmıştır.[5] Başka bir örnek, tamamı erkek ve tamamı kadın olan gruplar içindeki sohbetlerdir. İnsanlar farkında olmayabilir, ancak aynı cinsten gruplar içinde kadınlar kişiler arası meseleler ve toplumsal ilişkiler hakkında, erkekler ise başarı ve saldırgan temalar hakkında daha çok konuşmaktadır.[6]

Ölçüm ve Kodlama

Genel Sorunlar. Dikkatli ölçüm çok önemlidir, çünkü araştırmacı dağınık ve bulanık sembolik iletişimi ele alarak onu kesin, objektif, nicel verilere dönüştürür. Yinelemeyi mümkün hale getirmek için kodlama prosedürlerini özenle tasarlar ve belgeler. Örneğin araştırmacı, yaşlı karakterlerin olumsuz klişeler anlamında dizi filmlerde ne sıklıkta canlandırıldığını belirlemek istiyor olsun. "Yaşlılara dair olumsuz klişeler" yapısının bir ölçüsünü geliştirir. Kavramlaştırma, yaşlı insanları mutlaka doğru biçimde yansıtmayan klişelerin ya da olumsuz genellemelerin bir listesiyle sonuçlanabilir (örn. bunak, unutkan, huysuz, güçsüz, duyma güçlüğü çeken, yavaş, hasta, bakımevlerinde, etkisiz, muhafazakâr, vb.). Örneğin 65 yaşın üzerindeki insanların yüzde 5'i bakımevinde kalıyorsa, ancak televizyonda 65 yaşın üzerindekilerin yüzde 50'si bakımevinde kalıyor olarak canlandırılıyorsa, bu bir olumsuz klişe oluşturma örneğidir.[7]

İçerik analizinde yapılar, bir **kodlama sistemi** ile işlemselleştirilir. Kodlama sistemi, metindeki bilgileri sistematik olarak gözlemleme ve kaydetme biçimleriyle ilgili bir dizi talimat ya da kuraldır. Araştırmacı, kodlama sistemini incelenen metin ya da iletişim ortamı türüne göre uyarlar (öm. televizyon dizi filmi, roman, dergi reklamlarındaki fotoğraflar, vb.). Bu sistem ayrıca araştırmacının analiz birimine bağlıdır.

Birimler. İçerik analizinde analiz birimi çok büyük çeşitlilik gösterebilir. Bir kelime, cümle, tema, hikâye konusu, gazete makalesi, özellik vb. olabilir. Analiz birimlerine ek olarak, araştırmacılar, içerik analizinde analiz birimiyle aynı olabilecek ya da olmayabilecek başka birimler de kullanır: kayıt birimleri, bağlam birimleri ve numaralama birimleri. Bunlar arasında çok az fark vardır, bu yüzden kolaylıkla birbirleriyle karıştırılabilirler, ama her birinin ayrı bir rolü bulunur. Basit projelerde bu üçü de aynıdır.

Ölçülen Nedir? İçerik analizinide ölçüm için **yapılandırılmış gözlem** kullanılır: yazılı kurallara dayandırılan sistematik, dikkatli gözlem. Kurallar, gözlemlerin nasıl kategorilere ayrılacağını ve sınıflandırılacağım açıklar. Öteki ölçümlerde olduğu gibi kategorilerin karşılıklı dışlayıcı ve kapsayıcı olması gerekir. Yazılı kurallar incelemeyi mümkün kılar ve güvenilirliği artırır. Araştırmacılar, ön kodlama kurallarıyla başlar, ancak sonra bir pilot çalışma yürütür ve buna dayanarak kodlamayı rafine hale getirir.

Kodlama sistemleri metin içeriğinin dört özelliğini belirler: sıklık, yönelim, yoğunluk ve alan. Araştırmacı bir içerik analizi araştırma projesinde bu özelliklerinin birinden başlayıp dördünü de ölçebilir.

Sıklık. Sıklık, basitçe, bir şeyin olup olmadığını ve eğer oluyorsa ne sıklıkta olduğunu saymaktır. Örneğin belirli bir haftada bir televizyon programında yaşlı kaç kişi görünüyor? Bütün karakterlerin yüzde kaçını teşkil ediyor ya da programların yüzde kaçında görünüyorlar?

Yönelim. Yönelim, içerikteki mesajların yönünü bir devamlılık çizgisi boyunca (örn., olumlu ya da olumsuz, destekleyici ya da karşı) belirtmektir. Örneğin, bir araştırmacı televizyondaki yaşlı bir karakterin olası davranış biçimlerinin bir listesini düzenler. Bazıları olumlu (örn. cana yakın, bilge, düşünceli) ve bazıları olumsuzdur (örn. kaba, sıkıcı, bencil).

Yoğunluk. Yoğunluk, bir yönelimdeki mesajın şiddeti ya da gücüdür. Örneğin, unutkanlık özelliği önemsiz derecede (örn. evden çıkarken anahtarlarınızı yanınıza almayı hatırlamama, yıllardır görmediğiniz birinin adını hatırlamanızın zaman alması) veya önemli derecede (örn. adınızı hatırlamama, kendi çocuklarınızı tanımama) olabilir.

Kodlama sistemi Araştırmacının metindeki sembolik içeriği nicel verilere sistematik olarak nasıl çevirdiğini açıklamak için içerik analizinde kullanılan bir dizi talimat ya da kuraldır.

Yapılandırılmış gözlem Son derece örgütlü bir toplumsal ortamda ne olup bittiğini izlemek için, gözleme ve belgelendirmeye dair sistematik kurallara uygun bir yöntemdir.

Alan. Araştırmacı bir metindeki mesajın boyutlarını ya da ona ayrılan yeri ya da hacmi kaydedebilir. Yazılı metnin *alanı*, sözcükleri, cümleleri, paragrafları sayarak ya da bir sayfanın alanı ile (örn. santimetre kare olarak) ölçülür. Video metni ya da sesli metin için alan, tahsis edilen zamanla ölçülebilir. Örneğin, bir TV karakteri, iki saatlik bir programda yalnızca birkaç saniyeliğine ya da sürekli olarak her sahnede görünebilir.

Kodlama, Geçerlik ve Güvenilirlik

Açık Kodlama. Bir metindeki görünür, yüzeydeki içeriğin kodlanmasına **açık kodlama** denir. Örneğin, araştırmacı bir deyim ya da sözcüğün (örn. kızıl) yazılı metinde kaç kez geçtiğini veya belirli bir eylemin (örn. öpüşme) bir fotoğrafta ya da video görüntüsünde kaç kez göründüğünü sayar. Kodlama sistemi daha sonra metne yerleştirilen terimler ya da eylemleri listeler. Araştırmacı, metindeki kelimeler ya da deyimleri aramak için bir bilgisayar programı kullanabilir ve sayma işleminin bilgisayar programına yaptırabilir. Bunu yapmak için bilgisayar programını öğrenir, ilgili kelimeler ve deyimlerin kapsamlı bir listesini oluşturur ve metni bilgisayarların okuyabileceği bir formata sokar.[8]

Açık kodlama oldukça güvenilirdir, çünkü deyim veya sözcük ya vardır ya da yoktur. Ne yazık ki, açık kodlama, kelime veya deyimlerin yan anlamlarını hesaba katmaz. Aynı kelime bağlama göre farklı anlamlar alabilir. Bir kelimenin birden çok anlamının olması olasılığı, açık kodlamanın ölçüm geçerliğini kısıtlar.

Örneğin, *kızıl* bir kapağı olan, *kızıl*larla ilgili bir kitap okudum. Kitabın raflarda yerini alması gecikince, yayınevinde *kızıl*ca kıyamet kopmuştu. Kitabın editörü ise oğlu *kızıl*a yakalandığı için geciktiğini belirterek, bu konuda kendisine *kızıl*mamasını rica etmişti. Kitapta, *kızıl* saçlı sürücü, gurubun *kızıl*lığında sonbaharın *kızıl* yapraklarının *kızıl* yelde uçuşmasını izlemek için *kızıl* kamyonunu yol kenarına çektiği sırada, *kızıl* bayrak taşıyan bir grup *kızıl*, birdenbire *kızıl*ağaçların arasından çıkıvermiş, seslerden ürken *kızıl*kuyruklar dallardan havalanmıştı. *Kızıl*elmacılar, *kızıl*lardan hoşlanmaz. *Kızıl*lar arasında, *kızıl* fenerler sokağında gördüğü *kızıl* saçlı bir kıza âşık olduğu için ağlamaktan gözleri kıp*kızıl* olmuş bir oğlan vardı, ancak kitabın baş kahramanı, boğalarla değil, *kızıl*tilkilerle güreşen *kızıl* kepli, *kızıl* burunlu bir matadordu. *Kızıl*a çalan kestane saçlı, *kızıl* dudaklı kızlarının yaptığı *kızıl*cık şerbetini çok severdi. Kendisi *kızıl* cahil olduğu halde, kızları okuyabilsin diye şafağın *kızıl*lığında kalkar, çalışmaya koyulurdu.

Örtük Kodlama. *Anlambilimsel analiz* olarak da adlandırılan **örtük kodlama**

Açık kodlama Araştırmacının önce kelimeler, deyimler veya sembollerin bir listesini geliştirdiği ve daha sonra onları bir iletişim ortamına yerleştirdiği içerik analizi kodlama türüdür.

Kullanan bir araştırmacı, bir metnin içeriğinde altta yatan, örtülü anlamı arar. Örneğin araştırmacı, bir paragrafın tamamını okur ve erotik temalar mı, yoksa romantik bir ruh hali mi içerdiğine karar verir. Kodlama sisteminin genel kuralları, araştırmacının metni yorumlamasında ve belirli temalar ya da ruh hallerinin bulunup bulunmadığına karar vermesinde yol göstericidir.

Örtük kodlama, açık kodlamadan daha az güvenilir olma eğilimindedir. Bir kodlayıcının dil ve toplumsal anlam bilgisine dayanır.[9] Eğitim, pratik ve yazılı kurallar, güvenilirliği artırır, ama yine de temalar, ruh halleri ve benzerlerini tutarlı biçimde belirlemek zordur. Ancak, örtük kodlamanın geçerliği açık kodlamanınkini geçebilir, çünkü insanlar anlamı, yalnızca kelimelerle değil, bağlama bağlı olarak pek çok örtülü biçimde iletebilir.

Bir araştırmacı hem açık hem örtük kodlama kullanabilir. Eğer iki yaklaşım uyuşursa, nihai sonuç güçlendirilmiş olur; eğer uyuşmazsa araştırmacı, işlemsel ve kuramsal tanımları yeniden incelemek isteyebilir.

Kodlayıcılar Arası Güvenilirlik. İçerik analizi çoğu kez çok sayıda birimden gelen bilgileri kodlamayı gerektirir. Bir araştırma projesi düzinelerce kitap, yüzlerce saatlik televizyon programı veya binlerce gazete makalesinin içeriğini gözlemlemeyi gerektirebilir. Araştırmacı, bilgileri kişisel olarak kodlamasına ek olarak, kodlamaya yardımcı olması için asistanlar tutabilir. Kodlayıcılara, kodlama sistemini öğretir ve bir kayıt sayfasının doldurulması konusunda onları eğitir. Kodlayıcıların değişkenleri anlaması, kodlama sistemine uyması ve belirsizlikleri sorması gerekir. Araştırmacı, tutarlı olabilmek için kodlama başladıktan sonra ortaya çıkan belirli bir yeni kodlama durumunun nasıl ele alınacağı konusunda verdiği kararları kaydeder.

Birden çok kodlayıcı kullanan bir araştırmacı, kodlayıcılar arasında tutarlılık olup olmadığını *daima* kontrol etmelidir. Bunu, kodlayıcılardan birbirlerinden bağımsız olarak aynı metni kodlamalarını isteyerek ve sonra kodlayıcılar arasındaki tutarlılığı kontrol ederek yapar. Araştırmacı, eşdeğerlik güvenilirliğinin bir türü olan **kodlayıcılar arası güvenilirliği** kontrol etmek için kodlayıcılar arasındaki tutarlılık derecesini gösteren istatistiksel bir katsayı kullanır.[10] Katsayı, içerik analizi araştırmasının sonuçlarıyla birlikte *daima* belirtilir.

Kodlama süreci oldukça uzun bir süreye yayıldığında (örn. üç aydan fazla), araştırmacı ayrıca her bir kodlayıcının daha önce kodlanmış olan metin örneklemlerini bağımsız olarak kodlamasını sağlayarak kararlılık güvenilirliğini ölçer. Daha sonra kodlamanın kararlı mı, yoksa değişken mi olduğunu kontrol eder. Örneğin, altı saatlik televizyon dizisinin bölümleri Nisan ayında kodlandıktan sonra, kodlayıcılar, başlangıçtaki kodlama kararlarına bakmaksızın Temmuz ayında bölümleri yeniden kodlar. Eğer kodlamada büyük sapmalar varsa, yeniden eğitim ve metnin ikinci kez kodlanması gerekir.

Görsel Materyalde İçerik Analizi. Araştırmacılar, fotoğraf, resim, heykel, binalar, giysiler ve videolar ve filmler gibi görsel "metinleri" incelemek için içerik analizi kullanmıştır. Görsel "metni" analiz etmek zordur, çünkü mesajları ya da duygusal içeriği dolaylı olarak imgeler, semboller ve metaforlar aracılığıyla iletir. Dahası, görsel imgeler çoğunlukla birden çok anlam düzeyinde karışık mesajlar içerir.

Görsel metne içerik analizi uygulamak için araştırmacının görsel metin içindeki anlam(lar)ı "okuması" gerekir. Göstergeleri yorumlamalı ve sembolik imgelere iliştirilmiş anlamları keşfetmelidir. Bu tür bir "okuma" mekanik (imge X her zaman G anlamını taşır) değildir; büyük ölçüde kültürel bağlama dayalıdır, çünkü bir imgenin anlamı kültüre bağlıdır. Örneğin, kırmızı ışık kaçınılmaz olarak "dur" anlamına gelmez; sadece insanların ona bu anlamı verdiği kültürlerde "dur" anlamını taşır. İnsanlar sembolik imgelere iliştirdikleri kültürel anlamlar inşa eder ve anlamlar zaman içinde değişebilir. Bazı anlamlar, ötekilerden daha nettir ve sembollerle imgelere daha sıkı biçimde iliştirilmiştir.

Çoğu insan hâkim kültürün temel sembollerine yüklenen ortak bir anlamı paylaşır, ancak çeşitli insanlar bir sembolü farklı biçimlerde okuyabilir. Örneğin, bir grup insan bir ulusal bayrağı yurtseverlik, ulusa karşı görev ve geleneğe değer verilmesi olarak "okur". Ötekiler için bayrak korku uyandırır, çünkü onu devletin hâkimiyeti, iktidarın kötüye kullanılması ve askerî saldırganlık olarak okurlar. İmgelerin içerik analizini yapmak isteyen bir araştırmacının, sembollerin potansiyel olarak çeşitli okumalarının bilincinde olması gerekir.

Sosyopolitik gruplar, anlam iliştirilmiş yeni semboller icat ya da inşa edebilir (örn. pembe bir üçgen, eşcinsel gururunu temsil eder hale gelmiştir). Var olan önemli sembollerin anlamını denetlemek için mücadele verebilirler. Örneğin, bazı insanlar Noel ağacına dinî bir anlam atfetmek ister; başkaları onun, dinî içeriği olmaksızın geleneğin ve aile değerlerinin bir kutlamasını temsil etmesini; daha başkaları ise ticari amaçlarla neşeli bir tatil dönemi anlamına gelmesini ister. İmgelerin karmaşık, çok katmanlı anlamı olan sembolik içeriği bulunduğu için araştırmacılar, içerik analizinde imgelerle ilgili nitel yargıları çoğu kez nicel verilerle birleştirir.

Örneğin Chavez (2001), başlıca Amerikan dergilerinin ABD'ye göç sorunuyla ilgili kapaklarına içerik analizi uygulamıştır. 1970'lerin ortalarından 1990'ların ortalarına kadar 10 derginin kapaklarına bakmış, kapakları şu üç ana mesajdan birini taşıyor olarak sınıflandırmıştır: olumlayıcı, alarm veren ya da tarafsız veya dengeli. Sınıflandırmanın ve mesajlardaki eğilimleri belirlemenin ötesinde, fotoğraflardaki insan bileşiminin (ırk, cinsiyet, yaş ve giyim) ve Özgürlük Anıtı veya ABD bayrağı gibi

Örtük kodlama Araştırmacının temalar ya da motifler gibi öznel anlamları belirlediği ve sonra onları bir iletişim ortamına sistematik olarak yerleştirdiği içerik analizi kodlama türüdür.

Kodlayıcılar arası güvenilirlik Birden çok içerik kodlayıcının bulunduğu içerik analizinde kodlayıcılar arasında büyük ölçüde tutarlılık gerektiren eşdeğerlik güvenilirliğidir.

başlıca sembollerin tekrarlanan kullanımının nasıl mesajlar ilettiğine dikkat etmiştir.

Chavez, dergi kapaklarının kültürel anlamın yaratıldığı bir konum ya da yer olduğunu öne sürmüştür. Dergi kapaklarındaki görsel imgelerin birçok anlam düzeyi vardır ve imgelere bakanlar, kültürel bilgilerini kullanarak imgeyi okurken belirli anlamlar inşa eder. Kolektif olarak kapaklar, bir dünya görüşü iletir ve bir ülke ile halkı hakkında mesajlar ifade eder. Örneğin, güçlü ve şefkat dolu Özgürlük Anıtı ikonunu (mesaj: hoşgeldiniz göçmenler) gösteren bir dergi kapağı, güçlü Asyalı yüz özelliklerine sahip olacak (mesaj: Asyalı göçmenler ulusal kültürü çarpık hale getirdi ve ulusun ırksal düzenini değiştirdi) veya elinde büyük bir "dur" levhası taşırken gösterecek (mesaj: göçmenler dışarı) şekilde değiştirilmişti. Chavez (2001:44), şu gözlemde bulunmuştur: "dergilerdeki imgeler, hem halihazırdaki 'Amerikan' kimliğine göndermede bulunmakta, hem de onun yapılandırılmasına ve inşa edilmesine yardımcı olmaktadır". (Başka bir örnek için bkz. Kutu 11.4.)

İçerik Analizi Araştırması Nasıl Yürütülür?

Soru Belirleme. Çoğu araştırmada olduğu gibi içerik analizi araştırmacıları da bir araştırma sorusuyla başlar. Soru, mesaj ya da semboller olan değişkenlerle ilgili olduğunda içerik analizi uygun olabilir. Örneğin, gazetelerin bir siyasi kampanyayı nasıl haber konusu yaptığını incelemek istiyorum. Benim kullandığım "haber konusu yapma" yapısına, haber miktarı, haberin dikkat çekiciliği ve haberin bir adayı ötekine tercih edip etmediği dahildir. İnsanlara gazete haberi hakkında ne düşündükleriyle ilgili bir tarama uygulayabilirdim, ama gazeteleri doğrudan içerik analizini kullanarak incelemek daha iyi bir stratejidir.

Analiz Birimleri. Analiz birimine araştırmacı karar verir. Analiz birimi, bir kodun tayin edildiği metin miktarıdır. Örneğin, siyasi bir kampanya için gazetenin her sayısı (ya da günü), her bir gazete makalesi ya da bir yazının her paragrafı analiz birimi olabilir.

Örnekleme. Araştırmacılar içerik analizinde çoğu kez rastlantısal örnekleme kullanır. Önce, nüfusu ve örnekleme unsurunu tanımlarlar. Örneğin nüfus, belirli bir süre boyunca belirli belge türlerindeki tüm kelimeler, tüm cümleler, tüm paragraflar veya tüm makaleler olabilir. Aynı şekilde, belirli bir süre boyunca belirli türdeki televizyon programlarındaki her bir konuşma, durum, sahne ya da bölümü kapsayabilir. Örneğin, ABD'deki haftalık dergilerde kadınların ve azınlıkların nasıl betimlendiğini öğrenmek istiyorum diyelim. Çalışmanın analiz birimi, makaledir. Nüfus, *Time, Newsweek* ve *U.S. News and World Report* dergilerinde 1985 ile 2005 arasında yayımlanan tüm makalelerdir. Önce üç derginin o yıllarda yayımlandığını doğrularım ve makale ile neyin kastedildiğini kesin biçimde tanımlarım. Örneğin, film değerlendirmeleri makale sayılır mı? Makalenin minimum büyüklüğü var mı

KUTU 11.4 Amerikan Filmlerinin Toplumsal İçeriğine Dair Bir Çalışma

Eschholz ve çalışma arkadaşları (2001), 1996'da ABD yapımı en popüler 50 filmi inceledi. Filmlerdeki cinsiyet temsillerini ve ırksal-etnik temsilleri ABD nüfusundaki yüzdelerle karşılaştırdılar, başlıca aktör ve aktrislerin geleneksel cinsiyet klişelerini ve ırksal-etnik klişeleri yeniden üretip üretmediğine baktılar. Yazarlar, medya imgelerinin, özellikle de tekrarlanan imgelerin, insanların dünya ve öteki insanlara dair artalan bilgisi ve anlayışlarına temel oluşturduğunu ve önceden var olan klişeleri güçlendirebileceğini veya zayıflatabileceğini belirtmiştir. ABD filmleri ve televizyonu üzerine geçmişteki araştırmalar, kadın ve etnik azınlıktan film karakterlerinin oranıyla gerçek nüfustaki oranları arasında bir uyumsuzluk olduğunu belgelemiş ve bu karakterlerin basmakalıp rollerde canlandırılma eğiliminde olduğunu bulmuştur. Buna ek olarak yaş dağılımı, kadınlar için nüfustakinden çok daha genç ve erkekler için de biraz daha yaşlıdır. Filmler, genç kadınları yirminin altında ve yirmili yaşların başında zirvede ve daha sonra çökerken, erkekleri ise zarif bir biçimde, zekâ ve cinselliklerinden hiçbir şey kaybetmeden yaşlanırken göstermektetir. Yazarlar, Hollywood film endüstrisindeki çoğu yazar (yüzde 85), yönetmen (yüzde 93) ve yapımcının (yüzde 84) Beyaz erkekler olduğunu ve endüstrinin gitgide daha az sayıda şirketin daha fazla film yaptığı daha yoğunlaşmış bir hal aldığına dikkati çekmiştir.

İki haftalık yoğun eğitimin sonunda, üç birey 50 filmin her birini kodladı. Kodlayıcılar iyi eğitimliydi, cinsiyet ve ırk-etnik köken açısından çeşitlilik gösteriyordu; dördüncü bir kodlayıcı ötekilerin doğruluğunu kontrol ediyordu. Liste başındaki 50 filmden altısı bırakıldı, çünkü insan karakterlerin yer almadığı animasyonlardı. Film başına en fazla dört baş karakter kodlanarak 147 karakter oluşturuldu. Kadınların olması gerekenden az temsil edildiği bulundu. Beyaz olmayanlar, ya çok az aşırı temsil ediliyor ya da eşit temsil ediliyordu. Beyaz olmayan erkek karakterler, dramlardan çok komedilerde veya aksiyon-macera filmlerinde; başrollerdeki Beyaz olmayan kadınlar ise aksiyon-macera filmlerinde yer alıyordu. 1996'da neredeyse bütün Beyaz olmayanlar Afrika kökenli Amerikalıydı. Baş karakterlerin tam zamanlı çalışması ve daha itibarlı işlere sahip olma olasılığı bütün nüfustakinden daha yüksekti. Buna ek olarak, çoğu erkek karakterin geleneksel erkek meslekleri vardı; kadınların yarısından azı (yüzde 46'sı) geleneksel kadın işlerinde gösteriliyordu.

Son olarak, film karakterlerinin yaş dağılımı, ABD nüfusununkini yansıtmıyordu. Kadın karakterler erkeklerden çok daha genç olma eğilimindeydi. Ayrıca, neredeyse bütün Afrika kökenli Amerikalı kadınlar iki klişeden birine uyuyordu: bir "dadı" veya bir "Jezebel" (vahşi ve oldukça erotik) rolündeydiler.

Son 50 yılda Amerikan yapımı filmlere dair araştırmalar üzerine düşünen yazarlar, en popüler filmlerin toplumsal yaşamın önemli yönlerini yanlış temsil eden ve geleneksel kültürel klişeleri sürdüren imgeleri yaymaya devam ettiği sonucuna vardı.

(örn. iki cümle)? Birden çok bölümü olan bir makale, tek makale mi yoksa iki makale mi sayılır?

Olumlu liderlik rolleriyle ilgilendiğim için ölçümüm rolün olumlu mu, yoksa olumsuz mu olduğunu gösterir. Bunu örtük veya açık kodlamayla yapabilirim. Açık kodlamayla, sıfat ve deyimlerin bir listesini oluştururum. Eğer örneklenen bir makalede bir kişiye listedeki sıfatlardan biriyle gönderme yapılıyorsa, o zaman yönelim kesindir. Örneğin, *muhteşem* ve *yüksek performanslı* olumludur, ancak *uyuşturucu kralı* ve *yavan* olumsuzdur. Örtük kodlama için yargılara kılavuzluk edecek kurallar oluştururum. Örneğin zorlu bir dünya krizini çözüme ulaştıran bir diplomat, bir şirketi kârlı hale getirmeyi başaramayan bir yönetici ya da bir davayı

kazanan avukat hakkındaki öyküleri olumlu veya olumsuz açıdan sınıflandırırım. (Her bir makalenin kodlanmasıyla ilgili sorular Kutu 11.5'te yer almaktadır.)

Kodlama kararlarına yönelik yazılı kuralların yanı sıra içerik analizi araştırmacısı, bilgileri kaydetmek için bir kayıt sayfası (kodlama formu veya çetele sayfası da denir) oluşturur (bkz. Kutu 11.6). Her bir birimin ayrı bir kayıt safyasının olması gerekir. Sayfaların kağıt olması gerekmez. Örnekleme prosedürümü takip etmek için bir örnekleme çerçevesi çalışma tablosu geliştiririm. 140.401 makale içinden 1.398 makalenin örneklendiği bir örnekleme çerçevesi çalışma tablosu için bkz. Tablo 11.1.

Değişkenler ve Kodlama Kategorilerinin Oluşturulması. Benim örneğimde, önemli bir liderlik rolünde betimlenen Afrika kökenli Amerikalı veya İspanyol kökenli Amerikalı kadın yapısıyla ilgileniyorum. "Önemli liderlik rolünü" işlemsel olarak tanımlamam ve bir makalede ismi geçen kişileri sınıflandırmak için yazılı kurallar olarak ifade etmem gerekiyor. Örneğin eğer bir makalede ölmüş olan birinin başarıları tartışılıyorsa, ölü kişinin önemli bir rolü var mıdır? Önemli rol nedir? Yerel İzci Kızların lideri mi, yoksa bir şirketin yönetim kurulu başkanı mı?

Ayrıca, makalelerde adı geçen insanların ırk ve cinsiyetini de belirlemem gerekir. Ya metinde ya da metne eşlik eden fotoğraflarda ırk ve cinsiyet belirgin değilse? Kişinin ırkına ve cinsiyetine nasıl karar veririm?

Daha sonra üç dergiyi incelerim. Her bir dergi sayısının ortalama 45 makale içerdiğini ve dergilerin yılda 52 hafta yayımlandığını öğrenirim. Benim çalışmamın nüfusu, 20 yıllık bir zaman diliminde 140.000'den fazla makale içerir (3x45x52x20 =140.400). Örneklem çerçevem, bütün makalelerin bir listesidir. Daha sonra, örneklem büyüklüğüne ve tasarımına karar veririm. Bütçeme ve süreye bakıp örneklem büyüklüğünü 1.400 makaleyle sınırlamaya karar veririm. Bu durumda, örnekleme oranı 1 olur. Ayrıca bir örnekleme tasarımı seçerim. Sistematik örneklemeden kaçınırım, çünkü dergi sayıları döngüsel olarak takvime uygun şekilde

KUTU 11.5
Örtük Kodlama Sorularına Örnek: Dergi Makalesinde Liderlik Rolü Çalışması

1. *Makalenin özellikleri.* Hangi dergide yer alıyor? Makalenin yayımlanma tarihi ne? Makalenin boyutu ne? Konusu hangi alan? Sayının hangi bölümünde çıkmış? Fotoğraflar kullanılmış mı?
2. *Makaledeki insanlar.* Makalede kaç kişinin adı geçiyor? Bunlar arasında kaç tanesi makale açısından önem taşıyor? İsmi geçen her bir kişinin ırkı ve cinsiyeti ne?
3. *Liderlik rolleri.* Makaledeki her önemli kişi arasından hangilerinini liderlik rolü bulunuyor? Kişinin liderlik alanı ya da mesleği ne?
4. *Olumlu veya olumsuz roller.* Her bir liderlik rolü veya profesyonel rolün ne kadar olumlu veya olumsuz gösterildiğini sınıflandırın. Örneğin, 5 = son derece olumlu, 4 = olumlu, 3 = yansız, 2= olumsuz, 1 = son derece olumsuz, 0 = belirsiz.

KUTU 11.6 Kayıt Sayfası Örneği

BOŞ ÖRNEK

Profesör Neuman, Sosyoloji Bölümü Kodlayan: _____

Haber Dergilerinde Azınlık/Çoğunluk Grubunun Temsil Edilmesi Projesi

MAKALE # ____ DERGİ: ____ TARIH: ____ BOYUT: ____ sütun g.

İsmi geçen toplam kişi sayısı: ____ Fotoğrafların Sayısı ____

Önemli rollerdeki toplam kişi sayısı: ____ Makale Konusu: ____

Kişi : ____	Irk: ____	Cinsiyet: ____	Lider mi? ____	Alanı: ____	Sınıflandırma: ____
Kişi : ____	Irk: ____	Cinsiyet: ____	Lider mi? ____	Alanı: ____	Sınıflandırma: ____
Kişi : ____	Irk: ____	Cinsiyet: ____	Lider mi? ____	Alanı: ____	Sınıflandırma: ____
Kişi : ____	Irk: ____	Cinsiyet: ____	Lider mi? ____	Alanı: ____	Sınıflandırma: ____
Kişi : ____	Irk: ____	Cinsiyet: ____	Lider mi? ____	Alanı: ____	Sınıflandırma: ____
Kişi : ____	Irk: ____	Cinsiyet: ____	Lider mi? ____	Alanı: ____	Sınıflandırma: ____
Kişi : ____	Irk: ____	Cinsiyet: ____	Lider mi? ____	Alanı: ____	Sınıflandırma: ____
Kişi : ____	Irk: ____	Cinsiyet: ____	Lider mi? ____	Alanı: ____	Sınıflandırma: ____

BİR MAKALE İÇİN DOLDURULMUŞ KAYIT SAYFASI ÖRNEĞİ

Profesör Neuman, Sosyoloji Bölümü Kodlayan: Susan J.

Haber Dergilerinde Azınlık/Çoğunluk Grubunun Temsil Edilmesi Projesi

MAKALE # 0454 DERGI: Time TARIH: Mart 1-7 2005 BOYUT: 14 sütun g.

İsmi geçen toplam kişi sayısı: 5 Fotoğrafların Sayısı: 0

Önemli rollerdeki toplam kişi sayısı: 4 Makale Konusu: Dış İlişkiler

Kişi : 1	Irk: Beyaz	Cinsiyet: E	Lider mi? E	Alanı: Bankacılık	Sınıflandırma: 5
Kişi : 2	Irk: Beyaz	Cinsiyet: E	Lider mi? E	Alanı: Hükümet	Sınıflandırma: bilinmiyor
Kişi : 3	Irk: Sivah	Cinsiyet: E	Lider mi? E	Alanı: Medeni Haklar	Sınıflandırma: 2
Kişi : 4	Irk: Beyaz	Cinsiyet: _	Lider mi? E	Alanı: Hükümet	Sınıflandırma: 0
Kişi : ___	Irk: ____	Cinsiyet: _	Lider mi? __	Alanı: ___	Sınıflandırma: __
Kişi : ___	Irk: ____	Cinsiyet: __	Lider mi? __	Alanı: ___	Sınıflandırma: ___
Kişi : ___	Irk: __	Cinsiyet: ___	Lider mi? ___	Alanı: ___	Sınıflandırma: ___
Kişi : ___	Irk: ____	Cinsiyet: ___	Lider mi? ___	Alanı: ____	Sınıflandırma: ___

yayımlanır (örn. her 52. sayı aralığı, sonuç olarak yılın aynı haftasını verir). Her üç derginin sayıları önemli olduğu için katmanlı örnekleme kullanırım. Dergiye dayalı katmanlara ayırırım; her bir dergiden 1.400/3 = 467 makale örneklerim. Makalelerin 20 yılın her birini temsil ettiğinden emin olmak için yıla dayalı olarak da katmanlara ayırırım. Bu, her yıl her dergiden yaklaşık 23 makaleyle sonuçlanır.

Son olarak, her yıl için her dergiden 23 örnek makale seçmek için rastlantısal sayı tablosunu kullanarak rastlantısal örneklemi çekerim. 7 x 12 cm'lik veya 10 x 15 cm'lik dosyalama kartları, bir bilgisayar kaydı veya dosyasındaki satırları kullanabilirim. Her bir kayıt birimi için pek çok bilgi kaydedildiğinde birden fazla sayfa kullanılabilir. Araştırmacılar bir projeyi planlarken gerekli çalışma miktarını hesaplar. Örneğin, pilot testlerim sırasında bir makaleyi okuma ve kodlamanın ortalama 15 dakika tuttuğunu buluyorum. Bu, dergi makalelerinin örneklenmesi veya yerinin belirlenmesini kapsamıyor. Yaklaşık 1.400 makale, kodlamanın doğru-

TABLO 11.1 Örnekleme Çerçevesi Çalışma Tablosunun Bir Bölümü

DERGİ	SAYI	MAKALE	SAYI	MAKALE ÖRNEKLEM İÇİNDE Mİ?	ÖRNEKLENEN MAKALENİN KİMLİK NO.
Time	1-7 Ocak 1985	s. 2-3	000001	Hayır	
Time	"	s. 4, alt	000002	Hayır	
Time	"	s. 4, üst	000003	Evet-1	0001
.					
Time	1-7 Mart 2005	s. 2-5	002101	Evet -10	0454
Time	"	s. 6, sağ sütun	002102	Hayır	
Time	"	s. 6, sol sütun	002103	Hayır	
Time	"	s. 7	002104	Hayır	
.					
Time	24-31 Aralık 2005	s. 4-5	002201	Evet -22	0467
Time	"	s. 5, alt	002202	Hayır	
Time	"	s. 5, üst	002203	Evet -23	0468
Newsweek	1-7 Ocak 1985	s. 1-2	010030	Hayır	
Newsweek	"	s. 3	010031	Evet -1	0469
U.S. News	25-31 Aralık 2005	s. 62	140401	Evet -23	1389

"Evet" sayının rastlantısal bir sayı tablosundan seçildiği anlamına gelir. Çizgiden sonraki sayı bir yıl için seçilen makalelerin sayımını belirtir.

luğunu kontrol etme süresini hesaba katmadan 350 saatlik kodlama süresi eder. 350 saat, haftada 40 saat durmadan çalışarak dokuz hafta süreceği için kodlayıcı olarak asistanlar tutmayı düşünmem gerekir.

Her bir kayıt sayfasının üzerinde, birimin kimlik numarasını kaydetmek için bir bölüm ve her bir değişkenle ilgili bilgiler için boşluklar yer alır. Ayrıca, kaybolursa ya da öteki sayfalarla karışırsa diye sayfaya araştırma projesiyle ilgili tanımlayıcı bilgileri de koyarım. Son olarak, eğer birden çok kodlayıcı kullanıyorsam, kodlayıcılar arası güvenilirliği kontrol etmek için ve gerekirse yanlış kodlayanlar olduğunda bilgileri yeniden kodlamayı mümkün hale getirmek için sayfada kodlayıcı da belirtilir. Tüm kayıt sayfaları doldurulduktan ve doğruluğu kontrol edildikten sonra, veri analizine başlayabilirim.

Çıkarımlar

Bir araştırmacının sonuçlara dayanarak yapabileceği ve yapamayacağı çıkarımlar, içerik analizinde çok önemlidir. İçerik analizi, metinde nelerin bulunduğunu tarif eder. Metni yaratanların niyetlerini veya metindeki mesajların, onları alanlarda

yarattığı etkileri açığa çıkaramaz. Örneğin içerik analizi, çocuk kitaplarının cinsiyet klişeleri içerdiğini ortaya koymuştur. Bu, çocukların inançları veya davranışlarının klişelerden etkilendiği anlamına gelmez; böyle bir çıkarımda bulunmak için çocukların algıları üzerine ayrı bir araştırma projesinin yürütülmesi gerekir.

VAR OLAN İSTATİSTİKLER/BELGELER VE İKİNCİL ANALİZ

Uygun Konular

İstatistiksel belgelerde (kitaplar, raporlar, vb.), toplumsal dünya hakkında pek çok bilgi türü bulunur. Öteki bilgiler, kütüplanelerde bulunan yayımlanmış derlemeler biçiminde ya da bilgisayar kayıtlarında bulunabilir. Her iki durumda da araştırmacı, aklında bir araştırma sorusu ve değişkenler olduğu halde bilgi koleksiyonlarını araştırabilir ve sonra araştırma sorusunu ele almak üzere bilgileri yeni biçimlerde tekrar bir araya getirir.

Var olan istatistikler araştırması için uygun başlıkları belirlemek zordur, çünkü bunlar çok çeşitlidir. Hakkında bilgi toplanmış ve herkes tarafından erişilebilir olan her konu incelenebilir. Aslında var olan istatistikler projeleri, tümdengelimli araştırma tasarımı modeline tam olarak uymayabilir. Bunun yerine, araştırmacılar önce hangi verilerin kullanılabilir olduğunu bulduktan sonra, mevcut bilgileri yaratıcı biçimde yeniden düzenleyerek bir araştırma sorusunun değişkenlerine dönüştürür.

Araştırmacının bir durumu denetim altında tuttuğu ve bir bağımsız değişkeni manipüle ettiği konular için en iyisi deneylerdir. Araştırınacının sorular sorduğu ve bildirilen tutum veya davranışlar hakkında bilgi edindiği konularda ise tarama araştırınası en iyisidir. İçerik analizi, kültürel iletişimdeki mesajların içeriğiyle ilgili konular içindir.

Var olan istatistikler araştırması, büyük bürokratik kuruluşlar tarafından toplanmış olan bilgilerle ilgili konular için en iyisidir. Devlet kuruluşları veya özel kuruluşlar, sistematik olarak pek çok bilgi türü toplar. Bu tür bilgiler politika kararları için veya bir kamu hizmeti olarak toplanır. Nadiren belirli bir araştırma sorusuyla doğrudan ilişkili amaçlar için derlenirler. Dolayısıyla araştırmacı, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve politik koşullarla ilgili raporlarda yer alan değişkenlerle ilgili hipotezleri test etmek istediğinde var olan istatistikler araştırması uygundur. Bunlar arasında, kuruluşlar ya da içlerindeki insanların betimlemeleri de yer alır. Çoğu kez, bu tür bilgiler uzun süreler için derlenir. Örneğin, 150 şehirde 20 yıllık bir süre boyunca işsizlik ve suç oranlarının birbiriyle ilintili olup olmadığını anlamak isteyen bir araştırmacı, var olan istatistikleri kullanabilir.

Var olan istatistikler, zaman içinde veya uluslar arasında inceleme yaparken değerlidir. Firebaugh ve Chen (1995), ABD Anayasasında kadınlara oy kullanma

hakkı veren On Dokuzuncu Yasa Değişikliğinin mirasını inceledi. Oy kullanmada, iki cins arasında sürekli bir boşluğun yarattığı bir kuşak etkisi (2. Bölümde tartışıldı) olup olmadığını anlamak istiyorlardı. Cinsiyete göre oy kullanmaya katılımla ilgili var olan zaman dizisi istatistiklerine bakarak, 1952 ile 1988 arasında yasa değişikliğinden önceki dönemde yetişmiş olan kadınların daha seyrek oy kullandığını buldular. Başka bir deyişle, On Dokuzuncu Yasa Değişikliğinden önceki kuşaklar, hiçbir zaman daha sonra yetişen kadınlar kadar çok oy kullanmamıştı.

Toplumsal Göstergeler

1960'larda, karar alıcıların kullanımına açık bilgilerden tatmin olmayan bazı sosyal bilimciler, toplumsal refah göstergeleri geliştirmek için "'toplumsal göstergeler' hareketini" oluşturdu. Çoğu, hükümetteki ve diğer politika üreten yetkililerin daha iyi bilgilendirilmesi için toplumsal refahla ilgili bilgilerin yaygın biçimde kullanılan ekonomik performans göstergeleriyle (örn. gayrisafi millî hasıla) birleştirilebileceğini umuyordu. Yani, araştırmacılar, bu tür bilgilerin kamu politikasını etkileyebilmesi için toplumsal yaşam kalitesini ölçmek istiyordu.[11]

Günümüzde, toplumsal göstergeler üzerine pek çok kitap, makale ve rapor, hatta toplumsal göstergelerin yaratılmasına ve değerlendirilmesine adanmış *Social Indicators Research* adlı bir akademik dergi bulunmaktadır. ABD Nüfus Sayımı Bürosu, *Social Indicators* (Toplumsal Göstergeler) adlı bir rapor yayımlamıştır ve Birleşmiş Milletler'in farklı ülkelerde yürüttüğü pek çok toplumsal refah ölçümü bulunmaktadır.

Toplumsal gösterge, politikada kullanılan her tür toplumsal refah ölçüsüdür. Refahın işlemselleştirilmesi olan birçok özel gösterge vardır. Örneğin, şu alanlara yönelik toplumsal göstergeler geliştirilmiştir: nüfus, aile, barınma, sosyal güvenlik ve refah, sağlık ve beslenme, kamu güvenliği, eğitim, iş, gelir, kültür ve boş zaman, toplumsal hareketlilik, katılım.

Toplumsal göstergeye dair daha belirgin bir örnek, FBI'ın birörnek suç raporudur. Bu rapor, ABD toplumundaki suç miktarını gösterir. Toplumsal göstergeler, bebek ölüm oranı (bebeklerin yaşamın ilk yılında ölüm oranı) ya da alkolizm gibi toplumsal yaşamın olumsuz yönlerini, işten tatmin olma ya da içinde su tesisatı bulunan barınma birimlerinin yüzdesi gibi olumlu yönleri ölçebilir. Toplumsal göstergeler çoğu zaman örtük değer yargıları gerektirir (örn. hangi suçların ciddi olduğu ya da iyi yaşam kalitesini neyin belirlediği gibi).

New York'daki Fordham Üniversitesi'ndeki Institute for Innovation in Social Policy'deki (Toplumsal Politikada Yenilik Enstitüsü) araştırmacılar, "Toplumsal Refah Endeksi" adını verdikleri bir toplumsal gösterge yaratmıştır. Endeks, var olan çe-

Toplumsal gösterge Toplumsal refahın nicel göstergesidir.

şitli ABD hükümet istatistiklerinde yer alan 16 toplumsal sorun alanının (örn. çocuk tacizi oranları, genç yaşta intihar oranları, liseden ayrılma oranları, alkolle ilişkili trafik kazaları, sağlık sigortası bulunmayan nüfusun yüzdesi, vb.) ölçümlerini birleştirir. Belirli bir yıldaki düzey, her bir maddenin endeksin başlatıldığı 1970 yılından beri kaydedilmiş olan en iyi düzeyiyle karşılaştırılır. 0'dan 100'e kadar uzanan bir ölçeğe yerleştirilir; ölçekte 100 en yüksek puandır. ABD, en yüksek toplumsal refah düzeyine 77,5 puanla 1973'te ulaşmıştır. O zamandan beri yaklaşık 38'e düşmüştür. Bu, Amerikalıların halihazırdaki toplumsal refahının, yakın geçmişten çok keskin biçimde daha düşük olduğunu göstermektedir[12] (bkz. Miringoff ve Miringoff, 1999).

Verilerin Yerinin Belirlenmesi

Belgelerin ve Var Olan İstatistiklerin Yerinin Belirlenmesi. Var olan istatistiklerin başlıca kaynağı, hükümet veya uluslararası kuruluşlar ya da özel kaynaklardır. Eğer var olan istatistik araştırması yürütmeyi planlıyorsanız, ilgilerinizi enformasyon alanında profesyonel bir kişiyle, bu durumda, sizi olası kaynaklara yönlendirebilecek, referans alanında uzman bir kütüphaneciyle tartışmanız akıllıca olur

Var olan pek çok belge "serbest"tir, yani kütüphanelerde kamunun erişimine açık olarak yer almaktadır, ancak belirli bilgileri aramak için gereken süre ve çaba miktarı çok olabilir. Var olan istatistikler araştırması yürüten araştırmacılar, kütüphanelerde veya Internette saatler geçirir. Bilgi, yeri belirlendikten sonra ileride analiz edilmek üzere kartlara, grafiklere veya kayıt sayfalarına kaydedilir. Çoğu zaman, zaten bilgisayarların okuyabileceği bir formatta bulunur. Örneğin araştırmacı, oy kullanma verilerini kitaplardan kaydetmek yerine Michigan Üniversitesi'ndeki bir sosyal bilim veri arşivini kullanabilir (daha sonra tartışılacak). Ayrıca veri kaynakları olarak gazeteler üzerine bkz. Kutu 11.7.

O kadar çok kaynak bulunmaktadır ki, burada yalnızca kullanılabilir olanların bir örneklemi tartışılıyor. Amerika Birleşik Devletleri ile ilgili en değerli istatistiksel bilgi kaynağı, 1878 yılından beri birkaç istisna dışında her yıl yayımlanan *Statistical Abstract of the United States*'tir (ABD İstatistiksel Özü). *Statistical Abstract*, kamuya açık bütün kütüphanelerde ve Internette bulunabilir ve ABD Belgeler Şefliği'nden satın alınabilir. ABD hükümet daireleri tarafından üretilen birçok resmî rapor ve istatistiksel tablodan seçilen bir derlemedir. Daha ayrıntılı yüzlerce hükümet raporundan alman istatistiksel bilgiyi içerir. Daha belirli hükümet belgelerini incelemek isteyebilirsiniz. (Hükümet belgelerinde bulunabilecek olanların ayrıntıları insanı hayrete düşürebilir. Örneğin, 1980 yılında New Mexico'daki Tucumcari City'de 75 yaşın üzerinde iki Afrika kökenli Amerikalı kadın bulunduğunu öğrenebilirsiniz.)

Statistical Abstract'ta 200'den fazla hükümet kuruluşu ve özel kuruluştan alman 1.400 çizelge, tablo ve istatistiksel liste yer alır. Tablolara göz atmadan tüm içeriğini kavramak zordur. *Historical Statistics of the U.S. Colonial Times to 1970*

(ABD Sömürgecilik Döneminin 1970'e kadar Tarihsel İstatistikleri) adlı iki ciltlik set, yıllar boyunca benzer bilgileri özetler.

Çoğu hükümet, benzer istatistik yıllıkları yayımlar. Avustralya İstatistik Bürosu, *Yearbook Australia*'yı; Kanada İstatistik Bürosu, *Canada Yearbook*'u; Yeni Zelanda İstatistik Dairesi *New Zealand Official Yearbook*'u ve Birleşik Krallık'ta Merkezî İstatistik Bürosu, *Annual Abstract of Statistics*'i yayımlar.[13] Birçok ülkede tarihsel istatistiklerin yer aldığı kitaplar da yayımlanır.

Hükümetin istatistiksel belgelerinin yerini belirlemek, kendi başına bir sanattır. Sadece araştırmacıya yardım etmek amacıyla var olan bazı yayınlar vardır. Örneğin, *American Statistics Index: A Comprehensive Guide* (Amerika İstatistik Endeksi: Kapsamlı bir Rehber) ve *Index to the Statistical Publications of the U.S. Government and Statististics Sources: A Subject Guide to Data on Industrial, Business, Social Education, Financial and Other Topics for the U.S. and Internationally* (ABD Hükümetinin İstatistiksel Yayınları ve İstatistik Kaynakları Endeksi: Endüstri, Ticaret, Toplumsal Eğitim, Finans ve Öteki Başlıklar Üzerine ABD'de ve Uluslararası Alanda Verilere Yönelik Konu Rehberi), ABD için iki yararlı rehberdir.[14] Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların çeşitli ülkeler için istatistiksel bilgiler (örn. okuma yazma oranları, tarımda çalışan emek gücünün yüzdesi, doğum oranları) içeren kendi yayınları bulunur, örneğin, *Demographic Yearbook* (Demografi Yıllığı), *UNESCO Statistical Yearbook* (UNESCO İstatistik Yıllığı) ve *United Nations Statistical Yearbook* (Birleşmiş Milletler İstatistik Yıllığı).

Öteki yayınlar çoğunlukla özelleşmiş konularda veri kaynakları sunar. Örneğin, bazı kriterlere göre önemli olduğu belirlenen ünlü bireyler üzerine artalan, kariyer bilgileri ve başka biyografik bilgileri içeren yayınlar bulunmaktadır. Bunlar önemli addedilen bu kişiler tarafından gönüllü olarak sağlanan bilgilere dayanır. Başka bir bilgi kaynağı, şirketler veya yöneticilerini kapsar.[15] Son olarak politika, oy kullanma ve politikacılar üzerine özelleşen yayınlar bulunmaktadır (ABD'yi kapsayan kaynak yayınlar için bkz. Kutu 11.8).

KUTU 11.7 Veri Kaynağı Olarak Gazete Haberleri

Birçok toplumsal araştırmacı, yalnızca makalelerin içeriğini analiz etmek için değil, aynı zamanda toplumsal protestolar gibi önemli olayları belirleme ve saymanın bir yolu olarak, gazete haberlerini veri kaynağı biçiminde kullanır. Gazeteler bütün olayları haber yapmasa (seçim yanlılığı) veya haber yapılan olaylar hakkında bütün bilgileri vermese de (betimleme yanlılığı) paha biçilmez değerde olabilir. Ayrıca, bu yanlılık türleri coğrafi bölgeye veya tarihsel döneme göre çeşitlilik gösterebilir. Her ne kadar büyük gazetelerin konu endeksleri bulunsa da bunlar her zaman toplumsal araştırma amaçları açısından yararlı olacak şekilde düzenlenmez. Özellikle özgür basının bulunduğu ülkelerde, gazeteler zaman içinde toplumsal olayları ölçmenin bir yolu olabilir. Bilhassa "pek çok tarihsel ve karşılaştırmalı araştırma tasarımı için gazeteler, protesto olayları üzerine tek veri kaynağı olmayı sürdürmektedir" (Earl ve d., 2004:76).

İkincil Tarama Verileri. İkincil analiz, var olan istatistiklerin özel bir durumudur: daha önce başkaları tarafından toplanmış olan tarama verileri ya da başka verilerin yeniden analizidir. Birincil araştırmanın (örn. deney, tarama ve içerik analizi) aksine, verilerin toplanmasından çok analiz edilmesine odaklanır. İkincil analiz araştırmacılar tarafından gittikçe daha çok kullanılmaktadır. Görece masrafsızdır; gruplar, uluslar arasında veya zaman içinde karşılaştırmaya olanak sağlar; yinelemeyi kolaylaştırır ve başlangıçtaki araştırmacılar tarafından düşünülmemiş sorunlar hakkında soru sormaya izin verir.

Büyük ölçekli veri toplamak, pahalı ve zordur. Titiz tekniklerin kullanıldığı büyük bir ulusal tarama için gereken zaman ve harcama miktarı, çoğu araştırmacının önünde engel teşkil eder. Neyse ki, büyük tarama veri kümelerinin düzenlenmesi, korunması ve yayımlanmasında ilerlemeler gerçekleşmiştir. Günümüzde, geçmişteki taramaların araştırmacılara açık olan arşivleri bulunmaktadır (bkz. Ek C).

Michigan Üniversitesi'ndeki Politik ve Toplumsal Araştırma için Üniversiteler Arası Konsorsiyum (ICPSR), dünyanın en büyük sosyal bilim veri arşividir. 17.000'den fazla tarama araştırması ve bunlarla ilişkili bilgi toplulukları, burada depolanmış ve makul fiyatlarla araştırmacıların kullanımına sunulmuştur. ABD ve diğer ülkelerde başka merkezlerde de tarama verileri bulunur.[16]

ABD ile ilgili tarama verilerinin bulunduğu yaygın olarak başvurulan bir kaynak, yıllar boyunca Chicago Üniversitesi'ndeki Ulusal Görüş Araştırma Merkezi tarafından yıllık olarak yürütülen *General Social Survey*'dır (*GSS*) (Genel Toplumsal Tarama). Son yıllarda, başka uluslar da bu taramaya dahil olmuştur. Veriler, ikincil analiz için düşük bir fiyat karşılığında kamusal kullanıma sunulmaktadır[17] (bkz. Kutu 11.9).

Kısıtlamalar

İkincil analiz ve var olan istatistikler araştırmasının artması ve popülerliğine karşın, kullanımında kısıtlar bulunmaktadır. Bu tür tekniklerin kullanımı, bir hükümet kuruluşu ya da araştırma kuruluşu verileri topluyor olduğu için sorunsuz değildir. Tehlikelerden biri, bir araştırmacının kendi araştırma sorusuna uygun olmayan ikincil veriler veya var olan istatistikler kullanabilecek olmasıdır. Başlamadan önce araştırmacının verilerdeki birimler (örn. insan türleri, kuruluşlar), verilerin kapsadığı belirli başlıklar veya konular üzerine düşünmesi gerekir (bkz. Kutu 11.10). Örneğin, ABD'deki Latin kökenlilerle Anglo kökenliler arasındaki ırksal-etnik gerilimleri incelemek isteyen bir araştırmacı, yalnızca Pasifik Kuzeybatı ve New England eyaletlerini kapsayan ikincil veriler kullanıyorsa, ya soruyu ya da bu verileri kullanmayı yeniden düşünmelidir.

İkinci bir tehlike, araştırmacının tözel konuyu anlamamasıdır. Veriler kolaylıkla erişilebilir olduğu için bir konu hakkında çok az şey bilen ve verileri kullanan

KUTU 11.8 Toplumsal Veri Sağlayan Özelleşmiş Yayınlar

ÜNLÜ BİREYLER ÜZERİNE YAYINLANAN BİLGİ KAYNAKLARI

Who's Who in America (Amerika'da Kim Kimdir), 1908 yılından beri yayımlanmakta olan bir popüler biyografi kaynağıdır. Kapsadığı kişilerin adı, doğum tarihi, mesleği, unvanları, yayınları, üyelikleri, eğitimi, bulunduğu mevkiler, eşi ve çocuklarının adlarını sıralar. Özelleşmiş basımlar, ABD'nin bölgelerine (örn. *Who's Who in the East*), belirli mesleklere (örn. *Who's Who in Finance and Industry*) ve belirli altgruplara (örn. kadınlar, Yahudiler, Afrika kökenli Amerikalılar) ayrılmaktadır.

Dictionary of American Biography (Amerikan Biyografi Sözlüğü), *Who's Who* ile karşılaştırıldığında, daha az sayıda kişi hakkında daha ayrıntılı bir listedir. 1928 yılında yayımlanmaya başlamıştır ve bilgileri güncellemek için ekleri vardır. Örneğin, Ek 7'de 572 kişi bulunur ve her birine yaklaşık bir sayfa ayrılmıştır. İçinde kişilerin kariyeri, seyahatleri, yayınlarının başlıkları ve öteki ünlü kişilerle ilişkileri hakkında detaylar yer alır.

Biographical Dictionaries Master Index (Biyografi Sözlükleri Ana Endeksi), çeşitli *Who's Who* yayınları ve pek çok başka biyografi kaynağında (örn. *Who's Who in Hockey*) geçen isimleri listeleyen bir endekstir. Eğer araştırmacı bir ismi biliyorsa endeks, o kişiye dair biyografik bilgilerin nerede bulunabileceğini söyler.

TİCARİ KURULUŞLAR VE ŞİRKETLERLE İLGİLİ KAYNAKLAR

Dun and Bradstreet Principal Industrial Businesses (Dun and Bradstreet Başlıca Endüstriyel Şirketler Rehberi), 135 ülkede yaklaşık 51.000 şirket hakkında satışlar, çalışanların sayısı, üst düzey görevliler ve ürünler hakkında bilgiler içeren bir rehberdir.

Who Owns Whom (Kim Kimin Sahibi), uluslar veya bölgelere ayrılmış ciltler halinde çıkar (örn. Kuzey Amerika, Birleşik Krallık, İrlanda ve Avustralya). Ana şirketleri, yan kuruluşları ve ilişkili şirketleri listeler.

Standard and Poor's Register of Corporations, Directors and Executives (Standard and Poor's Anonim Şirket, Müdür ve Üst Düzey Yönetici Kayıtları), yaklaşık 37.000 ABD ve Kanada şirketini listeler. Anonim şirketler, ürünler, üst düzey görevliler, endüstriler ve satış rakamları hakkında bilgiler içerir.

POLİTİK MESELELER HAKKINDA KAYNAKLAR (ABD)

Almanac of American Politics (Amerika Politika Almanağı), iki yılda bir yayımlanır ve ABD hükümet yetkililerinin fotoğrafları ve kısa bir biyografisini içerir. Kongre üyeleri ve yürütme alanındaki liderler için kurul atamaları, oylama kayıtları ve benzer bilgiler sağlar.

America Votes: A Handbook of Contemporary American Election Statistics (Amerika Oy Kullanıyor: Güncel Amerikan Seçim İstatistikleri El Kitabı), eyalet çapında ve ulusal makamlar için ilçelere göre ayrıntılı oy kullanma bilgilerini içerir. Başkanlık seçimi sonuçları, ilçe düzeyine kadar yer alır.

Vital Statistics on American Politics (Amerikan Politikasıyla İlgili Çok Önemli İstatistikler), her bir Kongre adayının kampanya harcamaları, ilk ve nihai oyları, çeşitli politik örgütlenmelere göre ideolojik sıralamaları gibi politik davranışlar üzerine düzinelerce tablo ile eyalete göre seçmen kaydı düzenlemelerinin bir özetini içerir.

araştırmacılar, hatalı varsayımlarda veya sonuçlar hakkında yanlış yorumlarda bulunabilir. Herhangi bir veriyi kullanmaya başlamadan önce araştırmacı, iyi bilgilenmelidir. Örneğin, eğer bir araştırmacı Alman lise eğitim sistemindeki birbirinden ayrı akademik ve mesleki yolları anlamadan Almanya'daki lise mezuniyet oranları üzerine verileri kullanırsa, sonuçları yorumlarken ciddi hatalar yapabilir.

KUTU 11.9 Genel Toplumsal Tarama

Genel Toplumsal Tarama (GSS), toplumsal araştırmacılar tarafından ikincil analiz için kullanılan tarama veri gruplarının en bilinenidir. GSS'nin misyonu, "doğru zamanda, yüksek nitelikli, bilimsel olarak yararlı verileri sosyal bilim araştırması topluluğunun kullanımına sunmaktır" (Davis ve Smith, 1992:1). Bilgisayarda okunabilir pek çok formatta bulunur ve düşük bir ücret karşılığında yaygın olarak erişilebilir. Ne veri grupları ne de kod kitaplarının telif hakkı bulunur. Kullanıcılar izin almaksızın onları kopyalayabilir ve neşredebilir. 2.000'i aşkın makale ve kitapta GSS kullanılarak ulaşılmış sonuçları bulabilirsiniz.

Ulusal Kamuoyu Araştırma Merkezi (NORC), 1972'den beri neredeyse her yıl GSS yürütmüştür. Tipik bir yılık taramada, yaklaşık 1.500 yetişkin ABD sakininden oluşan bir rastlantısal örneklem bulunur. Araştırmacılardan oluşan bir ekip, kitaba dahil edilmek üzere bazı sorular seçer ve tekil araştırmacılar sorular önerebilir. Her yıl bazı sorular ve konuları tekrar ederler, bazılarını dört ya da altı yıllık bir döngüye dahil eder ve belirli yıllarda başkalarını eklerler. Örneğin, 1988 yılında, özel konu dindi ve 1990'da gruplar arası ilişkilerdi.

Görüşmeciler verileri yüzyüze görüşmeler yoluyla toplar. NORC çalışanları görüşmecileri dikkatle seçer ve onları sosyal bilim yöntembilimi ve tarama görüşmesi hakkında eğitir. Her yıl yaklaşık 120 ile 140 arası görüşmeci GSS'de çalışır. Yaklaşık yüzde 95'i kadındır ve çoğu orta yaşlıdır. NORC çift dilli ve azınlıktan görüşmecileri işe alır. Görüşmecilerle yanıtlayıcılar ırk uyumludur. Görüşmeler tipik olarak 90 dakika uzunluğundadır ve yaklaşık 500 soru içerir. Yanıtlama oranı yüzde 71 ile 79 arasındadır. Yanıtlamamanın başlıca nedeni katılımın reddedilmesidir.

Uluslararası Toplumsal Tarama Programı, başka ülkelerde benzer taramalar yürütür. Katılım, Alman ALLBUS ile Britanya Toplumsal Tavırlar Taramasıyla başlayarak Avustralya, Avusturya, İtalya, Macaristan, İrlanda, İsrail, Hollanda, İsviçre ve Polonya'yı kapsayacak şekilde genişlemiştir. Amaç, düzenli olarak işbirliği içindeki ülkelerde bazı ortak soruların sorulduğu büyük ölçekli genel taramalar yürütmektir.

Üçüncü bir tehlike, bir araştırmacının bilimsel titizlik izlenimi vermek için istatistikleri çok fazla ayrıntılı biçimde alıntılamasıdır. Bu, bir kimse istatistikleri gerekenden daha fazla ayrıntıyla alıntılayarak ve ayrıntıları "aşırı yükleyerek" sahte bir kesinlik izlenimi verdiğinde gerçekleşen **yersiz somutluk yanıltmacası**na neden olabilir. Örneğin var olan istatistikler, Avustralya nüfusunun 19.169.083 olduğunu bildirmektedir, ancak 19 milyonun biraz üzerinde olduğunu söylemek daha iyidir. 2000 yılı Genel Toplumsal Taramasının ikincil analizinde boşanmış insanların yüzdesi 15,65495 olarak hesaplanabilir, ancak insanların yaklaşık yüzde 15,7'sinin boşanmış olduğunu bildirmek daha iyidir.[18]

Analiz Birimleri ve Değişken Özellikleri. Var olan istatistiklerde sık rastlanan bir sorun, uygun analiz biriminin bulunmasıdır. Pek çok istatistik, bireyler için değil, toplamlar için yayımlanır. Örneğin, bir hükümet belgesindeki bir tabloda, bir eyaletle ilgili bilgiler yer alıyor (örn. işsizlik oranı, suç oranı, vb.), ancak araştırma sorusu için analiz birimi, eyalet değil bireydir (örn., "İşsiz kişilerin mülke yönelik suç işlemesi olasılığı daha mı yüksektir?"). Ekolojik yanıltmaca gerçekleştirme potansiyeli bu durumda çok büyüktür. İkincil tarama analizi için bu daha az sorun yaratır, çünkü

KUTU 11.10 Nüfus Sayımı

Neredeyse her ülke bir nüfus sayımı yürütür. Örneğin, Avustralya'da 1881'den beri, Kanada'da 1871'den beri ve ABD'de 1790'dan beri nüfus sayımı yapılmaktadır. Çoğu ulus her 5 ya da 10 yılda bir nüfus sayımı gerçekleştirir. İnsanların sayısına ek olarak nüfus memurları barınma koşulları, etnik köken, dinî bağlantı, eğitim ve benzerleri gibi konular üzerine bilgi toplar.

Nüfus sayımı, yüksek nitelikli var olan istatistiksel veriler için önemli bir kaynaktır, ama tartışmalı olabilir. Kanada'da birlikte yaşayan aynı cinsten çiftlerin sayısını belirlemeye yönelik bir girişim, hükümetin toplumdaki değişiklikleri belgelemesinin gerekip gerekmediği konusunda kamuda tartışma yarattı. Büyük Britanya'da, Müslüman azınlık 2001 nüfus sayımında dinle ilgili soruları memnuniyetle karşıladı, çünkü resmî olarak görmezden gelindiklerini düşünüyorlardı. ABD'de, ırk ve etnik kökenin ölçümü hararetli biçimde tartışılmaktaydı, dolayısıyla 2000 nüfus sayımında insanlar kendilerini birden çok ırksal-etnik kategoriye koyma olanağı buldu.

ABD 2000 nüfus sayımı, çoğu, yeni göçmenler ve ırksal azınlıkların yoğunlaştığı düşük gelirli bölgelerden gelen binlerce insanı gözden kaçırdığı için ciddi bir kamu tartışmasına yol açtı. Ayrıca birçok insanın ikinci bir eve sahip olduğu yüksek gelirli bölgelerde bazı çifte sayımlar da gerçekleşti. Politikacılar arasında, bilimsel örnekleme kullanarak yanlış sayımlara son verme ve nüfus sayımını ayarlama konusunda çekişmeli bir tartışma yaşandı. Politikacılar, nüfus sayımının bilimsel doğuruluğunu geliştirmekle ilgilenmek yerine kendi politik talihlerine yarayacak ya da seçim bölgelerine yardım edecek geleneksel nüfus sayımı yöntemlerini sürdürmeyi tercih ettiklerini kanıtladı; çünkü hükümet, oy kullanma bölgelerini belirlemek ve bölgelere devlet fonları ayırmak için nüfus sayımı verilerini kullanmaktadır.

araştırmacılar arşivlerden her bir yanıtlayıcı için ham bilgiler elde edebilir.

Bununla ilgili bir sorun, var olan belgeler ya da tarama sorularında kullanılan değişken özelliği kategorileriyle ilgilidir. Eğer başlangıçtaki veriler birçok son derece rafine kategoride toplanmışsa, bu bir sorun değildir. Sorun orijinal veriler, geniş ya da araştırmacının gereksinimlerine uymayan kategorilerde toplanmışsa ortaya çıkar. Örneğin, araştırmacı Asya kökenli insanlarla ilgileniyor. Eğer bir belgedeki ırksal ve etnik köken kategorileri, "Beyaz", "Siyah" ve "Diğer" ise araştırmacı sorun yaşar. "Diğer" kategorisi Asya kökenli ve başka kökenlerden insanları kapsar. Bazen bilgi rafine kategorilerde toplanmış, ancak yalnızca geniş kategorilerde yayımlanmış olabilir. Daha rafine bilgilerin toplanmış veya kamusal erişime açık olup olmadığını keşfetmek için özel çaba gerekir.

Geçerlik. Araştırmacının kuramsal tanımı, bilgileri toplamış olan hükümet dairesi veya kuruluşunkine uymadığında, geçerlik sorunları oluşabilir. Resmî politikalar ve prosedürler, resmî istatistiklerin tanımlarını belirler. Örneğin araştırmacı *iş yaralanması*nı, çalışma sırasında gerçekleşebilecek küçük kesikler, çürükler ve burkulmalar olarak tanımlıyor, ama hükümet raporlarındaki resmî tanım, yalnızca doktora veya hastaneye gitmeyi gerektiren yaralanmaları kapsıyor. Araştırmacı tarafından tanımlandığı şekliyle birçok iş yaralanması, resmî istatistiklerde yer

Yersiz somutluk yanıltmacası Verilerin doğru olduğu (yanlış) izlenimini yaratma çabası içinde, nicel bir ölçümde çok fazla basamak kullanmaktır.

almayacaktır. Başka bir örnekte kişi iyi bir iş bulduğu takdirde çalışacaksa, tam zamanlı iş istediği halde yarı zamanlı çalışıyorsa veya iş aramayı bırakmışsa, araştırmacı onu *işsiz* olarak tanımlar. Resmî tanım ise yalnızca şu anda etkin olarak (tam veya yarı zamanlı) iş arayan kişileri işsiz kabul eder. Resmî istatistikler iş aramayı bırakmış, zorunluluktan dolayı yarı zamanlı çalışan ya da iş bulma umudunu kaybettiği için iş aramayan kişileri dışarıda bırakır. Her iki örnekte de araşıtrmacının tanımı resmî istatistiklerdekinden farklıdır (bkz. Kutu 11.11).

Başka bir geçerlik sorunu, araştırmacı gerçekten ilgilendiği yapıya vekaleten resmî istatistikleri kullandığında ortaya çıkar. Bu, araştırmacı orijinal veriler toplayamayacağı için zorunludur. Örneğin, araştırmacı kaç kişinin soyulduğunu öğrenmek istiyor, dolayısıyla vekaleten polisin soygun gerekçesiyle tutuklama istatistiklerini kullanıyor. Ancak ölçü bütünüyle geçerli değildir, çünkü pek çok soygun polise bildirilmez ve bildirilen soygunlar her zaman tutuklanmayla sonuçlanmaz.

Evlilik öncesi hamilelik nedeniyle "zorla gerçekleşen" evlilikleri ölçmek isteyen araştırmacı, başka bir örnek teşkil etmektedir. Araştırmacı, evliliğin hamilelik nedeniyle "zorla gerçekleşmiş" olup olmadığını tahmin etmek için resmî kayıtlardaki evlilik tarihini ve çocuğun doğum tarihini kullanabilir. Ancak, bu, hamileliğin evliliğin motivasyonu olduğunu göstermez. Bir çift zaten evlenmeyi planlamış olabilir ve hamileliğin bununla alakası olmayabilir ya da evlilik tarihinde hamilelik henüz öğrenilmemiş olabilir. Aynı şekilde, bazı evlilikler kayıtlı bir doğum olmadığı halde, hamilelik zanı veya doğum yerine düşük ya da kürtajla sonuçlanan bir hamilelik yüzünden zorla gerçekleşmiş olabilir. Bunlara ek olarak, evlilik tarihinden sonra gebe kalınmış ancak çocuk prematüre doğmuş olabilir. Eğer araştırmacı zorla gerçekleşen evlilikleri, evlilik tarihinden dokuz aydan kısa bir süre sonra çocuğun doğduğu evliliklerle ölçerse bazıları yanlış nitelendirilmiş olacaktır ve bu da geçerliği azaltacaktır.

Üçüncü bir geçerlik sorunu, bilginin toplanma biçimi üzerinde araştırmacının denetimi bulunmadığı için ortaya çıkar. Resmî hükümet raporlarındakiler de dahil olmak üzere bütün bilgiler, başlangıçta, bürokratik görevlerdeki insanlar tarafından işlerinin gereği olarak toplanır. Araştırmacı verilerin doğru biçimde toplanması, düzenlenmesi, bildirilmesi ve yayımlanması konusunda onlara bağımlıdır. Başlangıçtaki bilgilerin toplanmasındaki sistematik hatalar (örn. yoksul mahallelerden uzak duran ve bilgileri uyduran nüfus sayımı görevlileri veya ehliyette sahte yaş bildiren kişiler) ve bilgilerin yayımlanmasındaki hataların (örn. bir tabloda tipografi hatası) tümü, ölçüm geçerliğini azaltır.

Bu türden bir sorun, ABD'de işlerinden atılan insanların sayısıyla ilgili istatistiklerde yaşanmıştır. Bir üniversite araştırmacısı ABD Çalışma Bakanlığı İstatistik Dairesi tarafından veri toplamada kullanılan yöntemleri yeniden inceledi ve bir hata buldu. İşten atılmalarla ilgili veriler, 50.000 kişilik bir taramadan alınmıştı,

KUTU 11.11 Resmi İşsizlik Oranları ve İşsizler

Çoğu ülkede resmî işsizlik oranı, işsizleri (aşağıya bkz.) yalnızca tüm çalışan insanların bir yüzdesi olarak ölçer. Eğer diğer iki işsiz insan kategorisi eklenseydi, işsizlik yüzde 50 daha yüksek olurdu: gönülsüz yarı zamanlı işçiler ve yılgınlığa kapılan işçiler (aşağıya bkz.). Bazı ülkelerde (örn. İsveç ve ABD) bu insanlar dahil edilseydi, işsizlik oranı neredeyse iki katına çıkardı. Bu tanım öteki çalışmayan insanları, geçici olarak serbest çalışanları veya yeterli derecede çalıştırılmayanları (aşağıya bkz.) göz önüne almıyor. Bir ülkenin neyi ölçtüğü, kuramsal ve kavramsal bir tanımlama meselesidir: Bir işsizlik oranı hangi yapıyı ve niçin ölçmelidir?

Ekonomik politika veya emek piyasası bakış açısı, işsizlik oranının emek piyasasına derhal girmeye hazır olanları ölçmesi gerektiğini söylemektedir. Çalışmayan insanları yüksek nitelikli emek stoğu; işverenlerin hizmetine amade, ekonomide kullanılacak bir girdi olarak tanımlar. Buna karşın toplumsal politika veya insan kaynakları bakış açısı, işsizlik oranının şu anda potansiyellerinin tamamı kadar çalışmayanları da ölçmesi gerektiğini söyler. Oran yeteneklerini, becerilerini, veya zamanını sonuna kadar kullanamayanları veya kullanmayanları da temsil etmelidir. Bu bakış açısı çalışmayan insanları toplumun üretken, katkıda bulunan üyeleri olma kapasitelerini gerçekleştirme olanağı bulunmayan bireylerin toplumsal bir sorunu olarak tanımlar.

İŞSİZ/TAMAMEN KULLANILMAYAN KATEGORİLERİ

İşsiz kişiler:	Üç koşulu yerine getiren insanlardır: ev dışında ücretli bir işin bulunmaması, iş bulmak için etkin önlemler alma, teklif edildiği takdirde derhal işe başlayabilme.
Gönülsüz yarı zamanlı işçiler:	Bir işi bulunan, ancak düzensiz veya istedikleri ya da yapabildiklerinden daha az süre boyunca çalışan kişilerdir.
Yılgınlığa kapılan işçiler:	Çalışabilir durumda olan ve etkin olarak bir süre boyunca iş aramış, ancak bulmayı başaramayınca aramayı bırakmış kişilerdir.
Diğer çalışmayanlar:	Emekli, tatilde, geçici bir süre için işten çıkarılmış, yarı engelli, ev kadını, tam zamanlı öğrenci veya taşınma sürecinde olduğu için çalışmayanlardır.
Geçici serbest çalışanlar:	Yeni bir iş kurmakta veya iflas etmekte oldukları için tam zamanlı çalışmayan serbest çalışanlardır.
Yeterli derecede çalıştırılmayanlar:	Ciddi ölçüde aşırı nitelikli oldukları bir tam zamanlı işte geçici olarak çalışan kişilerdir. Kendi becerilerini ve deneyimlerini tamamen uygulayabilecekleri bir sürekli iş arayışındadırlar.

Kaynak: *The Economist*'ten uyarlanmıştır, 22 Temmuz 1995, s. 74.

ancak hükümet dairesi çok daha yüksek bir tarama yanıtlamama oranına dönük ayarlama yapmayı başaramamıştı. Düzeltilen rakamlar, 1993 ile 1996 yılları arasında işten atılan insan sayısında başlangıçtaki raporda belirtilen yüzde 7'lik bir düşüşün aksine, hiçbir değişiklik olmadığını ortaya koydu.[19]

Güvenilirlik. Güvenilirlik sorunları var olan istatistik araştırmasını zora sokabilir. Resmî tanımlar veya bilgi toplama yöntemi zaman içinde değiştiğinde, kararlılık güvenilirliği sorunları ortaya çıkar. İş yaralanması, sakatlık, işsizlik ve benzerleriyle ilgili resmî tanımlar belirli aralıklarla değişir. Araştırmacı bu tür değişiklikleri

öğrense bile zaman içinde tutarlı ölçüm olanaksızdır. Örneğin, 1980'lerin başında ABD işsizlik oranını hesaplama yöntemi değiştirildi. Daha önce işsizlik oranı, işsiz kişi sayısının sivil işgücündeki insan sayısına bölünmesiyle hesaplanıyordu. Yeni yöntemle işsizlerin sayısı, sivil işgücü ile ordudaki insan sayısının toplamına bölünmeye başladı. Benzer şekilde, polis departmanları kayıtlarını bilgisayara geçirirken bildirilen suçların sayısında görünüşte bir artış olur, bunun nedeni suçların artması değil, gelişmiş kayıt yöntemleridir.

Eşdeğerlik güvenilirliği de sorun oluşturabilir. Örneğin ulus çapında suç ölçüsü, her bir polis departmanı tarafından sağlanan doğru bilgilere bağlıdır. Eğer ülkenin bir bölgesindeki departmanlar özensiz kayıt tutuyorsa, ölçü eşdeğerlik güvenilirliğini kaybeder. Aynı şekilde polis departmanlarıyla ilgili çalışmalar, tutuklamaları artırmaya yönelik politik baskıların tutuklama sayısıyla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin bir kentteki politik baskı tutuklamaları artırırken (örn. suçların üstüne gitme), başka bir kentteki baskılar tutuklamaları azaltabilir (örn. resmî görevlilerin daha iyi görünmesini sağlamak için bir seçimin hemen öncesinde suçlarda azalma olduğunu gösterme).

Temsil güvenilirliği, resmî hükümet istatistiklerinde sorun oluşturabilir. Örneğin, ABD Çalışma Bakanlığı İstatistik Dairesi, cinsiyet-yansız ölçüm prosedürleri kullanmaya başladıktan sonra kadın işsizlik oranında yüzde 0,6'lık bir artış buldu. 1990'ların ortalarına kadar görüşmeciler, kadınlara yalnızca "ev işleriyle mi, yoksa başka bir şeyle mi" uğraştıklarını soruyordu. "Ev işleriyle" uğraştığını söyleyen kadınlar ev kadını kategorisine sokuluyor ve işsiz sayılmıyordu. Kendilerine sorulmadığı için kadınlar iş arıyor olsa bile sonuç değişmiyordu. Kadınlara da erkeklere sorulan "Çalışıyor ya da başka bir şey yapıyor muydunuz?" sorusu sorulmaya başladığında daha fazla sayıda kadın, çalışmadıklarını; ama iş aramak gibi "başka bir şey" yaptıklarını söyledi. Bu, hükümet istatistiklerinin yaratılmasındaki yöntembilimsel ayrıntıların önemini göstermektedir.

Araştırmacılar, çoğu zaman uluslararası karşılaştırmalar için resmî istatistikleri kullanır, ancak ulusal hükümetler verileri farklı biçimlerde toplar ve veri toplama niteliği de çeşitlilik gösterir. Örneğin 1994 yılında ABD için bildirilen resmî işsizlik oranı yüzde 7, Japonya'nınki yüzde 2,9 ve Fransa'nınki yüzde 12 idi. Eğer uluslar, yılgınlığa kapılan işçiler ve gönülsüz yarı zamanlı çalışanların oranlarını da dahil ederek verileri aynı biçimde tanımlasa ve toplasaydı, oranlar ABD için yüzde 9,3, Japonya için yüzde 9,6 ve Fransa için yüzde 13,7 olacaktı. *The Economist* dergisi, resmî hükümet istatistiklerinin niteliğini değerlendirmek amacıyla önde gelen 20 istatistikçiden oluşan bir ekipten politik müdahaleden bağımsızlık, güvenilirlik, istatistiksel yöntem ve konuların kapsanmasına dayalı olarak 13 ulusun istatistiklerini değerlendirmesini istedi. Liste başındaki beş ulus sırasıyla Kanada, Avustralya, Hollanda, Fransa ve İsveç'ti. ABD, Britanya ve Almanya'yla birlikte

altıncı sırada yer aldı. ABD istatistiklerinin niteliği son derece merkezsiz olması, diğer tüm uluslardan daha az sayıda istatistikçinin görevlendirilmesi ve verilerin kapsamında politik olarak yönlendirilen kesintilerden mustaripti. (Var olan istatistiklerin yaratıcı biçimde kullanımı için bkz. Kutu 11.12).

Uluslararası çapta toplanan veriler tartışmalı olabilir. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 1998 yılında pek çok ulusun toplam ekonomik etkinlikle ilgili resmî istatistiklerinin yanlış olduğunu, çünkü seks endüstrisini dışarıda bıraktıklarını bildirdi. Bazı ülkelerde (özellikle Tayland ve Filipinler'de), fahişelik ve seks endüstrisinde başta genç kadınlar olmak üzere milyonlarca işçi çalışmakta ve milyarlarca dolarlık gelir elde edilmektedir. Bunun ekonomi üzerinde büyük etkisi vardır, ama hiçbir resmî rapor ya da istatistikte görünmemektedir.20

Eksik Veriler. Var olan istatistikler ve dokümanları kullanan araştırmacılara musallat olan bir sorun, eksik verilerdir (eksik veriler 7. Bölümde tartışıldı). Bazen veriler toplanmış, ancak kaybolmuştur. Çoğu zaman ise veriler asla toplanmamıştır. Resmî bilgiler toplama kararı, hükümet dairelerinde alınır. Daha sonra verileri kamu erişimine sunulacak olan bir taramada sorulan sorularla ilgili karar, bir grup araştırmacı tarafından alınır. Her iki durumda da hangi verilerin toplanacağına karar verenler, bir araştırma sorusunu ele almak için başka bir araştırmacının gereksinim duyduklarını toplamayabilir. Hükümet daireleri politik, bütçeyle ilgili veya başka nedenlerden dolayı bilgi toplamaya başlayabilir veya son verebilir. Örneğin 1980'lerin başında ABD federal hükümetinin bütçe kısıntısı önlemleri sonucu toplumsal araştırmacıların değerli bulduğu bilgilerin toplanmasına son verildi. Eksik bilgiler özellikle araştırmacılar uzun süreleri kapsadığında sorun oluşturur. Örneğin ABD'deki iş bırakma eylemleri ve grevlerle ilgilenen bir araştırmacı, 1911'den sonra federal hükümetin veri toplamayı bıraktığı beş yıllık bir dönem haricinde, 1890'lardan günümüze kadar olan verileri elde edebilir.

ÇIKARIM VE KURAMI TEST ETME SORUNLARI

Tepkisiz Verilerden Çıkarımda Bulunma

Bir araştırmacının tepkisiz verilere dayanarak nedensellik çıkarımında bulunabilme veya kuramı test etme olanağı sınırlıdır. Zaman sırası oluşturmak ve alternatif açıklamaları elemek için dikkat çekmeyen ölçüler kullanmak zordur. İçerik analizinde, bir araştırmacı, içerikten yola çıkarak metni okuyanlar üzerindeki etkilerine genelleme yapamaz, yalnızca tarama araştırmasının korelasyon mantığını kullanarak değişkenler arasında bir ilinti olduğunu gösterebilir. Tarama araştırmasının kolaylığının aksine, araştırmacı, değişkenleri ölçmek için yanıtlayıcılara doğrudan sorular soramaz, ancak metinde bulunan bilgilere bel bağlar.

KUTU 11.12 Var Olan İstatistikler, Androjen Önadlar ve Kolektif Davranış

Androjen önad, çocuğun cinsiyetini açıkça belirtmeyen, hem erkek hem de kız için kullanılabilen bir önaddır. Bazıları, feminist hareketin cinsiyet ayrımları ve eşitsizliğinin azaltılmasına yönelik daha geniş toplumsal etkisinin parçası olarak çocuklara isim verirken cinsiyet damgası vurulmasını azalttığını ileri sürmektedir. Başkaları, çoğu toplumda cinsiyetin isim vermenin en önemli başat özelliği olmayı sürdürdüğünü gözlemlemektedir. Irksal gruplar veya toplumsal sınıflar ayırt edici yeni önadlar yarattığı zaman bile cinsiyet ayrımları korunmaktadır.

Lieberson ve meslektaşları (2000), 1916'dan 1989'a kadar Illinois eyaletinde doğan 11 milyon Beyaz çocuğun doğum sertifikalarının bilgisayar kayıtları formundaki var olan istatistiksel verileri inceledi. Androjen önadların seyrek olduğunu (yaklaşık yüzde 3) ve yalnızca son yıllarda androjenliğe yönelik çok hafif bir tarihsel eğilim bulunduğunu gördüler. Buna ek olarak, anne-babalar erkeklerden çok kız çocuklara androjen isimler veriyordu ve isim vermede cinsiyet ayrımı istikrarsızdı (bir isim zaman içinde androjen anlamını kaybetme eğilimi gösteriyordu). Yazarlar, anne babaların çocuklara isim koyma biçiminin başka bir araştırma alanında işlediği bulunan bir kolektif davranış kalıbını tekrarladığına dikkat çekiyordu: mahallelerin ırklara göre ayrılması. Irklar arasında ikametgâh değişikliği eşitsizdir. Hâkim grup daha az yer değiştirir; daha güçsüz grup, hâkim grubun terk ettiği alanlarda oturmak üzere taşınır.Bütünleşme de istikrarsızdır, yeni ayrım, bir süre sonra yeniden ortaya çıkar.

Etik Kaygılar

Etik kaygılar çoğu tepkisiz araştırmada ön plana çıkmaz, çünkü incelenen insanlar doğrudan ilişkili değildir. Başlıca etik kaygı, başka birinin topladığı bilgileri kullanmanın mahremiyeti ve gizliliğidir. Başka bir etik sorun, resmî istatistiklerin toplumsal ve politik ürünler olmasından kaynaklanır. Örtük kuramlar ve değer varsayımları, hangi bilgilerin toplanacağına ve toplanırken hangi kategorilerin kullanılacağına rehberlik eder. Resmî olarak tanımlanan ve düzenli olarak toplanan istatistikler veya ölçümler, politik çatışma nesneleridir ve politikanın yönünün belirlenmesinde kılavuz görevi görür. Bir ölçünün resmî olarak tanımlanmasıyla, kamu politikası, alternatif ama eşit derecede geçerli başka bir ölçü kullanılsaydı farklı olacak sonuçlara yol açacak şekilde biçimlendirilir. Örneğin, 1930'lardaki Büyük Bunalım sırasında pek çok toplumsal koşulda bilginin toplanması (örn. devlete ait akıl hastanelerinde ölen hastaların sayısı), politik etkinlik tarafından teşvik ediliyordu. Daha önce, koşullar kamu dikkatini gerektirecek kadar önemli olarak tanımlanmıyordu. Aynı şekilde, ABD okullarına kaydolan çeşitli yaşlardaki Beyaz öğrencilerin yüzdesi, ancak 1953'ten beri; çeşitli Beyaz olmayan ırklardaki öğrencilerinki ise ancak 1970'lerden beri saptanmaktadır. Daha önce bu tür bilgiler, kamu politikası açısından dikkate değer bulunmuyordu.

Resmî istatistiklerin toplanması bir soruna yeni dikkat edilmesine yol açar, bir soruna dönük kamu ilgisi ise yeni resmî istatistiklerin toplanmasını teşvik eder. Örneğin alkollü araç kullanma, otomobil kazalarının sayısı ve alkolün bir kazada etken olup olmadığı üzerine istatistiklerin toplanmasıyla bir mesele haline gelmiştir.

Politik ve toplumsal değerler, var olan hangi istatistiklerin toplanacağı konu-

sundaki kararları etkiler. Çoğu resmî istatistik, yukarıdan aşağı bürokratik veya idari planlama amaçlarına yönelik olarak tasarlanır. Bir araştırmacının amaçlarına, ya da bürokratik karar alıcılara karşı olanların amaçlarına uygun olmayabilirler. Örneğin bir hükümet dairesi kaç ton çelik üretildiğini, kaç kilometre otoyol döşendiğini ve bir hanedeki ortalama insan sayısını ölçer. İçme suyunun kalitesi, işe gidip gelmek için gereken süre, bir işle ilişkili stres miktarı ya da bakıma ihtiyaç duyan çocukların sayısı gibi öteki koşullar üzerine bilgiler, yetkililer önemli olmadığını söylediği için toplanmayabilir. Pek çok ülkede gayrisafi millî hasıla (GSMH), toplumsal ilerlemenin önemli bir ölçüsü olarak görülür. Ancak GSMH toplumsal yaşamın ekonomi dışı yönlerini (örn. kişinin çocuklarıyla oynayarak geçirdiği süre) ve ücretli olmayan çalışma türlerini (örn. ev işleri) görmezden gelir. Ulaşılabilen bilgiler, politik tartışmanın sonucunu ve hangi istatistiklerin toplanacağına karar veren yetkililerin değerlerini yansıtır.[21]

SONUÇ

Bu bölümde, pek çok tepkisiz araştırma tekniği türünü öğrendiniz. Bunlar, incelenenleri etkilemeksizin toplumsal yaşamın çeşitli yönlerini ölçme veya gözlemleme yollarıdır. Araştırma sorularını ele almak için analiz edilebilen objektif, sayısal bilgilerle sonuçlanırlar. Teknikler, çok sayıda soruyu ele almak için öteki nicel veya nitel toplumsal araştırma türleriyle birlikte kullanılabilir.

Nicel verilerin her türünde olduğu gibi burada da araştırmacıların ölçüm sorunlarıyla ilgilenmesi gerekir. Bir tarama veya hükümet belgesinde bulunan bilgileri almak kolaydır; ancak bu, söz konusu bilgilerin araştırmacının ilgilendiği yapıyı ölçtüğü anlamına gelmez.

Tepkisiz araştırmada iki potansiyel problemin farkında olmanız gerekir. İlk olarak var olan bilgilerin kullanılabilirliği, araştırmacının ele alabileceği soruları kısıtlar. İkinci olarak tepkisiz değişkenlerin çoğunlukla daha zayıf geçerliği bulunur, çünkü ilgilenilen yapıyı ölçmezler. Var olan istatistikler ve ikincil veri analizi, düşük maliyetli araştırma teknikleridir; ancak araştırmacı, veri toplama süreci üzerinde denetime ve bu sürece dair kapsamlı bilgiye sahip değildir. Bu potansiyel hata kaynağı, araştırmacıların özellikle tetikte ve ihtiyatlı olması gerektiği anlamına gelir.

Sonraki bölümde, araştırma projelerinin tasarlanması ve veri toplanması aşamasından, verilerin analiz edilmesine geçiyoruz. Analiz teknikleri, daha önceki bölümlerde öğrendiğiniz nicel veriler için geçerlidir. Şimdiye kadar bir konudan araştırma tasarımı ve ölçülerine, oradan da veri toplamaya nasıl geçileceğini öğrendiniz. Bundan sonra, verilere nasıl bakılacağını ve verilerin size bir hipotez veya araştırma sorusu hakkında söylediklerini anlamayı öğreneceksiniz.

ANAHTAR TERİMLER

Açık kodlama
Artış ölçümleri
Azalma ölçümleri
Dikkat çekmeyen ölçümler
Kodlama sistemi
Kodlayıcılar arası güvenilirlik
Metin
Tepkisiz ölçümler
Toplumsal gösterge
Yapılandırılmış gözlem
Yersiz somutluk yanıltmacası

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. İçerik analizi hangi araştırma sorusu türleri için uygundur?
2. Kodlama sistemlerinde gözlemlenen ve kaydedilen dört içerik özelliği hangileridir?
3. Var olan istatistiksel verileri kullanan araştırmacının hangi güvenilirlik sorunlarına karşı tetikte olması gerekir?
4. İkincil veri analizinin avantajları ve dezavantajları nelerdir?
5. İçerik analizi araştırmacıları niçin birden fazla kodlayıcı kullanır ve bunun yaratması olası sorun nedir?
6. İçerik analizinde çıkarımlar nasıl kısıtlıdır?
7. İçerik analizinde hangi analiz birimleri kullanılır?
8. Var olan istatistiklerde toplam sorunu nedir?
9. İçerik analizindeki üç geçerlik sorunu hangileridir?
10. Araştırmacıların var olan istatistikleri kullanmanın hangi kısıtlarından haberdar olması gerekir?

NOTLAR

1. Bkz. Webb ve meslektaşları (1981:7-11).
2. Tepkisiz ölçümlerin bir dökümü için bkz. Bouchard (1976) ve Webb ve çalışma arkadaşları (1981).
3. Bkz. Krippendorff (1980:13).
4. İçerik analizinin tanımları için bkz. Holsti (1968a:597), Krippendorff (1980:21-24), Markoff ve çalışma arkadaşları (1974:5-6), Stone ve Weber (1992) ve Weber (1985:81, not 1).
5. Weitzman ve meslektaşları (1972), bu araştırma türünde bir klasiktir.
6. Örnek için bkz. Aries (1977).
7. İçerik analizi çalışmalarıyla ilgili örnekler, Berelson (1952), Carney (1972), McDiarmid (1971), Myers ve Margavio (1983), Namenwirth (1970), Sepstrup (1981), Stempel (1971), Stewart (1984) ve Stone ve meslektaşları (1966) içinde yer almaktadır. Ayrıca içerik analizinde ölçüm sorunlarıyla ilgili bir tartışma için bkz. Weber (1983).
8. Stone ve Weber (1992) ve Weber (1984, 1985) bilgisayarlı içerik analizi tekniklerini değerlendirmektedir.

9. Güvenilirlik ve örtük ya da anlambilimsel analizle ilgili olarak bkz. Andren (1981:58-66) ve Holsti (1969:94-126).
10. Kodlayıcılar arası güvenilirliğin çeşitli ölçümleri için bkz. Krippendorff (1980). Ayrıca bununla ilişkili olan uyuşma geçerliği konusu için bkz. Fiske (1982).
11. Toplumsal göstergelerle ilgili bir tartışma, Carley (1981) içinde bulunabilir. Ayrıca bkz. Bauer (1966), Duncan (1984:233-235), Juster and Land (1981), Land (1992), Rossi ve Gilmartin (1980) ve Taylor (1980) Ayrıca toplumsal göstergelerin planlama ve toplumsal tahmin yürütme için kullanımı üzerine bkz. Ferriss (1988).
12. Bkz. Herbert (2003) ve Ravo (1996).
13. Ayrıca İngilizce olmayan pek çok yıllık yayımlanır: örneğin, Almanya Federal Cumhuriyeti'nde *Statistiches Jahrbuch*, Fransa'da *Annuaire Statistique de la France*, Avustralya'da *Year Book Australia* ve Danimarka'da *Statiskisk Ti Arsoversigt*. Japonya'da, Japonca yıllığın İngilizce versiyonu *Statistical Handbook of Japan* adıyla yayımlanır.
14. Çeşitli hükümetlerin yayınlarına yönelik rehberler bulunmaktadır, örneğin, *Guide to British Government Publications, Australian Official Publications* ve *Irish Official Publications*. Benzer yayınlar çoğu ülkede bulunur. Örneğin, *DOD's Parliamentary Companion for the United Kingdom* ve *Parliamentary Handbook of the Commonwealth of Australia* yayınlarının ikisi de *Almanac of American Politics* benzeridir.
15. Ticari bilgi kaynaklarının listeleri için bkz. Churchill (1983:140-167) ve Stewart (1984).
16. ABD'deki öteki büyük tarama verisi arşivleri arasında Chicago Üniversitesi Ulusal Kamuoyu Araştırma Merkezi; Kalifomiya Üniversitesi, Berkeley, Tarama Araştırması Merkezi; Cincinnati Üniversitesi Davranış Bilimleri Laboratuvarı; Wisconsin Üniversitesi, Madison, Veri ve Program Kütüphanesi Hizmeti; Connecticut Üniversitesi, Storrs, Roper Merkezi; ve Kuzey Carolina Üniversitesi, Chapel Hill, Sosyal Bilimlerde Araştırma Enstitüsü bulunmaktadır. Ayrıca bkz. Kiecolt ve Nathan (1985) ve Parcel (1992).
17. Bkz. Alwin (1988) ve Davis ve Smith (1992).
18. Bu sorunlarla ilgili bir tartışma için bkz. Dale ve meslektaşları (1988:27-31), Hom (1993:138), Maier (1991) ve Parcel (1992).
19. Bkz. Stevenson (1996).
20. Bkz. *The Economist*, "The Good Statistics Guide" (11 Eylül 1993), "The Overlooked Housekeeper" (5 Şubat 1994), ve "Fewer Damned Lies?" (30 Mart 1996). Ayrıca bkz. "U.N. Urges Fiscal Accounting to Include Sex Trade", *New York Times* (20 Ağustos 1998).
21. Bkz. Block ve Burns (1986), Carr-Hill (1984a), Hindess (1973), Hom (1993), Maier (1991) ve Van den Berg ve Van der Veer (1985). Ayrıca Norris (1981) ve Starr (1987) içindeki tartışmalar da çok faydalıdır.

XII. BÖLÜM

NİCEL VERİLERİN ANALİZİ

VERİLERİN ELE ALINMASI
Veri Kodlama
Veri Girişi
Veri Temizleme
TEK DEĞİŞKENLİ SONUÇLAR
Sıklık Dağılımları
Merkezî Eğilim Ölçüleri
Değişkenlik (Varyasyon) Ölçüleri
İKİ DEĞİŞKENLİ SONUÇLAR
Çift Değişkenli İlişki
İlişkiyi Görme: Serpme Diyagram
Çift Değişkenli Tablolar
İlinti Ölçüleri
İKİDEN FAZLA DEĞİŞKEN
İstatistiksel Kontrol
Yüzdeli Tabloları Ayrıntılandırma Modeli
Çoklu Regresyon Analizi
ÇIKARIMSAL (VARDAMLI) İSTATİSTİK
Çıkarımsal İstatistiğin Amacı
İstatistiksel Anlamlılık
Anlamlılık Düzeyleri
I. Tip ve II. Tip Hatalar
SONUÇ

İstatistik, verileri ele almak için bir yöntem olarak da görülebilir. Bu tanım, istatistiğin sayısal olgular veya gözlemlerin toplanması, düzenlenmesi ve analiziyle ilgili bir araç olduğu görüşünü vurgular... Betimleyici istatistiğin başlıca derdi bilgileri elverişli, kullanılabilir ve anlaşılır bir biçimde sunmaktır.
– Richard Runyon ve Audry Haber, *Fundamentals of Behavioral Statistics* (Davranışsal İstatistiğin Temelleri), s. 6.

Nicel verilere dayalı bir araştırma raporu veya makale okuduğunuzda, büyük olasılıkla, sayılarla dolu çizelgeler, grafikler ve tablolar bulunduğunu görürsünüz. Bunlar gözünüzü korkutmasın. Araştırmacı size, okura, verilerin yoğunlaştırılmış bir resmini sunmak için çizelgeler, grafikler ve tablolar sağlar. Çizelgeler ve tablolar, araştırmacı tarafından toplanan kanıtları görmenize ve bu kanıtlarda neyin yattığını öğrenmenize olanak verir. Kendi nicel verilerinizi topladığınız zaman, verilerde neyin yattığını anlamanıza yardımcı olması için benzer teknikler kullanmanız gerekecektir. Toplumsal dünya hakkındaki ilgi çekici şeyleri açığa çıkarmaları için nicel verileri düzenlemeniz ve manipüle etmeniz gerekli olacaktır. Bu bölümde, nicel verileri düzenleme ve analiz etmenin temellerini öğreneceksiniz. Nicel verilerin analizi, karmaşık bir bilgi sahasıdır. Bu bölüm, toplumsal istatistik dersinin yerine geçemez. Yalnızca toplumsal araştırmayı anlamak için şart olan temel istatistiksel kavramları ve veri ele alma tekniklerini kapsamaktadır.

Önceki bölümlerdeki teknikleri kullanarak toplanan veriler, sayılar biçimindedir. Sayılar öznelerin, yanıtlayıcıların veya başka örnek olayların özelliklerini ölçen değişkenlerin değerlerini temsil eder. Anketlerdeki, not defterlerindeki, kayıt sayfalarındaki veya kağıt üzerindeki sayılar ham veriler biçimdedir.

Araştırmacılar ham verilerin hipotezler hakkında neler söyleyebileceğini görmek için bazı şeyler yapar: Onları bilgisayarlara uygun bir biçime sokarak yeniden düzenler, özelliklerini özetlemek için onları çizelgeler veya grafiklerde sunar ve sonuçları yorumlar veya onlara kuramsal anlam verir.

VERİLERİN ELE ALINMASI

Veri Kodlama

Bir araştırmacı hipotezleri test etmek için nicel verileri incelemeden önce, onları farklı bir biçime sokmalıdır. Önceki bölümde veri kodlama fikriyle karşılaştınız. Burada veri *kodlama*, ham verileri bilgisayar tarafından okunabilir (bilgisayar kullanarak analiz edilmesi kolay) bir biçime sokmak için sistematik olarak yeniden düzenleme anlamına gelir. İçerik analizindeki kodlamada olduğu gibi, araştırmacılar bilgileri bir biçimden diğerine aktarmak için kurallar yaratır ve bunları sürekli olarak uygular.[1]

Veriler iyi düzenlenmiş kayıt sayfalarına sayılar olarak kaydedildiğinde, kodlama basit bir sekreterlik işi olabilir; ancak, örneğin, araştırmacı açık uçlu tarama sorularının yanıtlarını örtük içerik analizine benzer bir süreçte sayılar halinde kodlamak istiyorsa bu çok zordur.

Araştırmacılar bir kodlama prosedürü ve bir kod çizelgesi kullanır. **Kodlama prosedürü**, değişken özelliklerine belirli sayıların tayin edildiğini belirten bir dizi kuraldır. Örneğin, bir araştırmacı erkekleri "1" ve kadınları "2" olarak kodluyor. Bir

değişkenin her bir kategorisinin ve eksik bilgilerin bir kodunun olması gerekir. Bir **kod çizelgesi**, değişkenler için kodlama prosedürünü ve verilerin konumunu bilgisayarların kullanabileceği bir formatta tanımlayan (bir veya daha fazla sayfadan oluşan) bir belgedir.

Verileri kodlarken iyi düzenlenmiş, ayrıntılı bir kod çizelgesi oluşturmanız ve birkaç kopyasını çıkarmanız çok önemlidir. Eğer kodlama prosedürünün ayrıntılarını yazmazsanız veya kod çizelgesini kaybederseniz, verilerin anahtarını kaybetmiş olursunuz ve onları yeniden kodlamak zorunda kalabilirsiniz.

Araştırmacılar verileri toplamadan önce kodlama prosedürü ve kod çizelgesi hakkında düşünmeye başlar. Örneğin tarama araştırmacısı, veri toplamaya başlamadan önce bir anketi önkodlar. *Önkodlama*, kod kategorilerini (örn., erkek için "1", kadın için "2") ankete yerleştirmek anlamına gelir.[2] Bazen bir kod çizelgesine bağımlılığı azaltmak için araştırmacılar, bilgisayar formatındaki konumu anket üzerine de yerleştirir.

Eğer bir araştırmacı önkodlama yapmıyorsa, verilerin toplanmasından sonraki ilk adım bir kod çizelgesi oluşturmaktır. Ayrıca bütün örnek olayları takip edebilmek için her bir örnek olaya bir kimlik numarası verir. Daha sonra araştırmacı, her bir anketteki bilgileri bilgisayarların okuyabileceği bir formata aktarır.

Veri Girişi

Veri analizi için tasarlanan bilgisayar programlarının çoğu için verilerin *grid* (kareli tablo) formatında olması gerekir. Griddeki her sıra bir yanıtlayıcı, özne veya örnek olayı temsil eder. Bilgisayar terminolojisinde bunlara **veri kayıtları** denir. Her biri, tek bir örnek olaya ait verilerin kaydıdır. Bir sütun veya sütunlar kümesi, belirli değişkenleri temsil eder. Bir sütun ve sıra konumundan (örn., sıra 7, sütun 5), orijinal veri kaynağına (örn. 8 numaralı yanıtlayıcı için medeni durumla ilgili bir anket maddesine) geri gitmek mümkündür. Bir değişkene tayin edilen bir sütun veya sütunlar kümesine **veri alanı** veya sadece *alan* denir.

Kodlama prosedürü Bir nicel araştırmacı tarafından belirli değişken özelliklerine sayılar tayin etmek için çoğu zaman istatistiksel analize hazırlık olarak ve bir kod çizelgesine özenle kaydedilerek yaratılan kurallar kümesidir.

Kod çizelgesi Değişkenlerin kodlanma prosedürünü ve konumlarını bilgisayarların kullanabileceği bir formatta tanımlayan belgedir.

Veri kayıtları Bilgisayar tabanlı veriler içinde, bir örnek olay için değişkenler hakkında bilgi içeren birimler veya kayıtlardır.

Veri alanı Halihazırda bilgisayar için düzenlenmiş olan veriler içinde, belirli bir değişkenle ilgili bilgilerin konumunu temsil eden bir veya daha fazla sütundur.

ŞEKİL 12.1 Üç Örnek Olay için Kodlanan Veriler ve Kod çizelgesi

TARAMA ANKETİNDEN BİR BÖLÜM

Yanıtlayıcı Kimlik No. _____ Görüşmecinin Adı _____

Yanıtlayıcının Cinsiyetini belirtin: Erkek ___ Kadın ___

1. İlk soru, Amerika Birleşik Devletleri başkanı hakkındadır. Aşağıdaki bildirime Tamamen Katılıyor, Katılıyor, Katılmıyor, Kesinlikle Katılmıyor musunuz, Fikriniz Yok mu?
   Amerika Birleşik Devletleri başkanı büyük bir iş başarıyor.
   Tamamen Katılıyorum ___ Katılıyorum ___ Katılmıyorum ___
   Kesinlikle Katılmıyorum ___ Fikrim Yok ___
2. Kaç yaşındasınız? ____

KODLANMIŞ VERİLERDEN BİR BÖLÜM

Sütun

0000000001111111111222222222233333333344... vs. (onlar)
1234567890123456789012345678901234567890123... vs. (birler)
01 212736302 182738274 10239 18.82 3947461 ... vs.
02 213334821 124988154 21242 18.21 3984123 ... vs.
03 420123982 113727263 12345 17,36 1487645 ... vs.
vb.
İlk üç örnek olay için ham veriler, sütun 1'den 42'ye kadar.

KOD KİTABINDAN BİR BÖLÜM

Sütun	Değişken Adı	Tanım
1-2	Kimlik No.	Yanıtlayıcı kimlik numarası
3	BOŞ	
4		Görüşmeci Verileri toplayan görüşmeci: 1 = Susan 2 = Carlos 3 = Juan 4 = Sophia 5 = Clarence
5	Cinsiyet	Görüşmecinin bildirdiği yanıtlayıcı cinsiyeti 1 = Erkek, 2 = Kadın
6	Başk.İş	Amerika Birleşik Devletleri başkanı büyük bir iş başarıyor. 1 = Tamamen Katılıyorum 2 = Katılıyorum 3 = Katılmıyorum 4 = Kesinlikle Katılmıyorum 5 = Fikrim Yok Boş = eksik bilgi

Örneğin bir araştırmacı, üç yanıtlayıcının tarama verilerini Şekil 12.1'de sunulana benzer bir bilgisayar formatında kodluyor olsun. İnsanlar bunu kolaylıkla okuyamaz ve kod çizelgesi olmadan bir işe yaramaz. 50 tarama sorusunun üç yanıtlayıcıya ait yanıtlarını, üç satır ya da sırada özetlemektedir. Pek çok araştırma projesinin ham verileri böyle görünür, ancak 1.000'den fazla sıra olabilir ve satırların uzun-

luğu da 100 sütundan fazla olabilir. Örneğin 250 öğrenciye uygulanan 15 dakikalık bir telefon taraması, 250 sıraya 240 sütunluk bir kareli tablo dolusu veri üretir.

Şekil 12.1'deki kod çizelgesi, ilk iki sayının kimlik numaraları olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, örnek veriler birinci (01), ikinci (02) ve üçüncü (03) yanıtlayıcılara aittir. Araştırmacıların sıfırları 1 ile 01'in birbirine karıştırılmasını azaltmak için yer tutucular olarak kullandığına dikkat edin. 1'ler her zaman sütun 2'de yer alıyor; 10'lar sütun 1'de. Kod çizelgesi, sütun 5'te "cinsiyet" değişkeninin bulunduğunu belirtiyor: Örnek Olay 1 ve 2, erkek; Örnek Olay 3, kadındır. Sütun 4, bize Örnek Olay1 ve 2 ile Carlos'un, Örnek Olay3 ile Sophia'nın görüştüğünü söylemektedir.

Ham verileri bilgisayara aktarmanın dört yolu vardır:

1. *Kod sayfası*. Bilgiler toplanır, sonra orijinal kaynaktan grid formatına (kod sayfasına) aktarılır. Daha sonra kod sayfasındakiler bir bilgisayara satır satır yazılır.
2. *CATI dahil olmak üzere, doğrudan giriş yöntemi*. Bilgiler toplanırken, bir bilgisayar klavyesinin (ya da benzer bir kayıt aygıtının) başında oturulup dinlerken veya gözlemlerken bilgiler girilir veya bir yanıtlayıcının/öznenin kendisinin bilgiyi girmesi sağlanır. **Doğrudan giriş yöntemi** için kullanılacak bilgisayarın, bilgiyi kabul etmek üzere önceden programlanmış olması gerekir.
3. *Optik tarama*. Bilgiler toplanır, sonra doğru "noktaları" doldurarak optik tarama sayfalarına girilir (ya da yanıtlayıcı/öznenin bilgileri girmesi sağlanır). Daha sonra, bilgileri bilgisayara aktarmak için bir optik tarayıcı veya okuyucu kullanılır.
4. *Barkod*. Bilgiler toplanır ve belirli sayısal değerlerle ilişkili farklı kalınlıklardaki barlara dönüştürülür; sonra bilgileri bilgisayara aktarmak için bir barkod okuyucu kullanılır.

Veri Temizleme

Verileri kodlarken doğruluk son derece önemlidir. (Bir örnek için bkz. Kutu 12.1.) Kodlama veya verilerin bilgisayara girilmesi sırasında yapılan hatalar, ölçümlerin geçerliğini tehdit eder ve yanıltıcı sonuçlara neden olur. Mükemmel bir örneklemi, mükemmel ölçüleri bulunan ve veri toplamada hiç hata yapmayan bir araştırmacı kodlama sürecinde veya verileri bilgisayara girerken hatalar yaparsa, bütün araştırma projesini berbat edebilir.

Çok dikkatli kodlamadan sonra araştırmacı, kodlamanın doğruluğunu kontrol eder ya da verileri "temizler". Verilerin yüzde 10 ya da 15'lik bir rastlantısal örneklemini ikinci kez kodlayabilir. Eğer hiçbir kodlama hatası görünmüyorsa,

Doğrudan giriş yöntemi Barkodlar veya optik tarama sayfaları kullanmadan, verileri doğrudan klavyeyle yazarak bilgisayara girmektir.

KUTU 12.1 Verileri Ele Alma Örneği

Ilerinizi kirletmeden verilerle başa çıkmanın yolu yoktur. Aşağıda, öğrencilerimle yürüttüğüm bir çalışmadan bir veri hazırlama örneği yer alıyor. Çalıştığım üniversite, öğrencilerin yaklaşık üçte birine kampüste cinsel taciz deneyimleri ve düşünceleriyle ilgili tarama uyguladı. Bir araştırma ekibi, rastlantısal bir örneklem seçti, sonra kendi başına yürütülen bir anket geliştirdi ve dağıttı. Yanıtlayıcılar, cevaplarını çoktan seçmeli sınavlarda kullanılan yanıt formlarına benzer optik tarama sayfalarına işaretledi. Hikâyemiz, 3.000'den fazla optik tarama sayfasının teslim alınmasıyla başlıyor.

Sayfalar geldikten sonra, bariz hatalar olup olmadığını anlamak için her birine göz attık. Kurşun kalem kullanılması ve her bir dairenin düzgün ve koyu biçimde doldurulması talimatına rağmen, yaklaşık 200 yanıtlayıcının tükenmez kalem kullandığını, diğer 200'ünün formu çok özensiz veya kurşun kalemi çok hafif bastırarak doldurduğunu bulduk. Sayfaları temizledik ve kurşun kalemle tekrar doldurduk. Ayrıca zarar görmüş veya silinmiş ya da eksik (örn. 70 sorunun yalnız ilk iki tanesi doldurulmuş) olan kullanılamaz durumda 25 sayfa bulduk.

Daha sonra, kullanılabilir olan optik tarama sayfalarını bir bilgisayara okuttuk. Bilgisayarın, her bir değişkenin özelliklerinin gerçekleşmesinin sayısını, ya da sıklığını, bulmasını sağladık. Bunlara baktığımızda, pek çok hata türü keşfettik. Bazı yanıtlayıcılar yalnızca bir yanıtın talep edildiği ya da mümkün olduğu bir soruya iki yanıt doldurmuştu. Bazıları, imkansız yanıt kodları doldurmuştu (örn. cinsiyet için meşru kodlar yalnızca erkek için 1, kadın için 2 olduğu halde, 4 sayısı doldurulmuştu) ve bazıları, taramayı ciddiye almadıklarını gösterecek şekilde her yanıtı aynı şekilde doldurmuştu. Hatalı olan her bir örnek olay için tekrar optik tarama sayfasına dönerek telafi edebileceğimiz bilgiler olup olmadığına baktık. Eğer bilgileri telafi edemiyorsak, örnek olayı yanıtsız olarak yeniden sınıflandırdık veya bir yanıtı eksik bilgi olarak yeniden kodladık.

Ankette iki tane yedekli soru bulunuyordu. Her birinde, "hayır" cevabını veren yanıtlayıcının sonraki beş soruyu atlaması gerekiyordu. Her soru için bir tablo oluşturduk. İlk soruya "hayır" cevabı veren tüm yanıtlayıcıların sonraki beş soruyu atlayıp atlamadığına baktık. Yanıtlayıcının "hayır" yanıtı verdiği halde sonraki beş soruyu yanıtladığı 35 örnek olay bulduk. Her bir sayfaya geri dönerek yanıtlayıcının asıl niyetini anlamaya çalıştık. Çoğu durumda, yanıtlayıcı gerçekten "hayır" yanıtını kastetmiş; ama soruları atlaması talimatını okumayı ihmal etmişti.

Nihayet, her bir değişkenin özelliklerinin sıklığını inceleyerek anlamlı olup olmadıklarına baktık. Yaklaşık 600 yanıtlayıcının ırksal köken sorusunda "Yerli Amerikalı" seçeneğini işaretlemiş olması bizi çok şaşırttı. Buna ek olarak, böyle yapanların yarısından fazlasının üniversitede ilk yılıydı. Resmî kayıtların kontrol edilmesiyle, üniversiteye toplamda yaklaşık 20 Yerli Amerikalı kaydolduğu ve öğrencilerin yüzde 90'dan fazlasının Beyaz, İspanyol kökenli olmayan Kafkasya tipi Beyazlarolduğu ortaya çıktı. Siyah, Afrika kökenli Amerikalı veya İspanyol-Meksika kökenli seçeneklerini işaretleyen yanıtlayıcıların yüzdesi resmî kayıtlarla uyuşuyordu. Bazı Kafkasya tipi Beyaz yanıtlayıcıların "Amerikalı Kızılderili" anlamında kullanılan "Yerli Amerikalı" terimine aşina olmadığı sonucuna vardık. Anlaşılan, "Beyaz, Kafkasya tipi" seçeneği yerine bunu işaretlemişlerdi. Bu, bizim, örneklemdeki Yerli Amerikalıları Kafkasya tipi Beyaz olarak yeniden sınıflandıracağımız anlamına geliyordu. Bu noktada, artık verileri analiz etmeye hazırdık.

araştırmacı devam eder; eğer hata bulursa, bütün kodlamayı yeniden kontrol eder.

Araştırmacılar, veriler bilgisayara girildikten sonra kodlamayı iki yoldan kontrol eder. **Olası kod temizleme** (veya *kaba kod temizleme*), bütün değişken kategorilerini olanaksız kodlar var mı diye kontrol etmeyi gerektirir. Örneğin yanıtlayıcı cinsiyeti, 1 = Erkek ve 2 = Kadın olarak kodlanıyor. Bir örnek olay için cinsiyet değişkeni alanında 4 bulunması, kodlama hatası olduğunu gösterir. İkinci bir

yöntem, **bağlantılı kod temizleme** (ya da *tutarlılık kontrolü*), iki değişkeni çapraz sınıflandırma ve mantıksal olarak olanaksız kombinasyonlar aramayı gerektirir. Örneğin eğitim, meslekle çapraz sınıflandırılır. Eğer bir yanıtlayıcı, sekizinci sınıfı hiç geçememiş ve aynı zamanda yasal bir tıp doktoru olarak kaydedilmişse, araştırmacı bir kodlama hatası olup olmadığını kontrol eder.

Bir araştırmacı, bilgisayara girildikten sonra veriler üzerinde değişiklikler yapabilir. Orijinal veriler toplanırken kullanılmış olanlardan daha rafine kategoriler kullanmayabilir, ama bilgileri birleştirebilir ya da gruplayabilir. Örneğin, araştırmacı oran düzeyinde gelir verilerini beş sıralı kategoride gruplayabilir. Ayrıca birçok göstergeden elde edilen bilgileri yeni bir değişken oluşturmak için birleştirebilir veya birçok anket maddesinin yanıtlarını bir endeks puanına ekleyebilir.

TEK DEĞİŞKENLİ SONUÇLAR

Sıklık Dağılımı

İstatistik sözcüğünün birçok anlamı vardır. Toplanmış sayılardan oluşan bir kümenin (örn. bir şehirde kaç kişinin yaşadığını belirten sayılar) yanı sıra uygulamalı matematiğin, sayıların özelliklerini manipüle etmek ve özetlemek için kullanılan bir dalı anlamına da gelebilir. Toplumsal araştırmacılar, istatistiğin her iki türünü de kullanır. Burada, biz ikinci türe –bir araştırma projesinden elde edilen verileri temsil eden sayıları manipüle etme ve özetleme yollarına- odaklanıyoruz.

Betimleyici istatistik, sayısal verileri tanımlar. Değişkenlerin sayısına göre kategorize edilebilirler: tek değişkenli, çift değişkenli veya çok değişkenli (bir, iki, ve üç ya da daha çok değişken için). Tek değişkenli istatistikler, tek değişkeni tanımlar (İngilizcesi *univariable*'dır. *Uni*, "bir"; *variable,* değişken demektir). Bir değişkenin sayısal verilerini tanımlamanın en kolay yolu, bir **sıklık dağılımı** kullanmaktır. Sınıflandırma, sıralama, eşit aralıklı veya oran düzeyinde verilerle kullanılabilir ve pek

Olası kod temizleme Bir bilgisayar kullanarak araştırmacının, örnekleri bulunamayacak olan karşılıklar veya yanıt kategorileri aradığı veri temizliğidir.

Bağlantılı kod temizleme Bir bilgisayar kullanarak araştırmacının, iki değişkenin kategorilerinin kombinasyonuna bakarak mantıksal olarak olanaksız örnekler aradığı veri temizliğidir.

Betimleyici istatistik Araştırmacılar tarafından verilerdeki temel kalıpları tanımlamak için kullanılan genel bir basit istatistik türüdür.

Tek değişkenli istatistik Yalnızca bir değişkeni ele alan istatistiksel ölçülerdir.

Sıklık dağılımı Örnek olayların bir değişkenin kategorilerine dağılımını, yani her bir kategorideki örnek olayların sayısını veya yüzdesini gösteren tablodur.

ŞEKİL 12.2 Tek Değişkenli İstatistik Örnekleri

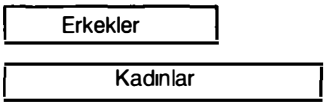
İŞLENMEMİŞ SAYIM SIKLIK DAĞILIMI

Cinsiyet	Sıklık
Erkek	100
Kadın	300
Toplam	400

YÜZDE SIKLIK DAĞILIMI

Cinsiyet	Yüzde
Erkek	%25
Kadın	%75
Toplam	%100

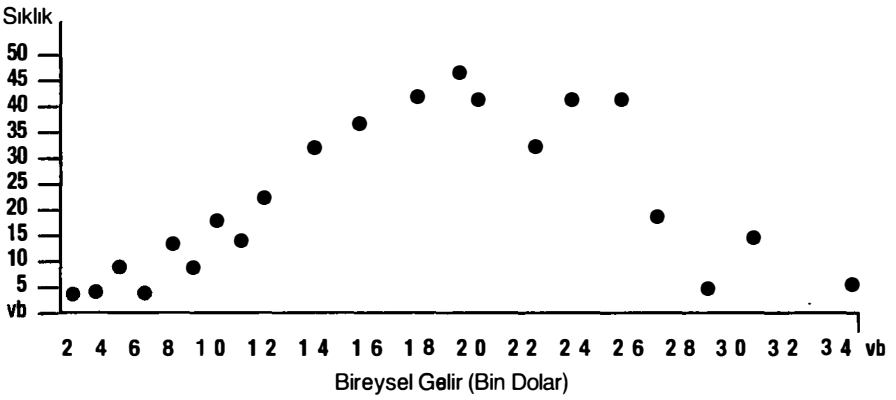
AYNI BİLGİLERİN BAR ÇİZELGESİ

GRUPLANMIŞ VERİ SIKLIK DAĞILIMINA ÖRNEK

İlk İşin Yıllık Geliri	N
5.000$ altında	25
5.000$ ile 9.999 $ arası	50
10.000$ ile 15.999 $ arası	100
16.000$ ile 19.999 $ arası	150
20.000$ ile 29.999 $ arası	50
30.000$ ve üzeri	25
Toplam	400

SIKLIK POLİGONU ÖRNEĞİ

çok biçim alır. Örneğin, elimde 400 yanıtlayıcı ile ilgili veriler var. Yanıtlayıcıların cinsiyeti ile ilgili bilgileri bir bakışta kaba bir sayımla veya bir yüzde sıklık dağılımıyla özetleyebilirim (bkz. Şekil 12.2). Aynı bilgileri grafik biçiminde sunabilirim. Sık kullanılan bazı grafik betimleme türleri arasında **histogram**, *sütunlu çizelge* ve

pay çizelge bulunur. Sütunlu çizelgeler ya da grafikler birbirinden ayrı değişkenler için kullanılır. Yatay veya dikey yönelimleri olabilir ve sütunlar arasında küçük bir boşluk bulunur. Terminoloji kesin değildir, ancak histogramlar çoğunlukla eşit aralıklı veya oranlı veriler için kullanılan dikey sütunlu grafiklerdir.[3]

Eşit aralıklı veya oran düzeyinde veriler için bir araştırmacı çoğu zaman bilgileri kategorilere göre gruplar. Gruplanmış kategorilerin karşılıklı dışlayıcı olması gerekir. Eşit aralıklı veya oran düzeyinde veriler çoğu kez **sıklık poligonu**nda noktalarla gösterilir. Örnek olayların sayısı veya sıklığı, dikey eksende; değişken değerleri ya da puanlar, yatay eksende yer alır. Noktalar birbirine bağlandığında bir poligon (çokgen) ortaya çıkar.

Merkezî Eğilim Ölçüleri

Araştırmacılar, bir değişken hakkındaki bilgileri çoğu zaman tek bir sayıyla özetlemek ister. Üç tane **merkezî eğilim ölçüsü** ya da sıklık dağılımının merkezinin üç türlü ölçümünü kullanırlar: ortalama, medyan (ortanca) ve mod (tepedeğer); bunlara çoğu zaman *ortalamalar* denir (aynı şeyi söylemenin daha az kesin ve net yolu).

Mod, kullanımı en kolay olanıdır ve sınıflı, sıralı, eşit aralıklı veya oranlı verilerle kullanılabilir. Basitçe, en yaygın veya sık görülen sayıdır. Örneğin, şu listenin modu 5'tir: 6 5 7 10 9 5 3 5. Bir dağılımda birden fazla mod bulunabilir. Örneğin, şu listenin modu 5 ve 7'dir: 5 6 1 2 5 7 4 7. Eğer liste uzarsa, modu bir sıklık dağılımında tespit etmek kolaydır –en sık puanı aramanız yeterlidir. Her zaman, moda eşit bir puanı bulunan en az bir örnek olay bulunacaktır.

Medyan (ortanca), orta noktadır. Aynı zamanda 50nci yüzdelik değer, veya örnek olayların yarısının altında, yarısının da üstünde bulunan noktadır. Sıralama, eşit aralıklı ya da oran düzeyinde verilerle kullanılabilir (ama sınıflandırma düzeyinde kullanılamaz). Modu "göz kararı" bulabilirsiniz, ancak medyan biraz daha çaba gerektirir. En kolay yolu, önce puanları en yüksekten en düşüğe doğru sıralamak, sonra ortaya kadar saymaktır. Eğer puanların sayısı tek sayıysa, işiniz basittir.

Histogram Tek değişkenli sıklıkların veya yüzdelerin, çoğunlukla yatay çizgiler miktarı veya oranı ifade edecek şekilde grafik olarak gösterilmesidir.

Sıklık poligonu Bir değişkenin her bir kategorisine kaç örnek olay düştüğünün dağılımını gösteren, bağlantılı noktalardan oluşan bir grafiktir.

Merkezî eğilim ölçüleri Bir değişken için verilerin dağılımı hakkındaki bilgileri tek bir sayıda özetleyen istatistiksel ölçüler sınıfıdır.

Mod Tek değişken için en sık ya da yaygın puanı gösteren merkezî eğilim ölçüsüdür.

Medyan (Ortanca) Örnek olayların yarısının daha yüksek, yarısının da daha düşük olduğu puan veya değeri gösteren tek değişken için kullanılan merkezî eğilim ölçüsüdür.

yedi kişi otobüs bekliyor; yaşları 12 17 20 27 30 55 80. Medyan yaş 27'dir. Medyanın kolay kolay değişmediğine dikkat edin. Eğer 55 yaşındaki kişiyle 80 yaşındaki kişi otobüse binerse ve geride kalanlara 31 yaşında iki kişi eklenirse, medyan değişmeden kalır. Eğer puanların sayısı çiftse, işler biraz karmaşıklaşır. Örneğin, bir otobüs durağında bekleyen altı kişinin yaşları şöyle: 17 20 26 30 50 70. Medyan, 26 ile 30'un ortasıdır. Bu durumda medyanı iki orta puanı toplayıp 2'ye bölerek hesaplarız, yani 26 + 30 = 56/2 = 28. Duraktakilerden hiçbiri 28 yaşında olmadığı halde, medyan yaş 28'dir. Dikkat ederseniz, altı yaştan oluşan listede hiçbir mod yoktur, çünkü her kişinin yaşı farklıdır.

Aritmetik ortalama olarak da adlandırılan **ortalama**, en yaygın kullanılan merkezî eğilim ölçüsüdür. *Sadece* eşit aralıklı ya da oran düzeyinde verilerle kullanılabilir.[4] Ortalamayı hesaplamak için bütün puanları toplayın ve sonra toplamı puan sayısına bölün. Örneğin önceki örnekteki ortalama yaş, 17 + 20 + 26 + 30 + 50 + 70 = 213; 213/6 = 35,5'tir. Listedekilerin hiçbiri 35,5 yaşında değildir ve ortalama, medyana eşit değildir.

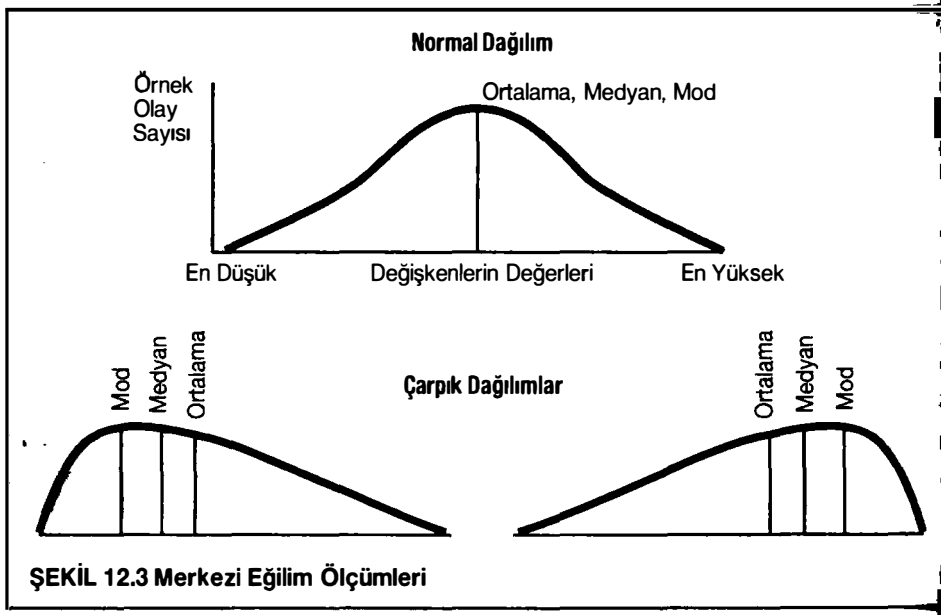
Ortalama, uç değerlerdeki değişikliklerden (çok büyük veya çok küçük) kuvvetle etkilenir. Örneğin, 50 ve 70 yaşındakiler ayrılıp yerlerine 31 yaşındakiler geldi. Dağılım şimdi şöyle görünüyor: 17 20 26 30 31 31. Medyan değişmedi, 28. Ortalama, 17 + 20 + 26 + 30 + 31 + 31 = 155; 155/6 = 25,8. Böylelikle, birkaç uç değer kaldırıldığında ortalama ciddi biçimde düşmüştür.

Eğer sıklık dağılımı bir **normal dağılım** ya da çan eğrisi oluşturuyorsa, üç merkezî eğilim ölçümü birbirine eşit olur. Eğer dağılım **çarpık dağılım**sa (yani, üst veya alt puanlarda daha fazla örnek olay varsa), o zaman üçü birbirine eşit olmayacaktır. Eğer çoğu örnek olayın birkaç aşırı yüksek puan dışında düşük puanları bulunuyorsa ortalama en yüksek, medyan ortada ve mod en az olacaktır. Eğer çoğu örnek olayın birkaç aşırı düşük puan dışında yüksek puanları bulunuyorsa ortalama en düşük, medyan ortada ve mod en yüksek olacaktır. Genel olarak çarpık dağılımlar için en iyisi medyandır, ancak diğer istatistiklerin çoğunda ortalama kullanılır (bkz. Şekil 12.3).

Ortalama Bir değişken için aritmetik ortalamayı, yani bütün puanların toplamının toplam puan sayısına bölümünü gösteren merkezî eğilim ölçüsüdür.

Normal dağılım Bir örnek olay dağılımını gösteren çan eğrisi sıklık poligonudur; zirvesi merkezdedir ve merkezin her iki yanındaki eğimler birbirine özdeştir. Kendiliğinden gerçekleşen pek çok fenomenin dağılımıdır ve pek çok istatiksel kuramın temelidir.

Çarpık dağılım Bir değişkenin kategorileri arasında örnek olayların normal olmayan, yani çan eğrisi olmayan dağılımıdır. Her iki uçta eşit sayıda örnek olay yerine, uçlardan birinde daha çok örnek olay bulunur.

ŞEKİL 12.3 Merkezi Eğilim Ölçümleri

Değişkenlik (Varyasyon) Ölçüleri

Merkezî eğilim ölçüleri, bir dağılımın tek sayıyla özetlenmesidir; ancak, bunlar yalnızca dağılımın *merkezini* verir. Bir dağılımın başka bir özelliği, merkez etrafında yayılması, dağılması veya değişkenliğidir. İki dağılımın birbirine özdeş merkezi eğilim ölçümleri olduğu halde, merkez etrafındaki yayılmaları farklı olabilir. Örneğin bir barın önündeki otobüs durağında yedi kişi bulunuyor. Yaşları, 25 26 27 30 33 34 35. Hem medyan, hem de ortalama 30'dur. Bir dondurmacının önündeki otobüs durağında aynı medyan ve ortalamaya sahip yedi kişi duruyor, ancak yaşları 5 10 20 30 40 50 55. Dondurmacının önündeki gruptakilerin yaşları, merkez etrafında daha geniş yayılmıştır, yani dağılımın değişkenliği daha fazladır.

Değişkenliğin önemli toplumsal içerimleri vardır. Örneğin X kentinde ortanca ve ortalama aile geliri, yıllık 25.600$ ve değişkenliği sıfır. *Sıfır değişkenlik*, her ailenin tam olarak 25.600$ geliri olduğu anlamına gelir. Y kentinde aile geliri medyan ve ortalaması aynı, ancak ailelerin yüzde 95'inin yıllık 12.000$ geliri ve yüzde 5'inin yıllık 300.000$ geliri bulunuyor. X kentinde mükemmel gelir eşitliği, Y kentinde ise büyük gelir eşitsizliği vardır. İki kentteki gelir değişkenliğini bilmeyen bir araştırmacı, önemli bilgileri gözden kaçırır.

Araştırmacılar değişkenliği üç yoldan ölçer: değişim aralığı, yüzdelik değer ve standart sapma. **Değişim aralığı,** en basitidir. En büyük ve en küçük puanlardan

oluşur. Örneğin, barın önündeki otobüs durağı için değişim aralığı, 25'ten 35'e, yani 35 – 25 = 10 yıldır. Eğer 35 yaşındaki kişi bir otobüse biner ve yerine 60 yaşında biri gelirse, değişim aralığı 60 – 25 = 45 yıl olur. Değişim aralığının kısıtları vardır. Örneğin, 35 yıllık değişim aralığına sahip iki tane altışar kişilik grup şöyledir: 30 30 30 30 30 65 ve 20 45 46 48 50 55.

Yüzdelik değerler, dağılım içinde belirli bir yerdeki puanı belirtir. Yüzdelik değerlerden birini zaten öğrendiniz; medyan, 50nci yüzdelik değerdir. Bazen 25inci veya 75inci yüzdelik değerleri ya da 10uncu ve 90ıncı yüzdelik değerler bir dağılımı tanımlamak için kullanılır. Örneğin 25inci yüzdelik değer, dağılımın yüzde 25'indeki ya da daha düşük olan puandır. Bir yüzdelik değerin hesaplanması, ortancanınkiyle aynı mantıktadır. Eğer elimde 100 kişi varsa ve 25inci yüzdelik değeri bulmak istiyorsam, puanları sıralarım ve en alttan 25inci sayıya ulaşana kadar sayarım. Eğer toplam 100 değilse, basitçe, dağılımı bir yüzde tabanına göre ayarlarım.

Standart sapma, hesaplanması en zor olan dağılma ölçüsüdür; aynı zamanda en kapsamlısı ve en sık kullanılanıdır. Değişim aralığı ve yüzdelik değer, sıralama, eşit aralıklı ve oran düzeyinde veriler içindir, standart sapma için eşit aralıklı veya oran düzeyinde ölçüm gerekir. Ortalamaya dayanır ve bütün puanlarla ortalama arasındaki "ortalama uzaklığı" verir. Birkaç durum dışında standart sapma elle hesaplanmaz, çünkü bilgisayarlar ve hesap makineleri standart sapmayı birkaç saniye içinde hesaplayabilir.

Şekil 12.4'teki standart sapma hesaplamasına bakın. Eğer her bir puanla ortalama arasındaki mutlak farkı (yani, her bir puanı ortalamadan çıkarıp sonuçları) toplarsanız, sıfır elde edersiniz. Bunun nedeni, ortalamanın bütün puanlardan eşit uzaklıkta olmasıdır. Ayrıca ortalamadan en fazla farklı olan puanların, karelerin toplamı ve standart sapma üzerinde en büyük etkiye sahip olduğuna dikkat edin.

Standart sapma, kendi başına sınırlı faydaya sahiptir. Karşılaştırma amacıyla kullanılır. Örneğin A sınıfındaki çocukların ebeveynlerinin eğitimi için standart sapma, 3,317 yıldır; B sınıfındakiler için 0,812 ve C sınıfındakiler için 6,239'dur. Standart sapma, araştırmacıya B sınıfındaki çocukların ailelerinin çok benzer olduğunu, C sınıfındakilerin ise çok farklı olduğunu söylemektedir. Aslında, B sınıfında,

Değişim Aralığı Bir değişken için en yüksek ve en düşük puanları gösteren yayılma ölçüsüdür.

Yüzdelik değer Bir değişken için bir değer veya puandaki ya da onun altındaki örnek olayların yüzdesini gösteren yayılma ölçüsüdür.

Standart sapma Bir değişken için, puanlarla ortalama arasındaki ortalama uzaklığı gösteren yayılma ölçüsüdür.

***Z*-değerl** Bir puanlar dağılımı içinde, bir puanın ortalamanın kaç standart sapma altında veya üstünde olduğuna dayalı olarak standartlaştırılmış yeridir.

ŞEKİL 12.4 Standart Sapma

STANDART SAPMA HESAPLAMASININ ADIMLARI

1. Ortalama hesaplanır.
2. Ortalama her bir puandan çıkarılır.
3. Her bir puan için sonuçtaki farkın karesi alınır.
4. Karesi alınmış farklar toplanarak kare toplamı elde edilir.
5. Kare toplamı, örnek olay sayısına bölünerek değişkenlik elde edilir.
6. Değişkenliğin kare kökü alınarak standart sapma elde edilir.

STANDART SAPMANIN HESAPLANMASINA ÖRNEK

[8 yanıtlayıcı, değişken = eğitim yılı sayısı]

Puan	Puan – Ortalama	Kare (Puan – Ortalama)
15	15–12.5= 2.5	6.25
12	12–12.5=–0.5	.25
12	12–12.5=–0.5	.25
10	10–12.5=–2.5	6.25
16	16–12.5= 3.5	12.25
18	18–12.5= 5.5	30.25
8	8–12.5=–4.5	20.25
9	9–12.5=–3.5	12.25

Ortalama = 15 + 12 + 12 + 10 + 16 + 18 + 8 + 9 = 100; 100/8 = 12,5
Karelerin toplamı = 6,25 + 0,25 + 0,25 + 6,25 + 12,25 + 30,25 + 20,25 + 12,25 =88
Değişkenlik = Karelerin toplamı/Örnek olay sayısı = 88/8 = 11
Standart sapma = Değişkenliğin karekökü = $\sqrt{11}$ = 3,317 yıl.
Sembollerle ifade edilen bir formül olarak standart sapma şöyledir:

Semboller:

X = Örnek olayın PUANI Σ = Toplamı temsil eden Sigma (Yunan harfi)

$\bar{X}$ = ORTALAMA N = Örnek olay sayısı

Formül:[a]

$$\text{Standart sapma} = \sqrt{\frac{\Sigma(X-\bar{X})^2}{N-1}}$$

[a] Nüfus verilerinin mi kullanıldığı, yoksa nüfus parametresini tahmin etmek için bir örneklemin mi kullanıldığına bağlı olarak formülde küçük bir farklılık vardır.

"ortalama" bir ebeveynin eğitimi, bütün ebeveynlerinkinin ortalamasının bir yıldan az altında ya da üstündedir, yani ebeveynler son derece homojendir. C sınıfında ise "ortalama" ebeveyn, ortalamanın altı yıldan fazla altında ya da üstündedir, yani ebeveynler çok heterojendir.

Standart sapma ve ortalama, z-değerleri oluşturmak için kullanılır. ***Z*-değeri,** araştırmacının iki ya da daha fazla dağılım veya grubu karşılaştırmasına olanak verir.

Aynı zamanda *standart puan* olarak da adlandırılan *z*-değeri, bir sıklık dağılımındaki puanları ya da değerleri, ortalamadan standart sapma sayısı açısından ifade eder. Puanlar, bir dağılım içindeki görece konumlara göre ifade edilir, mutlak değerler değildir.

Örneğin A firmasında satış müdürü olan Katy, yılda 50.000$ kazanıyor, B firmasındaki Mike ise yılda 38.000$ kazanıyor. İkisi arasındaki mutlak gelir farklılıklarına karşın müdürler, aynı firmadaki diğer çalışanlara göre eşit ölçüde ücret almaktadır. Katy, kendi firmasındaki diğer çalışanların üçte ikisinden daha fazla, Mike da kendi firmasındaki çalışanların üçte ikisinden daha fazla ücret almaktadır.

Z-değerlerinin nasıl kullanılacağıyla ilgili başka bir örnek görelim. Hans ve Heidi, ikiz kardeşler; ancak Hans, Heidi'den daha kısa boylu. Kendi yaşındaki diğer kızlarla karşılaştırıldığında Heidi, ortalama boya sahip; *z*-değeri sıfır. Aynı şekilde Hans da kendi yaşındakiler arasında ortalama boya sahip. Dolayısıyla, her bir karşılaştırma grubu içinde, ikizler aynı *z*-değerine, yani aynı göreli boya sahiptir.

Z-değerlerini ortalama ve standart sapmadan hesaplamak kolaydır (bkz. Kutu 12.2). Örneğin bir işveren, Kings College ve Queens College'den öğrencilerle görüşme yapıyor. İşveren, her iki üniversitenin de benzer olduğunu ve her ikisinin de notlarının 4.0 ölçeğinde olduğunu öğreniyor. Ancak Kings College'deki ortalama not ortalaması, 0,50'lik bir standart sapmayla 2,62 iken Queens College'deki ortalama not ortalaması, 0,40'lık standart sapmayla 3,24. İşveren, Queens College'de notların şişirildiğinden şüpheleniyor. Kings College'den gelen Suzette'in not ortalaması 3,62; Queens College'den gelen Jorge'nin not ortalaması ise 3,64. Her iki öğrenci de aynı dersleri almış. İşveren, notları iki üniversitenin notlandırma pratiklerine göre ayarlamak (yani, standart puanlar oluşturmak) istiyor. Her öğrencinin notunu ortalamadan çıkarıp standart sapmaya bölerek z-değerlerini hesaplıyor. Örneğin, Suzette'in *z*-değeri 3,62 – 2,62 = 1,00/0,50 = 2'dir, Jorge'nin *z*-değeri ise 3,64 – 3,24 = 0,40/0,40 = 1'dir. Böylece, işveren, Suzette'in kendi üniversitesindeki ortalamanın iki standart sapma üstünde olduğunu, Jorge'nin ise kendi üniversitesindeki ortalamanın yalnızca bir standart sapma üzerinde olduğunu öğreniyor. Suzette'in mutlak not ortalaması Jorge'ninkinden düşük olduğu halde, kendi üniversitelerindeki öğrencilere göre Suzette'in notları Jorge'ninkilerden çok daha yüksektir.

İKİ DEĞİŞKENLİ SONUÇLAR

Çift Değişkenli İlişki

Tek değişkenli istatistikler, tek bir değişkeni yalıtık olarak tanımlar. **Çift değişkenli istatistikler** çok daha değerlidir. Araştırmacının iki değişkeni birlikte değerlendirmesine ve değişkenler arasındaki ilişkiyi tanımlamasına olanak verirler. Basit hipotezler bile iki değişken gerektirir.

KUTU 12.2 Z-Değerlerinin Hesaplanması

Şahsen ben z-değeri formülünden hoşlanmıyorum:
Z-değeri = (Puan – Ortalama/Standart Sapma, ya da sembollerle:

$$Z = \frac{X - \bar{X}}{\delta}$$

X = puan, $\bar{X}$ = ortalama, δ = standart sapma

Ben genellikle aynı şeyi yapan ve z-değerlerinin gerçekte ne işe yaradığını gösteren basıl bir kavramsal diyagrama güvenirim. Okul çocuklarının, ortalaması 7 yıl olan ve standart sapması 2 yıl olan yaşlarını ele alalım. 5 yaşındaki Miguel'in z-değerini nasıl hesaplarım ya da Yashohda'nın z-değerinin + 2 olduğunu biliyorsam ve yaşını yıl olarak bilmek istiyorsam ne yaparım? Önce, -3'ten +3'e kadar ortada sıfır olacak şekilde küçük bir çizelge çizerim. Ortalama değeri sıfıra koyarım, çünkü sıfır z-değeri ortalamadır ve z-değerleri altındaki veya üstündeki uzaklığı ölçer. 3'te dururum, çünkü neredeyse tüm örnek olaylar çoğu durumda ortalamadan 3 standart sapma içine denk düşer. Çizelge şöyle görünür:

–3	–2	–1	0	+1	+2	+3

Şimdi, ortalamanın değerlerini nitelendiririm ve standart sapmaları ekler veya çıkarırım. Ortalama 7 ve standart sapma 2 yıl olduğunda, ortalamanın bir standart sapma üstü (+1), sadece 7 + 2, yani 9 yıl eder. -2'lik z-değeri için, 3 yıl koyarım. Bunun nedeni, her biri 2 yıl olan 2 standart sapmanın (4 yıl eder), 7 ortalamasından düşük olmasıdır. Şimdi diyagramım şöyle görünüyor:

1	3	5	7	9	11	13	yıl olarak yaş
–3	–2	–1	0	+1	+2	+3	

5 yaşındaki Miguel'in z-değerinin -1 olduğunu, Yashohda'nın +2'lik z-değerinin 11 yaşa denk geldiğini görmek kolaydır. Z-değerinden yaşı veya yaştan z-değerini okuyabilirim. -1,5'lik z-değeri gibi kesirler için, aynı kesiri yaşa uygulayarak 4 yaşı bulurum. Aynı şekilde, 12 yaşın z-değeri +2,5'tir.

Çift değerli istatistiksel analiz, değişkenler arasında bir **istatistiksel ilişki**, yani birlikte ortaya çıkan şeyleri gösterir. Örneğin, bir akarsuyun kirlenmesi ile suyu içen insanların hastalandığı gerçeği arasında bir ilişki vardır. Bu, iki değişken arasındaki istatistiksel bir ilişkidir: sudaki kirlenme ve onu içen insanların sağlığı.

İstatistiksel ilişkiler iki fikre dayalıdır: ortak değişkenlik ve istatistiksel bağımsızlık. **Ortak değişkenlik**, değişkenlerin birlikte işlediği veya ilintili olduğu

Çift değişkenli istatistikler Sadece iki değişkenin bulunduğu istatistiksel ölçümlerdir.

İstatistiksel ilişki İki ya da daha fazla değişkenin birbirini etkileyip etkilemediğinin; yani aralarında bir ilinti mi, yoksa bağımsızlık mı bulunduğunun temel uygulamalı matematiğe dayalı ifadesidir.

Ortak değişkenlik İki değişkenin birlikte değişim gösterdiği, böylece bir değişkenle ilgili değerleri bilmenin öteki değişkende bulunan değerler hakkında bilgi sağladığı fikridir.

anlamına gelir. Ortak değişkenliğin bulunması, birlikte değişim gösterdikleri anlamına gelir; bir değişkende belirli değerlere sahip olan örnek olaylar, büyük olasılıkla öteki değişkende de belirli değerlere sahiptir. Örneğin, gelir değişkeninde daha yüksek değerleri olan insanlar büyük olasılıkla yaşam beklentisi değişkeninde de daha yüksek değerlere sahip olur. Aynı şekilde, düşük geliri olan insanların düşük yaşam beklentisi bulunur. Bu çoğunlukla kısa yoldan, gelir ve yaşam beklentisinin birbiriyle ilişkili olduğu ya da ortak değişkenlik gösterdiği şeklinde ifade edilir. Bunu, kişinin gelirinin bize olası yaşam beklentisini söylediği ya da yaşam beklentisinin gelire bağlı olduğu şeklinde de ifade edebilirdik.

İstatistiksel bağımsızlık, ortak değişkenliğin tam tersidir. Değişkenler arasında hiçbir ilinti veya ilişki bulunmadığı anlamına gelir. Eğer iki değişken bağımsızsa, belirli değerlere sahip örnek olaylar öteki değişkende belirli bir değere sahip olmaz. Örneğin Rita, kardeşlerin sayısının ortalama yaşam süresinin ilişkili olup olmadığını bilmek istiyor. Eğer değişkenler bağımsızsa, o zaman çok sayıda kardeşi olan insanlar, tek çocuk olanlarla aynı ortalama yaşam süresine sahip olur. Başka bir deyişle birinin kaç kardeşinin bulunduğunu bilmek, Rita'ya kişinin ortalama yaşam süresi hakkında hiçbir şey söylemez.

Çoğu araştırmacı, hipotezleri bir nedensel ilişki veya beklenen ortak değişkenlik açısından ifade eder. Eğer sıfır hipotezi kullanırlarsa, bu durumda hipotez, iki değişken arasında bağımsızlık bulunduğu yönündedir. Formel hipotez testinde kullanılır ve çoğu zaman çıkarımsal (vardamlı) istatistikte de bulunur (tartışılacak).

Üç teknik, araştırmacıların iki değişken arasında bir ilişki bulunup bulunmadığına karar vermesine yardımcı olur: (1) serpme diyagram, diğer adıyla ilişkilerin bir grafiği veya planı; (2) çapraz tablolama, diğer adıyla yüzdeli tablo; ve (3) ilinti ölçüleri, diğer adıyla tek bir sayıyla ortak değişkenlik miktarını ifade eden istatistiksel ölçüler (örn. korelasyon katsayısı). Ayrıca, verilerin grafiğinin oluşturulması hakkında bkz. Kutu 12.3.

İlişkiyi Görme: Serpme Diyagram

Serpme diyagram nedir? Bir **serpme diyagram**, bir araştırmacının her bir örnek olayı veya gözlemi işaretlediği bir grafiktir; her bir eksen bir değişkenin değerini temsil eder. Eşit aralıklı veya oran düzeyinde ölçülen değişkenler için kullanılır; sıralı değişkenler için çok seyrek kullanılır ve değişkenlerden biri sınıflandırma

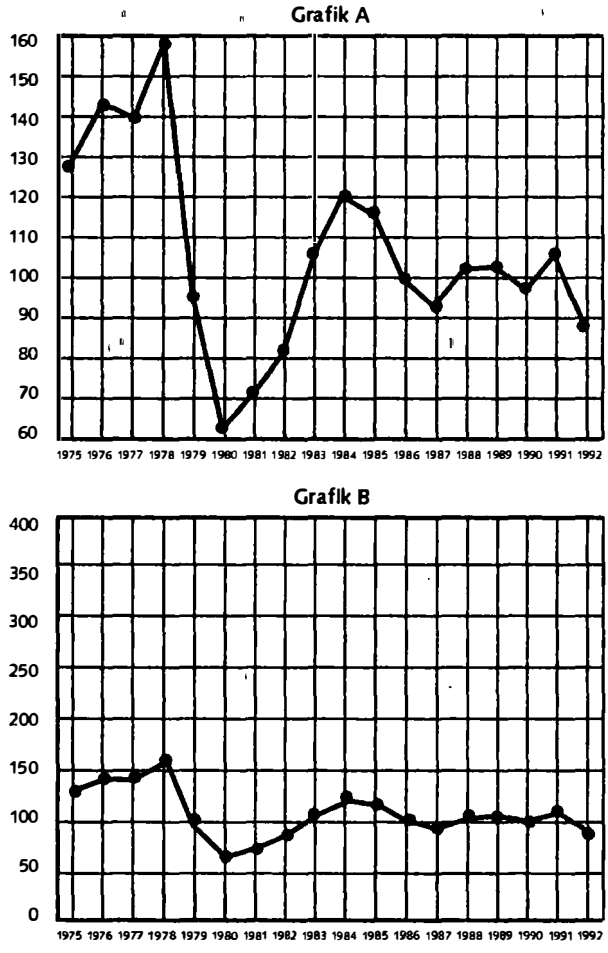
İstatiksel bağımsızlık İki değişken arasında istatistiksel bir ilişkinin bulunmayışıdır; yani, bir değişkenle ilgili değerleri bilmek, öteki değişkenle ilgili bulunacak değerler hakkında hiçbir bilgi sağlamaz. İkisi arasında hiçbir ilinti yoktur.

Serpme diyagram İki değişken arasındaki istatistiksel ilişkiyi, bir örnek olayın her iki değişkenle ilgili değerlerinin işaretlenmesine dayalı olarak gösteren diyagramdır.

düzeyindeyse asla kullanılmaz. Yatay ya da dikey eksene hangi değişkenin (bağımsı

KUTU 12.3 Doğru Biçimde Grafik Oluşturma

Grafik A'daki kalıp, sert bir değişimi göstermektedir 1980'deki keskin bir düşüşü, hızla düzelm ve istikrarsızlık takip ediyor. Grafik B'deki kalıp çok daha süreklidir. 1979'dan 1980'e ka olan düşüş yumuşak ve öteki yıllar neredeyse aynı düzeyde. Her iki grafik de özdeş veril içindir, 1975'ten 1992'ye kadar ABD'deki ticari başarısızlığı göstermektedirler. Yıllar için ekseni (altta) aynıdır. A grafiğindeki *Y* ekseninin ölçeği 60'tan 160'a kadar, B grafiğindekinin l 0'dan 400'e kadardır. A grafiğindeki örüntünün daha köklü değişiklikler içeriyor gi görünmesinin ne-deni *Y* ekseninin ölçeğidir. Grafikleri okurken, ölçeği kontrol etmeye dikk edin. Bazı insanlar verilerdeki bir örüntüyü mümkün olduğunca ufaltmak veya dikkat çeke hale getirmek için ölçeği bilerek seçerler.

ya da bağımlı) yerleştirileceği konusunda sabit bir kural yoktur, ancak çoğunlukla bağımsız değişken (*X* harfiyle sembolleştirilir) yatay eksende ve bağımlı değişken (*Y* harfiyle sembolleştirilir) dikey eksende yer alır. Her biri için en düşük değerin sol alt köşede ve en yüksek değerin en üstte ya da en sağda yer alması gerekir.

Bir Serpme Diyagram Nasıl Oluşturulur? İki değişkenin değişim aralığıyla başlayın. Her bir değişkenin işaretli değerleriyle bir eksen çizin ve her eksen üzerine sayıları yazın (grafik kağıdı yardımcı olacaktır). Sonra her eksene değişken adını verin ve en üste bir başlık koyun.

Şimdi veriler için hazırsınız. Her bir örnek olay için her bir değişkenin değerini bulun ve iki değere denk gelen bir yerden grafiği işaretleyin. Örneğin araştırmacı, eğitim yıllarıyla çocukların sayısının bir serpme diyagramı ya da serpme planını oluşturuyor. Yıl olarak eğitim süresini (örn. 12) ve çocukların sayısını (örn. 3) öğrenmek için ilk örnek olaya bakar. Sonra grafikte, "eğitim" değişkeninde 12'nin ve "çocuk sayısı" değişkeninde 3'ün kesiştiği yere gider ve örnek olay için buraya bir nokta koyar.

Şekil 12.5'teki serpme diyagram, 33 kadının verilerinin bir planıdır. Kadınların tamamladığı eğitim süresi ile doğurduğu çocukların sayısı arasında bir negatif ilişkiyi göstermektedir.

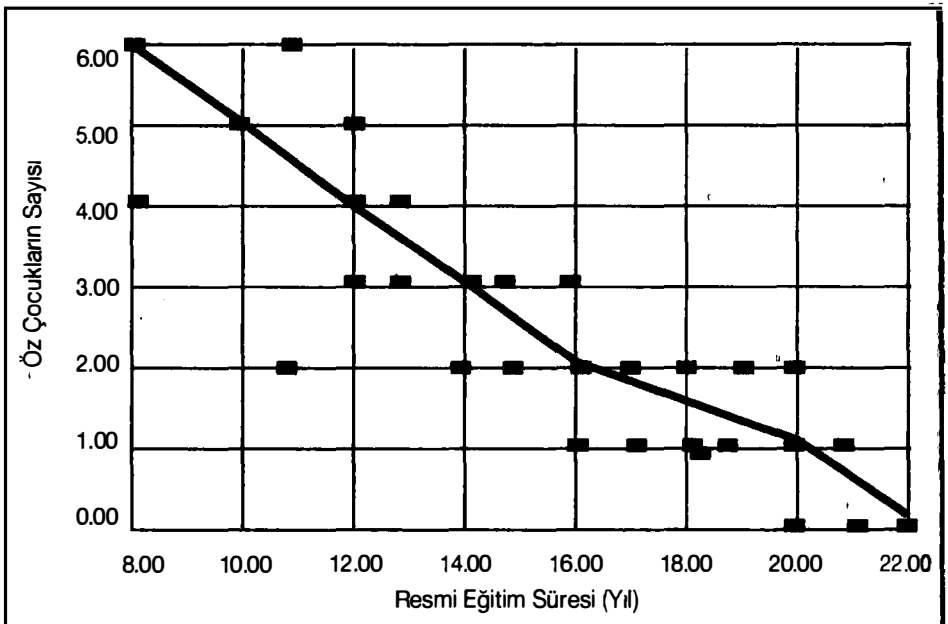
Serpme Diyagramdan Neler Öğrenebilirsiniz? Araştırmacı, çift değişkenli bir ilişkinin üç yönünü bir serpme diyagramda görebilir: biçim, yön ve kesinlik.

Biçim. İlişkiler üç biçim alabilir: bağımsız, doğrusal ve eğriçizgisel. *Bağımsızlık*, ya da hiçbir ilişkinin bulunmaması, görmesi en kolay olanıdır. Hiçbir kalıba uymayan rastlantısal bir serpilme ya da tam olarak yatay veya dikey eksene paralel olan düz bir çizgi gibi görünür. **Doğrusal ilişki,** bir örnek olaylar labirentinin ortasında bir köşeden diğerine uzanan düz bir çizginin görüntülenebileceği anlamına gelir. **Eğriçizgisel ilişki**, bir örnek olaylar labirentinin merkezinin sağ tarafı yukarı bakan ya da baş aşağı bir U eğrisi ya da bir S eğrisi oluşturacağı anlamına gelir.

Yön. Doğrusal ilişkiler pozitif ya da negatif yönde olabilir. Bir *pozitif* ilişkinin planı, sol alttan sağ üste doğru köşegen bir çizgi şeklinde görünür. *X* üzerindeki daha yüksek değerler, *Y* üzerinde daha yüksek değerlerle eşleşme eğilimi gösterir ya da

Doğrusal ilişki İki değişkenin düzeyleri arasındaki pozitif ya da negatif ilintidir. Bir serpme diyagram üzerinde işaretlendiğinde ilinti kalıbı, eğri olmayan düz bir çizgi oluşturur.

Eğriçizgisel ilişki İki değişken arasında bir değişkenin değerleri artarken, diğer değişkenin değerlerinin değişen bir örüntü sergilediği, örneğin, önce azalıp sonra artıp sonra düştüğü ilişkidir. Doğrusal ilişki değildir.

ŞEKİL 12.5 Serpme Diyagram Örneği: 33 Kadın için Eğitim Yılı ve Öz Çocukların Sayısı

tam tersi geçerlidir. Gelir ve ortalama yaşam süresi örneği, pozitif bir doğrusal ilişkiyi tarif ediyordu.

Negatif ilişki, sol üstten sağ alta doğru bir çizgi şeklinde görünür. Bir değişkendeki daha yüksek değerlerin ötekinde daha düşük değerlere denk düştüğü anlamına gelir. Örneğin, daha çok eğitim görmüş insanların tutuklanmış olmaları olasılığı daha düşüktür. Eğer bir grup erkekle ilgili verilerin yer aldığı bir serpme diyagrama bakacak olursak, yıl olarak eğitim süresi (X ekseni) ile tutuklanma sayısı (Y ekseni) işaretlendiğinde çok kez tutuklanmış olan çoğu örnek olayın (ya da erkeğin) sağ altta yer aldığını görürüz, çünkü çoğunun eğitim süresi birkaç yıldır. Az sayıda tutuklanmış olan çoğu örnek olay sol üstte yer alır, çünkü çoğu daha fazla eğitim almıştır. İlişkiyi temsil eden hayali çizginin eğimi hafif ya da dik olabilir. Daha ileri istatistik, doğrunun eğiminin kesin sayısal ölçümlerini sağlar.

Kesinlik. Çift değişkenli ilişkiler, kesinlik derecelerine göre çeşitlilik gösterir. *Kesinlik*, grafik üzerindeki noktaların yayılma miktarıdır. Noktalar ilişkiyi özetleyen çizgiyi sardığı zaman, yüksek kesinlik düzeyi vardır. Noktalar çizgi etrafında genişlemesine yayılmışsa, düşük kesinlik düzeyi söz konusudur. Araştırmacılar, son derece kesin bir ilişkiyi "göz kararı" anlayabilir. Ayrıca bir ilişkinin kesinliğini ölçmek için tek değişkenli istatistikteki standart sapmayla benzeşen ileri istatistikler kullanabilirler.

Çift Değişkenli Tablolar

Çift Değişkenli Tablo Nedir? Çift değişkenli bağlantı tablosu, yaygın olarak kullanılır. Serpme diyagramdaki bilgilerin aynısını, daha yoğun bir biçimde sunar. Veriler, her ölçüm düzeyinde ölçülebilir; ancak eğer pek çok farklı değer bulunuyorsa, eşit aralıklı ve oranlı verilerin gruplanması gerekir. Tablo, **çapraz tablolamaya** dayalıdır; yani, örnek olaylar tabloda aynı anda iki değişken temelinde düzenlenir.

Bağlantı tablosu, iki ya da daha çok değişkenin çapraz tablolanmasıyla oluşturulur. Bağlantılıdır, çünkü bir değişkenin her bir kategorisindeki örnek olaylar ikinci (ya da ek) bir değişkenin her bir kategorisine dağıtılır. Tablo, örnek olayları aynı anda birçok değişkenin kategorilerine dağıtır ve örnek olayların bir değişkenin kategorisi nezdinde öteki değişkenlerin kategorilerine nasıl "bağlı" olduğunu gösterir.

Yüzdeli Tabloların Oluşturulması. Yüzdeli bir tablo oluşturmak kolaydır, ancak profesyonel görünmesini sağlamanın bazı yolları vardır. Önce, elle tablo oluşturmanın adımlarını gözden geçireceğiz. Tablo, bilgisayarda oluşturulduğu zaman da aynı ilkeler geçerlidir. Ham verilerle işe başlarız; bunlar, bilgisayara uygun bir formatta düzenlenebilir. Kutu 12.4'teki hayali taramanın verileri gibi görünebilirler.

Elle tablo oluştururken sonraki adım, bir *bileşik sıklık dağılımı (CFD)* oluşturmaktır. Bu, sıklık dağılımına benzer, ancak iki değişkenin değerlerinin her bir kombinasyonunu gösterir. Örneğin bir araştırmacı, yaşla tutum arasındaki ilişkiyi görmek istiyor. Yaş, oran düzeyinde bir ölçümdür; dolayısıyla oran düzeyindeki değişkeni sıralama düzeyindeymiş gibi ele alacak şekilde gruplanır. Oranlı ya da eşit aralıklı düzeydeki veriler, yüzdeli tablolar için sıralama düzeyine çevrilir. Aksi takdirde, bir değişken için 50 kategori bulunabilirdi ve tabloyu okumak imkansız olurdu.

Bileşik sıklık dağılımı (CFD), tablo oluşturmayı kolaylaştıran bir ara adımdır. Bilgisayar programları size tamamlanmış tabloyu hemen verir.

CFD'de kategorilerin bütün kombinasyonları yer alır. Yaşın dört ve Tutumun üç kategorisi bulunuyor, dolayısıyla 3 x 4 = 12 sıra bulunuyor. CFD oluşturmanın basamakları şöyledir:

1. Değişken kategorilerinin bütün olası kombinasyonları hesaplanır.
2. Her bir örnek olayın denk düştüğü kombinasyon kategorisine işaret konur.
3. Bir kombinasyon kategorisindeki örnek olayların sayısı için işaretler toplanır.

Çapraz tablolama İki değişkenle ilgili verileri, değişken kategorilerinin kesişimindeki örnek olayların sayısını veya yüzdesini göstermek üzere bir bağlantı tablosuna yerleştirme sürecidir.

Bağlantı tablosu İki veya daha fazla değişkenin çapraz tablolanmasıyla, değişkenlere ait çift değişkenli nicel verileri, bir değişkenin kategorilerilerinin yer aldığı sıralar veya sütunlar boyunca yüzdeler biçiminde gösteren tablodur.

KUTU 12.4 Ham Veriler ve Sıklık Dağılımları

HAM VERİLERE ÖRNEK

Örnek Olay	*Yaş*	*Cinsiyet*	*Eğitim Yılı*	*Tutum*	*Politik Parti, vb.*
01	21	K	14	1	Demokrat
02	36	E	8	1	Cumhuriyetçi
03	77	K	12	2	Cumhuriyetçi
04	41	K	20	2	Bağımsız
05	29	E	22	3	Demokratik Sosyalist
06	45	K	12	3	Demokrat
07	19	E	13	2	Eksik Bilgi
08	64	E	12	3	Demokrat
09	53	K	10	3	Demokrat
10	44	E	21	1	Muhafazakâr vb.

(Tutum puanlaması, 1 = Katılıyor, 2 = Fikri Yok, 3 = Katılmıyor)

İKİ SIKLIK DAĞILIMI:
YAŞ VE İÇKİ İÇME YAŞININ DEĞİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK TUTUM

Yaş Grubu	*Örnek Olay Sayısı*	*Tutum*	*Örnek Olay Sayısı*
30'un altında	26		
30-45	30	Katılıyor	38
46-60	35	Fikri Yok	26
61 ve daha yaşlı	15	Katılmıyor	40
Eksik	3	Eksik	5
Toplam	109	Toplam	109

BİLEŞİK SIKLIK DAĞILIMI:
YAŞ GRUBU VE İÇKİ İÇME YAŞININ DEĞİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK TUTUM

Yaş	*Tutum*	*Örnek Olay Sayısı*
30'un Altında	Katılıyor	20
30'un Altında	Fikri Yok	3
30'un Altında	Katılmıyor	3
30-45	Katılıyor	10
30-45	Fikri Yok	10
30-45	Katılmıyor	5
46-60	Katılıyor	4
46-60	Fikri Yok	10
46-60	Katılmıyor	21
61 ve daha yaşlı	Katılıyor	3
61 ve daha yaşlı	Fikri Yok	2
61 ve daha yaşlı	Katılmıyor	10
	Ara toplam	101
İki değişkenden biri eksik		8
Toplam		109

Eğer eksik bilgi problemi yoksa, kategorilerin sayısı toplanır (örn. bütün "Katılıyorum"lar ya da bütün "61 ve daha yaşlı"lar). Örnekte, eksik veriler bir sorun oluşturuyor. CFD'deki dört "Katılıyorum" kategorisinin toplamı, tek değişkenli

sıklık dağılımındaki gibi 38 değil, 37 ediyor (20 + 10 + 4 + 3), çünkü 38 örnek olaydan birinde yaş bilgisi eksiktir.

Sonraki adım, sıralar ve sütunları nitelendirerek bir tablonun parçalarının oluşturulmasıdır (bkz. Şekil 12.6). Bağımsız değişken çoğu zaman sütunlara yerleştirilir, ama bu geleneğe her zaman uyulmayabilir. Sonra, CFD'deki her bir sayı, tabloda değişken kategorilerinin kombinasyonuna denk gelen bir birime yerleştirilir. Örneğin, CFD, 30 yaşın altındakilerin 20'sinin katıldığını gösteriyor (en üstteki sayı), dolayısıyla Şekil 12.6'da gösteriliyor (sol üstteki birim).

Şekil 12.6, kaba bir sayım ya da sıklık tablosudur. Birimleri, örnek olayların sayımını içermektedir. Oluşturulması kolaydır, ancak sıralar ya da sütunların farklı toplamları olabileceği ve asıl ilgilenilen, birimlerin ötekilerle karşılaştırıldığındaki göreli büyüklüğü olduğu için bir kaba sayım tablosunu yorumlamak zor olabilir.

Araştırmacılar, çift değişkenli ilişkileri görmek için, kaba sayım tablolarını yüzdeli tablolara çevirir. Bir tabloyu yüzdelemenin üç yolu bulunur: sıraya göre, sütuna göre ve toplama göre. Çoğu zaman ilk ikisi kullanılır ve ilişkileri bunlar gösterir.

Sıraya göre mi, yoksa sütuna göre mi yüzdelemek en iyisidir? İkisi de uygun olabilir. Önce bir tabloyu yüzdeleme mekanizmasını görelim. Sütun yüzdelerini hesaplarken, her bir birimin sütun toplamına göre yüzdesini hesaplayın. Bu, sütun toplamını veya değişkenin sütun marjinalini kapsar. Örneğin, ilk sütunun toplamı 26 (30 yaşın altında 26 kişi bulunuyor). Yüzde oranı, 20/26 = 0,769 veya yüzde 76,9'dur. Yahut, marjinaldeki ilk sayı için 37/101 = 0,366 = yüzde 36,6'dır (bkz. Tablo 12.1); yuvarlama hariç, toplamın yüzde 100'e eşit olması gerekir.

Sıra yüzdeleri de benzer şekilde hesaplanır. Her birimin yüzdesini, sıra toplamının yüzdesi olarak hesaplayın. Örneğin 20'nin yer aldığı aynı birimi kullanarak şimdi sıra toplamı 37'nin yüzde kaçı olduğunu bilmek istiyoruz, yani 20/37 = 0,541 = yüzde 54,1. Marjinaller aynı olmadığı takdirde sıraya veya sütuna göre yüzdeleme, bir birim için farklı yüzde oranları verir.

Sıra ve sütun yüzdeleri bir araştırmacının farklı soruları ele almasına olanak verir. Sıra yüzdeli tablo şu soruyu yanıtlıyor: Her bir yaş grubunda, bir tutum benimseyenlerin yüzde kaçı yer alıyor? Tablo, katılıyorum yanıtını veren yanıtlayıcıların yüzde 54,1'inin 30 yaşın altındaki grupta olduğunu söylemektedir. Sütun yüzdeli tablo, şu soruyu yanıtlıyor: Her bir yaş grubundakilerin yüzde kaçı

Marjinaller Bir bağlantı tablosunda, tablonun gövdesi dışında kalan sıra ve sütun toplamlarıdır.

Tablo birimi Bir bağlantı tablosunun gövdesinin, örnek olayların değişken kategorilerine dağılımını bir sayı veya yüzde olarak gösteren her bir parçasıdır.

Tablonun gövdesi Bir bağlantı tablosunun orta bölümüdür. Bütün birimleri kapsar, ancak toplamları ve nitelendirmeleri kapsamaz.

ŞEKİL 12.6 Yaş Grubuna Göre İçki İçme Yaşının Değiştirilmesine Yönelik Tutum, Kaba Sayım Tablosu

KABA SAYIM TABLOSU (a)

	YAŞ GRUBU (b)				
TUTUM (b)	**30'un Altında**	**30-45**	**46-60**	**61 ve daha yaşlı**	**TOPLAM (c)**
Katılıyor	20	10	4	3	37
Fikri Yok	3 (d)	10	10	2	25
Katılmıyor	3	5	21	10	39
Toplam (c)	26	25	35	15	101

(e)

Eksik örnek olaylar (f) = 8

TABLONUN PARÇALARI

(a) Her tabloya, değişkenleri adlandıran ve artalan bilgisi sağlayan bir başlık verin.
(b) Sıra ve sütun değişkenini nitelendirin ve değişken kategorilerinin her birine bir isim verin.
(c) Sütunlar ve sıraların toplamlarını dahil edin. Bunlara marjinaller adı verilir. Marjinaller, değişkenin tek değişkenli sıklık dağılımına eşittirler.
(d) Her bir değişken için bir kategorinin kesişimine denk gelen her sayı ya da yer, bir tablo birimidir.
(e) Nitelendirilen değişken kategorileri ve toplamlar arasında kalan sayılara tablonun gövdesi adı verilir.
(f) Eğer eksik bilgi varsa (yanıtlayıcının yanıtlamayı reddettiği, görüşmeyi bitirdiği, "bilmiyorum," vb. dediği durumlar), eksik örnek olay sayısını tablonun yanında bütün orijinal örnek olaylar için geçerli olacak şekilde belirtin.

farklı tutumlar benimsemektedir? Tablo, 30 yaşın altındakilerin yüzde 76,9'unun katıldığını söylemektedir. Araştırmacı, sıra yüzdelerinden katılanların yarısından biraz fazlasının 30 yaşın altında olduğunu öğreniyor; sütun yüzdelerinden ise 30 yaşın altındaki kişilerin dörte üçünden fazlasının katıldığını öğreniyor. Yüzdelemenin bir yolu, belirli tutumları olan insanlar hakkında bilgi veriyor; diğer yolu ise belirli yaş gruplarındaki insanlar hakkında.

Bir araştırmacının hipotezi sıra yüzdelerine ya da sütun yüzdelerine bakmayı gerektiriyor olabilir. Başlarken, iki yoldan da yüzdeleri hesaplayın ve her birinin söylediklerini yorumlama ya da anlama pratiği yapın. Örneğin benim hipotezim, yaşın tutumu etkilediğidir. Dolayısıyla, sütun yüzdeleri çok yardımcı olur. Ancak, eğer farklı tutumları olan insan gruplarının yaş özelliklerini tanımlamakla ilgileniyorsam, o zaman sıra yüzdeleri uygundur. Zeisel'in (1985:34) belirttiği gibi, bir çapraz tablolamada bir etken ötekinin nedeni olarak görülebiliyorsa, nedensel etkenin yönünde hesaplandığında yüzdeler çok aydınlatıcı olur.

Ne yazık ki bir yüzde tablosunda bağımsız ve bağımlı değişkenin veya yüzdenin sıraya mı sütuna mı yerleştirileceği konusunda bir "endüstri standardı" bu-

TABLO 12.1 Yaş Grubuna Göre İçki İçme Yaşının Değiştirilmesine Yönelik Tutum, Yüzdeli Tablolar

SÜTUN YÜZDELİ TABLO

	YAŞ GRUBU				
TUTUM	30'un Altı	30-45	46-60	61 ve üstü	**TOPLAM**
Katılıyor	%76,9	%40	%11,4	%20	%36,6
Fikri Yok	11,5	40	28,6	13,3	24,8
Katılmıyor	11,5	20	60	66,7	38,6
Toplam	99,9	100	100	100	100
(N)	(26)	(25)	(35)	(15)	(101)

Eksik örnek olaylar = 8

SIRA YÜZDELİ TABLO

	YAŞ GRUBU					
TUTUM	30'un Altı	30-45	46-60	61 ve üstü	**TOPLAM**	(N)
Katılıyor	%54,1	%27	%10,8	%8,1	%100	(37)
Fikri Yok	12	40	40	8	100	(25)
Katılmıyor	7,7	12,8	53,8	25,6	99,9	(39)
Toplam	25,7	24,8	34,7	14,9	100,1	(101)

Eksik örnek olaylar = 8

Yüzdeli tablolarda, yüzdelerin hesaplandığı örnek olay sayısını, yani N'yi, %100 toplamının yanında parantez içinde belirtin. Bu, yüzdeli tablodan kaba sayım tablosuna gidip gelmeyi ya da tam tersini mümkün kılar.

lunmamaktadır. Araştırmacıların büyük çoğunluğu, bağımsız değişkeni sütuna yerleştirir ve sütuna göre yüzde alır, ancak büyük bir azınlık da bağımsız değişkeni sıraya yerleştirir ve sıraya göre yüzde alır.

Yüzdeli Tablonun Okunması. Bir tablonun nasıl oluşturulduğunu anladığınız zaman, onu okumak ve ne söylediğini anlamak çok daha kolaylaşır. Bir tabloyu okumak için önce başlığına, değişken nitelendirmelerine ve varsa artalan bilgilerine bakın. Sonra yüzdelerin hesaplandığı yöne bakın –sıra ya da sütunlar. Tablo 12.1'deki yüzdeli tabloların aynı başlığa sahip olduğuna dikkat edin. Bunun nedeni, aynı değişkenlerin kullanılmış olmasıdır. Verilerin nasıl yüzdelendiğinin başlıkta belirtilmesi çok faydalı olabilirdi, ancak bu nadiren yapılır. Bazen araştırmacılar kısaltılmış tablolar kullanır ve yüzde 100'lük toplamı ya da marjinalleri dışarıda bırakır, bu da kafa karışıklığını artırır. En iyisi bir tablonun bütün parçalarını dahil etmek ve belirgin nitelendirmeler kullanmaktır.

Araştırmacılar yüzdeli tabloları karşılaştırmalar yapmak amacıyla okur. Karşılaştırmalar, yüzdelerin hesaplandığı yönün aksi yönde yapılır. Pratik bir kural, eğer tablo aşağıya doğru (yani sütuna göre) yüzdelenmişse sıraları karşılaştırmak; yatay

(yani sıraya göre) yüzdelenmişse sütunları aşağı ve yukarı doğru karşılaştırmaktır.

Örneğin sıra yüzdeli Tablo 12.1'de sütunları ya da yaş gruplarını karşılaştırın. Katıldığını belirtenlerin çoğu en genç gruptadır, yaş arttıkça oran azalmaktadır. Fikri olmayan kişilerin çoğu orta yaş gruplarındadır, katılmayanlar ise daha yaşlılar, özellikle 46 ile 60 arası gruptakilerdir. Sütun yüzdeli Tablo 12.1'i okurken sıralar arasında karşılaştırma yapın. Örneğin, en genç grubun büyük çoğunluğu katılmaktadır ve insanların çoğunluğunun katılıyor olduğu tek grup budur. En yaşlı iki gruptaki çoğunlukla karşılaştırıldığında bu grubun yalnızca yüzde 11,5'i katılmıyor.

Yüzdeli bir tablodaki ilişkiyi görebilmek için pratik yapmak gerekir. Eğer bir tabloda hiçbir ilişki yoksa, birim yüzdeleri sıralar veya sütunlar boyunca yaklaşık eşit görünür. Doğrusal bir ilişki, köşegenel birimlerde daha büyük yüzdeler şeklinde görünür. Eğer eğriçizgisel bir ilişki varsa, en büyük yüzdeler birimler arasında bir örüntü oluşturur. Örneğin en büyük birimler üst sağda, alt ortada ve üst solda yer alabilir. Bir ilişkiyi, çoğu birimde bazı örnek olayların (en az beş örnek olay tavsiye edilir) bulunduğu ve ilişkinin güçlü ve kesin olduğu orta büyüklükteki bir tabloda (9 ile 16 birim arası) görmek en kolayıdır.

Serpme diyagramı okumanın ilkeleri, yüzdeli bir tablodaki bir ilişkiyi görmenize yardımcı olabilir. Eşit büyüklükte 12 kısma ayrılmış bir serpme diyagram düşünün. Her kısımdaki örnek olaylar, serpme diyagram üzerine bindirilmiş olan bir tablonun birimlerindeki örnek olay sayısına denk düşmektedir. Tablo, serpme diyagramın yoğunlaştırılmış bir biçimidir. Bir serpme diyagramdaki çift değişkenli ilişki doğrusu, yüzdeli bir tablodaki köşegenel birimlere denk gelir. Güçlü ilişkileri görmenin basit bir yolu, (sıra yüzdeli tablolarda) her sıradaki veya (sütun yüzdeli tablolarda) her sütundaki en büyük yüzdeyi daire içine alarak bir doğrunun ortaya çıkıp çıkmadığına bakmaktır.

En büyük birimi daire içine alma kuralı, işe yarar –ancak dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta vardır. Yüzdeli tablodaki kategoriler *mutlaka* sıralı ya da eşit aralıklı olmalıdır ve bir serpme diyagramdaki sırayı takip etmelidir. Serpme diyagramda, en düşük değişken kategorileri alt soldan başlar. Eğer bir tablodaki kategoriler aynı şekilde sıralanmamışsa, kural geçerli değildir.

Örneğin, Tablo 12.2a'da pozitif ilişki var gibi ve Tablo

TABLO 12.2A Yaşa Göre Eğitim Yılı

	EĞİTİM YILI				
YAŞ	0-11	12	13-14	16+	TOPLAM
30 altı	%5	25	30	40	100
30-45	15	25	40	20	100
46-60	35	45	12	8	100
61+	45	35	15	5	100

TABLO 12.2B Yaşa Göre Eğitim Yılı

	EĞİTİM YILI				
YAŞ	0-11	12	13-14	16+	TOPLAM
61+	%45	35	15	5	100
46-60	35	45	12	8	100
30-45	15	25	40	20	100
30 altı	5	25	30	40	100

12.2b'de negatif ilişki var gibi görünüyor. Her ikisi de aynı verileri kullanıyor ve sıraya göre yüzdelenmiş. Gerçek ilişki, negatiftir. Daha yakından bakın –Tablo 12.2b'deki yaş kategorileri bir serpme diyagramdaki gibi dizilmiştir. Şüphede kaldığınızda pozitif ve negatif ilişkiler arasındaki temel farklara dönün. Pozitif ilişki, bir değişken artarken ötekinin de arttığı anlamına gelir. Negatif ilişki, bir değişken artarken diğerinin azaldığı anlamına gelir.

Yüzdeli Olmayan Çift Değişkenli Tablolar. Araştırmacılar bilgileri, yüzdeler yerine bir merkezî eğilim ölçüsünün (çoğu zaman ortalamanın) kullanıldığı farklı bir çift değişkenli tablo türünde yoğunlaştırır. Bu tablobir değişken sınıflandırma ya da sıralama düzeyinde, diğer değişken ise eşit aralıklı ya da oran düzeyinde ölçüldüğü zaman kullanılır. Eşit aralıklı veya oranlı değişkenin ortalaması (ya da benzer bir ölçümü), sınıflı ya da sıralı değişkenin her bir kategorisi için sunulur. Bu tür tablolar bileşik sıklık dağılımından (CFD) oluşturulmaz. Bunun yerine, bütün örnek olaylar sıralı ya da sınıflı değişken kategorilerine bölünür. Daha sonra, her bir değişken kategorisindeki örnek olayların ortalaması ham verilerden hesaplanır.

Tablo 12.3, her bir tutum kategorisindeki insanların ortalama yaşını göstermektedir. Sonuçlar, katılmayanların ortalama yaşının katılan ya da fikri olmayanlarınkinden çok daha yüksek olduğunu göstermektedir.

TABLO 12.3 İçki İçme Yaşının Değiştirilmesine Yönelik Tutum ve Yanıtlayıcının Ortalama Yaşı

İÇKİ İÇME YAŞINA YÖNELİK TUTUM	ORTALAMA YAŞ	(N)
Katılıyor	26,2	(37)
Fikri Yok	44,5	(25)
Katılmıyor	61,9	(39)

Eksik örnek olaylar = 8

İlinti Ölçüleri

İlinti ölçüsü, bir ilişkinin gücünü ve çoğu kez yönünü ifade eden tek bir sayıdır. Çift değişkenli ilişki hakkındaki bilgileri tek bir sayıda yoğunlaştırır.

Pek çok ilinti ölçüsü vardır. Hangisinin doğru olduğu, ölçüm düzeyine bağlıdır. Çoğu ölçü, Yunan alfabesinin harfleriyle adlandırılır. Lambda, gamma, tau, ki (kare) ve ro yaygın olarak kullanılan ölçülerdir. Burada ölçülerin hesaplanmasına değil, yorumlanmasına odaklanılıyor. Her ölçüyü anlamak için başlangıç düzeyinde bir istatistik dersini tamamlamanız gerekir. Korelasyonla ilgili olarak, bkz. Kutu 12.5.

Burada tartışılan temel ölçülerin çoğu, *orantılı hata azaltma (PRE)* mantığına uymaktadır. Mantık şöyle sorar: Bir değişkenin bilgisi, öteki değişkenin değerlerini tahmin ederken yapılan hataları ne kadar azaltmaktadır? Bağımsızlık, bir değişkenin bilgisinin

KUTU 12.5 Korelasyon (Bağıntı)

Korelasyon katsayısının (ro) formülü, çoğu insanı dehşete düşürür. Katsayının elle hesaplanması, özellikle de verilerin birçok basamağı varsa, çok uzun ve çetin bir iş olabilir. Günümüzde, hesaplamayı bilgisayarlar yapıyor. Ancak, işi bilgisayarlara bırakmadaki problem, araştırmacının katsayının ne anlama geldiğini anlayamayabilmesidir. Aşağıda, katsayının nasıl hesaplandığını göstermek için kısa, basitleştirilmiş bir örnek yer alıyor.

Korelasyon katsayısının amacı, iki değişkenin ne kadar "birlikte işlediğini" ya da ortak değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktır. İdeal olarak, değişkenler oran düzeyinde ölçülür (bazıları eşit aralıklı düzeydeki değişkenleri kullanır). Katsayıyı hesaplamak için, önce bir değişkendeki her bir puanı *z*-değerine dönüştürürüz. Bu, değişkeni ortalamasına ve standart sapmasına dayanarak "standartlaştırır". Sonra, her bir örnek olayın z-değerini çarparız. Bu, bir örnek olayın değişkenlerinin ne kadar birlikte değişkenlik gösterdiğini gösterir –her iki değişkende de yüksek *z*-değerlerine sahip olan örnek olaylar çok daha fazla büyür, ikisi de düşük olanlar çok daha küçülür. Nihayet, çarpılan *z*-değerlerinin toplamını, örnek olay sayısına böleriz. Bu, standartlaştırılmış olan bir tür "ortalama" ortak değişkenlik sonucu verir. Kısacası bir korelasyon katsayısı, birbiriyle toplanan *z*-değerlerinin çarpımının örnek olay sayısına bölümüdür. Her zaman +1 ile -1 arasındadır ve bir ilişkiyle ilgili serpme diyagram bilgilerini tek bir sayıda özetler.

Beş küçük şişe kırmızı şarabın fiyatıyla yaşı arasındaki korelasyona bakalım. Başlangıçta, cesur olan ya da matematik sembolleri fobisi bulunmayan herkes korelasyon katsayısı için çoğu zaman kullanılan formüllerden birine bakabilir:

$$(\Sigma[\text{z-değeri}_1][\text{z-değeri}_2])/N$$

Σ = toplam, z-değeri$_1$ = 1inci değişken için *z*-değeri (bkz. Kutu 12.2), *z*-değeri$_2$ = 2nci değişken için *z*-değeri, *N* = örnek olay sayısı.

Doğrudan formülü kullanmadan bir korelasyon katsayısını hesaplamanın yolu şöyledir:

			(FARK)		FARKIN KARESİ		Z-DEĞERLERİ		Z-DEĞERİ
ŞARAP	YAŞI	FİYATI	*Yaş*	*Fiyat*	*Yaş*	*Fiyat*	*Yaş*	*Fiyat*	*Çarpım*
A	2	10$	-2	-5	4	25	-1,43	-0,70	1,0
B	3	5$	-1	-10	1	100	-0,71	-1,41	1,0
C	5	20$	+1	+5	1	25	0,71	+0,70	0,50
D	6	25$	+2	+10	4	100	+1,43	+1,41	2,0
E	4	15$	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	20	75$			10	250			4,50

Ortalama: Yaş = 4; Fiyat = 15$
Değişkenlik: Yaş = 10/5 = 2; Fiyat = 250/5 = 50
Standart Sapma: Yaş = 2'nin kare kökü = 1,4; Fiyat = 50'nin kare kökü = 7,1
Korelasyon: 4,50/5 = 0,90

***Basamak 1*:** Her bir değişken için ortalamayı ve standart sapmayı hesaplayın. (Standart sapma için, önce her puanı ortalamasından çıkarın. Sonra farkın karesini alın, farkların karelerini toplayın. Ardından değişkenlik için toplamı, örnek olay sayısına bölün. Sonra değişkenliğin kare kökünü alın.)
Basamak 2: Değişkenlerin her bir puanını z-değerlerine çevirin. (Her bir puanı ortalamasından çıkarıp standart sapmasına bölmeniz yeterlidir.)
Basamak 3: Her bir örnek olayın z-değerlerini çarpın.
Basamak 4: Z-değerlerinin çarpımlarını toplayın, sonra örnek olay sayısına bölün.

TABLO 12.4 Beş İlinti Ölçüsü

Lambda, sınıflandırma düzeyinde veriler için kullanılır. Moda ve 0 (bağımsızlık) ile 10 (mükemmel kestirim ya da olası en güçlü ilişki) arasındaki değişim aralıklarına dayalı bir hata indirgemesini temel alır.

Gamma, sıralama düzeyinde veriler için kullanılır. Değişken kategori çiftlerinin karşılaştırılması ve bir örnek olayın her birinde aynı sıraya sahip olup olmadığının anlaşılmasına dayanır. Gamma -1,0 ile +1,0 arasında değişim gösterir ve 0 hiçbir ilinti bulunmadığı anlamına gelir.

Tau da sıralama düzeyindeki veriler için kullanılır. Gamma'dan farklı bir yaklaşıma dayalıdır ve gamma'da gerçekleşebilecek birkaç sorunu çözmeye yarar. Aslında, tau adını taşıyan pek çok istatistik vardır (popüler bir Yunan harfidir), ve burada sözkonusu olan Kendall'ın tau'sudur. Kendall tau'su, -1,0 ile +1,0 arasında değişim gösterir ve 0 hiçbir ilinti bulunmadığı anlamına gelir.

Ro, aynı zamanda Pearson'un çarpım momenti korelasyon katsayısı olarak da adlandırılır (adı, ünlü istatistikçi Karl Pearson'dan gelmektedir ve bir çarpım momenti istatistiksel prosedürüne dayanır). En yaygın olarak kullanılan korelasyon ölçüsüdür, eğer insanlar korelasyon terimini daha fazlasını belirtmeden kullanıyorsa, kastettikleri korelasyon istatistiği Ro'dur. Yalnızca eşit aralıklı ya da oran düzeyinde ölçülmüş olan veriler için kullanılabilir. Ro, değişkenlerin ortalaması ve standart sapması için kullanılır ve örnek olayların bir yayılma planında bir ilişkiden (ya da regresyondan) ne kadar uzak olduğunu söyler. Ro değişim aralığı -1,0 ile +1,0 arasıdır ve 0 hiçbir ilinti bulunmadığı anlamına gelir. Eğer ro değerinin karesi alınmışsa, buna bazen R-kare denir, benzersiz bir hata anlamı azaltma orantısı bulunur. R-kare, bir değişkendeki (örn. bağımlı) yüzdenin nasıl başka bir değişken (örn. bağımsız) tarafından açıklandığını gösterir. Ro, yalnızca doğrusal ilişkileri ölçer. Doğrusal olmayan ya da eğriçizgisel ilişkileri ölçemez. Örneğin, sıfır ro değeri, ya hiç ilişki olmadığını ya da bir eğriçizgisel ilişki olduğunu gösterebilir (bkz. Kutu 12.5).

Ki-karenin iki farklı kullanımı bulunur. Burada listelenen diğerleri gibi betimleyici istatistikte bir ilinti ölçüsü olarak kullanılabilir ya da çıkarımsal istatistiklerde kullanılır. Çıkarımsal istatistikler, ileriki sayfalarda kısaca tanımlanıyor. Bir ilinti ölçüsü olarak ki-kare, sınıflandırma ve sıralama düzeyindeki veriler için kullanılabilir. Ust limiti sonsuzluk ve alt limiti sıfırdır; sıfır, ilinti bulunmadığı anlamına gelir (bkz. Kutu 12.8).

İLİNTİ ÖLÇÜLERİNİN ÖZETİ

Ölçü	Yunan Sembolü	Veri Türü	Yüksek İlinti	Bağımsızlık
Lambda	λ	Sınıflandırma	1,0	0
Gamma	γ	Sıralama	+1,0 ve -1,0	0
Tau (Kendall)	τ	Sıralama	+1,0 ve -1,0	0
Ro	ρ	Eşit aralıklı, oran	+1,0 ve -1,0	0
Ki-kare	$\chi 2$	Sınıflandırma, sıralama	Sonsuzluk	0

öteki değişkenle ilgili hata olasılığını azaltmadığı anlamına gelir. Eğer değişkenler bağımsızsa, ilinti ölçüleri sıfıra eşittir.

Eğer güçlü bir ilinti veya ilişki varsa, o zaman ilkinin bilgisine dayanarak

ikinci bir değişkeni kestirirken çok az hata yapılır; yani, indirgenen hataların oranı büyük olur. Çok sayıda doğru tahmin, eğer değişkenler arasında ilinti varsa, ilinti ölçümünün sıfır olmayan bir sayı olduğunu gösterir. Tablo 12.4, yaygın olarak kullanılan beş tane çift değişkenli ilinti ölçüsünü tanımlamaktadır. Çoğunun değişim aralığının –1 ile +1 arasında olduğuna dikkat edin; negatif sayılar, negatif bir ilişkiyi ve pozitif sayılar, pozitif bir ilişkiyi göstermektedir. 1,0'lık bir ölçüm, yüzde 100'lük bir hata azaltma, yani mükemmel bir kestirim anlamına gelmektedir.

İKİDEN FAZLA DEĞİŞKEN

İstatiksel Kontrol

İki değişken arasında bir ilinti veya ilişki olduğunu göstermek, bağımsız değişkenin bağımlı değişkene *neden olduğunu* söylemek için yeterli değildir. Zaman sırası ve ilintiye ek olarak araştırmacının alternatif açıklamaları –hipotezleştirilen ilişkiyi sahte kılabilecek açıklamaları- elemesi de gerekir. Deneysel araştırmacılar bunu, sonuçlara dair (iç geçerliği tehdit eden) potansiyel alternatif açıklamaları fiziksel olarak kontrol eden bir araştırma tasarımı seçerek gerçekleştirir.

Deneysel olmayan araştırmada araştırmacı, alternatif açıklamaları istatistikle kontrol eder. Olası alternatif açıklamaları **kontrol değişkenleri**yle ölçer; sonra kontrol değişkenlerini, çift değişkenli bir ilişkinin sahte olup olmadığına karar vermesine yardım eden çok-değişkenli tablolarla ve istatistiklerle inceler. Ayrıca birçok bağımsız değişkenin bağımlı bir değişken üzerindeki etkisinin göreli büyüklüğünü de gösterirler.

Araştırmacı, çok değişkenli (ikiden fazla değişkenli) analizde alternatif açıklamaları üçüncü (bazen dördüncü ya da beşinci) bir değişken ortaya koyarak kontrol eder. Örneğin çift değişkenli bir tablo, daha uzun boylu gençlerin beyzboldan, kısa boylu olanlardan daha fazla hoşlandığını gösteriyor. Ancak uzunluk ve beyzbola yönelik tutum arasındaki çift değişkenli ilişki sahte olabilir, çünkü genç erkekler genç kadınlardan daha uzun boyludur ve erkekler beyzboldan kadınlardan daha fazla hoşlanma eğilimindedir. İlişkinin gerçekten cinsiyete bağlı olup olmadığını test etmek için araştırmacının cinsiyeti *kontrol etmesi*, başka bir deyişle cinsiyetin etkilerini istatistiksel olarak *ortadan kaldırması* gerekir. Bu yapıldığında araştırmacı, uzunlukla beyzbola yönelik tutum arasındaki çift değişkenli ilişkinin hâlâ var olup olmadığını anlayabilir.

Araştırmacı üçüncü bir değişkeni, çift değişkenli ilişkinin kontrol değişkeninin kategorileri içinde devam edip etmediğini görerek kontrol eder. Örneğin, araş-

Kontrol değişkeni Çift değişkenli bir ilişkinin alternatif açıklamaları engelleyip engellemediğini gösteren "üçüncü" bir değişkendir; öteki değişkenlerden önce veya aralarında gerçekleşebilir.

tırmacı cinsiyeti kontrol ediyor ve uzunlukla beyzbola yönelik tutum arasındaki ilişki devam ediyor. Bu, uzun boylu erkeklerin de uzun boylu kadınların da beyzbolu kısa erkekler ve kısa kadınlardan daha fazla sevdiği anlamına gelir. Başka bir deyişle, kontrol değişkeninin hiçbir etkisi yoktur. Böyle olduğunda, çift değişkenli ilişki sahte değildir.

Eğer kontrol değişkeni değerlendirildikten sonra çift değişkenli ilişki zayıflıyor ya da yok oluyorsa, uzun boylu erkeklerin beyzbolu sevmesi olasılığı kısa boylu erkeklerinkinden fazla değildir ve uzun boylu kadınların beyzbolu sevmesi olasılığı da kısa boylu kadınlarınkinden fazla değildir. Bu, başlangıçtaki çift değişkenli ilişkinin sahte olduğunu ve üçüncü değişkenin -yani uzunluğun değil, cinsiyetin- beyzbola yönelik tutumlardaki farklılıkların gerçek nedeni olduğunu gösterir.

İstatistiksel kontrol, ileri istatistik tekniklerinde kilit öneme sahip bir fikirdir. Korelasyon katsayısı gibi bir ilinti ölçüsü, yalnızca bir ilişkiyi ileri sürer. Araştırmacı kontrol değişkenlerini değerlendirene kadar, çift değişkenli ilişki sahte olabilir. Araştırmacılar kontrol değişkenlerini dikkate almadan çift değişkenli ilişkileri yorumlamaya ihtiyatla yaklaşır.

Kontrol değişkenlerini ortaya koyduktan sonra araştırmacılar, bağımsız değişkenin **net etki**sinden söz eder. Bu, bağımsız değişkenin kontrol değişkenine karşın ya da "net" etkisidir. Kontrol değişkenlerini ortaya koymanın iki yolu vardır: üç değişkenli yüzdeli tablolar ve çoklu regresyon analizi. Şimdi her ikisini de kısaca tartışacağız.

Yüzdeli Tabloları Ayrıntılandırma Modeli

Üç Değişkenli Tabloların Oluşturulması. Nedensellik için gerekli tüm şartları yerine getirmek için, araştırmacılar bir nedensel ilişkiyi alternatif bir açıklamanın açıklayıp açıklamadığını anlamak ya da "kontrol etmek" ister. Eğer ilişkiyi açıklayan bir alternatif açıklama varsa, o zaman iki değişkenli ilişki sahtedir. Alternatif açıklamalar, üçüncü değişkenler olarak işlemselleştirilir; bunlara *kontrol değişkenleri* denir, çünkü alternatif açıklamayı kontrol ederler.

Bu türden üçüncü değişkenleri ele almanın ve çift değişkenli ilişkiyi etkileyip etkilemediklerini anlamanın bir yolu, üç değişkenli tablolar kullanarak istatistiksel olarak kontrol değişkenleri ortaya koymaktır. Üç değişkenli tablolar, çift değişkenli tablolardan biraz farklıdır; birçok çift değişkenli tablodan oluşur.

Üç değişkenli bir tabloda, kontrol değişkeninin her bir kategorisi için bağımsız ve bağımlı değişkenin bir çift değişkenli tablosu bulunur. Bu yeni tablolara **kısmi tablolar** denir. Kısmi tabloların sayısı, kontrol değişkenindeki kategorilerin sayısına bağlıdır. Kısmi tablolar, çift değişkenli tablolara benzer, ancak örnek olayların bir alt kümesini kullanırlar. Yalnızca kontrol değişkeninde belirli bir değeri

bulunan örnek olaylar kısmi tabloda yer alır. Dolayısıyla, bir çift değişkenli tabloyu parçalara ayırarak kısmi tablolar oluşturmak ya da kısmi tabloları birleştirerek başlangıçtaki çift değişkenli tabloyu yeniden oluşturmak mümkündür.

Üç değişkenli tabloların üç kısıtı bulunur. Birincisi, eğer bir kontrol değişkeninin dörtten fazla kategorisi bulunuyorsa yorumlanmaları güçtür. İkincisi, kontrol değişkenleri herhangi bir ölçüm düzeyinde bulunabilir; ancak eşit aralıklı ya da oranlı kontrol değişkenlerinin gruplanması (sıralama düzeyine çevrilmesi) gerekir ve örnek olayların nasıl gruplandığı sonuçların yorumlanmasını etkileyebilir. Son olarak, örnek olayların toplam sayısı da kısıtlayıcı bir etkendir; çünkü örnek olaylar kısmi tablolarda birimlere bölünmüştür. Kısmi tablolardaki birimlerin sayısı, çift değişkenli sayıdaki birimlerin sayısının kontrol değişkenindeki kategorilerin sayısıyla çarpımına eşittir. Örneğin, bir kontrol değişkeninde üç kategori ve bir çift değişkenli tabloda 12 birim bulunuyor. Dolayısıyla, kısmi tablolarda 3 x 12 = 36 birim bulunur. Birim başına ortalama beş örnek olay tavsiye edilir. Dolayısıyla araştırmacının en az 5 x 36 = 180 örnek olaya gereksinimi olacaktır.

Çift değişkenli tablonun oluşturulmasında olduğu gibi üç değişkenli tablo, bir bileşik sıklık dağılımıyla (CFD) başlar, ancak bu iki yönlü bir CFD değil, üç yönlü bir CFD'dir. Şekil 2.4'teki çift değişkenli tablo için bir kontrol değişkeni olarak "cinsiyet"in yer aldığı üç değişkenli bir tablo örneği, Tablo 12.5'te gösterilmektedir.

Çift değişkenli tablolarda olduğu gibi, CFD'deki her kombinasyon nihai tabloda (burada kısmi tabloda) bir birimi temsil eder. Her bir kısmi tabloda, başlangıçtaki çift değişkenli tablodaki değişkenler yer alır.

Üç değişken için, üç tane üç değişkenli tablo mantıksal olarak mümkündür. Örnekte, kombinasyonlar şöyledir: (1) cinsiyet ve tutum, (2) yaş grubu ve tutum, (3) cinsiyet ve yaş grubu. Kısmi tablolar, başlangıçtaki çift değişkenli ilişkiye göre kurulur. Her birindeki bağımsız değişken "yaş grubu" ve bağımlı değişken "tutum"dur. "Cinsiyet", kontrol değişkenidir. Böylece üç değişkenli tablo bir çift kısmi tablodan oluşur, her biri verili bir cinsiyet için yaş/tutum ilişkisini göstermektedir.

Bir araştırmacının kuramı, başlangıçtaki çift değişkenli tablodaki hipotezi ileri sürer; ayrıca, araştırmacıya hangi değişkenlerin alternatif açıklamalar sağladığını (kontrol değişkenleri) söyler. Yani, kontrol değişkeninin seçimi kurama dayalıdır.

Çift değişkenli tablolarda olduğu gibi, CFD birimlerin (burada kısmi tabloların) kaba sayımını sağlar. Araştırmacı bunları aynen bir çift değişkenli tablodaki gibi yüzdelere çevirir (yani, birimleri sıra veya sütun toplamına böler).

Net etki Her iki değişkeni de etkileyen kontrol değişkenlerinin etkisi istatistiksel olarak ortadan kaldırıldıktan sonra, bir değişkenin (çoğu zaman bağımsız olanın) başka biri (çoğu zaman bağımlı olan) üzerindeki etkisidir.

Kısmi tablolar Üç değişken için bağlantı tablolarında, kontrol değişkeninin her bir kategorisi için bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki tablolardır.

TABLO 12.5 Üç Değişkenli Analiz için Tablolar ve CFD

ÜÇ DEĞİŞKENLİ TABLO İÇİN BİLEŞİK SIKLIK DAĞILIMI

ERKEKLER

Yaş	Tutum	Örnek Olay Sayısı
30'un Altı	Katılıyor	10
30'un Altı	Fikri Yok	1
30'un Altı	Katılmıyor	2
30-45	Katılıyor	5
30-45	Fikri Yok	5
30-45	Katılmıyor	2
46-60	Katılıyor	2
46-60	Fikri Yok	5
46-60	Katılmıyor	11
61 ve üstü	Katılıyor	3
61 ve üstü	Fikri Yok	0
61 ve üstü	Katılmıyor	5
	Ara Toplam	51
Her iki değişkenden biri eksik		4
Erkeklerin sayısı		55

KADINLAR

Yaş	Tutum	Örnek Olay Sayısı
30'un Altı	Katılıyor	10
30'un Altı	Fikri Yok	2
30'un Altı	Katılmıyor	1
30-45	Katılıyor	5
30-45	Fikri Yok	5
30-45	Katılmıyor	3
46-60	Katılıyor	2
46-60	Fikri Yok	5
46-60	Katılmıyor	10
61 ve üstü	Katılıyor	0
61 ve üstü	Fikri Yok	2
61 ve üstü	Katılmıyor	5
	Ara Toplam	50
Her iki değişkenden		4
Kadınların sayısı		54

ERKEKLER İÇİN KISMİ TABLO

	YAŞ GRUBU				
TUTUM	30'un Altı	30-45	46-60	61 ve üstü	**TOPLAM**
Katılıyor	10	5	2	3	20
Fikri Yok	15	5	0	11	
Katılmıyor	2	2	11	5	20
Toplam	13	12	18	8	51

Eksik örnek olaylar = 4

KADINLAR İÇİN KISMİ TABLO

	YAŞ GRUBU				
TUTUM	30'un Altı	30-45	46-60	61 ve üstü	**TOPLAM**
Katılıyor	10	5	2	0	17
Fikri Yok	2	5	5	2	14
Katılmıyor	1	3	10	5	19
Toplam	13	13	17	7	50

Eksik örnek olaylar = 4

Örneğin, kısmi tabloda kadınlar için üst soldaki birimde 10 yer alıyor. Bu birimin sıra yüzdesi, 10/17 = yüzde 58'dir.

Ayrıntılandırma paradigması, yüzdeli üç değişkenli tabloları okumak için bir sistemdir.[5] Bir kontrol değişkeni ileri sürüldüğünde ortaya çıkan örüntüyü tarif eder. Beş terim, kısmi tabloların başlangıçtaki çift değişkenli tabloyla nasıl benzeştiğini veya orijinal çift değişkenli ilişkinin kontrol değişkeni değerlen-

KUTU 12.6 Ayrıntılandırma Paradigmasının Özeti

Örüntü Adı	*Kısmi Tabloları Orijinal Çift Değişkenli Tabloyla Karşılaştırırken Görülen Örüntü*
Yineleme	Her iki kısmi tabloda da çift değişkenli tablodaki ilişkinin aynısı görülür.
Belirleme	Çift değişkenli ilişki kısmi tabloların yalnızca bir tanesinde görülür.
Yorumlama	Çift değişkenli ilişki kısmi tablolarda büyük ölçüde zayıflar veya yok olur (kontrol değişkeni araya girer).
Açıklama	Çift değişkenli ilişki kısmi tablolarda büyük ölçüde zayıflar veya yok olur (kontrol değişkeni bağımsız değişkenden önce gelir).
Bastıran değişken	Çift değişkenli ilişki yoktur; ilişki yalnızca kısmi tablolarda görülür.

AYRINTILANDIRMA ÖRÜNTÜLERİNE ÖRNEKLER

Yineleme:

ÇIFT DEĞİŞKENLİ TABLO

	Düşük	*Yüksek*
Düşük	%85	%15
Yüksek	%15	%85

KISMİ TABLOLAR

	Kontrol = Düşük		*Kontrol = Yüksek*	
	Düşük	*Yüksek*	*Düşük*	*Yüksek*
Düşük	%84	%1	%86	%14
Yüksek	%16	%84	%14	%86

Yorumlama veya Açıklama:

ÇİFT DEĞİŞKENLİ TABLO

	Düşük	*Yüksek*
Düşük	%85	%15
Yüksek	%15	%85

KISMİ TABLOLAR

	Kontrol = Düşük		*Kontrol = Yüksek*	
	Düşük	*Yüksek*	*Düşük*	*Yüksek*
Düşük	%45	%55	%55	%45
Yüksek	%55	%45	%45	%55

Belirleme:

ÇİFT DEGİŞKENLİ TABLO

	Düşük	*Yüksek*
Düşük	%85	%15
Yüksek	%15	%15

KISMİ TABLOLAR

	Kontrol = Düşük		*Kontrol = Yüksek*	
	Düşük	*Yüksek*	*Düşük*	*Yüksek*
Düşük	%95	%5	%50	%50
Yüksek	%5	%95	%50	%50

Bastıran Değişken:

ÇİFT DEĞİŞKENLİ TABLO

	Düşük	*Yüksek*
Düşük	%54	%46
Yüksek	%4	%54

KISMİ TABLOLAR

	Kontrol = Düşük		*Kontrol = Yüksek*	
	Düşük	*Yüksek*	*Düşük*	*Yüksek*
Düşük	%84	%16	%14	%86
Yüksek	%16	%84	%86	%14

dirildikten sonra nasıl değiştiğini tanımlar (bkz. Kutu 12.6). Burada sunulan örüntü örnekleri, güçlü örnek olayları göstermektedir. Farklar bu kadar belirgin olmadığı zaman, daha ileri istatistikler kullanmak gerekir.

Yineleme örüntüsü, anlaşılması en kolay olanıdır. Kısmi tabloların, kontrol değişkeni değerlendirilmeden önce çift değişkenli tabloda var olan aynı ilişkiyi yinelemesi veya yeniden oluşturmasıdır. Kontrol değişkeninin hiçbir etkisinin bulunmadığı anlamına gelir.

Belirleme örüntüsü, sonraki kolay örüntüdür. Bir kısmi tablo başlangıçtaki çift değişkenli ilişkiyi yinelediğinde, ama diğerleri yinelemediğinde gerçekleşir. Örneğin, otomobil kazalarıyla üniversite notları arasında güçlü bir (negatif) çift değişkenli ilişki buluyorsunuz. Cinsiyeti kontrol ediyorsunuz ve ilişkinin yalnızca erkekler için geçerli olduğunu (güçlü negatif ilişkinin erkekler için kısmi tabloda bulunduğunu, ama kadınlar için hazırlanan tablaoda bulunmadığını) keşfediyorsunuz. Bu özelleşmedir; çünkü araştırmacı kontrol değişkeninin hangi kategorisinde başlangıçtaki ilişkinin devam ettiğini belirleyebilir.

Kontrol değişkeninin örüntülerin hem yorumlanması hem de açıklanmasında büyük bir etkisi vardır. Her ikisinde de çift değişkenli tablo kısmi tablolarda kaybolan bir ilişkiyi gösterir. Başka bir deyişle, ilişki kısmi tablolarda bağımsızlık gibi görünür. İki örüntü yalnızca tablolara bakarak ayırt edilemez. Aralarındaki fark, değişkenlerin nedensel sıralamasında kontrol değişkeninin konumuna bağlıdır. Kuramsal olarak, bir kontrol değişkeni iki yerden birinde bulunabilir, ya orijinal bağımsız ve bağımlı değişkenlerin arasında (kontrol değişkeni araya girmiştir) ya da orijinal bağımsız değişkenden önce.

Yorumlama örüntüsü, kontrol değişkeninin orijinal bağımsız ve bağımlı değişkenler arasına girdiği durumu tanımlar. Örneğin, dinî yetişme tarzıyla kürtaja yönelik tutum arasındaki ilişkiyi inceliyorsunuz. Politik ideoloji, bir kontrol değişkenidir. Dinî yetişme tarzının mevcut politik ideoloji ve kürtaja yönelik tutumu etkilediği uslamlamasında bulunursunuz. Politik ideolojinin mantıksal olarak kürtaj gibi belirli bir konuya yönelik tutumdan önce geldiğini kuramlaştırırsınız. Böylece, dinî yetişme tarzı politik ideolojiye neden olur ve politik ideolojinin de kürtaja yönelik tutum üzerinde etkisi vardır. Kontrol değişkeni araya giren bir değişkendir ve sizin bütün ilişkinin anlamını yorumlamanıza yardımcı olur.

Açıklama örüntüsü, yorumlama örüntüsüyle aynı görünür. Fark, kontrol değişkeninin zaman sırasıdır. Bu örüntüde kontrol değişkeni, başlangıçtaki çift değişkenli ilişkideki bağımsız değişkenden önce gelir. Örneğin orijinal ilişki, dinî yetişme tarzıyla kürtaja yönelik tutum arasındadır; ancak şimdi cinsiyet, kontrol değişkenidir. Cinsiyet dinî yetişme tarzından önce gelir, çünkü kişinin cinsiyeti doğumda belirlenir. Açıklama örüntüsü, araştırmacının sonuçları açıklama biçimini değiştirir. Başlangıçtaki çift değişkenli ilişkinin sahte olduğuna işaret eder (sahtelikle ilgili tartışma için bkz. 6. Bölüm).

Bastıran değişken örüntüsü, çift değişkenli tablolar bağımsızlık ileri sürerken kısmi tabloların birinde veya her ikisinde bir ilişki birden ortaya çıktığında gerçekleşir. Örneğin, dinî yetişme tarzı ve kürtaja yönelik tutum, çift değişkenli bir

Ayrıntılandırma paradigması Çift değişkenli bağlantı tablosu, kontrol değişkeni eklendikten sonra kısmi tablolarla karşılaştırıldığında, tablolar arasında açıkça görülen örüntüleri tanımlamak için kullanılan bir sistemdir.

tabloda bağımsız görünüyor. Kontrol değişkeni olarak "ülkenin bölgesi" ortaya konduğunda dinî yetişme tarzı, kısmi tablolarda kürtaja yönelik tutumla ilintili çıkıyor. Kontrol değişkeni, bastıran değişkendir; çünkü gerçek ilişkiyi bastırmıştır. Gerçek ilişki, kısmi tablolarda görünür.

Çoklu Regresyon Analizi

Çoklu regresyon, hesaplanması bu kitabın düzeyinin ötesinde olan bir istatistik tekniğidir. Uygun istatistik yazılımıyla hızlı biçimde hesaplandığı halde, hesaplanması ve yorumlanmasında hata yapmanın önüne geçmek için bir istatistik artalanı gerekir. Eşit aralıklı veya oran düzeyinde veri gerektirir. Burada tartışılmasının iki nedeni bulunuyor. Birincisi, pek çok alternatif açıklamayı ve değişkeni aynı anda kontrol eder (yüzdeli tablolar kullanarak bir seferde birden fazla kontrol değişkeni kullanmak nadiren mümkündür). İkincisi, sosyolojide yaygın biçimde kullanılır ve araştırma raporları ya da makaleler okurken onunla karşılaşmanız olasılığı yüksektir.

Çoklu regresyon sonuçları, okura iki şey anlatır. Birincisi, sonuçlarda *R-kare* (R^2) olarak adlandırılan bir ölçü vardır ve bir değişkenler kümesinin bir bağımlı değişkeni ne kadar iyi açıkladığını gösterir. *Açıklamak*, bağımsız değişkenler hakkındaki bilgilere dayanarak bağımlı değişkeni kestirirken indirgenmiş hatalar anlamına gelir. Birçok bağımsız değişkenli iyi bir model, bir bağımlı değişkendeki değişkenliğin büyük bir yüzdesini açıklayabilir. Örneğin 0,50'lik bir R^2, bağımsız değişkenleri ve kontrol değişkenlerini bilmenin bağımlı değişkeni kestirmenin doğruluğunu yüzde 50 ilerlettiği veya kestirim, değişkenler hakkında bilgi sahibi olmadan yapıldığında gerçekleşen hataların yarısının yapıldığı anlamına gelir.

Yineleme örüntüsü Ayrıntılandırma paradigması içinde, kısmi tabloların yalnızca bağımlı ve bağımsız değişkenin bulunduğu bir çift değişkenli bağlantı tablosundaki aynı ilişkiyi gösterdiği örüntüdür.

Belirleme örüntüsü Ayrıntılandırma paradigması içinde, çift değişkenli bağlantı tablosunun bir ilişkiyi gösterdiği örüntüdür. Kısmi tablolardan biri ilişkiyi gösterir, ancak diğerleri göstermez.

Yorumlama örüntüsü Ayrıntılandırma paradigması içinde, çift değişkenli bağlantı tablosunun bir ilişkiyi gösterdiği; ancak kısmi tabloların hiçbir ilişki göstermediği ve kontrol değişkeninin nedensel açıklamada araya girdiği örüntüdür.

Açıklama örüntüsü Ayrıntılandırma paradigması içinde, çift değişkenli bağlantı tablosunun bir ilişki gösterdiği; ancak kısmi tabloların hiçbir ilişki göstermediği ve kontrol değişkeninin bağımsız değişkenden önce gerçekleştiği örüntüdür.

Bastıran değişken örüntüsü Ayrıntılandırma paradigması içinde, çift değişkenli bağlantı tablosunda hiçbir ilişkinin görünmediği; ancak kısmi tabloların değişkenler arasında bir ilişki gösterdiği bir örüntüdür.

İkincisi, regresyon sonuçları her bir değişkenin bir bağımlı değişken üzerindeki etkisinin yönünü ve büyüklüğünü ölçer. Etki, kesin olarak ölçülür ve bir sayısal değer alır. Örneğin bir araştırmacı, hepsi birbirinin etkilerini kontrol eden beş tane bağımsız değişkenin veya kontrol değişkeninin bir bağımlı değişkeni aynı anda nasıl etkilediğini anlayabilir. Bu özellikle birden çok bağımsız değişkenin bir bağımlı değişkene neden olduğunu belirten kuramları test etmek için özellikle değerlidir (nedensel diyagram örnekleri için bkz. 3. Bölüm).

Bağımlı değişken üzerindeki etki, standart regresyon katsayısı ya da Yunan harfi beta (ß) ile ölçülür. Korelasyon katsayısına benzer. Aslında, iki değişkenin beta katsayısı, r korelasyon katsayısına eşittir.

Araştırmacılar beta regresyon katsayısını, kontrol değişkenlerinin bir etkisi olup olmadığını belirlemek için kullanır. Örneğin, X ve Y arasındaki çift değişkenli korelasyon 0,75 olsun. Araştırmacı, daha sonra dört tane kontrol değişkenini istatistiksel olarak değerlendirir. Eğer beta 0,75'te kalırsa, dört kontrol değişkeninin hiçbir etkisi yoktur. Ancak, eğer X ve Y için beta küçülürse (örn. 0,20'ye düşerse), bu durum kontrol değişkenlerinin bir etkisi olduğunu gösterir.

Yaş, gelir, eğitim ve bölgenin bağımsız değişkenler olduğu bir regresyon analizi örneğini ele alalım. Bağımlı değişken, politik ideoloji endeksindeki puandır. Çoklu regresyon sonuçları, gelir ve dinî törenlere devamlılığın büyük etkileri, eğitim ve bölgenin küçük etkileri olduğunu, yaşın ise hiç etkisinin olmadığını gösteriyor. Bütün bağımsızlık değişkenlerin hep birlikte bir kişinin politik ideolojisini kestirmede yüzde 38 doğruluğu vardır (bkz. Kutu 12.7).[6] Örnek yüksek gelir, dinî törenlere sık katılım ve güneyde yaşamanın muhafazakâr fikirlerle ilintili, daha fazla eğitim görmüş olmanın ise liberal fikirlerle ilintili olduğunu göstermektedir. Gelirin etkisi, güneydeki bir bölgede yaşamanın etkisinin iki katından fazladır.

Çizelge 12.1, betimleyici istatistik türleri ve tekniklerini özetliyor. Şimdi biz dikkatimizi çıkarımsal (vardamlı) istatistiğe yönelteceğiz.

ÇİZELGE 12.1 Başlıca Betimleyici İstatistik Türlerinin Özeti

TEKNİK TÜRÜ	İSTATİSTİKSEL TEKNİK	AMAÇ
Tek Değişkenli	Sıklık dağılımı, merkezî eğilim ölçüleri, standart sapma, z-değeri	Bir değişkeni tanımlamak.
Çift Değişkenli	Korelasyon, yüzde tablosu, ki-kare	İki değişken arasındaki ilişkiyi veya ilintiyi tanımlamak.
Çok Değişkenli	Ayrıntılandırma paradigması, çoklu regresyon	Çok sayıda değişken arasındaki ilişkileri tanımlamak veya çok sayıda bağımsız değişkenin bir bağımlı değişken üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu anlamak.

ÇIKARIMSAL (VARDAMLI) İSTATİSTİK

KUTU 12.7 Çoklu Regresyon Sonuçlarına Örnek

BAĞIMLI DEĞİŞKEN POLİTİK İDEOLOJİ ENDEKSİ (YÜKSEK PUAN, ÇOK LİBERAL DEMEKTİR)

Bağımsız Değişken	*Standart Regresyon Katsayısı*
Bölge = Güney	—0,19
Yaş	0,01
Gelir	—0,44
Eğitim Yılı	0,23
Dinî Törenlere Katılım	—0,39

R^2= 0,38

Çıkarımsal İstatistiğin Amacı

Bu bölümde buraya kadar tartışılan istatistikler, betimleyici istatistiklerdir. Ancak, araştırmacılar çoğu zaman tanımlamaktan fazlasını yapmak ister; hipotezleri test etmek, örneklem sonuçlarının bir nüfusta doğruluğunu koruyup korumadığını bilmek ve sonuçlardaki (örn. iki grubun ortalama puanları arasındaki) farklılıkların bir ilişkinin gerçekten var olduğunu göstermeye yetecek kadar büyük olup olmadığına karar vermek isterler. Çıkarımsal istatistikler hipotezleri biçimsel olarak test etmek, bir örneklemden bir nüfusa çıkarım yapmaya olanak vermek ve betimleyici sonuçların rastlantısal etkenlerden ya da gerçek bir ilişkiden kaynaklanıyor olma olasılığını test etmek için olasılık kuramını kullanır.

Bu kısım, çıkarımsal istatistiğin temel fikirlerini açıklıyor; ancak çıkarımsal istatistikle ayrıntılı olarak ilgilenmiyor. Bu alan, betimleyici istatistiklerden daha karmaşıktır ve bir istatistik artalanı gerektirir.

Çıkarımsal istatistikler, araştırmacının bütün nüfustan örnek olaylar seçmek için bir rastlantısal süreç (örn. bir rastlantısal sayı tablosu) kullandığı olasılıklı örnekleme ilkelerine dayanır. Çıkarımsal istatistikler, araştırmacının bir örneklemdeki sonuçlardan nüfusa çıkarımda bulunurken ne kadar güvenli olabileceğinden bahsetmenin kesin bir yoludur.

Eğer "istatistiksel anlamlılık" veya "0,05 düzeyinde anlamlı" sonuçlardan söz edildiğini duymuş ya da okumuşsanız, zaten çıkarımsal istatistikle karşılaşmışsınızdır. Araştırmacılar bunları çeşitli testler (örn. *t*-testi veya *F*-testi) yürütmek için kullanır. İstatistiksel anlamlılık ayrıca, bir sıfır hipotezini kabul veya reddetmeye karar vermenin kesin bir yolu olan formel hipotez testinde de kullanılır.[7]

İstatistiksel Anlamlılık

İstatistiksel anlamlılık, sonuçların şans etkenlerine bağlı olma olasılığı bulunmuyor demektir. Nüfusta bir ilişki yokken, örneklemde bir ilişki bulma olasılığını gösterir. Olasılıklı örneklemler rastlantısal bir süreçle ilgili olduğu için örneklem sonuçlarının nüfus parametresinden farklılık göstereceğini söylemek her zaman mümkündür. Bir

araştırmacı, örneklem sonuçlarının gerçek bir nüfus parametresine ya da rastlantısal örneklemenin şans etkenlerine bağlı olması olasılığını kestirmek ister. İstatistiksel anlamlılık, araştırmacıya sonuçların (örn. bir ilinti, iki ortalama arasındaki farklılık, bir regresyon katsayısı) rastlantısal örneklemede rastlantısal hata tarafından üretilip üretilmediğini söylemek için olasılık kuramını ve belirli istatistiksel testleri kullanır.

İstatistiksel anlamlılık yalnızca neyin olası olduğunu söyler. Mutlak kesinlikle hiçbir şeyi kanıtlayamaz. Belirli sonuçların az ya da çok olası olduğunu belirtir. İstatistiksel anlamlılık pratik, tözel veya kuramsal anlamlılıkla aynı şey *değildir*. Sonuçlar, istatistiksel olarak anlamlı ama kuramsal olarak anlamsız veya önemsiz olabilir. Örneğin iki değişkenin tesadüfe bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir ilintisi olabilir, ancak aralarında hiçbir mantıksal bağlantı bulunmayabilir (örn. tırnak uzunluğu ve Fransızca konuşma yeteneği).

Anlamlılık Düzeyleri

Araştırmacılar çoğunlukla belirli olasılığı vermek yerine, istatistiksel anlamlılığı düzeylerle ifade eder (örn. bir test belirli bir düzeyde istatistiksel olarak anlamlıdır). **İstatistiksel anlamlılık düzeyi** (çoğu zaman 0,05; 0,01 veya 0,001), sonuçların şans etkenlerine bağlı olması, yani, nüfusta bir ilişki yokken örneklemde bir ilişkinin görünmesi olasılığından söz etmenin bir yoludur. Eğer bir araştırmacı, sonuçların 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu söylüyorsa, bu şu anlamlara gelir:

- Bu tür sonuçlar yalnızca 100'de 5 kez şans etkenlerine bağlıdır.
- Örneklem sonuçlarının yalnızca şans faktörlerine bağlı olmayıp nüfusu doğru biçimde yansıtıyor olma şansı yüzde 95'tir.
- Bu tür sonuçların yalnızca şansa dayalı olması olasılığı, 0,05 ya da yüzde 5'tir.
- Sonuçların şans etkenlerine değil, nüfustaki gerçek bir ilişkiye bağlı olduğundan yüzde 95 emin olunabilir.

Bunların hepsi aynı şeyi farklı biçimlerde söylemektedir. Bu, örnekleme ile ilgili bölümde örnekleme dağılımları ve merkezî limit teoremiyle ilgili tartışmaya

Çıkarımsal istatistik Uygulamalı matematiğin, araştırmacıların bir örneklemdeki ölçümlerin bir nüfus parametresiyle aynı olduğuna dair güven düzeyleri hakkında kesin bildirimlerde bulunmasına olanak veren bir dalıdır.

İstatistiksel anlamlılık Örneklem sonuçlarındaki bir bulgu ya da istatistiksel ilişkinin, bütün nüfusta gerçek bir ilişkinin varlığına değil, rastlantısal etkenlere bağlı olma olasılığını tartışmanın bir yoludur.

İstatistiksel anlamlılık düzeyi Araştırmacıların istatistiksel ilişkinin değişkenler arasındaki gerçek bir ilişkinin varlığından çok rastlantısal etkenlerden kaynaklanma derecesini ölçmenin basit bir yolu olarak kullandığı bir dizi sayıdır.

benzer gelebilir. Bu bir tesadüf değil. Her ikisi de araştırmacıların örnekten verilerini bir nüfusa bağlamak için kullandığı olasılık kuramına dayanmaktadır. Olasılık kuramı, bir rastlantısal süreç kullanıldığında pek çok olayda uzun vadede ne olduğunu kestirmemize olanak verir. Başka bir deyişle belirli bir durumda değil, ancak uzun vadede pek çok durumda kesin kestirimlere olanak verir. Tek bir örneklemimiz olduğu ve ondan nüfusa çıkarım yapmak istediğimiz için, olasılık kuramı bizim belirli örneklemimizin nüfusu temsil ediyor olması olasılığını tahmin etmemize yardımcı olur. Elimizde bütün nüfus olmadan kesin olarak bilemeyiz, ancak olasılık kuramı güvenimizi –nüfusta bir şey doğruyken örneklemin bambaşka bir şeyi göstermesi olasılığının ne kadar olduğunu- belirtmemize izin verir. Örneğin bir örneklem, üniversiteli kadınlar ve erkeklerin kaç saat çalıştıkları konusunda farklı olduğunu gösteriyor. Sonuç olağan dışı bir örnekleme bağlı ve nüfusta gerçekte hiçbir farklılık yok mu, yoksa nüfustaki cinsler arasında gerçek bir farkı mı yansıtıyor? (ki-kare ile ilgili olarak bkz. Kutu 12.8).

I. Tip ve II. Tip Hatalar

Madem istatistiksel anlamlılık mantığı sonuçları şans etkenlerinin üretip üretmediğini belirtmeye dayanıyor, neden 0.05 düzeyi kullanılıyor? Bu, rastlantısallığın sonuçlara neden olması olasılığının yüzde 5 olduğu anlamına gelir. Neden daha kesin bir standart, örneğin 1.000'de 1'lik bir rastlantısal ihtimal olasılığı kullanılmasın? Bunda sonuçlara gerçek bir ilişkinin değil, rastlantısallığın neden olma ihtimali çok daha küçüktür.

Bu düşünme biçimine verilecek iki yanıt vardır. Basit yanıt, bilimsel topluluğun gayriresmî olarak çoğu amaçla 0,05'i pratik bir kural olarak uygulamakta görüş birliğine varmış olmasıdır. Sonuçlardan yüzde 95 emin olmak, toplumsal dünyayı açıklamada kabul gören standarttır.

İkinci ve daha karmaşık bir yanıt, I. Tip ve II. Tip hatalar arasında bir seçim yapmayı gerektirir. Bir araştırmacı, iki tip mantıksal hata yapabilir.

I. Tip hata, araştırmacı gerçekte hiçbir ilişki yokken bir ilişkinin var olduğunu söylediğinde gerçekleşir. Bu, bir sıfır hipotezini yanlış biçimde reddetmek anlamına gelir. **II. Tip hata**, gerçekte bir ilişki var olduğu halde, araştırmacının bir ilişki bulunmadığını söylemesiyle gerçekleşir. Bu, bir sıfır hipotezini yanlış biçimde kabul etmek anlamına gelir (bkz. Tablo 12.6). Tabii ki araştırmacılar her iki hatadan da kaçınmak ister. Ancak bir ilişki varsa, verilerde bir ilişki bulunduğunu; ancak gerçekten bir ilişki yoksa bir ilişki bulunmadığını söylemek isterler. Ama bir ikilemle

I. Tip Hata Sıfır hipotezini yanlış biçimde reddetme mantıksal hatasıdır.

II. Tip Hata Sıfır hipotezini yanlış biçimde kabul etme mantıksal hatasıdır.

KUTU 12.8 Ki-Kare

Ki kare ($?^2$) iki biçimde kullanılır. Bu, kafa karışıklığına neden olur. *Betimleyici istatistik* olarak, bize iki değişken arasındaki ilintinin gücünü söyler; *çıkarımsal istatistik* olarak, bulduğumuz herhangi bir ilintinin şans etkenlerine bağlı olması olasılığını söyler. Ki-kare, sınıflandırma ya da adlama düzeyinde ölçülen değişkenlere bakmanın yaygın olarak kullanılan ve güçlü bir yoludur. Çift değişkenli bir yüzdeli tabloda bir ilinti olup olmadığını söylemenin, sadece "göz atmaktan" daha kesin bir yoludur.

Mantıksal olarak, önce bir tablodaki "beklenen değerleri" belirleriz. Bunu, yalnızca marjinallerdeki bilgilere dayalı olarak yaparız. Marjinallerin, her bir değişkenin tek başına sıklık dağılımları olduğunu hatırlayın. Beklenen değer, tablonun gövdesine bakmadan yaptığımız "en iyi tahmin" olarak görülebilir. Sonra, "beklenen değer"den ne kadar farklı olduğunu anlamak için verilere bakarız. Eğer çok farklıysa, değişkenler arasında bir ilinti olabilir. Eğer bir tablodaki veriler beklenen değerlerle özdeş ya da onlara çok yakınsa, o zaman değişkenler ilişkili değildir; bağımsızdır. Başka bir deyişle, *bağımsızlık*, yalnızca marjinallere dayalı olarak beklediğimizin tabloda "olup biten"le aynı olduğu anlamına gelir. Eğer ilinti güçlenirken bağımsızlık büyüyorsa, ki kare sıfırdır. Eğer tablodaki veriler beklenen değerlerden büyük ölçüde farklıysa, yalnızca marjinallerden beklediğimizin ötesinde bir şeylerin "olup bittiğini" (değişkenler arasında bir ilinti olduğunu) biliriz. Boy ile ders notu arasındaki ilinti örneğine bakalım.

Ham ya da Gözlemlenen Veri Tablosu

ÖĞRENCİNİN BOYU	ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ DERS NOTU			TOPLAM
	C	B	A	
Uzun	30	10	10	50
Orta	10	30	10	50
Kısa	30	20	50	100
Toplam	70	60	70	200

Beklenen Değerler Tablosu

Beklenen değer = (Sütun toplamı x Sıra toplamı)/Büyük toplam. ORNEK (70 x 50)/200 = **17,5**

ÖĞRENCİNİN BOYU	ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ DERS NOTU			TOPLAM
	C	B	A	
Uzun	17,5	15	17,5	50
Orta	17,5	15	17,5	50
Kısa	35	30	35	100
Toplam	70	60	70	200

Fark Tablosu

Fark = (Gözlemlenen – Beklenen). ÖRNEK (30 – 17,5) = 12,5

ÖĞRENCİNİN BOYU	ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ DERS NOTU			TOPLAM
C	B	A		
Uzun	12,5	–5	–7,5 0	
Orta	–7,5	15	–7,5 0	
Kısa	–5	–10	15	0
Toplam	0	0	0	0

devamı var

KUTU 12.8 Ki-Kare (devam)

Ki-kare = Her bir farkın karesinin toplamının birimin beklenen değerine bölümü.
Örnek: 12,5 kare = 156,25, bölü 17,5 = 8,93.

Ki-kare = 1inci sıra (8,93 + 1,67 + 3,21) +
2nci sıra (3,21 + 15 + 3,21) +
3üncü sıra (0,71 + 3,33 + 6,43) = 45,7

Ki-kare sıfır olmadığı için, veriler bağımsız değildir; dolayısıyla bir ilinti vardır. Ki-kare k sayısı bize ilintinin yönünü (örn. negatif) söyleyemez. Çıkarımsal istatistiklerde, ilintiyi değerl dirmek (böyle büyük bir ki-karenin yalnızca şansa dayalı olarak gerçekleşmesini olasılığının kadar olduğunu anlamak) için bir ki-kare tablosu veya bilgisayar programı kullanmamız ger Ki-kare tabolsuyla ilgili bütün ayrıntılara girmeden, bu ilinti az bulunur; şansa bağlı olar 1 000'de 1'den daha az gerçekleşir. Dokuz birimli bir tablo için 45,7'lik ki-kare, 0,001 düzeyind anlamlıdır.

karşı karşıya kalırlar: Bir hata tipini yapma olasılığı düştükçe, karşıt hata tipini yap ma olasılığı artar.

I. Tip ve II. Tip hatalar fikri başlangıçta zor görünebilir; ancak aynı mantıks ikilem, araştırma ortamlarının dışında da bulunur. Örneğin bir jüri, suçlanan bir ki gerçekte masum olduğu halde suçlu olduğuna karar vererek hata yapabilir. Ya da ki suçlu olduğu halde masum olduğuna karar vererek hata yapabilir. Jüri, her iki hatay da düşmek istemez. Masumu hapse atmak ya da suçluyu serbest bırakmak istemez ancak kısıtlı bilgileri kullanarak bir yargıya varmak zorundadır. Aynı şekilde, bir ila şirketi yeni bir ilacı satmaya karar vermek zorundadır. Şirket, ilacın körlük yan etkis bulunduğu halde hiçbir yan etkisi bulunmadığını belirterek hata yapabilir. Ya d hiçbir yan etkisi bulunmadığı halde, ciddi yan etkilerden korktuğu için ilacı piyasay sürmeme hatasını yapabilir. Şirket her iki hataya da düşmek istemez. Eğer ilk hata yaparsa, şirkete dava açılacak ve insanlar zarar görecektir. İkinci hata, şirket hastalığı iyileştirebilecek ve kâr getirecek bir ilacı satmaktan alıkoyacaktır.

İstatistiksel anlamlılıkla iki hata tipini bir araya getirelim. Aşırı temkinli bi araştırmacı, yüksek bir anlamlılık düzeyi belirler ve bir tür hata yapma olasılığ bulunur. Örneğin, araştırmacı 0,0001 düzeyini kullanabilir. Şansa bağlı olara gerçekleşmeleri yalnızca 10.000'de 1 kez mümkün olacak kadar nadir olmadıklar

TABLO 12.6 I. Tip ve II. Tip Hatalar

ARAŞTIRMACININ SÖYLEDİĞİ	DÜNYADAKİ GERÇEK DURUM	
	İlişki Yok	Nedensel İlişki
İlişki Yok	Hata yok	II. Tip hata
Nedensel İlişki	I. Tip hata	Hata yok

[illegible] sonuçları, şansa bağlı kabul eder. Böyle yüksek bir standart, araştırmacının [illegible]kte sonuçlar şansa bağlı olmadığı halde şansa bağlı olduklarını söyleyerek hata [illegible]ma olasılığının çok büyük olduğu anlamına gelir. Nedensel bir ilişki olduğu halde [illegible] hipotezini yanlış biçimde kabul edebilir (II. Tip hata). Bunun aksine risk alan bir [illegible]ştırmacı, 0,10 gibi düşük bir anlamlılık düzeyi belirler. Sonuçları, bir ilişkinin 10'da 1 kez şansa bağlı olarak gerçekleşeceğini gösterir. Araştırmacının, gerçekte [illegible]lantısal etkenler (örn. rastlantısal örnekleme hatası) sonuçlara neden olduğu halde, bir nedensel ilişki bulunduğunu söyleme hatasına düşmesi olasılığı vardır. Araştırmacı, büyük olasılıkla sıfır hipotezini yanlış biçimde reddedecektir (I. Tip hata). Sonuçta 0,05 düzeyi, I. Tip ve II. Tip hatalar arasında bir uzlaşmadır.

Bu kısım, çıkarımsal istatistiğin temellerini genel hatlarıyla ortaya koymaktadır. İstatistik teknikleri kesindir ve örnekleme hatası, örneklem büyüklüğü ve merkezî limit teoremi arasındaki ilişkiye dayanır. Çıkarımsal istatistiklerin gücü, araştırmacının, belirli kesinlik dereceleriyle, belirli örneklem sonuçlarının bir nüfusa doğru olmasının olası olduğunu belirtmesine olanak vermeleridir. Örneğin, bir araştırmacı istatistiksel testler yürütüyor ve bir ilişkinin 0,05 düzeyinde istatistiksel

KUTU 12.9 Bilgisayarda İstatistik Programları

Pek çok istatistik hesaplama yapması gereken neredeyse tüm toplumsal araştırmacılar bir bilgisayar programı kullanır. Bazı istatistikler, Excel gibi basit bir tablolama programı ile yapılabilir. Ne yazık ki, tablolama programları, muhasebe ve kayıt tutma işlevleri için tasarlanmıştır. İstatistik içerirler, ancak bu amaç için yavaş ve kısıtlı kalırlar. Genel istatistik hesapları için tasarlanmış birçok bilgisayar programı bulunur. Yeni başlayan biri için piyasa kafa karıştırıcı olabilir, çünkü bilgisayar teknolojisindeki değişikliklerle birlikte ürünler hızla gelişmektedir. On ya da yirmi yıl önce, bir bilgisayarın istatistik hesapları yapmasını sağlamak için bir bilgisayar dili bilmek ya da basit programlama yapmak gerekirdi.

Son yıllarda, yazılımlar kullanıcıdan daha az şey talep eder hale gelmiştir. Sosyal bilimlerdeki en popüler programlar Minitab, Microcase ve SPSS'tir (Statistical Package for the Social Sciences). Diğerleri arasında SAS (Statistical Analysis System), BMPD (SPSS, Inc. tarafından satın alınmıştır), StratSoft'un yazılımı STATISTICA, ve Strata bulunur. Bunların çoğu araştırma amaçlı basit, düşük maliyetli programlar olarak başlamıştır. Günümüzde, özel şirketler çoğunun sahibidir ve çok çeşitli ticari ve hükümete bağlı kullanıcıya karmaşık bir yazılım ürünleri serisi satmakla ilgilenmektedirler.

Sosyal bilimlerde istatistik için en yaygın olarak kullanılan program, SPSS'tir. Avantajları, toplumsal araştırmacıların otuzu aşkın yıldır onu kapsamlı şekilde kullanıyor olması, nicel verileri manipüle etmenin birçok yolunu içermesi ve çoğu istatistik ölçüyü kapsamasıdır. Dezavantajı, öğrenmenin uzun zaman alabilmesidir; çünkü programda çok fazla seçenek ve karmaşık istatistik bulunur. Ayrıca, bir ders kitabı ya da alıştırma kitabıyla birlikte verilen ucuz, "gelişmiş özelliklerinden arındırılmış" öğrenci sürümünü almadığınız takdirde pahalıdır.

Bilgisayar teknolojisi istatistik programı kullanmayı kolaylaştırdıkça, bazı kişilerin programları kullandıkları halde istatistikleri ya da programların ne yaptığını anlamaması tehlikesi artmaktadır. Kolaylıkla bir istatistik prosedürünün gerektirdiği temel varsayımları ihlal edebilir, istatistikleri yanlış biçimde kullanabilir ve teknik olarak pek sofistike göründükleri halde tamamen saçmasapan olan sonuçlar üretebilirler.

olarak anlamlı olduğunu buluyor. Araştırmacı, sonuçların muhtemelen şans etkenlerine bağlı olmadığını belirtebilir. Gerçekten, toplumsal dünyada gerçek bir ilişkinin bulunması şansı yüzde 95'tir.

Çıkarımsal istatistik testleri faydalı, ancak kısıtlıdır. Veriler bir rastlantısal örneklemden gelmelidir ve testler yalnızca örnekleme hatalarını hesaba katar. Örnekleme dışı hatalar (örn. zayıf bir örnekleme çerçevesi ya da kötü tasarlanmış bir ölçü) değerlendirilmez. Bu türden testlerin kolay, nihai yanıtlar sunduğu düşüncesine kapılma hatasına düşmeyin.

Bu bölümü sonlandırmadan önce, Kutu 12.9'da sunulduğu şekliyle bilgisayar için istatistik programlarını tartışıyoruz.

SONUÇ

Nicel verileri analize hazırlamak için düzenlemeyi ve analiz etmeyi (verileri çizelgeler ya da tablolar halinde düzenlemeyi ya da onları istatistiksel ölçülerle özetlemeyi) öğrendiniz. Araştırmacılar istatistiksel analizi, hipotezleri test etmek ve araştırma sorularını yanıtlamak için kullanır. Verilerin nasıl önce kodlanması ve sonra tek değişkenli veya iki değişkenli istatistikler kullanarak analiz edilmesi gerektiğini gördünüz. Çift değişkenli ilişkiler sahte olabilir, bu yüzden kontrol değişkenleri ve çok değişkenli analiz çoğu zaman zorunludur. Ayrıca, çıkarımsal istatistikle ilgili bazı temel bilgiler öğrendiniz.

Başlangıç düzeyindeki araştırmacılar, bazen sonuçları bir hipotezi desteklemediğinde bir şeyi yanlış yapmış oldukları hissine kapılır. *Bir hipotezi reddetmekte yanlış bir taraf yoktur.* Bilimsel araştırmanın amacı, toplumsal dünyayı gerçeğe uygun biçimde yansıtan bilgiler üretmektir; sevilen fikirleri ya da hipotezleri savunmak değil. Hipotezler, sınırlı bilgiye dayalı kuramsal tahminlerdir; test edilmeleri gerekir. Mükemmel nitelikteki araştırma, bir hipotezin yanlış olduğunu bulabilir ve düşük nitelikli araştırma, bir hipotezi destekleyebilir. İyi araştırma, yüksek nitelikli yöntembilime dayanır, belirli bir hipotezi desteklemeye değil.

İyi araştırma demek, olası hatalar ya da verilerden toplumsal dünyaya doğru çıkarımlar yapmanın önündeki engellere karşı korunmak demektir. Hatalar, araştırma sürecine girerek pek çok yerde sonuçları etkileyebilir: araştırma tasarımı, ölçüm, veri toplama, kodlama, istatistiklerin hesaplanması ve tabloların oluşturulması ya da sonuçların yorumlanmasında. Bir araştırmacı hatasız olarak tasarlasa, ölçüm yapsa, toplasa, kodlasa ve hesaplasa bile araştırma sürecinde hâlâ bir basamak vardır. Tabloların, çizelgelerin ve istatistiklerin yorumlanması ve şu sorunun yanıtlanması gerekmektedir: Bunların hepsi ne anlama geliyor? Olgulara, çizelgelere, tablolara ya da istatistiklere anlam atfetmenin tek yolu, kuramı kullanmaktır.

Veriler, tablolar ya da bilgisayar çıktıları, araştırma sorularını yanıtlayamaz. Olgular kendi kendilerine konuşmaz. Araştırmacı olarak, kuramınıza (kavramlar, kavramlar arasındaki ilişkiler, varsayımlar, kuramsal tanımlamalar) geri dönmeli ve sonuçları anlamlandırmalısınız. Kendinizi başladığınız fikirlere hapsetmeyin. Yaratıcılığa yer vardır ve yeni fikirler, sonuçların gerçekte ne söylediğini bulmaya çalışırken üretilir. Araştırma tasarlarken ve yürütürken dikkatli olmak önemlidir, böylece sonuçlara toplumsal dünyadaki bir şeyin yansıması olarak bakabilir ve araştırma sürecinin bir ürünü ya da bir hataya bağlı olup olmadıkları konusunda kaygılanmazsınız.

Nicel araştırmayı geride bırakmadan önce değinilmesi gereken son bir mesele bulunuyor. Gazeteciler, politikacılar ve diğerleri istatistiksel sonuçları bir şeye dikkat çekmek ya da bir argümana kılıf uydurmak için gittikçe daha fazla kullanmaktadır. Bu, kamuoyunda daha fazla doğruluk ve bilgi üretmiş değildir. Daha çok, kafa karışıklığını arttırmış ve istatistiklerin neyi yapıp neyi yapamayacağını bilmenin önemini artırmıştır. Her şeyi istatistikle açıklayabileceğiniz klişesi yanlıştır; ancak, insanlar istatistiği *kötüye kullanabilir* ve kullanmaktadır da. Cehaletten ya da bilinçli olarak aldatmayla, bazı insanlar istatistikleri diğerlerini manipüle etmek için kullanır. Kendinizi istatistik tarafından yanlış yönlendirilmekten korumanın yolu, onları görmezden gelmek ya da sayılardan uzak durmak değildir. Bunun yerine araştırma sürecini ve istatistikleri anlamak, duyduklarınız hakkında düşünmek ve sorular sormaktır.

Şimdi nitel araştırmaya dönüyoruz. Nitel araştırmanın mantığı ve amacı, önceki bölümlerdeki nicel, pozitivist yaklaşımınkilerden farklıdır. Sayılar, hipotezler ve nedensellikle daha az; sözcükler, normlarla değerler ve anlamla daha fazla ilgilenir.

ANAHTAR TERİMLER

Açıklama örüntüsü
Ayrıntılandırma paradigması
Bağlantı tablosu
Bağlantılı kod temizleme
Bastıran değişken örüntüsü
Belirleme örüntüsü
Betimleyici istatistikler
Çapraz tablolama
Çarpık dağılım
Çıkarımsal (vardamlı) istatistik
Çift değişkenli istatistik
Değişim aralığı
Doğrudan giriş yöntemi
Kodlama prosedürü
Kontrol değişkeni
Marjinaller
Medyan (ortanca)
Merkezî eğilim ölçüleri
Mod
Net etki
Normal dağılım
Olası kod temizleme
Ortak değişkenlik
Ortalama
Serpme diyagram
Sıklık dağılımı

Doğrusal ilişki	Sıklık poligonu
Doğriçizgisel ilişki	Standart sapma
Histogram	Tablo birimi
I. Tip hata	Tablonun gövdesi
II. Tip hata	Tek değişkenli istatistikler
İstatistiksel anlamlılık	Veri alanı
İstatistiksel anlamlılık düzeyi	Veri kayıtları
İstatistiksel bağımsızlık	Yineleme örüntüsü
İstatistiksel ilişki	Yorumlama örüntüsü
Kısmi tablolar	Yüzdelik değer
Kod çizelgesi	*z*-değeri

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Kod çizelgesi nedir ve araştırmada nasıl kullanılır?
2. Araştırmacılar verileri nasıl temizler ve kodlamalarını nasıl kontrol eder?
3. Araştırmacıların optik tarama sayfalarını nasıl kullandığını tarif edin.
4. Bir araştırmacı sıklık dağılımı bilgilerini hangi yollarla gösterebilir?
5. Ortalama, medyan ve mod arasındaki farkları tanımlayın.
6. Bir ilişkinin hangi üç özelliği bir serpme diyagramda görülebilir?
7. Ortak değişkenlik nedir ve nasıl kullanılır?
8. Araştırmacı, değişkenler arasında bir ilişki bulmak için, bir serpme diyagramdan bir yüzdeli tabloya ne zaman genelleme yapabilir?
9. Üç değişkenli analizde kullanıldığı şekliyle kontrol kavramını tartışın.
10. "0,001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı" ne demektir ve hangi tip hata daha olasıdır: I. Tip mi, II. Tip mi?

NOTLAR

1. Nicel verilerin kodlanması ve ele alınması üzerine en iyi pratik tavsiyelerden bazıları tarama araştırmasından gelmektedir. Bkz. Babbie (1998:336-372), Backstrom ve Hursh-Cesar (1981:309-400), Fowler (1984:127-133), Sonquist ve Dunkelberg (1977:210-215) ve Warwick ve Lininger (1975:234-291).
2. Cinsiyeti 1 = Erkek, 2 = Kadın veya 0 = Erkek, 1 = Kadın olarak kodlamanın veya cinsiyete karşılık gelen sayıları tersine çevirmenin keyfi olduğuna dikkat edin. Harfler (örn., E ve K) yerine sayıların kullanılmasının tek nedeni, pek çok bilgisayar programının en iyi şekilde tümüyle sayılarla çalışmasıdır. Bazen verileri sıfır kullanarak kodlamak karışıklığa sebep olabilir, bu yüzden çoğunlukla 1 sayısı en düşük değerdir.
3. Nicel verileri göstermenin çok sayıda farklı yolu ile ilgili tartışmalar için bkz. Fox (1992), Henry (1995), Tufte (1983, 1991) ve Zeisel (1985:14-33).
4. Sıralı veriler ve öteki özel durumların özel bir tür ortalamasını ölçmek için başka istatistikler

vardır, ancak bunlar, bu kitabın tartışma düzeyinin ötesindedir.

9 Ayrıntılandırma paradigması ve tarihine dair bir tartışma için bkz. Babbie (1998:400-409) ve Rosenberg (1968).

10 Başlangıç düzeyindeki öğrenciler ve sosyal bilimlerin dışından insanlar, bazen çoklu regresyon analizinin kestirimsel doğruluğunun düşüklüğüne (yüzde 10 ile 50 arası) şaşırır. Bunun üç yanıtı vardır. Birincisi, yüzde 10 ile 50 arası hata azaltma, tamamen rastlantısal tahminle karşılaştırıldığında hiç kötü değildir. İkincisi, pozitivist sosyal bilim, halen gelişmektedir. Doğruluk düzeyleri fizik bilimlerininki kadar yüksek olmayabilir, ancak, toplumsal dünyanın 10 ya da 20 yıl önce mümkün olan herhangi bir açıklamasından çok daha yüksektirler. Son olarak, çoklu regresyon modellerinin çoğunda, kuramsal olarak önem taşıyan mesele, toplam kestirimin doğruluğundan çok, belirli değişkenlerin etkileridir. Çoğu hipotez, belirli bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkileriyle ilgilidir.

11 Formel hipotez testinde, araştırmacılar *sıfır hipotezini* test eder. Çoğunlukla sıfır hipotezini reddetmek isterler çünkü sıfır hipotezinin reddedilmesi, sıfıra alternatif olan, kuramdan türetilmiş bir açıklama olarak çıkardıkları hipotezi dolaylı olarak destekler. Sıfır hipotezi 6. Bölümde tartışıldı.

XIII. BÖLÜM

SAHA ARAŞTIRMASI

SAHA ARAŞTIRMASINA UYGUN ARAŞTIRMA SORULARI
SAHA ARAŞTIRMASININ KISA TARİHİ
- Başlangıcı
- Chicago Sosyoloji Okulu
- Etnografya ve Etnometodoloji

SAHA ARAŞTIRMASININ MANTIĞI
- Saha Araştırması Nedir?
- Saha Araştırması Projesinin Basamakları

YERİN SEÇİLMESİ VE ERİŞİM SAĞLAMA
- Yerin Seçilmesi
- Giriş Stratejisi
- Sahaya Giriş
- İlişki Kurma

SAHADAKİ İLİŞKİLER
- Sahadaki Roller
- Bağlantıları Öğrenme
- İlişkilerin Sürdürülmesi

GÖZLEMLEME VE VERİ TOPLAMA
- İzleme ve Dinleme
- Notlar Alma
- Veri Niteliği
- Odaklanma ve Örnekleme

SAHA ARAŞTIRMASI GÖRÜŞMESİ
- Saha Görüşmesi
- Yaşam Tarihi
- Saha Görüşmelerindeki Soru Türleri
- Bilgi Verenler
- Görüşme Bağlamı

SAHADAN AYRILIŞ
- Odak Grupları

SAHA ARAŞTIRMASINDA ETİK AÇMAZLAR
- Aldatma

Gizlilik
Sapkınlarla İlişki
Güçlü Olanlar
Saha Raporlarının Yayımlanması
SONUÇ

> *Saha araştırması, kendi gündelik yaşantılarının doğal akışında hareket eden insanların incelenmesidir. Saha çalışanı, ötekilerin nasıl yaşadığı, nasıl konuşup nasıl davrandığı ve onları neyin cezbettiği ve üzdüğü hakkında ilk elden bilgi edinmek için onların dünyalarına doğru bir maceraya atılır... Ayrıca, uygulayıcılarının, gözlemlenen etkinliklerin o etkinliklerde bulunanlar için ne anlama geldiğini anlamaya çalıştığı bir inceleme yöntemi olarak da görülür.*
> – Robert Emerson, *Contemporary Field Research* (Günümüzde Saha Araştırması), s. 1.

Bu ve bundan sonraki iki bölüm, önceki birkaç bölümün nicel tarzından uzaklaşarak, nitel tarza dönüyor. Bu bölümde, *etnografya* ya da *katılımcı gözlem araştırması* olarak da adlandırılan saha araştırması tanımlanıyor. Saha araştırması, araştırmacının, şimdiki zamanda ve çoğu kez araştırmacının kendi kültürü içindeki küçük ölçekli toplumsal ortamları doğrudan gözlemlediği ve onlara katıldığı bir nitel araştırma tarzıdır. 14. Bölümde, makro ya da mikro düzeyde yürütülebilen tarihsel-karşılaştırmalı araştırma inceleniyor. Bu araştırma türünde, araştırmacı, farklı bir zaman dilimi ve/veya farklı bir kültürü inceler. 15. Bölümde, nitel verilerin analizi tartışılıyor.

Çoğu öğrenci, saha araştırmasından heyecan duyar, çünkü saha çalışması egzotik bir grup insanla takılmayı gerektirir. Duygusuz matematik ya da karmaşık istatistikler, soyut tümdengelimli hipotezler yoktur. Bunun yerine, doğal bir ortamda, "gerçek insanlarla" doğrudan, yüzyüze toplumsal etkileşim vardır.

Saha araştırması, izleyen insanlardan hoşlananlara hitap eder. Ayrıca, saha araştırması raporları, alışılmamış toplumsal dünyaların büyüleyici anlatımları olabilir: çıplaklar plajı, evsizler, profesyonel kumarbazlar, sokak çeteleri, polis ekipleri, acil servisler, sanatçı kolonileri, vb.

Saha araştırmasında, araştırmacının kendisi, incelenen insanlarla doğrudan konuşur ve onları gözlemler. Aylar ya da yıllar süren etkileşim boyunca, bu insanlar, onların hayat hikâyeleri, hobileri ve ilgileri, alışkanlıkları, umutları, korkuları ve hayalleri hakkında bilgi edinir. Yeni insanlarla tanışmak, arkadaşlıklar geliştirmek ve yeni toplumsal dünyalar keşfetmek eğlenceli olabilir. Ayrıca, zaman alıcı, duygusal açıdan tüketici ve bazen fiziksel olarak tehlikeli de olabilir.

SAHA ARAŞTIRMASINA UYGUN ARAŞTIRMA SORULARI

Saha araştırmasını ne zaman kullanmalısınız? Araştırma sorusu, birbiriyle etkileşim içindeki bir grup hakkında bilgi edinmeyi, onları anlamayı ya da tarif etmeyi gerektiriyorsa, saha araştırması uygundur. Çoğu zaman, soru şöyle olduğunda en uygundur: Toplumsal dünyada insanlar Y'yi nasıl yapıyor, veya X'in toplumsal dünyası neye benziyor? Sokak çetelerinin incelenmesinde olduğu gibi, öteki yöntemler (örn. tarama, deneyler) pratik olmadığı zaman kullanılabilir.

Saha araştırmacıları, insanları bir yer ya da ortamda inceler. Saha araştırması, toplulukların bütününü incelemek için de kullanılmıştır. Yeni başlayan saha araştırmacıları, görece sabit bir ortamda (örn. bir sokak köşesi, kilise, bar, güzellik salonu, beyzbol sahası, vb.) düzenli olarak birbiriyle etkileşimde bulunan görece küçük bir grupla (30 ya da daha az kişi) başlamalıdır. Saha araştırması, yeri sabit olmayan, ancak yoğun görüşme ve gözlemlemenin deneyime erişim sağlamanın tek yolu olduğu amorf toplumsal deneyimleri incelemek için de kullanılır; örneğin, soyguncuların saldırısına uğramış bir kişinin ya da intihar etmiş birinin dul eşinin duygularını.[1]

Tutarlı terminoloji kullanmak amacıyla, bir saha ortamında incelenen kişilere *üyeler* diyebiliriz. Üyeler, sahanın içindekiler ya da sahanın yerlileridir ve "dışarıdan" olan saha araştırmacısının haklarında bilgi edinmek istediği bir gruba, alt kültüre ya da toplumsal gruba aittirler.

Saha araştırmacıları çok çeşitli toplumsal ortamları, alt kültürleri ve toplumsal yaşamın farklı yönlerini araştırmıştır[2] (bkz. Şekil 13.1). Benim öğrencilerimin kısa süreli, küçük ölçekli başarılı saha araştırması çalışmaları yürüttüğü yerler arasında, güzellik salonu, kreş, fırın, bingo salonu, bovling salonu, kilise, kahvehane, çamaşırhane, polis karakolu, bakımevi, dövme salonu ve halter salonu bulunuyor.

SAHA ARAŞTIRMASININ KISA TARİHİ

Başlangıcı

Saha araştırmasının başlangıcı, uzak ülkelere seyahat edenlerin raporlarına dayandırılabilir.[3] 1200'lerden beri, Avrupalı kaşifler ve misyonerler, karşılaştıkları tuhaf kültürler ve halkların betimlemelerini yazmışlardır. Başkaları, yabancı kültürler hakkında bilgi edinmek için bu betimlemeleri okuyordu. Daha sonra, on dokuzuncu yüzyılda, Avrupa ticareti ve imparatorlukları hızla büyüdüğünde ve daha bilgili, eğitimli seyyahlar ortaya çıktığında, raporların sayısı arttı.

Akademik saha araştırması, on dokuzuncu yüzyılın sonunda antropoloji ile başladı. İlk antropologlar, yalnızca kaşiflerin, devlet görevlilerinin ya da misyonerlerin raporlarını okuyordu; inceledikleri insanlarla doğrudan temastan yoksunlardı.

ŞEKİL 13.1 Saha Araştırması Yerleri/Konularına Örnekler

KÜÇÜK ÖLÇEKLİ ORTAMLAR
Bir uçaktaki yolcular
Barlar veya tavernalar
Dayak yiyen kadınların sığınakları
Fotoğraf kulüpleri
Çamaşırhaneler
Toplumsal hareket örgütlenmeleri
Sosyal yardım büroları
Televizyon istasyonları
Bekleme salonları

CEMAAT ORTAMLARI
Emekliler için oturma alanları
Küçük kasabalar
Kentlerdeki etnik topluluklar
İşçi mahalleleri

ÇOCUKLARIN ETKİNLİKLERİ
Çocuk bahçeleri
Küçükler Ligi
Okullardaki gençlik
Ortaokullu kız grupları
Yaz kampları

MESLEKLER
Havayolu hostesleri
Sanatçılar
Bar garsonları
Köpek yakalayıcılar
Kapıdan satış elemanları
Fabrika işçileri
Kumarbazlar
Tıp öğrencileri
Kadın stripçiler
Polis memurları
Restoran şefleri
Sosyal hizmet çalışanları
Taksi sürücüleri

SAPKINLIK VE SUÇ KAPSAMINDA ETKİNLİKLER
Vücutta/cinsel organlarda küpe ve dağlama
Kültler
Uyuşturucu satıcıları ve bağımlıları
Hippiler
Çıplaklar plajları
Okült grupları
Fahişeler
Sokak çeteleri, motorsikletli çeteler
Sokaklarda yaşayanlar, evsiz barınakları

TIBBİ ORTAMLAR VE TIBBİ OLAYLAR
Ölüm
Acil servisler
Yoğun bakım üniteleri
Hamilelik ve kürtaj
Alzheimer hastalarının bakıcıları için destek gruplan

Raporlar, egzotik olana odaklanıyordu ve oldukça ırkçı ve etnomerkezciydi. Seyyahlar, nadiren yerel dili biliyordu ve çoğu zaman çevirmenlere güvenmek zorunda kalıyordu. Avrupalı antropologlar ancak 1890'larda uzak ülkelere seyahat etmeye ve öteki kültürler hakkında bilgi edinmeye başladı.

Britanyalı sosyal antropolog Bronislaw Malinowski (1844-1942), uzun bir süre boyunca bir grup insanla birlikte yaşayan ve veri toplama hakkında yazı yazan ilk araştırmacı oldu. 1920'lerde, yoğun saha çalışmasını yeni bir yöntem olarak sundu ve doğrudan gözlem ve yerlilerin açıklamalarını, gözlemcilerin çıkarımlarından ayırmak gerektiğini savundu. Toplumsal araştırmacıların, yerli halklar arasında yaşayarak onlarla doğrudan etkileşime girmesi ve onların âdetleri, inançları ve toplumsal süreçlerini öğrenmesi gerektiğini belirtti.

Araştırmacılar, saha araştırmasını kendi toplumlarını incelemek için de kullandı. Charles Booth ve Beatrice Webb'in 1890'larda Londra yoksullarına dönük gözlemleri, antropolojinin dışında hem tarama araştırması hem de saha araştırmasını

başlattı. Booth ve Webb, insanları doğal ortamlarında doğrudan gözlemledi ve tüm varımlı veri toplama yaklaşımını kullandı. Katılımcı gözlemleme, 1890'da Almanya'da ortaya çıkmış olabilir. Paul Gohre, üç ay boyunca bir fabrikada çırak olarak çalıştı ve yaşadı; ve fabrika yaşamını incelemek için her gece evinde ayrıntılı notlar aldı. Yayımlanan çalışması, sosyolog Max Weber de dahil olmak üzere, üniversitelerdeki akademisyenleri etkiledi.

Chicago Sosyoloji Okulu

Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyolojik saha araştırması, Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde, Chicago Sosyoloji Okulu olarak bilinen okulla başladı. Saha araştırmasında Chicago Okulunun etkisinin iki aşaması vardı. Birinci aşamada, 1910'dan 1930'a kadar, okul, doğrudan gözlem, gayriresmî görüşmeler ve belgeler ya da resmî kayıtların okunması dahil olmak üzere örnek olay incelemesi veya yaşam öyküsü yaklaşımına dayalı çeşitli yöntemler kullandı. Booker T. Washington, William James ve John Dewey'nin önemli etkileri oldu. 1916 yılında, Robert E. Park (1864-1944), Chicago kentinin toplumsal incelemesi için bir araştırma programı hazırladı. Gazete muhabiri olarak artalanının etkisiyle, toplumsal araştırmacıların kütüphanelerden çıkarak, sokak köşelerinde, barlarda ve lüks otel lobilerinde doğrudan gözlemler ve sohbetlerle "ellerini kirletmeleri" gerektiğni söyledi. *The Hobo* (Aylak) (Anderson, 1923), *The Jack Roller* (Suçlu Genç) (Shaw, 1930) ve *The Gang* (Çete) (Thrasher, 1927) gibi erken dönemdeki çalışmalar, Chicago Sosyoloji Okulu'nu, çok az analizle sokak yaşamının betimleyici incelemesi olarak tesis etti.

Gazeteci tarzı ve antropolojik araştırma modelleri, ilk aşamada birleştirilmişti. Gazeteci modelinde, bir araştırmacı paravanların arkasına geçer, bilgi verenleri kullanır, çatışma arar ve "gerçekte neyin olup bittiğini" açığa çıkarır. Antropolojik modelde, araştırmacı kendini uzun bir süre boyunca küçük bir gruba bağlar ve üyelerin dünya görüşleri hakkında rapor verir.

İkinci aşamada, 1940'lardan 1960'lara kadar, Chicago Okulu, ayrı bir teknik olarak katılımcı gözlemi geliştirdi. Bu okul, antropolojik modelini araştırmacının toplumundaki gruplarda ve ortamlarda kullanılmak üzere genişletti. Üç ilke ortaya çıktı:

1. İnsanları kendi doğal ortamlarında ya da asıl yerlerinde inceleme.
2. İnsanların doğrudan kendileriyle etkileşime girerek inceleme.
3. Üyelerin bakış açısına dayalı olarak toplumsal dünyaya dair bir anlayış kazanma ve kuramsal bildirimlerde bulunma.

Zaman içinde, yöntem katı betimlemeden, araştırmacının saha içindeki ilişkisine dayanan kuramsal analizlere doğru ilerledi.

II. Dünya Savaşından sonra, saha araştırması, tarama araştırması ve nicel araştırmanın gittikçe artan rekabetiyle karşı karşıya kaldı ve bütün toplumsal araştırma içindeki oranı azaldı. Ancak, 1970'ler ve 1980'lerde, pek çok değişiklik saha araştırmasını canlandırdı. İlk olarak, saha araştırmacıları, bilişsel psikoloji, kültürel antropoloji, folklor ve dilbilimden fikirler ve teknikler ödünç aldı. İkincisi, araştırmacılar, sosyal bilimin kendi yöntemlerini gerekçelendiren epistemolojik köklerini ve felsefi varsayımlarını yeniden değerlendirdi (bkz. 4. Bölüm). Son olarak, saha araştırmacıları, teknikleri ve yöntemleri konusunda daha öz-bilinçli hale geldi. Yöntembilim hakkında yazdılar ve bir araştırma tekniği olarak onun hakkında daha sistematik hale geldiler.

Günümüzde saha araştırmacıları, bakış açılarının içine girmek için doğal ortamlarında üyeleri doğrudan gözlemlemekte ve onlarla etkileşime girmektedir. Toplumsal yaşama dair eylemci ya da toplumsal inşacı bir bakış açısı benimserler. Araştırmacılar, insanları "toplumsal güçlerin kendileri aracılığıyla işlediği nötr bir araç" ya da toplumsal anlamları "orada duran" gözlemlenecek bir şey olarak görmezler. Bunun yerine, insanların toplumsal dünyayı kendi etkileşimleri yoluyla yarattığını ve tanımladığını savunurlar. İnsan deneyimleri, öznel bir gerçeklik anlayışından süzülerek geçer ve bu da insanların olayları nasıl gördüğünü ve onlara nasıl davrandığını etkiler. Böylece, toplumsal anlam inşa etmenin gündelik, yüzyüze toplumsal uzlaşma, tartışma ve pazarlık süreçlerine odaklanırlar.

Saha araştırmacıları, araştırmayı aynı anda toplumsal dünyanın bir betimlemesi ve bir parçası olarak görür. Toplumsal olarak oluşturulmuş bir ortamın parçası olarak, araştırmacının sahadaki varlığı, yansız veri toplamaktan ibaret olamaz.

Etnografya ve Etnometodoloji

Saha araştırmasının iki uzantısı, etnografya ve etnometodoloji, toplumsal inşacı bakış açısının üzerinde yükselir.

Etnografya, kültürel antropolojiden gelmektedir.[4] *Etno*, insanlar ya da halk anlamına gelir, *grafya* ise bir şeyi tanımlamaya işaret eder. Böylelikle, *etnografya*, bir kültürü tanımlamak ve yerel bakış açısından başka bir yaşam biçimini anlamak anlamına gelir. Franke'nin (1983:61) belirttiği gibi, "Kültür, bizim tanımımızın nesnesi, yerlilerin düşünme biçiminde yatar". Etnografya, insanların çıkarımlar yaptığını, yani, açıkça görülen veya söylenenin ötesine, kastedilen veya ima edilene geçtiğini varsayar. İnsanlar, kültürlerini (düşündükleri, tasarladıkları ya da inandıklarını) belirli toplumsal bağlamlarda davranışlarıyla (örn. konuşma ve eylemleriyle) ortaya koyar. Davranışlar sergilemek anlam vermez; bunun yerine, anlam çıkarılır ya da

Etnografya Farklı bir kültürün anlaşılmasını kolaylaştırmak için, kültürün içindeki birinin bakış açısından çok ayrıntılı bir betimlemesini sağlamayı vurgulayan saha araştırmasıdır.

birisi anlamı çözer. Duyulan ya da gözlemlenenden kastedilene geçmek, etnografyanın merkezinde yer alır. Örneğin, bir öğrenci bir "fıçı partisine" davet edildiğinde, kendi kültürel bilgisine dayanarak, bunun öğrencilik çağındaki öteki insanlarla birlikte bira servisinin yapılacağı, gayriresmî bir parti olduğu çıkarımında bulunur. Kültürel bilgi, simgeler, şarkılar, deyişler, olgular, davranış biçimleri ve nesneleri (örn. telefonlar, gazeteler, vb.) kapsar. Biz, kültürü televizyon seyrederek, ebeveynleri dinleyerek, ötekileri gözlemleyerek ve benzeri biçimlerde öğreniriz.

Kültürel bilgi, hem açık bilgiyi, bildiklerimiz ve hakkında konuştuklarımızı, hem de örtük bilgiyi, nadiren kabul ettiklerimizi içerir. Örneğin, *açık bilgi*ye toplumsal olay (örn. bir "fıçı partisi") dahildir. Çoğu kişi, bir toplumsal olayda ne olduğunu kolaylıkla tanımlayabilir. *Örtük bilgi*ye, ötekilerle kişinin arasındaki uygun mesafeyi belirleyen sözsüz bir kültürel norm dahildir. İnsanlar genellikle bu normu kullandıklarının farkında olmaz. Norm ihlal edildiğinde rahatsızlık veya huzursuzluk hissederler, ancak rahatsızlığın kaynağını belirlemek zordur. Etnograflar, üyelerin kullandığı açık ve örtük kültürel bilgiyi tanımlar. Ayrıntılı tanımlamaları ve dikkatli analizleri, tanımlananı ayırır ve tekrar birleştirir.

Antropolog Clifford Geertz, etnografinin kritik bir parçasının **yoğun betimleme**,[5] yani (özetleme, standartlaştırma, genelleme veya değişkenlere karşıt olarak) özgüllüklerin zengin, ayrıntılı bir betimlemesi olduğunu belirtmiştir. Üç dakikalık bir olayın yoğun betimlemesi, sayfalar boyunca devam edebilir. Neyin gerçekleştiğini ve olaylar dizisini zapteder, dolayısıyla çok sayıda yoruma izin verir. Olayları bir bağlama yerleştirir, böylece bir etnografya raporunun okuru, kültürel anlam çıkarabilir.

Etnometodoloji, 1960'larda geliştirilen ayrı bir yaklaşımdır ve kendi benzersiz terminolojisine sahiptir.[6] Kuram, felsefe ve yöntemi birleştirir. Bazıları onu sosyolojinin parçası olarak görmez. Mehan ve Wood'un (1975:3, 5) ileri sürdüğüne göre:

> *Etnometodoloji, bir bulgular topluluğu, bir yöntem, bir kuram ya da bir dünya görüşü değildir... Ben etnometodolojiyi bir yaşam tarzı olarak kabul ediyorum. Etnometodoloji, sosyolojik düzeyin ötesinde var olan bir düzeyin gerçekliğini göstermeye dönük bir girişimdir... Sosyoloji nasıl psikolojiden farklıysa, o da sosyolojiden öyle farklıdır.*

Yoğun betimleme Araştırmacının, bir toplumsal ortamın bütün ayrıntılarını son derece detaylı bir betimlemeyle yakalama ve ortam ve içindeki insanların iç yaşamları için çok samimi bir his iletme girişimlerinde bulunduğu nitel verilerdir.

Etnometodoloji Sağduyuya dayalı bilgiyi incelemek için felsefe, toplumsal kuram ve yöntemi birleştiren bir sosyal bilim yaklaşımıdır. İnsanların gündelik toplumsal gerçekliklerini inşa etmek ve sürdürmek için kullandığı kuralları açığa çıkarmak üzere küçük ölçekli ortamlarda sıradan toplumsal etkileşime bakar.

Etnometodoloji, sağduyuya dayalı bilginin incelenmesidir. Etnometodologlar, sağduyuyu, doğal ortamlarda süregiden toplumsal etkileşim içinde yaratılması ve kullanılmasını gözlemleyerek inceler. Etnometodoloji, saha araştırmasının, fenomenolojik felsefeye ve toplumsal inşacı bir yaklaşıma dayalı olan radikal ya da uç bir biçimidir. Mikro durumların (örn. kısa sohbetlerin veya toplumsal etkileşimlerin video kasetlerinin yazıçevrimleri) özelleşmiş, son derece ayrıntılı analizini gerektirir. Chicago Okulu'nun saha araştırması tarzıyla karşılaştırıldığında, yöntemle daha fazla ilgilidir ve araştırma bulgularının, incelenen toplumsal yaşam kadar, kullanılan yöntemden de kaynaklandığını ileri sürer.

Etnometodoloji, toplumsal anlamın kırılgan ve akıcı olduğunu; sabit, kararlı ya da katı olmadığını varsayar. Anlam, devam eden bir süreç içinde durmadan yaratılır ve yeniden yaratılır. Bu nedenle, etnometodologlar, konuşma bağlamı ve duraklamalar da dahil olmak üzere, dili analiz eder. İnsanların, örtük toplumsal-kültürel kuralları kullanarak sağduyuya dayalı anlayışı "başardığını" ve toplumsal etkileşimin, bir gerçeklik inşa etme süreci olduğunu varsayarlar. İnsanlar, gündelik olayları, kültürel bilgi ve toplumsal bağlamdan aldıkları ipuçlarıyla yorumlar. Etnometodologlar, gündelik ortamlardaki sıradan insanların toplumsal yaşamı anlamlandırmak (örn. birinin şaka yapıp yapmadığını anlamak) için örtük kuralları nasıl uyguladığını inceler.

Etnometodologlar, toplumsal gerçeklik ve sağduyu inşa etmenin kuralları, bu kuralların nasıl uygulandığı ve yeni kuralların nasıl yaratıldığını belirlemek için sıradan toplumsal etkileşimi en ince ayrıntısına kadar inceler. Örneğin, standartlaştırılmış testler veya tarama görüşmelerinin, objektif olguları ölçmekten çok, bir kişinin örtük ipuçlarını yakalama ve sağduyu uygulama yeteneğini ölçtüğünü ileri sürerler.

Etnometodologlar, insanların gündelik yaşamda bir gerçeklik anlayışı yaratmak için dayandığı basit örtük kuralları göstermek için bazen **kırma deneyleri** kullanır (ayrıca daha sonra aksama ile ilgili tartışmaya bakın). Araştırmacılar, bilerek bir toplumsal normu ihlal eder. Kırılma, çoğu zaman kuralın varlığını doğrulayan, toplumsal gerçekliğin kırılganlığını gösteren ve bu tür örtük kuralların, sıradan yaşamın akışı için elzem olduğunu ortaya koyan güçlü bir toplumsal tepki yaratır. Örneğin, etnometodolojinin kurucusu Harold Garfinkel, öğrencilerini, müşterileri tezgahtar "zannetmeleri" için mağazalara gönderdi. Başlangıçta, müşteriler şaşırıyor ve açıklamalar geveliyordu. Ancak, öğrenciler yanlış anlamakta ısrar ettikçe, şaşkına dönen müşteriler ya gönülsüz bir biçimde durumun yeni tanımını kabul ederek, sıkıntı içinde tezgahtar rolünü yerine getiriyor ya da "tepesi atıyor" ve "soğukkanlılığını kaybediyordu". Kırılma, toplumsal gerçekliğin işleyişinin nasıl örtük

Kırma deneyi Bir saha araştırmacısı, toplumsal anlamlar ve ilişkiler hakkında çeşitli yönleri açığa çıkarmak için kasıtlı olarak toplumsal kurallar ve davranış kalıplarını kırdığında gerçekleşir

bilgilere (örn., tezgahtarları müşterilerden ayırt etme) dayandığını ortaya koyuyordu. Film sektöründekiler, benzer durumları, aynı örtük kuralları paylaşmayan ya da sözle dökülmeyen uygun davranış kurallarından habersiz olan başka kültürlerden insanların gülünç olarak görüldüğü komedi etkisi için kullanır.[7] Akıl sağlığı uygulayıcıları, örtük kültürel bilgiyi uygulama becerisini, zihinsel yeterliğin bir göstergesi olarak kullanır.

SAHA ARAŞTIRMASININ MANTIĞI

Saha Araştırması Nedir?

Saha araştırması, uygulama amaçlı bir dizi değişmez teknikten çok, araştırmaya bir yönelimdir.[8] Saha araştırmacısı, bilgi edinmek için çeşitli yöntemler kullanır. Schatzman ve Strauss'un (1973:14) belirttiği gibi, "Saha yöntemi, arzu edilen bilgileri edinmek ve bu bilgiler hakkında düşünme süreçleri için her türlü tekniğin kullanılabileceği bir şemsiye gibidir". *Saha araştırmacısı*, bir "yöntembilimsel pragmatist" (Schatzman ve Strauss, 1973:7), ustalık ve sahadayken kendi başına karar alabilme kabiliyetine sahip, becerikli, yetenekli bir bireydir.

Saha araştırması, başka fenomenleri de incelemek için (örn. okyanuslar, hayvanlar, bitkiler, vb.) kullanılan natüralizme dayanır. **Natüralizm**, kurulmuş, icat edilmiş veya araştırmacı tarafından yaratılmış ortamlarda değil, doğal ortamlardaki sıradan olayları gözlemlemekle ilgilidir. Araştırma, güvenli büro, laboratuvar ya da sınıf ortamlarının dışında, sahada gerçekleşir.

Bir saha araştırmacısı, doğal toplumsal ortamlardaki toplumsal anlamları inceler ve çok sayıda bakış açısını kavrar. Üyelerin anlam sisteminin içine girer ve sonra araştırmanın dışarıdan bakış açısına geri döner. Van Maanen'in (1982:139) belirttiği gibi, "Saha çalışması, bağlılık ve bağımsızlık, sadakat ve ihanet, açıklık ve gizlilik, ve büyük olasılıkla sevgi ve nefret anlamına gelir". Araştırmacı, perspektifleri değiştirir ve ortamı aynı anda çok sayıda bakış açısından görür.

Uygulamadaki saha araştırmacılarının neler yaptığına bakalım. (bkz. Kutu 13.1) Küçük ekipler de etkili olduğu halde, araştırma çoğu zaman tek bir birey tarafından yürütülür. Araştırmacı, incelenen toplumsal dünyaya doğrudan katılır, dolayısıyla onun kişisel özellikleri araştırmanın içinde yer alır. Wax (1979:509) şöyle belirtmiştir:

> *Formel ve nicel yöntemlerde, bireyin özgünlükleri fark edilmeden geçme eğilimindedir. Elektronik veri işleme, araştırma yöneticisinin ya da programlayıcının yaşı, cinsiyeti veya etnik kökenine hiç önem vermez. Ancak, saha*

Natüralizm Araştırmacıların, olayları, doğal, gündelik, devam eden toplumsal ortamlarda gerçekleşirken incelemesi gerektiği ilkesidir.

KUTU 13.1 Saha Araştırmacıları Ne Yapar?

Bir saha araştırmacısı, şunları yapar:

1. Her türlü alışılmamış duruma ek olarak, sıradan olayları ve gündelik etkinlikleri doğal ortamlarda gerçekleştikleri sırada gözlemler.
2. İncelenen insanlarla doğrudan ilişkiye girer ve saha ortamında günlük toplumsal yaşam sürecini kişisel olarak deneyimler.
3. Analitik perspektifi ya da dışarıdan birinin mesafesini korurken, içeriden birinin bakış açısını edinir.
4. Çeşitli teknikleri ve toplumsal biçimleri, durumun talep ettiği şekilde esnek bir biçimde kullanır.
5. Çok ayrıntılı betimlemeler sağlamak üzere diyagramlar, haritalar veya resimlerin yanı sıra, kapsamlı yazılı notlar biçiminde veriler üretir.
6. Olayları kendi toplumsal bağlamlarında, bütünlüklü olarak (örn. parçalı olarak değil, bütün bir birim olarak) ve teker teker görür.
7. Bir saha ortamındaki üyeleri anlar ve onlara dönük empati geliştirir; yalnızca "duygusuz" objektif olguları kaydetmez.
8. Kültürün, hem açık (kabul edilen, bilinçli, söze dökülen) hem de örtük (daha az bilinen, gizli, söze dökülmeyen) yönlerini fark eder.
9. Dışarıdan bir bakış açısını dayatmadan, süregiden toplumsal süreçleri gözlemler.
10. Yüksek düzeylerde kişisel stres, şüphe, etik açmazlar ve muğlaklıkla baş eder.

çalışmasında, kişisel kimliğin bu temel yönleri belirgin hale gelir, saha araştırması sürecini şiddetli biçimde etkiler.

Araştırmanın sahanın doğrudan içinde yer almasının çoğu kez duygusal bir etkisi bulunur. Saha araştırması eğlenceli ve heyecan verici olabilir, ancak aynı zamanda kişisel yaşam, fiziksel güvenlik ya da zihinsel sağlığı bozabilir. Arkadaşlıklar, aile yaşamı, öz-kimlik veya kişisel değerleri, öteki toplumsal araştırma türlerinden daha çok yeniden biçimlendirir:

Saha çalışması yapmanın bedeli, para olarak değil (saha çalışması, çoğu başka araştırma türünden daha az maliyetlidir), fiziksel ve zihinsel çaba olarak büyüktür. Çok ağır bir iştir. Aynı anda iki hayat yaşamak çok yorucudur. (Bogdan ve Taylor, 1975:vi)

Saha araştırması, dört tane restoran mutfağıyla ilgili çalışmasında Fine (1996:244) tarafından belirtildiği gibi, zaman alır:

Haftanın altı günü hazır bulunmaya çalıştım... ve gözlemleme sürelerimi düzenlemeye çalıştım... Her bir restoranda mutfağı gözlemleyerek bir ay geçirdim ve sonra bütün tam zamanlı çalışan aşçılarla, toplam otuz tane derinlemesine görüşme yaptım. Her bir görüşme, bir ile üç saat arası sürdü.

Saha Araştırması Projesinin Basamakları

Saha araştırması, nicel araştırmadan daha esnek ya da daha az yapılandırılmıştır. Bu, saha için iyi organize olma ve hazırlık yapmayı zorunlu kılar. Proje basamakları, yalnızca bir rehber veya yol haritası olarak hizmet eder (bkz. Kutu 13.2).

Esneklik. Saha araştırmacıları, nadiren sabit basamaklar izler. Esneklik, saha araştırmasının önemli bir avantajıdır; araştırmacının yön değiştirmesine ve ipuçlarını izlemesine olanak verir. İyi saha araştırmacıları, fırsatları fark eder ve yakalar, "kulağı delik" olur ve akıcı toplumsal durumlara hızla uyum sağlar.

Bir saha araştırmacısı, uygulanacak bir dizi yöntem ya da test edilecek açık hi potezlerle başlamaz. Bunun yerine, teknikleri, bilgi sağlama değerlerine dayalı ola rak seçer. Başlangıçta, araştırmacı veriler üzerinde çok az denetim ve çok az odak lanma bekler. Ancak, ortamda sosyalleştikten sonra incelemenin odağını belirler.

Başlangıçta Organize Olmak. İnsani ve kişisel etkenler, her araştırma projesinde rol oynayabilir; ancak saha araştırmasında kritik öneme sahiptir. Saha projeleri çoğu kez şans eseri veya kişisel ilgiden dolayı başlar. Örneğin bir çalışan, hobi sahibi, hasta ya da eylemci olarak saha araştırmacıları işe kendi deneyimleri ile başlayabilirler.[9]

Saha araştırmacıları, dikkatle bakma ve dinleme, kısa süreli belleğe alma ve düzenli olarak yazı yazma becerilerini kullanır. Sahaya girmeden önce, durumların sıradan ayrıntılarını gözlemleme ve sonra bunları yazıya dökme pratiği yapmanız gerekir. Ayrıntılara dikkat etme ve kısa süreli bellek, pratikle gelişebilir. Aynı şekilde, günlük ya da kişisel günce tutmak da saha notları yazmak için iyi bir pratiktir.

KUTU 13.2 Saha Araştırmasının Basamakları

1. Kendini hazırlama, literatürü okuma ve odaksızlaşma.
2. Bir saha bulma ve oraya erişim kazanma.
3. Sahaya giriş ve üyelerle toplumsal ilişkiler kurma.
4. Toplumsal bir rol belirleme, püf noktalarını öğrenme ve üyelerle geçinme.
5. İzleme, dinleme ve nitel veriler toplama.
6. Verileri analiz etmeye, taslak hipotezler üretme ve değerlendirmeye başlanması.
7. Ortamın belirli yönlerine odaklanma ve kuramsal örneklem kullanma.
8. Üye bilgi kaynaklarıyla saha görüşmeleri yürütülmesi.
9. Bağlantıyı kesme ve ortamı fiziksel olarak terk etme.
10. Analizlerin tamamlanması ve araştırma raporunun yazılması.

Not: Her bir basamak için gereken sürenin yüzdesi belirli değildir. Kaba bir tahmin olarak Junker (1960:12), sahaya girdikten sonra, araştırmacının zamanının yaklaşık altıda birini gözlemleyerek, üçte birini veri kaydederek, üçte birini verileri analiz ederek ve altıda birini de sonuçları rapor haline getirerek geçirmeyi düşünmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ayrıca, saha araştırmasının sekiz basamağı için bkz. Denzin (1989:176).

Tüm toplumsal araştırmalarda olduğu gibi, akademik literatürü okumak, kavramlar, potansiyel tehlikeler, veri toplama yöntemlerin ve çatışmaları çözme tekniklerini öğrenmenize yardımcı olur. Bunlara ek olarak, sahaya aşina olma ve duygusal olarak hazırlanmaya faydalı günlükler, romanlar, gazetecilik anlatımları ve özyaşam öyküleri bulabilirsiniz.

Başlangıçta hiçbir yanlış kanıya kapılmamalı, yeni fikirler keşfetmeye açık olmalısınız. Saha hakkında sorulacak doğru soruları bulmak zaman alır.

Önce yerleşmiş fikirlerden zihninizi temizlemeniz ve odaksızlaşmanız gerekir. İki tür **odaksızlaşma** vardır.[10] Birincisi, geniş bir durumlar, insanlar ve ortamlar yelpazesine tanık olmak üzere geniş bir ağ oluşturmaktır –neyin dahil edileceğine veya hariç tutulacağına karar vermeden önce ortamın tümüne dair bir his edinmektir. İkinci odaksızlaşma türü, yalnızca araştırmacının rolüne odaklanmamak anlamına gelir. Douglas (1976:122) tarafından belirtildiği gibi, kişinin deneyimini katı bir profesyonel rolün ötesine genişletmek önemlidir. Aslen araştırmacı olma taahhütüne ihanet etmeden, sahada mümkün olduğunca fazla şey yaşamak için rahat toplumsal mevkinizin dışına çıkmanız gerekir.

Saha araştırmasına yönelik başka bir hazırlık, kendini bilmektir. Bir saha araştırmacısının kendini bilmesi ve kişisel deneyimleri üzerine düşünmesi gerekir. Sahada, kaygı, kendinden şüphe etme, ketlenme ve belirsizlik yaşamayı beklemeniz gerekir. Özellikle başlangıçta, yanlış verileri topladığınızı düşünebilir ve duygusal kargaşa, yalıtılmışlık ve kafa karışıklığından mustarip olabilirsiniz. İki açıdan marjinal hissedebilirsiniz kendinizi: saha ortamında bir yabancı ve aynı zamanda kendi arkadaşlarınız, aileniz ve öteki araştırmacılardan uzakta.[11] Duygusal yapınız, kişisel yaşam öykünüz ve kültürel deneyimlerinizin ilgisi, kişisel taahhütleriniz ve iç çatışmalarınızın farkında olmanızı önemli kılar (stres üzerine sonraki kısıma bakın; ayrıca bkz. Kutu 13.3).

Saha çalışmasının bir araştırmacının kimliği ve bakış açısı üzerinde güçlü bir etkisi olabilir. Araştırmacılar saha deneyimi tarafından kişisel olarak dönüştürülmüştür. Bazıları yeni değerler, ilgiler ve ahlaki taahhütler benimser ya da din veya kişisel ideolojilerini değiştirir.[12] Hayano (1982:148), kumar üzerine kendi çalışmasında şunun altını çizmiştir:

> *Artık, bir poker masasında otururken, öğretim üyelerinin toplantılarında veya sınıflarımda oturmaktan daha rahat eder hale gelmiştim. Toplumsal yaşamımın büyük bölümü, poker oynamaya odaklanmıştı ve çoğu kez, özellikle çok iyi kazandıktan sonra, kumar salonunda daha fazla zaman geçirmek amacıyla üniversite profesörü olarak işimi bırakma arzusu duyuyordum.*

KUTU 13.3 Country ve Western Müzik Çalınan Bir Barda Saha Araştırması

Eliasoph (1998), Amerikalıların politik ifadeden nasıl kaçındığında anlamak için Kaliforniya toplumu içindeki pek çok grup arasında saha araştırması yürüttü. Bu gruplardan biri, bir sosyal kulüptü. Eliasoph, kendini "eskiye dayanan bir komünist, ateist, liberal, kitap okuru, ideolog ve tartışmacılar soyundan gelen kentli, kuzey doğulu, gözlüklü, Yahudi bir doktora derecesi adayı" (s. 270) olarak tanımlıyordu. Sosyal kulübün dünyası ona çok yabancıydı. Bufalolar adlı sosyal kulübün merkezi, country ve western müzik çalınan Silverado Club adlı bir bardı. Eliasoph, burayı şöyle tarif ediyordu:

> *Silverado, bir zamanlar sulak arazi ve şimdi kamyonların park yeri olan Amargo'daki [kasaba adı] nükleer savaş gemisi üssünden iki buçuk kilometre uzaklıktaki geniş, tekerlek izleriyle kaplı bir park yerine sıkışmıştı. Kilometrelerce dümdüz uzanan alışveriş merkezleri ve benzin istasyonlarının arasında tek tük tuzlu su birikintileri yer alıyordu. Devasa dört çeker araçlar otoparkı dolduruyor, benim minyatür Honda aralarında oyuncak gibi duruyordu... Pencereleri olmayan Silverado'nun içinde başlangıçta sizi karşılayan kör karanlık, sahnenin arkasına çivilenmiş muazzam büyüklükteki bir Konfederasyon bayrağına, standart neon bira tabelalarına ve bira markalarının promosyonu olan aynalara, kovboy şapkalı, kovboy gömlekli ve kot pantolonlu erkeklere, permalı saçlı, kat kat fırfırlı dantelalı veya kot etek ya da pantolonlu ve arkasına yaldızlı isimleri işlenmiş kemerli kadınlara açılıyordu.* (1998:92)

Eliasoph kendisini öğrenci olarak tanıttı. İki yıllık araştırması süresince, sigara dumanıyla dolu odaların yanı sıra çok pahalı bira ve şişelenmiş sulara tahammül etti; bir düğüne ve pek çok dans dersine katıldı; sayısız sohbete dahil oldu ve pek çok taciz edici cinsiyetçi/ırkçı şakaya maruz kaldı. Dinledi, sorular sordu, gözlemledi ve tuvalette notlar aldı. Klüp üyeleriyle saatler geçirdikten sonra eve, incelediği dünyayı çok az anlayan bir üniversite kalabalığına dönüyordu. Onlar için esprili sohbetler merkezde yer alıyordu ve can sıkıntısından kaçınmak gerekiyordu. Bunun aksine kulüp üyeleri, sözlüden ziyade sözsüz iletişim kullanıyordu ve can sıkıntısı ya da oturup hiçbir şey yapmamak, onlar için sorun değildi. Araştırma, Eliasoph'u daha önceleri sorgulamadan kabul ettiği kendi görüşleri ve zevklerini yeniden gözden geçirmeye itti.

YERİN SEÇİLMESİ VE ERİŞİM SAĞLAMA

Saha araştırması sabit basamaklarla ilerlemediği halde, başlangıçtaki safhalarda sık rastlanan bazı sorunlar ortaya çıkar. Bunlar arasında bir yerin seçilmesi, yere erişim sağlanması, sahaya giriş ve sahadaki üyelerle ilişki geliştirilmesi yer almaktadır.

Yerin Seçilmesi

Gözlemin Yapılacağı Yer. Saha araştırmacıları, bir ortamda ya da **saha araştırması yerinde** araştırma yapmaktan söz eder, ancak bu terim yanıltıcıdır. Yer, olaylar ya da etkinliklerin gerçekleştiği bağlam; sınırları değişen, toplumsal olarak tanımlanan bir bölgedir. Toplumsal bir grup birçok fiziksel yerde etkileşimde bulunabilir. Örneğin, bir üniversite futbol takımı, oyun sahası, soyunma odası, yurt, eğitim kampı, veya yerel kulüpte etkileşimde bulunabilir. Takımın saha araştırması yeri, beş mekânı da kapsar.

Saha araştırması yeri ve araştırma sorusu birbirine bağlıdır, ancak bir yer seçmek, incelemek üzere bir *örnek olaya* odaklanmakla aynı şey değildir. Örnek olay, toplumsal bir ilişki veya etkinliktir; yerin sınırlarının ötesine geçebilir ve başka toplumsal ortamlarla bağlantılı olabilir. Bir araştırmacı bir yer seçer, sonra onun içinde inceleyeceği örnek olayları belirler –futbol takımı üyelerinin otorite figürleriyle nasıl ilişki kurduğu gibi.

Bir saha araştırması yerinin seçilmesi önemli bir karardır ve yer seçme süreçleri hakkında notlar almanız gerekir. Saha araştırması yerinin seçimiyle ilgili üç etken vardır: verilerin zenginliği, alışılmamışlık ve uygunluk.[13] Bazı yerlerin zengin veriler sağlaması olasılığı diğerlerininkinden fazladır. Bir toplumsal ilişkiler ağı, çeşitli etkinlikler ve zaman içinde farklı türden olaylar sunan yerler, daha zengin ve daha ilginç veriler sağlar. Başlangıç düzeyindeki saha araştırmacılarının alışılmadık bir ortam seçmesi gerekir; çünkü yeni bir yerdeki kültürel olaylar ve toplumsal ilişkileri görmek daha kolaydır. Bogdan ve Taylor (1975:28) şöyle belirtmiştir: "*Araştırmacıların, öznelerin yabancılar olduğu ve hiçbir özel profesyonel bilgi veya uzmanlık sahibi olmadıkları ortamlar seçmelerini öneririz*" (vurgu orijinalinde yer almaktadır). Olası saha araştırması yerlerinde "örnek olay belirlerken" zamanınız ve becerileriniz, yerdeki insanlar arasındaki ciddi çatışmalar, kişisel özellikler ve hisler, ve bir yerin çeşitli kısımlarına erişim gibi pratik meseleleri ele almanız gerekir.

Doğuştan gelen özellikler erişimi kısıtlayabilir. Örneğin, Afrika kökenli Amerikalı bir araştırmacı, Ku Klux Klan veya neo-Nazileri incelemeyi ummamalıdır; yine de bazı araştırmacılar doğuştan gelen özellik sınırlarını aşmayı başarmıştır.[14] Bazen "içerideki" ve "dışarıdaki" ekipler birlikte çalışabilir. Örneğin, dışarıdan olan Douglas, içeriden bir üye olan Flanagan ile birlikte bir ekip oluşturarak çıplaklar kamplarını incelemiş, ve bir Siyah konut projesini incelemek için bir Beyaz ile bir Siyah işbirliği yapmıştır.[15]

Bir yere fiziksel erişim sorun olabilir. Yerler, bir süreklilik çizgisi üzerinde bulunur; bir uçta açık ve kamusal alanlar (örn. kamuya açık restoranlar, havaalanı bekleme alanları, vb.) ve diğer uçta kapalı ve özel ortamlar (örn. özel şirketler, kulüpler, bir kişinin evindeki etkinlikler, vb.) bulunur. Söz konusu yerde hoş karşılanmadığınızı veya içeriye alınmadığınızı ya da erişimin önünde yasal ve politik engeller olduğunu fark edebilirsiniz. Kurumlardaki yasalar ve düzenlemeler (örn. devlet okulları, hastaneler, hapishaneler, vb.) erişimi kısıtlar. Bunlara ek olarak, kurumsal yönetim kurulları etik temellere dayanarak saha araştırmasını kısıtlayabilir (5. bölümde tartışıldı).

Odaksızlaşma Saha araştırmasının başlarında araştırmacının, bir saha araştırması yerindeki olaylara daha açık hale gelebilmek için geçmişteki varsayımlar ve yerleşik fikirleri ortadan kaldırması tekniğidir.

Saha araştırması yeri Araştırmacının saha araştırması yürüttüğü bir ya da daha çok sayıdaki doğal mevkidir.

İlişki Düzeyi. Saha rolleri, bir araştırmacının üyelerle ilişki veya kopukluk derecesine göre bir süreklilik çizgisi üzerinde düzenlenebilir. Bir uçta, kopuk yabancı bulunur; diğer uçta ise çok yakından ilişki kuran içerideki yer alır. Saha rollerinin kapsamı, Junker, Gans ve Adlerler tarafından geliştirilen üç sistemde tanımlanmıştır.

Junker (1960, ama ayrıca bkz. Denzin, 1989; Gold, 1969; ve Roy, 1970), dört rol tarif eder. Yelpaze, *tamamen gözlemci*den (örn. araştırmacı tek yönlü bir aynanın arkasındadır ya da kulak misafiri olan bir kapıcı gibi "görünmez bir rolü" vardır), *katılımcı olarak gözlemci* (örn. araştırmacı baştan itibaren bilinir ancak kısıtlı temasta bulunur), *gözlemci olarak katılımcı* (örn. araştırmacı açıktır ve katılımcıların yakın bir arkadaşıdır) ve nihayet *tamamen katılımcı*ya (örn. araştırmacı bir üye gibi davranır ve içeridekilerin gizli bilgilerini paylaşır) kadar uzanır. Bu yelpaze, ortadaki iki kategoriyi *araştırmacı katılımcı* altında birleştiren Gans'ınkine (1982) benzerdir. Gans, her bir düzeydeki adanmışlık derecesi/duygusal ilişki ya da kopukluğu vurgulamaktadır.

Adler ve Adler (1987), üç rol önerir. *Çevresel üyelik*, araştırmacının kendiyle incelenenler arasında mesafeyi koruması, araştırmacının üyelerin etkinliklerinden rahatsız olması veya inançlarına göre üyeler ile arasında sınırlar belirlemesi anlamına gelir. *Etkin üyelik*, araştırmacı bir üyelik rolü olduğunu varsaydığında ve üyeliğe alınmaya benzer bir süreçten geçerek bir üye gibi katılım gösterdiğinde gerçekleşir. Araştırmacı yüksek güven düzeyi sağlar ve belirli aralıklarla sahadan çekilebilir. *Tamamen üyelik*, araştırmacı dönerek **yerlileşme** yaşadığında gerçekleşir. Tamamen adanmış bir üye olarak, araştırmacı ötekilerle aynı duyguları yaşar ve sahayı terk ederek araştırmacı olmaya devam etmeyi çok zor veya imkansız görür.

İlişki düzeyiniz, üyelerle uzlaşmalara, saha ortamının özelliklerine, kişisel rahatlığınıza ve sahada benimsenen belirli role bağlıdır. Sahada zaman içinde bir yabancıdan, içeriden olma düzeylerine ulaşabilirsiniz. Her düzeyin kendi avantajları ve dezavantajları bulunur. Farklı saha araştırmacıları farklı ilişki düzeylerini savunmaktadır. Örneğin, Adlerler'in tamamen üye rolü, aşırı ilişki ve araştırmacı perspektifinin yitirilmesi nedeniyle bazıları tarafından eleştirilir. Ötekiler, bir üyenin toplumsal dünyasını gerçekten anlamanın tek yolunun bu olduğunu ileri sürmektedir.

Süreklilik çizgisinin yabancı ucundaki roller, kabul görmek için gereken süreyi azaltır, aşırı ilişkinin bir sorun olmasını azaltır ve bazen üyelerin dışarıya açılmasına yardımcı olur. Kopukluğu kolaylaştırır ve araştırmacının öz-kimliğini korurlar. 18 ay boyunca Trena barını haftada üç dört kez ziyaret ederek incelediği çalışmasında Rueben May tarafından üstlenilen rol, buydu. Şöyle diyordu (2001:174): "Etnografyacı olarak benim hedefim, Trena'nın müdavimlerinin günlük yaşam tar-

Yerlileşme Saha araştırmasında bir araştırmacı aşırı ilişkiye girerek tüm mesafesini veya objektifliğini kaybettiğinde ve incelenen insanlarla birleştiğinde gerçekleşir.

zini belgelerken mümkün olduğunca az dikkat çekmekti... Zamanımın çoğunu devamlı müşterilerin karşılıklı konuşmalarını dinleyerek ve önemli buldukları konuları belgeleyerek geçirdim". *Yerlileşme* riski daha az olmakla birlikte, araştırmacının içeriden birinin deneyimini bilme olasılığı daha düşük ve yanlış anlama olasılığı daha yüksektir.

İncelenenler için toplumsal anlamı gerçekten anlamak için ortama ötekiler gibi katılmanız gerekir. Holy'nin (1984:29-30) gözlemlediği gibi:

> *Araştırmacı özneleri gözlemlemek için onların yaşamlarına katılmaz, daha ziyade, incelenen insanlarla birlikte yaşayarak... tümüyle onların yaşamlarına katılırken gözlemde bulunur... Toplumsal yaşamlarına etkin olarak katılım sürecinde onlarla aynı anlamları paylaşmaya başlar... Araştırma, bu anlamda, incelenen kültür içinde sosyalleşme anlamına gelir.*

Süreklilik çizgisinin içerideki ucundaki roller, empatiyi ve bir üyenin deneyimini paylaşmayı kolaylaştırır. Bir üyenin dolayımsız toplumsal yaşamını tamamıyla deneyimleme hedefine ulaşılır. Yine de üyelere dönük mesafe eksikliği, çok fazla sempati kurma veya fazla yakın bir ilişki kurma olasılığı vardır. Raporlarınız sorgulanabilir, veri toplamak zor olur, benliğiniz üzerinde büyük bir etki gerçekleşebilir ve analiz için gerekli mesafeyi elde etmek güç olabilir.[16]

Kapıcılar. **Kapıcı**, bir yere erişimi denetlemek için resmî veya gayriresmî otoritesi bulunan biridir.[17] Köşedeki haydut, bir hastanenin yöneticisi ya da bir şirketin sahibi olabilir. Gayriresmî kamusal alanlarda (örn. kaldırımlar, halka açık bekleme salonları, vb.) nadiren kapıcılar bulunur; resmî kuruluşlarda, izin alınması gereken otoriteler bulunur.

Kapıcılarla görüşmeyi ve erişim için pazarlık yapmaya hazır olmalısınız. Kapıcılar, kavramsal mesafe ya da etik denge gereksinimini anlayamayabilir. Araştırma bütünlüğünü korumak için tartışılmaz sınırlar koymanız gerekir. Eğer başlangıçta çok fazla kısıtlama varsa, çoğu kez, müzakereleri daha sona yeniden başlatabilirsiniz ve karşılıklı güven geliştikçe, kapıcılar, başlangıçtaki taleplerini unutabilir. Kapıcılara başvurmak, etik ve politik açıdan akıllıca olur. Kendilerinin eleştirilmesine yönelik kanıt sağlamadığı sürece, çoğu kapıcı bulguları umursamaz.

Bir saha araştırması yerinin yeni düzeylerine veya bölgelerine girerken, tekrar tekrar kapıcılarla uğraşma sorunu karşınıza çıkar. Buna ek olarak, kapıcılar araştırmanın yönünü biçimlendirebilir:

> *En dostane ve işbirliği yapan kapıcılar veya sponsorlar bile araştırmanın yürütülmesi ve gelişimini biçimlendirecektir. Farklı derecelerde, etnograf, var olan arkadaşlık ve düşmanlık ağları, bölge ve benzer sınırlara uygun bir kanala yönelecektir.* (Hammersley ve Atkinson, 1983:73)

Bazı yerlerde, kapıcının onayı üyelerin işbirliğine gitmesini engelleyen bir etki yaratır. Örneğin, mahkumlar, hapishane müdürünün araştırmacıya onay verdiğini bildikleri takdirde işbirliği yapmayabilir.

Giriş Stratejisi

Planlama. Bir saha araştırması yerine giriş ve erişim sağlama, sağduyuya dayalı yargı ve toplumsal becerilere bağlıdır. Saha araştırması yerlerinin çoğu zaman farklı düzeyleri veya bölgeleri bulunur ve her birine giriş bir sorundur. Giriş, bir kapıyı açmaktan çok, bir soğanın katmanlarını soymaya benzer. Ayrıca, giriş pazarlıkları ve vaatleri zaman içinde kararlı olmayabilir. Geri çekilme planlarına ihtiyacınız vardır veya tekrar pazarlık etmek için daha sonra geri dönmeniz gerekebilir. Araştırmanın belirli odağı araştırma sürecinin sonraki aşamalarına kadar ortaya çıkmayabileceği ya da değişebileceği için en iyisi kapıcıların şartlarına mahkum olmamaktır.

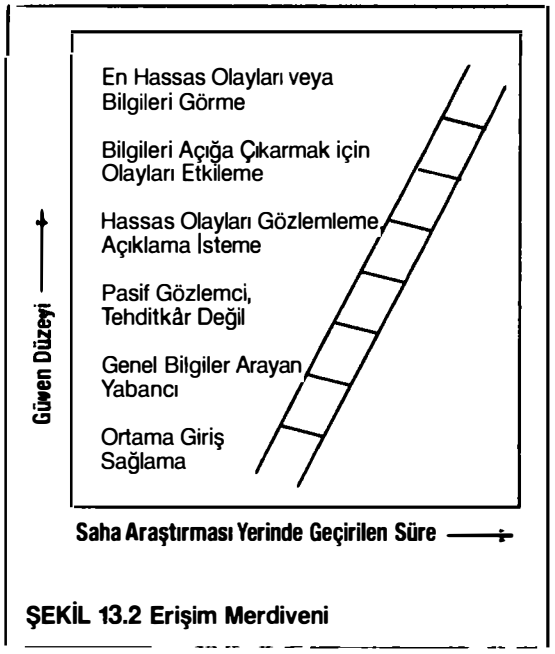
Giriş ve erişim, bir **erişim merdiveni** olarak görselleştirilebilir (bkz. Şekil 13.2). Erişimin kolay olduğu ve genel bilgiler arayan bir yabancı olduğunuz en alt basamaktan başlarsınız. Sonraki basamak, daha fazla erişim gerektirir. Yakından yerinde gözlem başladığında, üyelerin söylediklerini sorgulamayan bir pasif gözlemci haline gelirsiniz. Sahada geçirdiğiniz zamanla birlikte, potansiyel olarak hassas olan belirli etkinlikler, gözlemler veya gördükleriniz ya da duyduklarınızın netleştirilmesini istersiniz. Bu erişim basamağına ulaşmak daha zordur. Nihayet, belirli bilgileri açığa çıkaracak biçimde etkileşimi biçimlendirmeye çalışabilir veya son derece hassas materyali görmek isteyebilirsiniz. Erişim merdiveninin bu en üst basamağına çok seyrek erişilir ve çok büyük güven gerektirir.[18]

Müzakere. Toplumsal ilişkiler, saha çalışması süreci boyunca müzakere edilir ve biçimlendirilir.[19] Erişim kazanmak, güven geliştirmek, bilgi edinmek ve düşmanca tepkileri azaltmak için kararlı bir ilişki gelişene dek her bir yeni üyeyle müzakere gerçekleştirilir. Sahada ne yaptığınızı tekrar tekrar açıklama ve müzakere etmeye hazır olmanız gerekir (bundan sonraki toplumsal araştırmanın normalleştirilmesi tartışmasına bakın).

Sapkın gruplara ve seçkinlere erişmek çoğu kez özel müzakereler gerektirir. Sapkın altkültürlere erişim kazanmak için saha araştırmacıları, araştırmacının özel yaşamından bağlantıları kullanmış, sapkınların işlemlerden geçtiği sosyal yardım veya hukuk kuruluşlarına gitmiş, gönüllülere yönelik duyurular yapmış, erişim karşı-

Kapıcı Bir ortama erişimi denetleyen resmî veya gayriresmî roldeki kişidir.

Erişim merdiveni Saha araştırmacıları, başlangıçta yalnızca halka açık, çatışmalı olmayan olaylara tanık olmayı ve onlar hakkında bilgi edinmeyi başarabilir; ancak zamanla ve çaba göstererek daha gizli, mahrem ve çatışmalı bilgilere giriş sağlayabilir.

ŞEKİL 13.2 Erişim Merdiveni

lığında bir hizmet (örn. danışmanlık) teklif etmiş veya sapkınların takıldığı bir mekâna gitmiş ve bir gruba katılmıştır. Örneğin, Harper (1982), bir kenar mahalledeki bir barınakta beş kuruşsuz yaşayarak ve sokak yaşamını bilen evsizlerle arkadaşlık ederek erişim kazanmıştır. Bart (1987), feminist bir eylemci olarak artalanı ve profesyonel olmayan tavrının, yasadışı bir kürtaj kliniğine erişim sağlamada esas olduğunu ileri sürmüştür.[20]

Saha araştırmacıları, öteki insanlarla bağlantıları, yani ağ oluşturmayı, ve bir bilgi vereni diğerine ulaşmak için kullanır. Çoğu zaman, geliştirilen toplumsal ilişkiler yıllar boyunca sürdürülür. Seçkin ve profesyonellere erişim, şansa veya kişilik özelliklerine bağlıdır.[21] Hoffman (1980), kendi aile bağlarını kullanarak ve görüşme talebi ileten mektuplarında kişisel referanslarını belirterek, yönetim kurullarındaki zengin bireylere erişim sağlamıştır. Danziger (1979), babası doktor olduğu için doktorların etkinliklerine erişim elde etmiştir. Johnson'un (1975) bir sosyal hizmet kuruluşuna erişimi, kuruluştaki bir kişinin eşinin arkadaşı olduğunu belirtmesinin yardımıyla gerçekleşmiştir.

Açığa Vurma. Kendiniz ve araştırma projesi hakkında ne kadarını açığa vuracağınıza karar vermeniz gerekir. Kişisel yaşamınızı, hobilerinizi, ilgileriniz ve artalanınızı açığa vurmak, güven ve yakın ilişkiler sağlayabilir, ancak aynı zamanda mahremiyetinizi yitirirsiniz ve odağın sahadaki olaylar olarak kalmasını sağlamanız gerekir.

Açığa vurma, bir süreklilik çizgisi üzerinde, sahadaki kimsenin bir araştırma yürütüldüğünün farkında olmadığı tamamen gizli araştırmadan, herkesin araştırma projesinin özelliklerini bildiği karşıt uca kadar değişim gösterir (gizli araştırma için bkz. 5. Bölüm). Açığa vurma derecesi ve zamanlaması, araştırmacının yargısına ve ortamdaki özelliklere bağlıdır. Açığa vurma, zaman içinde siz kendinizi daha güvenli hissettiğinizde yavaş yavaş ortaya çıkabilir.

Gayrimeşru sebeplerle (örn. yolsuzluğu veya ahlaksızlığı gizlemek için) araştırmayı ciddi ölçüde engelleyecek veya kısıtlayacak kapıcıların varlığı gibi açığa

vurmamamayı gerektirecek türden iyi bir neden olmadığı sürece, projeyi kapıcılara ve ötekilere açığa vurmanız gerekir. Bu durumlarda bile, araştırmacı olarak kimliğinizi açığa vurabilir, ancak uysal, zararsız ve tehditkâr olmayan meselelerle ilgilenen biri gibi görünebilirsiniz (bkz. daha ilerideki Kabul Edilebilir Ehliyetsiz).

Sahaya Giriş

Bir saha araştırması yeri seçildikten ve erişim elde edildikten sonra, bağlantıları öğrenmeli, üyelerle ilişki geliştirmeli, ortamda bir rol benimsemeli ve toplumsal ilişkileri sürdürmelisiniz. Bu tür meselelerle karşı karşıya gelmeden önce şu soruyu sormanız gerekir: Kendimi nasıl sunacağım? Benim için bir "ölçüm aracı" olmak ne anlama geliyor? Nasıl bir "yabancılık tutumu" benimseyebilirim?

Kendini Sunma. İnsanlar kendilerini açıkça ve örtük biçimde ötekilere sunar. Kim olduğumuzu –olduğumuz ya da olmak istediğimiz insan tipini- fiziksel görünüşümüz, söylediklerimiz ve hareketlerimizle açığa vururuz. Kendini sunma, sembolik bir mesaj iletir. "Ben ciddi, çalışkan bir öğrenciyim", "Ben sıcak ve özenli bir kişiyim", "Ben havalı bir tipim" ya da "Ben isyankâr bir parti hayvanıyım" mesajı iletilebilir. Pek çok benlik mümkündür ve benliklerin sunumu, duruma bağlı olarak farklılaşabilir.

İyi bir saha araştırmacısı, sahada öz-sunumunun fazlasıyla bilincinde olur. Örneğin, sahada nasıl giyinmeniz gerekir? En iyi rehber, hem kendinize hem de incelenenlere saygı duymaktır. Ötekileri incitecek veya öne çıkacak gibi aşırı giyinmeyin, ancak ötekilerin giyimini taklit etmek de her zaman gerekli değildir. Sokakta yaşayan insanları inceleyen bir profesörün onlar gibi giyinmesi veya davranması gerekli değildir; resmî olmayan biçimde giyinmek ve davranmak yeterlidir. Aynı şekilde, şirket yöneticileri ya da üst düzeydeki görevlileri incelerken, çoğu zaman daha resmî giyim ve profesyonel tavır gereklidir.[22]

Araştırmacının, kendini sunmanın saha ilişkilerini bir dereceye kadar etkileyeceğinin farkında olması gerekir. Son derece aldatıcı bir sahte görünüş sunmak veya kendini, kişinin normalde olduğundan keskin biçimde sapan bir biçimde sunmak zordur.

Kendisi olmak ve bir Yahudi kadın olarak kişisel artalanını açığa vurmak, Myerhoff'un (1989) Yahudilere mahsus bir yaşlılar evinde kalan yaşlıların bulunduğu saha araştırması yerine erişim sağlamasına ve ilişki kurmasına yardımcı olmuştur. Aynı zamanda, kendi kimliğine dair anlayışı ve farkındalığı, saha etkileşiminin sonucunda değişmiştir. Stack (1989), bir yabancı; düşük gelirli, Siyah bir endüstriyel topluluğu inceleyen bir Beyaz kadın olarak başlamıştır. Sonunda, incelediği kadınlarla akrabalık türünden bir ilişkiye kabul edilmiştir. Kendisine takılan "Beyaz

(aroline" lakabı, kabul edilmesi ve sevilmesinin bir göstergesidir. İnsanları arabasıyla hastaneye ya da sosyal yardım bürosuna, alışverişe götürmek ve hasta çocukları ziyaret etmek gibi çok sayıda küçük iyilik yapmıştır. Bunu, ötekilerle etkileşim biçimiyle başarmıştır –açıklığı ve kişisel duygularını paylaşmaya istekliliğiyle. Siyahların gittiği bir barda kendisi de bir Siyah olmasına karşın, Anderson (1989), toplumsal sınıfın bir bariyer olduğunu fark etmiştir. Ortam, Chicago'nun güneyindeki bir yoksul Afrika kökenli Amerikalı mahallesinde bir sokak köşesindeki bar ve içki dükkanıydı. Anderson, güvene dayalı bir toplumsal ilişki geliştirdi ve "destekçi buldu". Bu, sokağın hızlısı ve ortamda iyi toplumsal bağlantıları bulunan esprili, yumuşak başlı bir kişi olan "Herman" ile arkadaşlık kurduğunda gerçekleşti. Anderson, "benimsediğim dikkat çekici olmayan, kendini hissettirmeyen rolle... bu türden ortamlardaki toplumsal düzenin sözlü olmayan ortaklaşa tanımını kesintiye uğratmayarak" başarıya ulaştı (Anderson, 1989:19).

Araç Olarak Araştırmacı. Araştırmacı, saha verilerini ölçme aracıdır. Bunun iki içerimi bulunur. Birincisi, araştırmacıyı sahada ne olup bittiği konusunda tetikte ve duyarlı ve veri kaydetme konusunda disiplinli olmaya zorlar. İkincisi, kişisel sonuçları vardır. Saha çalışması, toplumsal ilişkiler ve kişisel duygularla ilgilidir. Saha araştırmacıları neyi veri olarak dahil edecekleri konusunda esnektir ve kendi öznel içgörüleri ve duygularını, yani "deneyimsel verileri" kabul eder.[23] Kişisel, öznel deneyimler saha verilerinin parçasıdır. Hem kendi başlarına, hem de sahadaki olayları yorumlamada değerlidirler. Objektif olmaya ve kişisel tepkileri ortadan kaldırmaya çalışmak yerine; saha araştırmacıları, saha olaylarına yönelik hislerini veri olarak ele alır. Örneğin, Karp'ın (1973, 1980) pornografik kitabevleriyle ilgili çalışmasındaki kişisel gerginlik hisleri, verilerin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Sahadaki kişisel rahatsızlığı, ortamın bazı dinamiklerini açığa çıkarmıştır. "Eğer kendi tepkilerimiz hakkında yazmaktan kaçınırsak, onları inceleyemeyiz. Kendi öznelliğimizi ortaya koymadan derinleşemeyiz" (Kleinman ve Copp, 1993:19).

Saha araştırması, bir araştırmacının kişisel duygularının farkındalığını artırabilir. Örneğin, bir araştırmacı, bir çıplaklar kolonisine girene kadar, çıplaklık hakkındaki kişisel duygularının ya da başkalarının nesneyi ödünç aldığı bir durumda kişisel takıntılarının tümüyle farkında olmayabilir. Araştırmacının şaşırması, kızgınlığı veya sorgulaması, sonradan, düşünme ve anlayış için bir fırsat haline gelebilir.[24]

Yabancılık Tutumu. Neye çok yakın olduğumuzu fark etmek zordur. İçinde yaşadığımız gündelik dünya, binlerce ayrıntıyla doludur. Eğer her zaman her şeye dikkat gösterseydik, ciddi ölçüde aşırı bilgi yüklenmesinden mustarip olurduk. Çevremizdekilerin çoğunu görmezden gelerek ve mutat düşünmeyle idare ederiz. Ne yazık ki, tanıdık olanı ayrıksı olarak görmeyi başaramayız ve ötekilerin de gerçekliği bizim

gibi yaşadığını varsayarız. Kendi yaşam biçimimizi doğal veya normal görme eğilimi gösteririz.

Bildik çevrelerde saha araştırması yürütmek zordur çünkü tanıdık olana gözlerini kapamak kolaydır. Gerçekte, "kişinin kendi kültürüne çok yakından aşinalık, anlayış kadar körlük de yaratabilir" (McCracken, 1988:12). Öteki kültürleri inceleyerek, araştırmacılar, neyin önemli olduğu ve işlerin nasıl yapıldığı konusunda çarpıcı biçimde farklı varsayımlarla karşılaşır. Kültürlerin bu karşı karşıya gelmesinin ya da kültür şokunun, iki faydası vardır: Kültürel unsurları görmeyi ve kendini keşfetmeyi kolaylaştırır. Araştırmacılar, bu faydaları sağlamak için yabancılık tutumunu benimser. **Yabancılık tutumu**, sıradan ayrıntıları fark etmeniz ve sorgulamanız ya da sıradan olana bir yabancının gözüyle bakmanız anlamına gelir. Yabancılık, sıradan detayları gözlemlemenin sıkıcılığının üstesinden gelmenize yardımcı olur. Ortamın, üyelerin bilinçli olarak farkında olmadığı yönlerini açığa çıkaran bir biçimde görmenize yardım eder.

İnsanlar, sorgulamadan kabul ettikleri âdetleri nadiren fark eder. Örneğin, birisi bize bir armağan verdiğinde, teşekkür eder ve armağanı överiz. Bunun tersine, pek çok kültürde armağan verme âdetleri arasında, armağanın yetersiz olduğundan yakınmak bulunur. Yabancılık tutumu, örtülü kültürü görünür hale getirmeye yardımcı olur –örneğin, armağan verenlerin "teşekkür ederim" ve "armağan çok hoş" sözlerini duymayı beklediğini ve aksi takdirde bozulacağını. Bir saha araştırmacısı, hem bir yabancının hem de içeriden birinin bakış açısını benimser. Yabancı, olayları belirli toplumsal süreçler olarak görür; içeriden birine ise bunlar doğal görünür. Davis (1973), bunu Marslı ve dinden dönme olarak adlandırmıştır: Marslı, her şeyi yabancı olarak görür ve varsayımları sorgular; dönme ise her şeyi kabul eder ve inanan haline gelmek ister. Araştırmacıların her iki görüşün yanı sıra, görüşler arasında gidip gelebilme yetisine de gereksinimi vardır.[25]

Yabancılık ayrıca sizi, kendi toplumsal dünyanızı yeniden değerlendirmeye teşvik eder. Farklı bir ortama gömülme, eski düşünce ve eylem alışkanlıklarını kırar. Farklı bir kültür veya bir yabancının gözünden görülen bir tanıdık kültürde, tanıdık olmayanla karşılaştığınızda, derinlemesine düşünme ve içebakışın daha kolay ve daha yoğun olduğunu anlayacaksınız.

İlişki Kurma

Saha araştırmacısı, sahadaki üyelerle anlaşarak ilişki kurar. Dostane bir ilişki oluşturur, aynı dili paylaşır ve üyelerle birlikte gülüp, birlikte ağlar. Bu, üyelere dair bir anlayış edinme ve anlayıştan empatiye, yani olayları başka birinin perspek-

Yabancılık tutumu Araştırmacıların kendilerini, sahadaki olayları zihinsel olarak sanki ilk kez görüyormuş ya da yabancıymış gibi "görmeye" ayarladığı bir saha araştırması tekniğidir.

ninden görme ve hissetmeye, geçmeye yönelik bir adımdır.

İlişki kurmak her zaman kolay değildir. Toplumsal dünya, sıcak, dost canlısı insanların bulunduğu, tamamıyla uyum içinde bir yer değildir. Bir ortamda korku, gerilim ve çatışma olabilir. Üyeler hoşnutsuz, güvenilmez ya da doğruluktan uzak olabilir; araştırmacıyı rahatsız eden veya iğrendiren şeyler yapabilir. Deneyimli bir araştırmacı, bir dizi olay ve ilişkiye hazırlıklıdır. Yine de bir ortamın içine nüfuz etme veya üyelere gerçekten yakınlaşmanın olanaksız olduğunu anlayabilir. İşbirliği, sempati ve birlikte çalışmanın imkansız olduğu ortamlar, farklı teknikler gerektirir.[26] Ayrıca, araştırmacı, duydukları veya gördüklerini itibari değeriyle kabul eder, ancak aldatılmasına izin vermez. Schatzman ve Strauss'un (1973:69) belirttiği gibi, "Araştırmacı aynı anda hem 'her şeye' inanır, hem de 'hiçbir şey'e inanmaz".

Cazibe ve Güven. İlişki kurmak için toplumsal becerilere ve kişisel cazibeye ihtiyacınız vardır. Güven, dostane hisler ve hoşa gitme, iletişimi kolaylaştırır ve ötekilerin içinde yatan hisleri anlamanıza yardımcı olur. Bunu yapmanın sihirli bir yolu yoktur. Ötekilere yönelik sahici bir kaygı ve ilgi duymak, dürüst olmak ve duyguları paylaşmak iyi stratejilerdir ancak kullanılmaları kolay değildir. Belirli ortama ve üyelere bağlıdır.

Güven ve ilişkiyi pek çok etken etkiler –kendinizi nasıl sunduğunuz; saha için seçtiğiniz rol; ve güven kazanmayı teşvik eden, kısıtlayan ya da olanaksız hale getiren olaylar. Güven bir kez kazanıldığında sonsuza dek sürmez. Zaman içinde çok sayıda toplumsal nüansla (örn. kişisel deneyimlerin paylaşımı, öykü anlatma, jestler, ipuçları, yüz ifadeleri) kurulan bir gelişim sürecidir. Devamlı yeniden yaratılır ve başlangıçta kazanılmasından çok, oluşturulduktan sonra yitirilmesi daha kolay görünür.

Güven oluşturmak önemlidir, ancak bütün bilgilerin açığa çıkmasını garantilemez. Belirli alanlarla sınırlı olabilir. Örneğin, güven mali konularda oluşturulabilir ancak samimi randevu davranışlarını açığa vurmada etkili olmayabilir. Güvenin her bir araştırma alanında yeni baştan yaratılması gerekebilir; sürekli yeniden doğrulamayı gerektirir.

Direnenler. Bazı üyeler açık ve işbirliğine istekli olmayabilir. **Direnenler**, işbirliğinden uzak bir tutum veya katılıma açıkça isteksizlik gösteren üyelerdir. Saha araştırmacıları hiçbir zaman herkesin işbirliği yapmasını sağlayamabilir; ya da ancak çok uzun süren bir inattan sonra ılık bir ilişki gelişebilir.

Anlayış. İlişki, üyeleri anlamanıza yardımcı olur; ancak anlayış, daha fazla derinliğin önkoşuludur ve kendinde bir amaç değildir. Siz başlangıçtaki yeni veya alışılmadık bir dil ve toplumsal anlam sisteminden duyduğunuz şaşkınlığı aştıkça sahada anlayış yavaşça gelişir. Bir kez üyenin görüş açısına dair bir anlayışa ulaştığınızda, sonraki

adım, bir üyenin perspektifinden düşünme ve hareket etmeyi öğrenmektir. Bu, *empati* ya da başka birinin perspektifini benimsemektir. Empati mutlaka sempati, anlaşma veya onaylama anlamına gelmez; başka biri gibi hissetmek anlamına gelir.[27]

İlişki, anlayış ve nihayet empati yaratmaya yardımcı olur ve empatinin gelişmesi, daha fazla ilişkiyi kolaylaştırır. *Bülbülü Öldürmek* romanının aşağıdaki pasajında, ilişki ile empatik anlayış arasındaki bağlantı gösterilmektedir:

> *"Her şeyden önce" dedi, "eğer basit bir numarayı öğrenebilirsen, Scout, her türden insanla çok daha iyi anlaşırsın. Olayları onun bakış açısından değerlendirmediğin sürece, bir kişiyi asla gerçekten anlamazsın".*
> *"Efendim?"*
> *"– onun derisine bürünüp onun içinde dolaşmadığın sürece".* (Lee, 1960: 34)

SAHADAKİ İLİŞKİLER

Günlük yaşamda pek çok rol oynar –evlat, öğrenci, müşteri, spor taraftarı- ve ötekilerle toplumsal ilişkiler sürdürürsünüz. Bazı rolleri siz seçersiniz ve ötekiler sizin için yapılandırılır. Çok az kişinin evlat rolünü oynamak konusunda bir seçeneği bulunur. Bazı roller resmîdir (örn. bankada veznedar, polis şefi, vb.); ötekiler gayriresmîdir (flört, görmüş geçirmiş bilge kişi, kanka, vb.). Rollerinizi değiştirebilir, birçok rol ve bir rolü belli bir biçimde oynayabilirsiniz. Saha araştırmacıları sahada roller oynar. Bunlara ek olarak, püf noktalarını öğrenir ve üyelerle ilişkiler sürdürürler.

Sahadaki Roller

Toplumsal roller, öz kimlik ve öz-sunum hakkındaki toplumsal psikolojik kuramlar ve çalışmalar, saha araştırmasında erişim için bilgi sağlar. Harrington (2003), bir saha araştırmacısının başarısının, kendini sunma ve toplumsal rolleri yerine getirme gibi sembolik etkileşim süreçlerini ne kadar becerikli biçimde geçirdiğine bağlı olduğunu belirtmiştir. Şu gözlemde bulunmuştur (s. 609):

> *Bir saha araştırması yerine giren araştırmacılar, yalnızca katılımcılarla değil, katılımcıların dünyayı anlamak için önceden var olan kategorileriyle de karşılaşır; bu kategoriler, varlıklarına tanımsal bir "kullanım" getirmek ve onlarla nasıl etkileşimde bulunacaklarını anlamak için araştırmacılara uygulanacaktır... araştırmacılar, katılımcıların grup kimliğini geliştiren ya da onu tehdit etmeyen bir biçimde tanımlanmalıdır.*

Saha araştırmacıları, saha araştırması yeri üyelerinin, başlangıçtaki saha araştırması

veri etkileşimlerine tayin ettiği önceden var olan rolü üstlenir. Tayin edilen rol ve araştırmacının o rolü nasıl yerine getirdiği, yalnızca erişimin kolaylığı ve derecesini değil, sahada toplumsal güven geliştirme ve işbirliğini güvence altına alma başarısını da etkiler.

Var olan bazı roller, yerin bütün alanlarına erişim, bütün üyeleri gözlemleme ve onlarla etkileşimde bulunma olanağı, çevrede dolaşma özgürlüğü ve araştırmacıyla üyenin gereksinimlerini dengelemek için bir yol sağlar. Diğer zamanlarda, araştırmacı yeni bir rol yaratır veya var olan bir tanesini değiştirir. Örneğin, Fine (1987), ergenlik öncesi oğlanları incelerken, "yetişkin arkadaş" rolünü yaratmış ve bu rolü çok az otoriteyle yerine getirmiştir. Kültürlerinin ve davranışlarının, aksi takdirde yetişkinler için erişilmez olacak olan kısımlarını gözlemlemeyi başarmıştır. Bir araştırmacı, zaman içinde sahada birkaç farklı saha rolü benimseyebilir.

Seçilen Rol Üzerindeki Kısıtlar. Size açık olan saha rolleri, doğuştan sahip olduğunuz etkenler ve fiziksel görünüşünüz tarafından etkilenir. Görünüşün, giyim veya saç şekli gibi bazı yönlerini değiştirebilirsiniz; ancak yaş, ırk, cinsiyet ve çekicilik gibi doğuştan gelen özellikleri değiştiremezsiniz. Bununla birlikte, bu tür etkenler erişim sağlamada önem taşıyabilir ve elde edilebilir rolleri kısıtlayabilir. Örneğin, Gurney (1985), erkek egemenliğindeki bir ortamda bir kadın olmanın ek müzakereler ve "tartışmalar" gerektirdiğini belirtmiştir. Yine de cinsiyeti, erkek bir araştırmacıyla eksik olacak olan durumlar yaratmış ve anlayışlar sağlamıştır.

Çoğu rol cinse bağlı olduğu için cinsiyet önemli bir etkendir. Kadın araştırmacılar, ortam tehlikeli veya ahlaksız olarak algılandığında ve denetim erkeklerde olduğunda (örn. polislik, itfaiyecilik, vb.) sık sık daha fazla zorluk yaşamaktadır. Onlardan uzak durulabilir veya kısıtlayıcı basmakalıp cinsiyet rollerine itilebilirler (örn. "sevimli yumurcak", "maskot", "geveze" vb.). Erkek araştırmacılar, denetimin erkeklerde olduğu rutin ve yönetsel yerlerde (örn. mahkemeler, büyük işyerleri, vb.) daha fazla sorun yaşayabilir. Kadın egemenliğindeki bir bölgede kabul edilmeyebilirler. Hem erkekler hem de kadınların bulunduğu yerlerde, her iki cins de girmeyi ve kabul görmeyi başarabilir.[28]

Diğer Etkenler. Neredeyse her rol, bir saha araştırması yerinin bazı bölümlerine erişimi kısıtlar. Örneğin, bir barda barmenlik rolü, samimi müşteri davranışına dair bilgileri veya başka mekânlardaki müşteri toplantılarında bulunmayı kısıtlar. Bir saha araştırması, rolleri seçerken özen gösterir; ancak bütün rollerin ödün vermeyi gerektirdiğini bilir.

Çoğu toplumsal ortamlarda klikler, gayriresmî gruplar, hiyerarşiler ve düşmanlıklar bulunur. Bir rol, bir kliğe kabul edilmeniz ya da ondan dışlanmanıza, yetkili bir kişi veya ast gibi görülmenize, ve bazı üyelerin dostu veya düşmanı

olmanıza yardımcı olabilir. Bir rol benimseyerek, araştırmaya yardımcı olabilecek veya onu kısıtlayabilecek müttefikler veya düşmanlar ediniyor olabileceğinizin farkında olmanız gerekir.

Tehlike ve yüksek risk, bazı ortamların yönleri arasında bulunabilir (örn polislik, şiddet içeren suç çeteleri). Bir saha araştırmacısının kendi güvenliğine dönük risklerin farkında olması, riskleri tartması ve sonra ne yapmak istediğine karar vermesi gerekir. Bazı gözlemciler, saha araştırmacısının, bir ortamı ve katılımcılarının deneyimlerini gerçekten anlamak için riskleri ve tehlikeyi paylaşması gerektiğini ileri sürmektedir. Örneğin, Westmarland (2000), araştırmacının içeriden birinin görüşünü edinmesinin tek yolunun, kurşun geçirmez yelek giyip aceleyle şiddet içeren suç mahalline giderek polis memurlarıyla birlikte kurşun yağmurundan kaçmak olduğunu ileri sürmüştür. Risk almak, bazı araştırmacıların "kıl payı kurtulduğu" veya zarar gördüğü anlamına gelir.

Araştırmacılar, fiziksel incinmeye ek olarak, bir saha araştırması yerindeki eylemlere bağlı yasal veya mali risklerle veya profesyonel ya da kişisel itibarlarının zedelenmesiyle karşı karşıya kalabilir. Bazı ortamlarda araştırma (örn. şiddetli zihinsel hastalar, travma merkezleri, savaş bölgeleri) aşırı duygusal-psikolojik rahatsızlık yaratabilir ve araşıtrmacının ruhsal sağlığına kalıcı hasar verebilir. Şehir merkezindeki uyuşturucu satıcıları gibi yüksek riskli ortamları inceleyen saha araştırmacıları, güvende kalmak için önerilerde bulunmaktadır (bkz. Kutu 13.4).

Bağlantıları Öğrenme

Saha araştırması yerindeki bağlantıları öğrenirken, kişisel stresle başa çıkmayı, toplumsal araştırmayı normalleştirmeyi ve "kabul edilebilir ehliyetsiz" gibi davranmayı (daha sonra sözü edilecek) öğrenirsiniz.

Stres. Saha çalışması son derece ödüllendirici, heyecan verici ve tatminkâr olabilir, ancak zor da olabilir:

> *Saha çalışması kesinlikle insanlığın kendisi için biçimlendirdiği daha nahoş etkinliklerle birlikte gruplandırılmalıdır. Çoğunlukla zahmetlidir, en azından, bazen fiziksel olarak rahatsız edici, sık sık utanç verici ve bir dereceye kadar, daima gerginlik vericidir.* (Shaffir ve d., 1980:3)

Yeni araştırmacılar utanç duyar, rahatsızlık hisseder ve sahadaki ayrıntıların altında ezilir. Örneğin, saygın saha araştırmacısı Rosalie Wax (1971), II. Dünya Savaşı sırasında Japon Amerikalıların ülkelerine gönderilmeden önce ABD'de tutulduğu kamplarla ilgili çalışmasında, 49° C'ye varan sıcaklıklar, pis ve sefil

KUTU 13.4 Tekinsiz Ortamlarda Güvende Olmak

1. İlk izlenimler önemlidir; ortama uygun bir kişisel tarz ve tavır benimseyin.
2. "Sokak yaşamı"nı öğrenin ve uyum sağlayın; çok fazla yabancı gibi giyinmeyin ya da davranmayın.
3. Kendinizi, kim olduğunuzu ve neden orada olduğunuzu açıklayın.
4. Bariz tehlike sinyalleri için fiziksel çevreyi tarayın (örn. çökmesi muhtemel zeminler, çökecek gibi görünen bir tavan).
5. Tetikte olun ve potansiyel olarak tehlikeli koşullara çabuk tepki vermeye hazırlanın (paranoya, cinsel yaklaşımlar, soygun, hırsızlık, ateş etme, polis baskınları ve tutuklamalar).
6. Bir "koruyucu" bulun (ortamda, güçlü bir karşılıklı güven oluşturulan ve sözlü/fiziksel koruma sağlayacak nüfuzlu bir kişi).
7. Kendini hissettiren, emin bir zihinsel durum geliştirin ve bir kurban gibi davranmayın; aşırı korku dolu davranış saldırganlığa davetiye çıkarabilir.
8. "Altıncı his" edinin ve değişen koşullar için tedbirlilik ve sağduyuya başvurun. Acil durum için kenarda para saklayın.
9. Güvendiğiniz ve yanlarında rahat hissettiğiniz, sizi kabul eden insanlardan oluşan bir "güvenlik bölgesi" oluşturun.
10. Eğer rahatsız hissediyorsanız, en iyisi ortamdan ayrılmak ve başka bir zaman ortama dönmektir. Kadın araştırmacılar açısından, cinsel saldırı veya tecavüz tehdidi çoğunlukla gerçek bir endişedir ve ciddiye alınması gerekir.

Kaynaklar: Bourgeois (1996), Lee-Treweek ve Linkogle (2000) ve Williams ve Dunlap'tan (1992) uyarlanmıştır.

yaşam koşulları, dizanteri ve sivrisineklerin yarattığı rahatsızlığa katlandığını belirtiyordu. Kendini yapayalnız hissediyor, sık sık ağlıyordu ve zorlamalı yeme nedeniyle 14 kilo aldı. Sahada aylar geçirdikten sonra, kendini tamamıyla işe yaramaz hissediyordu; üyeler ona güvenmiyordu ve kamp yönetimiyle kavgaya tutuşmuştu.

"Marjinal" bir statüyü sürdürmek streslidir; tamamıyla bağlanmış olmayan dışarıdan biri olmak zordur; özellikle de yoğun duygularla dolu ortamları incelerken (örn. politik kampanyalar, din değiştirmeler, vb.). Saha çalışmasının yalnızlığı ve yalıtılmışlığı, ilişki ve empati geliştirme arzusuyla birleşerek aşırı bağlılığa neden olabilir. Araştırmacı *yerlileşebilir* ve incelenen grubun tam üyesi haline gelmek için profesyonel araştırmacı rolünü bırakabilir. Ya da araştırmacı üyeler savunma kalkanlarını indirdiğinde mahrem ayrıntılar öğrenmeyle ilgili olarak suçluluk hissedebilir ve üyelerle aşırı özdeşleşebilir.[29]

Saha araştırmasında biraz duygusal stres yaşamak kaçınılmazdır. Duygusal karşılıkları bastırmak yerine, duygusal tepkilere duyarlı olmalısınız. Kişisel günlük, duygusal günce ya da derin duygularınızın yazılı kaydını tutarak veya saha dışında açılacağınız sempatik insanlar bulunması sayesinde sahanın üstesinden gelebilirsiniz.[30]

Toplumsal Araştırmanın Normalleştirilmesi. Saha araştırmacısı yalnızca sahadaki üyeleri gözlemlemek ve incelemekle kalmaz, aynı zamanda üyeler tarafından da

gözlemlenir ve incelenir: "Saha çalışanı ötekileri incelemeye koyulurken, ötekiler de saha çalışanını incelemeye koyulur" (Van Maanen, 1982: 110). Saha çalışması yalıtılmış bir birey tarafından gerçekleştirilmez, saha ortamındaki herkes tarafından yaratılır (Wax 1979:363).

Açık saha araştırmasında, üyeler çoğunlukla başlangıçta bir araştırmacının varlığından rahatsızlık duyar. Çoğu saha araştırmasına aşina değildir ve sosyologlar, psikologlar, danışmanlar ve sosyal hizmet çalışanları arasında ayrım yapmayı başaramaz. Araştırmacıyı dışarıdan bir eleştirmen, casus, bir kurtarıcı veya her şeyi bilen uzman olarak görebilir.

Açık çalışan bir saha araştırmacısı, **toplumsal araştırmayı normalleştirmelidir**, yani, üyelerin toplumsal araştırmayı, bilinmeyen ve tehditkâr bir şey değil; normal ve öngörülebilir bir şey olarak yeniden tanımlamalarına yardımcı olmalıdır. Kendi yaşam öykünüzü sunarak, saha araştırmasını her seferinde biraz açıklayarak, tehditkâr görünmeyerek veya ortamda çok az sapmayı (örn. resmî kuralların önemsiz derecede ihlal edilmesini) kabul ederek üyelerin araştırmaya uyum sağlamasına yardımcı olabilirsiniz.[31] Örneğin sosyal hizmet çalışanlarıyla ilgili bir çalışmada Johnson'nun (1975:99-104) kabul edilmesi için sosyal hizmet çalışanlarının kurallardan ufak tefek sapmalarına (örn. işten erken ayrılarak yüzmeye gitme) ses çıkarmaması ve diğer çalışanların da böyle yaptığını düşündüğünü söylemesi gerekti.

Araştırmayı normalleştirmenin başka bir yolu, onu üyelerin anladığı terimlerle açıklamaktır. Fine ve Glassner (1979) tarafından bulunduğu gibi, bazen üyelerin bir kitapta kendilerinin yazılacak olmasıyla ilgili heyecanı yararlıdır. Wisconsin'deki bir mahalle barıyla ilgili çalışmasında, LeMasters, beş yıllık bir süre boyunca bir müdavim oldu, bara haftada birçok gün gitti. Ne yaptığını üyelere nasıl açıkladığını şöyle belirtiyordu (1975:7):

> *Başlangıçta devamlı müşteri rolünü üstlendim; bira içmeyi ve bilardo oynamayı seven başka biri daha. Bu sonunda zorlaştı çünkü barda geçirdiğim süre soru işaretleri yaratmaya başladı. Daha sonra öğrendiğime göre, düzenli müşterilerden bazıları, benim devlet alkollü içki kurulundan bir gizli ajan olduğuma karar vermişti... barda bulunmamla ilgili olarak sorguya çekildiğimde şu duruşu benimsedim: sosyologların etkin öğretmenler olabilmek için Amerikan toplumunun çeşitli yönlerine dair bilgi sahibi olması gerektiğini, The Oasis barındaki erkekler ve kadınların, mavi yakalıların Amerikan*

Direnenler Saha araştırmasında incelenen bir veya daha fazla kişinin araştırmacıyla işbirliği yapmayı veya çalışmada yer almayı reddetmesidir.

Toplumsal araştırmayı normalleştirme Saha araştırmasında incelenen insanların araştırma sürecinde daha rahat hissetmelerini sağlamak ve araştırmacının varlığını kabul etmelerini

toplumu hakkında nasıl hissettiğini anlamakta yardımcı olduğunu ve dahası, beyaz yakalı insanlarla sürekli ilişkide bulunmaktan sıkıldığımı ve bardaki temasların canlandırıcı olduğunu söyledim. Bu açıklamaların hepsi de doğruydu.

Kabul Edilebilir Ehliyetsiz. Bir araştırmacı olarak, sahada öğrenmek için bulunursunuz, uzman olmak için değil. Ortama bağlı olarak, dostane ancak naif bir yabancı, sahanın toplumsal yaşamını öğrenmekle ilgilenen kabul edilebilir bir ehliyetsiz olmanız gerekir. **Kabul edilebilir ehliyetsiz**, yalnızca kısmen ehil (vasıflı ya da bilgili) olan, ancak kendisine öğretilmesine gereksinim duyulan tehlikesiz bir kişidir.[32]

Ortam ya da alt kültür hakkında başlangıçta çok az şey biliyor olabilirsiniz. Aldatılan ya da mahrum bırakılan bir budala olarak görülebilirsiniz ve ortamda becerisizliğiniz yüzünden alay konusu olabilirsiniz. Bilgili olduğunuz zaman bile, bir üyenin bilgisini açığa çıkarmak için tam bilgiden daha azını gösterebilirsiniz. Tabii ki, bunu aşırı yapıp fazla cahil görünerek ciddiye alınmayabilirsiniz.

İlişkilerin Sürdürülmesi

Toplumsal İlişkiler. Zamanla, saha araştırmacısı toplumsal ilişkiler geliştirir ve onları değiştirir. Başlangıçta soğuk olan üyeler zamanla ısınabilir. Veya başlangıçta dostane bir yüz takınabilirler ve korkularıyla şüpheleri ancak daha sonra yüzeye çıkabilir. Hassas bir konumdasınızdır. Bir projenin başlarında, bir saha araştırması yeri hakkında henüz her şeyden haberdar değilken, sıkı ilişkiler oluşturmak için acele etmemelisiniz; çünkü koşullar değişebilir. Eğer yakın arkadaşlar edinirseniz, varlığınızı savunacak ve erişim sağlamanıza yardımcı olacak müttefikleriniz olabilir.

Eylemlerinizin veya görünüşünüzün üyeleri nasıl etkilediğini izlemeniz gerekir. Örneğin, karşı cinsten üyelerle etkileşimde bulunan fiziksel olarak çekici bir araştırmacı, kendisine vurulanlar, flört edenler ve kıskançlıkla karşılaşabilir. Bu saha ilişkilerinin farkına varır ve onlarla başa çıkmayı öğrenir.[33]

Toplumsal ilişkiler geliştirmeye ek olarak, ilişkileri kesebilmeli veya geri çekilebilmelisiniz de. Bir üyeyle bağlar, ötekilerle bağ oluşturmak için ya da ortamın başka yönlerini incelemek için koparılabilir. Her bir arkadaşça ilişkinin sonunda olduğu gibi, toplumsal geri çekilmenin duygusal acısı, hem araştırmacıyı hem de üyeyi etkileyebilir. Toplumsal hassasiyetle araştırma hedeflerini dengelemelisiniz.

Küçük İyilikler. Sahada, itaat ve saygının dahil olduğu küçük sembolik hediyeler

Kabul edilebilir ehliyetsiz Saha araştırmacısının bir saha araştırması yeri hakkında daha fazla şey öğrenmek için daha az becerili veya bilgili gibi davranmasıdır.

İlgili görünme Saha araştırmacılarının, bir saha araştırması yerinde ilişkileri sürdürmek için gerçekte ilgisiz oldukları halde incelenenlerin etkinlikleriyle ilgili ve bunlardan heyecan duyuyor gibi davranmak için kullandığı tekniktir.

veya iyiliklerin değiş tokuş edildiği *değişim ilişkileri* gelişir.[34] Ufak tefek yardımlarda bulunarak kabul edilmeyi sağlayabilirsiniz. Değiş tokuş, hassas konulara erişim kısıtlı olduğunda yardımcı olur. Küçük iyilikler sunabilir; ancak karşılığında iyilik isteyerek üyelere yük olmazsınız. Siz ve üyeler deneyimleri paylaştıkça ve birbirini tekrar gördükçe, üyeler iyilikleri hatırlar ve erişime izin vererek karşılıkta bulunur. Örneğin, Fine (1987:242), "yetişkin arkadaş" rolünün parçası olarak küçük iyilikler (örn. oğlanları arabayla sinemaya götürmek) yaparken çok şey öğrenmiştir. Fine (1996:x) ayrıca restoran mutfaklarıyla ilgili çalışmasında, patates yıkamış, fasulye ayıklamış ve pek çok ufak tefek görev yerine getirmiştir.

Sahada Anlaşmazlıklar. Sahada kavgalar, çatışma ve anlaşmazlıklar patlak verebilir ya da birbirine karşıt konumları olan grupları inceliyor olabilirsiniz. Böyle durumlarda, taraf tutmak için üzerinizde baskı hissedecek ve güvenilir olup olmadığınızın anlaşılması için test edileceksiniz. Böyle zamanlarda, çoğu kez taraf-sız kalmak istersiniz ve karşıt taraflar arasındaki ip üstünde cambazlık yaparsınız. Bunun nedeni, bir kez bir tarafla aynı hizaya geldikten sonra, öteki tarafa erişiminizin kesilmiş olacak olmasıdır.[35] Buna ek olarak, durumu yalnızca bir bakış açısından görürsünüz. Yine de bazıları (örn. Van Maanen, 1982.115), gerçek tarafsızlığın asılsız olduğunu ileri sürmektedir. Bir araştırmacı üyelere bağlandıkça ve ilişkiler ve taahhütler ağlarına karıştıkça, tarafsızlık neredeyse imkansız hale gelir.

İlgili Görünme. Saha araştırmacıları, sahada ilgili görünmeyi benimser. Deneyimli bir araştırmacı, gerçekte ilgili olmasa bile, açıklamaları ve davranışlarıyla (örn. yüz ifadeleri, kahve içmeye gitme, bir parti düzenleme, vb.) saha olaylarıyla ilgili ve onların içinde görünür. Bunun nedeni, eğer sıkılmış ya da dikkati dağılmış görünürseniz, saha ilişkilerinin bozulabilmesidir. Böyle bir geçici bağlılık yüzü takınmak, günlük yaşamda sık rastlanan küçük bir aldatmacadır ve kibar olmanın parçasıdır.[36]

Tabii ki, seçici dikkatsizlik (dikkatle bakmamak veya fark etmemiş gibi görünmek) de kibar davranmanın parçasıdır. Eğer bir kişi toplumsal bir hata yaparsa (örn. yanlışlıkla uygunsuz bir kelime kullanır, gaz çıkarırsa, vb.) onu görmezden gelmek kibarlıktır. Seçici dikkatsizlik saha çalışmasında da kullanılır. Tetikte olan bir araştırmacıya, sohbetlere tesadüfen kulak misafiri olma veya herkese açık olması istenmeyen olayları gözlemleme fırsatı verir.

Toplumsal Aksamalar. İki kültürel gelenek veya toplumsal varsayım birbirine geçmeyi başaramadığında toplumsal aksama gerçekleşir. **Toplumsal aksamalar** toplumsal anlamı açığa çıkarır; çünkü gizli rutin beklentiler veya varsayımlar, bir aksamada açık hale gelir. Pek çok örtük kuraldan hangilerinin uygulanacağı konu[illegible] karışıklığı olarak ortaya çıkar. Örneğin, bir

restorana gidiyorum, oturuyor ve bir garsonun ortaya çıkmasını bekliyorum. Yirmi dakika sonra, hiçbir servis almadığım için sinirleniyorum. Etrafa bakıyorum ve hiçbir garson görmediğimi fark ediyorum. Bir kapıdan giren müşterilerin kendi yiyeceklerini taşıdığını görüyorum ve yanlış anlamamı fark ediyorum. Örtük beklentim, restoranda masalara servis olduğuydu; gerçekte, devamlı müşteriler bir tezgahın başına gidiyor, sipariş veriyor ve kendi yiyeceklerini kendileri alıyor. Bağlamda hangi kuralların uygulanacağını anladıktan sonra, aksamayı çözüme ulaştırabilirim.

Toplumsal aksamalar, mahcubiyet yaratır; çünkü kültürel anlamların uyuşmazlığı çoğunlukla bir kişinin budala gibi, cahil veya bilgisiz görünmesine neden olur. Örneğin, 8:00'de başlayan bir partiye davet edildiniz. Sıradan kılığınızla gidiyorsunuz, eski kot pantolonunuz ve buruşuk kazağınızla, ve 8:00'deki bir partiye her zamanki zamanınızda gidiyorsunuz, 8:30'da. Kapı açılıyor ve giriyorsunuz. Dehşete düşerek, diğer herkesin resmî giysiler içinde olduğunu ve resmî bir akşam yemeği masasında oturduğunu, yemeğin yaklaşık 30 dakika önce servis edilmiş olduğunu görüyorsunuz. İnsanlar size gözlerini dikiyor ve kendinizi yersiz hissediyorsunuz. Sizin kültürel beklentiniz (bu, yüksek sesli müzik, dans, bira ve gayriresmî giyimin olduğu gayriresmî bir öğrenci partisi olacak), ortama uymuyor (bu, insanların yemek yemeyi, kibar sohbetlere katılmayı ve profesyonel biçimde davranmayı beklediği resmî bir akşam yemeği partisidir). Aksama, "herkesin bildiği" ya da varsaydığı dile dökülmemiş toplumsal kuralları açık hale getirmektedir.

Toplumsal aksamalar beklenmedik olabilir veya taslak halindeki hipotezleri test etmek için bilerek yaratılabilir. Etnometodoloğun kırma deneylerinde olduğu gibi, bir araştırmacı, örtük kuralların varlığını ve önemini aydınlatmak için toplumsal kuralları ihlal edebilir. Araştırmacılar, örtük toplumsal beklentileri belirlemek için planlanmamış aksamaları gözlemler veya aksamalar yaratarak tepkileri izler.

GÖZLEMLEME VE VERİ TOPLAMA

Bu kısım, iyi nitel saha verileri elde etmenin yollarını inceliyor. Saha verileri, sizin deneyimlediklerinizi, hatırladıklarınız ve saha notlarına kaydettiklerinizdir.

İzleme ve Dinleme

Gözlemleme Araştırmacıların sahada yaptıklarının büyük bölümü, yakın dikkat göstermek, izlemek ve dikkatle dinlemektir. Bütün duyularını kullanır, görülen, duyulan, koklanan, tadılan ya da dokunulanları fark ederler. Araştırmacı, bütün bilgi kaynaklarını özümseyen bir araç haline gelir.

Toplumsal aksama Bir saha araştırması yerindeki toplumsal kurallar ve davranış kalıpları beklendiği gibi işlemediğinde ve toplumsal anlamlarla ilişkiler hakkında çok şey açığa çıkardığında gerçekleşir.

Saha araştırmacısı, atmosferini yakalamak için fiziksel ortamı dikkatle inceler. Şöyle sorar: Zeminin, duvarların, tavanın rengi ne? Bir oda ne büyüklükte? Pencereler ve kapılar nerede? Mobilya nasıl düzenlenmiş ve ne durumda (örn. yeni ya da eski ve yıpranmış, kirli ya da temiz)? Ne tür bir ışıklandırma var? Tabelalar, resimler, bitkiler var mı? Hangi sesler veya kokular var?

Bu tür ayrıntılarla uğraşmaya ne gerek var? Mağazalar ve restoranların çoğu kez belirli bir atmosferi yaratmak için ışıklandırma, renkler ve çalınan müziği planladığını fark etmiş olabilirsiniz. Kullanılmış araba satıcılarının arabalara yeni-araba kokusu sıktığını ya da alışveriş merkezlerindeki mağazaların bilerek çevreye taze kurabiye kokusu yaydığını biliyor olabilirsiniz. Bu göze çarpmayan, bilinç dışı sinyaller insan davranışını etkiler.

Saha araştırmasında gözlem yapma, çoğu kez ayrıntılı, bezdirici bir iştir. Silverman (1993:30) şöyle belirtmiştir: "Eğer sinemaya aksiyon görmeye gidiyorsanız [araba kovalamacaları, soygunlar, vb.] iyi bir gözlemci olmayı kolay bulmanız olasılığı yoktur". Motivasyon, hızla akıp gidenlerden değil, ayrıntılar hakkında derin bir meraktan doğar. İyi saha araştırmacıları, dikkatlice dinleme ve izlemeyle "orada neler olup bittiğini" açığa çıkaran ayrıntılara merak duyar. Saha araştırmacıları, toplumsal yaşamın özünün dünyevi, sıradan, gündelik ufak ayrıntılar aracılığıyla iletildiğine inanır. Bu, insanların çoğunlukla gözünden kaçan bir şeydir; ancak saha araştırmacılarının fark etmeyi öğrenmesi gerekir.

Fiziksel çevreye ek olarak, insanları ve eylemlerini gözlemlemek istersiniz; her bir kişinin gözlemlenebilir fiziksel özelliklerine dikkat edersiniz: yaş, cinsiyet, ırk ve endam. İnsanlar başka bir kişinin 18, 40 ya da 70 yaşında; erkek ya da kadın; Beyaz ya da Beyaz olmayan; kısa ve çelimsiz ya da uzun, kalın yapılı ve kaslı olmasına bağlı olarak farklı biçimlerde toplumsal etkileşimde bulunur. Bu tür özelliklere dikkat ederken, kendinizi de hesaba katın. Örneğin, yabancılık tutumu, bir grubun ırksal bileşimine duyarlılığı artırır. Çok ırklı bir toplumda kendisi de Beyaz olduğu için bir grup Beyazın ırksal bileşimini görmezden gelen bir araştırmacı, ırksal olarak duyarsız davranmaktadır. Aynı şekilde, "Cinsiyete duyarsızlık, araştırma sürecinde katılımcıların cinsiyeti ihmal edildiğinde gerçekleşir" (Eichler, 1988:51).

Bu tür ayrıntıları kaydedersiniz; çünkü önemli bir şey ortaya *çıkabilir*. Potansiyel olarak önemli ayrıntıları gözden kaçırmaktansa, her şeyi dahil ederek hata yapmak daha iyidir. Örneğin, "profesyonel biçimde giyinmiş olan kısa boylu, aşırı kilolu açık tenli altmışlarındaki siyahi kadın eski püskü bir sandalyeye yerleştiği sırada, yırtık tişörtlü ve kirli kot pantolonlu, uzun boylu, Beyaz, kaslı, 19 yaşındaki erkek, parlak ışıklandırılmış odaya koşarak girdi" demek, "bir kişi içeri girdi, diğeri oturdu" demekten çok daha fazla şey söyler.

Temizlik, giyim ve saç biçimi gibi fiziksel görünüş özelliklerine dikkat

etmelisiniz; çünkü bunlar, toplumsal etkileşimleri etkileyebilecek olan mesajlar ifade eder. İnsanlar kıyafet seçme, saçlarını tarama ve biçimlendirme, makyaj, tıraş olma, giysilerini ütüleme ve deodorant ya da parfüm kullanma yoluyla kendilerine çeki düzen vermek için çok fazla zaman ve para harcar. Bunlar kendilerini sunmalarının parçasıdır. Kendilerine çeki düzen vermeyen, tıraş olmayan veya deodorant kullanmayan insanlar bile görünüşleriyle kendilerini sunar ve sembolik bir mesaj verir. Kimse "normal" giyinmez veya görünmez. Böyle bir ifade, sizin toplumsal sinyallere duyarsız olduğunuzu akla getirir.

İnsanların yaptıkları da önemlidir. Bir saha araştırmacısı, insanların nerede oturduğu ya da durduğuna, yürüme hızlarına ve sözsüz iletişimlerine dikkat eder. İnsanlar jestler, yüz ifadeleri ve durma ya da oturma biçimleri (kaskatı ayakta dikilme, tembel tembel oturma, vb.) dahil olmak üzere sözsüz iletişimleri yoluyla toplumsal bilgi, duygular ve tutumlar iletir. İnsanlar, bir grupta kendilerini konumlandırma biçimleri ve göz temasıyla ilişkilerini açıpa vururlar. Bir araştırmacı, insanların birbirine yakın durduğunu, rahat göründüğünü ve göz temasında bulunduğunu fark ederek toplumsal iletişimi okuyabilir.

Ayrıca olayların gerçekleştiği bağlama dikkat edebilirsiniz: Kim orada bulunuyordu? Kim o sırada geldi veya ortamı terk etti? Oda sıcak ve havasız mıydı? Bu tür ayrıntılar, anlam atfetmenize ve bir olayın niçin gerçekleştiğini anlamanıza yardım edebilir. Eğer fark edilmezlerse, ayrıntılar kaybolur; o zaman olaya dair bütünsel bir anlayış da kaybolmuş olur.

Tesadüfler saha araştırmasında önemlidir. Çoğu zaman, saha araştırmacısı, daha sonraki bir zamana dek gözlemlediği şeyin ilgisini bilmez. Bunun iki içerimi bulunur. Birincisi, her zaman, "hiçbir şey olmuyor gibi göründüğünde" bile, keskin gözlem ve mükemmel not tutmanın önemidir. İkincisi, zaman içinde geriye dönüp bakmanın ve bekleme süresini takdir etmeyi öğrenmenin önemidir. Çoğu saha araştırmacısı, "beklerken" çok zaman geçirdiğini söylemektedir. Deneyimsiz yeni saha araştırmacıları, ya öteki insanları ya da olayların gerçekleşmesini beklerken "harcadıklarını" düşündükleri zamanın miktarı yüzünden hüsrana uğrar. Deneyimsiz araştırmacıların öğrenmesi gereken, bekleme süresinin saha çalışmasının gerekli bir bölümü olduğu ve değerli olabileceğidir.

Öteki insanların zamanlamaları üzerinde çalışmak ve olayların kendi zaman akışı içinde nasıl gerçekleştiğini gözlemlemek için ortamın ritmlerini öğrenmeye gereksiniminiz vardır. Ayrıca, bekleme süresi her zaman kayıp zaman değildir. Bekleme süresi, inceden inceye düşünme, ayrıntıları gözlemleme, toplumsal ilişkiler geliştirme, yakın ilişki kurma ve saha ortamındaki insanlar için tanıdık bir sima haline gelme süresidir. Bekleme süresi, ayrıca adanmış ve ciddi olduğunuzu gösterir; sebat, geliştirilecek önemli bir özelliktir. İçeri girmek, araştırmayı tamamlamak ve "gerçek yaşamınıza" devam etmek için sabırsızlanıyor olabilirsiniz; ancak saha

araştırması yerindeki insanlar için gerçek yaşam *budur*. Kişisel isteklerinizi saha araştırması yerinin taleplerinin altında tutmalısınız.

Dinleme. İyi bir saha araştırmacısı, deyimler, vurgular ve dilbilgisi açısından yanlış ifadeleri dikkatle dinler; hem *ne* söylendiğini hem de *nasıl* söylendiğini veya neyin ima edildiğini dinler. Örneğin, insanlar çoğunlukla "bildiğin gibi" veya "tabii ki" ya da "falan" gibi deyimler kullanır. Bir saha araştırmacısı, bu tür deyimlerin ardında yatan anlamı bilir. Her şeyi dinlemeye çalışabilirsiniz, ancak aynı anda pek çok sohbet gerçekleşirken veya kulak misafiri olurken, dinlemek zordur. Neyse ki, önemli olaylar ve temalar çoğunlukla yinelenir.

Argo. Bir süre boyunca birbiriyle etkileşimde bulunan insanlar, ortak simgeler ve terminoloji geliştirir. Yeni kelimeler yaratır veya sıradan sözcüklere yeni anlamlar atfederler. Yeni kelimeler, belirli olaylar, varsayımlar veya ilişkilerden doğar. Dili bilmek ve kullanmak, ayrı bir altkültüre üyeliğin işareti olabilir. Bir saha araştırmacısı, özelleşmiş dili, yani **argo**yu öğrenir.[37]

> *Araştırmacılar, kendi dünyalarında kullanılan kelimeler ve simgelerin, öznelerinin dünyasında farklı bir anlamı olabileceği öncülüyle başlamalıdır. Ayrıca, yeni kelimelere ve aşina olduklarından başka bağlamlarda kullanılan kelimelere alışmalıdırlar.* (Bogdan ve Taylor, 1975:53)

Saha araştırmacısı, argonun toplumsal ilişkiler ya da anlamlara nasıl uyduğunu keşfeder. Argo, bir araştırmacıya, üyeler için neyin önemli olduğu ve dünyayı nasıl gördüklerine dair ipuçları verir. Örneğin, Douglas (1976:125), çıplaklar plajlarıyla ilgili bir çalışmada, *akbabalık etmek* terimini keşfetti. Bu, kumsaldaki çekici bir çıplak kadının çevresinde oturan bazı erkeklerin uygulaması için bir üyenin yakıştırmasıydı.

Bir devremülk tatil şirketinin satış pratikleriyle ilgili çalışmalarında, Katovich ve Diamond (1986), altı aydan uzun bir süre boyunca, araştırmacılardan biri çalışan ve diğeri stajyer olarak, gözlemler ve gayriresmî görüşmeler yürüttü. Olası müşterilere sunulan bir dizi olayda bir sahne olarak satış yerini incelediler ve kullanılan argoyu tartıştılar. Örneğin, finansman müdürü, satış elemanı ile potansiyel müşteriler arasındaki bir tartışma sırasında bilgi "damlattığında", "damlama" gerçekleşiyordu. Bu türden sahnelenen olayların amacı, satışları teşvik etmekti. Sık sık yapılan açıklamalar şöyleydi: 20 birim satın almış olan büyük bir şirket kısa bir süre önce yalnızca 15 birime ihtiyacı olduğuna karar vermişti, dolayısıyla ansızın 5 birim özel bir fiyatla satışa sunuluyordu; önceki bir müşterinin finansman talebi geri çevrilmişti, bu yüzden, bir mülk indirimli fiyattan satışa sunulabilirdi; ya da özel bir

fiyat anlaşmasına çok az sayıda kurucu üye hak kazanacaktı.

Saha araştırmacısı, saha argosuyla dış dünya arasında gidip gelerek çeviri yapar. Spradley (1970):80), incelediği bir "kentli göçebe"den alıntı yaparak bir argo örneği veriyordu: "Deliği görmeyen adam serseriden sayılmaz". Bunun çevirisi şöyleydi: Kamuya açık yerlerde sarhoş olmaktan tutuklanarak geceyi şehir ya da belediye hapishanesinde geçirmeyen (yani, deliği görmeyen) bir adam, altkültürün gerçek bir üyesi (yani, serseri) olarak görülmez. Sahada bir süre geçirdikten sonra, argoyu rahatlıkla kullanabilirsiniz; ancak argoyu çok erken kullanmak ve budala gibi görünmeyi göze almak akıllıca olmaz.

Notlar Alma

Saha araştırması verilerinin çoğu, saha notları biçimindedir. Saha notlarının tamamı içinde haritalar, diyagramlar, fotoğraflar, görüşmeler, bant kayıtları, video kasetler, hatırlatma notları, sahadan alman nesneler, sahada çiziktirilmiş notlar ve sahadan uzakta yazılmış ayrıntılı notlar yer alır. Çok sayıda defter ya da bilgisayar hafızasında buna denk yer doldurmaya hazır olmalısınız. Notlar alırken, sahada geçirdiğiniz zamandan daha çok zaman harcayabilirsiniz. Bazı araştırmacılar üç saatlik gözlem için tek satır aralıklı 40 sayfa dolusu not oluşturur. Pratikle, sahada geçirdiğiniz her saat için birçok sayfa üretmeniz gerekir.

Not almak çoğunlukla öz disiplin gerektiren sıkıcı, bezdirici bir çalışmadır. Notlar, hafızanızı kullanarak oluşturduğunuz kapsamlı betimleyici ayrıntılar içerir.

Emerson ve meslektaşları (1995), iyi saha notlarının, bir etkinlik olduğu kadar kafa yapısıyla da ilgili olduğunu ileri sürmüş (s. 40) ve altını çizmiştir: "Belki de etnografın sahada ne kadar uzun süre geçirdiğinden daha önemlisi, saha notlarını yazmanın zamanlamasıdır... Saha notlarını ortamdan ayrıldıktan *hemen sonra* yazmak daha canlı, daha ayrıntılı hatıralar sağlar..". (vurgu orijinalinde yer almaktadır). Mümkünse, notları, o günün düşünceleri ve heyecanı kaybolmaya başlamadan, olayları ötekilere yeniden anlatmadan önce yazın. Canlı hatıraları notlara yakıcı bir aciliyet içinde aktarmak çoğu zaman duygusal bir boşalma sağlar ve anlayışlı bir derin düşünmeyi tetikler. Bazı zamanlarda, özellikle de uzun, yorucu bir günün sonunda, yazmak sıkıcı, bezdirici bir yük gibi gelebilir. Saha araştırması yerinde geçirdiğiniz her bir saat için saha notları yazmaya yarım saatinizi ayırarak başlayın.

Notlar okunaklı ve düzenli olmalıdır çünkü daha sonra onlara tekrar tekrar döneceksiniz. Notlar yazıldıktan sonra kişiye özel ve değerlidir. Onlara özen göstermeli ve gizliliği korumalısınız. Üyelerin anonim kalma hakkı vardır ve araştırmacılar notlarında çoğu zaman *rumuzlar* (takma adlar) kullanır. Saha notları, rakip tarafların, şantajcıların ya da adli memurların ilgisini çekebilir, dolayısıyla bazı araştırmacılar saha notlarını şifreli yazar.

Sizin haleti ruhiyeniz, dikkat düzeyiniz ve sahadaki koşullar not almayı etki-

ler. Notları yazmadan önce sahada görece kısa bir ya da üç saatlik sürelerle başlayın. Johnson (1975:187) şöyle belirtmiştir:

> *Gözlem kayıtlarının niceliği ve niteliği, saha çalışanının rahatlık ya da bitkinlik hisleri, belirli olaylara tepkileri, ötekilerle ilişkileri, alkollü içecek tüketimi, farklı gözlemlerin sayısına, vb. göre çeşitlilik gösterir.*

Saha Notlarının Türleri. Saha araştırmacıları çok çeşitli biçimlerde not alır (bkz. Şekil 13.3).[38] Buradaki tavsiyeler (ayrıca bkz. Kutu 13.5) önerilerdir. Tam saha notlarının pek çok türü ya da düzeyi vardır. Burada beş düzey tarif edilecek. En iyisi bir gözlem döneminin bütün notlarını birlikte tutmak ve not türlerini ayrı sayfalarla ayırmaktır. Bazı araştırmacılar, parantez veya renkli mürekkep gibi görünür bir yöntem kullanılarak belirginleştirildiği takdirde, çıkarımları doğrudan gözlemlere dahil eder. Notların miktarı türlere göre değişiklik gösterir. Örneğin, sahada altı saat, 1 sayfa çiziktirilmiş notlar, 40 sayfa doğrudan gözlem, 5 sayfa araştırmacının çıkarımı ve yöntembilimsel, kuramsal ve kişisel notlar için toplam 2 sayfa ile sonuçlanabilir.

Çiziktirilmiş Notlar. Sahada iyi notlar almak neredeyse imkansızdır. Halka açık bir ortamda bilinen bir gözlemci bile harıl harıl yazı yazarken tuhaf görünür. Daha önemlisi, önüne bakarak yazı yazarken, araştırmacı olup biteni göremez ve duyamaz. Not tutmaya verilen dikkat, ait olduğu saha gözleminden alınır. Bulunulan ortam, sahada not alınıp alınamayacağını belirler. Araştırmacının yazı yazması mümkün olabilir ve üyeler de bunu bekleyebilir ya da araştırmacı gizlilik içinde davranmak (örn. tuvalete giderek yazmak) zorunda kalabilir.

Çiziktirilmiş notlar sahada yazılır. Uygun olan herhangi bir şeyin üzerine (örn. peçete, kibrit kutusu) fark edilmeden karalanan sözcükler, cümlecikler ya da çizimler gibi kısa, geçici hafıza tazeleyicilerdir. Doğrudan gözlem notlarına katılırlar; ancak hiçbir zaman onların yerini tutmazlar.

Doğrudan Gözlem Notları. Saha verilerinin temel kaynağı, araştırmacının sahayı terk ettikten hemen sonra yazdığı ve daha sonra ek yapabileceği notlardır. Notların, her bir giriş üzerinde tarih, saat ve yer bulunacak şekilde kronolojik olarak sıralanması gerekir. Araştırmacının duydukları ve gördüklerinin somut, belirli terimlerle ayrıntılı bir betimlemesi olarak hizmet ederler. Mümkün olduğunca, belirli sözcükler, cümlecikler veya eylemlerin kesin bir kaydıdırlar.

Belleğiniz pratikle gelişir ve kısa bir süre sonra sahada geçen cümleleri tam olarak hatırlayabilir hale gelirsiniz. Kelimesi kelimesine ifadeler, başka sözcüklerle ifadelerden ayırt edilmesi için çift tırnak içinde yazılması gerekir. Diyalog eklentileri

Doğrudan Gözlem	Çıkarım	Analitik	Kişisel Günce
Pazar, 4 Ekim. Kay's Kafe, öğleden sonra 3:00 40'larının ortalarında iri yarı, aşırı kilolu Beyaz erkek içeri giriyor. Yıpranmış bir kahverengi takım elbise giyiyor. Tek başına masa #2'ye oturuyor. Kay geliyor, "Ne alırdınız?" diye soruyor. Adam, "Kahve, sütsüz, şimdilik" diyor. Kay ayrılıyor ve adam sigara yakıyor ve menüyü okuyor. Öğleden sonra 3:15. Kay radyoyu açıyor.	Kay bugün arkadaş canlısı görünüyor, yerinde duramıyor. Ciddileşiyor ve tetikte duruyor. Sanıyorum sinirleri gergin olduğunda radyoyu açıyor.	Soygundan beri kadınlar tek başına içeri giren erkeklerden korkuyor.	Yağmur yağıyor. Kay'le beraberken kendimi rahat hissediyorum, ama bugün canım sıkkın.

ŞEKİL 13.3 Saha Notlarının Türleri

(sözsüz iletişim, destekleyiciler, ton, hız, ses gücü, jestler) de kaydedilmelidir. Gerçekten ne söylendiğini kaydedin ve silmeyin; dilbilgisine uymayan konuşmaları, argoyu ve yanlış beyanları (örn. "Salih, ben eve gidiyorum" yerine, "Hişt, Salo, ben eve yollanıyom" yazın) kaydedin.

Notlara özetler değil, somut ayrıntılar koyun. Örneğin, "Spor hakkında konuştuk" yerine, "Anthony, Sam ve Johnson ile tartıştı. Chicago Cubs'ın gelecek hafta kazanacağını, çünkü Chiappetta adında yeni bir defansif oyuncu aldıklarını söyledi. Ayrıca takımın, iç saha oyuncuları daha kötü olan Mets'ten daha iyi olduğunu söyledi. Cubs'ın Boston'u 8'e 3 yendiği geçen haftaki maçı delil olarak gösterdi" diye yazın. Kimin hazır bulunduğunu, ne olduğunu, nerede, ne zaman ve hangi koşullarda gerçekleştiğini belirtmelisiniz. Yeni araştırmacılar, "hiçbir şey olmadığı için" not almayabilir. Deneyimli bir araştırmacı, "hiçbir şey olmadığında" bile olayların çok şeyi açığa çıkarabileceğini bilir. Örneğin, üyeler, sıradan sohbetlerde bile duygularını ifade edebilir ve deneyimi halk kategorilerine ayırabilir.

Araştırmacının Çıkarım Notları. "Derilerine bürünmek" veya "onların yerinde olmak" için üyeleri dinlemeniz gerekir.[39] Bu, üç basamaklı bir süreç gerektirir:

Argo Düzenli olarak etkileşimde bulunan bir grubun ya da altkültürün üyeleri tarafından kullanılan özel dil ya da terminolojidir.

Çiziktirilmiş notlar Saha araştırması yerinde, daha sonra "hafızayı harekete geçirmek" için hırketilmeden yazılan saha notlarıdır.

KUTU 13.5 Saha Notları Almayla İlgili Öneriler

1. Sahadaki her bir dönemden sonra notları mümkün olduğunca çabuk kaydedin ve gözlemler kaydedilene kadar ötekilerle konuşmayın.
2. Her bir saha ziyaretinin kaydı için yeni bir sayfaya başlayın, tarihi ve saati belirtin.
3. Çiziktirilmiş notları yalnızca anahtar kelimeler, terimler ya da ilk ve son söylenen şeylerin yer aldığı geçici bir bellek tazeleyici olarak kullanın.
4. Her zaman notlar eklemeyi kolaylaştırmak için sayfa kenarlarında geniş boşluklar bırakın. Daha sonra bir şey hatırlarsanız geri dönüp notlara ekleyin.
5. Her bir not düzeyini ayrı ayrı yazmayı ve saklamayı planlayın, böylece daha sonra onlara dönmeniz kolay olur.
6. Olayları gerçekleştikleri sırayla kaydedin ve ne kadar sürdüklerini belirtin (örn. 15 dakikalık bir bekleyiş, bir saatlik bir araba yolculuğu).
7. Notları mümkün olduğunca somut, bütünlüklü ve anlaşılır kılın.
8. Sık sık paragraf ve tırnak işareti kullanın. Cümleleri tam olarak hatırlamak ve bunlar için çift tırnak kullanmak en iyisidir; başka sözcüklerle anlatırken tek tırnak kullanın.
9. Gerçekleştiği sırada önemli görünmeyen sıradan sohbetler veya rutinleri kaydedin; daha sonra önemli hale gelebilirler.
10. "Duygularınızı akışına bırakın" ve yazım kuralları ya da "muhteşem fikirler" hakkında kaygı duymadan çabucak yazın. Notları sizden başkasının görmeyeceğini varsayın; ancak takma isimler kullanın.
11. Hiçbir zaman saha notlarının yerine yalnızca bant kayıtları kullanmayın.
12. Ortamın haritaları ya da şemalarını dahil edin ve gözlem süresi sırasında sizin ve ötekilerin hareketlerini kabaca işaretleyin.
13. Araştırmacının kendi kelimeleri ve davranışlarını da notlara dahil edin. Ayrıca duygusal hisleri ve özel düşünceleri ayrı bir bölümde kaydedin.
14. Değerlendirmeci özetleyici kelimelerden kaçının. "Lavabo iğrenç görünüyordu" demek yerine, "Lavaboda pas lekeleri vardı ve uzun süredir temizlenmemiş gibi görünüyordu. Yiyecek artıkları ve kirli bulaşıklar, günlerdir üstüste yığılmış gibi duruyordu" deyin.
15. Notları düzenli olarak yeniden okuyun ve yeniden okumayla oluşan fikirleri kaydedin.
16. Her zaman bir ya da daha fazla yedek kopya oluşturun, onları kilitli bir yerde tutun ve kopyaları yangın, sel veya hırsızlığa karşı farklı yerlerde saklayın.

analitik kategoriler uygulamadan dinleyin; duyulanları başka zamanlarda duyulanlarla ve ötekilerin söyledikleriyle karşılaştırın; sonra çıkarımda bulunmak veya ne anlama geldiğini çözmek için kendi yorumunuzu uygulayın. Sıradan etkileşimde, üç basamağı aynı anda uygularız ve çabucak kendi çıkarımlarımıza atlarız. Saha araştırmacısı, çıkarımda bulunmadan veya bir yorumu dayatmadan bakmayı ve dinlemeyi öğrenir. Çıkarımlar olmaksızın gözlemleri **doğrudan gözlem notları**na girer.

Çıkarımları, doğrudan gözlemlere eklenen ayrı bir bölümde kaydedebilirsiniz. Toplumsal ilişkiler, duygular veya anlamı hiçbir zaman görmeyiz. Belirli fiziksel eylemleri görür ve kelimeleri işitiriz, sonra artalandaki kültürel bilgiyi, bağlamdan gelen ipuçlarını ve yapılan ya da söylenenleri toplumsal anlam atfetmek için kullanırız. Örneğin, *sevgi* ya da *öfke*yi görmeyiz; belirli eylemleri görür ve duyarız (kızarmış bir yüz, yüksek ses, kaba jestler, küfürler) ve onlardan çıkarımlarda bulunuruz (bu kişi öfkeli).

Sürekli olarak gördüklerimiz ve duyduklarımıza dayanarak toplumsal anlam çıkarırız; ancak bunu her zaman doğru biçimde yapmayız. Örneğin, yeğenim beni ziyaret etti ve bir uçurtma almak üzere benimle bir mağazaya geldi. Kasiyer, gülümseyerek yeğenime, kendisiyle "Babasının" (bana bakarak) uçurtmayı o gün uçurup uçurmayacağını sordu. Kasiyer, etkileşimimizi gözlemlemiş ve sonra bir baba/kız ilişkisi çıkarmıştı, amca/yeğen ilişkisi değil. Yetişkin bir erkek ve bir kız çocuğunu görmüş ve duymuştu; ancak toplumsal anlamı yanlış biçimde çıkarmıştı.

Çıkarılan anlamı doğrudan gözlemden ayrı tutmak istersiniz; çünkü eylemlerin anlamı her zaman aşikâr değildir. Bazen, insanlar ötekileri aldatmak ister. Örneğin, birbiriyle akraba olmayan bir çift bir motele Bay ve Bayan Smith olarak kayıt yaptırır. Sık sık, toplumsal davranış muğlaktır veya birden çok anlam mümkündür. Örneğin, ikisi de yirmili yaşlarının sonunda olan bir Beyaz erkekle kadının bir arabadan inerek birlikte bir restorana girdiğini görüyorum. Bir masaya oturuyor, yemek siparişi veriyor ve alçak sesle ciddi ifadeler takınarak konuşuyorlar, bazen birbirlerini duymak için öne doğru eğiliyorlar. Ayrılmak için ayağa kalktıklarında, üzgün bir yüz ifadesi olan ve ağlayacak gibi duran kadına erkek kısaca sarılıyor. Sonra birlikte ayrılıyorlar. Tanık olduğum, bir çiftin ayrılması, üçüncü biri hakkında tartışan iki kişi, eşlerinin birbiriyle bir ilişki yaşadığını keşfettikleri için ne yapacaklarına karar vermeye çalışan iki kişi, yoksa babalarını henüz kaybetmiş iki kardeş miydi? **Çıkarımı ayırma**, doğrudan gözlem notlarını yeniden okurken birçok anlamın ortaya çıkmasına olanak verir. Eğer çıkarılan anlamı ayırmadan kaydederseniz, öteki olası anlamları kaybedersiniz.

Analitik Hatırlatma Notları. Araştırmacılar sahada nasıl ilerleyecekleri konusunda pek çok karar alır. Bazı hareketler planlıdır (örn. bir görüşme yürütme, belirli bir etkinliği gözlemleme, vb.) ve ötekiler sanki birdenbire ortaya çıkar. Saha araştırmacıları, planları, taktikleri, etik ve prosedürle ilgili kararları ve taktiklere dair öz eleştirilerini kaydetmek için yöntembilimsel fikirlerle ilgili analitik notlar tutar.

Saha araştırmasında kuram, veri toplama sırasında ve saha notlarını gözden geçirirken ortaya çıkar. Analitik notların, araştırmacının saha olaylarına anlam verme çabalarında önemli bir rolü vardır. Araştırmacı, fikirler arasında bağlantılar önererek, hipotezler oluşturarak, varsayımlar ileri sürerek ve yeni kavramlar geliştirerek notlarda sesli düşünür.

Analitik hatırlatma notları, kuramsal notların parçasıdır. Kuramda açılan sistematik parantezlerdir; araştırmacı, hatırlatma notlarını yeniden okuyarak ve onlar hakkında düşünerek fikirler üzerine derinlemesine ayrıntılara girer, halen saha içindeyken fikirleri işler ve daha karmaşık kuram geliştirir veya kuramı değiştirir.

Kişisel Notlar. Daha önce bahsedildiği gibi, kişisel hisler ve duygusal tepkiler, verilerin parçası haline gelir ve araştırmacının sahada gördükleri ya da duyduklarına

rengini çalar. Araştırmacı, notların bir bölümünü kişisel bir günlük gibi tutar. Kişisel yaşam olaylarını ve hislerini buraya kaydeder ("Bugün gerginim, acaba bunun nedeni dün... ile yaptığım kavga olabilir mi"; "Bu kasvetli, bulutlu günde başım ağrıyor").

Kişisel notlar stresle başa çıkmak için bir yol sağlar; kişisel tepkiler hakkında veri kaynağıdır; notlar daha sonra yeniden okunduğunda doğrudan gözlem veya çıkarım notlarını değerlendirmeye yardım eder. Örneğin, eğer gözlemler sırasında ruh haliniz iyiyse, gözlemlediklerinize rengini çalmış olabilir.

Haritalar ve Diyagramlar. Saha araştırmacıları çoğu kez bir saha araştırması yerinin haritalarını oluşturur ve özelliklerinin diyagramlarını ya da resimlerini yapar.[40] Bu, iki amaca hizmet eder: Sahadaki olayların düzenlenmesine yardım eder ve bir saha araştırması yerini ötekilere nakletmeye yardımcı olur. Örneğin, 15 taburelı bir barı gözlemleyen bir araştırmacı, 15 daire çizerek kaydı basitleştirebilir (örn. "Yosuke geldi ve 12. tabureye oturdu; Phoebe zaten 10. taburede oturuyordu"). Saha araştırmacıları üç tip haritayı yararlı bulur: mekânsal, toplumsal ve zamansal. İlki, verileri yönlendirmeye yardımcı olur; sonraki ikisi veri analizinin hazırlık biçimleridir. *Mekânsal harita*, etkinliklerin nerede gerçekleştiğini göstermek için insanlar, araç gereç ve benzerlerinin coğrafi fiziksel uzam açısından yerini belirtir (Şekil 13.4a). *Toplumsal harita*, insanların sayısını ya da çeşitliliğini ve aralarındaki iktidar, etki, arkadaşlık, iş bölümü, vb. düzenlemelerini gösterir (Şekil 13.4b). Zamansal harita, insanlar, mallar, hizmetler ve iletişimlerin geliş gidişini veya takvimleri gösterir (Şekil 13.4c).

Belleğe Destek Olan Makine Kayıtları. Bant kayıt cihazları ve video kasetler, saha araştırmasında yardımcı ekler olabilir. Hiçbir zaman saha notlarının ya da araştırmacının sahadaki varlığının yerini tutamaz. Saha araştırması yerlerinin tümüne sokulamaz ve yalnızca bir araştırmacı yakın ilişki geliştirdikten sonra kullanılabilir. Kayıt cihazları ve video kasetler, gerçekleşenlere yakın bir tahmin ve ötekilerin gözden geçirebileceği kalıcı bir kayıt sağlar. Araştırmacının olayları anımsamasına ve gözden kaçırılması kolay olan gerçekleşmeyen şeyleri ya da tepkisizlikleri gözlemlemesine yardımcı olur. Yine de bu araçlar aksamaya neden olabilir ve

Doğrudan gözlem notları Araştırmacının bir saha araştırması yerinde duydukları ve gördüklerinin tüm ayrıntıları ve özelliklerini içermesine çalışılan, daha sonra birçok yoruma izin verecek şekilde yazılan saha araştırması notlarıdır.

Çıkarımı ayırma Bir saha araştırmacısının doğrudan gözlem notlarını, gözlemlenenleri çıkarılandan ya da gerçekleştiğine inanılanlardan ayrı tutacak şekilde yazmasıdır.

Analitik hatırlatma notları Nitel araştırmacının, verilerdeki ayrıntıların incelenmesiyle daha soyut fikirler, temalar veya hipotezler geliştirirken aldığı notlardır.

izleniyor olma bilincini artırabilir. Onlara güvenen araştırmacılar ilişkili sorunları ele almalıdır (örn. pillerin dolu olduğundan ve yeterince boş bant olduğundan emin olmak). Ayrıca, bantları yeniden dinlemek ya da izlemek zaman alabilir. Örneğin, sahada kaydedilen 50 saati dinlemek 100 saatten fazla sürebilir. Bantların yazıya dökülmesi pahalıdır ve her zaman yanlışsız olmaz; altta yatan bağlamsal anlamları veya mırıldanılan sözcükleri her zaman iletmez.[41]

Görüşme Notları. Eğer bir araştırmacı saha görüşmeleri yürütürse (tartışılacak), görüşme notlarını ayrı tutar.[42] Soruları ve yanıtları kaydetmenin yanı sıra, bir **ön sayfa** oluşturur. Bu, notların başında, tarih, görüşme yeri, görüşme yapılan kişinin özellikleri, görüşmenin içeriği ve benzeri bilgilerin yer aldığı bir sayfadır. Notları yeniden okurken ve anlamlandırırken görüşmeciye yardımcı olur.

Veri Niteliği

Niteliğin Anlamı. *Yüksek nitelikli veriler* terimi, saha araştırmasında ne anlama gelir ve bir araştırmacı bu tür verileri elde etmek için ne yapar?[43] Bir nicel araştırmacı için yüksek nitelikli veriler güvenilir ve geçerlidir; tüm araştırmacılar için aynı "objektif" doğrunun kesin, tutarlı ölçümlerini verir. Yorumlayıcı bir yaklaşım farklı bir veri niteliği öne sürer. Objektif tek bir doğru olduğunu varsaymak yerine, saha araştırmacıları üyelerin bir toplumsal bağlam içindeki deneyimleri öznel olarak yorumladığını savunur. Bir üyenin doğru kabul ettikleri, toplumsal etkileşim ve yorumlamadan kaynaklanır. Dolayısıyla, yüksek nitelikli veriler bu tür süreçleri yakalar ve üyenin bakış açısına dair bir anlayış sağlar.

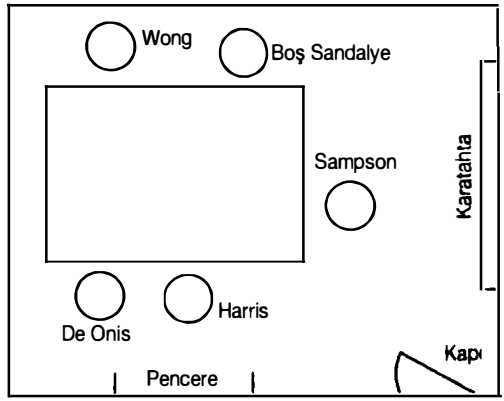
Bir saha araştırmacısı nitelikli veriler elde etmek için öznel görüşleri yok etmez; bunun yerine, nitelikli veriler kendi öznel karşılıkları ve deneyimlerini kapsar. Nitelikli saha verileri, araştırmacının üyelerin toplumsal dünyasına gömülmesi ve özgün deneyimlerinin ayrıntılı betimlemeleridir.[44]

Saha Araştırmasında Güvenilirlik. Saha verilerinin güvenilirliği şu soruya yönelir: Araştırmacının bir üye veya saha olayıyla ilgili gözlemleri içte ve dışta tutarlı mı? **İç tutarlılık**, bir kişi ya da olay hakkında bütün bilinenler göz önüne alınarak, yaygın insani aldatma biçimlerini ortadan kaldırarak akla yakın olup olmadığına işaret eder. Başka bir deyişle, parçalar tutarlı bir resim oluşturacak şekilde birbirine uyuyor mu? Örneğin, bir üyenin eylemleri zaman içinde ve farklı toplumsal bağlamlarda tutarlı mı?

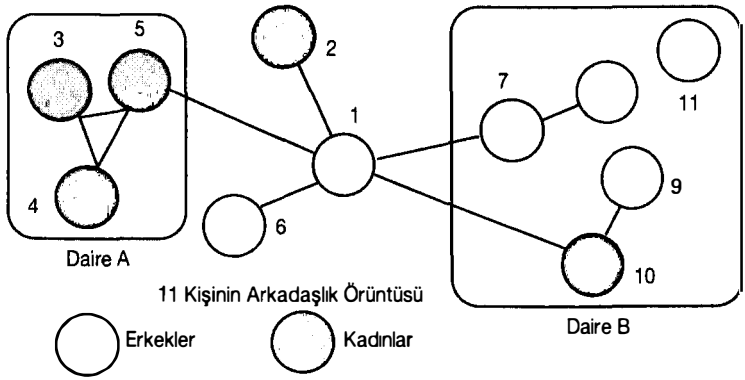
Dış tutarlılık, gözlemleri öteki, farklı veri kaynaklarıyla karşılaştırarak ya da doğrulayarak sağlanır. Başka bir deyişle, genel bağlama uyuyor mu? Örneğin, öte-

Ön sayfa Görüşmenin ya da saha notlarının başındaki tarih, gözlemlerin yeri, görüşmeler, bağlam vb. üzerine bilgilerin bulunduğu sayfadır.

a. Mekansal Harita

b. Toplumsal Harita

c. Zamansal Harita

Haftanın Günü, Buzz Bar

	Pzt	Sal	Çrş	Prş	Cum	Crt
Açılış 10:00	Yaşlı Ayyaşlar	Yaşlı Ayyaşlar	Yaşlı Ayyaşlar	Yaşlı Ayyaşlar	İşten Kaçan ya da Erken Çıkanlar	Balığa Çıkanlar
5:00	Futbol İzleyenler	Komşular ve Briç Oyuncuları	Softbol Takımı (Erkekler Gecesi)	Genç Kalabalık	Yüksek Sesli Müzik, Karışık Kalabalık	Yalnızlar ve Randevusu Olmayanlar
Kapanış 1:00						

ŞEKİL 13.4 Saha Araştırmasında Kullanılan Harita Türleri

kiler, bir araştırmacının bir kişi hakkında gözlemlediklerini doğrulayabilir mi? Öteki kanıtlar araştırmacının gözlemlerini doğruluyor mu?

Saha araştırmasında güvenilirlik ayrıca söylenmeyen, yapılmayan, ancak beklenen veya öngörülenleri de kapsar. Bu türden atlamalar veya hükümsüz veriler önemli olabilir; ancak tespit edilmeleri zordur. Örneğin, bir kasiyerin vardiyasının bitişini gözlemlerken, bir çekmecedeki paranın sayılmadığını fark ediyorsunuz. Atlamayı ancak diğer kasiyerler vardiyanın sonunda daima parayı sayıyorsa fark edebilirsiniz (bkz. 15. Bölümde olumsuz negatif olay yöntemiyle ilgili tartışma).

Saha araştırmasında güvenilirlik, anlayışınız, farkındalığınız, şüpheleriniz ve sorularınıza dayanır. Üyeler ve olaylara farklı açılardan (yasal, ekonomik, politik, kişisel) bakarsınız ve zihninizde sorular sorarsınız: Bunun için para nereden geliyor? Bu insanlar bütün gün ne yapıyor?

Üyelerin size söylediklerine bağlısınızdır. Bu, üyelerin ve açıklamalarının inanılırlığını, güvenilirliğin parçası haline getirir. Üye inanılırlığını kontrol etmek için şu soruları sormalısınız: Kişinin yalan söylemesi için bir neden var mı? Bunu bilecek konumda mı? Kişinin değerleri neler ve bunlar söylediklerini nasıl biçimlendirebilir? Bunu yalnızca beni memnun etmek için mi söylüyor? Kendiliğindenliğini kısıtlayabilecek bir şey var mı?

İnanılırlığı değerlendirirken, öznellik ve bağlamı da hesaba katın. Bir kişinin bildirimleri veya eylemleri, öznel algılardan etkilenir. Bildirimler, belirli bir bakış açısından yapılır ve bir bireyin deneyimlerinin damgasını taşır. Doğru olup olmadığını anlamak için her bir bildirimi değerlendirmek yerine, bildirimleri kendi içlerinde yararlı bulabilirsiniz. Doğruluktan uzak bildirimler ve eylemler bile açıklayıcı olabilir.

Daha önce belirtildiği gibi, eylemler ve ifadeler, ortaya çıktıkları bağlam tarafından biçimlendirilir. Bir ortamda söylenenler, öteki bağlamlarda farklılık gösterebilir. Örneğin, "Dans eder misiniz?" diye sorulduğunda bir üye, mükemmel dansçılarla dolu halka açık bir ortamda hayır diyebilir; ancak çok az dansçı ve farklı müziğin olduğu yarı özel bir ortamda evet yanıtını verebilir. Üye yalan söylüyor değildir; ancak yanıt, bağlam tarafından şekillendirilmektedir.

Güvenilirliğin önündeki diğer engeller arasında bir araştırmacıyı yanlış yönlendirebilecek davranışlar yer alır: yanlış bilgilendirme, kaçamak yanıtlar, yalanlar ve paravanlar.[45] *Yanlış bilgilendirme*, yaşamın belirsizliği ve karmaşıklığının neden

İç tutarlılık Tutarlı bir bütün oluşturup oluşturmadığını, bir kişi ya da olay hakkında bilinen diğer her şeye uyup uymadığını ve sık rastlanan aldatma biçimlerinden kaçınıp kaçınmadığını anlamak için araştırmacının, verilerin mantıklılığını incelediği bir veri güvenilirliğini sağlama biçimidir.

Dış tutarlılık Saha araştırmasında, araştırmacının nitel verileri birden çok bilgi kaynağı kullanarak kontrol ettiği ve doğruladığı bir veri güvenilirliğini sağlama biçimidir.

olduğu kasıtsız bir yanıltma türüdür. Örneğin, bir hastanedeki hemşireler bir şeyin "resmî hastane politikası" olduğunu söyler; ancak gerçekte bu türden yazılı bir politika yoktur.

Kaçamak yanıtlar, bilgi açığa vurmamak için kasıtlı davranışlardır. Sık rastlanan kaçamak yanıtlar arasında soruları yanıtlamamak, sorulandan farklı bir soruyu yanıtlamak, konu değiştirmek ya da bile bile muğlak ve çok anlamlı bir biçimde yanıt vermek yer alır. Örneğin, bir satıcı, müşterilerin bir akşam yemeğine gelmesini sağlamak için telekızların kullanılması konusu açıldığında rahatsız oluyor. "Evet, pek çok insan onları kullanır" diyor. Ancak daha sonra, yalnızken, dikkatlice sorgulamanın sonunda, satıcı çözülüyor ve kendisinin de bu uygulamayı kullandığını açığa vuruyor.

Yalanlar, yanlış yönlendirme veya yanlış bir fikir verme amaçlı asılsız bilgilerdir. Örneğin, bir çete üyesi araştırmaya sahte isim ve adres verir ya da bir kilise papazı daha başarılı görünmek için üye sayısını şişirerek söyler. Douglas (1976:73), şöyle belirtmiştir: "Herhangi bir ayrıntısını bildiğim tüm diğer araştırma ortamlarında, yalan söylemek yaygındı, hem üyeler arasında, hem de araştırmacılara, özellikle de üyeler için gerçekten önemli olan şeyler hakkında".

Paravanlar, paylaşılan ve öğrenilen yalanlar ve aldatmacalardır. Fiziksel eklentiler ve işbirlikçilerin kullanımını içerebilirler. Örneğin, bir bar gerçekte yasadışı bahislerin oynandığı bir yer. Bar, meşru görünüyor ve içki satıyor; ancak gerçek işi, yalnızca dikkatli incelemeyle açığa çıkıyor. Paravanlar her zaman kötü niyetli değildir. Bunun sık rastlanan bir örneği, küçük çocuklar için oluşturulmuş bir paravan olan Noel Babadır.

Saha Araştırmasında Geçerlik. Saha araştırmasının geçerliği, sahadaki toplumsal dünyanın doğru temsilleri olarak veriler ve araştırmacının analiziyle sağlanır. Yinelenebilirlik bir kriter değildir; çünkü saha araştırmasını yinelemek neredeyse imkansızdır. Sahanın temel yönleri değişir: Toplumsal olaylar ve bağlam değişir, üyeler farklıdır, bireysel araştırmacı farklılaşır, vb. Dört çeşit araştırma geçerliği ya da doğruluk testi bulunur: Ekolojik geçerlik, doğal tarih, üye geçerliği ve ehliyetli içeriden kişi performansı.

Ekolojik geçerlik, bir araştırmacı tarafından tarif edilen toplumsal dünyanın, üyelerin dünyasına ne derecede uyduğudur. Şöyle sorar: Tarif edilen doğal ortam, araştırmacının varlığı veya prosedürleri tarafından görece rahatsız edilmemiş midir? Eğer olaylar araştırmacının varlığı olmaksızın da gerçekleşecektiyse, çalışmanın ekolojik geçerliği vardır.

Doğal tarih, projenin nasıl yürütüldüğünün ayrıntılı bir betimlemesidir. Bir araştırmacının eylemleri, varsayımları ve prosedürlerinin, diğerlerinin değerlendirmesi için tamamıyla ve dürüstçe açığa vurulmasıdır. Eğer dışarıdakiler saha araştırması yerini ve araştırmacının eylemlerini anlıyor ve kabul ediyorsa, çalışma doğal tarih açısından geçerlidir.

Üye geçerliği, araştırmacı sonuçları yeterliğini yargılamaları için tekrar üyelere götürdüğünde gerçekleşir. Eğer üyeler, araştırmacının betimlemesinin, kendi özel toplumsal dünyalarını yansıttığını görüyor ve anlıyorsa, çalışmanın üye geçerliği vardır. Üye geçerliğinin sınırlamaları vardır; çünkü bir ortamdaki çatışan perspektifler araştırmacının gözlemleriyle uyuşmazlıklar ortaya çıkarır ve üyeler, sonuçlar kendi gruplarını olumlu bir ışıkta tasvir etmiyorsa karşı çıkabilir. Buna ek olarak, kendi perspektiflerinden olmadığı için ve amaçlarına uymadığı için üyeler betimlemeyi tanımayabilir.[46]

Ehliyetli içeriden kişi performansı, üye olmayan birinin etkin olarak bir üye olarak etkileşimde bulunma veya üyeliğe kabul edilme olanağıdır. Buna, içeridekilerin şakalarını anlamak ve yapmak da dahildir. Geçerli bir çalışma, sahadaki toplumsal yaşamın dokusunu yeterince vermeli ve yeterince ayrıntı içermelidir, böylece bir yabancı bir üye gibi davranabilir. Bunun kısıtı ise, her durum için toplumsal kuralları bilmenin mümkün olmamasıdır. Ayrıca, dışarıdan biri, yalnızca üyeler kibar olduğu ve toplumsal hataları göstermek istemediği için üyeliğe kabul edilebilir.[47]

Odaklanma ve Örnekleme

Odaklanma. Saha araştırmacısı önce genel manzarayı anlar, sonra az sayıda özel sorun ya da meseleye odaklanır (bkz. Şekil 13.5).[48] Araştırmacı, ancak sahada bulunduktan ve ilk elden deneyim yaşadıktan sonra belirli araştırma sorularına karar verir ve hipotezler geliştirir. Başlangıçta, her şey ilgili olabilir; ancak daha sonra, seçici biçimde dikkatini belirli sorulara ve temalara odaklar.

Örnekleme. Saha araştırmasında örnekleme, tarama araştırmasındaki örneklemeden farklıdır, her ne kadar ikisi de bazen kartopu örnekleme kullansa da (bkz. 8. Bölüm).[49] Bir saha araştırmacısı, gelişmekte olan kuram kılavuzluğunda *kuramsal*

Paravanlar Saha araştırması yerinde bir ya da daha çok sayıda insanın, gerçekte olup bitenlerden farklı bir izlenim ya da görünüm veren eylemlerde bulunması ve sözler söylemesidir.

Ekolojik geçerlik Araştırmacının saha araştırması yerine dair betimlemelerinin üyelerinkine uyduğunu ve saha araştırmacısının varlığının rahatsızlık yaratmadığını göstererek bir çalışmanın özgünlüğü ve güvenilirliğinin kanıtlanmasıdır.

Doğal tarih Saha araştırmacılarının, eylemler ve prosedürleri zaman içinde gerçekleştikleri şekilde derinlemesine, tamamıyla açığa vurarak bir çalışmanın özgünlüğü ve güvenilirliğini kanıtlamak için kullandığı yöntemdir.

Üye geçerliği Saha araştırmacılarının, araştırmacıların bildirdiklerini incelenen insanlara okutarak ve doğruluğunu onaylatarak bir çalışmanın özgünlüğü ve güvenilirliğini kanıtlamak için kullandığı yöntemdir.

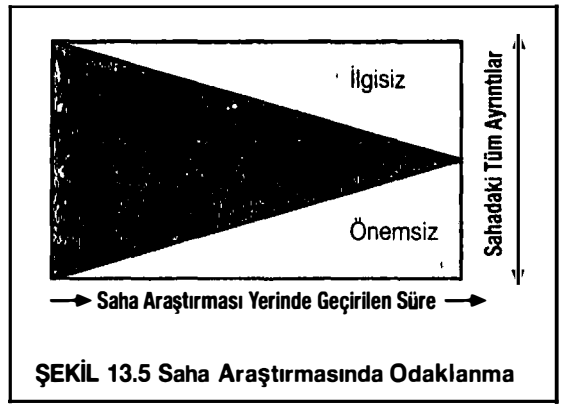
örnekleme kullanır. Saha araştırmacıları, ilgili zamanları, durumları, olay türlerini, mekânları, insan türlerini ya da bağlamları örnekler.

Örneğin, bir araştırmacı bir ortamı farklı zamanlarda gözlemleyerek zamanı örnekler. Saha araştırması yerinin nasıl aynı kaldığını ya da değiştiğini tam anlamıyla öğrenmek için günün her anı ya da haftanın her günü ve her mevsim gözlem yapar. Çoğu kez en iyisi örnekleme yaparken üst üste bindirmektir (örn. örnekleme süreleri sabah 7:00 ile 9:00, 8:00 ile 10:00, 9:00 ile 11:00 arası, vb. olmalıdır).

Araştırmacı mekânları örnekler; çünkü bir yer derinlik sağlıyor, ancak dar bir perspektif sunuyor olabilir. Farklı mekânlarda oturmak ya da durmak, araştırmacının yerin bütününe dair bir anlayış edinmesine yardımcı olur. Örneğin, okul öğretmenlerinin birbirlerine dönük davranışları, çoğunlukla öğretmenler odasında gerçekleşir; ancak ayrıca yerel bir bar ya da kafede öğretmenler toplandığında ya da geçici olarak öğretmenler toplantısı için kullanılan bir sınıfta da gerçekleşir. Buna ek olarak, araştırmacılar üyelerin izini çeşitli saha mekânlarında sürer.

Saha araştırmacıları, dikkatlerini ya da etkileşimlerini farklı insan türlerine (eskiler ve yeni gelenler, yaşlılar ve gençler, erkekler ve kadınlar, liderler ve müritler) odaklayarak insanları örnekler. Bir araştırmacı insan türlerini ya da karşıt görüşlü insanları belirlerken, bütün türlerle etkileşimde bulunmaya ve onları öğrenmeye çalışır.

Örneğin, üç tür saha olayını örnekleyebilirsiniz: Rutin, özel ve beklenmedik. Rutin olaylar (örn. bir mağazanın ticarete açılması) her gün gerçekleşir ve sadece rutin oldukları için önemsiz görülmemelidir. Özel olaylar (örn. yıllık ofis partisi) önceden duyurulur ve planlanır. Üyelerin dikkatini odaklar ve toplumsal yaşamın aksi takdirde görünür olmayan yönlerini açığa çıkarır. Beklenmedik olaylar, bir araştırmacının orada bulunduğu sırada gerçekleşen olaylardır (örn. müdür hastalandığında ve bir mağazadaki işçilere bir gün boyunca nezaret edemediğinde denetimsiz kalan işçiler). Bu durumda, şans eseri alışılmadık, planlanmamış ya da nadir rastlanan ibr şey görürsünüz.

ŞEKİL 13.5 Saha Araştırmasında Odaklanma

Ehliyetli içeriden kişi performansı Araştırmacının, incelenen grubun bir üyesi olarak "kabul edilmesi" yoluyla bir çalışmanın özgünlüğü ve güvenilirliğini kanıtlamak için saha araştırmacılarının kullandığı yöntemdir.

SAHA ARAŞTIRMASI GÖRÜŞMESİ

Şimdiye kadar, saha araştırmasının nasıl gözlem yaptığını ve notlar aldığını öğrendiniz. Ayrıca üyelerle görüşme de yaparlar; ancak saha görüşmeleri, tarama araştırması görüşmelerinden farklıdır. Bu kısımda saha görüşmesi anlatılıyor.

Saha Görüşmesi

Saha araştırmacıları yapılandırılmamış, yönlendirici olmayan, derinlemesine görüşmeler kullanır; bunlar çoğu yönden tarama araştırması görüşmelerinden farklıdır (bkz. Tablo 13.1).[50] Saha görüşmesi, sorular sorma, dinleme, ilgi gösterme ve söylenenleri kaydetmeyi gerektirir.

Saha görüşmesi, bir araştırmacıyla bir üyenin ortak ürünüdür. Üyeler, anlayışları, hisleri ve işbirliklerinin öznel anlamlar açığa çıkaran bir tartışma sürecinin bir parçası olduğu etkin katılımcılardır. "Görüşmecinin varlığı ve ilgi biçimi –nasıl dinlediği, ilgilendiği, teşvik ettiği, müdahale ettiği, konudan ayrıldığı, konular açıtığı ve yanıtlara son verdiği-, yanıtlayıcının anlatımına içkindir" (Mishler, 1986:82).

Saha araştırması görüşmelerinin pek çok özelliği vardır: yapılandırılmamış, derinlemesine, etnografik, açık uçlu, gayriresmî ve uzun. Genel olarak, bir veya daha fazla insanın mevcut bulunmasını gerektirir, sahada gerçekleşir, gayriresmîdirler ve yönlendirici değildirler (yani yanıtlayıcı görüşmeyi çeşitli yönlere çekebilir).[51]

Saha görüşmesi, deneyimlerin karşılıklı paylaşılmasıyla ilgilidir. Bilgi vereni açılmaya teşvik etmek ve güven tesis etmek için kendi artalanınızı paylaşabilirsiniz; ancak yanıtları zorlamayın veya yönlendirici sorular kullanmayın. Yapmak istediğiniz karşılıklı bir keşif sürecini teşvik etmek ve yönlendirmektir.

Saha görüşmelerinde, üyeler kendilerini normalde konuştukları, düşündükleri ve gerçekliği düzenledikleri biçimlerde ifade eder. Üyelerin esprileri ve anlatı öykülerini kendi doğal biçiminde korumak istersiniz, onları standartlaştırılmış bir biçimde yeniden paketlemek değil. Üyenin perspektifine ve deneyimlerine odaklanın. Üyenin deneyimine yakın durmak için somut örnekler veya durumlar göstererek sorular sorun –örneğin, "Neden işinizden ayrıldınız?" yerine, "Haziran ayında işten ayrılmanıza neden olan şeyleri söyleyebilir misiniz?".

Saha görüşmeleri zaman içinde bir dizi halinde gerçekleşir. Yakın ilişki kurmakla ve sohbeti değerlendirmeci ya da son derece hassas konulardan uzağa yönlendirmekle başlayın. Samimiyet kurulana kadar derin duyguları irdelemekten kaçının ve ondan sonra bile tedirginlik olmasına hazırlıklı olun. Pek çok buluşmadan sonra, hassas meseleleri daha derinden irdelemeyi ve daha az hassas meseleleri netleştirmeye çalışmayı başarabilirsiniz. Sonraki görüşmelerde, konulara geri

TABLO 13.1 Tarama Görüşmeleri ve Saha Araştırması Görüşmeleri

TİPİK TARAMA GÖRÜŞMESİ	TİPİK SAHA GÖRÜŞMESİ
1. Belirgin bir başlangıcı ve sonu vardır.	1. Başlangıç ve son belirgin değildir.
2. Tüm yanıtlayıcılara aynı sırada aynı standart sorular sorulur.	2. Görüşmeye daha sonra kaldığı yerden devam edilebilir.
3. Görüşmeci, her zaman yansız görünür.	3. Sorular ve sorulma sırası belirli insanlara ve durumlara uyarlanır.
4. Görüşmeci, sorular sorar ve yanıtlayıcı cevap verir.	4. Görüşmeci yanıtlara ilgi gösterir, ayrıntılara girmeyi teşvik eder.
5. Neredeyse her zaman yalnızca tek bir yanıtlayıcı bulunur.	5. Dostça sohbete dayalı bir bilgi alışverişi gibidir, ancak görüşmecinin soruları daha çoktur.
6. Profesyonel tonu ve işe benzer odağı vardır.	6. Grup ortamında ya da alanda başkaları varken gerçekleşebilir, ancak bu değişiklik gösterir.
7. Kapalı uçlu sorular yaygındır, derinlemesine irdelemeye sık rastlanmaz.	7. Araya şakalar, parantezler, hikâyeler, sapmalar ve anekdotlar serpiştirilir ve bunlar kaydedilir.
8. Görüşmeci, tek başına görüşme hızı ve yönünü kontrol eder.	8. Açık uçlu sorular yaygındır ve sık sık derinlemesine irdeleme yapılır.
9. Görüşmenin gerçekleştiği toplumsal bağlam göz ardı edilir ve çok az fark yarattığı varsayılır.	9. Görüşmeci ve üye, görüşmenin yönünü ve hızını ortaklaşa denetler.
10. Görüşmeci, iletişim kalıbını standart bir çerçevede biçimlendirmeye çalışır.	10. Görüşmenin toplumsal bağlamına dikkat edilir ve yanıtların anlamını yorumlamada önemli olarak görülür. Görüşmeci, üyenin normlarına ve dil kullanımına uyar.

Kaynak: Briggs (1986), Denzin (1989), Douglas (1985), Mishler (1986), Spradley'den (1979a) uyarlanmıştır.

dönebilir ve geçmişteki yanıtları, yargılayıcı olmayan bir tonda yeniden belirterek kontrol edip doğrulama isteyebilirsiniz --örneğin, "Son konuşmamızda, onlar sizin ücretinizi azalttıktan sonra mağazadan bir şeyler almaya başladığınızı söylemiştiniz. Bu doğru mu?".

Saha görüşmesi bir "konuşma olayı"dır, tarama araştırması görüşmesinde bulunan etki/tepki modelinden çok (bkz. 10. Bölüm), dostça bir sohbete yakındır. Dostça bir sohbete aşinasınız; kendi gayriresmî kuralları vardır ve şu unsurları içerir: (1) bir selamlaşma ("Merhaba, tekrar görüştüğümüze sevindim"); (2) açık bir hedef ya da amacın yokluğu ("Şimdi geçen hafta ne yaptığımızı tartışalım" demeyiz); (3) açık tekrarlamadan kaçınma ("... hakkında ne dediğinizi netleştirir misiniz?" demeyiz); (4) soru sorma ("Dünkü yarışı gördünüz mü?"); (5) ilgi ifadeleri ("Gerçekten mi? Keşke ben de orada olsaymışım!"); (6) bilgisizlik ifadeleri ("Hayır, haberim yok. Ne oldu?"); (7) sırayla konuşma, böylece buluşma dengeli geçer (bir kişi hep soru sormaz ve diğeri de hep yanıtlamaz); (8) kısaltmalar ("Kentucky Derbi at yarışını kaçırdım ama Indianapolis 500 araba yarışına gideceğim" değil, "Derbiyi kaçırdım ama İndiye gidiyorum"); (9) her iki kişi de konuşmadığında bir duraklama

ya da kısa bir sessizlik kabul edilebilir; (10) kapanış ("Bu sohbete burada son verelim" demeyiz, bunun yerine, fiziksel olarak ayrılmadan önce sözlü bir gösterge sağlarız –"Şimdi işe dönmem gerekiyor. Yarın görüşürüz".).

Saha görüşmesi dostça bir sohbetten farklıdır. Açık bir amacı vardır –bilgi veren ve ortam hakkında bilgi edinmek. Araştırmacı, dostça sohbetlerden ayrılan açıklamalar ya da talepleri dahil eder. Örneğin, "... hakkında soru sormak istiyorum" ya da "Doğru biçimde kağıda dökmüş müyüm diye şuna bir bakar mısınız?" diyebilir. Saha görüşmesi daha az dengelidir. Soruların daha büyük bir kısmı, daha fazla bilgisizlik ve ilgi gösteren araştırmacıdan gelir. Ayrıca, yineleme içerir ve araştırmacı, üyeden net olmayan kısaltmaları açmasını ister.[52]

Saha araştırması görüşmecileri, imleyicileri gözler. Saha görüşmesinde **imleyici**, "bir yanıtlayıcı tarafından geçerken önemli bir olaya ya da duygu haline yapılan göndermedir" (Weiss, 1994:77). Örneğin, 45 yaşındaki bir doktorla yapılan bir görüşme sırasında, görüşülen kişi, lisede bir derste yaşadığı sorunu tarif ederken tcklifsizce şöyle diyor: "Kız kardeşimin bir araba kazasında ciddi biçimde yaralanması da o zamanlara denk geliyordu". Belki de kişi daha önce kız kardeşi ya da kaza hakkında hiçbir şey söylememiştir. Gündeme getirerek, yanıtlayıcı bunu o sırada önemli bir olay olduğunu gösteriyor. Araştırmacının bir imleyiciyi yakalaması gerekir; daha sonra şöyle sorabilir: "Daha önce, kız kardeşinizin bir araba kazasında ciddi biçimde yaralandığından söz ettiniz. Bu konuyu biraz daha anlatır mısınız?". Daha da önemlisi, görüşmeci dinler. Sık sık müdahale etmez, tekrar tekrar yanıtlayıcının cümlelerini tamamlamaz, ilintiler sunmaz (örn. "Ha, bu tam da X gibi"), yanıtlayıcının yanıtlamaya başladığı bir soruyu bitirmekte ısrar etmez, görüşme sürecinin denetimini ele almak için savaşmaz ya da bir düşünce dizisine saplanıp yeni ipuçlarını göz ardı etmez.[53]

Yaşam Tarihi

Yaşam tarihi, hayat hikâyesi ya da biyografik görüşme, saha görüşmesinin özel bir türüdür. Sözlü tarihle örtüşür (bkz. 14. Bölüm).[54] Geçmişe dair hikâyelerin pek çok amacı vardır ve bunlar görüşme biçimlerini şekillendirebilir. **Yaşam tarihi görüşmesi**nde, araştırmacı belirli bir bireyin, çoğunlukla yaşlı birinin yaşamı hakkında görüşme yapar ve belgesel malzeme toplar. "*Yaşam öyküsü* kavramı, çoğu kez *yaşam tarihi* terimi tarafından ima edilen destekleyici kanıtlar olmaksızın geriye dönük bilgilere işaret etmek için kullanılır" (Tagg, 1985:163). Araştırmacılar, kişinin kendi geçmişini nasıl anladığını yakalamak için açık uçlu sorular sorar. Hikâyenin tam olarak doğru olması, hikâyenin kendisinden daha az önemlidir. Araştırmacılar, kişinin geçmişi yeniden inşa edebileceği ya da şimdiki yorumlarını geçmişe ekleyebilceğini bilir; kişi kendi öyküsünü "yeniden yazabilir". Başlıca amaç, bir tür

objektif gerçeklik elde etmek değil, yanıtlayıcının geçmişi nasıl gördüğü / hatırladığıdır (bkz. Kutu 13.6).

Araştırmacılar bazen, kişiye belirli tarihlerde ve yaşamın pek çok alanında neler olduğunu sordukları bir yaşam öyküsü tablosu kullanır. Bir tablo, kişinin yaşamında on farklı yaşın her birinde göç, meslek, eğitim veya aile olayları gibi kategorilerden oluşabilir. Araştırmacılar çoğu zaman görüşme bilgilerini eserlerle (örn. eski fotoğraflar) tamamlar ve tartışmayı ya da hatırlamayı teşvik etmek için bunları görüşme sırasında sunabilirler. "Ampirik bir uygulama olarak yaşam öyküsü yazımı, verilerden beslenir: mektuplar, belgeler, görüşmeler" (Smith, 1994:290). McCracken (1988:20), görüşme yapılan kişinin olayları nasıl gördüğünü anlamasına yardım ederek nesnelerin görüşmeye nasıl yardımcı olduğuna dair bir örnek vermektedir. 75 yaşındaki bir kadınla oturma odasında görüşme yaparken, McCracken başlangıçta odada yığın halinde pek çok fiziksel nesne bulunduğunu düşünmüştü. Kadın her bir nesnenin anlamını açıkladıktan sonra, her birini bir yadigar ya da andaç olarak gördüğü açıklığa kavuşmuştu. Oda, kadının yaşamında kilit önemdeki olaylar için bir müzeydi. Yazar nesnelere bu yeni biçimde bakmaya başladıktan sonra, mobilya ve nesneleri cansız şeyler olarak değil, anlam yayan nesneler olarak görmeye başladı.

Bazen araştırmacılar bir kişinin yanında var olan bir arşiv bulur; diğer zamanlarda, bilgileri arayıp bulur ve bir arşiv yaratır. Bu türden belgesel verilerin yerini tespit etmek ve ardından bilgileri değerlendirmek, kataloglamak ve düzenlemek muazzam bir iş olabilir. Görüşme ve belgesel veriler birlikte yaşam öyküsünün temelini oluşturur.

Saha Görüşmelerindeki Soru Türleri

Saha araştırmacıları bir saha görüşmesinde üç tür soru sorar: betimleyici, yapısal sorular ve zıtlık soruları. Hepsi aynı zamanda sorulur; ancak her bir tür, araştırma sürecinde farklı bir aşamada daha sık görülür (bkz. Şekil 13.6). Başlangıç aşamasında, betimleyici sorular sorun ve orta aşamada analiz başladıktan sonra soruların büyük bölümünü onlar oluşturmaya başlayana kadar yavaş yavaş yapısal sorular ekleyin. Zıtlık sorularını çalışmanın ortasında sorun ve onları sonunda diğer türlerin tümünden daha fazla sorana kadar artırın.[55]

Araştırmacı, ortamı incelemek ve üyeler hakkında bilgi edinmek için *betimleyici soru* sorar. Betimleyici sorular zaman ve mekân hakkında olabilir,

İmleyici Saha araştırması yerindeki bir kişinin konuşurken arada yaptığı gerçekte çok önemli bir olay ya da duyguya işaret eden gönderme.

Yaşam tarihi görüşmesi Bir kişinin kendi yaşamının tamamını anlattığı açık uçlu görüşmedir. Sözlü tarihin bir alt türü olarak görülebilir.

KUTU 13.6 Yaşam Tarihi ya da Yaşam Öyküsü Görüşmesi

Yaşam tarihi ya da yaşam öyküsü görüşmeleri genellikle kaydedilen, 60 ile 90 dakika arası süren çoğunlukla iki ile on tane açık uçlu görüşme içerir. Bu görüşmeler pek çok amaca hizmet eder. Öncelikle, kendisiyle görüşme yapılan bilgi verenin yaşam anılarını yeniden inşa etmesine yardımcı olabilir. Kişinin yaşam olaylarını bir anlatı öykü olarak yeniden anlatma ve hatırlamanın terapötik yararları olabilir ve kişisel bilgeliği yeni bir kuşağa geçirebilir. İkincisi, bu görüşmeler yaşam döngüsü, benlik geliştirme ve insanların olayları nasıl deneyimlediği hakkında yeni nitel veriler oluşturabilir ve bunlar arşivlenerek benzer verilere eklenebilir (örn. Güney Maine Üniversitesi'ndeki Yaşam Öyküleri Merkezi, böyle bir arşivdir). Üçüncüsü, yaşam öyküsü görüşmeleri görüşmeciye, başka birinin yaşamına derinlemesine bir bakış sağlayabilir. Bu, çoğu kez yakın bir kişisel ilişki oluşturan ve kişisel bütünlüğü geliştiren biçimlerde öz-düşünümü teşvik eden zenginleştirici bir deneyimdir. Sürecin basamakları şöyledir:

1. Araştırmacı artalan okumasıyla hazırlık yapar, kendi görüşme becerilerini rafine hale getirir, bilgi verenle bağlantıya geçer, görüşme için izin alır ve anonimlik sözü verir.
2. Araştırmacı ses veya görüntü kaydı yaparak bir dizi görüşme yürütür. Görüşmeci, bilgi veren biriyle ilgili herhangi önceki geçmiş ilişkisini askıya alır ve ona tamamen saygı duyar, her zaman bir başkasının söylediklerine içten ilgi gösterir. Açık uçlu sorular sorar, ancak esnektir ve hiçbir zaman bir soruyu dayatmaz. Görüşmeci bir rehber gibi davranır, öykülerden söz açılmasını sağlayacak bir soru soracağı zamanı bilir; yoğun bir dikkat gösterir ve tamamen yargılayıcılıktan uzak ve destekleyicidir. Çoğu zaman, görüşmeci anılar ve geçmiş duyguların uyanmasına yardımcı olmaları için fotoğraflar ya da nesneler sunar.
3. Araştırmacı, kaydedilen görüşmeleri dört aşamada yazıya döker: (a) her bir bantın bir özetini çıkarır; (b) çok az düzeltme (örn. cümleler, paragraflar vb. ekler) bulunan ve sahne talimatı (örn. kahkaha, öksürük, vb.) içeren kelimesi kelimesine bir yazıçevrim oluşturur; (c) bütün yazıçevrimi anlam netleştirmek için gözden geçirir, daha fazla düzeltme ve çok az yeniden düzenleme gerçekleştirir ve (d) bilgi verenin düzeltme ve değişiklikler için yazıçevrimi gözden geçirmesini sağlar.
4. Araştırmacı bilgi verene bir teşekkür notu yollar ve başlıca temalar üzerine bir yorum hazırlar ve/veya bir arşive gönderir.

Kaynak: Atkinson'dan (1998) uyarlanmıştır.

örneğin, "Banyo nerede?" "Teslimat kamyonu ne zaman geliyor?" "Pazartesi gecesi ne oldu?" Ayrıca, insanlar ve etkinlikler hakkında da olabilir: "Pencerenin önünde oturan kim?" "Enişteniz nasıl biri?" "Kabul töreni sırasında neler oluyor?" Nesneler hakkında olabilir: "Dekupaj testereyi ne zaman kullanıyorsunuz?" "Acil su sızıntısı işi olduğunda hangi aletleri yanınızda götürüyorsunuz?" Örnekler veya deneyimler hakkında sorular, betimleyici sorulardır, örneğin, "Bana mükemmel bir randevu örneği verebilir misiniz?" "Posta memuru olarak deneyimleriniz nelerdi?" Betimleyici sorular, farazi durumlar hakkında olabilir: "Eğer sınav esnasında bir öğrenci kitabını açarsa, nasıl davranırsınız?" Başka bir betimleyici soru türü, üyelere ortamın argosunu sorar: "Polise ne diyorsunuz?" (Cevap, "paparoz").

Araştırmacı, sahada zaman geçirdikten ve özellikle nüfuz alanı analiziyle (15. Bölümde tartışılıyor) verileri analiz etmeye başladıktan sonra *yapısal soru* kullanır.

Araştırmacı belirli saha olayları, durumları ve sohbetlerini kategorilere ayırarak düzenledikten sonra başlar. Örneğin, otoyoldaki bir kamyon mola yerindeki restoranda bir araştırmacının yaptığı gözlemler, çalışanların gayriresmî olarak kamyon mola yerinin müdavimi olan müşterileri sınıflandırdığını ortaya çıkarmıştır. Ön analizde, araştırmacı müşteri türlerinin kavramsal bir kategorisini oluşturur ve yapısal sorularla üyelerin kategorileri doğrulamasını sağlar.

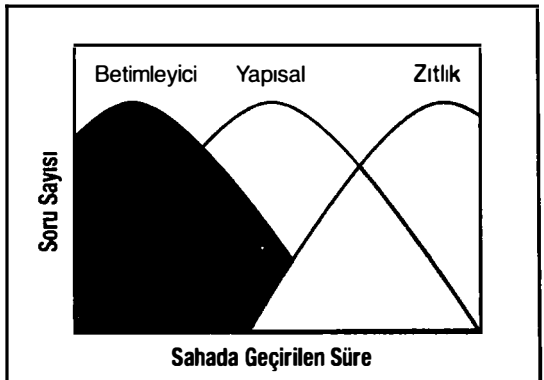
Yapısal soru yöneltmenin bir yolu, üyelere, bir kategoriye halihazırda araştırmacı tarafından belirlenmiş olan unsurlara ek olarak başka unsurların dahil olup olmadığını sormaktır. Örneğin, "Devamlı müşteriler, paketçiler, ihtiyaç molası verenler ve uzun yolcular dışında başka müşteri türleri de var mı?" Buna ek olarak, araştırmacı doğrulama ister: "Paketçi, hizmet ettiğiniz bir müşteri türü mü?" "... yapan bir müşteriye paketçi mi diyorsunuz?" "İhtiyaç molası veren bir müşterinin bir akşam yemeğinde üç tabak yediği olur mu?"

Zıtlık soruları, yapısal sorularla doğrulanan analize dayanır. Sorular, kategoriler içindeki veya arasındaki benzerlikler veya farklılıklara odaklanır ve araştırmacı üyelerden benzerlikler ve farklılıkları doğrulamalarını ister: "Anlaşılan buraya bir dizi farklı türde müşteri geliyor. Bazı müşterilere "devamlı müşteriler" ve ötekilere "ihtiyaç molası verenler" dediğinizi duydum. Bir devamlı müşteriyle ihtiyaç molası veren arasındaki benzerlikler nelerdir?" ya da "Bir uzun yolcu ile paketçi arasındaki fark, paketçinin bahşiş bırakmaması mı?" veya "İki tür müşteri yalnızca tuvaleti kullanmak için duruyor–kalabalık aileler ve yalnız bir erkek. Her ikisine de ihtiyaç molası verenler mi diyorsunuz?"

Bilgi Verenler

Saha araştırmasında bilgi veren ya da anahtar özne, bir saha araştırmacısının bir ilişki geliştirdiği ve saha hakkında bilgi veren ya da çeşitli şeyler anlatan bir üyedir.[56] Kimden iyi bilgi veren olur? İdeal bilgi verenin dört özelliği bulunur (bkz. Kutu 13.7).

Birkaç türde bilgi verenle görüşme yapabilirsiniz. Yararlı perspektifler sağlayan karşıt bilgi veren türleri arasında acemiler ve eskiler, olayların merkezindeki insanlar ve etkinliğin sınırın-

ŞEKİL 13.6 Saha Araştırması Görüşmelerinde Soru Türleri

dakiler, yakın zamanda statü değiştirenler (örn. terfi yoluyla) ve statik olanlar, üzgün ya da ihtiyaç sahibi kişiler ve mutlu ya da güvence sahibi kişiler, sorumlu lider ve emrindeki onu takip edenler. Farklı türlerde bilgi verenlerle görüşme yaparken karışık ve tutarsız mesajlara hazırlıklı olun.

Görüşme Bağlamı

Saha araştırmacıları, özel bir ofiste geçen bir sohbetin, kalabalık bir yemekhanede gerçekleşmeyeceğini bilir.[57] Çoğu kez, görüşmeler, kendini rahat hissetmesi için üyenin ev ortamında gerçekleşir. Bu her zaman en iyi yol değildir. Eğer bir üye meşgulse ya da mahremiyet yoksa, araştırmacı başka bir ortama (örn. restoran ya da üniversitedeki bir ofis) geçer.

Görüşmenin anlamı, *Gestalt*ı (yapı bütünlüğü), yani bir araştırmacıyla bir üyenin belirli bir bağlamdaki etkileşiminin tamamı tarafından biçimlendirilir. Ayrıca, araştırmacı sözlü olmayan iletişim biçimlerini (örn. omuz silkmeler, jestler, vb.) de not eder.

SAHADAN AYRILIŞ

Sahadaki çalışma birkaç haftadan başlayıp bir düzine yıl sürebilir.[58] Her durumda, sahadaki çalışma bir noktada sona erer. Bazı araştırmacılar, kuram oluşturma bittiğinde ya da bir kapanışa ulaştığında sonun doğal olarak geldiğini öne sürer; ötekiler, saha çalışmasının sona ermeden devam edebileceğini ve ilişkileri kesmek için kesin karar almanın gerektiğini düşünmektedir.

Deneyimle saha araştırmacıları, ilişkileri keserek sahadan çıkma sürecini öngörür. İlişkinin yoğunluğuna ve sahada geçirilen sürenin uzunluğuna bağlı olarak, süreç hem araştırmacı hem de üyeler için yıkıcı veya duygusal olarak acı verici

KUTU 13.7 Saha Araştırmasında İdeal Bilgi Veren

1. Kültüre tamamıyla aşina olan ve önemli olaylara tanık olabilecek konumdaki bilgi veren, iyi bir bilgi verendir. Kültürü yaşar, onun içinde soluk alır ve ortamdaki rutinlerle düşünmeksizin ilgilenir. Bireyin kültürde yıllar süren yakın deneyimi vardır; acemi değildir.
2. Birey, halen sahada yer almaktadır. Saha üzerine düşünmüş olan eski üyeler faydalı içgörüler sağlayabilir, ancak doğrudan olaylar içinde yer almaktan ne kadar uzak kalmış ise anılarını yeniden inşa etmiş olmaları olasılığı o kadar yüksektir.
3. Kişi, araştırmacıyla zaman geçirebilir. Görüşme yapma saatler sürebilir ve bazı üyeler kapsamlı görüşme yapmak için uygun olmayabilir.
4. Çözümleyici olmayan bireyler, daha iyi bilgi verenlerdir. Çözümleyici olmayan bir bilgi veren, yerel halk kuramına ya da pragmatik sağduyuya aşinadır ve onu kullanır. Bu, ortamı önceden analiz eden, medya ya da eğitimden gelen kategoriler kullanan çözümleyici üyenin tersidir. Sosyal bilim eğitimi görmüş üyeler bile çözümleyici olmayan biçimde yanıt vermeyi öğrenebilir, ancak bunun için eğitimlerini bir kenara bırakmaları ve üye perspektifini kullanmaları gerekir.

olabilir. Araştırmacı, sahadan ayrılırken yakın dostlukları sona erdirmenin duygusal acısını yaşayabilir. Ayrılmadan hemen önce ve sonra, suçluluk ve keder duyabilir. Kişisel ve duygusal olarak içiçe geçme nedeniyle bırakmayı zor bulabilir. Eğer sahadaki ilişki uzun ve yoğun olmuşsa ve saha araştırması yeri kendi yerel kültüründen farklıysa, araştırmacının kendi orijinal kültürel çevresinde rahat hissetmesi için aylarca süren bir alışma dönemi gerekebilir.

Proje doğal bir sona ulaştığı ve artık çok az yeni şey öğrenildiği için ya da dış etkenler son vermeyi dayattığı için (örn. görevin son bulması, kapıcıların araştırmacının çıkmasını buyurması, vb.) ayrılmaya karar verdiğiniz zaman, bir çıkış yöntemi seçin. Hızlı bir çıkışla (bir gün aniden geri dönmeyerek) ayrılabilir ya da ilişkiyi haftalar boyunca azaltarak yavaşça çekilebilirsiniz. Ayrıca üyelere nasıl söyleyeceğinize ve onları ne kadar önceden uyaracağınıza da karar vermeniz gerekir.

Çıkış süreci, belirli saha ortamına ve geliştirilen ilişkilere bağlıdır. Genel olarak, üyelerin bir süre önce öğrenmesine izin verin. Verilmiş olan bütün taahhütleri ve yapılmış pazarlıkları yerine getirmeniz ve temiz bir sayfa açarak ayrılmanız gerekir. Bazen, güle güle partisi ya da herkesle el sıkışmak gibi bir ritüel ya da tören, üyelere ayrılık sinyali vermeye yardımcı olur. Ayrılıştan sonra üyelerle arkadaşlığın sürdürülmesi de feminist araştırmacılar tarafından savunulmakta ve tercih edilmektedir.

Ayrılık üyelcri etkiler. Bazıları, yakın bir toplumsal ilişki son bulduğu için incinebilir ya da kendilerini reddedilmiş hissedebilir. Sizi tekrar sahaya çekmeye ve daha fazla üyeleştirmeye çalışarak tepki verebilir ya da öfkeli ve kızgın olabilirler. Sizin gerçekten bir yabancı olduğunuzun farkına vararak soğuk ve uzak hale gelebilirler. Her durumda, bağları koparma ve çıkış süreci tamamlanana kadar saha çalışması bitmez.

Odak Grupları

Odak grubu, insanlarla bir grup tartışması ortamında gayriresmî olarak "görüşme yapılan" özel bir nitel araştırma tekniğidir.[59] Odak grubu araştırması, geçtiğimiz 20 yılda hızla gelişmiştir. Prosedür, araştırmacının bir odaya bir toplantı başkanı eşliğinde birkaç meseleyi tartışmak üzere 6 ile 12 arası kişiyi toplaması şeklindedir. Çoğu odak grubu yaklaşık 90 dakika sürer. Toplantı başkanı, yönlendirici olmayacak ve bütün üyelerin serbest, açık tartışma yürütmesini kolaylaştıracak (tek bir kişinin tartışmaya hâkim olmasına izin vermeyecek) şekilde eğitilir. Grup üyelerinin homojen olması, ancak aralarında yakın arkadaşlar ya da akrabaların bulunmaması gerekir. Tipik bir çalışmada, araştırmacı dört ile altı ayrı grup kullanır. Odak grubu konuları arasında kamusal tutumlar (örn. ırk ilişkileri, işyerinde eşitlik), kişisel davranışlar (örn. AIDS'le başa çıkma), yeni bir ürün (örn. kahvaltılık gevrek) ya da politik bir aday yer alabilir. Araştırmacılar çoğu zaman odak gruplarını nicel araştırmayla

birleştirir ve prosedürün kendi özel güçlü yanları ve zaafları bulunur (bkz. Kutu 13.8).

Birkaç yıl önce, ebeveynler ve öğrencilerin neden bir özel liseye devam etmeyi seçtiği üzerine uygulamalı bir çalışma yürüttüm. Nicel tarama verileri toplamaya ek olarak, her biri 8 ile 10 arası lise öğrencisinden oluşan altı odak grubu oluşturdum. Eğitimli bir üniversite öğrencisi toplantı başkanı sorular sordu, grup üyelerinin yorumlarını aldı ve tek bir kişinin tartışmalara hâkim olmasına engel oldu. Altı grupta kız erkek karışıktı ve bir eğitim sınıfından ya da ardarda iki eğitim sınıfından (örn. birinci sınıf ve ikinci sınıflar) üyeler içeriyordu. Öğrenciler, liseye devam etme nedenlerini ve belirli etkenlerin önemli olup olmadığını tartıştı. Yaklaşık 45 dakika süren tartışmaları banta kaydetim ve sonra öğrencilerin karar alırken neyi önemli gördüğünü anlamak için bantları analiz ettim. Buna ek olarak, veriler tarama verilerini yorumlarken de yardımcı oldu.

SAHA ARAŞTIRMASINDA ETİK AÇMAZLAR

Saha araştırmacısının öteki insanların toplumsal yaşamlarına doğrudan kişisel olarak dahil olması, pek çok etik açmaz doğurur. Açmazlar, bir araştırmacı sahada tek başınayken ve ahlaki bir karar almak için çok az zamanı bulunduğunda ortaya çıkar. Sahaya girmeden önce genel etik meselelerin farkında olsa bile, sahada gözlem ve etkileşim sırasında beklenmedik biçimde ortaya çıkarlar. Saha araştırmasında beş etik meseleye bakacağız: aldatma, gizlilik, sapkınlarla ilişki, güçlü olanlar ve raporların yayımlanması.[60]

Aldatma

Aldatmadan kaynaklanan en çok tartışılan etik sorun, gizli ve açık saha araştırmasıyla ilgilidir.[61] Aldatma, saha araştırmasında birçok biçimde ortaya çıkar; araştırmacı gizli olabilir ya da sahte bir rol, isim ya da kimlik öne sürebilir ya da bir şekilde üyeleri yanlış yönlendirebilir. Bazıları bunu desteklemekte ve toplumsal yaşamın pek çok alanına girmek ve bu alanlara dair tam bilgi edinmek için zorunlu olarak görmektedir. Ötekiler, karşı çıkmakta ve araştırmacılarla toplum arasında güveni sarstığını ileri sürmektedir.[62] Ahlaki statüsü sorgulanabilir olmakla birlikte, ancak gizlilik içinde incelenebilecek olan bazı saha araştırması yerleri ya da etkinlikleri bulunmaktadır (bkz. 15. Bölüm).

Gizli araştırma, bir paravanı sürdürmenin zorluğu ve sürekli yakalanma korkusu nedeniyle hiçbir zaman tercih edilmez ve asla açık araştırmadan daha kolay değildir. Lofland ve Lofland'ın (1995:35) belirttiği gibi, "Doğal araştırmayla ilgili tüm diğer etik açmazlarda olduğu gibi, etik açıdan hassas, düşünceli ve bilgili incelemecinin, gizli araştırmanın haklı olup olmadığının en iyi yargıcı olduğuna inanıyoruz".

KUTU 13.8 Odak Gruplarının Avantajları ve Kısıtlamaları

AVANTAJLAR

- Doğal ortam, insanların görüşlerini/fikirlerini serbestçe ifade etmesine olanak verir.
- Marjinal toplumsal grupların üyeleri arasında açık yürekli ifadeler teşvik edilir.
- İnsanlar özellikle eyleme yönelik araştırma projelerinde, kendilerini yetkilendirilmiş hissetme eğilimi gösterir.
- Tarama araştırmacılarına, insanların tarama konularından nasıl bahsettiğine açılan bir pencere sağlanır.
- Nicel tarama sonuçlarının yorumlanması kolaylaşır.
- Katılımcılar birbirini sorgulayabilir ve yanıtlarını ötekilere açıklayabilir.

KISITLAMALAR

- Bir "kutuplaşma etkisi" vardır (grup tartışmasından sonra tutumlar daha koyu hale gelir).
- Bir odak grubu oturumunda yalnızca bir ya da birkaç konu tartışılabilir.
- Bir tartışma başkanı, grup üyelerinin açık, serbest ifadede bulunmasını bilmeden kısıtlayabilir.
- Odak grubu katılımcıları, bireysel görüşmelerde olduğundan daha az fikir üretir.
- Odak grubu çalışmalarında çalışma tasarımının/prosedürünün ayrıntıları nadiren belirtilir.
- Araştırmacılar, sadece-birey ve odak-grubu bağlamındaki yanıtlar arasında ortaya çıkan farkları uzlaştıramaz.

Gizlilik

Bir araştırmacı, sır olarak verilen mahrem bilgiler öğrenir. Verilerin gizliliğini korumaya dair ahlaki bir yükümlülüğü vardır. Buna, bilgileri sahadaki diğerlerinden gizlemek ve saha notlarında üyelerin isimlerini saklamak da dahildir. Bazen bir saha araştırmacısı bir araştırma raporunda bir kişinin sözlerini doğrudan alıntılayamaz. Bir strateji, kaynağı bir bilgi veren olarak belirtmek yerine, araştırmacının aynı şeyi söyleyen belgesel kanıt bulması ve bilgi kaynağı olarak belgeyi kullanmasıdır (örn. eski bir not, bir gazete makalesi, vb.).

Sapkınlarla İlişki

Yasadışı, ahlaksızca veya etik olmayan davranışlarda bulunan kişiler üzerine saha araştırması yürüten araştırmacılar, ek açmazlarla karşı karşıya kalır. Yasadışı etkinliği bilir ve bazen içinde yer alırlar. Fetterman (1989) bunu **suçlu bilgi** olarak adlandırmıştır. Bu türden bilgi, yalnızca kolluk kuvvetlerini değil, öteki saha araştırması yeri üyelerini de ilgilendirir. Araştırmacı, üyelerle güven ve yakın ilişki oluşturmakla kendi temel kişisel ahlaki standartlarını ihlal edecek kadar ilişkiye

Suçlu bilgi Bir araştırmacının, saha araştırması yerindeki insanların yaygın olarak bilinmeyen yasadışı, etik olmayan veya ahlaksızca eylemlerini öğrenmesiyle gerçekleşir.

girmemek arasında bir açmazla karşı karşıya kalır. Genellikle, araştırmacı sapkın üyelerle açık bir düzenleme yapar.

Güçlü Olanlar

Çoğu saha araştırmacısı, toplumda güç sahibi olmayanları (örn. sokakta yaşayanlar, yoksullar, çocuklar ve bürokratik kurumlarda alt düzey çalışanlar) inceler. Güçlü seçkinler kolaylıkla erişimi bloke edebilir ve etkili kapıcıları bulunur. Araştırmacılar, güçlü olanları görmezden geldikleri için eleştirilmektedir. Aynı zamanda, güçlü olanlar tarafından, daha az güçlü olanların lehine yanlı olmakla eleştirilmektedir. Becker (1970c), bunu **güvenilirlik hiyerarşisi** ile açıklamıştır; buna göre, güçsüz suçluları veya bir kurumdaki alt düzey rütbesizleri inceleyenler, yanlı olarak görülmekte, otorite sahipleri ise inanılır sayılmaktadır. Çoğu insan, kurumların tepesindeki ya da üstlerindekilerin, her şeyin nasıl olacağını tanımlama hakkı bulunduğu, daha geniş bir bakış açıları olduğu ve bir şeyi yapmaya uygun konumda bulunduklarını varsayar. Böylece, "bürokrasinin tarafını tutan sosyolog, yanlılık suçlamasından kurtulacaktır" (Becker, 1970c:20). Saha araştırmacıları daha az güçlü olanların dünyasının derinliklerine girdiği ve o bakış açısını anladığı zaman, nadiren duyulan bir perspektifi ifade ederler. Toplumun, aksi takdirde duyulmayacak olan kesimlerine ses verdikleri için yanlılıkla suçlanabilirler.

Saha Raporlarının Yayımlanması

Elde ettiğiniz ve raporunuzda belirttiğiniz mahrem bilgiler, gizlilik hakkı ve bilme hakkı arasında bir açmaz yaratır. Üyelerin sırlarını açığa vuramaz, gizliliği ihlal edemez veya itibarlarına zarar veremezsiniz. Ancak, eğer birini incitecek ya da ona zarar verecek hiçbir şeyi yayınlayamazsanız, öğrendikleriniz gizli kalacaktır, ve önemli ayrıntılar dışarıda bırakıldığı takdirde, ötekilerin rapora inanması zor olabilir.

Bazı araştırmacılar, üyelerden bir rapora bakarak doğruluğunu teyit etmeleri ve kendi portrelerinin yayımlanmış halini onaylamalarını istemeyi önermektedir. Marjinal gruplar için (örn. bağımlılar, fahişeler, kokainmanlar), bu mümkün olmayabilir; ancak araştırmacılar daima üye gizliliğine saygı duymalıdır. Diğer yandan, sansür ya da otosansür bir tehlike olabilir. Doğru; ancak pek övücü olmayan malzemenin ancak araştırmacının daha genel argümanları için zorunluysa yayımlanması, üzerinde uzlaşılan bir konum olabilir.[63]

Güvenilirlik hiyerarşisi Toplumun, görüşleri nadiren duyulan daha zayıf üyeleri hakkında bilgi edinen bir araştırmacının "yanlılık" ile suçlandığı ve güçlü insanların görüşlerinin, yüksek toplumsal statülerine dayanarak "yansız" olarak kabul edildiği durumlardır.

SONUÇ

Bu bölümde, saha araştırması ve saha araştırması sürecini öğrendiniz (bir yer seçme ve erişim kazanma, sahadaki ilişkiler, gözlem yapma ve veri toplama, ve saha görüşmesi). Saha araştırmacıları, veri analizi ve kuramlaştırmaya veri toplama aşamasında başlar.

Artık, saha araştırmasında, araştırmacının incelenenlerle doğrudan ilişki içinde olduğunu ve doğal bir ortamın içine gömüldüğünü söylemenin içerimlerini anlayabilirsiniz. Saha araştırması yapmanın çoğu kez araştırmacının duyguları, kişisel yaşamı ve benlik anlayışı üzerinde diğer araştırma türlerinden daha büyük bir etkisi vardır. Saha araştırması yürütmek zordur; ancak, toplumsal dünyanın başka türlü incelenemeyecek olan kısımlarını incelemenin bir yoludur.

İyi saha araştırması, becerilerin bir bileşimini gerektirir. Güçlü bir benlik anlayışına ek olarak, en iyi saha araştırmacıları, inanılmaz bir dinleme ve ayrıntıları özümseme yeteneği, muazzam sabır, ötekilere yönelik hassasiyet ve empati, üstün toplumsal beceriler, "kendi başına" çok hızlı düşünme yeteneği, insanlar/olaylar arasında altta yatan bağlantıları görme olanağı ve kendini yazıyla ifade etme üstün becerisine sahiptir.

Saha araştırması, araştırmacı, halihazırda etkileşimde bulunan küçük bir insan grubunu incelediğinde en güçlüdür. Mikro düzeydeki ya da küçük grupta yüzyüze etkileşim için değerlidir. Makro düzeydeki süreçler ve toplumsal yapılarla ilgileniliyorsa daha az etkilidir. Uzak geçmişte gerçekleşmiş olan olaylar ya da onyıllara yayılan süreçler için neredeyse yararsızdır. Sonraki bölümde tartışılan tarihsel-karşılaştırmalı araştırma, bu türden ilgileri incelemeye daha uygundur.

ANAHTAR TERİMLER

Analitik hatırlatma notları
Argo
Çıkarımı ayırma
Çiziktirilmiş notlar
Dış tutarlılık
Direnenler
Doğal tarih
Doğrudan gözlem notları
Ehliyetli içeriden kişi performansı
Ekolojik geçerlik
Erişim merdiveni
Etnografya
Kabul edilebilir ehliyetsiz
Kapıcı
Kırma deneyi
Natüralizm
Odak grubu
Odaksızlaşma
Ön sayfa
Paravanlar
Saha araştırması yeri
Suçlu bilgi
Toplumsal aksama
Toplumsal araştırmayı normalleştirme

Etnometodoloji	Üye geçerliği
Güvenilirlik hiyerarşisi	Yabancılık tutumu
İç tutarlılık	Yaşam tarihi görüşmesi
İlgili görünme	Yerlileşme
İmleyici	Yoğun betimleme

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Chicago okulunun gelişimindeki başlıca iki aşama hangileriydi ve gazeteci tarzı ve antropolojik modeller nedir?
2. "Yöntembilimsel pragmatist" saha araştırmacısının yaptığı 10 şeyden 5'ini belirtin.
3. Bir saha araştırmacısı için saha çalışmasına başlamadan önce literatürü okumak neden önemlidir? Bunun odaksızlaşmayla ilişkisi nasıldır?
4. Yeni başlayan bir saha araştırmacısı için bir saha araştırması yerini iyi kılan özellikleri belirtin.
5. "Benliğin sunumu" bir saha araştırmacısının çalışmasını nasıl etkiler?
6. Yabancılık tutumu nedir ve neden önemlidir?
7. Sahadaki rolleri seçerken göz önüne alınması gerekenler nelerdir ve araştırmacı bağlılığının derecesi nasıl değişebilir?
8. Nitelikli saha araştırması verileri sağlamanın üç yolunu belirtin.
9. Saha araştırması ve tarama araştırması görüşmesi arasındaki ve saha görüşmesiyle dostça bir sohbet arasındaki farkları karşılaştırın.
10. Saha notlarının farklı türleri ya da düzeyleri nelerdir ve her biri hangi amaca hizmet eder?

NOTLAR

1. Bkz. Lofland ve Lofland (1995:6, 18-19).
2. Bu yerler ya da konularla ilgili çalışmalar için, bkz. Neuman (2000:345-346). Çocuklar ya da okullarla ilgili çalışmalar için, bkz. Corsaro (1994), Corsaro ve Molinari (2000), Eder (1995), Eder ve Kinney (1995), Kelle (2000) ve Mertcn (1999). Evsiz insanlarla ilgili çalışmalar için, bkz. Lankenau (1999) ve kadın striptizciler ile ilgili çalışmalar için bkz. Wood (2000).
3. Saha araştırmasının artalanı için, bkz. Adler ve Adler (1987:8-35), Burgess (1982a), Douglas (1976:39-54), Holy (1984) ve Wax (1971:21-41). Chicago okulu üzerine bkz. Blumer (1984) ve Faris (1967).
4. Etnografya, Agar (1986), Franke (1983), Hammersley ve Atkinson (1983), Sanday (1983) ve Spradley (1979a:3-12; 1979b:3-16) içinde tanımlanmaktadır.
5. "Yoğun betimleme" ile ilgili olarak bkz. Geertz (1973, 1979). Ayrıca ek tartışma için bkz. Denzin (1989:159-160).
6. Etnometodoloji ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Cicourel (1964), Denzin (1970), Leiter (1980), Mehan ve Wood (1975) ve Turner (1974). Ayrıca saha araştırmasıyla etnometodoloji arasındaki

ilişki üzerine bkz. Emerson (1981:357-359) ve Lester ve Hadden (1980). Garfinkel (1974a), *etnometodoloji* teriminin kökenlerini tartışmıştır.

7. Farklı kültürlerin uyuşmazlığından kaynaklanan yanlış anlamalar, sık rastlanan bir temadır.

8. Saha araştırması ve natüralizmle ilgili genel bir tartışma için bkz. Adler ve Adler (1991) Georges ve Jones (1980), Holy (1984) ve Pearsall (1970). Birbirine karşıt saha araştırması türleri için bkz. Clammer (1984), Gonor (1977), Holstein ve Gubrium (1994), Morse (1994), Schwandt (1994) ve Strauss ve Corbin (1994).

9. Bkz. Georges ve Jones (1980:21-42) ve Lofland ve Lofland (1995:11-15).

10. Odaksızlaşma, Johnson (1975:65-66) içinde tartışılmaktadır.

11. Marjinal hissetme üzerine bkz. Lofland (1976:13-23) ve Shaffir ve meslektaşları (1980:18-20).

12. Bkz. Adler ve Adler (1987:67-78).

13. Bkz. Hammersley ve Atkinson (1983:42-45) ve Lofland ve Lofland (1995:16-30).

14. Yahudi araştırmacılar Hıristiyanları (Kleinman, 1980); Beyazlar, Afrika kökenli Amerikalıları (Liebow, 1967) incelemiş ve yetişkin araştırmacılar, gençlerle samimiyet kurmuştur (Fine, 1987. Fine ve Glassner, 1979; Thorne ve Luria 1986). Ayrıca saha araştırmasında ırk, cinsiyet ve yaşın rolü üzerine bkz. Eichler (1988), Hunt (1989) ve Wax (1989).

15. Bkz. Douglas ve Rasmussen (1977) ve Yancey ve Rainwater (1970).

16. Roy (1970), ABD'nin güneyindeki sendika örgütlenmesi üzerine çalışmasına dayanarak "Ernie Pyle" rolünü savunmuştur. II. Dünya Savaşındaki bir savaş muhabirinin adını taşıyan bu rolde, araştırmacı, bir tür gözlemci olarak katılımcı sıfatıyla "askerî birliklerle birlikte gider." Trice (1970), dışarıdan biri rolünün avantajlarını tartışmıştır. Schwartz ve Schwartz (1969), çeşitli rollere değinmiştir.

17. Kapıcılar ve erişim üzerine daha fazla bilgi için bkz. Beck (1970:11-29), Bogdan ve Taylor (1975:30-32) ve Wax (1971:367).

18. Gray'den (1980:311) uyarlanmıştır. Ayrıca bkz. Hicks (1984) ve Schatzman ve Strauss (1973:58-63).

19. Sahada müzakere etme, Gans (1982), Johnson (1975:58-59, 76-77) ve Schatzman ve Strauss (1973:22-23) içinde tartışılmaktadır.

20. Sapkın grupların bulunduğu saha araştırması yerlerine giriş ve erişim kazanma ile ilgili olarak, bkz. Becker (1970a:31-38), Hammersley ve Atkinson (1983:54-76), Lofland ve Lofland (1995:31-41) ve West (1980). Seçkinlere erişim, Hoffman (1980) tarafından tartışılmaktadır.

21. Bkz. Lofland ve Lofland (1995:12).

22. Saha ortamlarındaki roller üzerine daha fazla bilgi için, bkz. Barnes (1970:241-244), Emerson (1981:364), Hammersley ve Atkinson (1983:88-104), Warren ve Rasmussen (1977) ve Wax (1979). Giyim hakkında, bkz. Bogdan ve Taylor (1975:45) ve Douglas (1976).

23. Bkz. Strauss (1987:10-11).

24. Bkz. Georges ve Jones (1980:105-133) ve Johnson (1975:159). Clarke (1975), saha araştırmasında bunu tanımanın mutlaka "öznelcilik" anlamına gelmediğini belirtmiştir.

25. Saha araştırmasında "yabancılık" üzerine bkz. Gurevitch (1988), Hammersley ve Atkinson (1983) ve Schatzman ve Strauss (1973:53).

26. Sabırlı, kibar ve düşünceli olmayla ilgili olarak bkz. Douglas (1976), Emerson (1981:367-368) ve Johnson (1975:124-129).

27. Bkz. Wax (1971:13).

28. Saha araştırmasında doğuştan gelen statü (ve özelde cinsiyet) ile ilgili tartışmalar için, bkz. Adler ve Adler (1987), Ardener (1984), Ayella (1993), Denzin (1989:116-118), Douglas (1976), Easterday ve çalışma arkadaşları (1982), Edwards (1993), Lofland ve Lofland (1995:23) ve Van

Maanen (1982).

9. Bkz. Gans (1982), Goward (1984b) ve Van Maanen (1983b:282-286).

10. Bkz. Douglas (1976:216) ve Corsino (1987).

11. "Normalleştirme" ile ilgili tartışma için, bkz. Gans (1982:57-59), Georges ve Jones (1980:43-64), Hammersley ve Atkinson (1983:70-76), Harkens ve Warren (1993), Johnson (1975) ve Wax (1971). Mann (1970), üyelere bir araştırmacının rolünün nasıl öğretilebileceğini tartışmıştır.

12. Kabul edilebilir ehliyetsiz ya da öğrenici rolü, Bogdan ve Taylor (1975:46), Douglas (1976), Hammersley ve Atkinson (1983:92-94), Lofland ve Lofland (1995:56), ve Schatman ve Strauss (1973:25) içinde tartışılmaktadır.

13. Karşı cinsle gerilim üzerine bir tartışma için bkz. Warren ve Rasmussen (1977).

14. Ayrıca bkz. Adler ve Adler (1987:40-42), Bogdan ve Taylor (1975:35-37), Douglas (1976) ve Gray (1980:321).

15. Bkz. Bogdan ve Taylor (1975:50-51), Lofland ve Lofland (1995:57-58), Shupe ve Bromley (1980) ve Wax (1971).

16. Bkz. Johnson (1975:105-108).

17. Argo ile ilgili olarak bkz. Becker ve Geer (1970), Spradley (1979a, 1979b), ve Schatzman ve Strauss (1973).

18. Veri kaydetme ve düzenleme ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Bogdan ve Taylor (1975:60-73), Hammersley ve Atkinson (1983:144-173), ve Kirk ve Miller (1986:49-59).

19. Çıkarım ile ilgili olarak bkz. Schatzman ve Strauss (1973:39).

20. Saha araştırmasında haritalar ile ilgili olarak bkz. Denzin (1989:87), Lofland ve Lofland (1995:197-201), Schatzman ve Strauss (1973:34-36) ve Stimson (1986).

21. Saha araştırmasında bant kaydı üzerine daha fazla bilgi için bkz. Albrecht (1985), Bogdan ve Taylor (1975:109), Denzin (1989:210-233) ve Jackson (1987).

22. Saha görüşmeleri notları için bkz. Burgess (1982b), Lofland ve Lofland (1995:89-98) ve Spradley (1979a, 1979b).

23. Veri niteliğiyle ilgili ek tartışma için bkz. Becker (1970b), Dean ve Whyte (1969), Douglas (1976:7), Kirk ve Miller (1986) ve McCall (1969).

24. Douglas (1976:115), doğal ortamların ayrıntılı gözlemleriyle "yalan" söylemenin "somut sayılarla" yalan söylemekten daha zor olduğunu ileri sürmüştür.

25. Douglas'tan (1976:56-104) uyarlanmıştır.

26. Bkz. Bloor (1983) ve Douglas (1976:56-104).

27. Saha araştırmasında geçerlik üzerine daha fazla bilgi için, bkz. Briggs (1986:24), Bogdan ve Taylor (1975), Douglas (1976), Emerson (1981:361-363) ve Sanjek (1990).

28. Odaklanma ile ilgili olarak bkz. Lofland (1976) ve Lofland ve Lofland (1995:99-116). Ayrıca Spradley (1979b:100-111) içinde de yararlı tartışmalar yer almaktadır.

29. Saha araştırmasında örnekleme ile ilgili olarak bkz. Denzin (1989:71-73, 86-92), Glaser ve Stauss (1967), Hammersley ve Atkinson (1983:45-53), Honigmann (1982) ve Weiss (1994:25-29).

30. Saha görüşmesi yapmayla ilgili tartışma, Banaka (1971), Bogdan ve Taylor (1975:95-124), Briggs (1986), Burgess (1982c), Denzin (1989:103-120), Douglas (1985), Lofland ve Lofland (1995:78-88), Spradley (1979a) ve Whyte (1982) içinde bulunabilir.

31. Bkz. Fontana ve Frey (1994).

32. Sohbetlerle karşılaştırma ile ilgili daha fazla bilgi için, bkz. Briggs (1986:11), Spradley (1979a:56-68) ve Weiss (1994:8).

33. Bkz. Weiss (1994:78).

34. Yaşam öyküsü görüşmeleri ile ilgili olarak bkz. Atkinson (1998), Denzin (1989:182-209), Nash

ve McCurdy (1989), Smith (1994) ve Tagg (1985).

55. Soru türleri, Spradley'den (1979a, 1979b) uyarlanmıştır.

56. Saha araştırmasında bilgi verenler, Dean ve çalışma arkadaşları (1969), Kemp ve Ellen (1984), Schatzman ve Strauss (1973), Spradley (1979:46-54) ve Whyte (1982) içinde tartışılmaktadır.

57. Görüşme bağlamları, Hammersley ve Atkinson (1983:112-126) ve Schatzman ve Strauss (1973:83-87) içinde tartışılmaktadır. Briggs (1986), geleneksel olmayan nüfuslar ve kadınların, yapılandırılmamış görüşmelerde daha iyi iletişimde bulunduğunu ileri sürmüştür.

58. Altheide (1980), Bogdan ve Taylor (1975:75-76), Lofland ve Lofland (1995:61), Maines ve meslektaşları (1980) ve Roadburg (1980), sahadan ayrılışı tartışmaktadır.

59. Odak gruplarıyla ilgili bir tartışma için, bkz. Bischoping ve Dykema (1999), Churchill (1983:179-184), Krueger (1988), Labaw (1980:54-58) ve Morgan (1996).

60. Bkz. Lofland ve Lofland (1995:26, 63, 75, 168-177), Miles ve Huberman (1994:288-297) ve Punch (1986).

61. Gizli, hassas çalışma, Ayella (1993), Edwards (1993) ve Mitchell (1993) içinde tartışılmaktadır.

62. Bkz. Douglas (1976), Erikson (1970) ve Johnson (1975).

63. Saha araştırması sonuçlarının yayımlanması ile ilgili olarak bkz. Barnes (1970), Becker (1969), Fichter ve Kolb (1970), Goward (1984a), Lofland ve Lofland (1995:204-230), Miles ve Huberman (1994:298-307) ve Wolcott (1994).

XIV. BÖLÜM
TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMA

TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMANIN KISA TARİHİ

TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMAYA UYGUN ARAŞTIRMA SORULARI

TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMANIN MANTIĞI

- Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırma ve Nicel Araştırmanın Mantığı
- Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırma ve Yorumlayıcı Araştırmanın Mantığı
- Ayrı Bir Tarihsel Karşılaştırmalı Yaklaşım

TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMA PROJESİNİN BASAMAKLARI

- Araştırma Nesnesinin Kavramlaştırılması
- Kanıtların Saptanması
- Kanıtların Niteliğinin Değerlendirilmesi
- Kanıtların Düzenlenmesi
- Sentez Oluşturma
- Rapor Yazma

TARİHSEL BAĞLAMDA VERİ VE KANITLAR

- Tarihsel Kanıt Türleri
- İkincil Kaynaklarla Araştırma
- Birincil Kaynaklarla Araştırma

KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMA

- Karşılaştırmalı Araştırma Türleri
- Karşılaştırılan Birimler
- Kültürler Arası Araştırma Verileri
- Batı Kültürel Yanlılığı

TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMADA EŞDEĞERLİK

- Eşdeğerliğin Önemi
- Eşdeğerlik Türleri

ETİK

SONUÇ

Sosyolojik açıklama, zorunlu olarak tarihseldir. Dolayısıyla, tarihsel sosyoloji, sosyolojinin özel bir türü değildir; disiplinin özüdür.
– Philip Abrams, *Historical Sociology* (Tarihsel Sosyoloji), s. 2

Karşılaştırmalar olmaksızın düşünme düşünülemez. Karşılaştırmaların yokluğunda, bütün bilimsel düşünce ve bilimsel araştırmanın tümü de aynı şekilde. Örtük olsun, açık olsun, karşılaştırmaların sosyal bilimcilerin çalışmalarına hâkim olmasına, ve baştan beri böyle olmasına kimse şaşırmamalıdır.
– Guy Swanson, "Frameworks for Comparative Research" (Karşılaştırmalı Açıklama için Çerçeveler), s. 145

Başlıca toplumsal süreçlere dair sosyal bilimsel açıklamalar –terörizm, bir ulusun savaşa girmesi, artan yoksulluk, eşitsizlik kaynakları, artan göçmenlik oranları, kentsel çürüme-, tarihsel ve karşılaştırmalı araştırma kullanan çalışmalara dayanır. Buna ek olarak, tarihsel karşılaştırmalı (TK) araştırma (karşılaştırmalı tarihsel olarak da adlandırılır), öteki araştırma biçimlerinde bulunan pek çok yöntembilimsel soruna netlik de getirir, ve araştırmacılar onu toplumsal araştırmada pek çok heyecan verici soruyu ele almak için kullanır. Bununla birlikte, öğrenciler bazen tarihsel karşılaştırmalı çalışmaları anlaşılması güç bulmaktadır, bu tür çalışmalar karmaşık istatistikler kullanmayıp yalnızca sözcükler ya da haritalar içerdiği zaman bile. Sebep, TK araştırma ile incelenen başlıkların, çoğu öğrencinin gündelik deneyimlerinin dışında olması olabilir; özellikle de tek dilli ve tek kültürlü iseler, yani, yalnızca kendi dilleri ve kültürlerine aşina ya da tarih alanında somut bir artalandan yoksunsalar. Buna ek olarak, temel araştırmacılar, uygulamalı araştırmacılardan daha çok, tarihsel karşılaştırmalı araştırma kullanır. Bunun nedeni, uzun dönemler boyunca ve toplumlar arasında süreçleri açığa çıkarabilmesi ve genel kuramda pek çok merkezî meseleye işaret etmesidir (Mahoney, 2004b). Bu, TK araştırmayı temel bilginin genişlemesi için son derece önemli kılar; ancak sosyal bilim bilgisini yeni yeni edinmeye başlayan öğrenciler, bunun katkılarını henüz anlayamayabilir.

On dokuzuncu yüzyılda sosyal bilimleri kuran Emile Durkheim, Karl Marx ve Max Weber gibi klasik toplumsal düşünürler, tarihsel ve karşılaştırmalı bir yöntem kullanmıştır. Bu yöntem, sosyolojinin pek çok alanında (örn. toplumsal değişim, politik sosyoloji, toplumsal hareketler ve toplumsal katmanlaşma) kapsamlı olarak kullanılmaktadır ve birçok başkasında da uygulanmıştır (örn. din, kriminoloji, cinsiyet meseleleri, ırk ilişkileri ve aile). Toplumsal araştırmanın büyük bölümü tek bir ülkedeki mevcut toplumsal yaşama odaklandığı halde, tarihsel ve/veya karşılaştırmalı çalışmalar, son yıllarda daha fazla yaygınlaşmıştır.

TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMANIN KISA TARİHİ

Sosyolojinin on dokuzuncu yüzyıldaki kurucuları, tarihsel karşılaştırmalı (TK) araştırma yürütmüş, sosyoloji, tarih, siyaset bilimi ve ekonomiyi harmanlamıştır. I. Dünya Savaşı sıralarında başlayarak, sosyal bilimler ayrıldıkça tarihsel karşılaştırmalı araştırma düşüşe geçti. Karşılaştırmalı araştırma gittikçe daha çok antropologlar tarafından, tarihsel araştırma tarihçiler tarafından yürütülür oldu. Sosyologlar, I. Dünya Savaşı ile 1950'ler arasında çok az tarihsel karşılaştırmalı araştırma yürüttü. Ancak birkaç istisna bulunuyordu. Marc Bloch, George Homans, Robert Merton ve Karl Polanyi, büyük etkisi olan TK çalışmalar üretti.[1]

Karşılaştırmalı araştırmaya yönelik akademik ilgi, II. Dünya Savaşından sonra, uluslararası iletişimin gelişmesi, sömürge imparatorluklarının parçalanması ve ABD'nin dünya liderliği rolü ile birlikte arttı. 1950'ler boyunca az sayıda büyük önemde TK çalışması ortaya çıktı.[2]

Pek çok etken, TK araştırmasına geri dönüşü teşvik etti. Öncelikle, bazı tarihçiler (örn. Lee Benson, Robert W. Fogel, Richart Jensen, Stephen Thernstrom), tarihle sosyal bilimler arasındaki değiş tokuşu artırarak sosyal bilimden nicel teknikler ithal etti. Hareketlilik, demiryollarının gelişmesi ve oy kullanma ile ilgili istatistiksel çalışmalar, tarihçilere nicel verilerin gücünü gösterdi ve nicel araştırmacılara, teknikleriyle ele alabilecekleri yeni sorular verdi. İkincisi, ABD'den tarama teknikleri ithal edildi ve farklı ulusları incelemek için kullanıldı. Nicel teknikleri uluslararasındagenellemeler yapmak için kullanma girişimlerinden, yeni yöntembilimsel meseleler ve sorular doğdu.

Üçüncüsü, Max Weber ve Karl Marx'ın tarihsel karşılaştırmalı çalışmaları çevrildi ve ilk kez İngilizce okunabilir hale geldi. "Weber'in çevrilmesinin 1960-larda tarih yazımı üzerindeki etkisi, büyük olasılıkla sosyal bilimlerden gelen başka herhangi bir etkiden çok daha fazladır" (Stone, 1987:13). Dördüncüsü, önemli kuramsal ilerlemeler kaydeden pek çok TK çalışma ortaya çıktı.[3] 1970'lerde, TK araştırma yürütmenin yolları üzerine pek çok yeni model ortaya çıktı.[4]

TK, 1980'lerde son derece önemli bir güç haline geldi. 1983'te, Amerikan Sosyoloji Derneği'nde (ASA) ona bir bölüm ayrıldı. ASA'ya hitaben yaptığı başkanlık konuşmasında, Melvin Kohn (1987), 1930'larda neredeyse terk edildikten sonra uluslararasında karşılaştırmalı araştırmanın bir canlanma yaşadığını belirtmiştir. Hunt (1989:1) şöyle belirtmiştir: "Tarihsel sosyoloji, sosyolojinin en önemli ve belki de en hızlı büyüyen alt dallarından biri haline gelmiştir". Önde gelen akademik dergilerde tarihsel karşılaştırmalı araştırmanın çeşitli biçimlerini kullanan makaleler çıktı. Örneğin, 1990 yılından sonra ABD'deki en prestijli sosyoloji dergilerinde yayımlanan makalelerin yaklaşık yüzde 40'ı bir anlamda tarihsel ya da karşılaştırmalıydı.[5]

TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMAYA UYGUN ARAŞTIRMA SORULARI

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, büyük soruları ele almak için güçlü bir yöntemdir. Büyük toplumsal değişim nasıl gerçekleşti? Hangi temel özellikler çoğu toplumda ortaktır? Niçin mevcut toplumsal düzenlemeler bazı toplumlarda belirli bir biçim alıyor da ötekilerde almıyor? Örneğin, tarihsel karşılaştırmalı araştırmacılar, Çin, Fransa ve Rusya'da toplumsal devrimlere neden olanın ne olduğu (Skocpol, 1979); tıp gibi başlıca toplumsal kurumların iki yüzyıl boyunca nasıl geliştiği ve değiştiği (Starr, 1982); çocuklara verilen değerle ilgili düşünceler gibi bazı temel nitelikte sosyal ilişkilerin değiştiği (Zelizer, 1985); ABD'de yaşlıların bakımına yönelik kamu politikasının neden başka bir yönde değil de bu yönde geliştiği (Quadagno, 1988); ve ABD'de daha fazla eşitlik ve demokrasiyi savunan kitlesel bir politik hareketin başarısızlığına neyin neden olduğu (McNall, 1988) ile ilgili soruları ele almıştır.[6]

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, belirli bir sonuca yol açan (örn. iç savaş) toplumsal etkenlerin bileşimlerini incelemeye uygundur. Ayrıca toplumlar arasında nelerin ortak ve nelerin benzersiz olduğunu görmek ve uzun vadeli toplumsal değişimi incelemek için bütün toplumsal sistemleri karşılaştırmak amacına da uygundur. Bir TK araştırmacısı, yararlı olduğunu örneklerle göstermek için bir kuramı belirli durumlara uygulayabilir. Örneğin, eğer Fransa'da son derece merkezîleşmiş iktidar ve yüksek oranda politik tatminsizlik bulunurken ABD, hem merkezîleşmiş iktidar hem de politik tatminsizlik açısından düşük seviyedeyse, bir araştırmacı merkezîleşmiş iktidar ve tatminsizliği ilişkilendiren bir nedensel açıklama oluşturmaya başlayabilir. Bir ülkede iktidarın merkezîleşmesi ve tatminsizlik konusunda zaman içinde gerçekleşen değişiklikler, nedensel bağlantıları doğrulayabilir.[7]

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, kavramsallaştırma ve kuram oluşturmayı güçlendirebilir. Tarihsel olaylara veya farklı kültürel bağlamlara bakarak, bir araştırmacı yeni kavramlar üretebilir ve perspektiflerini genişletebilir. Kavramların tek bir tarihsel zaman ya da tek bir kültürle sınırlanması olasılığı daha düşüktür. Genel kavramlar belirli kültürel ve tarihsel bağlamlarda yaşayan insanların deneyimlerine dayandırılabilir.[8]

TK çalışmalarını okurken karşılaşılan bir zorluk, onları tam olarak anlamak için geçmişe veya öteki kültürlere dair bilgi sahibi olmanın gerekmesidir. Bilgileri yalnızca kendi kültürleri veya şimdiki zamanla sınırlı olan okurlar, TK çalışmaları veya klasik kuramcıları anlamakta zorlanabilir. Örneğin, Karl Marx'ın yazdığı sırada dünyayı ve feodal Avrupa koşullarını bilmeden, "Komünist Manifesto"yu anlamak zordur. O sırada ve orada, serfler büyük baskı altında yaşıyordu. Feodal toplumda kentlerde kasta dayalı giyim kodları ve serfleri, ürünlerinin büyük bir yüzdesini derebeylerine vermeye zorlayan bir kölelik sistemi bulunuyordu. Tek Kilisenin geniş

toprakları vardı ve aristokrasi, derebeyleri ve Kilise arasında sıkı aile bağları bulunuyordu. Modern okuyucular, "ademkoşullar o kadar kötüydü, serfler neden kaçmıyordu?" diye sorabilir. Yanıt, serflerin Avrupa ormanlarında kökler, yabani meyvelerle ve avlanarak hayatta kalma şansının çok az olduğunu anlamayı gerektirir. Ayrıca, kimse kendilerine sığınan kaçak bir serfe yardım etmezdi; çünkü geleneksel toplumlar yabancılara kucak açmayıp, aksine onlardan korkuyordu. Klasik kuramcıların TK çalışmalarını anlamak için "neyi kendi dönemlerinin özelliği olarak verili kabul ettiklerini ve geçmişe yönelik yorumlarını anlamak gerekir" (Tuchman, 1994:310).

TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMANIN MANTIĞI

TK araştırmada terimlere dair kafa karışıklığı hâkimdir. Araştırmacılar yaptıkları şeyi tarihsel, karşılaştırmalı ya da tarihsel karşılaştırmalı olarak adlandırmakta, ancak farklı şeyleri kastetmektedir. Kilit soru şudur: Ayrı bir tarihsel karşılaştırmalı yöntem ve mantık bulunuyor mu, yoksa yalnızca geçmişte ya da birçok toplumda toplumsal yaşamı inceleyen toplumsal araştırma mı var?

Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırma ve Nicel Araştırmanın Mantığı

Nicel ve Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırmanın Karşılaştırması. Kafa karışıklığının kaynaklarından biri, bazı TK araştırmacıların tarihsel veya karşılaştırmalı konuları incelcmek için pozitivist, nicel bir yaklaşım kullanmasıdır. Ötekiler nitel, yorumlayıcı veya eleştirel yaklaşımlara dayanır. Ragin ve Zaret'e (1983) göre, TK araştırmasına dönük Durkheimcı (ya da pozitivist) bir yaklaşım ve Weberci (ya da yorumlayıcı) bir yaklaşım, farklı mantıklar kullanır.[9]

Bu kafa karışıklığı Øycn (1997:7) tarafından özetlenmektedir:

> *Karşılaştırmalı araştırmanın farklı türlerini ayırt etmek için gerekli terimler çok fazladır ve pek kesin değildir. Ülkeler arası, uluslararası, toplumlar arası, sistemler arası, kurumlar arası gibi kavramların yanı sıra, ulus ötesi, toplum ötesi, kültür ötesi gibileri ve makro düzeyde karşılaştırmalar, hem genel olarak karşılaştırmalı araştırmayla eş anlamlı, hem de özel karşılaştırma türlerine işaret ediyor olarak kullanılmaktadır.*

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, üç boyutta düzenlenebilir. Birincisi, araştırmacı tek bir ulusta ya da küçük bir uluslar kümesinde olanlara mı odaklanıyor, yoksa pek çok ulusu inceleme girişiminde mi bulunuyor? İkincisi, araştırmacının zamanla ya da tarihle ilişkisi nasıl? Geçmişte tek bir döneme mi odaklanıyor, uzun yıllar boyunca gerçekleşen olayları mı inceliyor, yoksa şimdiki zamanı ya da yakın dönemi

mi araştırıyor? Son olarak, araştırmacı temelde nicel verilere mi yoksa nitel verilere mi dayanıyor? Bu üç boyutu çapraz sınıflandırırsak, mantıksal olarak olası 18 TK araştırması türünün yer aldığı bir tipoloji elde ederiz (bkz. Tablo 14.1). TK araştırmayı neyin oluşturduğu konusunda bu kadar çok kafa karışıklığı yaşanmasına şaşmamak gerek.

Toplumsal araştırmanın çoğu 1, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 15 ve 16. kutularda yer alıyor. Bu, tek ulus sütununun tümünü kapsamaktadır.

Çoğu TK araştırma çalışması, uzun bir dönem boyunca evrensel ya da evrensele yakın süreçleri, yani tüm insan toplumlarında ya da en azından başlıca toplum türlerinden birinde (son derece endüstriyel, tarımsal) işleyen toplumsal süreçler ya da ilişkileri belirlemeye çalışır (Ember ve Ember, 2001). Sadece bir toplumu ya da kısa bir süreyi kapsayan verileri ele alan çalışmalar, sınırlı biçimde genellenebilir ve bu tür verilere dayalı bir açıklamanın yalnızca o tek toplumda mı geçerli olduğunu, yoksa çoğu insan toplumunda mı bulunduğunu ya da zamanda tek bir noktaya özel mi, yoksa tarihte bir dönem boyunca geçerli mi olduğunu güvenilir biçimde söyleyemeyiz.

Örneğin, bir çalışma, ekonomik eşitsizliğin Avustralya'daki büyük kentlerde 2005 yılında mülkiyete yönelik daha yüksek suç oranıyla ilintili olduğunu bulabilir. Bunun, yirmi birinci yüzyılın başında Avustralya'ya özgü bir şey olup olmadığını bilmiyoruz. Eğer ekonomik eşitsizlik ve suç oranlarının Avustralya, ABD, Büyük Britanya ve Kanada kentlerinde birbiriyle son derece ilintili olduğunu bulursak, bulgularımız çok daha güçlüdür. Eğer bu bağıntının 1950'lerde ve 1980'lerde de geçerli olduğunu bulursak, bu da daha genellenebilir olur. Karşılaştırma kümesi hâlâ yakın tarihsel dönemde Anglo kültürüne sahip İngilizce konuşulan sanayileşmiş uluslarla sınırlıdır. Eğer Brezilya, Mısır, Fransa, Türkiye ve Güney Kore'yi de ekleyebilirsek ve 1900'e geri gidip aynı ilişkiyi bulabilirsek, genelleme çok daha fazla güçlenmiş olur.

Bazı araştırmacılar dünyadaki 170 ulusun çoğu ile ilgili veriler elde etmeye çalışır; Beckfield'ın (2003) 90 ulusu ele alan eşitsizlik araştırması, Schofer'in (2004) dünyada bilimin yayılması

TABLO 14.1 Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırmanın Mantıksal Olarak Olası Türleri

ZAMAN BOYUTU VE VERİ TÜRÜ	KARŞILAŞTIRMALI BOYUT: Tek Ulus*	Birkaç Ulus	Birçok Ulus
Geçmişte Bir Zaman			
Nicel	1	2	3
Nitel	4	5	6
Zaman İçinde			
Nicel	7	8	9
Nitel	10	11	12
Şimdiki Zaman			
Nicel	13	14	15
Nitel	16	17	18

**Araştırmacının ve şimdiki zamanda sonuçları okuyanlarınkinden farklı ulus*

ile ilgili bir çalışma için 120'den fazla ulus hakkındaki verileri, Sung'un (2003) 99 ülkeyi kapsayan kadınların siyasi katılımı ile ilgili çalışması ve Tsutsui ve Wotipka'nın (2004) 77 ulus çapında yürüttüğü uluslararası insan hakları örgütlenmeleriyle ilgili çalışması buna örnektir. Ancak, pek çok toplumla ilgili veriler kullanılamaz veya karşılaştırılamaz, dolayısıyla çoğu karşılaştırmalı çalışma, 10 ile 20 arası ulusla sınırlıdır. Örneğin, Brady (2003) 16 zengin ülkede politika ve refahı incelemiş; Chang (2004) gelişmekte olan 16 ülkede cinsiyet ayrımcılığını araştırmış; Mahoney (2003) (2. bölümde bahsedildi), 15 Güney Amerika ulusuna bakmış; Moller ve meslektaşları (2003) 14 gelişmiş ülkede yoksulluğu incelemiş; Sutton (2004) 15 ulusta hapisliği incelemiş; van Tubergen ve çalışma arkadaşları (2004) 18 ülkedeki göçmen politikasına bakmıştır. Başka araştırmacılar iki ya da üç örnek olayı karşılaştırmaya odaklanmaktadır. Örneğin, Fretzer (2000), Fransa, Almanya ve ABD'de göçmenliğe yönelik kamu tutumlarına baktı; Gangl (2004), Almanya ve ABD'de refah deveti politikalarını ve işsizliği karşılaştırdı; Marx (1998) (2. Bölümde tartışıldı) Brezilya, Güney Afrika ve ABD'deki ırk ilişkilerini inceledi; Tobin ve çalışma arkadaşları (1989) ise, Japonya, ABD ve Çin'deki ana sınıflarına baktı. Son olarak, çalışmalar tek bir yere odaklanır; ancak örtük biçimde karşılaştırmalıdır (bkz. bu bölümde daha ileride Kutu 14.5).

Pek çok çalışına şimdiki zamana odaklanır, ancak bazıları geçmişteki bir noktada bir topluma bakar; Einhowner'in (2003) 1943'te Polonya'da Varşova ile ilgili çalışması (3. Bölümde tartışıldı), Emigh'nin (2003) on beşinci yüzyılda Toskana ile ilgili çalışması (15. Bölümde tartışılıyor) ya da Blee'nin 1920'lerde Indiana'daki kadınlarla ilgili çalışmasında (bkz. Kutu 14.1) olduğu gibi. Çoğu kez, araştırmacılar 20-30 yıllık bir döneme odaklanır. Örneğin Ruef (2004), ABD'nin Güneyinde 1860-1880 arasında tarımsal biçimleri incelemiş, Olzak ve Shanahan (2003), 1869-1924 arasında ABD'de ırka dayalı çatışmalara bakmış (bkz. Kutu 14.2) ve Sutton (2004), 15 ulusta 1960-1990 arasında hapisliği incelemiştir. Çok az araştırmacı uzun dönemlere bakar; Lachman'ın (2003) 1500'lerle 1700'ler arasında dört Avrupa devletinde seçkinlerle ilgili çalışması, Mahoney'in (2003) iki yüz yıl boyunca Güney Amerika ile ilgili çalışması (2. Bölümde betimlenmiştir) ya da Behrens ve meslektaşlarının (2003) ABD'de 1850-2002 arasında oy kullanma hakkından mahrum edilme ile ilgili çalışmasında olduğu gibi.

Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırma ve Yorumlayıcı Araştırmanın Mantığı

Ayrı bir nitel tarihsel karşılaştırmalı toplumsal araştırma türü, pozitivist yaklaşımdan farklılık gösterir. Ayrıca bazı saha araştırmacıları, kültürel antropologlar ve geleneksel tarihçilerin savunduğu aşırı yorumlayıcı yaklaşımdan da farklıdır.

Örnek olay çalışmaları ve nitel veriler kullanan tarihsel karşılaştırmalı

araştırmacılar, pozitivist ilkelerden ayrılabilir. Örnek olay çalışmalarının tek bir ulus üzerine olanları bile çok önemli olabilir. Örnek olay çalışmaları olmasa, akademisyenler "belirli bir bölge için yetersiz, günü geçmiş ya da tamamen ilgisiz kuramsal argümanları geliştirmeye devam edecekti" (Bradshaw ve Wallace, 1995:155). Örnek olay çalışmaları tarihsel süreçleri ayrıntılandırabilir ve somut tarihsel ayrıntıları belirleyebilir.

Sosyal bilime pozitivist yaklaşımı benimseyen akademisyenler, az sayıda örnek olay kullandığı için tarihsel karşılaştırmalı yaklaşımı eleştirir. Bu tür akademisyenler, tarihsel karşılaştırmalı araştırmanın "doğru" (yani, pozitivist) bir bilimin göstergeleri olarak kabul ettikleri olasılığa dayalı nedensel genellemeleri üretemez.[10]

Yorumlayıcı saha araştırması gibi, TK araştırma da kültüre odaklanır, incelenenlerin gözünden bakmaya çalışır, incelenen insanların yaşamlarını yeniden kurar

KUTU 14.1 Klan'ın Kadınları

Women of the Klan (Klan'ın Kadınları) adlı çalışmasında Kathleen Blee (1991), araştırmasından önce ABD'deki en büyük ırkçı, sağ kanat hareket içindeki tahmini 500.000 kadını hiç kimsenin incelemediğini belirtmiştir. Bunun, kadınların apolitik ve pasif olduğu varsayımına dayanmış olabileceğini ileri sürmüştür. 60 yıldan uzun bir geçmişe sahip gizli bir topluluğun bilinmeyen üyelerine yönelik altı yıllık araştırması, tarihsel-sosyolojik araştırmada gerekli olan yaratıcılığı ortaya koymaktadır.

Blee, 1920'lerde Ku Klux Klan zirvedeyken Beyaz Protestan kadınların yüzde 32'si gibi büyük bir oranının Klan üyesi olduğu Indiana eyaletine odaklandı. Klan üzerine yayımlanmış çalışmaları taramanın yanı sıra belgesel araştırması gazeteler, broşürler ve yayımlanmamış raporları içeriyordu. Yarım düzine üniversite, devlet ve tarih kütüphanesinde birincil ve ikincil materyal üzerine kütüphane araştırması yürüttü. Kitapta yer alan tarihi fotoğraflar, eskizler ve haritalar okurlara konuya dair gerçeklik hissi vermektedir.

Bilgi bulmak zordu. Blee'nin üyelik listelerine erişimi bulunmuyordu. Yok olmaktan kurtulan az sayıda isim listesinin parçalarını bir araya getirerek, gazetelerde yayımlanan ve kadınları Klan üyesi olarak belirten ölüm ilanlarını tespit ederek, Klan kadınlarının adlarını bulmak için hazırlanan duyuruları veya Klan karşıtı belgeleri dikkatle inceleyerek ve Klan'ın hayatta kalan kadın üyeleriyle görüşme yaparak Klan kadınlarının kimliğini belirledi.

Klan'ın etkinliğinden 60 yıl sonra hayatta kalanları tespit etmek için, Blee'nin ısrarcı ve yaratıcı olması gerekti. Araştırması hakkında Indiana'daki her yerel gazete, kilise bülteni, reklam eki, tarih cemiyeti ve halk kütüphanesine bir duyuru postaladı. 3 adet yazılı hatıra, 3 kaydedilmeyen görüşme ve 15 kayıtlı görüşme elde etti. Kendisine bilgi verenlerin çoğu 80 yaşının üzerindeydi. Klan'ı yaşamlarının önemli bir parçası olarak hatırlıyorlardı. Blee, gazete ve diğer belgesel kanıtlarla anılarının çeşitli bölümlerini doğruladı.

Klan üyeliği tartışmalı olmayı sürdürmektedir. Görüşmelerde Blee, Klan hakkındaki fikirlerini açığa vurmadı. Test edildiği halde, Blee yansız kaldı ve Klan'ı itham etmedi. Şöyle belirtiyordu: "Benim (ilkokuldan üniversiteye kadar yaşadığım) Indiana'daki artalanım ve beyaz tenim, bilgi verenlerin –aksini gösteren sözlü kanıtlar bulunmadığından- onların dünya görüşünü paylaştığımı varsaymasına yol açtı" (s. 5). Klan kadınlarını kaba, cahil ve nefret dolu bulmadı. Blee, kadınların neden Klan'a katıldığı sorusuna beklenmedik bir yanıt aldı. Onlara göre bunu açıklamaya gerek yoktu –yalnızca "büyümenin" ve "bir araya gelip zevk almanın bir yoluydu".

KUTU 14.2
Geçmişteki Olayları Yeni Bir Işıkta Görmek, ABD'de Irksal Sınırlar

TK araştırmacılar, olayları yeni açılardan görmek için verileri yeniden düzenler ve kuramı kullanır. Olzak ve Shanahan (2003), bunu ABD'de geçmişteki ırksal çatışmalarla ilgili bir çalışmada yapmıştır. 1870'den önce ABD'de ırk ayrımının, az sayıda kuzey batı Avrupa ülkesinden gelen insanlar olarak anlaşılan Beyazlar ile ötekilerin tümü arasında olduğu ve yalnızca Beyazların tam vatandaşlık haklarına sahip olduğunu belirtmişlerdir. 1870 tarihli bir yasa Afrika kökenli Amerikalılara vatandaşlık hakları verdikten ve güney ya da doğu Avrupa ve Asya'dan büyük ölçekli göç başladıktan sonra, Beyaz olanlarla ötekiler arasındaki ayrım bulanıklaşmaya başladı: 1890'larda, güney ve doğu Avrupalılar (örn. İtalyanlar) renkli kabul ediliyor ve siyahlar gibi linç ediliyordu, göçmen vatandaş olmaya çalışan Asyalılar ise ABD vatandaşlığını "beyaz kişiler"le sınırlayan 1790 tarihli yasayı kullanan mahkemeler tarafından reddediliyordu.

Rekabet kuramı, aynı toplumsal ekonomik konumdaki iki grup arasında ırksal bariyerler zayıfladığında, gruplar arasında rekabet ve çatışmanın artacağını belirtir. Yazarlar, hâkim ırksal grubun ayrıcalıklı konumunu etkileyen yasal işlemin grup içi çatışmayı artırabileceğini ileri sürmüştür. 1869 ile 1924 arasında 76 yerel ortamda ırksal-etnik ilişkilerin ve göçmenliğin tarihsel kayıtlarını, yeni kanunlar ve mahkeme kararları ile ilgili bilgileri ve ırksal çatışmayla ilgili gazete haberlerini incelediler. Asyalı ve Afrika kökenli Amerikalılara yönelik Beyaz saldırılarının örüntülerini belgelediler ve ırk ayrımlarını netleştiren ve Avrupalı atalardan gelen tüm insanları kapsayacak yeni bir "Beyaz" kimliğini güçlendiren yasaların, Afrika kökenli Amerikalılar ve Asyalılara yönelik daha büyük saldırılarla ilintili olduğunu buldular. ABD mahkeme kararları, bütün Avrupa kökenli göçmenleri bir yana ve Afrika kökenli Amerikalılar ve Asyalıları diğer yana koyarak yeni bir ırksal ayrımı keskinleştirdi. Mafya saldırıları ve mahkeme kararları ya da yeni yasalar, Beyaz olmayanları dışlama amaçlı ikili stratejilerdi; yasal işlem, Beyaz olmayanlara yönelik saldırıları meşrulaştırıyordu. Yazarlar, çalışmalarını, hukuk politikasının bir sonucu olarak, "ırkın yeni gelenler için asıl kimlik haline geldiği ve ırksal sınırların pek çok etkileşim türünde belirginleştiği"ni belirterek sona erdiriyordu (s. 506).

ve belirli gruplar ya da bireyleri inceler. Aşırı yorumlayıcı bir konum, dünyayı ötekilerin gözünden görme arzusunun ötesine geçer. İncelenen insanlara dair empatik anlayışın, toplumsal araştırmanın başlıca hedefi olduğunu söyler. Nedensel açıklamalar, sistematik kavramlar ya da kuramsal modellerden kaçınır. Aşırı yorumlayıcı yaklaşım, her bir toplumsal ortamın benzersiz ve karşılaştırmaların imkansız olduğunu varsayar. Belirli öznel deneyimleri yeniden yaratır ve özellikleri betimler. Stone'un (1987:31) belirttiği gibi, geleneksel tarih, "belirli bir zaman ve belirli bir yerde belirli bir sorun ve belirli bir özne kümesi ile ilgilenir".

Ayrı bir TK yaklaşım, etnografya ve kültürel antropolojiden yararlanır ve bazı TK çeşitleri başka bir zaman veya yerdeki gerçekliği yeniden yeniden yaratmaya çalışır. Ancak, etnografyanın güçlü yönlerinin benimsenmesi, aşırı yorumlayıcı yaklaşımı benimsemeyi gerektirmez.[11]

Ayrı Bir Tarihsel Karşılaştırmalı Yaklaşım

Ayrı tarihsel karşılaştırmalı araştırma yöntemi, belirli tarihsel veya kültürel bağlam-

lara duyarlılıkla kuramsal genellemeyi birleştirir. Tarihsel karşılaştırmalı araştırmacılar, nitel verileri ve analizi desteklemek için nicel veriler kullanabilir. TK araştırmanın mantığı ve hedefleri, geleneksel pozitivist yaklaşımlarınkinden çok, saha araştırmasınınkilere yakındır (bkz. Tablo 14.2).

Saha Araştırmasıyla Benzerlikler. Birincisi, hem TK araştırma, hem de saha araştırması, araştırmacının bakış açısının araştırmanın kaçınılmaz bir parçası olduğunu

TABLO 14.2 Araştırmaya Yaklaşımların Karşılaştırılmasının Özeti: Nitel ve Nicel Ayrımı

KONU	SAHA VE TK	NICEL
Araştırmacının perspektifi	Araştırma sürecinin içkin bir parçası olarak kapsanır.	Araştırma sürecinden çıkarılır.
Verilere yaklaşım	Anlamayı sağlamak için pek çok ayrıntıya gömülüdür.	Değişkenleri kesin olarak işlemselleştirir.
Kuram ve veriler	Kuram temellendirilmiştir, veriler ve kavramlar arasında diyalog bulunur	Ampirik verilerle test edilen tümdengelimli kuram.
Mevcut bilgiler	Bir anlam sistemini çevirir.	Hipotezler test edilir.
Eylem/yapı	İnsanlar yapılar içinde eylemde bulunur ve anlam inşa eder.	Toplumsal güçler davranışı belirler.
Kanunlar/genelleme	Bağlama dayalı kısıtlı genellemeler yapar.	Evrensel, bağlamdan bağımsız kanunlar keşfeder.

AYRIKSI TK YAKLAŞIMININ ÖZELLİKLERİ

KONU	TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMACININ YAKLAŞIMI
Kanıtlar	Parçalar ve tamamlanmamış kanıtlardan yeniden oluşturur
Çarpıtma	Toplumsal ya da tarihsel bağlam dışındaki etkenlere dair kendi bilincini kullanmaktan kaçınır
İnsanın rolü	Bir bağlamdaki insanların bilincini araştırmaya dahil eder ve onların güdülerini nedensel etkenler olarak kullanır
Nedenler	Nedeni koşullara bağlı, yüzeyin altında ve unsurların bir bileşiminin sonucu olarak görür
Mikro/makro	Bütün örnek olayları karşılaştırır ve mikro düzeyleri makro düzeylere ya da toplumsal gerçekliğin katmanlarına bağlar
Bağlamlar arası	Daha soyut karşılaştırmalar için bir bağlamdaki ve bağlamlar arasındaki somut özellikler arasında geçiş yapar.

kabul eder. Her ikisi de yorumlama gerektirir, bu da yorumlayanın zaman, mekân ve dünya görüşü açısından konumunu öne çıkarır. Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, tek ve kesin anlamlı bir objektif olgular kümesi üretmeye çalışmaz. Bunun yerine, eskiyle yeni ya da farklı dünya görüşlerinin bir karşılaşmasıdır. Bir araştırmacının tarihsel ya da karşılaştırmalı kanıtları okumasının geçmişe dair bir bilinçten ve şimdiki zamanda yaşıyor olmaktan etkilendiğini kabul eder.

İkincisi, hem saha araştırması hem de TK araştırma, çok çeşitli verileri inceler. Her ikisinde de araştırmacı, olaylar ve insanlara dair empatik bir anlayış kazanmak için verilerin içine gömülür. Her ikisi de öznel duyguları içerir ve gündelik, sıradan etkinliklerin nasıl önemli bir toplumsal anlam taşıdığına dikkat eder.

Araştırmacı, geniş bir olaylar, eylemler, semboller ve kelimeler dizisinden toplumsal yaşamın belirli yönlerini araştırır, seçer ve onlara odaklanır. Bir TK araştırmacı, gelişen kavramlar temelinde verileri düzenler ve dikkatini odaklar. Kültürü dramatize eden ritüeller ve sembolleri (örn. törenler, giyim, nesnelerin yerleştirilmesi, vb.) inceler ve davranışların altında yatan güdüler, nedenler ve gerekçeleri tetkik eder. Örneğin, Burrage ve Corry (1981), başlıca kamu etkinliklerinde (törenler, gösteriler, şenlikler, kraliyet ziyaretleri, vb.) loncaların resmî diziliş kayıtlarını kullanarak, Londra'da on dördüncü ve on yedinci yüzyıllar arasında mesleki statüdeki değişiklikleri ölçmüştür.[12]

Üçüncüsü, hem saha araştırmacıları hem de TK araştırmacılar çoğu zaman *temellendirilmiş kuram* kullanır. Kuram, çoğunlukla veri toplama sürecinde ortaya çıkar. Her ikisi de verileri, sabit hipotezlerle başlamaksızın inceler. Bunun yerine, verilerle bir diyalog halinde, kavramlarla teoriyi geliştirir ve değiştirir, sonra kanıtları yeniden düzenlemek için kuramı uygular. Böylelikle, veri toplama ve kuram oluşturma etkileşim halinde olur. Thompson (1978:39), bunu "kavram ve kanıtlar arasında bir diyalog; bir yanda birbirini izleyen hipotezler, diğer yanda ampirik araştırma tarafından yürütülen bir diyalog" olarak tanımlamıştır.[13]

Sonra, saha araştırması da TK araştırma da bir tür çeviriyle ilgilenir. Araştırmacının anlam sistemi genellikle incelediği insanlarınkinden farklıdır, ancak onların bakış açısına nüfuz etmeye ve onu anlamaya çalışır. İncelenen insanların yaşamı, dili ve perspektifine hâkim olduğunda, araştırmacı onu, raporunu okuyan diğerlerine "çevirir".

Beşincisi, hem saha araştırmacıları hem de TK araştırmacılar, eylem, süreç ve dizilişe odaklanır ve zaman ve süreci çizem olarak görür. Her ikisi de faaliyet, akışkan toplumsal eylem ve değişen toplumsal gerçeklik ile yapı, toplumsal eylemleri ve algıları biçimlendiren kalıplar ve sabit düzenler arasında daima mevcut olan gerilime duyarlıdır. Her ikisi de toplumsal gerçekliği eş zamanlı olarak insanlar tarafından yaratılan ve değiştirilen ve insan seçimine bir engel dayatan bir şey olarak görür.[14]

Altıncısı, saha araştırması ve TK araştırmada genelleme ve kuram sınırlıdır.

Tarihsel ve kültürler arası bilgi tamamlanmış değildir ve geçicidir, seçici olgulara ve kısıtlı sorulara dayanır. İki araştırma türü de sabit kanunları açığa çıkarmak için önermeler çıkarsamaz ve hipotezler test etmez. Aynı şekilde, yineleme gerçekçi değildir, çünkü her araştırmacının benzersiz bir bakış açısı vardır ve benzersiz bir kanıtlar bütünü oluşturur. Bunun yerine, araştırmacılar, akla yatkın açıklamalar ve kısıtlı genellemeler sunar.

Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırmanın Benzersiz Özellikleri. Saha araştırmasıyla pek çok benzerliğine karşın, TK araştırmayı ayıran bazı önemli farklar vardır. David Lowenthal'ın *The Past Is a Foreign Country* (Geçmiş, Yabancı Bir Ülkedir) (1985) adlı çalışmasının başlığının da öne sürdüğü gibi, geçmiş ve yabancı bir kültür üzerine çalışmaların pek çok ortak yönü bulunmaktadır.

Birincisi, TK araştırma için kanıtlar çoğu zaman sınırlı ve dolaylıdır. Araştırmacının doğrudan gözlem yapması ya da olaya dahil olması çoğu kez imkansızdır. TK araştırmacı, gerçekleşmiş olanı kanıtlardan yeniden inşa eder. Tarihsel kanıtlar, geçmişteki verilerin, çoğu zaman belgeler halinde (örn., mektuplar ve gazeteler) bozulmadan kalmasına bağlıdır. Araştırmacı, yok edilmemiş olan ve ardında iz, kayıt ya da başka kanıtlar bırakanla sınırlıdır.

Tarihsel karşılaştırmalı araştırmacılar kanıtları yorumlar. Araştırmacı, bir bağlam hakkındaki ayrıntılara gömülür ve onları özümser. Örneğin, geçmişte ya da uzak bir ülkede aileyi inceleyen araştırmacının, tam olarak toplumsal bağlamın (örn., çalışmanın doğası, iletişim biçimleri, ulaşım teknolojisi, vb.) bilincinde olması gerekir. Haritalara bakar ve uygulanan kanunlar, tıbbi hizmetlerin durumu ve yaygın toplumsal pratikler hakkında bir fikir edinir. Örneğin, "bir aile ferdinin ziyareti" tozlu ve çamurlu yollar; önceden haber vermenin mümkün olmaması; ve bir çiftlikte sürekli bakım isteyen hayvanlarla yaşayan insanların yaşamları gibi koşullardan etkilenir.

Başka bir özellik, bir araştırmacının geçmiş ya da başka bir kültürü yeniden inşa etmesinin kolaylıkla çarpıtılabilir olmasıdır. İncelenen insanlarla karşılaştırıldığında, araştırmacı çoğu zaman incelenen zamandan önce, incelenen mekândan başka yerlerde ve incelenen dönemden sonra gerçekleşen olayların daha fazla farkındadır. Bu farkındalık, araştırmacıya, geçmişte ya da yalıtılmış bir toplumsal ortam içinde yaşayanlar tarafından deneyimlenenden daha fazla tutarlılık anlayışı sağlar. "Kısacası, tarihsel açıklama, olayların gerçekleştiği sıradaki herhangi bir anlayışı geride bırakır. Yeniden inşa ettiğimiz geçmiş, gerçekleşen geçmişten daha tutarlıdır" (Lowenthal, 1985:234). Araştırmacının daha genel farkındalığı, olayların, gerçekleşmek zorunda olduğu için gerçekleştiği ya da birbirlerine düzgün biçimde oturduğu yanılsamasını yaratabilir.

Bir araştırmacı kolay kolay incelenenlerin gözünden göremez. Şimdiki zamana ve zaman içindeki değişikliklere dair bilgi, olaylar, insanlar, kanunlar ve hatta fi-

zamansal nesnelerin algılanma biçimini çarpıtabilir. Örneğin, günümüze kadar ayakta kalan eski binalar, yıkılmış olanlardan daha sağlam ve kalıcıdır. Dahası, ayakta kalmış bir bina, bulunduğu bağlam yüzünden, 2005 yılında 1805'te olduğundan daha farklı görünür. 1805 yılındaki bina yeni inşa edildiği ve benzer binalar arasında durduğu zaman, o dönemde yaşayan insanlar onu yirmi birinci yüzyıldakilerden farklı biçimde görüyordu. Bina tarzlarını farklı deneyimliyorlardı ve bina da sonraki iki yüzyıl boyunca inşa edilen daha yeni binaların bağlamında eski tarzda korunmuş bir şey olarak görünmüyordu.

Tarihsel karşılaştırmalı araştırmacılar, insanların öğrenme, öğrendiklerine dayanarak karar alma ve olayların akışını değiştirecek şekilde hareket etme kapasitesini kabul eder. Bilinçli insanlar söz konusu olduğunda, toplumlar arasında geçerli yasaya benzer genellemeler kısıtlıdır.[15] Örneğin, eğer bir grup insan kendi tarihlerinin bilincinde olarak ya da bu bilinci kazanarak geçmişin hatalarından kaçınırsa, olayların akışını değiştirmek için bilinçli biçimde hareket edebilirler. Şüphesiz, insanlar mutlaka öğrenmek ya da öğrendiklerine göre hareket etmek zorunda değildir; ve eğer hareket ederlerse başarılı olmaları da zorunlu değildir. Yine de insanların öğrenme kapasitesi, tarihsel karşılaştırmalı açıklamalara belirlenemezlik katar.

Bir TK araştırmacı, ilgili insanların çeşitli eylem yollarını akla yatkın olarak görüp görmediğini bulmak ister. Böylece, o insanların dünya görüşü ve bilgisi koşullayıcı bir etken olur, incelenen insanların neyi olanaklı ya da olanaksız olarak gördüğünü biçimlendirir. Araştırmacı, insanların belirli şeyler konusunda bilinç sahibi olup olmadığını sorar. Örneğin, eğer bir ordu, düşman saldırısının yaklaştığını biliyor ve dolayısıyla gece yarısı bir ırmağın karşı kıyısına geçmeye karar vermişse, "ırmağın karşı kıyısına geçme"nin, ordunun düşmanın yaklaştığını bilmediği durumda olduğundan farklı bir anlamı bulunur.

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, koşullu nedensellik görüşünü benimser. TK araştırmacı çoğu zaman, kombinasyonlu açıklamalar kullanır. Bunlar, pek çok maddenin (kimyasallar, oksijen) belirlenmiş koşullar (ısı, basınç) altında bir sonuç (patlama) üretmek için birbirine eklendiği bir kimyasal reaksiyona benzer. Bu, doğrusal nedensel açıklamadan farklıdır. Mantık, "A, B'ye neden olmuş ve B, C'ye neden olmuş ve C, D'ye neden olmuştur"dan ziyade, "A, B ve C zaman ve mekân içinde birlikte ortaya çıkmış ve sonra bu, D ile sonuçlanmıştır" biçimindedir. Ragin (1987:13), şöyle özetlemiştir;

> *Çoğu karşılaştırmacı, özellikle nitel yönelimli olanlar, bir dizi benzer örnek olay arasında belirli tarihsel sıralar veya sonuçlar ve onların nedenleriyle ilgilenir. Tarihsel sonuçlar çoğu zaman karmaşık, kombinasyonlu açıklamalar gerektirir ve böyle açıklamaları ana akım nicel sosyal bilimle tutarlı bir biçimde kanıtlamak çok zordur.*

Örneğin, Max Weber'in açıklamaları, kültürel etkenlere ekonomik, demografik ya da toplumsal yapısal etkenlerle eşit ağırlık vermiştir. Weber, ne test edilecek tümdengelimli formel bir kuram, ne de tümevarımcı, probleme özgü bir kuram olan ideal tip aracılığıyla nedensel etkenlerin bir kombinasyonunu kullanmıştır.[16]

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma örnek olayların bütünü karşısında örnek olaylar arasında ayrı ayrı değişkenlere odaklanır. Araştırmacı bütüne, pek çok katmanı bulunuyormuşçasına yaklaşır. Yüzeydeki görünüşleri kavramanın yanı sıra, genel, gizli yapıları, görünmeyen mekanizmaları veya nedensel süreçleri açığa çıkarır.

Tarihsel karşılaştırmacı araştırmacı, mikro (küçük ölçekli, yüzyüze etkileşim) ve makro (büyük ölçekli toplumsal yapılar) düzeyleri bütünleştirir. Yalnızca mikro düzeydeki ya da makro düzeydeki süreçleri tanımlamak yerine, araştırmacı, gerçekliğin her iki katmanı ya da düzeyini tanımlar ve onları birbiriyle bağlantılandırır.[17] Örneğin, bir TK araştırmacı, bireyler hakkında bir anlayış edinmek için günlükler ya da mektupları okuyarak bireysel yaşam öykülerinin ayrıntılarını inceler: yedikleri yiyecekler, eğlence anlayışları, giyimleri, hastalıkları, arkadaşlarıyla ilişkileri, ve benzerleri. Araştırmacı, bu mikro düzeydeki görüşü makro düzeydeki süreçlerle bağlantılandırır: Göçmenliğin artışı, üretimin makineleşmesi, proleterleşme, daralan emek pazarları, ve benzerleri.

TK araştırması, belirli bir bağlamla genel bir karşılaştırma arasında gidip gelir. Araştırmacı, belirli bağlamları inceler, benzerlikler ve farklılıklara dikkat eder, sonra genelleme yapar. Sonra, genellemeleri kullanarak tekrar belirli bağlamlara bakar.

Karşılaştırmalı araştırmacılar, kültürel-coğrafi birimler (örn. kentsel alanlar, uluslar, toplumlar, vb.) arasında karşılaştırma yapar.[18] Tarihsel araştırmacılar, sıralama ve karşılaştırma için çoğunlukla bir kültürdeki geçmiş bağlamları (örn. dönemler, devirler, çağlar, vb.) inceler.[19] Şüphesiz, bir araştırmacı bir ya da daha fazla tarihsel bağlamda birden çok kültürel bağlamı incelemek için her ikisini birleştirebilir. Ancak, her bir dönem ya da toplumun kendi benzersiz nedensel süreçleri, anlam sistemleri ve toplumsal ilişkileri vardır. Bu, bir bağlamdaki somut özellikler ile bir araştırmacının bağlamlar arasında bağlantılar kurmak için kullandığı soyut fikirler arasında yaratıcı bir gerilim üretir.

Kültür ötesi kavramların karşılaştırmalı analizde kullanımı, tarihsel araştırmada tarih ötesi kavramların kullanımına benzer.[20] Karşılaştırmalı araştırmada, araştırmacı, bir bağlamın özelliklerini genel, kuramsal dile çevirir. "Karşılaştırmalı incelemeci, böylece sisteme özgü kategorilerin 'kültüre bağlılığı' ile sistemin sınırları içindeki kategorilerin 'içeriksizliği' arasında sürekli bir mücadele veriyor olarak görülebilir" (Smelser, 1976:178).

Annales Ekolü. TK araştırma, bir grup Fransız tarihçiyle (örn. Marc Bloch, Fernand Braudel, Lucien Febvre ve Emmanuel Le Roy Ladurie) özdeşleşen ve 1929'da yayımlanmaya başlayan *Annales: Économies, Sociétés, Civilisations* adlı akademik

dergiden adını alan bir araştırma yöntemine, **Annales ekolüne** çok şey borçludur.[21] Ekolün yönelimi, birbiriyle ilişkili dört özellikle özetlenebilir.

Bir özellik, ekolün sentezci, toplayıcı, bütünlükçü ya da disiplinler arası yaklaşımıdır. Annales araştırmacıları, geçmişe dair bütünlüklü bir resim çizmek için coğrafya, ekoloji, ekonomi ve demografiyi kültürel etkenlerle birleştirir. Maddi yaşamın ve kolektif inançlar ya da kültürün çok farklı koşullarını harmanlayarak geçmiş uygarlığı kapsamlı bir biçimde yeniden inşa ederler.

İkinci bir özelliği, ekolün kullandığı Fransızca bir terim, bir devrin **mantalitelerini** açıklamaktadır. Bu terimi doğrudan çevirmek mümkün değildir. Mantalite, ayrıksı bir dünya görüşü, perspektif veya yaşam hakkında bir dizi varsayım– bir dönemde hâkim olan düşünüşün düzenlenme biçimi, ya da bilinçli ve bilinçdışı biliş, inanç ve değerlerin genel örüntüsü anlamına gelir. Böylelikle, araştırmacılar, gerçekliğin temel yönleri hakkındaki öznel deneyimi biçimlendiren tarihsel bir dönemde düşüncenin genel düzenini keşfetmeye çalışır: zamanın doğası, insanların fiziksel çevreyle ilişkisi, doğrunun nasıl yaratıldığı, ve benzerleri.

Annales yaklaşımı, somut tarihsel özgüllükle soyut kuramı karıştırır. Kuram, gündelik olayları açıklayan nedensel veya düzenleyici ilkeler olan modeller ya da derinde yatan yapıların biçimini alır. Annales tarihçileri, hem yüzeydeki olayları biçimlendiren alttan alta işleyen akımları, hem de bireysel eylemleri araştırır.

Son bir özellik, uzun süreli yapılar veya örüntülere yönelik ilgidir. Birkaç yıldan birkaç on yıla kadar uzanan kısa süreler boyunca belirli bireyler ya da olaylara odaklanan geleneksel tarihçilerin aksine, Annales tarihçileri, bir yüzyıl ya da daha uzun dönemler boyunca, toplumsal yaşamın düzenlendiği temel biçimdeki uzun süreli değişiklikleri inceler. **Longue durée** (long düre okunur) terimini kullanırlar. Bu, coğrafi alanda uzun bir süre ya da tarihsel dönem anlamına gelir (örn. batı Avrupa'da feodalizm ya da Akdeniz bölgesinde on beşinci yüzyılla on sekizinci yüzyıl arası). Bunun için araştırmacının tarihe dönük benzersiz bir yönelim benimsemesi gerekir.

Annales ekolü, TK araştırmayı pek çok yönden etkilemiştir. Olayları daha geniş bir bağlama yerleştirir, altta yatan yapılar hakkında kuram oluşturur ve geçmişin farklı öznel bilincine duyarlı olmayı vurgular. Nihayet, çok farklı veri türlerinin bir bütün oluşturacak şekilde birleştirilmesini teşvik eder.

Annales ekolü Bütünlüklü, gündelik yaşamın somut özgüllüğüne yönelik dikkatle soyut kuram oluşturmayı harmanlayan ve toplum çapında uzun vadeli yapısal değişikliği ele alan bir araştırma yaklaşımı geliştiren bir grup Fransız tarihçidir.

Mantaliteler Annales ekolünün, belirli bir tarihsel dönem boyunca hâkim olan gündelik bilinç ve sıradan yaşam hakkındaki varsayımların bir örüntüsü anlamına gelen bir düşüncesidir.

TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMA PROJESİNİN BASAMAKLARI

Bu bölümde, TK araştırma yürütme sürecine dönüyoruz. Tarihsel karşılaştırmalı araştırma yürütmek, sabit bir dizi basamak gerektirmez ve yalnızca bir kaç istisna dışında, karmaşık ya da özelleşmiş teknikler kullanmaz.

Araştırma Nesnesinin Kavramlaştırılması

Bir TK araştırmacı, ortama aşina olmakla işe başlar ve inceleneni kavramlaştırır. Geniş bir modelle ya da bir dizi ön kavramla başlayıp onları belirli bir ortama uygulayabilir. Geçici kavramlar, araştırmacının dünyayı anlamak, gözlemleri "paketlemek" ve kanıtları araştırmak için kullandığı örtük varsayımlar ya da düzenleyici kategoriler içerir.

Eğer araştırmacı tarihsel dönem ya da karşılaştırmalı ortamlara zaten aşina değilse, yönelim okuması yapar (pek çok genel çalışma okur). Bu, araştırmacının belirli ortamı kavraması, düzenleyici kavramları bir araya getirmesi, ana konuyu alt bölümlere ayırması ve sorulacak soru listeleri geliştirmesine yardımcı olacaktır.[22] Kavramlar ve kanıtlar, araştırmayı teşvik edici biçimde etkileşime girer. Örneğin Skocpol (1979), devrim çalışmasına, makro sosyolojik kuramın bilmeceleri ve belirli devrimlerin tarihleriyle başlamıştır. Devrimlerin tarihleriyle var olan kuramlar arasındaki uyum eksikliği, araştırmasını teşvik edici bir unsur olmuştur.

Bir araştırmacı ister bunun farkında ve bu konuda açık olsun, ister olmasın, belirli ayrıntıları analitik kategoriler halinde düzenler. Araştırmacılar, bu süreci açıkça kabul etmeyi ve **Baconcu yanıltmaca**dan kaçınmayı tercih eder. Francis Bacon'un (1561-1626) adıyla anılan bu yanıltmaca, bir araştırmacının her türlü yerleşik soru, hipotez, fikir, varsayım, kuram, paradigma, koyut, önyargı ya da zandan uzak biçimde çalıştığı varsayımıdır.

Kanıtların Saptanması

Daha sonra, araştırmacı kapsamlı bibliyografya çalışması aracılığıyla kanıtları saptar ve toplar. Kütüphanelerde neler bulunduğunu listeleyen pek çok indeks, katalog ve referans çalışması kullanır. Karşılaştırmalı araştırma için bu, belirli uluslar ya da bi-

Longue durée Annales ekolünün, toplumsal yaşamın temel örüntüleri ya da yapılarının istikrarlı olduğu ve gündelik yaşamı biçimlendirdiği uzun bir dönem, çoğu zaman bir yüzyıl ya da daha uzun bir süre anlamına gelen bir düşüncesidir.

Baconcu yanıltmaca Bir araştırmacının yerleşik soru, fikir, varsayım, kuram veya zanlar olmaksızın çalışabileceğini varsayma yanıltmacasıdır.

rimler ve her birindeki belirli kanıt türlerine odaklanmak anlamına gelir. Araştırmacı sık sık kütüphanelerdeki kaynakları arayarak haftalar geçirir, pek çok farklı özelleşmiş araştırma kütüphanesine seyahat eder ve kitaplar ve makaleler okuyarak aylar ya da yıllar geçirir. Karşılaştırmalı araştırma çoğu zaman bir ya da daha fazla yabancı dil öğrenmeyi gerektirir.

Araştırmacı literatüre hâkim olur ve ayrıntılı notlar alırken, pek çok belirli görevi yerine getirir: tam atıfların yer aldığı bir bibliyografya listesi oluşturmak (kartlar üzerinde ya da bilgisayarda), çok dar ya da çok geniş olmayan notlar almak (örn. bir cümleden uzun, ama düzinelerce sayfa tutan alıntılardan kısa) ve temalar ya da taslak hipotezler üzerine bir dosya geliştirmek.

Araştırmacı, başlangıçtaki kavramlar, sorular ya da odağı kanıtlarda keşfettikleriyle uyumlulaştırır. Farklı analiz düzeylerinde (örn. genel bağlam ve belirli konular üzerine ayrıntılı anlatılar) bir dizi araştırma raporunu ve konu sınırlarını aşarak bir konu üzerinde pek çok çalışmayı okudukça ve değerlendirdikçe, yeni konular ve sorular ortaya çıkar. Örneğin, Quadagno'nun (1988) yaşlılık ve yoksulluk yardımı programları ile ilgili çalışması, yaşlılar için ABD programlarının tarihine ilgi duymasıyla başlamıştır. Yaşlılar için programlar üzerine devlet kayıtlarıyla başladı. Kısa süre sonra, güneyin politik baskısının önemini fark etti, böylece güney ABD tarihini öğrenmek için aylar harcadı.Konu genişledikçe, sosyal programlar üzerine literatürü inceledi. Sonra, incelemesi genişledikçe, diğer yoksulluk yardımı progrramlarıyla bağlantıları gösteren kuramsal ve ampirik tartışmaları okudu. Bunlar, kapsamlı batı Avrupa programlarıyla bir karşılaştırma yapmayı akla getiriyordu. Batı Avrupa'da, örgütlü emek, sosyal demokrat partiler tarafından temsil edilmektedir ve bu ülkelerdeki çoğu toplumsal programı bunlar biçimlendirmektedir. Dolayısıyla, Quadagno'nun araştırması, ABD emek tarihine dönüştü. Çalışmayla ilgili kurumlarm yetkilileri ve emeğin tarihi, araştırmacıyı işverenlerin hareketlerini ve özel sektörün gücünü incelemeye yöneltti. Şöyle belirtiyordu: "Kuram ve arşiv materyali arasında gidip geliyordum, her bir yeni ampirik gözlem kümesi, yoksullara yardım politikasını biçimlendiren etkenler hakkındaki genellemelerime yön veriyordu" (1988:x).

Kanıtların Niteliğinin Değerlendirilmesi

TK araştırmacısı kanıtları derlerken iki soru sorar: Kanıtlar oluşmakta olan araştırma soruları ve gelişen kavramlarla ne kadar ilgili? Kanıtlar ne kadar doğru ve güçlü?

İlgiyle ilgili soru, zor bir sorudur. Araştırmanın odağı kaydıkça, ilgili olmayan kanıtlar ilgili hale gelebilir. Aynı şekilde, bazı kanıtlar, yeni araştırma yollarını ve doğrulayıcı ek kanıtlar aramayı teşvik edebilir.

Bir TK araştırmacı kanıtlarda üç şey arar: örtük kavramsal çerçeve, belirli

ayrıntılar ve ampirik genellemeler (üzerinde uzlaşmaya varılmış olgusal ifadeler) Kanıtların alternatif yorumlarını değerlendirir ve "sessizlikler" ya da kanıtların bir olay, konu ya da meseleyi ele almayı başaramadığı durumlar arar. Örneğin, bir grup önde gelen erkek tüccarı incelerken, araştırmacı onların eşlerini ve çok sayıda hizmetçilerini yok sayan belgeler bulabilir.

Araştırmacılar, kanıtlardaki yanıltmacalardan kaçınmaya çalışır. Fischer (1970), bu türden yanıltmacılarla ilgili kapsamlı bir liste sunmuştur. Örneğin, *sahte kanıt* yanıltmacası, bir şeyi tam bağlamına yerleştirmeyi başaramamaktır. Kanıtlar, gelir vergilerinde yüzde 50 artış olduğunu gösterebilir, ancak etkisi bir bağlam dışında anlamlı değildir. Araştırmacı şunu sormalıdır: Öteki vergiler düşmüş mü? Gelir artmış mı? Vergi artışı bütün gelirlere uygulanmış mı? Herkes eşit ölçüde mi etkilenmiş? Tarihsel kanıtlarda kaçınılması gereken başka bir yanıltmaca, bir olayın asıl gerçekleştiği zamandan sonra ya da önce gerçekleşmiş gibi göründüğü **anakronizm**dir (zaman hatası). Araştırmacının olayların sırası konusunda net olması ve kanıtlarda olayların tarihindeki tutarsızlıklara dikkat etmesi gerekir.

Kanıtların Düzenlenmesi

Bir araştırmacı kanıt toplar ve yeni kaynakları belirlerken, verileri düzenlemeye başlar. Şüphe yok ki deli gibi not alıp onları rastgele üst üste yığmak akıllıca olmaz. Araştırmacı, düşük düzeydeki genellemeler ya da temaları not ederek ön analize başlar. Örneğin, devrimle ilgili bir çalışmada, araştırmacı bir tema geliştirir: Zengin köylüler eski rejimi destekliyordu. Bu temayı notlarına kaydedip daha sonra önemini belirleyebilir.

Sonra araştırmacı, verileri düzenlemenin yeni biçimlerini ve kanıtlarla ilgili yeni sorular sormayı teşvik edecek şekilde, kuramsal anlayışları düzenler (bkz. Kutu 14.2).

Verilerle kuramın etkileşimi, araştırmacının, kurama dayanarak kanıtları eleştirel biçimde değerlendirerek yeni kavramlar geliştirmek için kanıtların yüzeysel bir incelemesinin ötesine geçmesi anlamına gelir. Örneğin, bir araştırmacı bir protesto hareketi ile ilgili çok sayıda kanıt okuyor. Ön analiz, kanıtları bir tema etrafında düzenler: Protestoda etkin olan kişiler, birbiriyle etkileşime girmekte ve ortak kültürel anlamlar geliştirmektedir. Araştırmacı, kültür ve hareket kuramlarını inceler, daha sonra yeni bir kavram formüle eder: "karşıt hareket alt kültürü".

Sentez Oluşturma

Sonraki adım, kanıtları sentezleme sürecidir. Araştırmacı, kavramları rafine hale ge-

Anakronizm Tarihsel karşılaştırmalı araştırmacının bir olayı gerçekte olduğundan önceki veya sonraki bir yere yerleştirme hatasıdır.

tirir ve kanıtların çoğunu dahil ettikten sonra genel bir açıklayıcı modele doğru ilerler. Eski temalar veya kavramlar gözden geçirilir ve yenileri yaratılır. Somut olaylar sayesinde kavramlar anlam kazanır. Araştırmacı, zaman ya da birimler içinde örüntüler arar ve analojilerle benzerlikler ve farklılıkları ortaya çıkarır. Farklı olayları sıralar halinde düzenler ve daha geniş bir tablo oluşturacak şekilde gruplar. Daha sonra, hem kavramları hem de kanıtları kapsayan tutarlı bir bütün oluşturan makul açıklamalar geliştirilir. Araştırmacı, bundan sonra, notları okur ve yeniden okur ve onları düzenleyici şemalara dayanarak sınıflandırır ve yeniden sınıflandırır. Kanıtlara farklı biçimlerde bakarken bağlantılar ya da ilişkiler arar.

Sentez, belirli kanıtları, altta yatan ilişkiler ya da nedensel mekanizmalarla ilgili soyut bir modele bağlar. Araştırmacılar metaforlar kullanabilir. Örneğin, bir devrime yol açan kitlesel hoşnutsuzluk, "duygusal bir dağ treninin tepeden aşağıya inişi gibidir"; her şey düzeliyor gibi görünür, ve beklentiler çok hızlı şekilde yükseldikten sonra, ani bir düşüş yaşanır. Modeller, duyarlaştırma araçlarıdır.

Araştırmacı, çoğu zaman yalnızca açıklayıcı bir model geliştirildikten sonra ortaya çıkan belirli bağlantıları doğrulamak için yeni kanıtlar arar. Modelin kanıtlara ne kadar yaklaştığını ve onlara nasıl uyduğunu değerlendirir. Soyutla somut arasında gidip gelir (bkz. 15. Bölüm).

Tarihsel karşılaştırmalı araştırmacının başlıca görevi, kanıtları düzenlemek ve onlara yeni anlam vermektir. Skocpol (1979:xiv) şöyle ileri sürmüştür:

> *Karşılaştırmalı tarihçinin görevi –ve potansiyel özgün akademik katkısı-, incelenen uzun dönemlerin ve kendine özgü yerlerin belirli yönleri hakkında yeni veriler ortaya çıkarmakta değil, çeşitli tarihsel vakalar arasındaki nedensel düzenler hakkındaki genel bir argümanın ilgisi ve ilk bakışta geçerliğini saptamasında yatmaktadır.*

Tarihsel karşılaştırmalı araştırmacılar ayrıca temalar ya da açıklamalar için kritik göstergeler ve destekleyici kanıtları belirler. **Kritik gösterge**, belirli bir kuramsal ilişki çıkarmak için çoğu zaman yeterli olan, belirsiz olmayan kanıtlardır. Araştırmacılar, açıklayıcı bir modelin kilit önemdeki parçaları için bu göstergeleri arar. Göstergeler, kritik biçimde kuramsal bir çıkarımı doğrular ve pek çok ayrıntı net bir yorumu akla getirdiğinde gerçekleşir. Örneğin, iki ulus arasında düşmanlık bulunduğunun kritik bir göstergesi, resmen savaş ilan edilmesidir. Bir toplumsal grubun artan politik gücünün kritik bir göstergesi, grupla özdeşleşen ve konumunu savunan çok sayıda üyesi bulunan resmî örgütlenmelerin oluşmasıdır. Kritik göstergenin tersi, destekleyici kanıtlardır; bunlar, bir modelin daha az merkezî parçaları için kanıtlardır. Bütün arkaplanı ve bağlamı bunlar oluşturur. Kanıtlar daha az veya daha zayıftır ve net ve belirsiz olmayan kuramsal bir yorumdan yoksundur.

Rapor Yazma

Son adım, kanıtlar, kavramlar ve sentezin bir araştırma raporunda birleştirilmesidir. Raporun yazılma biçimi, TK araştırmada çok önemlidir. Kanıtlar, argümanlar ve sonuçları bir rapor halinde bir araya getirmek her zaman can alıcı bir adımdır; ancak nicel yaklaşımlardan daha fazla böyledir. Kanıtlar ve açıklamanın özenle işlenmesi, TK araştırmasını oluşturur ya da bozar. Araştırmacı, kanıt yığınlarını damıtarak ifade eder ve kapsamlı dipnotlar hazırlar. Kanıtlar ve argümanları yoğurarak okura tutarlı, ikna edici bir tablo iletir (bkz. 16. Bölüm).

TARİHSEL BAĞLAMDA VERİ VE KANITLAR

Tarihsel Kanıt Türleri

Tarih, geçmişteki olaylar (örn. Fransızların Vietnam'dan askerlerini çekmesi *tarihte* kaldı), geçmişin bir kaydı (örn. Fransızların Vietnam'la ilişkisinin *tarihi*) ve geçmişi inceleyen bir disiplin (örn. *tarih* bölümü) anlamına gelir.[23] **Tarihçilik**, tarihsel araştırma yapma ya da tarihsel kanıtlar toplama ve analiz etme yöntemidir. Tarihsel sosyoloji, tarihsel karşılaştırmalı araştırmanın bir parçasıdır. Tarihsel sosyoloji,

> *tarihsel verilere bir yaklaşım, geçmişi sosyolojik modeller ve kuramlar açısından anlamaya ve açıklamaya çalışan bir tarihçilik tarzıdır... Alternatif olarak, tarihsel veriler sosyolojik kavramlar, ilkeler ve kuramların geçerliğini göstermek ve test etmek için kullanılabilir.* (Mariampolski ve Hughes, 1978:104-105)

Araştırmacılar, dört tür tarihsel kanıttan yararlanır: birincil kaynaklar, ikincil kaynaklar, sürekli kayıtlar ve hatıralar.[24] Geleneksel tarihçiler ağırlıkla birincil kaynaklara güvenir. TK araştırmacılar çoğu zaman ikincil kaynaklar ya da kombinasyon halinde farklı veri türleri kullanır. Örneğin, Quadagno (1984), politik iktidar kuramlarını değerlendirmek için ABD Sosyal Güvenlik Yasasını incelcmiştir. Kanıt olarak atıfta bulunduğu 47 kaynaktan 23 tanesi birincil kaynaklar (o döneme ait mektuplar, kısa notlar, resmî raporlar, gazete ya da dergi makaleleri), 3 tanesi hatıralar (özyaşam öyküleri ya da sözlü tarihler) ve 21 tanesi ikincil kaynaklardı (tarihçiler ve diğer araştırmacıların kitapları).

Birincil Kaynaklar. Geçmişte yaşamış olanlara ait olup günümüze kadar

Kritik gösterge Belirli bir kültürel veya tarihsel ortamda bir kavramın anlaşılır, belirsiz olmayan bir ölçüsü ya da göstergesidir.

Tarihçilik Tarihçilerin tarihsel çalışmalar yazarken kullandığı varsayımlar, vurgular ve kuramsal bir bakış açısından yaklaşımlardır.

bozulmadan kalmış olan mektuplar, günlükler, gazeteler, filmler, romanlar, giyim eşyası, fotoğraflar ve benzerleri, **birincil kaynaklar**dır. Arşivlerde (belgelerin saklandığı bir yer), özel koleksiyonlarda, aile odalarında ya da müzelerde bulunurlar (bkz. Kutu 14.3). Günümüzün belge ve nesneleri (mektuplarımız, televizyon programları, reklamlar, giyim, otomobiller), gelecekteki tarihçiler için birincil kaynaklar olacaktır. Klasik bir birincil kaynak örneği, savaştaki bir kocanın karısına yazdığı ve bir araştırmacı tarafından bir tavan arasında bulunan sararmış bir mektup destesidir. Örneğin, bir Kentucky cemaatindeki yoksulluk üzerine bir kitapta, Billings ve Blee'nin (2000) verileri, bireyler ve tarım üzerine bir federal nüfus sayımının (1850'den 1910'a kadar) elyazmalarının yanı sıra, vergi kayıtları, tapu senetleri, vasiyetnameler ve mahkeme kayıtları; gazeteler; eyalet muhasebe kurulu kayıtları; ziyaretçi vaizlerin raporları ve mektupları; ve ilçeyle eyalet düzeyinde resmî verileri içeriyordu. 60 yıllık bir dönem boyunca bireyler ve ailelerle ilgili uzun süreli dosyalar oluşturmak için bireyler, ilişkiler ve haneleri birbirine bağlamayı başardılar.

Yayımlanmış ve yayımlanmamış yazılı belgeler, en önemli birincil kaynak türleridir. Araştırmacılar onları orijinal biçiminde ya da mikrofiş ya da film üzerinde korunmuş olarak bulur. Çoğu kez, geçmişteki insanların sözleri, düşünceleri ve duygularının bozulmadan kalan tek kayıtlarıdır. Yazılı belgeler, okuma yazması olan insanların bulunduğu toplumlar ve tarihsel dönemleri incelemeye yardımcı olur. Yazılı kaynaklara dair sık sık karşılaşılan bir eleştiri, onların büyük oranda seçkinler ya da resmî kuruluşlarda bulunanlar tarafından yazılmış olduğu, dolayısıyla, okumamış, yoksul ya da resmî toplumsal kurumların dışındaki insanların görüşlerinin gözden kaçmış olabileceğidir. Örneğin, ABD'de kölelerin okuması ve yazması yasadışıydı, dolayısıyla kölelik deneyimiyle ilgili yazılı kaynaklar ya dolaylıdır ya da bulunması zordur.

Olaylar ve fikirleri kaydetmek için telekomünikasyon, bilgisayar ve video teknolojisinin yaygın kullanımından önce, kağıt üzerine yazılı sözler, başlıca iletişim aracıydı. Aslında, kalıcı bir fiziksel kayıt bırakmayan ve mektuplar, yazılı kütükler ve gazetelerin büyük oranda yerini alan iletişim biçimlerinin (örn. telefon görüşmeleri, bilgisayar kayıtları ve televizyon ya da radyo yayınları) yayılması, gelecekteki tarihçilerin işlerini zorlaştırabilir.

İkincil Kaynaklar. Birincil kaynaklar gerçekçilik ve özgünlük içerir, ancak pratikte zaman kısıtı, pek çok birincil kaynak hakkında araştırmayı dar bir süre ya da alanla sınırlayabilir. Daha genel bir tablo elde etmek için pek çok TK araştırmacı **ikincil kaynaklar**, yani birincil kaynakları inceleyerek yıllar geçirmiş olan uzmanlaşmış tarihçilerin yazılarını kullanır.

Birincil Kaynaklar Geçmişteki olaylar ya da toplumsal yaşam hakkında, geçmişteki dönemde yaratılmış ve kullanılmış olan nitel veya nicel verilerdir.

KUTU 14.3 Arşiv Verilerinin Kullanılması

Arşiv, birincil tarihsel materyalin ana kaynağıdır. Arşivler özel koleksiyonlar, müzeler, kütüphaneler ya da resmi arşivlerde belgesel materyalin (kağıtlar, fotoğraflar, mektuplar, vb.) toplamıdır.

YERİNİ BELİRLEME VE ERİŞİM

Bir konu, kurum ya da birey hakkında bir koleksiyon bulunup bulunmadığını keşfetmek, pek çok mektup, telefon görüşmesi ve yönlendirilme gerektiren uzun, bezdirici bir iştir. Bir kişi ya da konu hakkında materyal bulunuyorsa, bunlar birden çok yere dağılmış olabilir. Erişim sağlamak, özel koleksiyonlar için bir aile üyesinin nezaketine sığınmaya ya da uzaktaki kütüphanelere yolculuk etmeye ve tozlu kutular dolusu eski mektubu inceleme gerekçesini doğrulamaya bağlı olabilir. Ayrıca, araştırmacı kısıtlı süreye sahip olduğunu keşfedebilir (örn., bir arşiv yalnızca haftada dört gün sabah 10'dan akşam 5'e kadar açık olabilir, ancak araştırmacının materyali 40 saat boyunca incelemesi gerekebilir).

SINIFLANDIRMA VE DÜZENLEME

Arşiv materyali, sınıflandırılmamış ya da çeşitli biçimlerde düzenlenmiş olabilir. Düzenleme, araştırmacının ilgileriyle ilişkili olmayan kriterleri yansıtabilir. Örneğin mektuplar ve belgeler kronolojik sırada olabilir. Ancak araştırmacı yalnızca otuz yıl boyunca dört profesyonel meslektaşa yönelik mektuplarla ilgileniyor, günlü faturalar, aile yazışmaları vb. ile ilgilenmiyor olabilir.

TEKNOLOJİ VE DENETİM

Arşiv materyali orijinal biçimlerinde, mikroformlar ya da daha seyrek olarak elektronik biçimde olabilir. Araştırmacıların yalnızca not almasına izin verilip kopya almasına izin verilmiyor olabilir ya da bütün koleksiyonun yalnızca seçili bölümlerini görmelerine izin verilebilir. Araştırmacılar, arşivin belirli günlerde halka açık olduğu birkaç saat içinde belirli bir odada tozlu belgeleri okuyup yalnızca kurşun kalemle not almak zorunda kalmanın kısıtlarından hüsrana uğrayabilir.

İZ SÜRME

Arşiv araştırmasındaki en zor görevlerden biri, materyaller aracılığıyla sıradan olaylar ya da kişilerin izini sürmektir. Materyalin tümü bir yerde olsa bile aynı olay ya da ilişki, pek çok yerde pek çok biçimde ortaya çıkabilir. Araştırmacılar, orada burada kanıt kırıntıları bulmak için belge yığınlarını düzenlemek zorunda kalabilir.

ANGARYA, ŞANS VE TESADÜFLER

Arşiv araştırması çoğu zaman itinalı ve yavaştır. Kısmen okunabilir belgeler için saatler harcamak çok yorucu olabilir. Ayrıca, araştırmacılar çoğu kez koleksiyonlarda delikler, sıralı belgelerde eksikler ya da yok edilmiş dokümanlar olduğunu keşfedecektir. Ancak, önceden dokunulmamış materyalin dikkatle okunması ve incelenmesi, şaşırtıcı yeni bağlantılar ya da fikirler ortaya koyabilir. Araştırmacı, yeni inceleme yolları açan beklenmedik kanıtlar keşfedebilir (bkz. Elder ve d., 1993; Hill, 1993).

Erken modern Avrupa'da seçkinler üzerine makalesinde, Lachmann'ın (2003) 82 referansından 72'si ikincil tarihsel kaynaklar ve 10'u kuramsal çalışmalardı. Emigh (2003), on beşinci yüzyılda Toskana hakkındaki 32 sayfalık makalesi için 129 referans kullandı. Bu referanslardan 43 tanesi, erken Avrupa'da genel tarih veya kuram üzerine çalışmalardı. Kalan 86 referans ikincil tarihsel kaynaklardı ve bunların 23 tanesi İtalyanca yazılmıştı.

Sürekli Kayıtlar. **Sürekli kayıtlar**, kurumlar tarafından tutulan dosyalar ya da var olan istatistiksel belgelerden oluşur. Sürekli bir kayıt örneği, bir taşra kilisesinde 1910'dan günümüze kadar her evlilik ve her ölümün kaydını içeren bir dosyadır. Roy (1983), 1886 ile 1905 arasındaki büyük ABD şirketlerinin yönetim kurullarını incelerken sürekli kayıtları kullandı. Kanıtları, 150 birincil belge, resmî raporlarla istatistikler ve bazıları hâlâ yayımlanmakta olan yıllık ticari referans kitaplarından geliyordu.

Hatıralar. Bireylerin kendi geçmiş yaşamları ya da deneyimleriyle ilgili belleğe dayalı yazıları ya da ifadeleri **hatıralar**dır. Bunlar, biyografiler, otobiyografiler ya da görüşmeler biçiminde olabilir. Bellek mükemmel olmadığı için hatıralar çoğu kez birincil kaynaklardan farklı olarak çarpıtılmıştır. Örneğin Blee (1991), seksenlerının sonundaki bir kadınla Ku Klux Klan'da olmak hakkında görüşme yapmıştır (bkz. Kutu 14.1).

Hatıranın bir türü olan **sözlü tarih** derlerken, araştırmacı, insanlarla geçmişteki olaylar ya da yaşamları hakkında yapılandırılmamış görüşmeler yürütür. Bu yaklaşım seçkin olmayan gruplar ya da okuma yazması olmayanlar için özellikle değerlidir. Sözlü tarih tekniği, 1930'larda başlamıştır ve artık ona adanmış bir mesleki kuruluş ve akademik dergi bulunmaktadır.[25]

Bellek üzerine çalışmalar, bir araştırmacının sözlü tarih ya da hatıraları kullanırken temkinli olmasını önermektedir (bkz. Kutu 14.4). Schacter'in (2001:9) belirttiği gibi,

> *Anıları, eğer uygun şekilde saklanırsa, tam olarak kaldırıldıkları biçimde geri çağırılabilecek aile albümündeki fotoğraflar olarak düşünürüz. Ancak deneyimlerimizi, bir fotoğraf makinesinin onları kaydettiği biçimde kaydetmediğimizi artık biliyoruz... Deneyimimizin temel unsurlarını çıkarır ve onları depolarız. Daha sonra, kopyalarını bulup çıkarmak yerine, deneyimlerimizi yeniden yaratır ya da yeniden inşa ederiz. Bazen, yeniden inşa sürecinde, deneyimden sonra kazandığımız duygular, inançlar ve hatta bilgileri onlara ekleriz.*

İkincil kaynaklar Tarihsel araştırmada kullanılan nitel ve nicel verilerdir. Olaylar ya da ortamlar hakkındaki bilgiler tarihçiler ve yahut olaylara veya ortama doğrudan katılmış diğer kişiler tarafından daha sonra belgelenmiş ya da yazılmıştır.

Sürekli kayıtlar Uzun bir süre boyunca görece tutarlı biçimde tutulan dosyalar, kayıtlar veya belgelere dayalı var olan istatistik araştırmasıdır.

Hatıralar Zaman geçtikten sonra toplanan ve bir anıya dayanan ya da eski nesneler, fotoğraflar ya da notların gözden geçirilmesiyle uyarılan geçmiş deneyimler hakkındaki ifadeler ya da yazılardır.

KUTU 14.4 Belleğin Yedi Ölümcül Günahı

Schacter (2001), bellek kaybı ya da hatalı belleğin pek çok biçim aldığını gözlemlemiştir:

1. *Geçicilik.* Zaman içinde belleğin yavaş yavaş, sürekli azalmasıdır; öyle ki, bir olay geçmişte ne kadar uzakta gerçekleşmişse, onun hakkında o kadar az ayrıntı hatırlanır.
2. *Dalgınlık.* Bir fikir veya bir şeye o kadar fazla odaklanılır ki, bu kişinin dikkatini dağıtır ve öteki, çoğunlukla basit şeyler, unutulur (büyük bir projeye odaklanmak ve arabanın anahtarlarını almayı unutmak)
3. *Ketlenme.* Kişinin sahip olduğu, ama o sırada ne kadar çabalarsa çabalasın hatırlayamadığı bilgiyi başarısız biçimde aramaktır (çoğu zaman "dilimin ucunda" diye ifade edilir)
4. *Yanlış nitelendirme.* Fanteziyi gerçeklikle karıştırmak ya da kişinin bir arkadaşından duyduğu, bir filmde gördüğü şeyi kendi deneyimi zannetmesidir
5. *Kolay etkilenme.* Sorular öyle bir biçimde sorulur ki, kişi kendi belleğini çarpıtmaya ve aslında olmayan şeylerin olduğuna inanmaya başlar.
6. *Yanlılık.* Çoğu kez daha sonraki bir zamanda veya hatırlanan olaydan sonra gerçekleşen fikirler, duygular ya da inançları araya sokarak olayları çarpık bir biçimde hatırlamaktır
7. *İnat.* Çabalamaya karşın bir şeyi unutmayı başaramamaktır.

Bazı insanlar, şu anki inançlarla daha tutarlı hale getirmek ya da geçmişi, kendini yüceltici biçimde hatırlamak (yani, kendilerini yanlış biçimde daha pozitif olarak hatırlamak) amacıyla geçmişi "yeniden yazar". Daha yaşlı yetişkinler (çoğu kez 50'li yaşlarının bir noktasında başlayarak), geçmiş olayların belirli ayrıntılarının anılarını gençlerden daha fazla yitirme eğilimi gösterir. Daha eğitimli, zihinsel olarak etkin yetişkinler daha az bellek kaybı sergiler, ancak bireysel ya da kolektif bellek çarpıtması bir dereceye kadar görece sık görülür.[26]

İkincil Kaynaklarla Araştırma

Yararları ve Kısıtlamaları. Toplumsal araştırmacılar geçmişteki koşulların kanıtı olarak, çoğu kez ikincil kaynaklar, özelleşmiş tarihçiler tarafından yazılan kitap ve makaleler kullanır.[27] Skocpol'un (1984:382) belirttiği gibi, bu tür materyallerin kullanımı sistematik değildir ve "karşılaştırmalı tarihsel sosyologlar, ikincil kaynakların kanıt olarak geçerli kullanımı için şimdiye kadar net, üzerinde anlaşmaya varılmış kurallar ve prosedürler oluşturmamıştır". İkincil kaynakların kısıtlamaları bulunmaktadır ve temkinli biçimde kullanılmaları gerekir.

İkincil tarihsel kanıtların kısıtlamaları arasında, yanlış tarihsel anlatımlar ve ilgi alanlarında çalışma eksikliği bulunur. Bu tür kaynaklar hipotezleri test etmek için kullanılamaz. *Post facto* (olgu sonrası) açıklamalar, pozitivist yanlışlanabilirlik kri-

Sözlü tarih Bir kişiyle geçmişinde yaşadığı olaylar, inançlar ya da duygular hakkında görüşme yapılan bir hatıradır.

terlerini yerine getiremez, çünkü çok az istatiksel kontrol kullanılabilir ve yineleme olanaksızdır.[28] Ancak, başkaları tarafından yürütülmüş olan tarihsel araştırma, başka yararlarının yanı sıra, genel açıklamalar geliştirmede önemli bir rol oynar. Örneğin, bu tür araştırmalar, zaman içinde eğilimlerin ortaya çıkması ve gelişimini ispat eder.[29]

Potansiyel Sorunlar. Ciltler dolusu ikincil kaynak, bir TK araştırmacı için ayrıntılar ve yorumlardan oluşan bir labirenttir. Betimleyici çalışmalar yığınını anlaşılabilir bir tabloya dönüştürmesi gerekir. Bu tablo, kanıtların zenginliğiyle tutarlı ve onu yansıtıyor olmalıdır. Ayrıca pek çok belirli zaman dilimi ya da olayların geçtiği yerleri birbirine bağlamalıdır. Araştırmacı, ikincil kaynaklarda potansiyel sorunlarla karşı karşıya kalır.

Bir sorun, tarihçilerin çalışmalarını okurken ortaya çıkar.[30] Tarihçiler, kuramdan bağımsız, objektif "olgular" sunmaz. Örtük biçimde ham verileri çerçeveler, bilgileri kategorilere ayırır ve kavramları kullanarak kanıtları biçimlendirirler. Tarihçinin kavramları çoğu zaman gazetecilik, tarihsel aktörlerin dili, ideolojiler, felsefe, şimdiki zamanın gündelik dili ve sosyal bilimden alınan bir karışımdır. Belirsiz olabilir, tutarsız biçimde uygulanabilir ve karşılıklı dışlayıcı ya da kapsayıcı olmayabilirler. Örneğin, bir tarihçi, bir on dokuzuncu yüzyıl kasabasındaki bir grup insanı üst sınıf olarak tanımlıyor. Ancak terimi hiçbir zaman tanımlamıyor ve onu bir toplumsal sınıflar kuramına bağlamayı başaramıyor. Buradaki yöntembilimsel sorun, tarihçinin örtük kuramlarının kanıtları engellemesidir. Bir toplumsal araştırmacı, kanıtlara ulaşmak için düzensiz bir dizi kavramı tarayarak, ikincil kaynaklarda tarihçiler tarafından örtük olarak kullanılanlara ters düşebilecek açıklamalar için kanıtlar bulmaya çalışır.

İkinci bir sorun, tarihçinin seçim prosedürünün şeffaf olmamasıdır. Tarihçiler bütün olası kanıtlardan bazı bilgileri seçer. Carr (1961:138) şöyle belirtmiştir: "Tarih, dolayısıyla, tarihsel önem anlamında bir seçim sürecidir... tarihçi, sonsuz olgular okyanusundan, kendi amacı için önemli olanları seçer". Ancak, TK araştırmacı bunun nasıl yapıldığını bilmemektedir. Seçim sürecini bilmeden, tarihsel karşılaştırmalı araştırmacının tarihçinin yargılarına güvenmesi gerekir, ancak bunlar yanlılık içerebilir.[31] Örneğin, bir tarihçi 10.000 sayfa gazete, mektup ve günlük okur, daha sonra bu bilgileri özetler ve 100 sayfalık bir kitapta alıntılar haline getirir. Bir TK araştırmacı, tarihçinin dışarıda bıraktığı bilgilerin kendi amaçları için uygun olup olmadığını bilmez.

Tipik tarihçinin araştırma pratiği de bireyci bir yanlılık ortaya koyar. Birincil kaynaklara ve bozulmadan kalan eserlere büyük oranda bağlılık, belirli insanların eylemlerine odaklanmayı sağlamak için kuram dışı bir yönelimle birleşir. Bu belirli bir gruba odaklı, mikro düzeyde görüş, dikkati bütünleştirici temalar ya da örün-

tülerden uzaklaştırır. Belirli bireylerin etkinliklerine yapılan vurgu, kuramsal yönelimin bir türüdür.[32]

Üçüncü bir mesele, kanıtların düzenlenmesinde ortaya çıkar. Tarihçiler, *anlatısal tarih* yazarken kanıtları düzenler (Bkz. Kutu 14.5). Bu, tanımlanmamış kavramlar ve kanıtların seçimi sorunlarını şiddetlendirir.

Tarihsel anlatıda, yazar, materyali tek bir tutarlı "öykü" çevresinde kronolojik olarak düzenler. Öykünün her bir parçası, diğer her bir parçaya olayların zaman sırasındaki yeri aracılığıyla bağlıdır. Birlikte, bütün parçalar bir bütün ya da birlik oluşturur. Konjonktür ve olumsallık, anlatı biçiminin kilit unsurlarıdır –yani, eğer *X* (veya *X* artı *Z*) gerçekleşmişse, o zaman *Y* gerçekleşecektir ve eğer *X* (ya da *X* artı *Z*) gerçekleşmemiş olsaydı, başka bir şey olacaktı. Olumsallık, önceki ve sonraki olaylar arasında mantıksal bir karşılıklı bağlılık yaratır.

Zamansal mantığıyla, anlatı düzenlemesi, araştırmacının nedenler çıkarmak için istatistiksel örüntüler belirlediği nicel açıklamadan farklıdır.

Anlatının bir zorluğu, düzenleme aracının –zaman sırası ya da bir olaylar dizisindeki konum- tek başına kuramsal ya da tarihsel nedensellik göstermemesidir. Başka bir deyişle, anlatı, nedensellik kurmanın üç kriterinden (bkz. 3. Bölüm) yalnızca bir tanesini, zaman sırasını yerine getirir. Tarihçi, hiçbir nedensel önemi olmayan olayları anlatıya dahil ettiğinde, anlatı yöntemi altta yatan nedensel modeller ya da süreçleri gölgeleyebilir. Tarihçi bunları artalan ya da bağlamı zenginleştirmek, renk katmak için ekler. Aynı şekilde, doğrudan nedensel etkisi olmayan olayları, ertelenmiş nedensel etkisi olan olayları ya da geçici olarak "askıda" olan olayları sunar.

Ayrıca, çok az sayıda anlatı tarihçisi, birleşim ya da etkileşim etkilerinin nasıl işlediğini belirtir. Örneğin, tarihçi bir olayın üç koşulunu tartışıyor. Ancak, nedensel bir etki için her üç koşulun da birlikte işlemesi gerekiyor mu, iki koşul tek başına ya da bir tek koşul tek başına hiçbir zaman aynı etkiyi yaratmıyor mu, okurlar nadiren bilir.[33]

Anlatı düzenlemesi, birbiriyle çelişen bulgular yaratabilir. TK araştırmacı, zayıf kavramlar, bilinmeyen seçim kriterleri ve net olmayan nedensel mantığı dikkatle okumalıdır. Anlatının altında, tarihçinin toplumsal kuramı yatıyor olabilir, ancak örtük ve gizli kalır.

Son bir sorun, tarihçinin tarihçilik okulları, kişisel inançlar, toplumsal kuramlar ve araştırmanın yürütüldüğü sırada gerçekleşen güncel olaylardan etkilenmesidir.

Günümüzde yazan tarihçiler, birincil materyalleri, 1920'lerde yazanlardan farklı biçimde inceler. Buna ek olarak, kanıt arama ve sorular sormaya dair kendi kuralları bulunan çeşitli tarihçilik okulları vardır (örn. diplomatik, demografik, ekolojik, psikolojik, Marksist, entelektüel, vb.). Carr (1961:54), şu uyarıda bulunmuştur: "Tarihi incelemeden önce, tarihçiyi inceleyin... Tarihçiyi incelemeden önce, onun tarihsel ve toplumsal çevresini inceleyin".

KUTU 14.5 Tarihte Anlatı

Çoğu tarihçi, TK araştırmacı için ikincil bir kaynak olabilecek olan geleneksel anlatı biçiminde yazar.

ANLATI BİÇİMİNİN ÖZELLİKLERİ

1. Bir konusu ve alt konuları, sınırları ve zirveleri bulunan bir öykü ya da hikâye anlatır.
2. Kronolojik sıra ve olaylar dizisini takip eder.
3. Yapılar ya da soyut fikirlere değil, belirli bireylere odaklanır.
4. Esasen özel ve betimleyicidir, analitik ve genel değildir.
5. Olayları benzersiz, öngörülemez ve tesadüfî olarak sunar.

ANLATI BİÇİMİNİN GÜÇLÜ YÖNLERİ

1. Renkli, ilgi çekicidir ve okuması eğlendiricidir.
2. Farklı bir dönemdeki yaşama dair genel bir his verir, böylece okurlar sanki oradaymış hissine kapılır.
3. Geçmişteki insanların öznel olarak gerçekliği deneyimleme biçimini iletir ve okurların geçmişteki insanlarla duygusal olarak özdeşleşmesine yardımcı olur.
4. Bireyler ve belirli olayları, toplumsal gerçekliğin pek çok yönünün bir karışımıyla sarmalar.

ANLATI BİÇİMİNİN ZAYIF YÖNLERİ

1. Nedensel kuramlar ve kavramları gizler ya da onları örtük bırakır.
2. İkna etmek için retorik, gündelik dil ve sağduyu mantığını kullanır, dolayısıyla anlambilimsel çarpıtmanın mantıksal yanıltmacalarına ve çeşitli retorik araçlara tabidir.
3. Benzersiz, dramatik, sıra dışı ya da alışılmadık olan için normal ya da sıradan olanı göz ardı etme eğilimindedir.
4. Nadiren önceki bilgilerden beslenir ve genel bilgi yaratmak için çok az şey yapar.
5. Aşırı derecede bireyci olma, belirli insanların rolünü ve olayları iradeleriyle biçimlendirme yeteneklerini abartma eğilimindedir.

Birincil Kaynaklarla Araştırma

Bir araştırmacı ikincil kaynakları kullanırken, tarihçi önemli bir meseledir. Birincil kaynakları kullanırken önemli bir mesele, geçmişte yazılan ya da kullanılan her şeyin yalnızca küçük bi bölümünün günümüze kadar bozulmadan gelmiş olmasıdır. Üstelik, bozulmadan kalanlar, bir zamanlar var olanların rastlantısal olmayan bir örneklemidir. Lowenthal (1985:191-192) şu gözlemde bulunmuştur: "Geçmiş düşünceler ve şeylerin bozulmadan gelen kalıntıları, önceki kuşakların çağdaşı olan yapının çok küçük bir bölümünü temsil eder".

Tarihsel karşılaştırmalı araştırmacılar, birincil kaynakları, geçmişte yaşamış bir çağdaşın gözleri ve varsayımlarıyla okumaya çalışır. Sonraki olayların bilgisi ve modern değerleri "parantez içine alır" ya da geride tutarlar. Cantor ve Schneider (1967:46) şöyle yazmıştır: "Eğer birincil kaynakları açık fikirlilikle ve yazıların zihnine girerek olayları *onların* gördüğü gibi görme niyetiyle okumuyorsanız, boşuna zaman kaybediyorsunuz".

Örneğin, bir köle sahibi tarafından üretilen bir kaynağı okurken, köleliğe karşı ahlaktan em vurmak ya da yazarı köleliğin kötülüğünü görmediği için suçlamak, işe yaramaz. TK araştırmacı, birincil kaynakları okurken ahlaki yargılarını geride tutar ve bir ahlaki göreci haline gelir. Araştırmacı, "özneleri gibi düşünmeli ve inanmalı, onların kendi gözlerinde nasıl davrandığını keşfetmelidir" (Shafer, 1980:165).

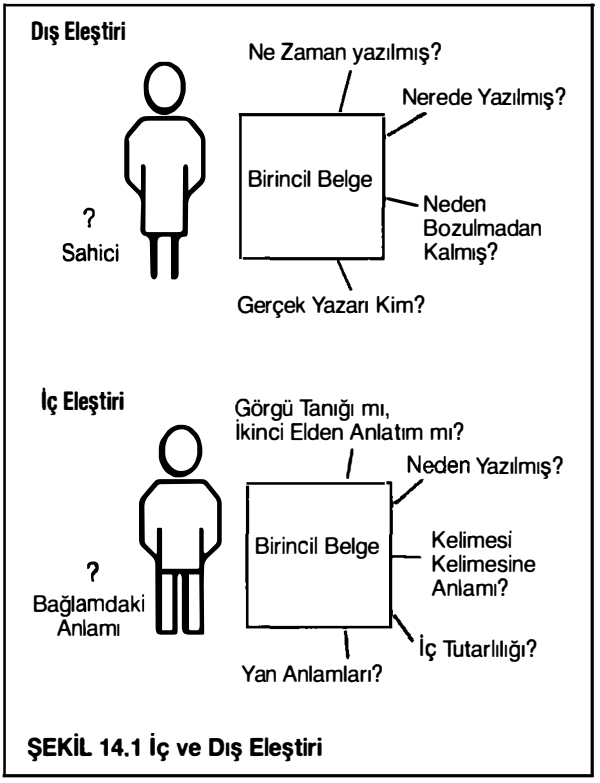
Başka bir sorun, birincil belgelerin yerini tespit etmenin zaman alıcı bir görev olmasıdır. Bir araştırmacı, özelleşmiş indeksleri araştırmalı ve arşivler ya da özelleşmiş kütüphanelere yolculuk yapmalıdır. Birincil kaynaklar çoğu kez solup gitmekte olan yığınla belgenin bulunduğu karton kutuların üst üste yığıldığı tozlu, sapa bir odada yer alır. Bunlar eksik, düzenlenmemiş ve çürümenin çeşitli aşamalarında olabilir. Belgeler ya da diğer birincil kaynakların yeri belirlendikten sonra, araştırmacı onları dış ve iç eleştiriye tabi tutarak değerlendirir (bkz. Şekil 14.1).

Dış eleştiri, sahte ya da uydurma olmadığından emin olmak için bir belgenin kendisinin sahiciliğini değerlendirmeniz anlamına gelir. Eleştiri, şunları sormayı gerektirir: Belge, yaratıldığı iddia edilen zamanda, olması gereken yerde ve yazarı olduğunu iddia eden kişi tarafından mı yaratılmış? Belge ilk başta niye üretilmiş ve nasıl bozulmadan kalmış?

Belge sahicilik sınavını geçtikten sonra, inandırıcılık sağlamak için **iç eleştiri**, belgenin içeriğinin bir incelemesi gerçekleştirilir. Kaydedilmiş olanların, yazarın doğrudan tanık olduğu şeylere mi dayandığını yoksa ikinci elden bilgi mi olduğunu değerlendirirsiniz. Bu, hem kaydedilenin kelimesi kelimesine anlamını, hem de incelikli yan anlamları ya da kasıtları incelemeyi gerektirir. Belgede bahsi geçen öteki olaylar, kaynaklar ya da insanlara dikkat eder ve doğrulanıp doğrulanamayacaklarını sorarsınız. Örtük varsayımlar ya da değer konumlarını inceler ve belgenin üretildiği ilgili koşullara dikkat edersiniz (örn. savaş sırasında ya da totaliter bir rejimde). Ayrıca, bir anlam damıtmak için o zamanki dil kullanımını ve belge içindeki açıklamaların bağlamını da değerlendirmelisiniz.

Birincil belgelerde pek çok türde çarpıtma ortaya çıkabilir. Bunlardan biri, **sansür**dür – ahlaki standartları korumak ya da belirli bir imgeyi sağlamak için tasarlanmış kasıtlı çarpıtma. Örneğin, bir binanın önünde bir fotoğraf çekiliyor. Çöpler ve bira kutuları binanın her yerine saçılmış ve binanın boyası solmuş. Oysa fotoğraf, binanın çok az çöp bulunan bir bölümünden çekiliyor ve çöpler görünmeyecek şekilde çerçeveleniyor; karanlık oda teknikleriyle, solmuş boya yeni ve canlı gibi gösteriliyor. Başka bir örnek, hali vakti yerinde insanların partileriyle ilgili gazete dedikodu sütunlarında, gerçekte partiye katılmamış olan ünlü insanları da dahil etme uygulamasıdır.[34]

Birincil ve ikincil kaynaklara ek olarak, tarihsel araştırmacılar, Topolski'nin (1976) **kaynağa dayalı olmayan bilgi** olarak adlandırdığı bilgileri kullanır. Bunlar, bir araştırmacının kullanabildiği, belirli bir birincil belgeden ya da ikincil kaynaktan

ŞEKİL 14.1 İç ve Dış Eleştiri

kaynaklanmayan geçmiş hakkındaki bilgilerdir. Mantık yürütmeye dayalı olabilir. Örneğin, A ve B kişileri cinsel sadakate değer veren tek eşli bir toplumdaki evli bir çift olsun. B'nin bir ilişkisi olduğunda, A'nın kıskanma olasılığı yüksektir. Ayrıca, incelenen şeyin bağlamını biçimlendiren önceki önemli olayların bilgisidir. Örneğin, 1920'lerin sonunda Fransa'yı inceleyen bir araştırmacı, 18 ile 40 yaş arasındaki Fransız erkeklerin büyük bölümünün bir kaç yıl önce 1. Dünya Savaşında öldürüldüğünün farkındadır. Şu anki bilgiler de geçmişteki olayları anlamaya yardımcı olabilir. Örneğin, bir araştırmacı, Kara Vebanın farelerin taşıdığı pireler tarafından ve sağlıksız koşullar nedeniyle yayılan bir hastalık olduğunu bilir, ancak geçmişteki insanlar bu hastalığın nedeninin farkında değildi.

KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMA

Karşılaştırmalı Araştırma Türleri

Karşılaştırmalı Yöntem. Öteki araştırma türlerindeki sorunlar, karşılaştırmalı bir çalışmada iyice büyür.[35] Holt ve Turner (1970:6) şöyle belirtmiştir: "Prensipte, karşılaştırmalı kültürler arası araştırmayla tek bir toplum içinde yürütülen araştırma arasında hiçbir fark yoktur. Farklar, bunun yerine, belirli sorun türlerinin büyüklüğünde yatar". Karşılaştırmalı araştırma, ayrı bir araştırma tekniğinden çok, bir perspektif ya da yönelimdir. Bu kısımda, onun güçlü yönlerini ele alıyoruz.

Karşılaştırmalı bir perspektif, araştırma tasarımındaki zayıflıkları açığa çıkarır ve araştırmanın niteliğini geliştirmenize yardımcı olur. Karşılaştırmalı

araştırmanın odağında, birimler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar yer alır.

Karşılaştırmalı araştırma, toplumsal yaşamın tek bir birimle sınırlı olmak yerine, birimler (örn. kültürler) arasında genel olan yönlerini ortaya koyar. Bütün araştırmacılar belirli bir dereceye kadar genelleme yapmak ister. Pozitivist araştırmacılar, toplumlar arasında geçerli olan genel kanunlar ya da kalıpları keşfetmekle ilgilenir. Ancak çoğu pozitivist araştırma karşılaştırmalı değildir. Ragin (1994a:107) şu gözlemde bulunmuştur:

> *Karşılaştırmalı araştırmacılar örnek olaylar arasındaki benzerlik ve farklılıkların kalıplarını inceler ve çeşitliliklerini kabullenmeye çalışır... Nicel araştırmacılar da örnek olaylar arasındaki farklılıkları inceler, ancak farklı bir vurguyla; amaç, çoğu zaman pek çok örnek olay arasında, bir değişkenin diğeriyle ortak değişkenliğini açıklamaktır... Nicel araştırmacının tipik olarak örnek olaylara yalnızca genel anlamda aşinalığı vardır.*

Karşılaştırmalı yönelim, ölçüm ve kavramlaştırmayı geliştirir. Birden çok toplumsal birim ya da ortam hakkında araştırma yürüten araştırmacılar tarafından geliştirilen kavramların yalnızca belirli bir kültür ya da ortamda geçerli olması olasılığı daha azdır. Bir kavramı farklı kültürler ya da ortamlarda uygulayana kadar, bir araştırmacının gizlenmiş önyargılar, varsayımlar ve değerleri tespit etmesi zordur. Farklı toplumsal ortamlar, daha geniş bir olaylar veya davranışlar aralığı sağlar. Tek bir kültürün davranış aralığı, genel olarak insan davranışları aralığından daha dardır, dolayısıyla, tek bir kültürde araştırma, sınırlı bir olası toplumsal etkinlikler aralığına odaklanır. Örneğin, iki araştırmacı, Hsi-Ping ve Abdul, bir çocuğun sütten kesilme yaşıyla duygusal sorunlarının başlangıcı arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Hsi-Ping, yalnızca ABD verilerine bakar; bu veriler, sütten kesilmenin 5 ile 15 ay arasında gerçekleştiğini göstermekte ve sütten kesilme yaşı arttıkça, duygusal sorunların istikrarlı bir biçimde arttığına işaret etmektedir. Geç sütten kesilmenin duygusal sorunlara yol açtığı sonucuna varır. Abdul ise, 10 kültürden gelen verilere bakar ve sütten kesilme yaşının 5 ile 36 ay arasında değiştiğini keşfeder. Duygusal sorunların

Dış eleştiri Birincil tarihsel kaynakların sahiciliğini, yaratıldığı yer ve zamanı doğru biçimde belirleyerek (yani, sahte olmadığını) kontrol etmektir.

İç eleştiri Birincil tarihsel kaynakların sahiciliğini ve inanılırlığını tespit etmek ve geçmişte gerçekleşenlerin bir anlatımı olarak doğruluğunu belirlemektir.

Sansür Belirli (çoğu zaman olumlu) bir imgenin görüntüsünü korumayı tasarlayarak, geçmişin kasıtlı biçimde çarpıtılmasıdır.

Kaynağa dayalı olmayan bilgi Bir araştırmacının, mantık yürütmeye ya da tarihsel koşullara dair derinlemesine bir bilince dayalı olarak kullanabildiği genel bilgilerdir.

sütten kesilme yaşıyla orantılı bir biçimde 18 aya kadar arttığını; sonra en yüksek noktasına erişip daha düşük bir düzeye indiğini bulur. Abdül, daha doğru sonuçlara ulaşır: 6 ile 24 ay arasında sütten kesilmede duygusal sorunların ortaya çıkması olasılığı daha yüksektir, ancak daha önce ya da daha sonra sütten kesilme, duygusal sorunlar yaşanması olasılığını azaltır. Hsi-Ping ilişki hakkında yanlış sonuçlara varmıştır çünkü ABD'deki sütten kesilme yaşı aralığı çok dardır.

Karşılaştırmalı araştırma, nedensel ilişkiler için alternatif açıklamalar sunabilir ya da onları ortadan kaldırabilir. Örneğin, Weil (1985), yıl olarak eğitim süresiyle hoşgörüsüzlük arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Daha önceki araştırmalar, ABD'de bu tür bir ilişki olduğunu bulmuştur ve çoğu araştırmacı, eğitimin genel olarak perspektifleri genişlettiğini ve hoşgörüyü artırdığını düşünmüştür. Başka uluslarda bu ilişkiyi arayan Weil (1985:470), ilişkinin "liberal olmayan demokrasilerde ya da daha önceki onyıllarda liberal-demokratik rejim biçimlerine sahip olmayan ülkelerde, bir süredir liberal demokratik olan ülkelere kıyasla daha zayıf, yok ya da bazen tam ters yönde olduğu" sonucuna varmıştır. Başka bir deyişle, ilişki için belirli bir hükümet tipi zorunlu koşuldur. Eğitimin evrensel olarak hoşgörüyü artırma etkisi yoktur, bunun yerine, eğitim, insanları kendi ülkelerinin resmî değerleriyle uyumlulaştırır. Resmî değerlerin hoşgörüyü desteklediği yerlerde, eğitim hoşgörüyü artırmaktadır; diğer yerlerde ise böyle bir etkisi yoktur.

Karşılaştırmalı araştırma, karşılaştırmalı olmayan araştırmadan daha zor, daha maliyetli ve daha zaman alıcıdır. Ayrıca toplanabilen veri türleri ve eşdeğerlik sorunları (tartışılacak) sık sık karşılaşılan sorunlardır.

Karşılaştırmalı araştırmacılar çok seyrek rastlantısal örnekleme kullanabilir. Dünyadaki yaklaşık 160 ulusun tümü için yeterli bilgi erişilebilir değildir. Rastlantısal olmayan bir alt küme (yoksul ülkeler, demokratik olmayan ülkeler, vb.) için yeterli bilgi yoktur. Bunlara ek olarak, bazı uluslarda bir milyardan fazla kişi ve diğerlerinde yalnızca 100.000 kişi bulunurken, bir araştırmacı bütün ulusları birbirine denk birimler olarak değerlendirebilir mi? Az sayıda örnek olay, araştırmacılarda genellemeleri kısıtlayarak, her bir örnek olayı benzersiz olarak görme ve özelleşme eğilimi yaratır. Örneğin, bir araştırmacı beş örnek olay (örn. ülke) inceliyor, ancak birimlerin her biri, diğerlerinden 20 biçimde farklılık gösteriyor. Farklı özelliklerin sayısı birimlerin sayısından fazla olduğunda, kuramı test etmek ya da ilişkileri belirlemek zordur.

Karşılaştırmalı araştırmacılar kuramı uygulayabilir, test edemez; ve yalnızca kısıtlı genellemeler yapabilir. TK araştırmada kuramı kombinasyonlar halinde kullanmak ve örnek olayları bütün olarak ele almak mümkün olduğu halde, titiz biçimde kuram test etme ya da deneysel araştırma nadiren mümkündür. Örneğin, ekonomik durgunlukların etkileriyle ilgilenen bir araştırmacı, bir grup ülke ekonomik durgunluk yaşarken ötekilerin yaşamamasını sağlayamaz. Bunun yerine,

araştırmacı, bir ekonomik durgunluk gerçekleşene kadar bekler ve ülke ya da birimin diğer özelliklerine bakar.

Karşılaştırmalı Araştırmanın Dört Türü. Kohn (1987), karşılaştırmalı araştırmanın dört türünden söz etmiştir. İlk ikisi, ayrı bir TK araştırmasına girer, üçüncüsü, pozitivist bir yaklaşım kullanır ve sonuncusu benzersiz bir yaklaşımdır.[36]

Karşılaştırmalı örnek olay inceleme araştırması yürütürken, belirli toplumlar ya da kültürel birimleri karşılaştırır ve büyük genellemeler yapmazsınız. Bu türde ele alınan sorulara örnekler şöyledir: Kanada ve ABD arasındaki farklılıklar nelerdir? Japonya, Tayvan ve Kore'de insanların yaşlılık deneyimi nasıldır? ABD ve Rusya'nın eğitim sistemleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir? Araştırmacı, sınırlı sayıda örnek olayı yoğun bir biçimde inceler; burada, "örnek olay" kültürel olarak tanımlanan bir gruptur. Az sayıda ya da tek bir örnek olayı derinlemesine incelerken, birimlerin eşdeğerliği konusunda kaygılanmaya pek gerek yoktur (bkz. Kutu 14.6). Bu yöntem, sabit olan ya da çok az örnek olay arasında çeşitlilik gösteren etkenleri belirlemek için yararlıdır.[37]

Kültürel-bağlam araştırması yaparken, toplum ya da birim türlerinin yerini tutan örnek olayları incelersiniz. Anthony Marx'ın (1998) ABD, Güney Afrika ve Brezilya'daki ırk ilişkileri hakkındaki 2. Bölümde sözü edilen çalışması, kültürel bağlam araştırmasına iyi bir örnektir. Marx, üç farklı kültürel ortamda ırkla ilgili bazı ortak fikirler, ırk ilişkileri, resmî politikalar ve kanunları inceledi. Çalışma için üç ulusu keyfî biçimde ya da rastgele seçmedi. Üç farklı ırksal rejimi ya da ırk grupları arasındaki ilişkileri düzenlemeye yönelik sistemleri temsil ettikleri için onları seçti. Her bir ulus Marx'ın genel temaları, kalıpları ve süreçleri inceleyebileceği farklı türde bir kültürel ortam sunuyordu.

Üçüncü tür karşılaştırmalı araştırmada, analiz birimi ulustur. **Uluslararası araştırma**da, pek çok ulustaki değişkenleri ölçersiniz. Ulusların isimleri belirtilmez, ancak uluslararasındaki değişkenliğe, ulusların benzersiz özelliklerini değişkenlere çevirerek bakarsınız. İstatiksel analiz için uluslararası araştırmacının 40 ile 50 arası ulus hakkında bilgiye gereksinimi vardır. Neredeyse 150 bağımsız ulus devlet bulunduğu halde, nadiren 50'den fazla ulus için veri elde edilebilir.

Ulus ötesi araştırma, çokuluslu bir birim (örn., yerkürenin Üçüncü Dünya gibi bir bölgesi) kullandığınız ve birimler olarak ulus blokları arasındaki ilişkilere odaklandığınız bir karşılaştırmalı araştırma biçimidir. Ulusları yalıtılmış varlıklar olarak değil, uluslararası sistemin bir parçası olarak görürsünüz. Wallerstein'ın (1974) 1400'lerden beri bir "dünya sisteminin" uzun süreli gelişimi üzerine araştırması, bu tür araştırmaya örnektir. Yazıları, daha fazla TK araştırmasını teşvik eden yeni bir düşünce okulunu, dünya sistemi kuramını doğurmuştur.

KUTU 14.6
Hüzünlü San'ya: Tokyo'nun Yoksul Bir Mahallesi Üzerine Çalışma

Klasik antropoloji çalışmaları, çoğu kez başka bir kültürde saha araştırması yapmayı gerektirir. Bu tür çalışmalardan biri, Tokyo'da gündelik işçilerin yaşadığı bir mahalleyi tanımlamaktadır (Fowler, 1996). Temiz, güvenli sokakları, hayat pahalılığı ve hareketli yaşam tarzıyla bilinen bir şehirde bu mahalle turistler tarafından olduğu gibi Japonlar tarafından da görmezlikten gelinmektedir. Nüfusunun ezici çoğunluğu erkektir; esasen düşük ücretli, sürekli olmayan inşaat işlerinde çalışan erkeklerden oluşmaktadır. Yazar, Japonca'yı akıcı biçimde konuşan ve bir Japon kadınıyla evli olan bir Amerikalıdır. Mahalleye kazara rastlamış ve klasik saha araştırması tekniklerini kullanarak 16 ay boyunca burayı incelemiştir. Bir gece hariç bölgenin dışında kalmış, geceleri evine trenle dönmüştür. Bir kitap boyutundaki raporu sayısız durum, sohbet, alıntı, harita ve fotoğraf içermektedir. Çalışma, yalnızca yazar farklı bir dilde farklı bir kitle için yazan bir yabancı olduğu için değil, mahalleyi içinde var olduğu daha geniş kültüre yerleştiren (ve aynı zamanda da ondan ayıran) renkli ayrıntılar kullanarak mahallenin toplumsal ilişkilerini, âdetlerini ve kategorilerini açıklama biçimiyle de dolaylı olarak karşılaştırmalıdır. Yazar, pek çok somut betimlemede bulunarak mahalleli erkekler ve onların alt kültürüne dair empatik bir anlayış iletmektedir; ancak aynı zamanda betimlemeleri daha geniş Japon kültürü ve Tokyo kent kültürü içinde konumlandırmaktadır. Tarihsel ve bağlamla ilgili diğer bilgileri sunmakta ve ABD gibi öteki ülkelerdeki oldukça paralel özellikteki yerlere göndermeler yapmaktadır.

Karşılaştırılan Birimler

Kültür ve Ulus. Rahatlık açısından, karşılaştırmalı araştırmacılar çoğu zaman ulus devleti analiz birimi olarak kullanır. Ulus devlet, günümüzde dünya üzerindeki insanlar arasındaki ayrımlar hakkında düşünürken kullanılan ana birimdir. Her ne kadar günümüzde baskın bir birim olsa da kaçınılmaz ya da sabit bir birim değildir; aslında, yalnızca yaklaşık 300 yıldır varlığını sürdürmektedir.

Ulus devlet, toplumsal ve politik olarak tanımlanmış bir birimdir. Bu birimde, üzerinde yaşanan bölgede bir hükümetin egemenliği (askerî denetimi ve politik otoritesi) bulunur. Ekonomik ilişkiler (örn. para birimi, ticaret, vb.), ulaşım yolları ve iletişim sistemleri, bölge sınırları içinde bütünleştirilmiştir. Bölgedeki insanlar çoğu zaman ortak bir dil ve adetleri paylaşır ve çoğu zaman ortak bir eğitim sistemi, hukuk sistemi ve bir dizi politik simge (örn. bayrak, ulusal marş, vb.) bulunur. Hükümet, denetimi altındaki bölgedeki tüm insanların çıkarını temsil ettiğini iddia eder.

Ulus devlet, çoğu kez somut, gözlemlenebilir bir birim olarak tanımlanması daha zor olan kültürün yerine kullanılır. *Kültür*, insanlar arasında ortak toplumsal ilişkiler, inançlar ve teknolojiye dayalı olan ortak bir kimliğe gönderme yapar. Dil, adetler, gelenekler ve normlardaki kültürel farklar çoğu zaman ulusal hatları izler. Aslında, ortak bir kültürü paylaşmak, ayrı ulus devletlerin oluşmasına neden olan en önemli etkenlerden biridir.

Bir ulus devletin sınırları, bir kültürünkilerle eşleşmeyebilir. Bazı durumlarda,

tek bir kültür birkaç ulusa bölünür; başka durumlarda, bir ulus devlette birden fazla kültür bulunur. Geçtiğimiz yüzyıllarda, kültürler arasındaki sınırlar ve farklı canlı kültürler, dünyanın her yerinde toprak, savaşlar ve fetihle sömürgeler veya ulus devletler olarak şekillendirildikçe yok edilmiş, yeniden düzenlenmiş ya da yayılmıştır. Örneğin, Avrupa imparatorlukları, bir zamanlar sömürge olan uluslardaki birçok kültürel gruba keyfî sınırlar dayatmıştır.[38] Aynı şekilde, yeni göçmenler ya da etnik azınlıklar her zaman bir ulustaki hâkim kültüre özümsenmez. Örneğin, bir ulusun bir bölgesinde ayrı bir etnik artalan, dil, adetler, din, toplumsal kurumlar ve kimliğe sahip insanlar olabilir (örn. Kanada'nın Quebec eyaleti). Bu türden ulus içi kültürler, bölgesel çatışma yaratabilir, çünkü etnik ve kültürel kimlikler, milliyetçiliğin temelidir.[39]

Ulus devlet karşılaştırmalı araştırma için her zaman en iyi birim değildir. Şu soruyu sormalısınız: Benim araştırma sorum için ilgili karşılaştırmalı birim hangisi –ulus, kültür, küçük bir bölge ya da alt kültür mü? Örneğin, bir araştırma sorusu şudur: Gelir düzeyiyle boşanma ilişkili mi (yani, gelir düzeyi yüksek insanların boşanması olasılığı daha mı düşük?)? Ayrı bir kültür, dil ve dini olan bir grup insan, bir ulusun bir bölgesinde yaşıyor. Onlar arasında, gelir ve boşanma ilişkili değil; ancak, ulusun başka bir kültürün hüküm sürdüğü başka bir yerinde, gelir ve boşanma ilişkili. Eğer ulus devleti birim olarak kullanırsanız, bulgular muğlak ve açıklama zayıf olabilir. Her bir ulus devletin ortak bir kültürünün bulunduğunu varsaymak yerine, ulus devletten daha küçük bir birimin daha uygun olduğunu bulabilirsiniz.

Yine de kültürler veya alt kültürler arasındaki sınırları işlemselleştirmek zordur. Kültürlerin tanımlanması zordur, durmadan evrilirler ve birbirine geçen sınırları vardır. Sınır anlaşmazlığı durumlarının dışında, uluslararasındaki sınırlar daha az muğlaktır, ancak onlar da zaman içinde değişir. Hazır bir cevap bulunmamaktadır. Uygun birim sorunu, ciddiyetini korumaktadır.

Galton Sorunu. Karşılaştırma birimleri sorunu, 1889 yılında Kraliyet Antropoloji Kurumunda E. B. Taylor'ın bir tebliğiyle ilgili olarak bir soru ortaya atan Sir Francis

Karşılaştırmalı örnek olay inceleme araştırması Araştırmacının belirli bir ya da iki kültürü (ya da bölgeler gibi kültürel birimleri) derinlemesine karşılaştırdığı karşılaştırmalı araştırma türüdür.

Kültürel bağlam araştırması Kuramsal türleri temsil eden ve karşılaştırılmaları aynı türden başka toplumlara genelleme yapma olanağı veren az sayıda toplum ya da kültüre odaklanan karşılaştırmalı araştırma türüdür.

Uluslar arası araştırma Pek çok değişkenle ilgili (çoğu kez nicel) verilerin pek çok ulusta incelendiği ve istatistiksel olarak analiz edildiği karşılaştırmalı araştırmadır.

Ulus ötesi araştırma Çok uluslu birimleri inceleyen ve karşılaştıran karşılaştırmalı araştırma türüdür.

Galton'dan (1822-1911) adını alan bir sorunla ilişkilidir. Araştırmacılar birimleri ya da onların özelliklerini karşılaştırırken, birimlerin birbirinden farklı ve ayrı olmasını ister. Eğer birimler farklı olmayıp daha büyük tek bir birimin alt parçalarıysa, araştırmacılar sahte ilişkiler bulacaktır. Örneğin, birimler Kanada, Fransa ve ABD'nin eyaletleri olsun; bir araştırmacı, İngilizce konuşmakla para biriminin dolar olması ya da Fransızca konuşmakla para biriminin frank olması arasında güçlü bir ilinti keşfediyor. Şüphesiz, analiz birimleri (yani, eyaletler ya da bölgeler) daha büyük birimlerin (yani, ulusların) alt parçaları olduğu için ilinti bulunmaktadır. Birimlerin özellikleri, özellikler arasındaki herhangi bir ilişkiden değil, daha büyük birimlerin parçaları olmalarından kaynaklanmaktadır. Toplumsal coğrafyacılar da bununla karşılaşır, çünkü pek çok toplumsal ve kültürel özellik, coğrafi alana yayılır.

Galton sorunu karşılaştırmalı araştırmada önemli bir meseledir, çünkü kültürlerin nadiren sabit sınırları bulunur.[40] Bir kültürün nerede bitip diğerinin nerede başladığını, bir kültürün diğerinden ayrı olup olmadığını ya da bir kültürün özelliklerinin zaman içinde diğerine yayılıp yayılmadığını söylemek zordur. Galton sorunu, iki farklı birimdeki iki değişken arasındaki ilişki aslında ortak bir kökene dayalı olduğu ve gerçekten ayrı birimler olmadıkları zaman ortaya çıkar (bkz. Şekil 14.2).

Galton sorunu, kültürler arasındaki karşılaştırmalarla ilgili olarak doğmuştur, ancak tarihsel karşılaştırmalarda da geçerlidir. Bir araştırmacı farklı tarihsel dönemlerdeki birimlerin gerçekte aynı mı yoksa farklı mı olduğunu sorduğu zaman Galton sorunu yaşanır. Örneğin, 1885'teki Küba, 1985'teki Küba'yla aynı ülke midir? İspanyol sömürgeciliğinin bitişinden bu yana geçen 100 yıl, ABD etkisinin artması, bağımsızlık, diktatörlük ve bir komünist devrim, birimi temelden değiştirir mi?

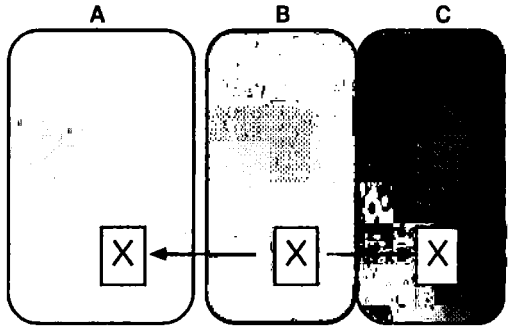
Kültürler Arası Araştırma Verileri

Karşılaştırmalı Saha Araştırması. Pek çok karşılaştırmalı araştırmacı, kendi kültürleri dışındaki kültürlerde saha araştırması ve katılımcı gözlem kullanır. Antropologlar özel olarak bu tür araştırma için eğitilir ve hazırlanır. Antropolojik araştırmayla saha araştırması arasındaki yöntem alışverişi, kişinin kendi toplumunda saha araştırması yapmasıyla başka bir kültürde yapması arasında küçük farklılıklar olduğunu akla getirir. Farklı bir kültürde saha araştırması çoğu zaman daha zordur ve araştırmacıya daha fazla sorumluluk yükler.

Var Olan Nitel Veri Kaynakları. Karşılaştırmalı araştırmacılar ikincil kaynakları kullanabilir. Örneğin, Brezilya, Kanada ve Japonya'nın eğitim sistemleriyle ilgili bir çalışma yürüten bir araştırmacı, Brezilya, Kanada ve Japonya dahil olmak üzere pek çok ülkeden araştırmacının üç ulustaki eğitim sistemini tarif eden çalışmalarını

okuyabilir.

İnsanlık tarihinde 5.000 farklı insan kültürü olmuş olabilir; bunların yaklaşık 1.000 tanesi toplumsal araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Farklı kültürler üzerine değerli bir etnografik veri kaynağı, **Human Relations Area Files (HRAF)** (İnsan İlişkileri Alan Dosyaları) ve bununla ilişkili *Ethnographic Atlas*'tır (Etnografya Atlası).[41] HRAF, 1938 yılında antropolog George Murdock'ın toplamaya ve düzenlemeye başladığı bir saha araştırması raporları koleksiyonudur. Çoğu ilkel ya da küçük kabile grupları olan çeşitli kültürler üzerine etnografik çalışmalardan gelen bilgileri bir araya toplar. Yaklaşık 300 kültür üzerine kapsamlı bilgi, toplumsal özellikler ya da pratiklere göre (örn. bebek besleme, intihar, doğum, vb.) düzenlenmiştir. Belirli bir kültür üzerine bir çalışma bölünür ve bir özellik hakkında verdiği bilgiler, öteki çalışmalardan gelenlerle bir grupta toplanır. Bu, aynı özellik hakkında pek çok kültürü karşılaştırmayı kolaylaştırır. Örneğin, mirasla ilgilenen bir araştırmacı, bu konunun incelendiği 159 farklı kültürden 119'unda babaerkil (babadan oğula), 27'sinde anaerkil (anneden kıza) ve 13'ünde karma miras bulunduğunu öğrenebilir.

ŞEKİL 14.2 Galton Sorunu

Galton sorunu, bir araştırmacı farklı ortamlar ya da toplumlarda (A, B ve C ile temsil edilmektedir) aynı toplumsal ilişkiyi (X ile temsil edilmektedir) gözlemlediğinde ve toplumsal ilişkinin bu farklı yerlerde bağımsız olarak ortaya çıktığı yanlış sonucuna vardığında ortaya çıkar. Araştırmacı, üç ayrı örnek olayda bir ilişki keşfettiğine inanabilir. Ancak toplumsal ilişkinin gerçekleşmesinin asıl nedeni, bir ortamdan diğerlerine yayılmış olan ortak bir köken olabilir. Bu bir sorun yaratır, çünkü ayrı ortamlarda ya da analiz birimlerinde (örn. toplumlar) bir ilişki (örn. bir evlilik örüntüsü) bulan araştırmacı, bunun farklı birimlerde bağımsız olarak ortaya çıktığına inanabilir. Bu inanç, ilişkinin insanlar arasında evrensel olduğunu önermektedir. Araştırmacı, gerçekte bu ilişkinin, insanlar birimler arasında ortak ilişkiler kurmuş olduğu için var olduğunun farkında olmayabilir.

Araştırmacılar HRAF'ı farklı kültürlerin birçok özelliği arasındaki ilişkileri incelemek için kullanabilir. Örneğin, kadınlara yönelik cinsel saldırı ya da tecavüzün babaerkiyle (yani iktidar ve otoritenin erkekler elinde bulunması) ilintili olup

Galton sorunu Birden çok örnek olay ya da birimin özellikleri arasında, özellikler tek bir kaynaktan yayılmış olduğu ve birimler (örn. ülkeler, kültürler) gerçekte bağımsız örnek olaylar olmadığı halde bağıntılar ya da ilintiler bulma potansiyel sorunudur.

Human Relations Area Files (HRAF) Araştırmacıların kültürel birimler arasında karşılaştırma yapmasına izin veren, pek çok kültür (özellikle yazılı kayıtları bulunmayanlar) hakkında geniş bir etnografi koleksiyonu ve kapsamlı bir kataloğdur.

olmadığını bulmak için bir araştırmacı pek çok kültürde cinsel saldırının varlığıyla babaerkinin gücünü inceleyebilir.

Ancak HRAF'ı kullanmanın kısıtları bulunmaktadır. Birincisi, orijinal araştırma raporlarının niteliği, başlangıçtaki araştırmacının sahada geçirdiği sürenin uzunluğu, dile aşinalığı ve önceki deneyimlerinin yanı sıra, araştırma raporunun açıklığına da bağlıdır. Buna ek olarak, başlangıçtaki araştırmacı tarafından gözlemlenen davranış aralığı ve incelemenin derinliği çeşitlilik gösterebilir. Örneğin, bir araştırmacı, X kültüründe çocukların cezalandırılmadığını söyleyebilir oysa gerçekte çocuklar cezalandırılmaktadır, ancak özel alanda; tabu olan, çocukların kamuya açık yerlerde cezalandırılmasıdır. Buna ek olarak, HRAF içindeki özellikler kaba biçimde kategorilere ayrılmış olabilir. Örneğin, bir kültürde büyücülüğün önemi, çok önemli ile pek önemli değil arasındaki bir ölçekte kodlanmış olabilir. Başka bir kısıtlama, incelenmiş olan kültürlerle ilgilidir. Batılı araştırmacılar, kısıtlı sayıda kültürle bu kültürler dış dünyayla temas kurmadan önce temasa geçmiş ve saha araştırması yürütmüştür. İncelenen kültürler, var olmuş olan bütün insan kültürlerinin temsil gücüne sahip bir örneklemi değildir. Ayrıca, Galton sorunu da (daha önce tartışıldı) söz konusu olabilir.

Uluslararası Tarama Araştırması. Tarama araştırması, 10. Bölümde tartışıldı. Bu kısım, bir araştırmacı tarama tekniğini başka kültürlerde kullandığı zaman ortaya çıkan meseleleri incelemektedir.[42] Kültürler arası taramanın kısıtlamaları, prensipte, tek kültür içindeki taramanınkilerden farklı değildir. Yine de çoğu zaman çok daha büyük ve şiddetli oldukları için bir araştırmacı taramanın bir ortamdaki en iyi yöntem olup olmadığını dikkatle değerlendirmelidir.

Farklı bir kültürde tarama araştırması, araştırmacının o kültürün normları, uygulamaları ve adetleri hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmasını gerektirir. Bu tür bir derin bilgi olmadan, prosedürde ve yorumlarken ciddi hatalar yapmak kolaydır. Başka bir dil bilmek yeterli değildir. Araştırmacının çok kültürlü olması ve tarama yöntemine aşina olmanın yanı sıra, kültürü iyice bilmesi gerekir. Öteki kültürün içine girmeden ya da taramayı planlamadan önce, o kültür hakkında kapsamlı ön bilgi gerekir. Öteki kültürün yerli insanlarıyla yakın işbirliği de zorunludur.

Araştırmacının kültürler arası bir taramaya dahil edeceği kültürler ve ulusları seçiminin hem tözel (örn. kuramsal, araştırma sorusu), hem de pratik temellere dayanması gerekir. Tarama araştırmasının her bir adımı (soruların ifade edilmesi, veri toplama, örnekleme, görüşme yürütme, vb.) yürütüldüğü kültüre uyarlanmalıdır. Kritik öneme sahip bir konu, öteki kültürden olan insanların taramayı nasıl deneyimlediğidir. Bazı kültürlerde, tarama ve görüşmenin kendisi tuhaf, bir polis soruşturmasına benzeyen korkutucu bir deneyim olabilir.

Tarama için örnekleme de kültürel bağlamdan etkilenir. Karşılaştırmalı tarama

araştırmacıları, doğru örnekleme çerçevelerinin mevcut olup olmadığını, posta ya da telefon hizmetinin niteliğini ve uzak kırsal alanlara ulaşımı göz önüne almalıdır. İnsanların ne sıklıkta taşındığı, oturdukları konut türleri, bir konuttaki insan sayısı, telefon kapsamı ya da tipik reddetme oranları gibi etkenlerin bilincinde olmaları gerekir. Araştırmacılar, örnekleme birimini kültüre uyarlamalı ve aile gibi temel birimlerin o kültürde nasıl tanımlandığını değerlendirmelidir. Özel örneklemler ya da bir örneklem için insanların yerini belirlemek üzere özel yöntemler gerekebilir. Örneğin Elder (1973), Hindistan'daki taramasında, orta ve yüksek gelirlilerin evlerinin arkasında yer alan hizmetçi mahallelerinde yaşayan insanları yetersiz örneklediğini belirtmiştir.

Araştırmacılar onyıllardır kültürler ve diller arasında taramalar yürüttüğü ve bu tür taramalara son yıllarda daha da sık rastlandığı halde, kültürler arası tarama tasarımı ve soru yazımı ile ilgili karmaşık yöntembilimsel meseleler yeni yeni öğrenilmektedir.[43] Kişi kendi kültüründe bir tarama yürütürken karşılaşılan sorunlar ya da kaygılar, iki ya da daha fazla kültür dahil olduğunda ciddi ölçüde büyür. Doğrudan dil çevirisi nadiren yeterlidir ve pek çok eşdeğerlik sorunu söz konusudur (eşdeğerlik, bu bölümde daha sonra tartışılmaktadır).

Birincisi, karşılaştırmalı tarama araştırması, çok fazla kültürel bilinç sahibi olmalıdır. Konu hassaslığı bir sorundur. Bir kültürde tartışmalı olmayan konular, başka bir kültürde son derece hassas ve hatta tabu olabilir. Smith'in (2004) belirttiği gibi, konu hassaslığı kültüre göre büyük çeşitlilik gösterir. Alkol kullanımı, İslami kültürlerde, Yahudi-Hıristiyan kültürlerinde olduğundan daha hassastır; Çin'de, Komünist Parti hakkında politik sorular yasaktır; ve İsveç'te birlikte yaşamak yaygın olduğu halde, başka yerlerde hâlâ toplumsal olarak hassastır. Kültürel ortamlar başka farklılıklar ima eder. Japonya'da imparator ya da Büyük Britanya'da kraliçe hakkında sorular sorulabilir, noktalı virgül olması lazım degil mi?) ancak ABD veya Almanya'da sorulamaz. Bazı Afrika toplumlarında ve bazı İslami toplumlarda, bir erkeğin karısı hakkında soru sorarken çoğul şahıs kullanılması gerekir. Araştırmacının bölgesel çeşitlilikleri bilmesi gerekir, örneğin, İskoç yasalarına göre bir kişi suçlu, suçu kanıtlanmamış ya da masum olabilir, ancak İngiliz hukukunda kişi ya suçludur ya da suçsuzdur. Braun'un (2003) vurguladığı gibi, soru farklı bir kültürel dil ortamında ortaya çıkmış olsa bile, yanıtlayıcılar soruları kendi bildik bağlamlarında yorumlayacak ve yerel bilgiler, varsayımlar ve yorumları kullanarak anlam yükleyeceklerdir. Örneğin, "Anne çalıştığı zaman, çocuk sıkıntı çeker mi?" diye sormak, kültüre göre çeşitlilik gösterebilir. Yanıtlayıcılar çocuğu bir bebek ya da 5 yaşında olarak tasavvur edebilir. Annelerin evden uzakta tam zamanlı çalışmasının gerektiği veya çocuk bakımı hizmetlerinin çok pahalı ya da çok az olduğu bir topluma karşı, annelerin yaygın biçimde yararlanabileceği eve yakın, esnek saatleri olan pek çok yarı zamanlı iş olanağının bulunduğu ve kapsamlı bir ücretsiz, yüksek

nitelikli çocuk bakıcılığı sistemi olan bir toplum olması durumunda, tepkileri büyük çeşitlilik gösterebilir. Aynı dilde bile aynı gibi görünen, aynı anlama sahip olmayabilir. *Sosyal Güvenlik* terimi Avustralya, Britanya, Kanada, İrlanda ve ABD'de kullanılmaktadır, ancak her bir ülkede farklı bir anlamı vardır ve farklı hükümet programlarına işaret eder.

İkincisi, iletişim kalıpları ve tarzları kültüre göre çeşitlilik gösterir. Konuşma hızı ve sessizliğin kullanımı, hem kültürel, hem de dilbilimsel olarak değişir. Toplumsal istenirlik (bkz. 10. Bölüm), yanıt eğilimi ya da evet deme eğilimi ve tarama sorularını yanıtlamaya genel isteklilik, kültüre göre büyük ölçüde çeşitlilik gösterir.[44] Soruların kendisine ek olarak, yanıt ölçekleri (örn. kesinlikle katılıyor, katılmıyor, vb.) diller ve kültürel ortamlar arasında çok farklıdır. King ve meslektaşları (2004), belirli bir kültürel ortamda yanıtlar için bir dayanak noktası oluşturmak amacıyla kısa öyküler kullanma yöntemini tanımlamıştır. Örneğin, birisine yaşlı ya da orta yaşlı olmakla ilgili soru sormak, toplumsal bağlama göre çeşitlilik gösterebilir. Bir toplumda, yüksek ölüm oranları nedeniyle, orta yaşlı 30 yaşında ve yaşlı 45 yaşında anlamına gelebilir, başka bir toplumda ise insanlar 50 yaşındakileri orta yaşlı ve 70 yaşındakileri yaşlı olarak görüyor olabilir. Aynı şekilde, bir yanıtlayıcıya politik olarak söz hakkının ne kadar olduğunu ("Hiç, Biraz ya da Çok") sormak yerine, King ve çalışma arkadaşları (2004), araştırmacının önce bir dizi somut hikâye ya da kısa öykü sunması ve sonra bir yanıtlayıcıdan kendi yanıtını bir kısa öyküyle eşleştirmesini istemesini önermiştir. Örneğin, standart Likert biçiminde soru-yanıtta, Meksikalılar, Çinlilerden daha az politik etkileri olduğunu söyleyebilir. Bu, Meksika'nın oylamayla iktidardaki partiyi yerinden eden çok daha açık bir politik sistemi bulunduğu ve Çin, tek partili totaliter bir devlet olduğu halde böyle olabilir. Kalitesiz yerel içme suyuna verecekleri olası yanıt –rakip adayları desteklemekten, bir dilekçe için imza toplamaya başlamaya, oy kullanmanın işe yaramadığını düşünmekten, yerel liderlerden yardım istemeye, sessiz sedasız katlanmaya kadar- hakkında beş kısa öykü kendilerine verildiğinde, Meksika ve Çin'deki yanıtlayıcılar, kendi gerçek politik etkilerini daha iyi yansıtan biçimlerde yanıt verebilir. Araştırmacılar genel yanıtları birkaç kısa öyküyle kategorilere ayırabilir.

Kültürler arası durumlarda, görüşme yapmak özel dikkat gerektirir. Görüşmecilerin seçilmesi ve eğitilmesi, öteki kültürdeki eğitim, normlar ve görgü kurallarına bağlıdır. Görüşme durumu, mahremiyet normları, güven kazanma biçimleri, gizlilik hakkındaki inançlar ve şive farklılıkları gibi meseleler ortaya çıkarır. Örneğin, bazı kültürlerde, bir görüşmecinin, kısa bir resmî görüşme için gerekli yakınlığı kurabilmek için bir gününü gayriresmî konuşmayla geçirmesi gerekir.

Karşılaştırmalı araştırmacıların, toplumsal istenirlik yanlılığının bir türü olan

nezaket yanlılığının bilincinde olması gerekir. Bu yanlılık, güçlü kültürel normların, yanıtlayıcıların hoş olmayan şeyleri gizlemesine veya yanıtlayıcının, görüşmecinin istediğini düşündüğü yanıtları vermesine neden olmasıyla ortaya çıkar. Yanıtlayıcılar, kültürel normlar yüzünden bazı özellikleri büyük ölçüde olduğundan az ya da fazla gösterebilir (örn. gelir, başarılar, eğitim). Buna ek olarak, yanıtların verilme biçimi (örn. ses tonu, durum, vb.) anlamlarını değiştirebilir (bkz. Kutu 14.7)

Kültürel normların açıklığı kısıtladığı ya da mahremiyeti koruduğu kültürlerde, erişim başlı başına bir sorun olabilir. Buna ek olarak, araştırmacının başka bir ülke ya da kültürden geliyor olmasının kendisi önemli bir engel oluşturabilir. Belirli sorunlar, hangi kurumlar ve bireylerle temasa geçileceği, temas sağlamak için uygun prosedürler (örn. resmî bir tanıtım yazısı), iyi niyeti korumanın yolları (örn. armağan verme) ve bu türden düzenlemelerin araştırmanın niteliği ve karşılaştırılabilirliği üzerindeki etkilerini bilmeyi gerektirir. Bazı kültürlerde, örnekleme çerçevelerine, bir kentin çeşitli kesimlerine ya da belirli yanıtlayıcılara erişim için rüşvet, aile bağları ya da yerel politik otoritelerin onayı gereklidir. Ayrıca, veriler toplandıktan sonra, araştırmacının onların gizliliği ve bütünlüğünü korumak için özel önlemler alması gerekebilir.

Tarama Anketleri ve Birden Çok Dil. Çoğu tarama araştırmacısı, "aynı soruyu sor" yaklaşımını benimser. Bu yaklaşımda, var olan bir soruyu kullanır ya da bir dilde bir soru geliştirir ve sonra onu başka bir dile çevirir ya da uyarlar. Bunun bir alternatifi, en başta birden çok dil için yeni sorular tasarlamaktır. Var olan soruları uyarlamakla yeni sorular yaratmak arasındaki denge (bkz. Çizelge 14.1), yeni sorular geliştirmenin daha yüksek nitelikli tarama araştırması için tercih edildiğini düşündürmektedir.

Soruları uyarlamak, örneğin bir soruyu çocuklara uyarlarken *kedi* sözcüğünü *pisi pisi* ile değiştirmek gibi, anlamın değişmediği kolay bir iş gibi görünür. Oysa pek çok olası gizli tehlike vardır. İdeal olarak, çevirmenler tarama anketi tasarımına ve araştırmacının ölçmeye çalıştığı kavramlara aşinadır. Kelimelerin ötesinde,

KUTU 14.7 Tarama Sorularına Kültürler Arası Yanıtlar

Bir ifadenin ya da bir sorunun yanıtının anlamı, çoğu zaman bir kültürün âdetleri, toplumsal durum ve yanıt verirken konuşma biçimine bağlıdır. Yanıtlama biçimi, yanıt verirken konuşma biçimine dayalı olarak aynı yanıtın farklı anlamlarını tersyüz edebilir.

YANIT VERİRKEN KONUŞMA BİÇİMİ	SORUNUN YANITI	
	Evet	***Hayır***
Kibar	Hayır	Evet
Empatik	Evet	Hayır

Kaynak: Hymes'den uyarlanmıştır (1970:329).

araştırmacının neyin ifade edilmeden ya da örtük kaldığının bilincinde olması gerekir. Örneğin, "Kapıyı açabilir misiniz?" sorusu, ortaya çıktığı dile ve bağlama bağlı olarak bir yetenek ya da bir ricayı kast ediyor olabilir. Gramerde isim cinsiyeti, pek çok dilde bir sorun oluşturur. Almanca'da üç, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca'da ise iki cins vardır. Bazı dillerde, gramerdeki isim cinsiyeti, konuşanın cinsiyetine işaret eder; ötekilerde ise konuşan kişinin hedef aldığı şeyi gösterir. Örneğin, cinsiyet belirtmeden bir "arkadaş" hakkında soru sormanız mümkün olmayabilir. Türkçe ve İngilizce'deki "En iyi arkadaşınız kim?" sorusu, iki soru sormayı gerektirir: "En iyi erkek arkadaşınız kim?" ve "En iyi kız arkadaşınız kim?" Sekreterlik gibi bazı meslekler, o kadar cinsiyet yüklü olabilir ki, bu işi bir erkeğin mi yoksa bir kadının mı yaptığını sormak, çok uygunsuz kaçar. Terimlere başka durumlar da içkindir. Japonca gibi bazı dillerde, kardeşin kız mı erkek mi, yaşça kendisinden küçük mü büyük mü olduğunu belirtmeden bir kişiye kardeşi hakkında soru soramazsınız.

Aynı kelime gibi görünenler bile (örn. arkadaş, *friend, Freund, amigo*), farklı yan anlamlar taşımaktadır. Örneğin İngilizce'de *liberty* ve Fransızca'da *liberté* sözcüklerinin her ikisi de bağımsızlık olarak çevrilir, ancak tarihsel bağlam ve politik-fikri bağlam nedeniyle farklı anlamları bulunur. Dilsel ve kültürel farklılıklar, aynı ülke içinde varolabilir. Eğitim anlamına gelen İngilizce *education* kelimesi, ABD'de aslen akademik konulara işaret eder, İspanyolca konuşan göçmenler arasında kullanılan benzer kelime *educación* ise, toplumsal becerileri öğrenmeyi de içerir; bu anlam, İngilizce *education* teriminin içerdiği anlamlar arasında bulunmaz.

Karşılaştırmalı araştırmacılar, sözlük anlamında denkliği sağlamak için sık sık **geri çeviri** adı verilen bir teknik kullanır.[45] Geri çeviride bir cümle yada soru, A dilinden B diline çevrilir ve sonra B diline çevrilen metin A diline geri çevrilir. Örneğin İngilizce bir cümle, Korece'ye çevrilir ve sonra bağımsız olarak Korece'den tekrar İngilizce'ye çevrilir. Daha sonra araştırmacı, birinci ve ikinci İngilizce versiyonları karşılaştırır. Örneğin, ABD ve Japonya'daki üniversite öğrencileri arasında uluslararası meselelere dair bilginin karşılaştırılmasına yönelik bir çalışmada araştırmacılar İngilizce bir anket geliştirdi. Daha sonra, Japon üniversite öğretim üyelerinden

ÇİZELGE 14.1 Kültürler Arası Tarama Sorusu Tasarımı

SORU KAYNAĞI	AVANTAJI	DEZAVANTAJI
Var olan soruyu benimseme ya da uyarlama	Kolay, masrafsız ve hızlı	Çoğu zaman dil ve kültürel uygunluk sorunları
Yeni soru yöntemleri	Yüksek kültürel uygunluk, çok az dil sorunu	Yüksek geliştirme maliyeti, daha fazla zaman gereksinimi

Kaynak: Harkness, van de Viiver ve Johnson'dan uyarlanmıştır (2003:25).

oluşan bir ekibin anketi Japonca'ya çevirmesini sağladılar. Ankette bazı değişiklikler yapıldı. Geri çeviri kullandıkları zaman aralarında çok önemli hataların da bulunduğu "30 çeviri hatası" olduğunu keşfettiler (Cogan ve d., 1988:285).

Geri çeviri, bir kavramı ifade eden sözcükler farklı bir dilde bulunmadığı zaman işe yaramaz (örn. İngilizce'deki *trust* kelimesinin Sanskritçe'de, *loyalty*kelimesinin Türkçe'de ya da *good quarrel* kelimesinin Taylandça'da karşılığı yoktur). Bu yüzden, çeviri karmaşık açıklamalar yapmayı gerektirebilir ya da araştırmacı belirli kavramları kullanamayabilir.

Gittikçe artan bir şekilde, araştırmacılar geri çeviri de dahil olmak üzere, basit çevirinin kullanılmaması yönünde tavsiyelerde bulunmaktadır, çünkü bütün sorunlar bu şekilde tespit edilemez. Harkness (2003:42), Almanca *Das Leben in vollen Zügen geissen* cümleciğinin, "Yaşamı bütün trenleriyle yakalamak" olarak çevirildiğini belirtmektedir. Bu, doğruydu ve geri çeviri teknikleriyle tespit edilmemişti. Cümleciğin asıl anlamı, "Hayatı dolu dolu yaşamak" ya da "Hayatı doyasıya yaşamak"tır. Bunun sebebi, *Zügen* kelimesinin, biri trenler olmak üzere iki anlamının bulunmasıdır. Harkness, (2003:35) şöyle ileri sürmüştür: "Mümkün olduğunda, çevirinin çalışma tasarımıyla bütünleştirilmesi gerekir. Ancak pratikte, çeviri nadiren anket tasarımının parçası olarak görülür, çoğu zaman bir ek olarak düşünülür". Modern kültürler arası iletişim ve çeviri kuramı, çevirmenlerden oluşan bir ekibin taramanın kelimelere dökülmesini, tarama sorularının gerçek anlamlarını tartışmak üzere bilişsel görüşmeler ve odak grupları gibi tekniklerle bütünleşik bir yaklaşım kullanmayı önerir. Araştırmacılar **safari araştırma**dan –bir kültürden olan bir araştırma ekibinin bir proje geliştirip kendi kültürel-dilleri bağlamında onu ölçmesi ve sonra başka bir kültüre dayatması- kaçınmalıdır. Bunun alternatifi, çok-kültürlü bir araştırma ekibiyle ortaklaşa araştırma yürütmektir.

Geri çeviri, bir dilde yazılmış ve tek bir kültürel perspektiften yaratılmış olan bir araştırmayla başlayan pek çok ardışık yöntemden biridir.[46] Daha sonra, farklı bir kültürel ortamda kullanılmak üzere yeni bir dile çeviri edilir (bkz. Kutu 14.8 ve Şekil 14.3). Daha yeni yöntemler, paralel ya da eşzamanlı tarama geliştirmeyi gerektirir. Başlangıçtan itibaren, araştırmacılardan ve çevirmenlerden oluşan bir ekip, soruları birden çok dilde yazar ve birden çok kültürel ortamda kullanılmak üzere anketler tasarlar. Bu türden yeni yöntemlerin, geçmişte anketlerin çevrilmesinden kaynaklanan pek çok sorunu önlemeleri olasılığı yüksektir.

Nezaket yanlılığı "Görünüşü kurtarmak" ya da hoş olmayan bilgileri, toplumsal araştırmacılar dahil olmak üzere ötekilerden saklamak için çok güçlü kültürel normlar bulunduğunda gerçekleşir.

Geri çeviri Yazılı malzeme, ikinci bir dile çevrilir, farklı bir çevirmen tarafından özgün dile geri çevrilir ve sonra özgün dildeki yazı ile çevrilmiş metinler karşılaştırılır.

Batı Kültürel Yanlılığı

Çoğu toplumsal araştırma, ileri Batı kültürünün baskın olduğu bir avuç toplumdan herhangi birinde yaşayan, çalışan ya da eğitim görmüş olan insanlar tarafından yürütülür. Bu, **Batı kültürel yanlılığı** ve etnomerkezcilik tehlikesi yaratır. Myrdal'ın (1973:89) vardığı sonuca göre, "Batılı bir yaklaşım, yanlı bir yaklaşım olarak kabul edilmelidir".

Her bir kültürün kendi varsayımları, düşünce tarzları, zamana yaklaşımı ve insan yaşamıyla ilgili değerleri vardır. Bunların tümü düşünme ve toplumsal ilişkileri etkiler. Eğer toplumsal araştırmacılar tümüyle kültürden bağımsız olsa ya da her türden belirli kültürden ayrı benzersiz bir mesleki kültüre sahip olsa, o zaman kültürel yanlılık bir sorun olmazdı. Ancak bu, gerçekçi değildir. Araştırmacıların, - Batı kültürünün rengini çaldığı- varsayımları, kavramları, bulguları ve değerlerinin dünyadaki tüm insanlar için evrensel olarak geçerli olduğuna inanması çok kolaydır.

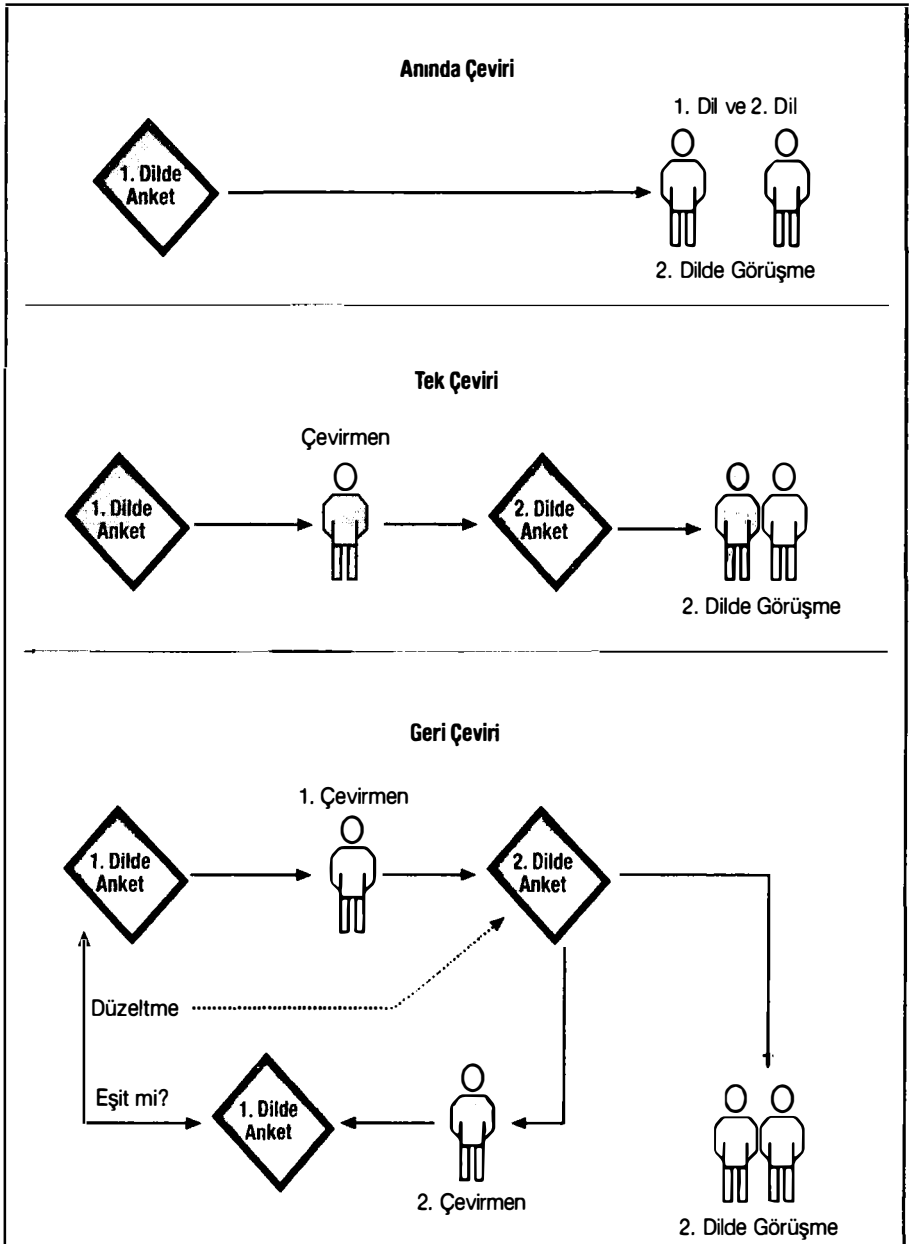
Karşılaştırmalı bir yaklaşım, araştırmacıların, kendi kültürel geleneklerine meydan okuyan sorular sormaya özendirir.[47] Buna ek olarak, karşılaştırmalı bir perspektif, araştırmacıları yüzeydeki görünüşlerin ötesine bakmaya teşvik eder. Yalnızca daha derin inançlar, değerler ve ilişkilerin belirtileri olabilirler. Çok kültürlü olmakla, bir araştırmacı toplumsal araştırma yürütmenin sorunları ve Batı yanlılığına dair daha fazla bilinç kazanır ve sonuç olarak daha gelişmiş toplumsal araştırmalar üretebilir.

Ters Odak. ABD dışındaki araştırmacılar ve ABD içindekilerin de bazıları, ABD sosyal bilimini "ters" ya da aşırı benmerkezci olduğu için eleştirmektedir. Amerikan kuramları ve toplumsal araştırma yürütme biçimleri, II. Dünya Savaşını izleyen yıllarda baskın hale gelmiştir ve pek çok Amerikalı, kibirli bir biçimde, bunun doğal olduğunu, çünkü kendi yöntemleri ve kuramlarının en iyisi olduğunu varsaymıştır. Bu sorun, ABD'nin küresel ekonomik, askerî ve siyasi hâkimiyetiyle ve popüler ve ticari ABD kültürünün uluslararası alandaki gücüyle birlikte daha da şiddetlenmektedir.

Ne yazık ki, çoğu araştırmacı yalnızca kendi kültürel değerleri ve inançları açısından sorunları görür, yalnızca ABD'de yürütülmüş olan araştırmalara atıfta bulunur. Sık sık, dünyanın geri kalanı ile ilgili sorunları görmezden gelir ve Birleşik

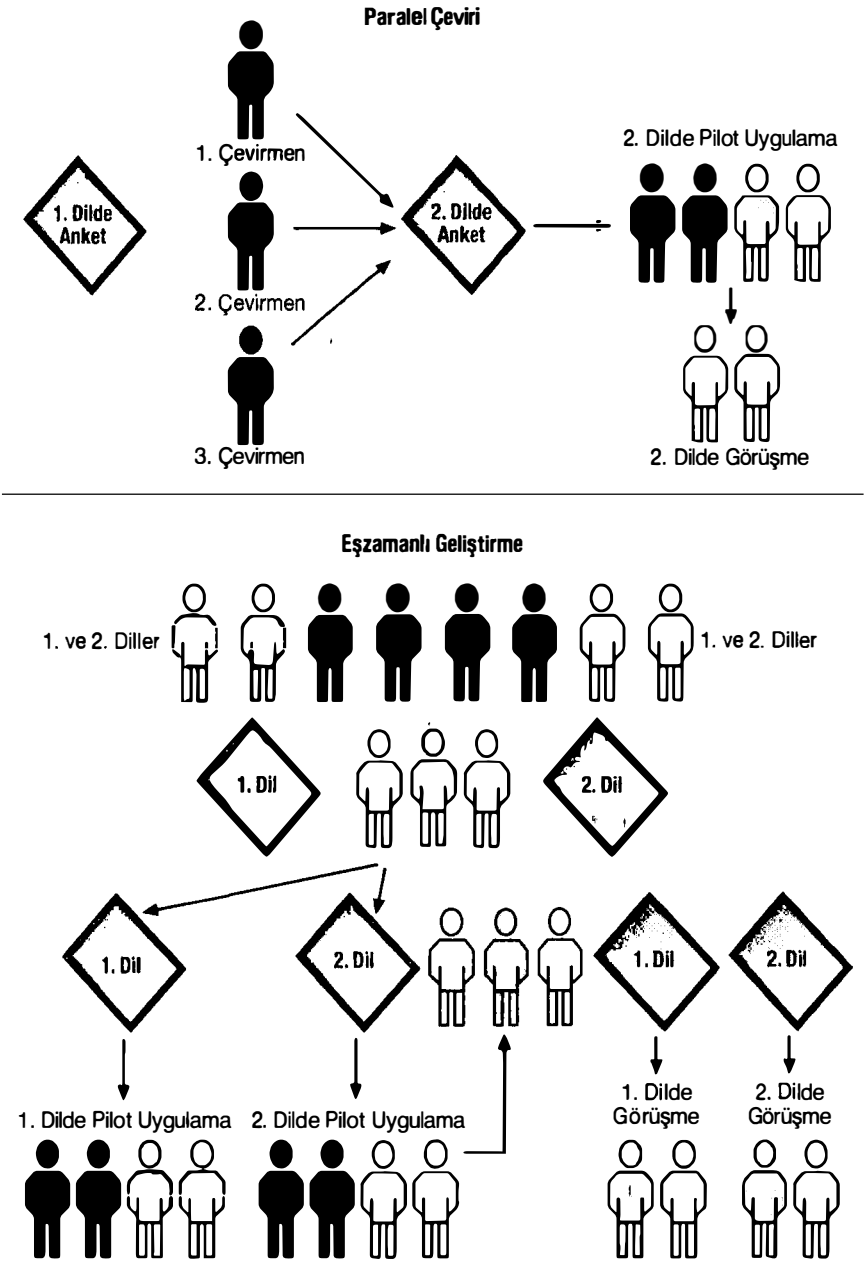
Safari araştırma Bir kültürden araştırmacıların kendi perspektifleri, fikirleri ve sorunlarını başka bir kültüre dayatmaları ve incelenen kültürü yalnızca incelenecek egzotik bir nesne gibi görmeleridir.

Batı kültürel yanlılığı Karşılaştırmalı araştırmada yerel, Batılı olmayan kültürel meselelere, değerlere veya perspektiflere büyük oranda duyarsız olan ileri Batı toplumlarının görünüşü ve perspektifi çevresinde düzenlenen bir yanlılıktır.

ŞEKİL 14.3 Kültürler Arası Tarama Çevirisi (devamı var)

ŞEKİL 14.3 Kültürler Arası Tarama Çevirisi (devam)

Devletler dışındaki akademisyenler tarafından yürütülen çalışmaları gözden kaçırırlar (Connell, 1990).

"Ters" odak, iki soruna neden olur. Birincisi, ABD'deki engin araştırma grubu, dünyadaki ampirik sosyal bilim araştırmasının büyük bir çoğunluğunu üretmektedir. Ters odak, yerküre genelindeki toplumsal ilişkilere dair anlayışı çarpıtır. Koşullar veya olayları yalnızca ABD kültürünün merceğinden gösterir, bu da daha genel küresel sorunların yanı sıra, farklı kültürel ortamlardaki insanların kaygılarının da yanlış yorumlanması ya da anlaşılmasına neden olabilir. İkincisi, pek çok araştırmacı, özellikle de pozitivist bir yaklaşımı benimseyenler, insan davranışının evrensel kanunlarını keşfettiklerine inanmaktadır. Yalnızca bir kültürün görüşlerine dayalı olan araştırma soruları formüle ettiklerinye, yalnızca bir kültürü incelediklerinde ve yalnıza bir kültürde yürütülen çalışmalara atıfta bulunduklarında, elde ettikleri sonuçlar evrensel değildir. Küresel değil, ulusal bir sosyal bilim oluştururlar. ABD'li araştırmacılar, karşılaştırmalı araştırma tarafından doğrulananlar dışında, ulusal bağlamın ötesine genelleme yapamazlar, ve etnomerkezciliğe karşı önlem almaları gerekmektedir.[48]

Belirli sorunlar, yöntemler veya kuramlar kısıtlı ve yalnızca bir ya da çok az sayıda ulus için geçerli olabilirken, başka sorunlar, yöntemler ve kuramlar gerçekten bütün insanlık için evrensel olabilir. Dolayısıyla, hem ulusal hem de everensel sosyal bilimlere sahip olmak açısından düşünmekte fayda vardır.[49] Sosyoloji ve diğer alanların bütün insanlar için geçerli ilkeler keşfeden evrensel bilimler olduğu iddiası çoğu kez abartılıdır. Bu iddia, yalnızca araştırmacılar düzenli olarak uluslararası yöntemler ve fikirler kullandığı ve kültürler arası karşılaştırmaları, araştırma tasarımlarının içkin bir paçası haline getirdikleri sürece doğrudur.

Antropologlar, kültürün içinden ve kültürün dışından kavramlar ve yaklaşımlar arasında ayrım yapar.[50] Aşırı basitleştirilmiş bir ikilik olmakla birlikte, bu, karşılaştırmalı araştırma sorunlarını netleştirmeye yardımcı olur. **Kültürün içinden** yaklaşım, kültürel unsurları, bir yerlinin açık veya örtük kategorileri ve anlam sistemi açısından analiz eder. Bu, "içerideki" ya da "yerli"nin adetler veya inançlara dair yorumudur. Kültürün içinden kavramlar, belirli bir kültürel ortamın içinde geliştirilen ve kulanılan kavramlardır ve başka bir yerde bulunmayabilir. İçeridekinin kültürüne mal olan kavrayış ve anlayışlardır. **Kültürün dışından** yaklaşım ise, kültürel unsurları, kültürel açıdan yansız, karşılaştırmalı kategoriler ve ilkeler açısından analiz eder. Dışarıdan araştırmacının olaylar, adetler ya da inançlara dair yorumunu uygular ve bağlam dışı bir perspektiften anlama odaklanır. Kültürün dışından kavramlar, uluslararası bilimsel toplulukta evrenseldir ya da pek çok kültür arasında yaygın biçimde paylaşılır. Karşılaştırmalı toplumsal araştırmacılar, hem kültürün içinden, hem de kültürün dışından yaklaşımları tanır ve uygular. Yalnızca dünyayı belirli bir kültürel ortamın içindeki kişinin bakış açısından anlama ve

görmeye çalışmakla kalmaz, aynı zamanda o ortamın ötesine geçerek, çeşitli kültürel ortamlar arasında iletişim kurmaya ve bağlar oluşturmaya çabalarlar.

TARİHSEL KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMADA EŞDEĞERLİK

Eşdeğerliğin Önemi

Eşdeğerlik, tüm araştırmalarda kritik önemde bir konudur.[51] Birbirinden farklı bağlamlar arasında karşılaştırmalar yapmak ya da belirli bir dönemde ve belirli bir kültürde yaşayan bir araştırmacının, farklı bir tarihsel dönem ya da kültürden gelen kişiler hakkındaki verileri doğru şekilde okuyup anlayarak kavramlaştırıp kavramlaştıramadığı ile ilgilidir. Eşdeğerlik olmadan, bir araştırmacı farklı kültürler ya da tarihsel dönemler için aynı kavramlar ya da ölçüleri kullanamaz ve bu da karşılaştırmayı imkansız kılmasa bile zorlaştırır. Nicel araştırmada ölçüm geçerliğiyle ilgili olarak ortaya çıkan sorunlara benzer.

Eşdeğerlik meselesi, bir süreklilik çizgisi üzerinde çeşitlilik gösterir. Bir uçta, araştırmacı kendi deneyimine tamamen yabancı (örn. kafa avcılığı ve yamyamlık) ya da belirli bir zaman ya da kültüre özgü olan bir şey keşfeder. Diğer uçta ise, kolaylıkla gözden kaçabilen ancak karşılaştırmaları etkileyebilecek olan ince farklılıklar vardır. Örneğin Elder (1973:127), İngilizce *friend* (arkadaş) terimini üç Avrupa dilinde çevirirken bu soruna dikkat çekmiştir:

> *İngilizce* friend, *Almanca* Freund *ve İspanyolca* amigo *kelimelerini ele alalım. Teknik olarak, hepsi birbiriyle özdeş olarak çevrilir. Ancak, Almanca* Freund, *az sayıda yakın, kişisel ilişkiye; İngilizce* friend *daha az yoğun ve daha geniş erimli tanışıklıklara; İspanyolca* amigo *ise, çok geniş bir yelpazedeki insanlara işaret eder, bunlardan bazıları o gün bile tanışmış olabilir. Dolayısıyla, "kaç tane arkadaşınız var?" sorusu her üç dilde farklı şeyler sormaktadır.*

Eşdeğerlik Türleri

Eşdeğerlik sorununun, TK araştırmaya dair içerimleri vardır. Bir araştırmacı, farklı bir dönem ya da kültürdeki olayları yanlış anlayabilir ya da yanlış yorumlayabilir.

Kültürün içinden Belirli bir kültürel ortamın içinde geliştirilmiş ve kullanılmakta olan, başka bir yerde var olmayabilecek kavramlar veya yaklaşımlardır.

Kültürün dışından Uluslararası bilimsel topluluk içinde evrensel olan veya pek çok kültürel ortamda yaygın biçimde paylaşılan kavramlar veya yaklaşımlardır.

Yorumlamanın (kültürün içinden) doğru olduğunu varsayarsak, bir araştırmacı, olayları kavramlaştırmayı ve düzenlemeyi ya da dönemler veya mekânlar arasında (kültürün dışından) karşılaştırma yapmayı zor bulabilir. Eğer başka bir zaman ya da kültürü tümüyle (kültürün içinden) kavrarsa, araştırmacı yine de kendi dönemi ya da kültüründeki ötekilerle (kültürün içinden) iletişim kurmakta zorlanabilir. Eşdeğerlik sorunu, dört alt kategoriye ayrılabilir: sözlük eşdeğerliği, bağlamsal eşdeğerlik, kavramsal eşdeğerlik ve ölçüm eşdeğerliği.

Sözlük Eşdeğerliği. **Sözlük eşdeğerliği**, kelimeler ve deyimlerin doğru çevirisi ya da bir kelimeyle aynı anlama gelen başka bir kelime bulmaktır. Bu en net şekilde iki dil arasında görülür. Örneğin, pek çok dil ve kültürde, samimi olunan kişiler (örn. yakın arkadaşlar ve aile üyeleri) ve astlar (örn. daha genç kişiler ve düşük statüdekiler) için bilinmeyen ya da umumi ortamlardaki ya da daha yüksek toplumsal statüsü olan kişiler için olduğundan daha farklı hitap şekilleri ve zamirler bulunur. İngilizcede doğrudan eşit dilbilimsel konuşma biçimleri bulunmamakla birlikte, yakın kişisel ile kamu ilişkileri fikri, İngilizce konuşan kültürlerde mevcuttur. Bu tür dillerde, "Bugün nasılsın(ız)?" derken zamirlerin değişmesi, statüdeki ya da toplumsal ilişkideki bir değişikliğe işaret edebilir. İngilizcede ise, bunun başka türlü, belki de sözlü olmayan bir biçimde gösterilmesi gerekir.

Sözlük eşdeğerliği, tarihsel araştırmada önemli olabilir, çünkü sözcüklerin anlamı, aynı dil içinde bile, zaman içinde değişir. Zamanda ne kadar geriye gidilirse, bir ifadenin farklı bir anlam ya da yan anlam taşıması olasılığı o kadar yüksek olacaktır. Örneğin, günümüzde İngilizce *weed* (ot) kelimesi, yabani otlar ya da marihuanaya işaret etmektedir, oysa Shakespeare döneminde, bu kelime giysi anlamına geliyordu.

Dilin kullanımında incelikli değişikliklere duyarlı olmak, bir araştırmacı başka insanların perspektifini anlamaya çalışırken çok önemli olabilir. Örneğin Sewell (1980), yaklaşık bir buçuk yüzyıl önce yaşayan insanların belirli terimleri kullanmalarındaki farklılıkların, kendisinin onların bilinçleri ve toplumsal deneyimlerindeki değişiklikleri anlamasına yardımcı olduğunu bulmuştur. Ancak Jones (1983:24), şuna dikkat çekmiştir: "Dil kuramlarından türetilen temel anlayışların, somut tarihsel yorumlamanın sorunlarının çözülmesi için kullanımı... son derece ilkel bir durumdadır".

Bağlamsal Eşdeğerlik. **Bağlamsal eşdeğerlik**, terimler veya kavramların farklı toplumsal veya tarihsel bağlamlarda doğru uygulanmasıdır. Bu, belirli bağlamlar içinde denkliği sağlamaya yönelik bir girişimdir. Örneğin, farklı hâkim dinlerin bulunduğu kültürlerde, bir dini liderin (örn. rahip, papaz ya da haham) farklı rolleri, eğitimi ve otoritesi bulunabilir. Bazı bağlamlarda, rahipler, zengin, son derece

saygın, iyi eğitimli cemaat liderleri olan ve aynı zamanda siyasi gücünü kullanan tam zamanlı çalışan erkek profesyonellerdir. Başka bağlamlarda, rahip, bir cemaatte geçici olarak diğerlerinin üstüne çıkan, ancak cemaatte iktidar ya da statü sahibi olmayan herhangi biridir. Bu tür bir bağlamdaki rahipler daha az eğitimli, düşük gelirli olabilir ve candan ruhani kişiler olarak görülebilir. Bağlamı fark etmeden "rahipler" hakkında soru soran bir araştırmacı, yorumlarında ciddi hatalar yapabilir.

Bağlam ayrıca tarihsel dönemler arasında da geçerlidir. Örneğin, *üniversiteye gitmenin* günümüzde, yalnızca nüfusun en zengin yüzde birinin üniversiteye gittiği, çoğu üniversitede 500'den az öğrencinin bulunduğu, bunların tümünün tamamen erkeklerden oluşan ve girmek için lise diplomasının gerekmediği özel kurumlar olduğu ve bir üniversite ders programının, klasik diller ve ahlak eğitiminden oluştuğu tarihsel bir bağlamdakinden farklı bir anlamı bulunmaktadır. 100 yıl önce üniversiteye gitmek, bugün gitmekle aynı şey değildi; tarihsel bağlam, üniversiteye gitmenin anlamını değiştirmiştir.

Kavramsal Eşdeğerlik. Aynı kavramın birbiriden ayrı kültürler ya da tarihsel dönemlerde kullanılabilmesi, **kavramsal eşdeğerlik**tir. Araştırmacılar, belirli kültürler ve tarihsel dönemler içinde yaşar. Kavramları, kendi deneyimlerine ve kendi kültürleri ve dönemlerinden gelen bilgiye dayalıdır. Araştırmacılar, başka kültürler veya dönemleri öğrenerek kendi kavramlarını esnetmeye çalışabilir, ancak öteki kültürler veya dönemlere dair görüşlerine, kendi mevcut yaşam koşulları rengini çalmıştır. Bu, sürekli bir gerilim yaratır ve şu soruyu akla getirir: Bir araştırmacı, farklı kültürler ve dönemlerdeki yaşam deneyimlerinin gerçek zamanlı yansımaları olan ve aynı zamanda da kendisine bir anlam ifade eden kavramlar yaratabilir mi?

Araştırmacının kavram sorunu, daha genel kültürün içinden ve kültürün dışından olma sorunlarının özel bir örneğidir, çünkü kavramlar, farklı dönemler ya da kültürler arasında uyuşmayabilir. Birbirinden çok farklı olan iki ya da daha fazla kültürel ya da tarihsel ortamdaki toplumsal yaşamın gerçek, doğru ve geçerli temsilleri olan kavramlar yaratmak mümkün müdür? Örneğin, Thompson (1967), zaman ve zamanın ölçümünün öznel deneyiminin, sanayileşme öncesi dönemde radikal ölçüde farklı olduğunu ileri sürmüştür. Dakiklik kavramı ya da işgünü kavramının çok farklı bir anlamı vardı veya bu kavramlar yoktu bile. Yirminci yüzyılın sonları ile on altıncı yüzyılın başlarında çalışmayı karşılaştırmakla ilgilenen araştırmacı, elmalarla portakalları karşılaştırmaktadır. Örneğin, sınıf sözcüğü pek çok toplumda vardır, ancak sınıflı sistem (yani, gelir, refah, iş, eğitim, statü, üretim araçlarıyla ilişkinin rolü), sınıfların sayısı, belirli bir sınıftan olmanın yan anlamları ve sınıf kategorileri ya da sınırları, toplumlar arasında farklılık gösterir. Bu da toplumlar arasında toplumsal sınıf incelemesini zorlaştırır.[52]

Bazen, kültürler arasında aynı ya da benzer bir kavram var olabilir, ancak biçimi ya da güçlülük derecesi farklıdır. Örneğin, pek çok Asya toplumunda, benliğin dışa dönük, kamuya açık sunumu ve tanımı ile özel, kişisel sunumu ve tanımı arasında büyük fark vardır. Kişinin açığa vurduğu ve dışarıya gösterdiği, çoğu zaman gerçek, iç duygulardan kültürel olarak kopuktur. Bazı diller, bunu dilbilimsel olarak da gösterir. Kamu, aile dışı ya da özel alan dışı durumlar için ayrı bir benlik fikri, Batı kültürlerinde de vardır, ancak çok daha zayıf ve toplumsal olarak daha az önemlidir. Buna ek olarak, pek çok Batı kültürü, iç benliğin "gerçek" olduğunu ve dışa vurulması gerektiğini varsayar; bu varsayım kültürler arasında her zaman paylaşılmaz.

Başka zamanlarda, doğrudan kültürel eşdeğer bulunmaz. Örneğin, Japonca *ie*'nin Batı'da doğrudan kavramsal bir eşdeğeri yoktur. Aile sistemi olarak çevrilir, ancak Hendry'nin (2003:26) açıkladığı gibi, "'Aile sistemi' fikrinin tamamı, karşılaştırmalı bir bağlamda Japon davranışının açıklanmasına yönelik dışarıdan etki karşısında yaratılmış bir kavramdı". *İe*, kuşaklar boyunca geriye giden ve geleceğe doğru devam eden bir aile soyunun devamlılık çizgisini içerir. Anlamı, modern hane ya da hatta geniş aileden çok, Avrupa'da feodal soylular arasındaki "ev halkı" nesebine yakındır. Nesillerce geriye giderek ataları ve gelecek soyu kapsamasının yanı sıra, mirastan mahrum erkek çocukların (veya evlatlık erkeklerin) oluşturduğu dalları da bulunur. Ayrıca dini bir kimliği ve mülkiyet boyutlarını da (nesilden nesile geçen toprak ya da iş gibi) kapsayabilir. Kişinin atalarına karşı yükümlülük duygularını ve bulunmuş olabilecekleri taahhütleri yerine getirme hislerini de içerebilir. *İe* ayrıca başka *ie*'lerle hiyerarşik ilişkilerden oluşan bir ağa gömülüdür ve bir topluluktaki toplumsal konum ya da statüye işaret eder. Çeşitli nedenlerle, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya'daki ABD işgal kuvvetleri, yasal olarak *ie*'yi lağvetmiş ve yerine çok farklı, yabancı bir kültürel kavramı, çekirdek aile kavramını dayatmaya çalışmıştır.

Kavramsal eşdeğerlik ayrıca farklı tarihsel dönemlerin incelenmesinde de geçerlidir. Örneğin, çoğu insanın kendi yiyeceklerini kendileri yetiştirdiği, kendi mobilya ve kıyafetini yaptığı ya da malları değiş tokuş ettiği son derece nakitten uzak bir toplumda gelir çok farklıdır. Paranın çok seyrek kullanıldığı bir yerde, geliri

Sözlük eşdeğerliği Farklı dillerde ya da bir dilden ötekine çeviride aynı anlamı ifade edecek eşdeğer kelimeler ya da cümlecikler bulmaktır.

Bağlamsal eşdeğerlik Farklı kültürler ya da tarihsel dönemler arasında toplumsal roller, normlar ya da durumların eşdeğer olup olmadığı ya da karşılaştırılıp karşılaştırılamayacağı meselesidir.

Kavramsal eşdeğerlik Aynı fikirler veya kavramların birbirinden farklı kültürel veya tarihsel ortamlarda gerçekleşip gerçekleşmediği meselesidir.

kazanılan dolar miktarı olarak görmek bir anlam ifade etmez. Domuz sayısını, arazinin kaç hektar olduğunu, kaç çift ayakkabı, kaç hizmetçi, atlı araba, ve benzer şeyleri saymak, daha uygun olabilir. Aynı şekilde, günümüzde yoksul insanlar sekiz yıllık eğitimi tamamlamış; siyah beyaz televizyon sahibi; küçük, yıkıntı bir evde yaşıyor ve eski püskü, 15 yaşında bir otomobile sahip olabilir. Geçmiş bir dönemde yoksul olmak, ahırlarda hayvanlarla birlikte yatmak, sokaklarda dilenmek, açlıktan öleyazmak, hiçbir zaman okula gitmemek ve sırtında tek bir hırkayla dolaşmak anlamına gelmiş olabilir. Ancak, maddi farklılıklara karşın, belirli toplumlar ve yoksulluk kavramı açısından, günümüzün yoksullarıyla dünün yoksulları eşdeğer olabilir.

Ölçüm Eşdeğerliği. **Ölçüm eşdeğerliği**, aynı kavramın farklı ortamlarda eşit ölçümleri anlamına gelir. Bir araştırmacı farklı bağlamlara uygun bir kavram geliştirdiğinde, şu soru geçerliliğini korur: Farklı bağlamlarda aynı kavram için farklı ölçüler gerekiyor mu? Armer (1973:52) bu fikri şu şekilde tanımlamıştır: "ölçüm açısından eşdeğerlik, birbirinden ayrı toplumlarda kullanılan araçların, açıkça görülen içeriğin ve prosedürlerin özdeş olup olmamasından bağımsız olarak, aslında aynı kavramı ölçüp ölçmediğine işaret etmektedir". Armer, farklı bağlamlarda farklı göstergeler kullanmanın gerekebileceğini ileri sürmüştür. Bir araştırmacı, aynı kavramı, bir kültürde tutum taraması, öbüründe ise saha araştırması kullanarak ölçebilir. Bu durumda soru şuna dönüşür: Bir araştırmacı, farklı göstergelere dayalı sonuçları karşılaştırabilir mi?

Ölçüm eşdeğerliği meselesi, TK araştırmacının bir kuramsal yapıyı ölçmek ya da belirlemek için pek çok kısmi kanıt kaynağını incelemesi gerektiğini gösterir. Kanıtlar parçalı biçimlerde var olduğunda, araştırmacı, yapıları belirlemek için büyük miktarda dolaylı kanıtı incelemelidir. On dokuzuncu yüzyıl başı Fransız eserlerini incelediği çalışmasında bu tür bir sürece dikkati çeken Sewell (1980:9) şöyle belirtmiştir:

> *Peşinden gittiğimiz fikirler, kısmi olarak ve parça parça ifade edilmiş, olayların en ateşli olduğu sırada, çoğu kez bilinmeyen bir kişi ya da gruplarca yazılmış ve yalnızca en heterojen biçimlerde –manifestolarda, toplantılar sırasında gerçekleşen tartışmaların kayıtlarında, ilanlarda, hicvetmeye yönelik bildirilerde, dernek tüzüklerinde, broşürlerde, vb.- bulunuyordu. Böyle durumlarda, düşüncenin tutarlılığı belirli metinlerde değil... çok sayıda tek tek parçalı ve bütünlüklü olmayan ifadeler, jestler, imgeler ve eylemlerin oluşturduğu bütün ideolojik söylemde yatmaktadır.*

Ölçüm eşdeğerliği Aynı yapı ya da değişkeni farklı kültürel veya tarihsel ortamlarda doğru bir biçimde temsil edecek ölçüleri yaratmak ya da tespit etmektir.

ETİK

Tarihsel karşılaştırmalı araştma, tepkisiz araştırma tekniklerinde bulunan etik kaygıların çoğunu paylaşır.

Birincil tarihsel kaynakların kullanımı zaman zaman özel etik sorunlar ortaya çıkarır. Birincisi, birincil materyale dayalı araştırmaları yinelemek zordur. Araştırmacının kullanılacak kanıtlara dair seçim kriterleri ve belgelerin dışarıdan eleştirisi, tekil araştırmacının bütünlüğüne yönelik bir tehdit oluşturur. Novick (1988:20) şunu öne sürmüştür:

> *Tarihçi, birinci elden, çoğu zaman yayımlanmamış olan büyük miktarda kanıt görmüştür. Tarihçi, yıllar boyunca materyale gömülü olmasına dayanarak, bu kanıtlardan bir yorum geliştirir –tabii ki ona getirdiği yaklaşımlar ve algılama aracıyla birlikte. Tarihçiler, çalışmalarının "yinelenebilirliğe" yaklaşması için çeşitli araçlar kullanır; bunların en bariz örneği dipnotlardır; ancak yinelenebilirliğin yakınından bile geçemezler.*

Belgeleme hataları veya birincil kaynakların yeterince belgelenememesi, tarihçilere yönelik sahtekârlık suçlamasına neden olabilir, özellikle de karşıt tarihçilik okullarından böyle suçlamalar gelebilir.[53]

İkincisi, mahremiyetin korunması hakkı, kanıt toplama hakkına engel olabilir. Bir kişinin ataları, özel belgeleri veya utanılacak davranışların kanıtlarını yok etmek ya da gizlemek isteyebilir. Önde gelen politik şahıslar (örn. başkanlar ve üst düzey yöneticiler) utanç verici resmî belgeleri gizlemek isteyebilir.[54]

Karşılaştırmacı araştırmacılar, kültürler arası etkileşimin kültürel ve politik sorunlarına karşı duyarlı olmalıdır. Bir kültür içinde neyin yakışıksız olduğunu öğrenmeleri gerekir. Duyarlılık, ev sahibi ülkedeki geleneklere, adetlere ve mahremiyetin anlamına saygı duymak demektir. Örneğin, bir erkeğin, evli bir kadınla yanında kocası olmadan görüşme yapması tabu olabilir.

Genel olarak, başka bir kültürü ziyaret eden bir araştırmacı, ev sahibi ülkenin hükümetiyle iyi ilişkiler kurmak ister. Karşılığında bir şey vermeden (örn. sonuçlar) verileri ülkeden dışarı çıkarmak akıllıca olmaz. Bazen, araştırmacının kendi ülkesinin askerî veya siyasi çıkarları ya da araştırmacının kişisel değerleri, ev sahibi ulusun resmî politikasıyla çatışabilir. Bir araştrmacının casus olduğundan şüphelenilebilir ya da kendi ülkesi ona gizli bilgi toplaması için baskı yapabilir.

Bazen, araştırmacının varlığı veya bulguları, diplomatik sorunlar yaratabilir. Örneğin, bir ülkede kürtaj uygulamalarını inceleyen bir araştırmacı, daha sonra resmî hükümet politikasının kadınları kürtaja zorlamak olduğunu açıklarsa, ciddi anlaşmazlıklara hazırlıklı olmalıdır. Aynı şekilde, hükümete karşı çıkan grupların

amacına yakınlık duyan bir araştırmacı hapse atılabilir ya da kendisinden ülkeyi terk etmesi istenebilir. Başka bir ülkede araştırma yapan toplumsal araştırmacıların bu tür meselelerin ve eylemlerinin potansiyel sonuçlarının bilincinde olması gerekir.

"Zengin", son derece sanayileşmiş uluslardan gelen ve "yoksul", sanayileşmekte olan uluslarda uygulamalı ekonomik kalkınma araştırması yapan çoğu karşılaştırmalı araştırmacı, katılımcı eylem araştırması (bkz. 2. Bölüm) kullanmanın altını çizer. Bu, pratik nedenlerden olduğu kadar, etik nedenlerden de kaynaklanmaktadır. Kalkınma araştırmacıları, yerel halkla yakın ilişkiler içinde çalışmadıkları, onların popüler inançlarını benimsemedikleri ve işbirlikleri ve desteklerini kazanmadıkları sürece, uygulamalı araştırma projelerinin başarılı olması ya da devam etmesi olasılığının bulunmadığını öğrenmiştir.[55] Bu, araştırmacının, uygulamalı araştırmanın genel sorunlarını ve yerel adetler ve kültüre saygı duymayı öğrenmenin yanı sıra, yerli halka araştırma tasarımının unsurlarını öğretmeyi araştırma projesi yürütmenin parçası olarak görmesi gerektiği anlamına gelir. Araştırmacının en temel, görsel açıdan, araştırmanın mantığını ve bir projenin yerel yaşam koşulları üzerindeki etkisini (örn. yeni gıda saklama yöntemlerinin kullanımı, parazitlerin yok edilmesi, içme suyunun iyileştirilmesi, vb.) göstermesi gerekir.

SONUÇ

Bu bölümde, tarihsel ve karşılaştırmalı materyalleri incelemenin yöntembilimsel ilkelerini öğrendiniz. TK yaklaşım, makro düzeydeki değişimle ilgili büyük sorular sorarken ya da zaman içinde veya pek çok toplum arasında işleyen toplumsal süreçleri anlamak için uygundur. Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, pek çok biçimde yürütülebilir, ancak ayrı bir nitel TK araştırma, önemli hatları itibarıyla saha araştırmasına benzer.

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, özelleşmiş tekniklerin uygulanmasından çok, araştırmaya daha farklı bir yönelimle ilgilidir. Birincil belgelerin dış eleştirisi ya da geri çevirisi gibi bazı özelleşmiş teknikler kullanılır. Ancak, en can alıcı özelliği, bir araştırmacının bir soruya nasıl yaklaştığı, nasıl verileri irdelediği ve açıklamalara yöneldiğidir.

Tarihsel karşılaştırmalı araştırmanın yürütülmesi, tarihsel ya da karşılaştırmalı olmayan araştırmanın yürütülmesinden daha zordur, ancak bu zorluklar, daha az da olsa, diğer toplumsal araştırma türlerinde de bulunur. Örneğin, bütün toplumsal araştırmalarda bir dereceye kadar eşdeğerlik sorunları bulunur. Ancak TK araştırmada, sorunlar ikincil önemdeki kaygılar olarak görülemez. Araştırmanın yürütülme biçiminin cephesinde bunlar yer alır ve bir araştırma sorusunun yanıtlanıp yanıtlanamayacağını bunlar belirler.

ANAHTAR TERİMLER

Anakronizm
Annales ekolü
Baconcu yanıltmaca
Bağlamsal eşdeğerlik
Batı kültürel yanlılığı
Birincil kaynaklar
Dış eleştiri
Galton sorunu
Geri çeviri
Hatıralar
Human Relations Area Files (HRAF)
İç eleştiri
İkincil kaynaklar
Karşılaştırmalı örnek olay inceleme araştırması
Kavramsal eşdeğerlik
Kaynağa dayalı olmayan bilgi
Kritik gösterge
Kültürel bağlam araştırması
Kültürün dışından
Kültürün içinden
Longue durée
Mantaliteler
Nezaket yanlılığı
Ölçüm eşdeğerliği
Safari araştırma
Sansür
Sözlü tarih
Sözlük eşdeğerliği
Sürekli kayıtlar
Tarihçilik
Ulus ötesi araştırma
Uluslararası araştırma

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Tarihsel karşılaştırmalı araştırmanın benzersiz özelliklerinden bazıları nelerdir?
2. Saha araştırması ile TK araşıtrma arasındaki benzerlikler nelerdir?
3. Annales ekolü nedir ve geçmişin incelenmesine yönelimi açısından üç özelliği nelerdir?
4. Bir kritik gösterge ile destekleyici kanıt arasındaki fark nedir?
5. Dış eleştiri kullanan bir araştırmacı hangi soruları sorar?
6. İkincil kaynakları kullanmanın kısıtları nelerdir?
7. Galton'un sorunu neydi ve neden karşılaştırmalı araştırmada önemlidir?
8. Toplumsal araştırmada karşılaştırmalı bir yöntem kullanmanın güçlü yönleri ve avantajları nelerdir?
9. Uluslararası bir tarama araştırması, kişinin kendi kültürü içindeki bir tarama araştırmasından hangi açılardan farklıdır?
10. TK araştırmada eşdeğerliğin önemi nedir ve dört eşdeğerlik türü hangileridir?

NOTLAR

1. Erken dönem çalışmaları arasında şunlar yer almaktadır: Marc Bloch, *Feudal society*, İng. çev. L. A. Manyon (Chicago: University of Chicago Press, 1961; orijinali 1939-1940) [*Feodal Toplum*, çev. M. A. Kılıçbay (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2005)]; George Homans, *English villagers of*

the thirteenth century (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1941); Robert K. Merton, *Science, technology and society in seventeenth century England* (New York: Harper & Row, 1971; orijinali 1938'de yayımlanmıştır); ve Karl Polanyi, *The great transformation*, gözden geçirilmiş basım (Boston: Beacon, 1957; orijinali 1957'de yayımlanmıştır)[*Büyük Dönüşüm*, çev. Ayşe Buğra (İstanbul: İletişim, 2000)].

2. Bunlar arasında Robert Bellah'nın *Tokugawa Religion* (1957), Reinhard Bendix'in *Work and Authority in Industry* (1956) ve Neil Smelser'in *Social Change in the Industrial Revolution* (1959) adlı çalışmaları bulunuyordu.

3. Bu tür çalışmalardan üçü, Charles Tilly'nin *The Vendee* (1964), Barrington Moore Jr.'ın *The Social Origins of Dictatorship and Democracy* (1966) [*Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*, çev. Şirin Tekeli ve Alaeddin Şenel (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2003)] ve E. P. Thompson'un *The Making of the English Working Class* (1963) [*İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu*, çev. Uygur Kocabaşoğlu (İstanbul: Birikim Yayınları, 2004)] adlı çalışmalarıdır. Tilly'nin 1790'larda Fransa'ya dair çalışması, nicel mantıkla yeni tarihsel verileri birleştiriyordu. Moore'un İngiltere, Hindistan, Japonya, Almanya, ABD ve eski Sovyetler Birliği ile ilgili çalışması, olayların kombinasyonları ve toplumsal grupların koalisyonlarının, bazı ulusların demokratik ve diğerlerinin demokratik olmayan hükümetler geliştirmesine nasıl sebep olduğunun izini sürüyordu. Thompson'un 1840 öncesi İngiltere ile ilgili çalışması, sıradan insanların yaşamları, sözleri ve eylemlerini inceliyordu. "Yeni toplumsal tarihin büyük bölümü, E. P. Thompson'un (1963) *The Making of the English Working Class* adlı çalışmasından ilham almıştı. Şüphe yok ki, Avrupa tarihinde hiçbir çalışma Amerikalı tarihçileri bu kadar derinden ve bu kadar hızlı etkilememiştir" (Novick, 1988:440).

4. Bu dönemdeki bazı etkili çalışmalar arasında Anderson (1974a, 1974b), Hector (1975), Paige (1975), Skocpol (1979), Tilly ve meslektaşları (1975) ve Wallerstein (1974) yer almaktadır.

5. Bu, önceki dönemdeki (1985-1989) oranla kıyaslandığında (yüzde 28) büyük bir artıştır. Aksine, dergilerdeki tarihsel ya da karşılaştırmalı makalelerin yüzdesi 1976 ile 1978 arasında yaklaşık yüzde 18'di. Tarihsel karşılaştırmalı araştırmanın tarihi hakkında ek bilgi, Calhoun (1996), Johnson (1982), Kohn(1987, özellikle dipnot 1), Lipset (1968), Novick (1988), Roy (1984), Skocpol (1984), Dennis Smith (1991), Warwick ve Osherson (1973) ve Zaret (1978) içinde bulunabilir.

6. Tarihsel karşılaştırmalı araştırma alanında önde gelen çalışmalar için bkz. Mahoney (1999).

7. Zaman birimleri ve kültürel birimler arasında genellemeler ve analiz farklılıklarıyla ilgili bir tartışma için bkz. Firebaugh (1980) ve Smelser (1976).

8. Ek tartışma için bkz. Calhoun (1996), McDaniel (1978), Przeworski ve Teune (1970) ve Stinchcombe (1978).

9. Brown (1978), Johnson (1982), Lloyd (1986), McLennan (1981:66-71) ve Nowak (1989), tarihsel karşılaştırmalı araştırmaya pozitivist ve pozitivist olmayan yaklaşımlar arasındaki ilişkiye ve gerçekçi bir bilim felsefesine dönüşe dair tartışmalar sağlamıştır. Tarihsel araştırmayla ilgili olarak bkz. Murphey (1973). Karşılaştırmalı araştırma için bkz. Hymes (1970) ve Mehan (1973).

10. Bkz. Goldthrope (1991, 1997), Lieberson (1991) ve Treiman (1977). Burawoy (1977), Goldstone (1997), Mahoney (1999) ve Rueschemeyer ve Stephens (1997) karşıt argümanlar sunmaktadır.

11. Antropolojiden yararlanma ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Biersack (1989), Desan (1989), Johnson (1982), Sewell (1980), Stone (1987) ve Walters (1980).

12. Ritüel ve kültürel sembolizmle ilgili tartışmalar için ayrıca bkz. Desan (1989), Griswold (1983) ve Ryan (1989).

13. Diyalog metaforuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Carr (1961:35, 69), McDaniel (1978), Novick (1988:604) ve Ragin (1987:164-166).
14. Ek tartışma için bkz. Sewell (1987).
15. Bkz. Roth ve Schluchter (1979:205).
16. Bkz. Karlberg (1994).
17. Yüzeydeki olayların içine nüfuz etme ile ilgili ek tartışma için bkz. Bloch (1953:13), Lloyd (1986), McLennan (1981:42-44) ve Sewell (1987).
18. Ayrımlar oluşturmanın zorluklarıyla ilgili bir tartışma için bkz. Naroll (1968). Ayrıca bkz. Whiting (1968).
19. Dönemselleştirme üzerine 15. Bölümdeki tartışmaya bakın.
20. Tarih ötesi kavramlar, Bendix (1963), Przeworski ve Teune (1970) ve Smelser (1976) gibi ötekiler tarafından tartışılmaktadır.
21. Annales ekolü üzerine daha fazla bilgi için bkz. Braudel (1980), Darnton (1978), Hunt (1989), Lloyd (1986) ve McLennan (1981).
22. Yönelim okuması, Shafer (1980:46-48) içinde tartışılmaktadır.
23. Shafer (1980:2) bunu derinlemesine tartışmıştır.
24. Bkz. Lowenthal (1985:187).
25. Sözlü tarih üzerine daha fazla bilgi için bkz. Dunaway ve Baum (1984), Sitton ve meslektaşları (1983) ve P. Thompson (1978). Ayrıca ABD'de başlıca sözlü tarih koleksiyonlarıyla ilgili bir kılavuz için bkz. Prucha (1987:78-80).
26. Bkz. Schacter (1995) ve Schacter (2001:20-21).
27. Bendix (1978:16), tarihçilerin *yargıları* ile sosyologların *seçimleri* arasında ayrım yapmıştır.
28. Merton (1957:93-94), olgu sonrası yorumlamaların kısıtlarını tartışmıştır.
29. Tarihsel toplumsal kuramda eğilimle kanunun karşılaştırılmasına dair bir tartışma için bkz. Applebaum (1978b) ve McLennan (1981:75). Murphey (1973:86), bu konulara dair yararlı bir tartışma sağlamıştır.
30. Burada kullanıldığı haliyle ***okumak*** fiili, metne kuramsal bir çerçeve ve analitik bir amaç getirmek anlamına gelir. Altta yatan yapılardaki ilişkilerin örüntülerini keşfetmek için tarihçinin yorumları "tarayarak" okunur (yani, şöyle bir üzerinden geçilirken gerekli dikkat gösterilir). Bu bahis için bkz. Sumner (1979). Bu, Novick (1988) ve Winkler (1989) tarafından tartışılan tarihçilikte nesnellik sorusuyla ilişkilidir.
31. Bonnell (1980:161), Finley (1977:132) ve Goldthorpe (1977:189-190), tarihçilerin kavramları nasıl kullandığını tartışmıştır. Bu bağlamda seçim, Abrams (1982:194) ve Ben-Yehuda (1983) tarafından tartışılmıştır.
32. Bkz. Barzun ve Graff (1970), Braudel (1980), Cantor ve Schneider (1967), Novick (1988) veya Shafer (1980). Çoğu, kolektif biyografiler dahil olmak üzere, eserlerde belgelenen tarihsel ayrıntıların birliğine odaklanır. Bu, dikkati, belirli tarihsel aktörlere, onların eylemleri ve güdülerine yöneltir, dolayısıyla bireyci-iradeci bir eğilim sergiler ve çalışmalar, mikro davranışın ideografik anlatımları haline gelir. Ayrıca bkz. Block (1977), Laslett (1980) ve MacIver (1968).
33. Anlatı, Abbott (1992), Gallie (1963), Gotham ve Staples (1996), Griffin (1993), McLennan (1981:76-87), Runciman (1980) ve Stone (1987:74-96) içinde tartışılmaktadır.
34. Birincil kaynakların kullanımı ve değerlendirilmesi üzerine daha fazla bilgi için bkz. Barzun ve Graff (1970:63-128), Cantor ve Schneider (1967:22-91), Dibble (1963), Mariampolski ve Hughes (1978), Milligan (1979), Platt (1981), Shafer (1980:127-170) ve Topolski (1976). Bloch'un (1953:79-137) tarihsel eleştiriyle ilgili tartışması bugün hala değerlidir.
35. Karşılaştırmalı araştırmanın güçlü yönleri ve kısıtlamaları üzerine daha fazla tartışma için, bkz.

Anderson (1973), Holt ve Turner (1970), Kohn (1987), Ragin (1987), Smelser (1976), Vallier (1971a, 1971b), Walton (1973) ve Whiting (1968).

36. Benzer sınıflandırmalar, Bollen ve çalışma arkadaşları (1993), Chase-Dunn (1989:309-333) ve Ragin (1994a) içinde yer almaktadır. Ayrıca Kohn'un tipolojisinin bir eleştirisi için bkz. Ragin (1989).

37. Bkz. Ragin (1987:49-50).

38. Örneğin, Eric Wolf'un (1982) 1400 ile 1900 arasında dünyanın çeşitli yerlerindeki kültürler veya medeniyetler hakkındaki çalışması, Avrupa'nın sömürgeleştirmesi ve ulus devletlerin ortaya çıkışı öncesinde pek çok ayrı kültür ve medeniyetin varlığını göstermektedir.

39. Örnekler için bkz. Hector (1975) ve See (1986).

40. Galton sorunuyla ilgili olarak bkz. Elder (1973) ve Whiting (1968).

41. *Human Relations Area Files* ve *Ethnographic Atlas* üzerine daha fazla bilgi için bkz. Murdock (1967, 1971) ve Whiting (1968).

42. Karşılaştırmalı tarama araştırmasıyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Burton ve White (1987), Elder (1973), Verba (1971), Warwick ve Lininger (1975) ve Williamson ve meslektaşları (1982:315-319). Erişim sorunlarıyla ilgili ek tartışma için bkz. Armer (1973:59) ve Form (1973).

43. Bkz. Harkness, van de Vijver ve Johnson (2003) ve Smith (2003, 2004).

44. Couper ve de Leeuw (2003) yanıtsızlığı tartışmakta ve Johnson ve van de Vijver (2003), toplumsal istenirlik meselelerini tanımlamaktadır.

45. Geri tercüme ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Anderson (1973), Grimshaw (1973) ve Hymes (1970).

46. Bkz. Harkness, van de Vijver ve Johnson (2003).

47. Bkz. Frey (1970), Grimshaw (1973) ve McDaniel (1978).

48. Ayrıca bkz. Bradshaw ve Wallace (1996).

49. Bkz. Hiller (1979).

50. Bkz. Ember (1977), Harris (1976) ve Headland ve çalışma arkadaşları (1990).

51. Eşdeğerlikle ilgili ek tartışmalar için bkz. Anderson (1973), Armer (1973), Frey (1970), Holt ve Turner (1970), Przeworski ve Teune (1970, 1973) ve Warwick ve Osherson (1973).

52. Bkz. Hazelrigg (1973).

53. David Abraham vakasıyla ilgili kapsamlı bir tartışma için bkz. Novick (1988:612-622).

54. Arşivlenen verilerle ilgili bir tartışma için bkz. Odette ve Mautner (2004) ve Richardson ve Godfrey (2003).

55. Bkz. Mikkelsen (1995).

XV. BÖLÜM

NİTEL VERİ ANALİZİ

VERİ ANALİZİ YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
Benzerlikler
Farklılıklar
Açıklamalar ve Nitel Veriler
KODLAMA VE KAVRAM OLUŞTURMA
Kavramlaştırma
Nitel Verilerin Kodlanması
Analitik Hatırlatma Notu Yazımı
Çıkıntılar
NİTEL VERİLER İÇİN ANALİTİK STRATEJİLER
İdeal Tipler
Ardışık Yaklaşma
Örnekleyici Yöntem
Alan Analizi
Analitik Karşılaştırma
Anlatı Analizi
Olumsuz Örnek Olay Yöntemi
DİĞER TEKNİKLER
Ağ Analizi
Zaman Ayırma Analizi
Akış Çizelgesi ve Zaman Sırası
Çoklu Sınıflandırma Prosedürü
Diyagramlar
Haritalar
Nitel Verilere Yönelik Yazılımlar
Olay Yapısı Analizi
SONUÇ

Sosyolojideki en iyi çalışmaların çoğu, istatistiksel testler olmaksızın nite yöntemler kullanılarak yürütülmüştür. Bu, örgütlenme ve toplulu çalışmalarından, yüz yüze etkileşimle ilgili mikro çalışmalara ve dünyı sistemine dair makro çalışmalara kadar uzanan araştırma alanları içi

geçerlidir. Bu çalışmalar, bu konulara zayıf ya da başlangıç düzeyindeki "inceleme" yaklaşımları olarak da görülmemelidir.
– Randall Collins, "Statistics versus Words" (İstatistik ve Kelimeler), s. 340

Nitel veriler, toplumsal yaşamdaki insanlar, eylemler ve olayları tarif ya da temsil eden metin, yazılı kelimeler, cümlecikler veya semboller biçimindedir. Nitel araştırmacılar seyrek olarak istatistiksel analiz kullanır. Veri analizleri, sistematik ve mantıksal açıdan titiz, ancak nicel veya istatistiksel analizden farklı bir biçimde olabilir.

Geçmişte, çok az sayıda nitel araştırmacı verileri nasıl analiz ettiklerini açıklamıştır. Aslında, nitel araştırmaya dönük yaygın bir eleştiri, veri analizinin kesin veya incelemeye açık olmamasıydı. Nitel veri analizi, daha açık ve sistematik bir adım adım yaklaşıma doğru ilerlemiştir.[1] Yine de hiçbir tek nitel veri analizi yaklaşımı genel kabul görmemektedir.

Bu bölüm, dört kısma ayrılmıştır. Önce, nitel ve nicel veri analizi arasındaki benzerlikler ve farklılıkları inceleyeceğiz. Daha sonra, araştırmacıların nitel verileri analiz etme sürecinde kodlama ve kavram/kuram oluşturmayı nasıl kullandığına bakacağız. Üçüncüsü, araştırmacıların yaydığı başlıca analitik stratejilerden bazılarını ve nitel verileri kuramla bağlantılandırmayı düşünme yollarını gözden geçireceğiz. Ayrıca, araştırmacıların neleri görmediğine ya da bir açıklamada doğrudan, gözlemlenebilir kanıtların yokluğunu nasıl kullandıklarına da bakacağız. Son olarak, araştırmacıların, topladıkları nitel verileri kullanmak ve bunlardaki örüntüleri incelemek için kullandığı başka tekniklere kısaca göz atacağız.

VERİ ANALİZİ YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Veri analizinin nitel ve nicel biçimlerinin benzerlikleri ve farklılıkları bulunur.

Benzerlikler

Birincisi, her iki tarzdaki veriler için araştırmacılar toplumsal yaşamın ampirik ayrıntılarından çıkarım yapar. *Çıkarım yapmak*, bir hükme varmak, uslamlama yapmak ve kanıtlara dayanarak bir sonuca varmak anlamına gelir. Veri analizinin her iki biçiminde de araştırmacı uslamlamaya ve verilerin karmaşıklığını basitleştirmeye dayanarak bir sonuca varmak için ampirik bilgileri dikkatle inceler. Bir ölçüde soyutlama veya verilere mesafe alma vardır, ancak bu araştırma tarzına göre çeşitlilik gösterir. Her iki veri analizi biçimi de toplumsal dünya hakkındaki açıklamaları, yeterliği olan (yani, verilere sadık olan) bir incelemeye dayandırır. "Nitel araştırmada, *yeterlik*, nicel verilerdeki gibi öznelerin sayısına değil, toplanan

veri miktarına işaret eder. Kafi miktarda veri toplandığında ve doygunluk gerçekleştiğinde yeterlik sağlanır" (Morse, 1994:230, vurgu orijinalinde yer almaktadır).

İkinci bir benzerlik, her iki analiz biçiminin de kamuya açık bir yöntem ya da süreç gerektirmesidir. Araştırmacılar, eylemlerini başkalarının erişimine açık hale getirerek sistematik olarak veri kaydeder ya da toplar. Her iki tür araştırmacı da büyük miktarlarda veri toplar. Verileri tarif eder ve onları toplama ve inceleme biçimlerini belgelerler. Yöntemin standartlaştırılma ve görünürlük düzeyi değişebilir, ancak bütün araştırmacılar çalışmalarını bir şekilde açığa vurur. "Nitel araştırmadaki araştırma tasarımları her zaman açıkça ortaya konmayabilir, ancak bunlar en azından her bir araştırma parçasında gizlidir" (King ve d., 1994:118).

Sonra, nitel olsun, nicel olsun, veri analizinin tümünde karşılaştırma merkezi bir süreçtir. Bütün toplumsal araştırmacılar topladıkları kanıtları kendi içinde ya da ilgili kanıtlarla karşılaştırır. Araştırmacılar, kanıtlar içindeki çoklu süreci, nedenleri, özellikleri veya mekanizmaları tespit eder. Daha sonra örüntüler –benzerlikler ve farklılıklar, birbirine benzeyen ve birbirinden ayrı özellikler ararlar:

> *[Nitel] araştırmacılar, örnek olaylar arasındaki benzerlik ve farklılık örüntülerini inceler ve çeşitliliklerini kabullenmeye çalışır... Nicel araştırmacılar da örnek olaylar arasındaki farklılıkları inceler, ancak farklı bir vurguyla; amaç, çoğu zaman pek çok örnek olay arasında, bir değişkenin başka biriyle birlikte değişkenliğini açıklamaktır... Nicel araştırmacının tipik olarak örnek olaylarla yalnızca genel bir aşinalığı bulunur.* (Ragin, 1994a:107)

Dördüncüsü, hem nitel, hem de nicel veri analizi biçimlerinde, araştırmacılar hatalardan, yanlış sonuçlardan ve yanıltıcı çıkarımlardan kaçınmaya çabalar. Araştırmacılar aynı zamanda olası yanılsama ve yanılgalara karşı tetiktedirler. Çeşitli açıklamalar, tartışmalar ve betimlemeleri sınıflandırır ve rakiplerin meziyetlerini değerlendirir ve aralarında daha sahici, geçerli, doğru ya da değerli olanları ararlar.

Farklılıklar

Birincisi, nicel araştırmacılar özelleşmiş, standartlaştırılmış bir dizi veri analizi tekniği arasında seçim yapar. Hipotez test etme ve istatistik yöntemleri, farklı toplumsal araştırma projeleri arasında ya da doğa bilimleriyle sosyal bilimler arasında benzerdir. Nicel analiz, son derece gelişmiştir ve uygulamalı matematiğin üzerinde yükselir. Aksine, nitel veri analizi daha az standartlaştırılmıştır. Nitel araştırmadaki çeşitlilik, veri analizine çok sayıda yaklaşımda da kendini gösterir.

Nitel araştırma çoğu zaman tümevarımsaldır. Araştırmacılar bir projeye başlarken, veri analizinin özelliklerini nadiren bilir. Schatzman ve Strauss (1973:108) şöyle belirtmiştir: "Nitel analizciler, kendi analitik süreçlerini öngörebilme konusunda nicel kuzenlerinin işlemsel avantajlarından çoğu zaman yararlanmaz; sonuçta, ham verilerini, araştırma tasarımına en başından içselleştirilmiş işlemlerle rafine hale getiremez ve düzenleyemezler".

İkinci bir fark, nicel araştırmacıların, verilerin tümünü toplayıp onları sayılar halinde özetleyene kadar veri analizine başlamamasıdır. Daha sonra, örüntüler ya da ilişkiler görmek için sayıları kullanırlar. Nitel araştırmacılar, örüntüler ya da ilişkileri bir araştırma projesinin başlarında, hâlâ veri toplarken arar. Erken veri analizinin sonuçları, sonraki veri toplamaya kılavuzluk eder. Dolayısıyla, analiz, araştırmanın ayrı bir son aşaması olmaktan çok, bütün aşamalara yayılan bir boyutudur.

Başka bir fark, toplumsal kuramla ilişkidedir. Nicel araştırmacılar, değişken yapıları bulunan soyut bir hipotezi test etmek için ampirik olguları temsil eden sayıları kullanır. Buna karşın, nitel araştırmacılar, ampirik kanıtlarla soyut kavramları harmanlayarak yeni kavramlar ve kuram yaratır. Bir nitel analizci, bir hipotezi test etmek yerine, bir kuram, genelleme ya da yorumun akla yatkın olduğunu göstermek için kanıtları örnekleyebilir ya da nitelendirebilir.

Dördüncü fark, soyutlama derecesi ya da toplumsal yaşamın ayrıntılarına mesafedir. Her türlü veri analizinde, araştırmacı, ham verileri örüntüleri tespit etmek için kullandığı kategorilere ayırır. Nicel analizde, bu süreç istatistikler, hipotezler ve değişkenlerle kaplanmıştır. Nicel araştırmacılar, toplumsal yaşamın sayıları kullanarak ölçülebileceğini varsayar ve sonra toplumsal yaşamın özelliklerini açığa çıkarmak için sayıları istatistikle yönlendirir.

Nitel analiz, matematik ve istatistik kaynaklı geniş, sağlam bir formel bilgi temeline dayanmaz. Veriler görece kesinlikten uzak, dağınık ve bağlama dayalıdır; ayrıca birden fazla anlam içerebilir. Bu bir dezavantaj olarak görülmez.

> *Kelimeler yalnızca zihinsel açıdan daha temel olmakla kalmaz, ayrıca, disiplinin toplumsal yapısında matematikten kesinlikle daha üstün oldukları söylenebilir. Çünkü kelimeler, daha fazla açık uçluluk, farklı argüman ve deneyim alanlarını birbirine bağlamak için daha fazla güç ve entelektüel izleyicilere ulaşmak için daha fazla kapasite barındıran bir ifade kipidir.* (Collins, 1984:353)

Açıklamalar ve Nitel Veriler

Bir nitel araştırmacının keskin bir idiyografik/nomotetik ikilem arasında, yani, özellikleri tanımlamakla evrensel kanunları doğrulamak arasında tercih yapması gerekmez. Bunun yerine, araştırmacı, somut veriler ve bağlamlara yakın açıklamalar

veya genellemeler geliştirir. Çoğu zaman, daha düşük bir düzey, somut ayrıntılara dayanan daha az soyut bir kuram kullanır. Araştırmacı, toplumsal yaşamın gerçekçi bir resmini oluşturmak; ve bir nedensel hipotezi test etmekten çok, anlayışı teşvik etmek amacıyla yeni bir kuram oluşturabilir. Açıklamalar genellikle ayrıntı bakımından zengin, bağlama duyarlı ve toplumsal yaşamın karmaşık süreçleri ya da dizilerini gösterme kapasitesine sahip olur. Açıklamalar nedensel olabilir, ama her zaman böyle olmak zorunda değildir. Araştırmacının hedefi, belirli ayrıntıları, tutarlı bir resim, model ya da birbirine kenetlenmiş bir dizi kavram halinde düzenlemektir.

Nitel açıklamalar son derece imkansız yahut makul olabilir. Araştırmacı, bazı kuramsal açıklamaları elemek ve diğerlerinin akla yatkınlığını artırmak için destekleyici kanıtlar sağlar.

Nitel analiz, geniş bir kanıtlar dizisinin bir açıklamaya ters düştüğünü göstererek o açıklamayı eleyebilir. Veriler, birden fazla açıklamayı destekleyebilir, ancak *bütün* açıklamalar onunla tutarlı olmayacaktır. Daha az makul açıklamaları elemenin yanı sıra, nitel veri analizi, bir olaylar dizisini ya da bir sürecin basamaklarını doğrulamaya yardımcı olur. Bu zaman sırası, değişkenler arasında ilintiler bulmanın temelidir ve nedensel argümanları destekler.

Bazı nitel araştırmacılar neredeyse tümüyle betimleyicidir ve kuramsal analizden kaçınır. Genel olarak en iyisi, kuramları ve kavramları açık hale getirmektir. Araştırmacının sağladığı analitik bir yorum ya da kuram olmadan, nitel araştırma okuyucuları, kendi günlük, sorgulanmadan kabul edilmiş fikirlerini kullanabilir. Bu sağduyu çerçevesi, baskın kültürel değerlerden kaynaklanan örtük varsayımlar, önyargılar, etnomerkezcilik ve yanlış tanımlanmış kavramlar içeriyor olabilir.[2]

KODLAMA VE KAVRAM OLUŞTURMA

Nitel araştırmacılar genelleme yapma araçları olarak çoğu kez genel fikirler, temalar veya kavramlar kullanır. Nitel analizin çoğu zaman değişmez kavramları veya basit sınıflandırma düzeyinde değişkenleri bulunur.

Kavramlaştırma

Nicel araştırmacılar, değişkenleri ölçüm sürecinin parçası olarak, değişkenleri kavramlaştırır ve kavramları rafine hale getirir. Bunun aksine, nitel araştırmacılar, yeni kavramlar oluşturur ya da verilere dayalı kavramları rafine hale getirir. Kavram oluşturma, veri analizinin içkin bir parçasıdır ve veri toplama sırasında başlar. Dolayısıyla, kavramlaştırma, bir nitel araştırmacının verileri düzenleme ve onlardan anlam çıkarma biçimlerinden biridir.

Bir nitel araştırmacı, verileri, temalar, kavramlar veya benzer özellikler temelinde kategorilere ayırarak analiz eder. Araştırmacı, yeni kavramlar geliştirir, kavramsal tanımlar formüle eder ve kavramlar arasındaki ilişkileri inceler. Nihayet, kavramları, bir dizi halinde, karşıt kümeler (*X, Y*'nin karşıtıdır) veya benzer kategori kümeleri olarak birbirine bağlar ve bunları kuramsal açıklamaların örgüsüne dahil eder. Araştırmacılar, verileri (örn. saha notları, tarihsel belgeler, ikincil kaynaklar, vb.) incelerken ve onlara dair eleştirel sorular sorarken kavramları oluşturur. Sorular, sosyoloji gibi bir disiplinin soyut sözcük dağarcığından gelebilir –örneğin: Bu bir sınıf çatışması örneği mi? Bu durumda bir rol çatışması bulunuyor muydu? Bu bir toplumsal hareket mi? Sorular mantıksal da olabilir –örneğin: Olayların dizilişi nasıldı? Orada olma biçimiyle burada olma biçimi karşılaştırıldığında nasıldır? Bu örnek olaylar aynı mı yoksa farklı mı, genel mi yoksa özel mi?[3]

Nitel araştırmada, fikirler ve kanıtlar karşılıklı birbirine bağımlıdır. Bu, özellikle örnek olay inceleme analizi için geçerlidir. Örnek olaylar, verilerden ayrı olan belirli, önceden kurulmuş ampirik birimler veya kuramsal kategoriler değildir; veriler ve kuram tarafından tanımlanırlar. Bir durumu incelemekle, araştırmacı bir örnek olay yaratmak veya belirlemek amacıyla verileri düzenler ve fikirleri uygular. Bir örnek olay oluşturma veya yaratma, ki buna *örnek olay belirleme* denir, verileri ve kuramı bir araya getirir (örnek olay belirleme, 7. Bölümde tartışılmıştı). Neyin örnek olay olarak görüleceğini belirlemek, araştırmacının gözlemledikleriyle onun hakkındaki fikirleri arasındaki gerilim veya gerginliği çözüme ulaştırır. "Yöntembilimsel bir adım olarak görülen örnek olay belirleme, araştırma sürecinin herhangi bir aşamasında gerçekleşebilir, ancak özellikle projenin başında ve sonunda gerçekleşir" (Ragin, 1992b:218).

Nitel Verilerin Kodlanması

Nicel araştırmacı verileri kodlarken, değişkenlerin ölçümlerini, istatistiksel analiz için bilgisayar tarafından okunabilir bir biçimde düzenler. Nitel araştırmada veri kodlamanın farklı bir anlamı ve rolü bulunur. Araştırmacı, ham verileri kavramsal kategorilere ayırır ve temalar veya kavramlar yaratır. Nitel kodlama, memuriyete özgü bir veri yönetimi görevi yerine, veri analizinin ayrılmaz bir parçasıdır. Araştırma sorusu tarafından yönlendirilir ve yeni sorulara yol açar. Araştırmacıyı, ham verilerin ayrıntılarında boğulmaktan kurtarır ve bu veriler hakkında daha üst düzeyde düşünmeyi teşvik eder. Ayrıca araştırmacıyı kurama ve genellemelere doğru ilerletir:

> *Kodlar, bir çalışma sırasında derlenen betimleyici veya çıkarımsal bilgilere anlam birimleri atfetme etiketleri ya da künyeleridir. Kodlar çoğu zaman çeşitli boyutlardaki "yığınlara" eklenir –belirli bir ortama bağlı olan ya da*

olmayan kelimelere, cümleciklere, cümlelere ya da bütün paragraflara (Miles ve Huberman, 1994:56)

Kodlama, eşzamanlı iki etkinliktir: mekanik veri indirgeme ve verileri analitik kategorilere ayırma. Araştırmacı, verilere düzen dayatır (bkz. Kutu 15.1). "Mekanik işlemeyle uğraşacağı pek çok haftayla karşılaştırıldığında, gerçek analitik anlar, anlam patlamaları ya da örüntü tanıma sırasında gerçekleşecektir" (Wolcott, 1994:24). Verilerin kodlanması, dağ gibi ham verilerin küçük, işlenebilir kümelere indirgenmesi şeklindeki zor iştir. Verileri işlenebilir hale getirmenin yanı sıra, kodlama, araştırmacının, bu verilerin ilgili kısımlarını çabucak çağırabilmesine de olanak verir. Heyecan ve ilham anlarının arasında, büyük miktarda nitel verilerin kodlama ya da dosyalama işi, yorucu ve bezdirici olabilir.

Strauss (1987), nitel veri kodlamanın üç türünü tanımlamıştır. Araştırmacı, her seferinde başka bir kodlama kullanarak, verileri üç ayrı zamanda gözden geçirir. Strauss (1987:55) şu uyarıda bulunmuştur: "Kodlama, deneyimsiz araştırmacıların anlaması ve hâkim olması açısından en zor işlemdir".[4]

Açık Kodlama. **Açık kodlama**, yakın zamanda toplanmış verilerin üzerinden ilk geçişte gerçekleştirilir. Araştırmacı, temaları belirler ve veri yığınını kategorilere ayırmak için ilk girişiminde başlangıç kodlarını kararlaştırır. Ağır ağır saha notlarını, tarihsel kaynakları veya diğer verileri okur, kritik terimler, merkezî önemdeki kişileri, kilit olaylar veya temalar arar ve bunları not eder. Daha sonra, bir not kartının kenarına ya da bilgisayar kaydına bir başlangıç kavramı ya da etiketi yazar ve bunu farklı bir renkle boyayarak veya benzer bir biçimde belirgin hale getirir. Araştırmacı, sonraki analizde yeni temalar yaratmaya ve bu başlangıç kodlarını değiştirmeye açıktır. Esnek bir biçimde kullanıldığı takdirde bir kuramsal çerçeve burada yardımcı olacaktır.

Açık kodlama, temaları verilerin derinliklerinden yüzeye çıkarır. Temalar düşük bir soyutlama düzeyindedir ve araştırmacının başlangıçtaki araştırma sorusundan, literatürdeki kavramlardan, toplumsal ortamdaki üyelerin kullandığı terimlerden ya da verilere gömülmenin teşvik ettiği yeni düşüncelerden gelir. Schatzman ve Strauss'un (1973:121) uyardığı üzere, araştırmacıların, somut verilerde soyut kavramlar görmesi ve soyut kavramlarla belirli ayrıntılar arasında gidip gelmesi çok önemlidir:

Tecrübesiz araştırmacılar, tözel araçlardan [yani, bir disiplinin kavramlarından] yararlanma çabalarında her zaman olmasa da çoğu kez

Açık kodlama Nitel verileri, ilk kodlamadır; araştırmacı, verileri inceleyerek hazırlık niteliğindeki

KUTU 15.1 Temalar ve Nitel Verilerin Kodlanması

"Temaya göre düzenlenmiş iyi bir kod, fenomenin nitel zenginliğini koruyan bir koddur. Bu kod analizde, yorumlamada ve araştırmanın sunumunda kullanılabilir" (Boyatzis, 1998:31). Verileri temalara göre kodlamak için araştırmacının öncelikle verilerdeki temaları "görmeyi" ya da tanımayı öğrenmesi gerekir. Temaları görmek, dört beceriye dayanır: (1) verilerdeki örüntülerin farkına varma; (2) sistemler ve kavramlar açısından düşünme; (3) ifade edilmeyen bilgilere ya da derinlikli artalan bilgilerine sahip olma (örn. Yunan mitleri hakkında bilgi sahibi olmak, Shakespeare'in oyunlarını anlamaya yardımcı olur); ve (4) ilgili bilgilere sahip olma (örn. bir rock müzik konseri ile ilgili temaları kodlamak için rock müzisyenleri ve müziği hakkında çok şey bilmek gerekir) (bkz. Boyatzis, 1998:7-8).

Kodlama yaparken kaçınılması gereken üç hata (bkz. Schwandt, 1997:17) yalnızca betimleyici düzeyde kalmak (analitik olmamak), kodlamayı sadece mekanik bir süreç olarak görmek ve kodları sabit, esnemeyen bir biçimde tutmaktır. Kodlar, beş kısımdan oluşur: bir ile üç kelime arası bir isim ya da etiket, temel bir özelliği kapsayan bir tanım, verilerin arasında bu kodu ayırt etmek için bir "bayrak" betimleme, dışarıda bırakılacaklar ya da nitelikler ve bir örnek.

Örnek

Etiket. Örneğin, cinsiyet rolüyle ilgili anlaşmazlıklar.

Tanım. Kişiler arası sözlü anlaşmazlıklar kadar kadınlar ve erkeklerin birlikte ya da ayrı ayrı etkileşimleri sırasında, kadın ya da erkek olduğu için neyin uygun ya da kabul edilebilir davranış olduğu konusunda çatışmalar ya da anlaşmazlıklar da bir örnek olabilir.

Bayrak. Bir kadın ya da erkeğin, kadın ya da erkek olduğu için yapması gerekenler konusunda iğneleyici ifadeler, şakalar veya uyuşmazlıklar (çok yumuşaktan öfkeliye kadar çeşitli tartışmalar) bir örnek olabilir.

Nitelikler. Yalnızca aynı cinsiyetten kişiler arasındaki anlaşmazlıklar göz önüne alınır. Her türden davranış (sözlü veya sözsüz), bir anlaşmazlığın hedefi olabilir. Açıkça eşcinsel ve transseksüel kişiler arasındaki etkileşimler dahil değildir.

Örnek. Bir sınıfın önünde duran 16 yaşındaki Sara ve Jessica, önceki geceki randevularını tartışıyor. Sara, "Pizza yemeye çıktık –tabii ki o ödedi" diyor. Jessica, "Tabii ki mi? Yani sen hesabı erkeğin ödemesini mi bekliyorsun?" diye soruyor. Sara, "Aman, unut gitsin" diye yanıtlıyor.

> *çıkmaza saplanır, çünkü onları gerçek biçimler olarak görürler. Deneyimli araştırmacılar ve akademisyenler daha çok bu soyut aygıtların temsil ettiği sıradan, ampirik gerçeklerle ilgilenir; dolayısıyla, kayda değer ölçüde kavramsal hareketlilik becerisine sahiptirler. Bu yüzden, deneyimsiz araştırmacıyı, analizinde görece atıl soyutlukları hikâyelere –hatta hikâye konularına- dönüştürmeye teşvik ederiz.*

Bunun bir örneği, LeMasters'in (1975), pek çok konuşmada evlilikten söz açıldığını bulduğu bir işçi sınıfı barıyla ilgili saha araştırmasında bulunabilir. Eğer saha notlarını açık kodlasaydı, *evlilik* temasının olduğu büyük bir saha notları grubunu kodlayabilirdi. Aşağıda, *evlilik* temasıyla açık kodlanabilecek farazi saha notlarına bir örnek yer almaktadır:

> *Perşembe günü bara giderken kravatlıydım, çünkü geç saatte bir toplantım vardı. Sam, hemen kravatı fark ederek, "Lanet olsun, Doktor, bir seferinde*

ben de bunlardan bir tane takmıştım –evlenirken- ve şimdi halime bak! Tanrı şahidim olsun, bir sonrakini cenaze levazımatçısı geçirecek boynuma" dedi. Bir bira ısmarlayıp kendisine sordum: "Neden evlendin öyleyse?" "Evlenmeyip de ne halt edeceksin? Yaşamın boyunca yeniyetme kızlarla düşüp kalkacak halin yok ya –bekârken çok yaptım ha!" diye gülümseyerek göz kırptı. Bir bira daha ısmarlamak ve bir sigara yakmak için durdu, sonra devam etti: "Bir erkek, eninde sonunda kendi evi ve çocukları olsun ister ve bunun için de evlenmen gerekir. Başka yolu yok –kancayı takıyorlar sana". "Helen [karısı] iyi bir insana benziyor" dedim. Döndü, "Kahretsin, kızcağız kötü biri değil, ama kahrolası bir kadın sonuçta ve kadınların tümü sinirime dokunuyor. Tepemi attırıyorlar. Bir partiye gittiğinde, tam eğlenmeye başladığın zaman, karın 'hadi eve gidelim' diye tutturur. (LeMasters, 1975: 36-37'den uyarlanmıştır)

Tarihsel karşılaştırmalı araştırmacılar da açık kodlama kullanır. Örneğin, Amerika'da on dokuzuncu yüzyılda ekonomik ve politik reform amaçlı bir hareket olan Emek Şövalyelerini inceleyen bir araştırmacı, belirli bir kasabada hareketin yerel bir kolunun etkinlikleriyle ilgili ikincil bir kaynağı okuyor. Notlar alarak okurken, araştırmacı, İçki Yasağı (Prohibition) partisinin yerel seçimlerde önemli bir rol oynadığını ve içki yasağının, yerel şubenin üyeleri tarafından tartışıldığını fark ediyor. Araştırmacının başlıca ilgi alanı, Şövalyeler hareketinin iç yapısı, ideolojisi ve genişlemesidir. İçki yasağı, yeni ve beklenmedik bir kategoridir. Araştırmacı, notları "içki yasağı" etiketiyle kodlar ve olası bir tema olarak çalışmaya dahil eder.

Bazı araştırmacılar, kavramlardan oluşan bir listeyle kodlamaya başlamanızı önerse de araştırmacılar kodlama temalarının çoğunu, veri notlarını okurken oluşturur. Bir tema listesiyle başlasanız da başlamasınız da açık kodlamadan *sonra* bir tema listesi oluşturursunuz. Böyle bir liste üç amaca hizmet eder:

1. Bir bakışta yeni temaları görmenize yardımcı olur.
2. Gelecekteki açık kodlamada temalar bulmanızı teşvik eder.
3. Daha sonraki analizde yeniden düzenlemek, sınıflandırmak, birleştirmek, elemek veya genişletmek üzere, çalışmadaki bütün temaların yer aldığı bir evren oluşturmak için listeyi kullanabilirsiniz.

Nitel araştırmacılar, ne kadar bütünlüklü ve ne kadar ayrıntılı kodladıklarına göre çeşitlilik gösterir. Bazıları, her satırı veya her birkaç kelimeyi kodlar; ötekiler paragrafları ya da sayfaları kodlar. Verilerin bazıları kodlanmaz ve değersiz ya da atık olur. Kodlamanın ayrıntı derecesi, araştırma sorusuna, verilerin "zenginliğine" ve araştırmacının amaçlarına bağlıdır (bkz. Kutu 15.2).

Açık uçlu kodlama, araştırmacının veri toplarken kendine yazdığı analitik notlara veya kısa notlara kadar uzanır. Araştırmacıların kodlarına kısa notlar yazması gerekir (analitik hatırlatma notu yazımıyla ilgili sonraki tartışmaya bakın).

Eksenli Kodlama. Bu, verilerin üzerinden "ikinci geçiş"tir. Açık kodlama sırasında, gerçek verilere odaklanır ve temalar için kod etiketleri belirlersiniz. Temalar arasında bağlantı kurma veya temaların temsil ettiği kavramları ayrıntılandırma kaygısı bulunmaz. Bunun aksine, **eksenli kodlama**da, düzenlenmiş bir dizi başlangıç koduyla veya ön kavramla başlarsınız. Bu ikinci geçişte, verilerden çok, başlangıçta kodlanan temalara odaklanırsınız. Bu geçiş sırasında ek kodlar veya yeni fikirler ortaya çıkabilir ve bunları not etmeniz gerekir; ancak asıl göreviniz, başlangıçtaki kodları gözden geçirmek ve incelemektir. Fikirleri veya temaları düzenlemeye ve analizin temel kavramlarının eksenini belirlemeye doğru ilerlersiniz.

Miles ve Huberman (1994:62), şu uyarıda bulunmuştur:

> *Kodların başlangıçta mı yoksa sonradan mı yaratılmış ve gözden geçirilmiş olduğu, bir tür kavramsal ve yapısal düzenlerinin bulunup bulunmadığından daha az önemlidir. Kodların tutarlı; çalışma açısından önemli biçimlerde birbiriyle ilişkili; yönetici bir yapının parçası olması gerekir.*

Eksenli kodlama sırasında, nedenler ve sonuçlar, koşullar ve etkileşimler, stratejiler ve süreçler hakkında soru sorun ve birlikte kümelenen kategoriler veya kavramlar arayın. Şu tür sorular sormalısınız: Mevcut kavramları alt boyutlara veya alt kategorilere bölebilir miyim? Birbiriyle yakından ilişkili birçok kavramı daha genel bir kavram içinde birleştirebilir miyim? Kategorileri bir dizi halinde (yani, A, sonra B, sonra C) ya da fiziksel yerlerine (yani, nerede gerçekleştiklerine) veya ana ilgi alanlarından biriyle olan ilişkilerine göre düzenleyebilir miyim? Örneğin, işçi sınıfının yaşamını inceleyen bir saha araştırmacısı, evlilik genel başlığını alt parçalara bölüyor (örn. nişan, düğün). Evliliğin tarafları ile ilgili tüm notları kaydeder ve sonra evliliği cinsellik, ev işlerinde işbölümü, çocuklara dair görüşler ve benzer temalarla ilişkilendirir. Tema, farklı yerlerde yeniden ortaya çıktığında, araştırmacı karşılaştırmalar yapar ve böylece yeni temaları görebilir (örn. erkekler ve kadınların evliliğe yönelik farklı tutumları bulunur).

Emek Şövalyeleri üzerine tarihsel araştırma örneğinde, araştırmacı, içki yasağıyla ilgili temalar arar. Barlar, içki içme veya sarhoşlukla ilgili tartışmalar ve hareketle içki yasağını destekleyen veya ona karşı çıkan siyasi partiler arasındaki ilişkileri arar. İçki yasağı etrafında kümelenen temalar, ayrıca eğlencenin bir biçimi olarak

Eksenli kodlama Araştırmacının kodları düzenlediği, bağlantılandırdığı ve temel analitik kategorileri keşfettiği nitel verileri kodlamanın ikinci aşamasıdır.

KUTU 15.2 Nitel Verilerin Kodlanması Süreci

İster gözleme dayalı saha notları, video veya ses kayıtları, açık uçlu görüşmeler ister ayrıntılı tarihsel belgeler biçiminde olsun nitel verilerin kodlanması, Strauss (1987) ve diğerlerinin süreci sistematikleştirip basitleştirme ve açık, eksenli ve seçici kodlamayla sabit bir üç basamaklı dizi gibi gösterme çabalarına karşın zorlu bir iştir. Bazı araştırmacılar, onları kodlar yaratmaya zorlayan metin kodlayan yazılım programlarına güvenir (bkz. bu bölümde daha sonraki tartışma); ancak yazılım, daha büyük bir kodlama sürecinde sadece bir araçtır.

Weston ve çalışma arkadaşları (2001), kodlama süreçlerini ayrıntılı biçimde tanımlamıştır. Weston, altı kişilik bir araştırma ekibinin parçası olarak çalışmış ve ekip işbirliğinin kodlama süreçlerini daha belirgin hale getirmeye yardımcı olduğunu belirtmiştir. Temellendirilmiş kuramla ilintili ideal biçim, araştırmacının tamamen açık bir zihinle ve ön beklentileri olmaksızın çalışmaya başlaması, bir ideal olmakla kalır. Gerçekte, bir kişinin akademik eğitimi, kavramlar ve kuramsal varsayımların farkındalığı ve araştırma raporunu okuyacak olan okur kitlesinden beklentileri veri kodlamayı biçimlendirir. Weston'un çalışmasında süreç, ekipteki bir araştırmacının açık uçlu görüşme yazıçevrimi verilerini ilk kez okumasına dayalı olan dört koddan oluşan bir kodlama sistemi yaratmasıyla başlıyordu. Sistemin kodlanan her bir fikir için bir tanımı ve örnekleriyle birlikte, ham verileri kodlara dönüştürme kuralları bulunuyordu. Araştırma ekibinde yer alan diğerleri daha sonra sistemi, ham verilerden seçkileri kodlamak için kullandı. Bu ön sistemle deneyimlerine dayanarak, kodlama sistemini gözden geçirdiler ve orijinal kodlara alt türler eklediler. Süreç, ekip üyelerinin ayrı ayrı ham verileri kodlaması, kodlamayı tartışmak için bir araya gelmesi ve kodlama sistemini gözden geçirmesiyle defalarca tekrarlandı. Aylar süren kodlama ve toplantılar sonrasında başlangıçtaki dört kod, üç ana kavram haline geldi; bu üçünden ikisi, iki tür içeriyordu ve her bir türde dört ile yedi arasında daha rafine hale getirilmiş kod bulunuyordu. Bu, 34 kodlama ayrımıyla sonuçlanıyordu. Sonraki iki yıl boyunca, araştırma ekibi, sistemi yüzlerce sayfa dolusu ham veriye uyguladı. Ekip üyeleri, kodlar üzerine düşünme, kodlamayı tartışmak için toplanma ve sistemi rafine hale getirme sürecini sürdürdü. Sonuçta, kodlama sistemleri dört tabakadan oluşuyordu –üç ana kavram, ana kavramlar altında yedi tür, yedi türün üçü içinde iki alt tür ve her bir alt türün altında pek çok rafine edilmiş kod bulunuyordu. Toplamda, 58 kod oluşturdular.

Sonraki iki yıl boyunca ekip, bir yandan verileri incelemeye ve bulguları bilimsel topluluğa sunmaya devam ederken öte yandan kodlama sistemini rafine hale getirmeyi ve ayarlamayı sürdürdü. Bir *zincirleme tahmin* stratejisi izliyorlardı (bkz. bu bölümün sonraki sayfaları). Birkaç yeni kod ortaya çıktı ve sistemin yapısı biraz değişti; ancak projeyle geçen dört yılda yüzlerce saatlik toplantı ve ham verilerin üzerinden tekrar tekrar geçmenin sonunda, kodlama sistemi stabilize hale geldi. Gördüğünüz gibi bir kodlama sistemi, ham verileri kodlamanın bir yöntemi olmanın ötesinde bir şeydir. Yapılandırılmış bir yorum sağlayan bir analiz sistemi sunar. Bu arada, Weston'un araştırma başlığı üniversite öğretiminin geliştirilmesiydi ve ekibin verileri, bir sömestr sırasında altı profesörle yapılan ayrıntılı açık uçlu görüşmelerden toplanmış verilerdi.

içki içmeyi, etnik kültürün bir parçası olarak içki içmeyi, farklı dinlerin içki içmeyle ilgili görüşlerini ve içki içmeye dair cinsiyet farklılıklarını içerebilir.

Eksenli kodlama, yalnızca kavramlar veya temalar arasındaki bağlantılar hakkında düşünmeyi teşvik etmekle kalmaz, yeni sorular da doğurur. Bazı temaları bırakmayı veya diğerlerini daha derinlemesine incelemeyi akla getirebilir. Buna ek olarak, kanıtlar ve kavramlar arasındaki bağlantıları pekiştirir. Kodları sağlamlaştırırken, pek çok yerde temel temalar için kanıtlar bulabilir ve nitel verilerde bunlar için yoğun bir destek ağı oluşturabilirsiniz. Bu, güvenilirlik ve değişkenlerin ölçül-

mesine ilişkin olarak tanımlanan birden çok gösterge fikrine benzer. Bir temayla veriler arasındaki bağlantı, birden çok ampirik kanıt durumuyla güçlendirilir.[5]

Seçici Kodlama. Verilerin üzerinden bu son kez geçişe hazır olana kadar, araştırma projesinin ana temalarını belirlemiş olursunuz. **Seçici kodlama**, bütün verileri ve önceki kodları taramayı gerektirir. Veri toplamanın tümü ya da çoğu tamamlandıktan sonra, seçici olarak temalara örnek oluşturan vakalar arayın ve karşılaştırmalar yapın. Kavramları iyice geliştirdikten ve genel analizi pek çok temel genelleme veya fikir etrafında düzenlemeye başladıktan sonra başlayın. Örneğin, bir barda işçi sınıfı yaşamını inceleyen bir araştırmacı, cinsiyet ilişkilerini ana temalardan biri haline getirmeye karar veriyor. Seçici kodlamada, araştırmacı, saha notlarının üzerinden geçer, kadınlar ve erkeklerin randevular, nişanlar, düğünler, boşanma, evlilik dışı ilişkiler veya karı-koca ilişkileri hakkında konuşma biçimlerindeki farklılıkları arar. Sonra evlilik temasının her bir parçasına dair erkekler ve kadınların tutumlarını karşılaştırır.

Aynı şekilde, Emek Şövalyelerini inceleyen araştırmacı, hareketin öteki siyasi gruplarla ittifak oluşturmadaki başarısızlığını ana temalardan biri yapmaya karar verir. Araştırmacı, Şövalyelerle, içki yasağı gruplarını ve İçki Yasağı Partisini de kapsayacak şekilde diğer siyasi partiler arasında uzlaşma ve çatışmalar arayarak notlarının üzerinden geçer. Eksenli kodlamada içki yasağıyla ilişkili kavramlar ve temaların dizilişi, araştırmacının, içki yasağı meselesinin ittifakları nasıl kolaylaştırdığını veya engellediğini keşfetmesine yardımcı olur.

Seçici kodlama sırasında, ana temalar veya kavramlar sonunda arayışı yönlendirir. Daha önceki kodlama sırasında belirlenmiş olan belirli temaları yeniden düzenler ve birden fazla ana temayı ayrıntılandırırsınız. Örneğin, işçi sınıfı barı çalışmasında, araştırmacı, hem cinsiyet ilişkileri temasını, hem de yaşam döngüsünün farklı aşamaları temasını anlamak için evlilik üzerine görüşleri incelemektedir. Araştırmacı bunu, evliliğe her iki yönden de bakılabileceği için yapar. Aynı şekilde, Emek Şövalyeleri çalışmasında, araştırmacı, hem başarısız ittifaklar ana temasını anlamak hem de başka bir temayı, üyeler arasında etnik veya dinî farklılıklara dayanan hareket içindeki bölünmelerin kaynağını anlamak için içki yasağını kullanabilir.

Analitik Hatırlatma Notu Yazımı

Nitel araştırmacılar her zaman notlar alır. Verileri notlarda kayıtlıdır, yöntemleri veya araştırma stratejileri hakkındaki yorumlarını notlarda yazarlar, vb. Kompulsif not alıcılardır, notlarını dosyalar halinde düzenli tutar ve farklı not türlerinin yer aldığı

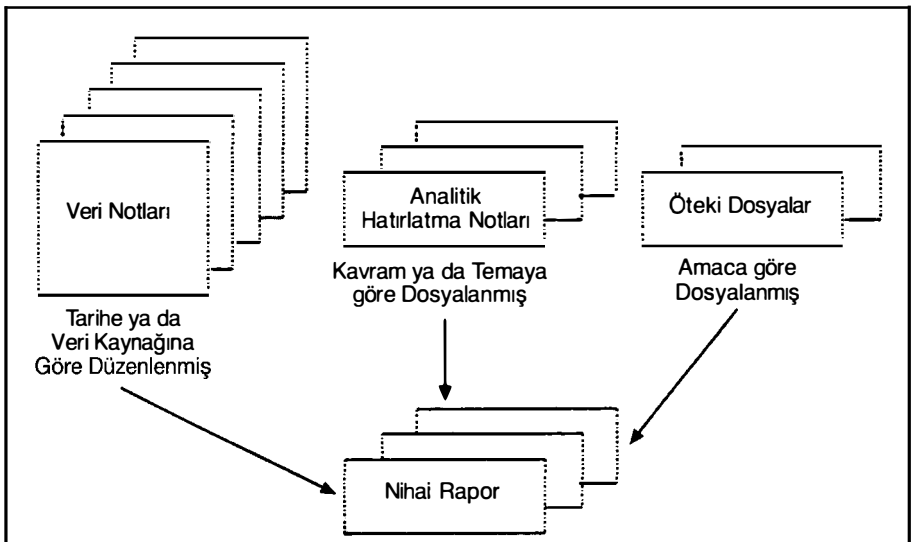
Seçici kodlama Nitel verilerin kodlanmasında, araştırmacının geliştirilmiş olan kavramsal kodlama kategorilerini destekleyecek olan verileri belirlemek ve seçmek için önceki kodları incelediği kodlamanın son aşamasıdır.

pek çok dosya yaratırlar: yöntembilimsel sorunlar üzerine bir dosya (örn kaynakların yerleri veya etik sorunlar), haritalar veya şemaların bulunduğu bi dosya, bir nihai rapor veya son bölümün olası genel çerçeveleri hakkında bir dosya, belirli insanlar veya olaylar hakkında bir dosya, vb.

Analitik hatırlatma notu, özel bir not türüdür (13. Bölümde tartışıldı).[6] Bu, kendi kendinize yazdığınız, kodlama süreci hakkındaki düşünceler ve fikirlerin bir tartışması ya da hatırlatmasıdır. Kodlanan her bir tema veya kavram, ayrı bir hatırlatma notunun temelini oluşturur ve hatırlatma notu, kavram veya temanın bir tartışmasını içerir. Kaba kavramsal fikirler, analitik hatırlatma notlarının başlangıcını oluşturur.

Analitik hatırlatma notu, somut veriler veya ham kanıtlarla daha soyut, kuramsal düşünüş arasında bir bağlantı oluşturur (bkz. Şekil 15.1). Veriler ve kodlama hakkındaki fikir ve düşüncelerinizi içerir. Hatırlatma notuna ekleyin ve verilerin üzerinden her bir kodlama türüyle geçerken bu notu kullanın. Hatırlatma notları, araştırma raporundaki verileri analiz etmenin temelini oluşturur. Aslında, iyi nitelikli analitik hatırlatma notlarının kısımları yeniden yazılarak, nihai raporun kısımları haline getirilebilir.

Analitik hatırlatma notları yazımında kullanılan teknoloji basittir:kalem kağıt, birkaç defter, bir dizi dosya klasörü ve notların fotokopileri. Bazı araştırmacılar bilgisayar kullanır, ancak bu şart değildir. Analitik hatırlatma notları yazmanın pek çok yolu bulunur; her bir araştırmacı, kendi tarzını veya yöntemini geliştirir. Öteki

ŞEKİL 15.1 Analitik Hatırlatma Notları ve Diğer Dosyalar

KUTU 15.3 Analitik Hatırlatma Notu Yazımı İçin Öneriler

1. Veri toplamaya başladıktan kısa süre sonra hatırlatma notları yazmaya başlayın ve nihai araştırma raporunun tamamlanmasının hemen öncesine kadar hatırlatma notu yazmaya devam edin.
2. Hatırlatma notu girişlerine tarih yazın, böylece düşünmenin ilerlemesi ve gelişmesini görebilirsiniz. Bu, uzun, karmaşık hatırlatma notlarını yeniden okurken yardımcı olacaktır, çünkü araştırma ilerledikçe düzenli olarak hatırlatma notlarını değiştirecek ve onlara eklemeler yapacaksınız.
3. Bir hatırlatma notu yazmak için kodlamaya veya veri kaydetmeye ara verin. Bekleyerek yaratıcı bir kıvılcımın ya da yeni bir anlayışın kaybolup gitmesine izin vermeyin, sadece yazın.
4. Düzenli olarak hatırlatma notlarını okuyun ve benzer kodların birleştirilip birleştirilemeyeceğini veya kodlar arasındaki farklılıkların daha fazla netleştirilip netleştirilemeyeceğini anlamak için benzer kodlarla ilgili hatırlatma notlarını karşılaştırın.
5. Her bir kavram veya tema hakkında ayrı bir hatırlatma notları dosyası tutun. O tema veya kavram hakkında yazılan tüm hatırlatma notları tek bir dosya, klasör veya defterde tutulur. Bunu, kolaylıkla bulunabilmesi için kavramın veya temanın adıyla etiketleyin. Analiz ilerlerken hatırlatma notlarını fiziksel sınıflandırabilmek veya yeniden düzenleyebilmek önemlidir, bu yüzden hatırlatma notlarını bir şekilde sınıflandırabiliyor olmalısınız.
6. Analitik hatırlatma notlarıyla veri notlarını birbirinden ayrı tutun, çünkü amaçları farklıdır. Veriler kanıttır. Analitik hatırlatma notlarının kavramsal, kuram oluşturmaya yönelik bir amacı vardır. Verileri bildirmez, ancak verilerin nasıl birbirine bağlandığı ya da bir veri kümesinin genel bir tema ya da kavramı nasıl örneklediği konusunda yorum yaparlar.
7. Bir analitik hatırlatma notu içindeki diğer kavramlara başvurun. Bir hatırlatma notu yazarken öteki kavramlarla benzerlikler, farklılıklar veya nedensel ilişkileri düşünün. Bunları daha sonra bütünleştirme, sentez ve analizi kolaylaştırmak için analitik hatırlatma notunda belirtin.
8. Eğer aynı anda iki fikir ortaya çıkarsa, her birini ayrı bir hatırlatma notuna yazın. Ayrı her bir tema veya kavramı ayrı bir hatırlatma notu ve dosyada tutmaya çalışın.
9. Eğer bir hatırlatma notuna artık yeni bir şey eklenemiyorsa ve bir tema veya kavram hakkında daha fazla veri toplama konusunda doyma noktasına ulaşmışsanız, bunu hatırlatma notunda belirtin.
10. Hatırlatma notları için bir kodlar veya etiketler listesi oluşturun. Böylece, bu listeye bakarak hatırlatma notlarındaki tüm temaları görebilirsiniz. Düzenli olarak hatırlatma notlarını sınıflandırır ve yeniden gruplandırırken sınıflandırmaya uygun olacak şekilde hatırlatma notu etiketlerinin listesini de yeniden düzenleyin.

Kaynaklar: Miles ve Huberman (1994:72-76), Lofland ve Lofland (1995:193-194) ve Strauss'dan (1987:127-129) uyarlanmıştır. Ayrıca bkz. Lester ve Hadden (1980).

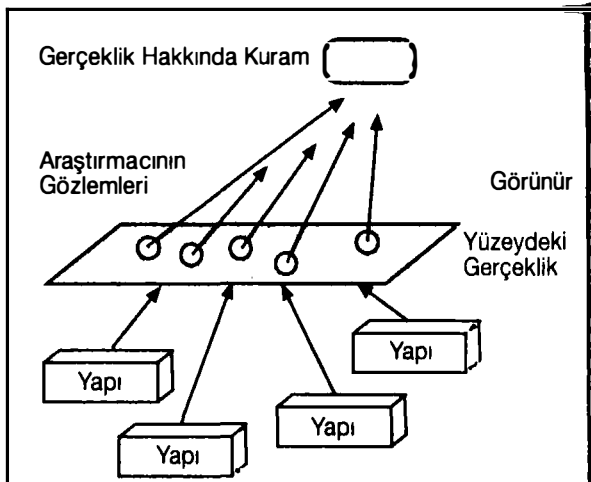
araştırmacıların deneyimine dayalı bazı somut öneriler Kutu 15.3'te yer almaktadır. Bazı araştırmacılar, notların birçok kopyasını çıkarıp onları keser ve bir kopyanın parçalarını bir analitik hatırlatma dosyasına yerleştirir. Eğer fiziksel dosyalar büyükse ve analitik hatırlatma notları dosyada ayrı korunuyorsa (örn. farklı renkli kağıt üzerinde ya da dosyanın başında yer alıyorsa), bu çok işe yarar. Öteki araştırmacılar, veri notlarının içinde temanın göründüğü yerlerde analitik hatırlatma notlarının

yerini listeler. Böylece analitik hatırlatma notu ile veriler arasında gidip gelmek kolay olur. Veri notları renkli kalemle boyanmış ya da işaretlenmiş temalar içerdiği için verilerin belirli kısımlarını bulmak kolaydır. Arada bir strateji, bir ana temanın verilerde ortaya çıktığı yerlerin sürekli gelişen bir listesini tutmak, ancak kolayca başvurmak için notların birkaç kilit kısmının kopyalarını da dahil etmektir.[7]

Analitik hatırlatma notlarını gözden geçirir ve değiştirirken, meslektaşlarınızla fikirleri tartışın ve yeni sorunlara odaklanarak literatüre dönün. Analitik hatırlatma notları, gerektiğinde ekleyebileceğiniz veya çıkarabileceğiniz potansiyel hipotezleri üretmeye yardımcı olabilir. Ayrıca yeni temalar geliştirmenize veya kodlama sistemlerini değiştirmenize de yardımcı olurlar.

Çıkıntılar

Pek çok nitel araştırmacı, topladıkları ampirik kanıtların, hem kuramsal fikirleriyle, hem de gözlemlenebilir gerçekliğin altındaki yapılarla ilişkili olduğu varsayımına dayanarak hareket eder. Şekil 15.2'de bir modeli yer alan ilişki, bir araştırmacının verilerinin yalnızca görünür, yüzeydeki düzeyde gerçekleşen şeylerin örneklemleri olduğunu göstermektedir. Araştırmacı, verileri kuramlar ve genellemeler üretmek ve onları değerlendirmek için kullanır. Aynı zamanda, gerçekliğin dış yüzeyinin altında, daha derin toplumsal yapılar veya ilişkiler olduğunu varsayar.

ŞEKİL 15.2 Kuram, Yüzeydeki Gerçeklik ve Altta Yatan Yapılar

Çıkıntı Araştırmacının, itel veri analizinin daha derin yapısal ilişkileri temsil eden bir olay veya özelliği fark ettiği bir yönüdür.

Yalnızca kısmen gördüğümüz yüzeydeki gerçeklik, yüzeyin altında görünmeden gerçekleşenleri yansıtır. Yüzeydeki olaylar, bir jeoloji terimi kullanacak olursak **çıkıntılar**dır (bkz. Fetterman, 1989:68). Jeolojide, bir dip kayanın yüzeyde kalan ve insanların gördüğü bölümüne çıkıntı denir. Çıkıntı, yerin merkezi, katı özelliklerinin dışarı yansımasıdır. Jeologlar, yüzeyin altında yatanlar hakkında ipuçları elde etmek için çıkıntıları inceler.

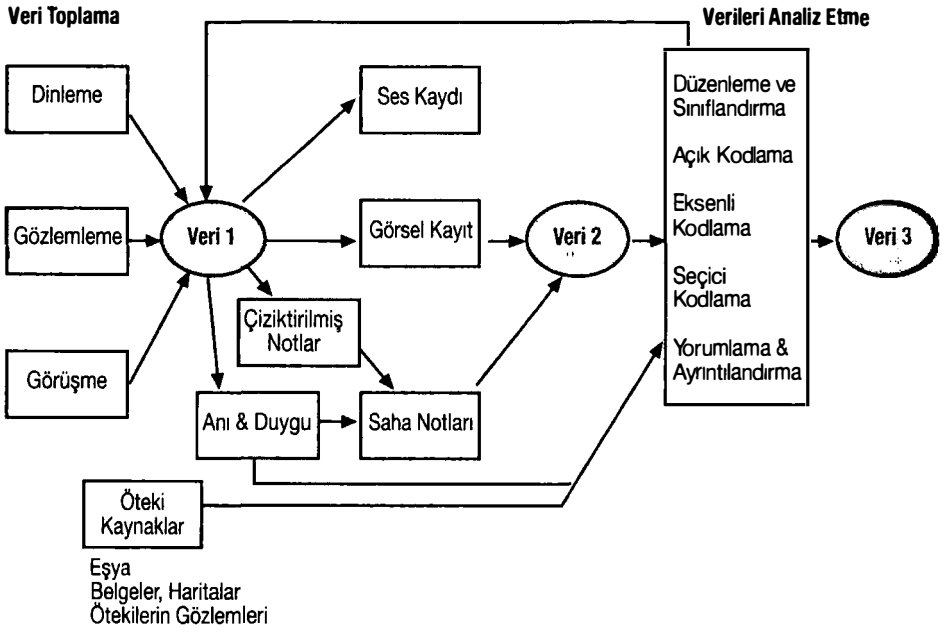
Toplumsal dünyada doğrudan gözlemleyemeyeceğimiz pek çok şey vardır. İki insan arasındaki derin bir aşk ilişkisini gözlemleyemeyiz. Onun dışavurumlarını bir öpüşmede, belirli sevgi eylemlerinde ve yapılan iyiliklerde görebiliriz. Aynı şekilde, toplumsal sınıf gibi bir toplumsal yapıyı doğrudan gözlemleyemeyiz. İnsanların davranış biçimlerindeki, kariyer varsayımlarındaki, maddi varlıklarındaki vb. farklılıklarda, onun dışa dönük işaretlerini görebiliriz. Bazen, dışa dönük gözlem tarafından yanlış yönlendiririz. Araştırmacılar, gözlemlenebilir verileri incelemek ve düzenlemek için nitel veri analizini kullanır, böylece toplumsal kuramlar yalnızca gerçekliğin yüzeydeki düzeyini değil, aynı zamanda ve daha da önemlisi, yüzeyin altında görünmeden kalabilen daha derin yapılar ve güçleri yansıtır.

NİTEL VERİLER İÇİN ANALİTİK STRATEJİLER

Kodlama, hatırlatma notu yazımı ve çıkıntı arama teknikleri, nitel veri analizine özgü genel yaklaşımlardır. Çoğu nitel araştırmacı, çoğunlukla nitel verilerin analizi için daha belirgin bir stratejiyle birleştirerek onları bir dereceye kadar kullanır. Bu kısımda, araştırmacıların nitel verileri analiz etmek için kullandığı stratejileri öğreneceksiniz: ideal tip, ardışık yaklaşma, örnekleyici yöntem, alan analizi, analitik karşılaştırma, anlatı analizi ve olumsuz örnek olay yöntemi.

Nicel verilerin analiziyle karşılaştırıldığında, nitel veriler için stratejiler çok daha çeşitli, daha az standartlaştırılmış ve araştırmacılar tarafından daha az açık bir biçimde gösterilmiştir. Mahoney'in (1999:1192-1193) belirttiği gibi, "Yöntembilimsel açıklığın eksikliği, pek çok okurun [nitel veri] araştırmacılarının argümanlarını tümüyle anlaması ve takdir etmesini zorlaştırmıştır". Bazı araştırmacılar yalnızca bir strateji kullanırken, ötekiler bir çoğunu birleştirir. Mahoney (1999:1191) dediği gibi, "Her bir yöntembilimsel strateji ve kombinasyon, kendi güçlü yönleri ve kısıtlamalarını beraberinde getirir, hiçbir yaklaşım özünde diğerlerinden daha iyi değildir".

Genel olarak, *veri analizi*, verilerde örüntü arama anlamına gelir –tekrar eden davranışlar, nesneler, aşamalar veya fikirler. Bir örüntü belirlendikten sonra, bir toplumsal kuram veya içinde gerçekleştiği ortam açısından yorumlanır. Bu, nitel araştırmacının, tarihsel bir olayın veya toplumsal bir ortamın betimlemesinden daha genel bir yoruma doğru ilerlemesine olanak verir.

ŞEKİL 15.3 Saha Araştırmasında Veriler.

(Veri 1 = Kaba anlamda veriler, araştırmacının deneyimleri; Veri 2 = Kaydedilmiş veriler, deneyimlerin fiziksel kayıtları; Veri 3 = Nihai rapordaki seçilmiş, işlenmiş veriler)

Kaynak: Ellen'den (1984a:214) uyarlanmıştır.

Karışıklığın nedenlerinden biri, verilerin nitel araştırmanın çeşitli aşamalarında birden çok biçim almasıdır. Örneğin, saha araştırması verileri, bir araştırmacının deneyimlediği kaba anlamda verileri, saha notlarında kaydedilen verileri ve nihai raporda yer alan seçilmiş veya işlenmiş verileri içerir (bkz. Şekil 15.3). Veri analizi, ham ve kaydedilmiş verileri gözden geçirmenin yanı sıra, kodlanmış verileri inceleme, sınıflandırma, kategorilere ayırma, değerlendirme, karşılaştırma, sentezleme ve onlar üzerinde düşünmeyi gerektirir.

İdeal Tipler

Max Weber'in *ideal tipi*, pek çok nitel araştırmacı tarafından kullanılır. İdeal tipler, toplumsal ilişkiler veya süreçlerin modelleri veya zihinsel soyutlamalarıdır. Verilerin veya "gerçekliğin" karşılaştırılabileceği saf standartlardır. İdeal tip, karşılaştırma için kullanılan yapay bir araçtır, çünkü hiçbir gerçeklik, bir ideal tipe uymaz. Örneğin, bir araştırmacı ideal demokrasinin veya ideal bir üniversite bira partisinin zihinsel bir

modelini geliştiriyor. Bu soyutlamalarla birlikte özelliklerin listeleri, belirli bir demokrasiyi ya da bira partisini betimlemez; yine de belirli pek çok örnek olaya uygulandığında, her bir örnek olayın idealle karşılaştırıldığında nasıl olduğunu anlamak açısından yararlıdır.

Weber'in ideal tipler yöntemi ayrıca Mills'in anlaşma yöntemini de tamamlar (bkz. analitik karşılaştırma). Anlaşma yöntemiyle, araştırmacının dikkati, örnek olaylar arasında ortak olan şeylere odaklanır ve araştırmacı, örnek olaylarda ortak bir sonuca yol açan ortak nedenler arar. Kendi başına, anlaşma yöntemi, fiili durumlarla karşılaştırmayı içerir. Örnek olayların bu karşılaştırması, idealleştirilmiş bir modelle de yapılabilir. Araştırmacı, toplumsal bir süreç veya ilişkinin ideal bir tipini geliştirip daha sonra belirli örnek olaylarla onu karşılaştırabilir.

Nitel araştırmacılar, ideal tipleri iki biçimde kullanmıştır: bağlamların etkisini karşılaştırmak için ve benzeşim (analoji) kurmak için.

Bağlamları Karşılaştırma. Güçlü bir biçimde yorumlayıcı bir yaklaşımı benimseyen araştırmacılar, üyelerin kültürel anlamlarına ve bağlamına duyarlı bir biçimde verileri yorumlamak için ideal tipleri kullanabilir. Hipotezleri test etmez ya da genellenebilir bir kuram yaratmazlar, ancak ideal tipi, her bir örnek olayın özelliklerini ortaya çıkarmak ve benzersiz bağlamın etkisini vurgulamak için kullanırlar.[8]

Bağlamlar arasında karşılaştırma yapan araştırmacılar, çoğu zaman dramatik zıtlıklar veya ayırıcı özellikleri olan örnek olayları seçerler. Örneğin, *Work and Authority in Industry* (Sanayide Çalışma ve Otorite) adlı çalışmasında Reinhard Bendix, (1956) çok farklı bağlamlarda, Çarlık Rusyası ve sanayileşen İngiltere'de yönetim ilişkilerini karşılaştırmıştır.

Bağlamları karşılaştırırken, bazı araştırmacılar bir kuramı farklı örnek olaylarda göstermek veya düzenleri keşfetmek için ideal tipi kullanmaz. Bunun yerine, özel ve benzersiz olanı vurgularlar. Öteki araştırmacılar ise aksine, genel süreçlerin işleyişini benzersiz özelliklerin nasıl biçimlendirdiğini göstermek için ideal tipleri kullanır. Skocpol ve Somers'in (1980:178) açıkladığı gibi:

> *Her şey bir yana, tekil örnek olaylar arasında zıtlıklar belirlenir. Çoğu kez, bu tür zıtlıklar, genel temalara, yöneltici sorulara ya da ideal tip kavramlarına atıflar yardımıyla geliştirilir. Temalar ve sorular, örnek olaylar arasındaki farklılıklara dikkat çekme çerçeveleri olarak işlev görebilir. İdeal tipler, duyarlılaştırılmış aygıtlar –her bir örnek olayın belirli özelliklerinin kurulmasında referans alınacak kıyas noktaları- olarak kullanılabilir.*

Böylelikle, ideal tipin bir tür kullanımı, belirli koşulların, kültürel anlamların ve belirli bireylerin bakış açılarının, toplumsal bir ortam veya sürecin anlaşılmasında

nasıl merkezî bir öneme sahip olduğunu göstermeye yarar. İdeal tip, benzersiz bağlamsal özelliklerin daha kolay görülebileceği bir belirteç haline gelir.

Benzeşimler. İdeal tipler, nitel verileri düzenlemek için benzeşimler (analojiler) olarak da kullanılır. *Benzeşim*, iki nesne, süreç veya olayın birbirine benzer olduğunun ifadesidir. Araştırmacılar, benzeşimleri fikirleri iletmek ve mantıksal karşılaştırmaları kolaylaştırmak için kullanır. Benzeşimler, zaten bilinen bir şeye veya okur için tanıdık bir deneyime atıfta bulunarak, veriler içindeki örüntüler hakkındaki bilgileri iletir. Benzeşimler, pek çok ayrıntının içinde derine gömülmüş ilişkileri tanımlayabilir ve belirli olaylardan oluşan bir labirentteki örüntüleri görmek için kestirme bir yoldur. Farklı örnek olaylar veya ortamlar arasında toplumsal süreçleri karşılaştırmayı kolaylaştırırlar.[9] Örneğin, bir araştırmacı, X kişisi konuştuktan sonra bir odayı sessizliğin kapladığını, odada "buz gibi bir hava estiğini" söylüyor. Bu, odanın ısısının düştüğü veya içeride rüzgarın hissedildiği anlamına gelmez, ancak duygusal tondaki ani bir değişikliği kısaca ifade eder. Aynı şekilde, diyelim ki bir araştırmacı, Y toplumunda cinsiyet ilişkilerini anlatmak için kadınlara "mal gibi yaklaşılıp köle gibi davranıldığını" belirtiyor. Bu, cinsiyetler arasındaki yasal ve toplumsal ilişkilerin, köle sahibi ile köle arasındakilerle özdeş olduğu anlamına gelmez. Y toplumuna uygulandığında köle ve efendi ilişkisinin ideal tipinin, kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilere dair kanıtlara büyük benzerlikler göstereceği anlamına gelir.

Nitel verileri analiz etmek için kullanılan ideal tip benzeşimleri, buluşsal (yani, kişinin öğrenmesine ya da anlamasına yardımcı olan) bir aygıt işlevi görür. Benzeşimler, araştırmacılar, derin bir yapıya veya altta yatan bir mekanizmaya atıfta bulunarak verilerden anlam çıkarmaya ya da onları açıklamaya çalıştığında özellikle değerlidir.[10] İdeal tipler bir açıklamanın kesin bir testini sağlamaz. Bunun yerine, ayrıntı yığının kavramsal yeniden yapılanmasını sistematik bir biçime doğru yönlendirirler.

Ardışık Yaklaşma

Bu yöntem, yinelemelerle veya döngüler izleyerek adım adım nihai bir analize doğru ilerlemeyle ilgilidir. Zaman içinde ya da pek çok tekrardan sonra, araştırmacı belirsiz fikirler ve verilerdeki somut ayrıntılardan, genellemelerle kapsamlı bir analize doğru ilerler. Bu, daha önce tartışılan kodlamaya benzer.

Araştırmacı, araştırma soruları ve varsayımlar ve kavramlardan oluşan bir çerçeve ile başlar. Sonra verileri irdeler, kavramların kanıtlara ne kadar iyi uyduğunu görmek ve verilerin özelliklerini ortaya çıkarmak için kanıtlara sorular sorar. Ayrıca kanıtlardan soyutlama yaparak yeni kavramlar yaratır ve kavramları kanıtlara daha

iyi uyacak şekilde ayarlar. Araştırmacı daha sonra ilk aşamada ortaya çıkan çözülmemiş sorunları ele almak için ek kanıtlar toplar ve süreci tekrarlar. Her bir aşamada, kanıtlar ve kuram birbirini biçimlendirir. Buna **ardışık yaklaşma** denir, çünkü değiştirilen kavramlar ve model, kanıtların bütününe yaklaşır ve gittikçe daha doğru hale gelecek şekilde art arda değiştirilir.

Kanıtların üzerinden her bir geçiş, geçicidir ya da tamamlanmamıştır. Kavramlar soyuttur, ancak somut kanıtlara dayanır ve bağlamı yansıtırlar. Analiz, koşullar ve olasılıklara tabi genellemelere doğru ilerledikçe, araştırmacı genellemeleri ve bağlantıları, kanıtları daha iyi yansıtacak şekilde rafine hale getirir.[11]

Örnekleyici Yöntem

Başka bir analiz yönteminde, bir kuramı örneklemek ya da dayanak noktası oluşturmak için ampirik kanıtları kullanılır. **Örnekleyici yöntem** ile, araştırmacı kurumu somut bir tarihsel duruma veya toplumsal ortama uygular ya da verileri önceki kuramlara dayanarak düzenler. Önceden var olan kuram, **boş kutular** sağlar. Araştırmacı, onları dolduracak verilerin toplanıp toplanamayacağına bakar.[12] Kutulardaki kanıtlar, araştırmacının toplumsal dünyayı yorumlamak için yararlı bir araç olarak kullandığı kuramı doğrular ya da reddeder. Kuram, genel bir model, bir benzeşim ya da bir dizi basamak biçiminde olabilir.[13]

Örnekleyici yöntemin üç çeşitlemesi bulunur. Biri, örnek *olay netleştirme*dir. Kuramsal model, belirli bir örnek olayı ya da tek bir durumu açıklar veya netleştirir. Örnek olay, kuramın ona uygulanmasıyla anlaşılır hale gelir. İkinci bir çeşitleme, *paralel kanıtlama*dır. Araştırmacı, birden çok örnek olayı (birimler ya da zaman dilimlerini) yan yana koyarak kuramın birden çok örnek olayda işlendiğini gösterir. Araştırmacı, belirli bir kuramı, birçok örnek olaydan belirli materyallerle örnekleyebilir. Paralel kanıtlamaya bir örnek, Paige'nin (1975) kırsal sınıf çatışması üzerine çalışmasında bulunabilir. Paige, ilk önce, sınıf çatışmasına neden olan koşulların ayrıntılı bir modelini geliştirdi; daha sonra, onu örneklemek için Peru, Angola ve Vietnam'dan kanıtlar sundu. Bu, modelin pek çok örnek olaya uygulanabilirliğini kanıtladı.

Ardışık Yaklaşma Araştırmacının tekrar tekrar ampirik verilerle soyut kavramlar, kuramlar veya modeller arasında gidip geldiği; her seferinde kuramı uyarladığı ve veri toplamayı rafine hale getirdiği nitel veri analizi yöntemidir.

Örnekleyici yöntem Araştırmacının kuramsal kavramları alarak onları belirli ampirik örnekler ve betimlemelerle doldurulacak boş kutular olarak gördüğü nitel veri analizi yöntemidir.

Boş kutular Bir açıklamada, örnekleyici yöntemin parçası olarak kullanılan kavramsal kategorilerdir.

Ardışık yaklaşmanın üçüncü bir kullanımı, *örüntü eşleştirme*dir (Mahoney 2000b). Araştırmacı, bir örnek olayla ilgili gözlemlerini, kuramdan veya öteki çalışmalardan türetilen örüntü veya kavramlarla eşleştirir. Bu, kısmi kuramı yanlışlamaya olanak verir; bazı fikirler, değişkenler veya örüntüleri değerlendirmeden eleyerek, olası açıklamaların erimini daraltır.

Örnekleyici yöntemle ek bir örnek olay çalışması, bir açıklamanın güçlü biçimde test edilmesi veya doğrulanmasına izin vermez. Bunun nedeni, bir örnek olayla ilgili verilerin, birbiriyle rekabet eden pek çok açıklamanın boş kutularını örnekleyebilmesidir. Buna ek olarak, boş bir kutuyu, bir örnek olay kullanarak örneklemek için kanıt bulmak, genelleştirilmiş bir açıklama oluşturmaz. Genel bir açıklama, çok sayıda örnek olaydan gelen kanıtlar gerektirir.

Alan Analizi

Etnograf James Spradley (1979a, 1979b), nitel verileri analiz etmek için yenilikçi ve kapsamlı bir yaklaşım olan **alan analizi**ni geliştirmiştir. Spradley'in nitel veri analizi için düzenlenmiş bir yapı olan sisteminin önemli bir parçası, burada tanımlanmaktadır.

Spradley, bir kültürel ortamdaki temel birimi **kültürel alan**, düzenleyici bir fikir veya kavram olarak tanımlamıştır. Sistemi, alanları analiz etmeye dayanır. Alanlar daha sonra, kültürel bir sahne ya da toplumsal ortamın genel bir yorumunu sağlamak üzere sınıflandırmalar ve daha genel temalar içinde birleştirilir. Kültürel alanların üç bölümü bulunur: başlık terimi, dahili terimler ve anlambilimsel ilişki. *Başlık terimi*, alanın adından ibarettir. *Dahili terimler*, alanın alttürleri ya da parçalarıdır. *Anlambilimsel ilişki*, dahili terimlerin alana mantıksal olarak nasıl uyduğunu belirtir. Örneğin, bir mahkeme ortasında bir tanığın alanında, başlık terimi "tanık"tır. İki alttür ya da dahili terim, "savunma tanığı" ve "uzman tanık"tır. Anlambilimsel ilişki, "bir türüdür"dür. Yani, uzman tanık ve savunma tanığı, birer tanık türüdür. Öteki anlambilimsel ilişkiler, Çizelge 15.1'de liste halinde gösterilmektedir.

Spradley'in sistemi, etnografik saha araştırmasında üyelerin argosunun analiz edilmesiyle geliştirilmiştir, ancak başka nitel araştırmalara genişletilebilir. Örneğin, Zelizer (1985), on dokuzuncu yüzyıl sonlarında bir çocuğun ölümüne yönelik tutumlar ve davranışlarla ilgili belgeleri inceleyerek, çocukların değişen toplumsal değerini araştırmıştır. "Çocuk ölümüne yönelik tutum"un bir alan olduğu bir alan analizi kullanabilirdi ve belgelerde keşfettiği çeşitli tutumların ifadeleri, dahili

Alan analizi Araştırmacının bir kültürel alanı betimlediği ve yapısını ortaya çıkardığı bir nitel veri analizi yöntemidir.

Kültürel alan İnsanların düzenli olarak etkileşimde bulunduğu ve analiz edilebilen bir dizi ortak anlayış veya "minikültür" geliştirdiği kültürel ortam veya yerdir.

ÇİZELGE 15.1
Kültürel Alanlardaki İlişki Biçimleri

ANLAMBİLİMSEL İLİŞKİ	KULLANIM ÖRNEĞİ
bir türüdür	Otobüs, bir motorlu araç türüdür [araç türleri]
bir parçasıdır/ -de bir yerdir	Lastik, otomobilin bir parçasıdır [otomobil parçaları]
bir yoludur	Kopya çekmek, okulda yüksek notlar almanın bir yoludur [öğrencilerin yüksek not alma yolları]
için kullanılır	Tren, mal taşımak için kullanılır [mal taşıma yolları]
için bir sebeptir	Yüksek işsizlik oranı, halk arasında huzursuzluk çıkması için bir sebeptir [halk arasında huzursuzluğun sebepleri]
bir aşamasıdır	Hücum, savaşın bir aşamasıdır [savaşın aşamaları]
bir sonucudur/ bir nedenidir	Kömürle çalışan enerji santrali, asit yağmurunun bir nedenidir [asit yağmurunun nedenleri]
- için bir yerdir	Kasaba meydanı, çetelerin toplandığı bir yerdir [çetelerin toplandığı yerler]
bir özelliğidir	Diken diken, renkli saçlara sahip olmak punkların bir özelliğidir [punkların özellikleri]

terimler olurdu. Tutumlar, "bir türüdür" anlambilimsel ilişkisiyle düzenlenebilirdi. Spradley, üç tür alan belirlemiştir: Halk alan-ları, karma alanlar ve analitik alanlar. **Halk alanları,** bir toplumsal ortamdaki üyelerin argosundan terimler içerir. Bunları kullanmak için araştırmacı dile ve dilin kullanımına büyük dikkat gösterir. Alan, bir alt kültürün argosundan gelen veya tarihsel öznelerin dilindeki terimler arasındaki ilişkileri, kültürel anlamı belirlemek için kullanır.

Karma alanlar, halk terimlerini içerir, ancak araştırmacı kendi kavramlarını ekler. Örneğin, koşucu türleri koşucu terminolojisiyle adlandırılır (örn. uzun mesafe koşucusu, pist koşucusu, vb.), ancak bir araştırmacı, argoda kendilerini adlandıran terimlerin bulunmadığı başka insan türlerini de gözlemler. Araştırmacı, bunları nitelendirir (örn. seyrek ziyaretçiler, yeni gelenler, amatörler, vb.)

Analitik alanlar, araştırmacının ve toplumsal kuramın terimlerini içerir. En çok, bir ortamdaki anlamlar sözsüz, örtük veya katılımcılar tarafından fark edilmemiş olduğunda yararlıdırlar. Araştırmacı, gözlemler ve yapıtlardan anlamlı kategoriler çıkarır ve örüntüleri tespit eder, sonra onlara terimler tayin eder.

Alanlar veri notlarından inşa edilir. Notlarınızı okur, alanları bulmak için ortak anlambilimsel ilişkiler ararsınız (örn. bir yer türüdür, bir kişi türüdür, bir duygu türüdür, vb.). Bir başlık terimleri listesi belirleyerek başlayın. Örneklerde, bir mahkeme ortamındaki bir tanık veya bir çocuğun ölümüne yönelik tutum, başlık terimleridir. Bir başlık terimleri listesi oluşturduktan sonra, notlardaki bilgileri dahili

KUTU 15.4 Alan Analizi Çalışma Sayfası Örneği

1. Anlambilimsel ilişki: Kesin kapsama
2. Biçim: X (bir tür) Y'dir
3. Örnek: Meşe (bir tür) ağaçtır

DAHİLİ TERİMLER	ANLAMBİLİMSEL İLİŞKİ	BAŞLIK TERİMİ
Otel lobisinde parayla çalışan çamaşır makinesi	bir tür	fiyaskodur
Motor kaputunda meyve bahçesi Köprü altında düşkünler evi Kapalı yük vagonları için ayrı yol Halka açık tuvalette yer altı sıcak su kanalına açılan buhar ızgarası		

Yapısal sorular: Bir yol fiyasko sayılabilir mi?

DAHİLİ TERİMLER	ANLAMBİLİMSEL İLİŞKİ	BAŞLIK TERİMİ
Atlı polis Vurguncu aşçı yamağı	bir tür	hapishane arkadaşıdır
Tabancalı katil Hapishanedeki bahçıvanın berberi		

Yapısal sorular: Atlı polis hapishane arkadaşı sayılır mı?

terimler olarak düzenleyin. Her bir alan ilişkisi için bir çalışma sayfası hazırlayın. Çalışma sayfasında başlık terimi, dahili terimlerin listesi ve anlambilimsel ilişki bulunur. Kutu 15.4'te örnek bir çalışma sayfası gösterilmektedir.

Daha sonra, notlarınızdan alan ilişkisinin yerini belirleyin. Analiz, bütün ilgili alanlar belirlenene kadar devam eder. Sonra alanları, farklılıkları ve benzerliklerini karşılaştırarak düzenleyin. Son olarak, alanları tipolojiler veya sınıflandırmalar halinde yeniden düzenleyin ve başka alanları dahili terimler olarak içeren yeni, daha geniş alanlar oluşturmak üzere alanları yeniden inceleyin.

Spradley'in alan analizi, öteki nitel veri analizi biçimlerinde de ortak olan altı adımı somutlaştırır: Araştırmacı (1) ayrıntılarla dolu olan veri notlarını yeniden okur,

Halk alanı Bir saha araştırması yerinde incelenen insanlar tarafından kullanılan argo ve kategorilere dayanan kültürel alandır.

Karma alan İncelenen argoyu ve üye kategorilerini, araştırmacı tarafından analiz için geliştirilen kategorilerle birleştiren kültürel alandır.

Analitik alan Araştırmacının toplumsal bir ortamı anlamak için oluşturduğu kategoriler veya terimleri kullanarak geliştirilen kültürel alandır.

(2) ayrıntıları düzenleyici fikirler halinde zihninde yeniden sınıflandırır, (3) öznel anlamlar hakkındaki notlardan veya araştırmacının düzenleyici fikirlerinden yola çıkarak yeni fikirler inşa eder, (4) fikirler arasında ilişkiler arar ve mantıksal benzerlik temelinde onları kümelere ayırır, (5) fikir kümelerinin benzerlikleri ve farklılıklarını karşılaştırarak, onları daha büyük gruplar halinde düzenler ve (6) grupları yeniden düzenleyerek daha kapsamlı bütünleştirici temalarla bağlantılandırır. Süreç, notlardaki özelliklerden başlayarak genel bir mantıksal ilişkiler kümesine doğru oluşturulur.[14]

Analitik Karşılaştırma

Britanyalı filozof ve kuramcı John Stuart Mill (1806-1873), günümüzde hâlâ yaygın biçimde kullanılan bir karşılaştırma mantığı geliştirmiştir. Uzlaşma yöntemi ve farklılık yöntemi, **analitik karşılaştırma**nın temelini oluşturur.[15] Araştırmacılar, tek bir örnek olaydan veya birden çok örnek olaydan gelen nitel verileri incelemek için ideal tip, ardışık yaklaşma, örnekleyici yöntem ve alan analizini kullanabilir; ancak, analitik karşılaştırma için birden çok örnek olay gereklidir. Analitik karşılaştırma, tümdengelimli ve tümevarımcı kuramlaştırmayı birleştiren yarı deneysel bir yaklaşım kullanır. Temelde, araştırmacı, bir dizi örnek olay için pek çok etken belirler, bunları etkenlerin mantıksal kombinasyonlarıyla düzenler ve örnek olaylar arasında karşılaştırır. Belirli biçimlerde, analitik karşılaştırma, nicel veri analizinden çok, istatistiksel uslamlama ile ortak özelliklere sahiptir. Hatta rasyonel karar alma modelleriyle kullanılır, öyle ki, etkenlerin bazı kombinasyonları insanlar için belirli seçeneklerin rasyonel görünmesini sağlarken, diğer kombinasyonlar sağlamaz.

Analitik karşılaştırma bazen sınıflandırıcı (nominal) karşılaştırma olarak da adlandırılır, çünkü nitel verilerdeki etkenler çoğu kez sınıflandırma düzeyinde ölçülmüştür, ancak sıralama düzeyinde de olabilir.[16] Araştırmacı, verileri bir dizi örnek olay için (çoğu zaman üç ile on örnek olay arası) pek çok karşılıklı dışlayıcı ve kapsayıcı etken halinde düzenler. Analitik karşılaştırma, bir bilgisayar programı (Nitel Karşılaştırmalı Analiz anlamına gelen QCA, bu bölümde daha sonra anlatılacaktır) kullanılarak somutlaştırıldığında, araştırmacı önce mantıkçı ve matematikçilerin doğruluk tablosu olarak adlandırdığı tabloyu oluşturur. Doğruluk tablosu, örnek olaylar arasındaki etkenler ve sonuçların mantıksal olarak olası bütün kombinasyonlarını içerir. Bu bilgiler sık sık Guttman ölçeğine (7. Bölümde tartışıldı) benzer bir çizelge halinde düzenlenir (bkz. Kutu 15.5). Analitik karşılaştırmanın gerçek güçlü yönü, araştırmacıların, çoğu zaman sınıflandırma düzeyinde ölçülmüş ve az sayıda örnek olay arasındaki sonuçlarla ilintili olan etkenlerin kombinasyonunu belirlemesine yardımcı olmasıdır.

Ragin (1994b), örnek olay yönelimli analitik karşılaştırma ile geleneksel

KUTU 15.5
Uzlaşma ve Farklılık Yöntemine Örnek: Theda Skocpol'un Devrim Kuramı

	NEDENSEL ETKEN		SONUÇ
ÖRNEK OLAY	*Devletin Çöküşü*	*Köylü Ayaklanması*	*Devrim?*
Fransa	Evet	Evet	Evet
Rusya 1917	Evet	Evet	Evet
Çin	Evet	Evet	Evet
İngiltere	Evet	Hayır	Hayır
Rusya 1905	Hayır	Evet	Hayır
Almanya	Hayır	Hayır	Hayır
Prusya	Hayır	Hayır	Hayır
Japonya	Hayır	Hayır	Hayır

Kaynak: Mahoney'den (1999, Tablo 1) uyarlanmıştır.

değişken yönelimli istatistiksel analizi karşılaştırmıştır. Örnek olay yönelimli karşılaştırmanın, "örnek olayları, olaylar ve yapıların anlamlı ancak karmaşık biçimleri olarak gördüğünü ve örnek olayları, amaca yönelik olarak seçilmiş tekil, bütünlüklü varlıklar olarak ele aldığını" belirtmiştir (s. 300). Analitik karşılaştırma neredeyse her zaman az sayıda örnek olayla ilgili nitel veriler gerektirir ve kapsamlı (yani, çok sayıda örnek olay hakkında az sayıda ayrıntı içeren) veri analizinden çok, yoğun (az sayıda örnek olay hakkında çok sayıda derinlemesine ayrıntı içeren) veri analizini benimser. Ayrıca, analitik karşılaştırmada açıklama, nomotetik değil, yorumlayıcı veya yapısal olma eğilimi gösterir. Analitik karşılaştırma, koşulların belirli düzenlerinin, örnek olaylar veya bağlamlardaki etkisini vurgular. Farklı nedensel etkenlerin bir sonuç üretmesine olanak verir ve nitel farklılıkları olan son derece karmaşık sonuçları değerlendirir.[17]

Uzlaşma Yöntemi. **Uzlaşma yöntemi**, dikkatini örnek olaylar arasında ortak noktalara yöneltir. Örnek olayların ortak bir sonucu olduğunu belirler ve sonra, örnek olayların diğer özellikleri farklılık gösterse bile, ortak bir neden belirlemeye çalışırsınız. Yöntem, ayıklama işlemiyle ilerler. Ortak bir sonucu bulunan örnek olaylar arasında paylaşılmayan özellikleri, olası nedenler arasından elersiniz. Örne-

Analitik karşılaştırma Araştırmacının bir dizi örnek olay arasında bir sonucu etkileyen nedensel etkenleri keşfetmek için uzlaşma yöntemini ve farklılık yöntemini kullandığı nitel veri analizidir.

Uzlaşma yöntemi Araştırmacının, önemli bir sonucu paylaşan örnek olaylar arasında benzer olan özellikleri karşılaştırdığı bir nitel veri analizi yöntemidir.

Farklılık yöntemi Araştırmacının, bazıları önemli sonuçları paylaşan; ancak diğerleri paylaşmayan örnek olayların özelliklerini karşılaştırdığı ve örnek olaylar arasındaki farklılıklara odaklandığı nitel veri analizi yöntemidir.

ğin, dört örnek olaya bakıyorsunuz. Dördü de iki ortak özelliği paylaşıyor, ancak aynı zamanda pek çok açıdan farklılık gösteriyor. Bütün örnek olaylardaki ortak sonucu açıklayacak bir ya da daha fazla ortak neden ararsınız. Aynı zamanda, alternatif olanakları eler ve farklılıklara rağmen kritik önemde benzerliklerin bulunduğunu iddia edebileceğiniz az sayıda ana nedensel etken belirlersiniz.

Farklılık Yöntemi. **Farklılık yöntemi**ni, tek başına veya uzlaşma yöntemiyle birlikte kullanabilirsiniz. Farklılık yöntemi çoğu zaman daha güçlüdür ve uzlaşma yönteminin "çifte uygulama"sıdır. Önce, pek çok açıdan benzer; ancak az sayıda çok önemli açıdan farklı olan örnek olayları belirleyin. Daha sonra, bir örnek olay kümesinin bir sonuç ve nedensel özellikler açısından benzer olduğu özellikleri kesin olarak belirleyin ve örnek olayların sonuçlar ve nedensel özellikler açısından farklılık gösterdiği başka bir örnek olay kümesi belirleyin. Farklılık yöntemi, olumlu örnek olaylardan (örn. ortak nedensel özellikleri ve sonuçları bulunan örnek olaylardan) gelen bilgileri, olumsuz örnek olaylardan (örn. sonuç ve nedensel özellikleri bulunmayan örnek olaylardan) gelenlerle pekiştirir. Böylece, olumlu örnek olayların nedensel özelliklerinin pek çoğuna sahip olan, ancak az sayıda temel özellikten yoksun olup farklı bir sonucu bulunan örnek olaylar ararsınız.

Örnek. Theda Skocpol (1979), toplumsal devrimlerle ilgili meşhur çalışmasında (1979), başka tekniklerle birlikte (örn. anlatı) analitik karşılaştırmayı kullanmıştır.[18] Skocpol, üç devrim örnek olayında (Fransa, Rusya ve Çin) mevcut olan bir dizi ortak nedeni belirlemek için uzlaşma yöntemini kullandı. Devrimin yaşanmadığı örnek olaylarda (İngiltere, 1905'te Rusya, Japonya, Almanya ve Prusya) nasıl bir neden bulunmadığını ve bir devrim yaşanmadığını göstermek için ise farklılık yöntemini kullandı. İki temel devrim nedeni belirledi: özellikle ordu ve hükümet yönetiminin dış baskılara maruz kalması durumunda devletin çöküşü ve toprak ağalarına karşı yaygın köylü ayaklanmaları.Analitik karşılaştırmaya başka bir örnek, Kutu 15.6'da yer almaktadır.

Anlatı Analizi

Anlatının ve bununla ilişkili bir olaylar dizisini analiz etme fikrinin birden çok anlamı vardır ve antropoloji, arkeoloji, tarih, dilbilim, edebiyat eleştirisi, siyaset bilimi, psikoloji ve sosyolojide kullanılır.[19] Tarihsel karşılaştırmalı araştırmanın ele alındığı 14. bölümde, tarih yazımının bir biçimi olarak anlatı ile karşılaşmıştık. Buna

Anlatı analizi Hem bir öykü anlatan bir tür tarih yazımı hem de birey veya kolektif toplumsal öznelerin önemli bir rolünün bulunduğu kronolojik olarak birbirine bağlı bir olaylar zinciri sunan bir tür nitel veri analizidir.

KUTU 15.6 Evsizlere Yönelik Örgütlenmelerin Başarısı ve Başarısızlığını İncelemek için Analitik Karşılaştırma

Cress ve Snow (1996), ABD'de sekiz kentte evsiz insanlara yardım etmeye yönelik 15 toplum sal hareket örgütlenmesi hakkında topladıkları saha araştırması verilerini (1.500 sayfa saha notunu) analiz etmek için analitik karşılaştırmayı kullandı. Hareketlerin sahip olabileceği dört genel kaynak türü belirlediler –ahlaki, maddi, bilgi ve insan. Bir hareket örgütlenmesinin kaynaklarını, dört türün her birinden en az iki tane olmak üzere, belirli 14 kaynağa sahip olup olmadığına göre ölçtüler. Örneğin belirli bir ahlaki kaynak, bir dış kuruluş tarafından yapılan kamuya yönelik destek açıklaması iken; maddi destek, kağıt ya da telefon hizmeti tedarikini kapsıyor, bilgi desteği toplantı düzenlemede deneyimli kişileri; insan desteği de gönüllü olarak düzenli şekilde zaman ayıran ve talimatı yerine getiren bireyleri kapsıyordu.

Araştırmacılar, hareket örgütlenmelerini *uzun soluklu* olup olmadıklarına göre (yedisi uzun solukluydu ve sekizi değildi); yani, örgütlenmenin, ayda en az iki kez toplantılar düzenlendiği halde bir yıl veya daha uzun süre ayakta kalıp kalmadığına göre sınıflandırdı. Araştırmacılar, diğer beş kaynağın kombinasyonlarının yanı sıra dokuz belirli kaynağın zorunlu olduğunu, aksi takdirde örgütlenmenin başarısızlığa uğradığını ortaya koydu. 15 örgütlenmenin gelişimi, dokuz zorunlu ve beş "diğer" kaynağın kombinasyonuna bağlı olarak üç "yoldan" birinden gerçekleşiyordu.

ek olarak, anlatı, bir nitel veri türüne, inceleme ve veri toplama biçimine, verileri tartışma ve sunmanın bir yoluna, bir dizi nitel veri analizi tekniğine ve bir tür kuramsal açıklamaya işaret eder. Griffin'in (1992a:419) gözlemlediği gibi, "Anlatı, hem retorik bir biçim, hem de bir olayın kuramlaştırılmış betimlemesini o olayın açıklamasıyla birleştiren soysal, mantıksal bir açıklama biçimidir".

Kullanım alanının genişliğine karşın, bir *anlatı* altı temel unsura sahiptir:[20] (1) bir hikâye ya da öykü anlatma (yani, bir bakış açısından yavaş yavaş ortaya çıkan olaylar sunma), (2) bir hareket veya süreç hissi (yani, önce ve sonra koşulu), (3) karmaşık, ayrıntılı bir bağlam içinde karşılıklı ilişkiler veya bağlantılar, (4) eyleme girişen ve seçimler yapan ilgili bir birey veya topluluk, (5) tutarlık veya bütünlüğün sağlanması ve (6) bir olaylar zincirinin zamana göre dizilişi. Daha sonra, kısaca birçok anlatı türünü ele alıyor ve sonra, nitel veri analizinin bir türü olan **anlatı analizi**ne dönüyoruz.

Ham veri olarak anlatı toplumsal yaşamın durumuna işaret eder. Anlatılar, insanların gündelik uygulamalarını ve öznel anlayışlarını nasıl düzenledikleridir ve anlayışları ifade etmek için sözlü ya da yazılı metinlerde yer alır. Yaşanmış deneyimlerin bir niteliği ve insanların kendi kimliklerini inşa etmek, makro ve mikro düzeyde çevrelerinde olup bitenler içinde kendilerini konumlandırmak için kullandıkları bir biçimdir.[21] *Anlatı metni*, insanların toplumsal yaşamdaki anlam ve anlayışları düzenlemek ve ifade etmek için uyguladıkları, öyküye benzer bir biçimdir. "Başka pek çok deneyim saklama yerinin yanı sıra, eğitim, klinikler, danışma merkezleri, hapishaneler, hastaneler, destek grupları ve kendine yeterlik kuruluşları, kişisel deneyimin zaman içinde iletilmesi için anlatı çerçeveleri sağlar". (Gubrium ve

Holstein, (1998:164). Anlatılar, romanlar, şiirler, mitler, epik hikâyeler, dramatik performanslar, film, gazete veya medya haberleri, vaazlar, sözlü tarihler ve görüşmelerdeki öykülerde ve kişinin kendi yaşamındaki olayları anlatışında ortaya çıkar. Anlatı, bir ifade biçiminin ötesinde, bir uygulamadır da. *Anlatı uygulaması*, insanların gündelik yaşamlarını ve dünyadaki eylemlerini öznel olarak deneyimledikleri ve ona anlam verdikleri, öyküye benzer biçimdir. Bir anlatı, zaman içinde akan bilgiyi, olayları ve deneyimleri düzenler, belirli bir bakış açısından bir olaylar dizisi veya örgüsü sağlar. Bakış açısı, niyetlerini ifade eden motive olmuş bir öznenin bakış açısıdır. Anlatının olay örgüsü, belirli ayrıntıların karmaşık bir dağılımına gömülüdür, bu yüzden evrensel genellemeleri zorlaştırır.

Örneğin, Venezüella'da Karakas hakkındaki bir çalışmasında, Smilde (2003), yerel Pentecostçu kiliselerin inançlarındaki anlatıyı vurgulamıştır. Bir grup yerli erkek, Pentecostçu anlatıdaki hikâyeleri kendi yaşam deneyimlerini yeniden yorumlamak için kullanıyordu ve bu anlatı onların günlük yaşamlarını biçimlendiriyordu. Erkekler, anlatıyı, yaşamın süregiden olaylarına dair anlayışlarını yeniden düzenlemek için uyarlıyor ve kullanıyordu, ve bu olaylara yeni bir tutarlılık sağlıyordu. Böylelikle, anlatı, din değiştirme ile yeni bir benlik anlayışını harmanlıyor ve erkeklerin geçmişteki eylemlerini yeniden yorumlamalarına yardımcı olup, halihazırdaki etkinliklerine yol gösteriyordu. Dolayısıyla, bir hikâye anlatmaktan çok, anlatı, kimlik oluşturmalarına ve yaşamda anlam bulmalarına yardımcı oluyordu.

Anlatı sorgulaması, toplumsal yaşamda mevcut olan anlatıya benzer bir niteliği sürdürmeye çalışan bir inceleme ve veri toplama yöntemidir. Araştırmacı, anlatı sorgulamasını kullanarak insanların sıradan yaşantı deneyimlerini, anlatı özelliğini aksatmadan, yok etmeden ya da azaltmadan tespit etmeye çalışır. Araştırmacının incelemesi benliğini de yansıtır; yani, araştırmacı kendini olayların akışına dahil eder ve öz-bilinçli olarak "olay örgüsü"nün parçası haline gelir. Araştırma, incelemenin kendisini (bir saha ortamında katılımcı gözlemciler bulundurmak veya tarihsel karşılaştırmalı belgeleri incelemek) anlatı açısından görür; yani, bir hareket hissi ve olan bir hikâye ve belirli bir bağlama angaje olmuş toplumsal bir özne hakkındaki tutarlı bir olaylar dizisi olarak.

Verileri *anlatı tarzı*nda sunma ve betimleme, yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımından doğar. Buna bazen "hikâye anlatma" adı verilir (Berger ve Quinney, 2004). Bu sunum tarzı, betimleme, empatik anlayış ve yorumlamayı harmanlar. Araştırmacıyı bir çalışmadaki betimleme, tartışma ve yorumlamanın içkin bir öğesi haline getirerek, araştırmacı ile araştırılanlar arasındaki her türden boşluğu ortadan kaldırmaya çalışır. Araştırmacı ve araştırılanlar, veri oluşturma/toplamaya ve veriler üzerine düşünmeye ortaklaşa katılır, böylelikle araştırmacının yaşamı ile incelenen insanlarınki birbirine karışır. Araştırmacı, tekil bir toplumsal özne olarak, araştırma

sürecinden ve veri sunumundan ayrılmaz. Onun kişisel biyografisiyle yaşam durumu, verilerin sunulduğu, tartışıldığı ve yorumlandığı hikâye biçiminin bir parçasıdır. İncelenen insanlara "ses vermenin" yanı sıra, araştırmacının sesi, varlığı ve öznelliği de dahil edilir. Araştırmacı, bedensiz bir ses veya tarafsız bir gözlemci değil, bir hikâye anlatıcısıdır; duyguları, kişisel deneyimleri ve yaşamındaki olaylar anlatılan hikâyenin bir parçası olan bir hikâye anlatıcısı.

Son olarak, anlatı, verileri analiz etmek ve bir açıklama sağlamak için bir yöntemdir. Bu pek çok biçim alır ve pek çok isimle anılır –analitik anlatı, anlatı açıklaması, anlatı yapısal analizi veya dizi analizi gibi.[22] *Anlatı analizi* tekniklerini kullanan araştırmacılar, bir anlatının temel unsurlarını (daha önce liste halinde sayıldı) tanımanın yanı sıra, anlatının sistematik olarak "haritasını çizmeye" ve onu somutlaştırılmış bir dilbilgisi/yapı kazandırmaya çalışır. Toplumsal yaşamın anlatısal özelliğini tanımakla kalmaz, aynı zamanda verileri bu özelliği sürdürecek ve ortaya çıkaracak şekilde analiz ederler. Anlatıyı, aynı zamanda bir açıklama işlevi gören bir çerçeve veya model gibi betimlerler.

Bazı yazarlar, nitel verilere az sayıda analitik kavram uygularken, ötekiler, bir anlatının yapısını tespit etmek veya genel hatlarıyla ortaya koymak için çoğu zaman bilgisayar yazılımlarının yardımıyla karmaşık mantıksal sistemler kullanır. Bir araştırmacı nitel verileri –ister bir bireyin yaşam tarihi ya da belirli bir tarihsel olay olsun, ister bir kuruluşun yıllar içindeki evrimi ya da makro düzeydeki tarihsel bir süreç olsun- anlatı biçimi ve unsurları için inceler ve analiz ederken, (değişkenler, bireyler veya örnek olaylardan çok) olaylara, olaylar arasındaki bağlantılara ve sıra, ivme, süre ve sıklık gibi zamansal özelliklere odaklanır. Araştırmacı, olaylar dizisinin kendisini bir araştırma nesnesi olarak ele alır.

Franzosi (1998), araştırmacılar veriler içindeki anlatıyı bir kez fark ettikten sonra, onun özünü yakalayıp anlam yaratma becerisini ya da yapısını yok etmeden onu korumaya çalıştıklarını ileri sürmüştür. Ayrıca Abell'in (2004:293) "eylem bağlantıları" dediği şeyi, yani bir toplumsal öznenin bir koşul ya da durumu başka birine dönüştürmek ya da basitçe söylersek, olayları gerçekleştirmek için nasıl eylemler sergilediğini de ararlar. Bir anlatının dizilişinin yapısının haritasını çıkarırken, harita çıkarma, hem bir veri analiz tarzı olarak, hem de bir tür açıklama olarak, yani, Olaylar neden bu şekilde olur? sorusuna yanıt olarak işler. Bazıları, anlatı açıklamalarının nedensel olmadığını düşünür, ancak ötekiler anlatı analizinin nedensel açıklama olduğuna, ancak belki de farklı türden, geleneksel pozitivist bilim yaklaşımında yaygın olan bir nedensellikle ilgili olduğuna inanır.[23]

Anlatı Analizi Araçları. Şimdi, nitel araştırmacıların anlatı analizinde kullandığı üç analitik aracı inceleyeceğiz: yola bağımlılık, dönemselleştirme ve tarihsel olumsallık.

Yola bağımlılık, benzersiz bir başlangıcın bir olaylar dizisini nasıl harekete geçirebileceğini ve sonraki olaylar zincirinde takip edilen determinist bir yol oluşturabileceğine işaret eder. Yol, takip eden olayların yönünü kısıtlar veya sınırlandırır. Yol bağımlılığını kullanan açıklamalarda, sonuç, süreçte çok erken gerçekleşen olaylara son derece duyarlıdır. Yola bağımlılık açıklamaları, bir dönemin seçimlerinin gelecekteki seçenekleri nasıl kısıtladığını, sonraki seçenekleri biçimlendirdiğini ve hatta seçeneklerin kısıtlanabileceği gelecek krizlere doğru olayları hızlandırdığını vurgular.[24]

Yola bağımlı bir açıklama oluştururken, araştırmacı bir sonuçla başlar. Daha sonra, sonucun bir dizi önceki olaydan nasıl çıktığını gösterir. Araştırmacı geriye doğru izleri takip edip her bir olayın öteki üzerindeki etkisini gösterirken, araştırmacı, süreçte ilk olaylara veya koşullara göre geriye doğru gider. Araştırmacının belirlediği başlangıç koşulları, "yolda tarihi bir çataldır" (Haydu, 1998:352).

Yola bağımlılığı kullanan açıklamalar, ilk baştaki olayları, bir toplumsal ilişkiyi veya kurumu ortaya çıkaran süreçlerin, onu sürdüren süreçlerden farklı olabileceğini varsayar. "Başlangıç olayı" için bir açıklama ve sonraki olayların yolu için başka bir açıklama olabilir. Araştırmacılar çoğu zaman başlangıç olayını, koşula bağlı bir sürecin sonucu olarak açıklar (yani, belirli bir zamanda ve yerdeki etkenlerin asla yinelenmeyecek özel ve benzersiz bir birleşimi). Buna ek olarak, bir tarihsel dönemdeki nedensel süreçler, başka birinde işlemeyebilir. "Bir dönemin bulgularının başka bir dönemin nedensel iddialarını desteklediğini varsaymak için sağlam bir neden yoktur" (Haydu, 1998:345).

İki tür yola bağımlılık bulunur: Kendini destekleyen ve tepkisel dizili.[25] *Kendini destekleyen* bir yola bağımlılık açıklaması kullanan bir araştırmacı, bir kez harekete geçtikten sonra, olayların nasıl kendi başlarına işlemeyi sürdürdüğüne ya da sonraki olayları, dış etkenlere direnen bir yönde ilerlemeye sevk ettiğine bakar. Böylelikle, başlangıçtaki "tetikleyici olay", bir sürecin yönünü kısıtlar ya da ona sınırlar koyar. Bir süreç başladıktan sonra, süreci aynı yolda veya hatta sürdürmek için "atalet" devreye girer.

Klasik bir atalet örneği, bir klavyenin üzerindeki QWERTY harf düzenidir. Düzen verimsizdir. Parmakların tuşlara vurması, alternatif düzenlere göre daha uzun sürer ve öğrenilmesi de zordur. QWERTY, yüzyıldan uzun bir süre önce, ilk kaba, yavaş mekanik daktilolarla çalışmak için yaratılmıştı. Yaratıcıları, başlangıçtaki makinenin sıkışmasını engellemek için insan daktilografları yavaşlatacak bir klavye düzeni tasarladı. Daha sonra, mekanik daktilolar gelişti ve onların yerini elektrikli daktilolar ile elektronik klavyeler aldı. Eski klavye sistemi gereksiz hale geldi ve modası geçti, ancak günümüzde de varlığını sürdürüyor. Var olan makineleri ve insanları akılcı, daha hızlı bir klavye sistemine geçirmek için gereken çabaları boşa çıkarıyor. Toplumsal kurumlar da böyledir. Toplumsal ilişkiler ve kurumlar bir kez

belirli bir biçimde (örn. pek çok yerel büroyla merkezsiz olarak) oluşturulduktan sonra, mevcut koşullarda artık verimli olmasalar bile, onları değiştirmek zordur.

Tepkisel dizili yola bağımlılık, farklı bir süreci vurgular. Araştırmacılar, her bir olayın kendisinden hemen önce gelene nasıl yanıt verdiğine odaklanır. Böylece, bir süreci kökenine kadar geriye doğru izlemenin yerine, araştırmacı, bir adımın sonrakini nasıl etkilediğini anlamak için süreçteki her bir adımı inceler. İlgi odağı, hareket eden olaylar dizisinin akışın yönünü başlangıçtaki olaydan nasıl dönüştürdüğü veya tersine çevirdiğidir. Yolun tek yönlü veya doğrusal olması gerekmez; "bükülebilir" ve hatta önceki yönünü boşa çıkaracak şekilde ters yönde gidebilir.

Tepkisel dizili yola bağımlılığı anlamanın bir yolu, bir olaylar dizisinin ileri geri sallanan bir sarkaç gibi olabileceğini anlamaktır. Tek bir olay, ondan öne gelen olayların yönünü değiştiren veya tersine çeviren bir tepkiyi harekete geçirebilir. Örneğin, ABD sivil haklar hareketinin uzun sürecinin parçası olarak, Martin Luther King Jr. suikastı, sivil haklar yasasının daha kuvvetli biçimde desteklenmesini ve yoksullara yardım programlarının artmasını tetikledi. Olaylar, daha fazla toplumsal eşitlik, ayrımcılıkta azalma ve yasal haklarda artış yönünde ilerliyordu. Ancak, sivil hakların daha kuvvetli biçimde desteklenmesi ve sosyal yardımda artış, var olan statü ve iktidar ilişkilerini kesintiye uğrattı. Bu, öfkeli Beyazlar tarafından ani ve sert bir tepkiyi tetikleyen gerilimler yarattı. Beyaz tepkisi, sivil haklar yasasının desteklenmesini kısıtlamaya veya ters çevirmeye ve sosyal yardım programlarında kesinti yapmaya çalıştı. Dizideki olaylara bir tepki, yolun yönünü ters çevirdi.

Bir tarihsel karşılaştırmalı araştırmacı, tarihsel gerçekliğin süreksiz basamakları veya aşamaları olduğuna inanır. Sürekli zamanı ayrı birimlere veya dönemlere bölerek, 100 yıllık bir tarihi dönem dönem ayırabilir ve dönemleri kuramsal olarak tanımlayabilir. Buna, **dönemselleştirme** denir. Kuram, araştırmacının neyin önemli ve neyin dönemler içinde veya farklı dönemler arasında ortak olduğunu belirlemesine yardımcı olur. Carr'ın (1961:76) belirttiği gibi, "Tarihin dönemlere ayrılması bir olgu değil, zorunlu bir hipotezdir". Dönemler arasındaki aralar yapaydır; tarihte doğal değildir, ancak keyfî de değildir.

Kanıtlar incelenene kadar, araştırmacı, dönemlerin sayısı ve büyüklüğünü ve

Yola bağımlılık Anlatı analizinde bir süreci veya olaylar zincirini, yapılandırılmış bir diziyi tetikleyen bir başlangıca sahip olarak açıklayan analitik bir fikirdir; öyle ki, olaylar zinciri, zaman içinde takip edilebilir bir yörünge izler.

Dönemselleştirme Toplumsal gerçeklikte zamanın akışını kısımlara veya dönemlere ayırmaktır. Bir saha araştırmacısı, süregiden bir süreçte parçalar veya dönemler keşfedebilir (örn. tipik gün, yıllık döngü).

Tarihsel olumsallık Anlatı analizinde, bir süreç, olay ya da durumu belirli bir zamanda ve yerde bir araya gelmiş olan etkenlerin özel bir birlesimine işaret ederek açıklayan analitik fikirdir.

aralarını belirleyemez. Kaç dönem yaratacağı ve onları neyin ayırdığına dair genel bir fikirle başlayabilir, ancak dönemlerin sayısı ve büyüklükleriyle araların yerini, kanıtları gözden geçirdikten sonra ayarlayacaktır. Daha sonra kanıtları ek verilerle yeniden inceler, dönemselleştirmeyi yeniden ayarlar vb. Pek çok döngüden sonra, ardışık kuramlaştırma ve kanıtlara bakmaya dayanarak, 100 yılı bir dizi döneme yaklaştırır.

Tarihsel olumsallık, tekrarlanmayabilecek olan belirli etkenlerin veya özel koşulların benzersiz bir birleşimine işaret eder. Birleşim önceki koşulların akışına göre ayrıksı ve beklenmediktir. Mahoney'in (2000a:513) açıkladığı gibi, "Olumsallık, bir kuramın, belirli bir sonucun oluşmasını determinist veya olasılıksal açıdan öngörme veya açıklamadaki yetersizliğine işaret eder. Dolayısıyla olumsal bir olay, olması beklenmeyen bir olaydır". Olumsal bir durum beklenmedik olabilir, ancak bir kez gerçekleştiğinde, sonraki olayları derinden etkileyebilir. Olayların pek çok olası ayrıksı birleşimleri gerçekleştiği için araştırmacı, bir açıklama için önemli olumsal olayları belirlemek için kuramı kullanır.

Kritik nokta, çoğu kez tarihsel olumsallığın bir parçasıdır. Araştırmacılar, birçok uygulanabilir seçeneğin zamanın belirli bir noktasında nasıl var olabileceğini açıklar. Bir seçenek, pek çok ayrıksı olayın bir araya gelmesiyle seçildikten sonra, güçlü bir sürekli etkisi bulunur. Araştırmacılar, tarihsel olumsallıkla yola bağımlılığı birleştirir. Bkz. Kutu 15.7.

Bir örnek, Roy'un (1997) modern anonim şirket açıklamasıdır. Roy, yatırımcılarla hükümet yetkilileri arasında on dokuzuncu yüzyılda önceden var olan iktidar ilişkilerinin büyük özel şirketin doğuşuna kaçınılmaz biçimde neden olmadığını ileri

KUTU 15.7 Yola Bağımlılık, Kritik Noktalar ve Tarihsel Olumsallık

Araştırmacılar, koşulların kısa vadeli belirli bir birleşiminin sonraki olayları yeni bir mecraya nasıl sokabileceğini keşfetmek için anlatı analizinde yola bağımlılık ve kritik nokta kavramlarını birleştirir ve bu "kritik birleşme noktaları" nı veya tarihsel dönüm noktalarını belirlemeye çalışır. Kiser ve Linton (2002), 1515 ile 1789 arası Fransa'sı üzerine yürüttükleriçalışmalarında bu fikri kullanmış ve şöyle belirtmiştir: "Belirli tarihsel dönüm noktaları, değişkenler arasındaki ilişkileri değiştirebilir" (s. 905). Araştırmacılar, Fransa'da vergilendirmeye karşı ayaklanmalara odaklandılar. 1515 ile 1789 arasındaki yılların yaklaşık yüzde 20'sinde vergi ayaklanmaları oldu. Vergiler, temelde süregiden savaşların masraflarını karşılamak için toplanıyordu (dönemin yüzde 65'inde savaş vardı). Fronde, kralın ordusunun muzaffer biçimde bastırdığı bir dizi büyük ölçekli ayaklanmaydı (1648-1653 arasında). Fronde'dan önce, vergi artırımları ve saldırgan savaşlar düzenli olarak yerel ayaklanmalara neden oluyordu; ancak Fronde'dan sonra böyle bir neden-sonuç ilişkisine çok seyrek rastlandı. Bunun kuramsal içerimi, araştırmacıların bir dizi nedensel ilişkinin kararlı olup bir dönem boyunca işlediğini; ancak başka bir dönemde onlar hakkında çok az kanıt bulabileceğidir. Dahası araştırmacılar, kritik bir nokta veya kaldıraç noktası olarak işleyen ve sonrasında önemli ilişkilerin dramatik biçimde değiştiği ve farklı biçimde işlemeye başladığı belirli bir olayı veya kısa vadeli bir dönemi belirleyebilir. Bu, bir yol boyunca devam eden ve bir noktada kesintiye uğradıktan sonra yeni bir mecraya doğru yeniden yönlendirilen bir süreklilik örüntüsüdür.

sürmüştür. Belirli bir zamanda ve yerde benzersiz bir dizi etken, onun ortaya çıkışı nın lehine olmuştur. Büyük modern anonim şirket kurumu bir kez ortaya çıktıktan sonra, belirli grupların hâkimiyet kazanmasını teşvik etmiş ve anonim şirket biçimini sürdürmek üzere işleyen yeni iktidar düzenlemelerini desteklemiştir. Finansçılar, zengin yatırımcılar ve yöneticilerden oluşan bir seçkinler topluluğu iktidara yükselmiş ve ticari şirketin bir biçimi olan özel anonim şirketten faydalanmıştır. Yeni yasalar, hükümet kuralları, mali ilişkiler ve diğer koşullar yoluyla onu etkin biçimde desteklediler. Anonim şirket biçimi, artan iktidarlarını ve ayrıcalıklarını ayakta tutuyordu. Böylelikle, olayların bir zaman biriminde bir araya gelme "şansı" alternatifleri arasından belirli bir ticari örgütlenme biçimini seçti; bu kaçınılmaz değildi. Bir kez yerleştikten sonra, bu biçim, onu gelecekte de sürdüren dinamikleri harekete geçirdi ve çevre koşullarını değiştirerek alternatiflerin var olabilirliğini azalttı. Yeni sosyopolitik düzenlemeleri destekledi ve ekonomik gücü, alternatiflerini yavaş yavaş yenilgiye uğratan biçimlerde yeniden düzenledi. Sonuçta, anonim şirket örgütlenme biçimi, zamanda sonra gerçekleşen olayların bağımlı olduğu bir yol oluşturdu.

Yola bağımlılık, bir yönde ataletle devam etmek için kendini destekliyor olabilir ya da belirli olaylar onun yönünü değiştiren bir tepkiyi açığa çıkarabilir. Olayların zaman içinde akan dizilişi boyunca, dönemsel olarak kritik noktalar oluşabilir. Başlangıçta harekete geçen süreç veya koşullar değişime direnebilir ya da olumsal koşullar büyük bir yön değişikliğini tetiklemeye yetecek kadar güçlü olabilir ve olayların dizildiği yeni bir yol oluşturabilir.

Olumsuz Örnek Olay Yöntemi

Çoğu araştırmacı, verilerde aşikar olana ve olmuş olana odaklanır. Ancak, bazen verilerde açık *olmayanı* veya *olmamış* olanı incelerler. Başlangıçta, olmayanı incelemek sezgilere aykırı görünebilir, ancak bütün ipuçlarının farkında olan tetikte bir gözlemci, olan kadar olmayanı da fark eder. "Silver Blaze" öyküsünde, Sherlock Holmes, çok değerli bir yarış atının çalınması esnasında bekçi köpeğinin havlamadığını fark ettiğinde, bekçi köpeğinin hırsızı tanıdığı fikrinden yola çıkarak bir gizemi çözer. Beklenenin gerçekleşmemesi, önemli bir bilgi sağlamıştır.

Olumsuz kanıtlar pek çok biçim alır (bkz. Kutu 15.8). Sessizlikler, yokluklar ve ihmalleri içerir. Örneğin, bir saha araştırmacısı, bir toplumsal ortamda belirli bir yaş, ırk veya cinsiyetten kimsenin bulunmadığını fark ediyor. Bu yokluk, ortamın doğası hakkında çok şeyi açığa çıkarabilir. Aynı şekilde, bir araştırmacı, yerde para durduğunu, ancak kimsenin almadığını fark ediyor. Parayı yerden alamamak, önemli bir ipucu olabilir. Bir tarihsel karşılaştırmalı araştırmacı, belirli yerlerde ya da

Olumsuz örnek olay yöntemi Bir araştırmanın, kuramsal beklentilere uymayan bir örnek olaya odaklandığı ve kuramı rafine hale getirmek için o örnek olayın ayrıntılarını kullandığı bir nitel veri analizi yöntemidir.

KUTU 15.8 Olumsuz Kanıt Türleri

1. Gerçekleşmeyen olaylar. Bazı olayların geçmiş deneyimlere dayanarak gerçekleşmeleri beklenir, ancak gerçekleşmezler. Örneğin ABD tarihinde İlerici Dönem hakkındaki araştırmalar, büyük şirketlerin ılımlı emek reformu yasalarını veto etmediğini bulmuştur. Yıllarca emeğe karşı düşmanlık gösterdikten sonra, böyle bir veto beklenirdi. Bunun yerine, fiilen reformu desteklediler; çünkü reform, artan emek huzursuzluğunu dindirecekti.

Aynı şekilde, güçlü gruplar, güçlü konumları hangi sorunların ortaya çıkacağını biçimlendirdiği için doğrudan olaylara katılmadığında kararsızlık durumları ortaya çıkabilir. Örneğin, bir kentte çok ciddi hava kirliliği var. Ancak sorunla ilgili hiçbir kamu eylemi bulunmuyor; çünkü "herkes" havayı kirleten sanayinin işler, vergi geliri ve topluluğun ekonomisi üzerindeki gücünün örtük biçimde farkında. Hava kirliliğine neden olan sanayinin, kirliliğe karşı yerel yasalara karşı çıkması gerekmiyor, çünkü bu türden yasalar zaten teklif bile edilmiyor.

2. Nüfusun farkında olmadığı olaylar. Bazı etkinlikler veya olaylar, bir ortamdaki insanlar veya araştırmacılar tarafından fark edilmez. Örneğin, bir zamanlar işverenlerin yüksek eğitimli bir kadını yalnızca sekreterlik için uygun görmesi sorun olarak fark edilmiyordu. Cinsiyetçilik ve cinsiyet eşitliğiyle ilgili toplumsal bilinç artana kadar çok az kişi, bu uygulamayı kadınların fırsatlarının kısıtlanması olarak görüyordu. Başka bir örnek, country-western türü şarkı yazarlarının bir formülle yazdıklarını yadsımasıdır. Farkında olmadıkları halde, şarkı sözlerinin içerik analizinde bir formül açıkça görülür. Bir ortamdaki üyeler veya katılımcıların bir sorunun farkında olmadığı olgusu, araştırmacının o sorunu görmezden gelmesi ya da etkilerini aramaması gerektiği anlamına gelmez.

3. Nüfusun gizlemek istediği olaylar. İnsanlar, kendilerini veya başkalarını korumak için olayları yanlış sunabilir. Örneğin, seçkinler çoğu zaman etik olmayan davranışları tartışmayı reddeder ve uzun bir süre boyunca kamu erişiminden korunmuş veya yok edilmiş belgeler bulundurabilir. Aynı şekilde, yıllar boyun-ca, ensest vakaları bildirilmeden kaldı; çünkü bir yönüyle o kadar ciddi bir tabuyu ihlal ediyorlardı ki, ensest örtbas ediliyordu.

4. Gözden kaçan sıradan olaylar. Gündelik, rutin olaylar beklenti uyandırır ve sorgulamadan kabul etme tutumu yaratır. Örneğin, televizyon programları sohbetlerde o kadar sık yer alır ki, çok seyrek fark edilirler. Çoğu insanın televizyonu olduğu ve düzenli olarak TV izlediği için yalnızca çok seyrek televizyon seyreden biri ya da dikkatli bir analizci konuyu fark edebilir. Ya da bir araştırmacı, sigara içmenin yaygın olduğu tarihsel bir dönemi gözlemlemektedir. Ancak sigara içmiyorsa ya da sigara içmek kamusal bir sağlık sorunu haline gelmişse bunun farkına varacaktır.

5. Araştırmacının önyargılarının etkileri. Araştırmacılar, önceki kuramsal çerçevelerinin ya da önyargılarının bir toplumsal ortamdaki zıt olaylara gözlerini kapatmalarına neden olmamasına dikkat etmelidir. Nereye bakılacağı ve hangi verilerin ilgili olduğu konusunda güçlü önyargılar, bir araştırmacının diğer ilgili ya da olumlamayıcı kanıtları fark etmesine engel olabilir. Örneğin, bir araştırmacı uyuşturucu bağımlıları ile çocukları arasında şiddetli çatışma bekliyor ve hemen fark ediyor, ancak bir sevgi ilişkisi oluşturmaya çabaladıklarını görmeyi başaramıyor.

6. Bilinçdışı bildirmeme. Bazı olaylar araştırmacının zihninde önemsiz ve bildirmeye değmez gibi görünür. Ancak, ayrıntılı gözlemler kaydedilirse olumsuz örnek olaylar arayarak notları eleştirel biçimde yeniden okumak, gözden kaçan olayları ortaya çıkarabilir. Örneğin, başlangıçta bir araştırmacı şirket piknik-lerini önemli görmüyor. Ancak, veri notlarını yeniden okuduktan ve dikkatle inceledikten sonra, cemaat hissi yaratmada önemli bir sembolik rol oynadıklarını fark ediyor.

7. Bilinçli bildirmeme. Araştırmacılar, ortamdaki bireyleri ya da ilişkileri korumak için ortamın çeşitli yönlerini veya olayları dışarıda bırakabilir. Örneğin, bir araştırmacı önde gelen bir kişiyle

ilgili evlilik dışı bir ilişki keşfediyor, ancak kişinin itibarını ve imajını korumak istiyor. Daha ciddi bir sorun, etik ihlalidir. Bu, araştırmacı kendi argümanını veya verileri yorumlamasını destekleyen kanıtları sunmadığında gerçekleşir. Araştırmacıların bir yorumu hem destekleyen hem de olumlamayan kanıtları sunması gerekir. Böylece okurlar her iki tür kanıtı da değerlendirip araştırmacının yorumuna yönelik destek konusunda hükme varabilir.

Kaynak: Lewis ve Lewis (1980).

zamanlarda bir tür suçla ilgili hiçbir duyuru olmadığını (örn. nefret suçu, çocuk tacizi) fark ediyor. Duyuru veya vakaların yokluğunun, varlıkları kadar önemli olduğunu bulabilir.

Olumsuz örnek olay yöntemi, olması beklenenin yokluğunu sistematik olarak incelemenin bir yoludur.[26] Analitik karşılaştırmadan farklılık yöntemiyle aykırı olay analizini birleştirir. Aykırı olay analizinde, araştırmacı dikkatini pek çok örnek olay arasından (nitel veri kümeleri dahil olmak üzere) genel kalıba uymayan az sayıda örnek olaya yöneltir. Bu alışılmamış örnek olaylar, süreçleri anlamak veya yeni fikirler üretmek için kullanılabilir.

Olumsuz örnek olay yöntembiliminde, araştırmacı, pek çok başka örnek olaydan destekleyici kanıtları bulunan bir kurama dayalı olarak gerçekleşmesi beklenene uymayan belirli bir örnek olaya dair ayrıntılı bilgiyi kullanır. Tek olumsuz örnek olay daha sonra kuramı yeniden incelemek, boşluklar ya da sorunları fark etmek için kullanılır.

Örneğin Emigh (2003), on beşinci yüzyılda son derece gelişmiş kuzey İtalya Rönesans kültürünün doruğunda, Toskana'da sanayi kapitalizmine hızlı bir "geçiş" üretmek için başlıca kuramların öngördüğü bütün önkoşulların –etkin tarım, iyice gelişmiş ticari imalat, feodal asaletin bulunmaması, büyük bir kentsel ekonomi ve istikrarlı politik örgütlenme- bulunduğunu gözlemledi. Ancak, bu gerçekleşmedi. Emigh, neden olumsuz bir örnek olay olduğunu sordu ve tek olumsuz örnek olaya dair derinlemesine bilgi edindi. Böylece başlıca kuramların göz önüne almadığı (yerel kırsal yatırım hakkında) önceden bilinmeyen etkenleri ortaya çıkarmayı başardı.

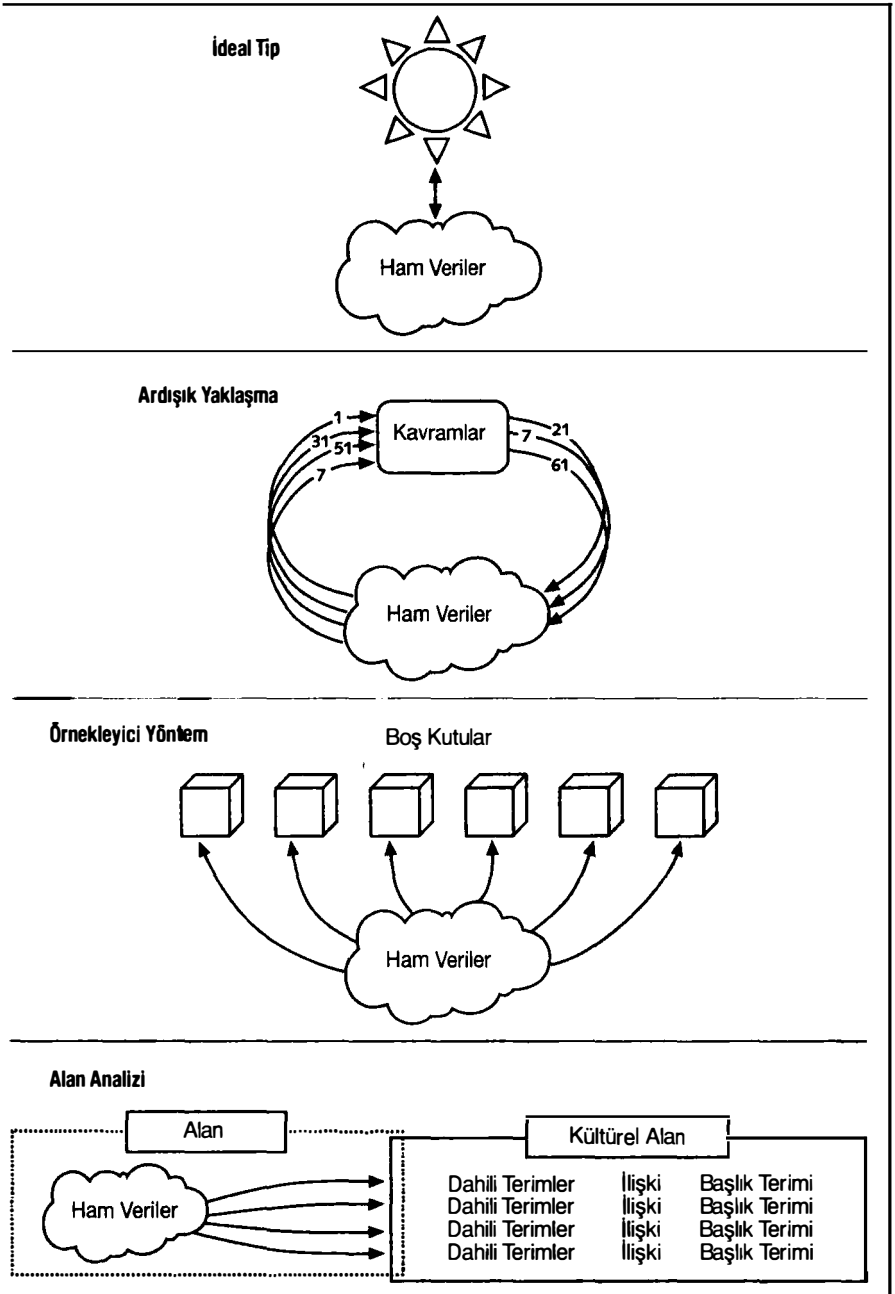
Nitel analizde kullanılan analitik strateji türleri, Şekil 15.4'te grafik biçimde özetlenmektedir.

DİĞER TEKNİKLER

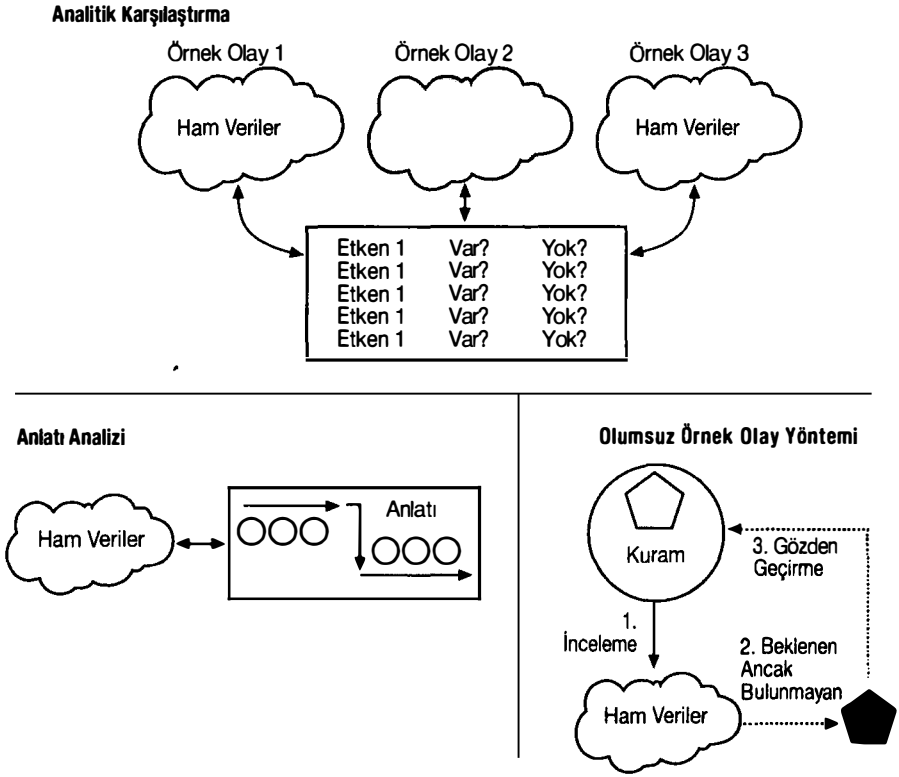
Nitel araştırmacılar pek çok analiz tekniği kullanır. Burada, çeşitliliği göstermek için öteki tekniklere kısaca bakacağız.

Ağ Analizi

Toplumsal ağ fikrine 3. Bölümde ağ kuramıyla birlikte ve 8. Bölümde kartopu örnekleme ile birlikte değinilmişti. Nitel araştırmacılar çoğu zaman bir grup insan, ku-

ŞEKİL 15.4 Nitel Veri Analizinde Kullanılan Analitik Stratejilerin Özeti (devamı var)

ŞEKİL 15.4 Nitel Veri Analizinde Kullanılan Analitik Stratejilerin Özeti (devam)

rumlar, olaylar veya yerler arasındaki bağlantıların "haritasını çıkarır". Sosyogramlar ve benzer harita oluşturma teknikleri kullanarak, ilişki kümelerini keşfedebilir, analiz edebilir ve gösterebilirler. Örneğin, bir şirkette, Harry, Sue'ya emir veriyor, Sue ve Sam birbirine danışıyor ve yardım ediyor. Sam, Sandra'dan malzemeleri alıyor. Sandra, Mary ile sosyalleşiyor. Araştırmacılar, ağların karmaşık toplumsal ilişkilerin yapısını görmelerine ve anlamalarına yardımcı olduğunu bulmuştur.[27]

Zaman Ayırma Analizi

Zaman önemli bir kaynaktır. Araştırmacılar, kişilerin veya kurumların örtük davranış kurallarını ya da öncelikleri açığa çıkarmak için zaman harcama ya da ayırma biçimini inceler. Araştırmacılar, çeşitli etkinliklere ayrılan süreyi ya da zamanı belgeler. 10. Bölümde tartışılan zaman bütçesi taramasına benzer şekilde, nitel araştırmacılar,

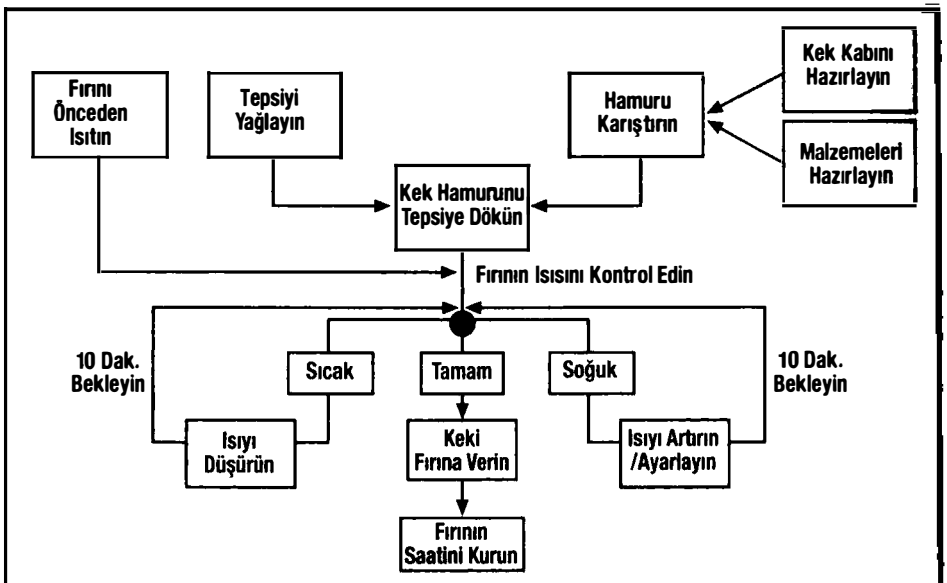
etkinliklere ayrılan süre ya da zamanı inceler. İnsanlar, gruplar ya da kurumların denetimi altındaki değerli kaynakları (zaman, mekân, para, prestij gibi) nasıl dağıttığının analizi, resmî olarak açıklanan önceliklerle karşılaştırıldığında, gerçek önceliklerivle ilgili çok şeyi açığa çıkarabilir. Çoğu kez, insanlar zaman harcadıkları bir etkinliğin önemini açıkça kabul etmez ya da bunun farkında değildir. Örneğin, bir araştırmacı, belirli insanların bir kişiyi görmeden önce beklemesinin gerektiğini, ancak ötekilerin beklemediğini fark ediyor. Araştırmacı, zamanı, kimlerin beklediğini, beklerken yaptıklarını ve beklemenin adil olduğunu düşünüp düşünmediklerini inceleyebilir. Ya da araştırmacı, insanların bir kurumdaki belirli bir kutlamanın önemli olmadığını söylediklerini belgeliyor. Ancak, etkinliğe herkes katılıyor ve iki saat harcıyor. Yoğun bir hafta sırasında kutlama için iki saatin kolektif olarak ayrılması, kurumun kültüründe onun örtük ya da gizli önemini işaret etmektedir.[28]

Akış Çizelgesi ve Zaman Sırası

Çeşitli etkinliklere ayrılan zamana ek olarak, araştırmacılar, olayların ya da kararların sırasını analiz eder. Tarihsel araştırmacılar geleneksel olarak olayların sırasını belgelemeye odaklanmıştır, ama karşılaştırmalı araştırmacılar ve saha araştırmacıları da akışa ya da sıraya bakar. Olayların ne zaman gerçekleştiğinin yanı sıra, araştırmacılar, bir karar ağacı ya da akış çizelgesi fikrini, kararların sırasını genel hatlarıyla belirlemek, bir olay ya da kararın ötekilerle nasıl ilişkili olduğunu anlamak için kullanır. Örneğin, kek yapmak gibi basit bir etkinlik genel hatlarıyla belirlenebilir (bkz. Şekil 15.5). Adımlar, kararlar veya olayların haritasını oluşturma ya da aralarındaki ilişkiye bakma fikri, pek çok ortama uygulanmıştır. Örneğin, Brown ve Canter (1985), ev satın alma davranışı için ayrıntılı bir akış çizelgesi oluşturdu. Ev satın alma davranışını, bir zaman çizelgesi ve pek çok öznenin (örn. ilgili alıcı, mali yetkili, bilirkişi, alıcının avukatı, reklam firması/emlak komisyoncusu, satıcı, satıcının avukatı) yer aldığı 50 basamağa ayırdılar.[29]

Çoklu Sınıflandırma Prosedürü

Çoklu sınıflandırma, bir araştırmacının saha araştırmasında ya da sözlü tarihte kullanabileceği, alan analizine benzer bir tekniktir. Amacı, insanların deneyimlerini nasıl kategorilere ayırdıklarını ya da nesneleri benzerlik ya da farklılık sistemlerine göre nasıl sınıflandırdıklarını keşfetmektir. Çoklu sınıflandırma prosedürü, bilişsel antropologlar ve psikologlar tarafından benimsenmiştir. Veri toplamak, doğrulamak veya analiz etmek için kullanılabilir. Şöyle işler: İncelenenlere terimler, fotoğraflar, yerler, insan adları vb.'den oluşan bir liste verirsiniz ve listeleri kategorilere ya da kümelere ayırmalarını istersiniz. Özneler ya da üyeler, kendi geliştirdikleri

ŞEKİL 15.5 Kek Yapmanın Kısmi Akış Çizelgesi

kategorileri kullanır. Sınıflandırma bittikten sonra, kullanılan kriterler hakkında sorular sorarsınız. Daha sonra öznelere listedeki kalemleri tekrar verir ve düşünebildikleri başka biçimlerde sınıflandırmalarını istersiniz. İnsanların nesneleri sınıflandırmaları açısından Thurstone ölçeklendirmesi (7. Bölüm) ile bir benzerlik söz konusudur, ancak burada, kümelerin sayısı ve nesne türleri farklıdır. Daha önemlisi, sınıflandırmanın amacı tektip bir ölçek oluşturmak değil, insanların dünyayı anlama biçimlerinin çeşitliliğini keşfetmektir. Örneğin (Canter ve d., 1985:90), bir kumarbaz sekiz kumar kuruluşundan oluşan bir listeyi beş kez sınıflandırdı. Her bir sınıflandırmada üç ya da dört kategori bulunuyordu. Sınıflandırmalardan biri, kuruluşları "kumarhanenin sınıfına" dayalı olarak (üst ile alt arası) düzenliyordu. Öteki sınıflandırmalar, "risk karşılığı sigorta", "bahsin büyüklüğü", "bana kazandırdığı para" ve "kişisel tercih" idi. Sınıflandırmaları inceleyerek, ötekilerin kendi dünyalarını nasıl düzenlediğini anlarsınız.[30]

Diyagramlar

Nitel araştırmacılar, veri analizlerini diyagramlar ve çizelgeler biçiminde sunmaya geçmiştir. Diyagramlar ve çizelgeler, fikirleri düzenlemelerine ve veriler içindeki ilişkileri sistematik biçimde araştırmalarına ve aynı zamanda sonuçları okurlara iletmelerine yardımcı olur. Araştırmacılar, mekânsal ya da zamansal haritalar (bkz.

13. Bölüm), tipolojiler (bkz. 3. Bölüm) ya da sosyogramlar kullanır. Örneğin, beyzbolda Küçükler Ligi ile ilgili çalışmasında, Fine (1987), oyuncular arasındaki toplumsal ilişkileri göstermek için sosyogramlar kullanmıştır.

Nicel araştırmacılar, bilgi sunmak için pek çok farklı grafik, tablo, çizelge ve görsel aygıt kullanır. Taksonomilere, haritalara ve listelere ek olarak, analizi göstermek için akış çizelgeleri, düzen çizelgeleri, nedensel diyagramlar ve çeşitli listeler ve kutulu tablolar kullanmayı önermişlerdir (bkz. Şekil 15.6).

Haritalar

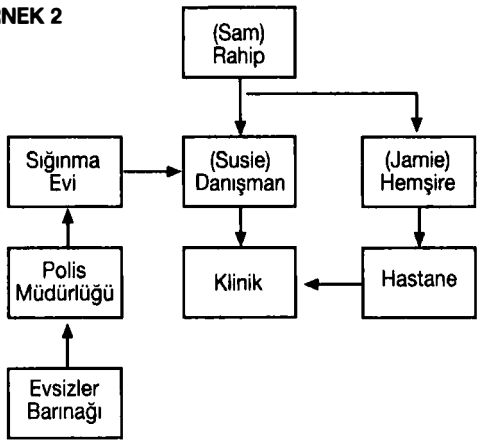
Nicel ve nitel araştırmacılar, mekânsal ilişkileri görmelerine yardımcı olması ve başka verilerin analizinden çıkan sonuçlara ek olarak ya da onları pekiştirmek için verilerini haritalara yerleştirir. Örneğin, Ballen ve Richardson (2002), intihar oranlarında coğrafi örüntüler hakkındaki verileri incelemek ve Émile Durkheim'ın toplumsal bütünleşme ve taklit kuramlarını desteklemek için Fransa ve ABD haritaları kullanmıştır. Kiser ve Linton (2002), çalışmalarında isyanların yerlerini gösteren bir Fransa haritasına yer vermiştir (bkz. Kutu 15.7). Villareal (2002, 2004), şiddet ve toplumsal-siyasi değişiklik ile igili çalışmasında, bir Meksika haritası kullanmıştır. McVeigh ve meslektaşları, yerel nefret suçu yasasının uygulanmasındaki farklılıklar ile ilgili çalışmalarında, ABD'deki ilçelerin bir haritasını göstermiştir. Myers ve Caniglia (2004), protesto etkinliklerinin büyük gazetelerde haber olarak verilip verilmediğiyle il-

ÖRNEK 1

Kişi	Üniversiteden Önce Çalışıyordu	Üniversitedeyken Yarı Zamanlı İş	Şimdi Hamile	Kendi Arabası Vardı
John	Evet	Evet	U	Hayır
Mary	Evet	BM	Hayır	Evet
Martin	Hayır	Evet	U	Evet
Yoshi	Evet	Hayır	Evet	Evet

BM= Bilmiyor, U= Uygulanamaz

ÖRNEK 2

ŞEKİL 15.6 Nitel Analizde Diyagramların Kullanımına Örnekler

gili çalışmalarında, ABD'deki bölgelerin bir haritasını kullanmıştır. Griswold ve Wright (2004), birbirinden ayrı bölgesel kültürlerin kalıcılığı hakkındaki çalışmalarının parçası olarak bir ABD haritasının bölgelerini nitelendirmiştir. Haritalar bir açıklamayı desteklemek için verileri analiz etme ve sunmada yardımcı olabilmekle birlikte, bilgilerin görsel bir temsili olarak yanıltıcı da olabilirler ve dikkatli kullanılmaları gerekir (bkz. Monmonier, 1996).

Nitel Verilere Yönelik Yazılımlar

Nicel araştırmacılar kırk yıldır sayısal ve-rileri analiz etmek ve sunmak üzere tablolar, grafikler ve çizelgeler oluşturmak üzere bilgisayarları kullan-maktadır. Nitel araştır-macılar ise bunun aksine, bilgisayarlar ve diyagramlara son 10 yıldır geçmiştir.[31] Bir kelime işleme progra-mına notlarını giren bir araştırmacı, veri kod lamaya ve kodları ana-litik hatırlatma notları-na bağlamaya uyarla-nabilecek kelimeler ve deyimleri hızlı biçimde arayabilir. Kelime işleme ayrıca araştırmacının kodları ve saha notlarının parçalarını gözden geçirmesine ve yerlerini değiştirmesine de yardımcı olabilir.

Burada, özellikle nitel veri analizi için yaratılmış yazılımları ele alacağız. Bunların çoğu yenidir ve hızla değişmektedir. Yeni bilgisayar programları sürekli geliştirilmekte ya da değiştirilmekte ve bunların çoğu son derece ayrıntılı ve programa özel kullanma kılavuzlarıyla birlikte gelmektedir, dolayısıyla, buradaki değerlendirme belirli yazılımlar hakkında ayrıntılara girmeyecektir. Yalnızca şu anda nitel veri analizine başlıca yaklaşımları kapsamaktadır.

Metne Erişim. Bazı programlar, metin belgelerine yönelik aramalar gerçekleştirir; bu, kelime işleme yazılımındaki arama işlevine benzer. Özelleşmiş metne erişim programları, daha hızlıdır ve yakın eşleşmeleri, ufak tefek yazım hatalarını, sesteş ya da eşanlamlı kelimeleri bulma becerisine sahiptir. Örneğin, bir araştırmacı *tekne* anahtar kelimesini aradığında, program şunları da bulabilir: *gemi, savaş gemisi, firkateyn, sandal, ıskuna, yük gemisi, yat, vapur, transatlantik, römorkör, kano, skif, kotra, uçak gemisi, bot, salapurya, kadırga, mavna, kruvazör, destroyer, amiral gemisi* ve *denizaltı*. Buna ek olarak, bazı programlar, *Boole aramaları* diye adlandırılan aramalarda mantıksal terimler kullanarak (ve, veya, değil), kelimeler ya da deyimlerin kombinasyonuna olanak verir. Örneğin bir araştırmacı, uzun belgelerde *üniversite öğrencisi* ile *içki içme* ve *sigara içme* anahtar kelimelerinden birinin birlikte dört cümleden birinde geçtiği, ancak *öğrenci birliği* kelimesinin metin bloğunda yer almadığı durumları aratabilir. Bu Boole araması, *üniversite öğrencisi* ile *veya* mantıksal terimiyle bağlı olan iki davranıştan birinin kesişimini aramak için *ve* mantıksal terimini kullanır; mantıksal arama kelimesi *değil* ise, *öğrenci birliği* teriminin görüldüğü durumları dışarıda bırakır.

Çoğu program, anahtar kelime veya deyim ve onu sarmalayan metni gösterir. Programlar ayrıca araştırmacının ayrı hatırlatma notları yazmasına ya da metne kısa notlar eklemesine izin verir. Bazı programlar bulunan anahtar kelimeleri sayar ve yerlerini verir. Çoğu program, metin için yalnızca araştırmacının ilgilendiği terimlere dayanan çok özel bir endeks oluşturur.

Metin Tabanlı Yöneticiler. Metin tabanlı yöneticiler, metne erişim programlarına benzer. Temel farklılık, arama sonuçları hakkındaki bilgileri düzenleme ya da sınıflandırma becerileridir. Pek çok program araştırmacının notları kilit bir fikre göre karşılaştırmasına ve sınıflandırmasına ya da olgusal bilgiler eklemesine yardımcı olan metin veri alt kümeleri oluşturur. Örneğin veriler, görüşmeler hakkında ayrıntılı notlar ise, araştırmacı görüşmenin tarihi ve uzunluğu, görüşülenin cinsiyeti, görüşme yeri, vb. hakkında bilgiler ekleyebilir. Araştırmacı daha sonra her bir görüşmeyi ya da görüşme notlarının bir kısmını, anahtar kelimelerin ve eklenen bilgilerin bir kombinasyonunu kullanarak sınıflandırabilir ve düzenleyebilir.

Bunlara ek olarak, bazı programların *Yardımlı metin* olanağı bulunur. Yardımlı metin, terimleri başka bilgilere bağlamanın bir yoludur. Şöyle işler: Fareyi bir terime tıklatmak, yeni (ilgili bilgilerin bulunduğu) bir ekranın açılmasına neden olur. Araştırmacı, metinde anahtar kelimeleri ya da konuları belirleyip onları birbirine bağlayabilir. Örneğin, bir saha araştırmacısı Susan kişisini ve saç konusunu (saç kesimleri, saç tarzları, saç rengi, şapkalar ya da saç bağları dahil olacak şekilde) incelemek istiyor. Araştırmacı, Susan'ın adının geçtiği bütün yerleri saç tartışmalarına bağlamak için Yardımlı metin kullanabilir. Fareyi Susan'ın adına tıklatmak suretiyle, Susan ve saç konusunun birlikte göründüğü bütün yerleri göstermek üzere notlar içinde bir metin bloğu, çabucak başka birine atlar.

Bazı metin tabanlı yönetici yazılımlar, metin belgelerindeki bilgilerden ikili tablolar ya da serpme tablolarda karşılıklı sınıflandırmalar oluşturur. Örneğin, öğrenciler bir derste günlük tutuyor. Her gün dört kategoriden birini kullanarak hislerini yazıyorlar (sıkıcı, teşvik edici, zorlayıcı ya da yaratıcı). Öğrenciler ayrıca her günkü başlıca etkinlikleri tanımlıyor (örn. grup çalışması, tartışma, video bant izleme, ders ya da ispat). Bir araştırmacı, öğrenci hisleriyle etkinlikleri karşılıklı sınıflandırabilir. Öteki bilgileri ekleyerek (örn. erkek ya da kadın), araştırmacı, farklı özellikleri olan öğrencilerin çeşitli etkinlikler hakkında nasıl hissettiğini anlayabilir ve hislerin sunulan konu ya da akademik yılın hangi zamanında olduğuna göre değişip değişmediğini inceleyebilir.

Kodlama ve Erişim Programları. Araştırmacılar çoğu zaman nitel verilere (metin saha notları, görüşme kayıtları ve video ya da ses bandı yazıçevrimleri) kodlar ya da soyut terimler atfeder. Kodlama ve erişim programları, bir araştırmacının satırlara,

cümlelere, paragraflara ya da metin bloklarına kodlar ekler. Programlar, aynı veriler birden çok kod vermeye izin verebilir. Kod eklemeye ek olarak, çoğu program araştırmacının kodları düzenlemesine de olanak verir. Örneğin, bir program bir araştırmacının kodlar arasında ve kodların işaret ettiği veriler arasında bağlantı şemaları ya da "ağaçları" (örn. gövdeler, dallar ve sürgünler) oluşturmasına yardımcı olabilir. Araştırmacının kodlarına ve araştırmacının belirlediği kodlar arasındaki ilişkilere dayanarak nitel veriler programda yeniden düzenlenir (bkz. Kutu 15.9).

Kod Tabanlı Kuram Oluşturucular. Nitel araştırmacılar çoğu zaman kuramın değerlendirilmesi ve üretimiyle ilgilenir. Kod tabanlı kuram oluşturucular, bir araştırmacının önce verilere kodlar atamasını gerektirir. Programlar, kodları düzenleme veya aralarında farklar ve benzerlikleri bulmak üzere karşılaştırmalar yapma yolları sağlar. Kodlar arasındaki ilişki daha sonra, araştırmacının bir kuramı test etmesinin ya da üretmesinin temeli haline gelir.

Kodlar arasında yaratılan ilişkilerin türleri, programa göre çeşitlilik gösterebilir. Bir program *eğer-öyleyse* türü mantıksal ilişkilere ya da olay yapısı analizinde kullanılanlara izin verebilir. Örneğin, Corsaro ve Heise (1990), küçük çocuklarla ilgili saha araştırması verilerini nasıl ayrı olaylar halinde kodladıklarını tarif etmiştir. Daha sonra, ilkeler ya da örtük kuralların "dilbilgisi"ni bulmak için mantıksal sırayı ve olaylar arasındaki ilişkileri incelediler. Olayların dizilişi, kombinasyonu ya da birbirinden ayrılmasını yönlendiren kurallar aradılar. Bilgisayar yazılımı ETHNO, olaylar arasındaki mantıksal bağları sorar (örn. zaman sırası, zorunlu önkoşul, birlikte gerçekleşme, vb.) ve sonra olaylar arasındaki örüntüyü gösterir.

Diğer nitel programların aksine, kod tabanlı kuram oluşturucuların örüntüleri açığa çıkarmak ya da veriler arasındaki ilk bakışta görünmeyen ilişkileri göstermek üzere kodları kullanmak için güçlü bir olanağı bulunur. Araştırmacıların veri

KUTU 15.9
Teybe Kaydedilmiş Nitel Verilerin Analizinde Bilgisayar Programı Kullanma

Smith ve Short (2001), nitel veri analizi yazılımlarının ham nitel verilerin kodlanmasındaki etkinliği büyük ölçüde artırdığını gözlemlemiştir. Yazılımlar araştırmacıların verilere bir kod vermesine, kodları düzenlemesine ve bağlantılı kodlar ve verileri çağırmasına yardımcı olmaktadır. Programların çoğu, yazılı metin biçiminde verileri kullanmaktadır. Ses ya da video dosyaları olan araştırmacıların, yazılımı kullanmadan önce verilerini yazılı bir yazıçevrime dönüştürmeleri gerekir. Smith ve Short, teybe kaydedilmiş verileri kodlamak için verileri bir kayıt/çalma cihazının sayacını kullanarak işaretledikleri ve sonra, sayaç yerini gösteren bilgileri yazılımda (bir tablo aracılığıyla) yer sayacına bağladıkları bir sistem tanımlamıştır. Bu yer bilgileri, yazılımın kod üretme ve kaydetme sistemiyle bağlantılıydı. Yaklaşımları, analog ya da dijital olarak kaydedilmiş ses ya da video verileriyle işlemektedir. Verileri ham biçimde bırakarak ve kayıtlar için tutarlı bir sayaç kullanarak yazılı bir yazıçevrim yaratmak zorunda kalmadan verileri analiz edebildiler.

kategorilerini karşılaştırması ve sınıflandırması kolaylaşır. QCA (Nitel Karşılaştırmalı Analiz) programı, Boole mantığı ya da cebrini kullanarak araştırmacının pek çok örnek olayın özelliklerini analiz etmesine ve farklılık yöntemi ve uzlaşma yöntemini uygulamasına yardımcı olur. Bir örnek olaylar kümesinin içindeki ortak ve benzersiz özellikleri belirlemek için cebirsel hesaplamalar gerçekleştirir. Cebir zor değildir, ancak zaman alabilir ve program olmadığında insan hatasına tabidir.

Kavramsal Ağ Oluşturucular. Bu program kategorisi, araştırmacının grafik göstergeler ya da ağlar sunarak kuram oluşturmasına ve test etmesine yardımcı olur. Göstergeler, diyagram verilerinden fazlasını sağlar; araştırmacıların kavramlarını ya da veriler hakkındaki düşüncelerini düzenlemesine yardımcı olurlar. Programlar, araştırmacının verilerde belirlediği düğümler veya kilit kavramlar kullanır. Daha sonra, düğümler arasındaki bağlantılar ya da ilişkileri gösterirler. Çoğu program, oklu çizgilerle birbirine bağlanan kutular ya da dairelerin yer aldığı grafik sunumlar verir. Sonuçlar, kavramlar arasında bir bağlantılar ağı ya da şebekesinin bulunduğu bir akış çizelgesi diyagramına benzer. Örneğin, veriler, aile üyelerinin pek çok kuşağı arasındaki ilişkilerin sunulduğu bir soyağacı olabilir. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler (X, Y'nin kardeşidir; Z, Y ile evlidir; G, X'in çocuğudur), ağın özelliklerini tartışmak ve analiz etmek için kullanılabilir.

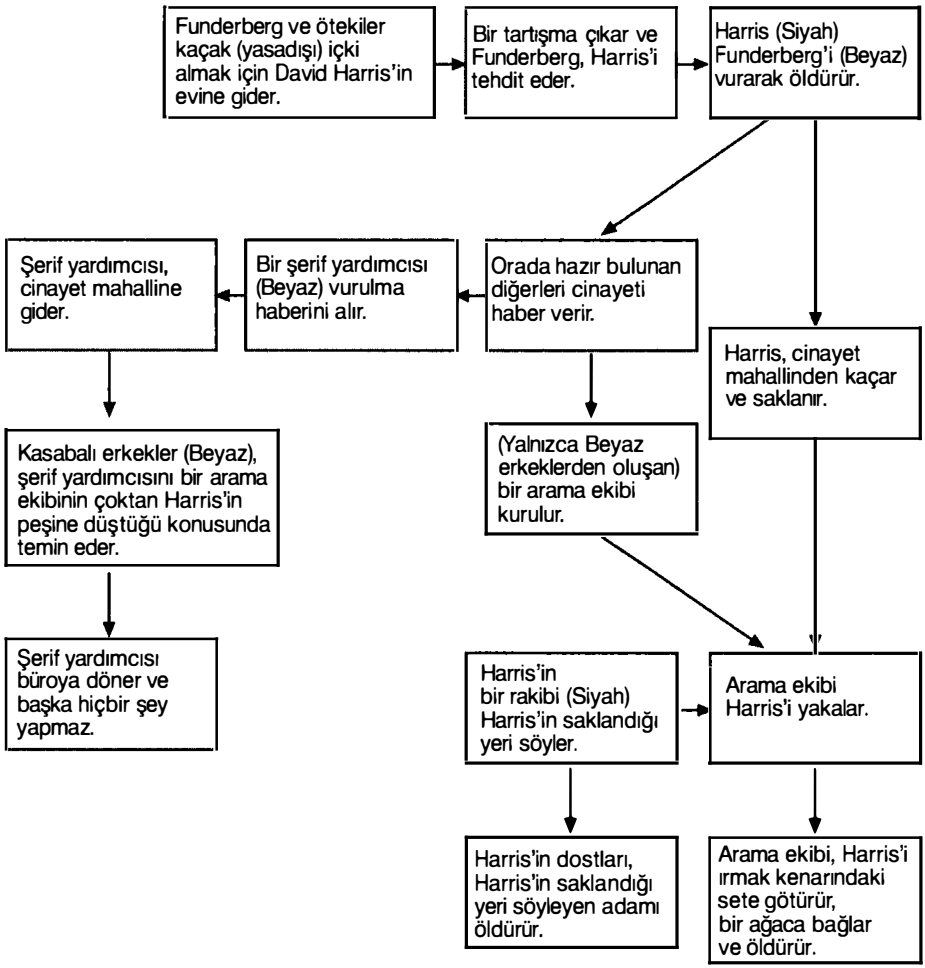
Olay Yapısı Analizi

Çoğu nitel araştırmacı, bir anlatı analizinde verileri kronolojik olarak düzenler. Olay **yapısı analizi (ESA)**, araştırmacıların olayların sırasını nedensel ilişkileri görmeyi kolaylaştıracak biçimde düzenlemesine yardımcı olan bir yöntemdir. Bu yöntem ve beraberindeki bilgisayar programı (ETHNO adını taşımaktadır) ilk kez saha araştırması verileri için kullanılmıştı, ancak tarihsel veriler için de kullanılabilir. ESA'da, araştırmacı önce verileri olaylar halinde düzenler, sonra olayları bir zaman sırasına dizer.[32]

ESA, araştırmacının gerçekleşmiş olan olaylar arasında bir dizi olayın genel hatlarını belirlediği bir anlatı analizidir. Öteki olaylardan önce olması zorunlu olanlarla olmuş olabilecek olanları birbirinden ayırır. Bilgisayar programı, araştırmacıyı olaylar arasındaki mantıksal ilişkiler hakkında soruları yanıtlamaya zorlar. Örneğin, bir durumda A, B, C, X ve Y olayları bulunuyor. Araştırmacıya şu sorular sorulur: X gerçekleşmeden önce A olayının gerçekleşmesi zorunlu mudur (yani, A X:Y nedensel ilişkisinin zorunlu bir önkoşulu mudur?) ya da A olmadan X, Y'yi etkiler miydi? Eğer zorunluysa, X yeniden Y'yi etkilemeden önce A tekrar gerçekleşmelidir. Bu süreç, araştırmacıyı iki olay arasındaki nedensel ilişkinin

benzersiz ve tek seferlik bir ilişki mi yoksa sonsuz ya da kısıtlı sayıda döngü boyunca tekrarlanabilecek olan yinelenen bir ilişki mi olduğunu açıklamaya zorlar.

Olay yapısı analizinin kısıtlamaları vardır. Kuram ya da nedensel mantık sunmaz; bunu araştırmacı sağlamalıdır. Yalnızca (bilgisayar programıyla) ilişkileri görmeyi kolaylaştıran haritalar ya da diyagramlar oluşturur. Araştırmacı, mantıksal olarak olası ilişkiler ile ilgili bir karar verdiğinde, Esa, bir olaylar zincirini netliğe kavuşturur ve farklı olabilecek olan şeyleri ortaya çıkarır. ESA'nın olay dizileri eylemini sarmalayan toplumsal yapıların sürdürüleceği bir yeri yoktur: Araştırmacı

ŞEKİL 15.7 David Harris'in Linç Edilmesinin Olay Yapısı Analizi Örneği
Kaynak: Griffin'den (1993) uyarlanmıştır.

bunun için daha fazla geleneksel analiz ekler.

Griffin'in (1993) linç analizi, ESA'yı ortaya koymaktadır. Pek çok sözlü tarihe, bir kitaba ve gazete haberlerine dayanarak, 1930 yılının Nisan Ayında Mississippi'nin Bolivar İlçesinde David Harris'in linç edilmesini çevreleyen olaylar dizisini yeniden oluşturdu. Uzun bir olaylar dizisi arasındaki olası bağlantılarla ilgili pek çok evet/hayır sorusunu yanıtladıktan ve bağlantıları analiz ettikten sonra, Griffin, kritik önemdeki etkenin, süreci durdurmuş olabilecek olan yerel şerif yardımcısının eylemsizliği olduğu sonucuna varabildi. ESA diyagramının kısaltılmış bir özeti, Şekil 15.7'de yer almaktadır.

SONUÇ

Bu bölümde, araştırmacıların nitel verileri nasıl analiz ettiğini öğrendiniz. Pek çok açıdan, nitel verilerle başa çıkmak, sayılar halindeki verilerle başa çıkmaktan daha zordur. Sayıların, araştırmacının istatistiksel işlemler kullanmasına olanak veren matematiksel özellikleri vardır. Nitel analiz, bir araştırmacının bizzat veri notlarını tekrar tekrar okuyarak, okunanlar üzerine düşünerek ve mantıkla muhakemeye dayanarak karşılaştırmalar yaparak daha çok çaba göstermesini gerektirir.

Çoğu nitel veri analizi biçimi, kodlama ve analitik hatırlatma notları yazmayı gerektirir. Her ikisi de araştırmacının verileri dikkatlice tekrar okumasını ve onlar hakkında ciddi ciddi düşünmesini gerektiren emek yoğun çabalardır. Ayrıca, araştırmacıların nitel veri analizi için kullanmış olduğu yöntemleri öğrendiniz. Bunlar, pek çok nitel veri analizi yönteminin küçük bir kısmıdır. Olumsuz kanıtlar ve verilerde bulunmayan olaylar hakkında düşünmenin önemini de öğrendiniz.

Bu bölümle birlikte, bu kitabın araştırma tasarımı, veri toplama ve veri analizi hakkındaki kısmı sona eriyor. Toplumsal araştırma, ayrıca bir araştırma projesi hakkında raporlar hazırlamayı da gerektirir ki bu konu sonraki bölümde ele alınıyor.

ANAHTAR KELİMELER

Açık kodlama
Alan analizi
Analitik alan
Analitik karşılaştırma
Anlatı analizi
Ardışık yaklaşma
Boş kutular
Çıkıntı
Dönemselleştirme
Halk alanı
Karma alan
Kültürel alan
Olay yapısı analizi
Olumsuz örnek olay yöntemi
Örnekleyici yöntem
Seçici kodlama
Tarihsel olumsallık
Uzlaşma yöntemi

Eksenli kodlama Yola bağımlılık
Farklılık yöntemi

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Nicel ve nitel veri analizi arasındaki dört farkı belirtin.
2. Kavramlaştırma süreci, nitel ve nicel araştırma arasında nasıl farklılık gösterir?
3. Nicel ve nitel araştırmada veri kodlama nasıl farklıdır ve nitel araştırmacı tarafından kullanılan üç kodlama türü hangileridir?
4. Nitel veri analizinde analitik hatırlatma notu yazmanın amacı nedir?
5. *Ardışık yaklaşma*yı tanımlayın.
6. Örnekleyici yöntemde *boş kutular* nedir ve nasıl kullanılır?
7. Uzlaşma yöntemi ile farklılık yöntemi arasındaki fark nedir? Araştırmacı her ikisini birlikte kullanabilir mi? Nedenini açıklayın.
8. Bir alanın bölümleri nelerdir ve alan analizinde nasıl kullanılırlar?
9. Bir anlatının başlıca özellikleri nelerdir?
10. Tam bir analiz için olumsuz kanıtlara ya da verilerde yer almayan şeylere bakmak neden önemlidir?

NOTLAR

1. Bkz. Miles ve Huberman (1994) ve Ragin (1987). Bunlar, "nitel" verilere yönelik istatistik teknikleriyle karıştırılmamalıdır (bkz. Haberman, 1978). Bunlar, veriler sıralama veya sınıflandırma düzeyinde olduğunda nicel değişkenler için kullanılan karmaşık istatistik teknikleridir (örn. logit ve loglineer). Bunları kategorik veri teknikleri olarak adlandırmak daha iyi olur.
2. Sprague ve Zimmerman (1989), açık bir kuramın önemini tartışmaktadır.
3. Sorularla ilgili bir tartışma için bkz. Hammersley ve Atkinson (1983:174-206).
4. Kodlamayla ilgili ek tartışmalar için bkz. Boyatzis (1998), Lofland ve Lofland (1995:192-193), Miles ve Huberman (1994:57-71), Sanjek (1990:388-392) ve Wolcott (1994).
5. Nitel verilerle birden çok gösterge ölçümü için ayrıca bkz. Horan (1987) ve Strauss (1987:25).
6. Hatırlatma notu tutma ile daha fazla bilgi için bkz. Lester ve Hadden (1980), Lofland ve Lofland (1995:193-197), Miles ve Huberman (1994:72-77) ve Strauss (1987:107-129).
7. Notlar ve kodlarla ilgili olarak ayrıca bkz. Barzun ve Graff (1970:255-274), Bogdan ve Taylor (1975), Lofland ve Lofland (1984:131-140), Shafer (1980:171-200), Spradley (1979a, 1979b) ve Schatzman ve Strauss (1973:104-120).
8. Bkz. Skocpol (1984) ve Skocpol ve Somers (1980).
9. Benzeşimler ve modellerle ilgili bir tartışma için, bkz. Barry (1975), Glucksmann (1974), Harre (1972), Hesse (1970) ve Kaplan (1964).
10. Toplumsal kuramda benzeşimlerin önemiyle ilgili bir tartışma için bkz. Lloyd(1986:127-132) ve Stinchcombe (1978).
11. Ardışık yaklaşma ile ilgili daha fazla bilgi ve bu konuda bir tartışma için, bkz. Applebaum

(1978a), McQuaire (1978, 1979), Paul Thompson (1978), Wardell (1979) ve Young (1980).
12. Boş kutularla ilgili bir tartışma için, bkz. Bonnell (1980) ve Smelser (1976).
13. Örnekleyici yöntemle ilgili bir tartışma için, bkz. Bonnell (1980) ve Skocpol (1984). Bogdan ve Taylor (1975:79) benzer bir yöntemi betimlemektedir.
14. Alan analizine dair bir örnek için bkz. Coffrey ve d. (2002).
15. Farklılık ve uzlaşma yöntemleriyle ilgili bir tartışma için bkz. Ragin (1987:36-42), Skocpol (1984), Skocpol ve Somers (1980) ve Stinchcombe (1978:25-29).
16. Sınıflandırıcı karşılaştırma ile ilgili olarak bkz. Mahoney (1999).
17. Bkz. Griffin (1993) ve Mahoney (1999).
18. Skocpol ile ilgili bir tartışma için bkz. Mahoney (1999).
19. Çeşitli kullanımları için bkz. Abbott (1995) ve Franzosi (1998).
20. Altı temel unsur, Abell (2001, 2004), Abbott (1995, 2001), Büthe (2002), Franzosi (1998), Griffin (1992,1993), Gubrium ve Holstein (1998), Haydu (1998), Mahone (2000), Pedriana (2005), Sewell (1992, 1996) ve Stryker (1996) içinde yer alan anlatı hakkındaki tartışmalardan türetilmiştir.
21. Toplumsal yaşamın bir durumu olarak anlatı hakkında bkz. Abbott (2001) ve Somers (1994).
22. Abell (2004:288), şöyle belirtmiştir: "Anlatı terimi ve bağlantılı kavramlar... yaygın olarak kullanıldığı halde... henüz üzerinde uzlaşmaya varılmış bir tanım yerleşik değildir". Kullanılan terimlerin bazıları şunlardır: analitik anlatı (Pedriana, 2005), nedensel anlatı (Sewell, 1996), karşılaştırmalı anlatı (Abell, 2001), yapısal olay analizi (Griffin, 1993), tarihsel anlatı (Mahoney, 2000b), anlatı açıklaması (Abell, 2004), dizi analizi (Abbott, 1995) ve yapısal anlatı analizi (Franzosi, 1998).
23. Anlatı analizinde nedensellikle ve açıklama olarak anlatıyla ilgili tartışmalar hakkında, bkz. Abbott (2001:290), Abell (2004), Büthe (2002), Griffin (1993) ve Mahoney (2000b). Anlatıyla ilgili tartışma için bkz. Haydu (1998), Mahoney (1999), Sewell (1996) ve Stryker (1996). Goldthrope (1991, 1997) ve Lieberson (1991) gibi araştırmacılar yaklaşımı sorgularken, Goldstone (1997) ve Rueschemeyer ve Stephens (1997) yararını savunmaktadır.
24. Bkz. Haydu (1998:353).
25. Mahoney (2000a) yola bağımlılık yönteminin ayrıntılı bir betimlemesini vermekte ve kullanımına dair pek çok örnek sağlamaktadır. Altman (2000) ekonomi literatüründen bir tartışma sunmaktadır. Ayrıca bkz. Blute (1997) ve Pedriana (2005).
26. Olumsuz örnek olay yöntemi ile ilgili olarak bkz. Becker ve Geer (1982) ve Emigh (1997). Blee ve Billings (1986), etnografik ya da tarihsel metinde "sessizlikler" ve farkedilmeyen özelliklerin analiz edilmesine değinmektedir.
27. Bkz. Sanjek (1978) ve Werner ve Schoepfle (1987a).
28. Bkz. Gross (1984) ve Miles ve Huberman (1994:85, 119-126).
29. Bkz. Lofland ve Lofland (1995:199-200) ve Werner ve Schoepfle (1987a:130-46).
30. Bkz. Canter ve çalışma arkadaşları (1985) ve Werner ve Schoepfle (1987a:180-181).
31. Nitel veri analizine yönelik yazılım programlarının kapsamlı bir değerlendirmesi için bkz. Dohan ve Sanchez-Jankowski (1998) ve Weitzman ve Miles (1995). Ayrıca bkz. Fielding ve Lee (1991) ve Richards ve Richards (1994).
32. Olay yapısı analizi hakkında daha derinlemesine bir tartışma için bkz. Abbott (1992), Griffin (1993), Griffin ve Ragin (1994), Heise (1991) ve Isaac ve meslektaşları (1994).

XVI. BÖLÜM

ARAŞTIRMA RAPORUNUN YAZILMASI ve TOPLUMSAL ARAŞTIRMANIN POLİTİĞİ

ARAŞTIRMA RAPORU
Rapor Yazmak Neden Gereklidir?
Nicel Araştırma Raporu
Nitel Araştırma Raporu
Araştırma Önerisi
TOPLUMSAL ARAŞTIRMANIN POLİTİKASI
Araştırmacıların İnceleme Alanlarının Sınırları
Bulguların Yayılması
NESNELLİK VE DEĞER ÖZGÜRLÜĞÜ
SONUÇ

> *Fakat bizim işimiz bu: fikirleri başkasının anlamlı bulabileceği şekilde akılcı bir düzen içinde sunmak. Bu sorunla iki düzeyde uğraşmak zorundayız. Fikirleri bir kuram ya da anlatı biçiminde sunmak, açıklamak istediğimiz sonuçların arkasındaki etkenleri ve koşulları tanımlamak, bunu da mantıksal ve olgusal olarak doğru bir düzende yapmak zorundayız... Son olarak yazdığımız metnin, yarattığımız düzeni açık ve net kılmasını istiyoruz. Yazdığımız metnin, okurlarımızın anlama sürecine müdahale edecek kusurlar içermesini istemiyoruz. Bu iki iş yan yana yürür, birbirinden ayrılamaz.*
> – Howard Becker, *Writing for Social Scientists* (Sosyal Bilimciler için Yazmak), s. 133

Önceki bölümlerde çalışmaları tasarlama, veri toplama ve verileri çözümleme yollarını ele aldık. Ancak bir araştırma projesi, araştırmacı sonuçları başkalarıyla paylaşıncaya kadar tamamlanmış sayılmaz. Sonuçları ve çalışmanın nasıl yürütüldüğünü aktarmak, araştırma sürecinin son ve can alıcı aşamasıdır. Bu aktarım çoğunlukla yazılı bir rapor biçiminde olur. [1]. Bölüm'de araştırmacıların araştırmalarına nasıl yön verdiklerini ve bulgularını kamuya sunmalarının altını çizen komünalizm normuna baktık. 5. Bölümde önceki çalışmaların akademik literatürde nasıl aranıp bulunacağını gördük. Bu bölümde araştırma raporu yazımını öğreneceksiniz.

Bir çalışmayı yürütme ve sonuçlarını açıklama işi anlaşmazlıklar doğurabilir. 5. Bölüm'de belirtildiği üzere araştırma yapmak tartışmalı etik konuları gündeme

getirebilir. Etik sonuçlar, esas olarak, araştırmanın öznelerini korumaya, araştırmayı yaparken dürüst kalmaya ve araştırmayı parasal olarak destekleyenlerden gelen baskıyla uğraşmaya ilişkindir. Toplumsal araştırma daha da tartışmalı olabilen politik konuları da işin içine katar. Toplumsal araştırmanın politikası kişinin çalışmayı yürütmesini, bulguları yayınlamasını ve başkalarının bu bulguları kullanma ya da kötüye kullanma çabalarını etkileyebilir.

Bu bölüm iki başlığı bir araya getirmektedir: araştırma raporu yazımı ve toplumsal araştırmanın politikası. Araştırma raporu yazmak görece net, tartışmalı olmayan kurallara ve becerilere yönelik donanım gerektirir. Toplumsal araştırmanın politikasının temel sorunları net değildir. Burada örnek olarak, güçlü toplumsal grupların müdahalesi olmadan araştırma yapıp rapor hazırlama özgürlüğünden söz edebiliriz. Rapor yazımının kuralları, etiğin yasaları vardır; gel gelelim araştırmanın politikasının kuralı ya da yasası yoktur.

Toplumsal araştırma kusursuz olmayabilir, fakat nihai hedefleri bilgi üretmek, dünyayı daha iyi anlamamızı sağlamak ve hakikati aramaktır. Toplumsal araştırmacılar, araştırmalarının yöntemini ve bulgularını bilimcilerle ve başka insanlarla açık ve net bir şekilde paylaşmak isterler. Güçlü gruplar ya da kurumlar sorgulamayı engellemeye, yeni bilginin özgürlüğünü kısıtlamaya, hakikat arayışına sınır koymaya, araştırmanın bulgularını çarpıtarak kullanmaya ya da kasıtlı olarak görmezden gelmeye kalkıştıklarında siyasi anlaşmazlıklar doğar. Kimi odaklar kendi bilimsel olmayan hedef ve amaçları doğrultusunda ilerleme kaydetme peşindedirler.

Bu bölümün ilk yarısında hem nicel hem nitel araştırma raporu yazımını ele alacağız. Araştırmacıların yazma sürecine büyük bir ciddiyetle yaklaşmaları gerekir. Bir araştırma raporunda sadece bulgular değil, çalışmanın nasıl yürütüldüğü de açıklanmalıdır. Bölümün ikinci yarısında toplumsal araştırmanın politikasına bakacağız. Güçlü grupların ya da hükümetlerin, araştırmacıların ne incelediklerine, araştırmalarını nasıl yürüttüklerine ve vardıkları sonuçları nerede yayımladıklarına müdahale etmeye yönelik girişimlerini gözden geçireceğiz. Son olarak da nesnellik ve değer özgürlüğü kavramları üzerinde duracağız.

ARAŞTIRMA RAPORU

Rapor Yazmak Neden Gereklidir?

Bir araştırmacı bir projeyi ya da büyük bir projenin önemli bir aşamasını tamamladığında, bulgularını bir araştırma raporu aracılığıyla başkalarına aktarmasının zamanı gelmiş demektir. Çok sayıda rapor okumak ve bilimsel/teknik yazım dersi almak, araştırma raporu yazımını öğrenmenin başlıca yollarıdır.

Araştırma raporu, bir araştırma projesinin yöntemlerini ve bulgularını başkalarına aktaran yazılı belgedir (ya da yazılı belgeye dayalı sözlü sunumdur). Bulgu-

ların özetlenmesi yetmez, araştırma sürecinin adım adım anlatılması gerekir. Araştı macı raporu düşünüp tasarlamak için araştırmanın bitmesini beklememeli, araştırma sürerken dikkatle kayıt tutmalıdır. Rapor, bulguların yanı sıra, projenin başlatılma nedenlerini, projenin aşamalarının tanımını, verilerin sunumunu ve verilerin araştırmanın sorusuyla ya da başlığıyla nasıl ilintilendirilebileceği tartışmasını içerir.

Rapor, size araştırmacının ne yaptığını ve ne keşfettiğini başkalarına anlatı Bilgiyi yayımlamanın bir yoludur. 1. Bölümde görmüş olduğunuz gibi araştırma raporu, bilimsel topluluğun bağlarını güçlendirmede çok önemli rol oynar. Rapor yazmak okul ya da işte üstlenilmiş bir görev, araştırmaya mali destek sağlamış kuruluşa karşı yükümlülük, bir meslek grubunu bir sorunun belli yönleri konusunda ikna etmek ihtiyacı ya da bulguları kamuya aktarma dürtüsü gibi nedenlerle gerekli olabilir. Kamu yoluyla iletişim, bilimsel sonuçların aktarımının birincil yöntemi sayılmaz, çoğu durumda yayımlamanın ikinci aşamasıdır.

Yazma Süreci

Okuyucu Topluluğunuz. Profesyonel yazarlar şöyle der: Kim için yazdığınızı her zaman bilin. Bunun nedeni, aktarımın belli bir okuyucu/dinleyici grubuna göre planlandığında daha etkili olmasıdır. Araştırma raporu hazırlanırken birincil okuyucu/dinleyicinin (öğretmen, öğrenciler, profesyonel sosyal bilimciler, ihtisas yapanlar, kamu) kimliği göz önünde bulundurulmalıdır. Şüphesiz yazının net, doğru ve iyi planlanmış olması gerekir.

Eğitmenler farklı nedenlerle rapor talep ederler. Raporun nasıl yazılacağı konusunda özel şartlar da koyabilirler. Genel olarak yazanın açık, mantıklı düşünüşünü yansıtacak bir yazım ve planlama görmek isterler. Öğrenci raporlarında tözel ve yöntembilimsel terminolojiye yönelik somut bir kavrayış ortaya konmuş olmalıdır. Bunun en iyi yollarından biri, *uygun olduğunda* hiç sakınmadan teknik terimler kullanmaktır. Bu yapılırken aşırıya kaçılmamalı, hata riskinden uzak durulmalıdır.

Rapor, öğrenciler için kaleme alınıyorsa teknik terimleri tanımlamak ve raporun her bölümünü isimlendirmek en iyisidir. Tartışma mantık çerçevesinde, adım adım ve bol örnek kullanılarak sürdürülmelidir. Araştırma projesinin çeşitli aşamalarını neden ve nasıl yürüttüğünüzü açıklarken net bir dil kullanın. Bir strateji, araştırmanın sorduğu soruyla işe başlamak, raporu da cevap olarak yapılandırmaktır.

Akademisyenler teknik terimlerin tanımlarına ya da standart yöntemlerin (örneğin rastlantısal örneklem) kullanım nedenlerine ilişkin açıklamalara ihtiyaç duymazlar. Onlar en çok araştırmanın soyut kuramlarla ya da literatürdeki eski bulgularla ne şekilde bağlantılı olduğuyla ilgilenirler. Araştırma planının yoğun, ayrıntılı bir tanımını isterler. Değişkenlerin nasıl ölçüleceğine ve veri toplama yöntemlerine bakarlar. Veri analizi bölümünün özlü fakat kapsayıcı olmasına, sonuçların

titizlikle tartışılmasına önem verirler.

İhtisas yapanlar çalışmanın nasıl yürütüldüğünün kısaca özetlenmesinden, sonuçların birkaç basit çizelge ve grafik halinde sunulmasından yanadır. Bulguların işaret ettiği alternatif eylem yollarının sıraladığını, bu yollar izlendiği takdirde olacakların ifade edildiğini görmek isterler. Bir çalışmanın sonuçlarından yola çıkarak aşırı genelleme yapmama konusunda tedbirli olmalıdırlar. Araştırmanın planının ayrıntılarını ve sonuçları bir eke koymak en iyisidir.

Raporu kamuoyu için yazıyorsanız dilinizi basitleştirmeli, somut örneklere yer vermeli, bulguların toplumsal sorunlar açısından pratikte işaret ettiklerine odaklanmalısınız. Araştırma planının ya da sonuçların ayrıntılarına girmeyin. Desteksiz iddialarda bulunmamaya dikkat edin. Kamuyu bilgilendirmek önemli bir hizmettir, uzman olmayanların kamusal konular hakkında daha iyi yargılar edinmelerine yardımcı olun.

Üslup ve Vurgu. Araştırma raporu yazımında fazla üslup seçeneği yoktur, vurgu ise ayırt edicidir. Amaç, araştırma yöntemini ve bulguları açık bir şekilde ifade etmektir.

Üslup, yazarın seçtiği kelimelerin tiplerine, cümle ve paragrafların uzunluk ve biçimlerine işaret eder. *Vurgu* ise yazarın konuya yönelik tavrı ya da konuyla ilişkisidir. Örneğin resmî olmayan, sohbet tarzı üslup (konuşmaya özgü ifadeler, deyimler, kalıplar, yarım cümleler) ve kişisel vurgu (örn. bunlar benim hissettiklerim) yakın bir arkadaşa yazılan mektupta kullanılabilir; ancak bir araştırma raporu için uygun değildir. Araştırma raporlarının resmî ve özlü (az sözcükle çok şey anlatan) bir üslubu vardır. Vurgu, konuya alman mesafeyi gösterir; profesyonel ve ciddidir. Saha araştırmacıları kimi zaman resmî olmayan üslup ve kişisel vurgu kullanırlar, ancak bu bir istisnadır. Ahlakçı ve gösterişli bir dilden kaçının. Hedef, bilgilendirmektir; bir görüşün savunuculuğunu yapmak ya da eğlendirmek değil.

Araştırma raporu nesnel, doğru ve açık seçik olmalıdır. Ayrıntıları (örn. alıntılardaki sayfa referanslarını) tekrar tekrar kontrol edin, araştırma projesini nasıl yürüttüğünüzü iyice açımlayın. Okurlar yazınızda özensizlik sezerlerse araştırmanın kendisini sorgulayabilirler. Bir araştırma projesinin ayrıntıları karmaşık olabilir, böylesi bir karmaşıklık da her zaman bir kafa karışıklığı tehlikesi var anlamına gelir. Açıklayıcı olmak esastır. Açıklayıcı bir yazım araştırmanın sorunu ve planı üzerinde tekrar tekrar düşünerek, terimleri net bir şekilde tanımlayarak, kısa beyan cümleleri kurarak, sonuçları kanıtlarla desteklendiği kadarıyla sınırlayarak kazanılabilir.

Düşünceleri düzene sokmak. Yazmanın kişi kağıt-kalemin ya da bilgisayarın başına oturunca sihir işiymişçesine kolay bir şekilde gerçekleştiği inancı bir yanılsamadır. Yazmak, aksine, metnin son haline doğru bir dizi aşama ve etkinlik içeren bir süreçtir. Araştırma raporu yazımı işlemi başka tip yazım işlemlerinden çok da farklı

sayılmaz. Bazı aşamalar değişiktir, karmaşıklık düzeyi daha yüksek de olabilir; fakat iyi bir yazarın uzun bir mektup, bir şiir, bir yönergeler dizisi ya da bir öykü yazarken yaptıkları, araştırma raporu yazılırken de yapılır.

Bir yazarın öncelikle hakkında yazacağı bir şey olmalıdır. Araştırma raporunda bu "şey" başlık, araştırmanın sorusu, plan, ölçümler, veri toplama teknikleri, sonuçlar ve yorumdan oluşur. Kaleme alınacak fazla malzeme olunca, düzenleme elzemdir. Yazıyı düzenlemenin en temel yolu taslak hazırlamaktır. Taslaklar, yazarın tüm fikirlerini ortaya koyduğundan ve bu fikirler arasındaki ilişkiyi açıkça sergilediğinden emin olmasını sağlarlar. Bir taslak, başlıklardan (sözcükler ya da cümlecikler halinde) ya da tam cümlelerden oluşur. Temel biçimine çoğumuz aşinayızdır (bkz. Şekil 16.1).

Taslaklar yazma sürecini kolaylaştırabildikleri gibi, uygunsuz şekilde kullanılarak zorlaştırabilirler de. Taslak, yazarın fikirleri düzene sokmak için kullanacağı bir araçtan fazlası değildir. (1) Fikirlerin sıraya konmasına (örn. hangisinin birinci, hangisinin ikinci, hangisinin üçüncü olarak söyleneceğine karar verilmesine); (2) birbiriyle bağlantılı fikirlerin bir araya getirilmesine (örn. bunlar benzerdir, şunlardan farklıdır); (3) daha genel ya da daha yüksek düzeydeki fikirlerin daha özgül fikirlerden, özgül fikirlerin de çok özgül ayrıntılardan ayrılmasına yardımcı olur.

Kimi öğrenciler yazma işlcminden önce tam bir taslak gerektiğini ve taslak hazırladıktan sonra ondan sapmanın mümkün olmadığını düşünür. Oysa pek az yazar, işe tam bir taslakla başlar. İlk taslak her zaman eksiktir; çünkü her şeyi yazmadan fikirleri sıraya koymak, gruplandırmak ya da geneli özelden ayırmak mümkün değildir. Çoğu yazar yazma sürecinde yeni fikirler geliştirir ya da varolanları netleştirir.

Başlangıçtaki taslak, son taslaktan sadece tam olmaması açısından farklılık göstermeyebilir. Yazma süreci çoğunlukla fikirleri açığa çıkarmakla ya da netleştirmekle kalmaz; yeni fikirlerin, fikirler arasındaki yeni bağlantıların, farklı bir sıralamanın, genelle özgül arasında yeni ilişkilerin oluşmasını da

I. Birinci ana başlık	En önemlilerden biri
A. Başlık I'in alt başlığı	İkinci önem düzeyi
1. A'nın alt başlığı	Üçüncü önem düzeyi
a. 1'in alt başlığı	Dördüncü önem düzeyi
b. 1.'in alt başlığı	Dördüncü önem düzeyi
(1) b'nin alt başlığı	Beşinci önem düzeyi
(2) b'nin alt başlığı	Beşinci önem düzeyi
(a) (2)'nin alt başlığı	Altıncı önem düzeyi
(b) (2)'nin alt başlığı	Altıncı önem düzeyi
i. (b)'nin alt başlığı	Yedinci önem düzeyi
ii. (b)'nin alt başlığı	Yedinci önem düzeyi
2. A'nın alt başlığı	Üçüncü önem düzeyi
B. Başlık I'in alt başlığı	İkinci önem düzeyi
II. İkinci ana başlık	En önemlilerinden biri

Şekil 16. 1 Taslağın Biçimi

sağlayabilir. Literatürün ya da bulguların yeniden çözümlenmesini ya da incelenmesini gündeme getirmesi de olasıdır. Bu, işe baştan başlamak anlamına gelmez; araştırma projesiyle ilgili olarak zihni yeni iç görülere açık tutmak ve tarafsız olmak demektir.

Kütüphaneye Dönüş. Pek az araştırmacı araştırma projesini tamamlamadan literatür incelemesini bitirir. Araştırmacı, projesine başlamadan önce literatüre aşina olmalıdır, ancak veri toplama ve analiz işlemlerinden sora literatüre geri dönmek isteyecektir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Birincisi, araştırma projesinin başlangıcıyla bitişi arasına zaman girmiştir, o süre içinde yeni çalışmalar yayınlanmış olabilir. İkincisi, araştırmacı araştırma projesini tamamladıktan sonra çalışmasında neyin önemli neyin önemsiz olduğunu daha iyi bilecektir, dolayısıyla literatürdeki çalışmaları zihninde yeni sorularla tekrar okuma ihtiyacı duyabilir. Son olarak, araştırmacılar rapor yazarken notlarının tamam olmadığını, bir başvuru kaynağının künyesinde bir ayrıntıyı atlamış olduklarını keşfedebilirler. Veri toplama işleminden sonra yapılan kütüphane taraması araştırmanın başlangıcında yapılandan daha az kapsamlı, daha seçici, daha odaklıdır.

Araştırma raporu yazılırken, araştırma projesi tamamlanmadan önce kaydedilmiş notlar ve kaynaklar kısmen kullanım dışı kalır. Ancak bu ilk kütüphane taraması ve literatür incelemesinin zaman ve enerji kaybı olduğu anlamına gelmez. Araştırmacılar projeyi tamamlamadan önce aldıkları notların bir bölümünün (örn. yüzde 25'inin) projenin odağı belirginleştikçe konuya ilgisiz kalacağını bilerek hareket ederler. Raporlarında konuya uzak düşmüş notlara ve kaynaklara yer vermezler, çünkü aksi takdirde fikirlerin akışı bozulacak, netlik azalacaktır.

Kaynakları doğrulamak ve çoğaltmak üzere kütüphaneye dönüş, fikirlere yön verdiği gibi, bilimsel hırsızlıktan kaçınmayı da sağlar. **Bilimsel hırsızlık**, kopya çekiminin ciddi şeklidir. Birçok üniversitede cezası öğrencilik hayatının son bulmasıdır. Eğer bir profesyonel, bilimsel bir dergide bilimsel hırsızlık yaparsa çok ciddi bir suç işlemiş sayılır.1 Farkında olmadan bu şekilde kopya çekmiş durumuna düşmemek için dikkatle not alın; cümleciklerin, fikirlerin tam kaynağını ayırt edin. Değiştirmeden kaydettiğiniz ifadelerin de yararlandığınız fikirlerin de ait oldukları yerleri belirtin. Doğrudan alıntı yaptığınızda, kaynakçanızda ilgili kaynağın sayfa numaralarını da verin.

Başkasının yazılı sözlerini aynen kullanıp gönderme yapmamak yanlıştır; başkasının yazılı sözlerini değiştirerek kullanmak ise daha karışık bir duruma işaret

Bilimsel hırsızlık Başkasının sözlerini ve fikirlerini uygun şekilde kaynak göstermeksizin kullanmak, "çalmak".

Kendi sözleriyle aktarma Bir yazarın fikirlerini onunkilerden farklı sözlerle yeniden ifade etmek ve kaynağa gönderme yapmaktır.

eder. **Kendi sözleriyle aktarma**da başkasının fikirlerini kendinize göre yeniden ifade eder, hatta kısaltıp yoğunlaştırırsınız. Bu, araştırmacıların sürekli yaptıkları bir şeydir. Bir fikrin özgün bir şekilde değiştirilerek kullanılması için çok iyi kavranmış olması gerekir. Özgün anlatımdaki sözcüklerin yerine eş anlamlılarının konması yetmez; ödünç alınan fikrin özüne inilir ve kaynağına gönderme yapılır.[2]

Yazma Süreci

Yazmak bir süreçtir. Yazmayı öğrenmek yazmakla olur.[3] Zaman ve emek ister, pratik yapılarak ilerler. Yazmanın tek bir doğru yolu yoktur, iyi yazmayla bağlantılı bir takım yöntemler vardır. Söz konusu süreç üç aşamalıdır:

1. *Yazım öncesi.* Literatürle ilgili notları düzenleyerek, fikirlerin listesini yaparak, taslak çıkararak, kaynakçaya girecek malzemeyi tamamlayarak, veri çözümlemesiyle ilgili yorumları düzene sokarak yazmaya hazırlanın.
2. *Oluşturma.* Serbest yazım yoluyla kaynakçayı ve dipnotları kaleme alarak, verileri sunuma hazırlayarak, giriş ve sonuç tasarlayarak fikirlerinizi kağıda dökün.
3. *Yeniden Yazım.* Tutarlılığı arttırarak, mekanik hataları düzelterek, alıntıları kontrol ederek, genel bir okuma yaparak raporu değerlendirin ve son şekline getirin.

Birçok insan yazmaya başlamayı güç bulur. Hemen ikinci aşamaya atlayıp oradan öteye gidemeyen, dolayısıyla kötü metinler kaleme alan yazarların sayısı oldukça fazladır. **Yazım öncesi,** notlar, taslaklar, listeler içeren bir dosyayla işe başlanması anlamına gelir. Raporun biçimi ve okur hakkında düşünmelisiniz. Düşünme zamanı önemlidir. Raporun oluşturulacağı karışık döneme girmeden yoğun bir şekilde yaşanır.

Bazıları metni oluşturma aşamasına geçince tuhaf bir rahatsızlığın, *yazar tutukluğu*nun pençesine düşerler: yazma becerilerinden geçici olarak yoksun kalırlar, zihinleri boşalır, parmakları donar, paniğe kapılırlar. Acemi yazarlar da uzmanlar da yaşayabilir bunu. Elbette siz de yaşayabilirsiniz. Tek çare, sakin kalarak onu aşmaya çalışmaktır (bkz. Kutu 16.1).

Birtakım yazarlar işe **serbest yazım**la başlarlar. Bu, akla gelen her şeyi olabildiğince seri bir şekilde kaleme alma işlemidir. Zihindeki süratli fikir akışı ile yazım arasında bağlantı sağlar. Serbest yazımda, dönüp yazdıklarınızı okumazsınız; en iyi

Yazım öncesi Yazma sürecinin notlarının düzene konduğu, fikirlerin listesinin yapıldığı, düşüncelerin taslak biçiminde sıralandığı, kaynakça girerek malzemenin tamamlandığı ilk aşamasıdır.

Serbest yazım Yazma sürecinin, fikirlerin mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde dilbilgisine ya da imlaya ilişkin kaygılar güdülmeden kağıda dökülmeye çalışıldığı erken bir aşamasıdır.

sözcüğü bulmaya uğraşmazsınız; dilbilgisine, imlaya, noktalama işaretlerine takılmazsınız; aklınıza gelenleri kaçırmamak, yaratıcılığınızı sekteye uğratmamak için fikirleri hızla kağıda dökersiniz. Yazdıklarınızı sonradan derleyip toplayacaksınızdır.

Yazma ve düşünme o kadar iç içe geçmiş eylemlerdir ki, biri nerede başlar, öbürü nerede biter, ayırt edilemez. Bu şu anlama gelir: bütün düşüncelerinizi tamamen netleşinceye kadar kalem oynatmadan oturup duvara, bilgisayar çıktısına, gökyüzüne falan bakma eğilimindeyseniz bir metin üretmeyi beklemeyin. Yazma eylemi düşünce eylemini hızlandırabilir.

Yeniden Yazım. Dünyada bir milyon insan varsa, kaleme aldıkları ilk taslakta tam bir doğruluk ve netlik elde eden yaratıcı dâhilerin sayısı birdir. Biz ölümlülerin geriye kalanı için yazmak, yeniden yazmanın -ve yeniden yazmanın- şart olduğu anlamına gelir. Örneğin, bilindiği kadarıyla Ernest Hemingway *Silahlara Veda*'nın sonunu tam 39 denemede oluşturmuştur.[4] Profesyonel bir araştırmacının bir raporu on iki yazımda tamamlaması az rastlanan bir durum değildir. Cesaretiniz kırılmasın. Yeniden yazım işlemi üzerinizdeki baskıyı azaltır; yakında yazmaya başlayabileceğiniz, sonradan düzeltmek üzere kaba bir metin elde edebileceğiniz anlamına gelir. Bir müsveddeyi üç ya da dört kez yeniden kaleme alma fikrini benimseyin. Müsvedde bitmiş rapordur, çiziktirilmiş notlar ya da plan değildir.

KUTU 16.1 Yazar Tutukluğunu Aşmak için Öneriler

1. Erken başlayın. Yazma işini ertelemeyin, son dakikaya kadar beklemeyin. Bu, raporu gözden geçirmenizi mümkün kılacağı gibi, hissedeceğiniz gerilimi de azaltacaktır, çünkü kötü müsveddeyi geliştirmeye vaktiniz kalacak demektir. Shafer (1980:205) "Yazmak zor iştir, yazarların masaya oturmamak için buldukları bahaneler efsanevidir" demiştir. İlk müsveddeyi tamamlamak için raporu teslim tarihinden en az bir hafta öncesine denk gelen bir tarih saptayın ve ona sadık kalın.

2. Mola verin. Bazı yazarlar yürüyüş yapma, bir şeyler atıştırma, gazete okuma gibi yarım saatlik ara faaliyetlerin tutukluğu ortadan kaldırdığını keşfetmişlerdir. Küçük çeşitlilikler, küçük kaldıkları ve uzun vadeye yayılmadıkları sürece yararlı olabilirler.

3. Ortadan başlayın. Yazmaya raporun başından başlamak zorunda değilsiniz. Ortadan başlayın ve tepeden inme gibi görünse de kaleminizi konuşturun. Konuya girmek yazma/düşünme süreci ilerledikçe kolaylaşabilir.

4. Kişisel sihir törenleriniz olsun. Kimi insanlar yazmaya başlamadan önce alışılmamış eylemlerde bulunurlar ya da törensel hareketler yaparlar (bulaşık yıkamak, masa toplamak, kalem ucu açmak gibi). Bunlar zihinsel tetikleyici olarak işe yarayabilir. Neyin yazmaya baş-lamanıza faydası olacaksa onu yapın.

5. İşi küçük parçalara bölün. Raporu bir oturuşta baştan sona kaleme almanız gerekiyor gibi bir hisse kapılmayın. Size kolay gelen parçalarla başlayın ve parçaları sonra birleştirin.

6. Mükemmellik beklemeyin. Atabileceğiniz bir müsvedde yazın, yazdığınızı değiştirebileceğiniz, yeniden elden geçirebileceğiniz bir müsvedde. Kaba bir müsveddeyi gözden geçirip düzeltmek, ilk seferde mükemmel bir metin yaratmaktan her zaman daha kolaydır.

Yeniden yazım, daha büyük bir kolaylıkla, açıklıkla ve kesinlikle daha az sayıda sözcükle yazarın kendisini ifade etmesine yardımcı olur. Yeniden yazmada üzerinde durulması gereken açıkça anlaşılır ifadedir, ağdalı ve karmaşık bir dil değil. Leggett ve meslektaşlarının (1965:330) belirttiği gibi, "Basit bir fikri basitçe ifade etmekten utanmayın. Unutmayın ki, ağdalı bir dil kullanmak kendi başına bir zeka göstergesi değildir".

Yeniden yazım, daha önce yazdıklarınızın kulağa anlamlı gelip gelmediğini görmek için yazdıklarınızı yavaşça okumak ya da eğer gerekiyorsa sesli okumak anlamına gelir. Yazdıklarınızı başkalarıyla paylaşmak faydalı bir fikirdir. Profesyonel yazarların yazdıklarını okuyacak ve eleştirecek başka insanlar vardır. Acemi yazarlar yapıcı ve dostça eleştirilerin kıymetini kısa zamanda öğrenirler. İlk başta yazdıklarınızı başkalarıyla paylaşmak zor gelebilir. Bu, yazılı düşüncelerinizi ifşa ve eleştiriyi teşvik etmek demektir. Ancak, eleştirinin amacı yazdıklarınızı netleştirmektir ve eleştirmen size bir yarar sağlamaktadır.

Yeniden yazım iki süreç içerir. Gözden geçirme ve redaksiyon. **Gözden geçirme** yeni fikirler, destekleyici kanıtlar eklemek, düşüncelerinizi değiştirmek ya da çıkarmak, anlamı netleştirmek için cümlelerin yerlerini değiştirmek, geçişler ve ilişkiler arasındaki bağlantıları güçlendirmek demektir. **Redaksiyon** yazının daha mekanik olan kısımlarının düzeltilmesi ve güçlendirilmesidir; örneğin, imla, dilbilgisi kuralları, kullanımı, cümle zamanları ve uzunlukları ve paragraf düzenlemesi. Yeniden yazarken müsveddenin üzerinden dikkatle geçin ve acımasızca gözden geçirip geliştirmek için düzeltmeler yapın. Müsvedde yazımı ile yeniden yazma sürece arasından zaman geçmiş olması bunu kolaylaştırır. Müsveddede daha önce tatmin edici olan ifadeler, aradan bir iki hafta geçtikten sonra bulanık ve yetersiz şekilde bağlantılandırılmış görünebilir (bkz. Kutu 16.2).

Gerekli olan daktilo becerisine sahip olmasanız da en son taslaktan önce en az bir kez daktilo etmek ya da eğer bilgisayar kullanıyorsanız, bir müsvedde çıktı almak iyi bir fikirdir. Çünkü yanlışlarınızı ve düzenleme hatalarınızı düzgün yazılmış bir müsvedde üzerinde daha kolay görebilirsiniz. Çıktı üzerinde kes-yapıştır yapmaktan, karalamalar yapmaktan, ifadelerin yerini değiştirmekten çekinmeyin.

İyi bilgisayar ve klavye kullanımı, raporların ve dokümanların yazımı için çok değerlidir. Temkinli profesyoneller klavye kullanım tekniklerini geliştirmeye ve

Gözden Geçirme Yazma sürecinin adımlarından ve yeniden yazmanın bir parçasıdır. Yazar fikirler ve kanıtlar ekler, çıkarmalar yapar, yeniden düzenler, anlaşılırlığı ve netliği geliştirmek için fikirler üzerinde değişiklikler gerçekleştirir.

Redaksiyon Yazma sürecinin adımlarından ve yeniden yazmanın bir parçasıdır. Yazının dili güçlendirilir ve netleştirilir, yazım stilinin açıklığını ve gücünü geliştirmek için dilbilgisi kontrolleri (örn. fiil uyumları, kullanımları), cümle boylarının düzenlenmesi ve paragrafların yeniden organizasyonu yapılır.

KUTU 16.2 Yeniden Yazım için Öneriler

1. ***Mekanik.*** Dilbilgisi, imla, noktalama, fiil uyumları, zamanları ve özne/yüklem ayrımı kontrolleri her yeniden yazımda tekrar yapılır. Unutmayın ki metine her yeni bir bölüm eklendiğinde, yeni hatalar oluşabilir. Hatalar sadece rahatsız etmezler, okuyucularınızın ifade ettiğiniz düşüncelere güvenini de azaltırlar.
2. ***Kullanım.*** Yeniden yazarken kavramları, özellikle de anahtar kavramları gerçekten istediğiniz anlamları ifade etmek için kullanıp kullanmadığınızı görmek amacıyla gözden geçirin. Teknik terimleri ve uzun sözcükleri gereksiz yere kullanmayın. Anlamı ifade etmek için sade kelimeler kullanın. Bir eşanlamlılar sözlüğü alın ve onu kullanın. Sözlük gibi, eşanlamlılar sözlüğü temel bir referans aracıdır, benzer anlamlı kelimeleri içerir ve istediğiniz ifadeyi verebilecek doğru kelimeyi bulmanıza yardım eder. Kesin bir düşünme ve ifade, kesin bir dile ihtiyaç duyar. *Ortalamayı* kast ettiğiniz zaman *averaj* demeyin. *İnsanlar* ya da *polis memuru* diyeceğinize *insanlık* ya da *polis* demeyin. *Erk* yerine *erek* kullanmayın.
3. ***İfade.*** Rapor yazarları etken fiiller yerine edilgen filler kullanma hatasına sık sık düşerler. Daha güçlü gibi görünse de edilgen fiiller özneleri ve eylemlerin nesnelerini anlaşılmaz kılar. Örneğin, edilgen bir cümle olarak "Okul başarısı ile daha belirli kariyer planları arasındaki ilişki, araştırma verileri ile doğrulanmıştır" yerine etken bir cümle olarak "Araştırmanın verileri, okul başarısı ile daha belirli kariyer planları arasındaki ilişkiyi doğrulamaktadır? daha iyi ifade edilmiştir. "Görüşmecinin kürtaj konusundaki tutumu mülakatçı tarafından kaydedildi" edilgen cümlesi, etken yapı ile daha kolay anlaşılır: Mülakatçı görüşmecinin kürtaj konusundaki tutumlarını kaydetti. Ayrıca gereksiz nitelemeler yapan anlatımdan kaçının; örneğin, "gibi geliyor ki", "öyle görünüyor ki".
4. ***Tutarlılık.*** Sıralama, adımlar ve geçişlilik sıkı bir mantıksallık içinde olmalı. Bütün bir paragrafı tek bir seferde okumaya çalışın. Paragrafta bağlantılı olmayan bir fikir ya da konu cümlesi var mı? Raporda paragraflar arası geçişlilik var mı?
5. ***Tekrar.*** Tekrar edilmiş düşünceleri, kelime kalabalıklarını ve gereksiz deyimleri çıkartın. Fikirleri net olmayan bir şekilde tekrarlamaktansa, bir defada güçlü bir şekilde ifade etmelidir. Düzetmeleri yaparken, faydasız kelimeleri (hiçbir anlam eklemeyen kelimeleri) ve yuvarlak ifadeleri (bir kelime ile ifade edilebilecekken, çok sayıda kelime kullanılmış anlatımları) çıkarın. Sözü uzatmak yerine, doğrudan anlatım tercih edilmelidir. Sözü fazla uzatan anlatım, "Yukarıda anlattıklarımızı özetlemek gerekirse, verilerimiz ışığında ortaya çıkardığımız sonuç odur ki, X, Y'nin oluşumu için oldukça büyük önemde olumlu bir etki yapmaktadır, buna rağmen Y nadir durumlarda oluşur" cümlesi şu şekilde daha iyi ifade edilebilir: "Özetle vardığımız sonuca göre, X, Y üzerinde büyük bir olumlu etkiye sahiptir, fakat Y nadiren oluşur". Selvin ve Wilson'un (1984) belirttiği gibi gereksiz sözlerle dolu ve gereğinden fazla kelime ya da sıfat kullanmak, yazılan şeyin anlaşılmasını zorlaştırır.
6. ***Yapı.*** Araştırma raporları şeffaf bir düzenlemeye sahip olmalıdır. Başlıklar ve alt başlıklar kullanın, bölümlerin yerini daha iyi bir düzenleme elde etmek için değiştirin. Okuyucu raporun mantıksal yapısını takip edebilmelidir.
7. ***Soyutlama.*** İyi bir araştırma raporu soyut fikirlerle somut örnekleri birleştirir. Özgünlüğü olmayan uzun bir soyut fikir dizgesi okumayı güçleştirir. Benzer bir şekilde, belirli aralıklarla genellenmemiş özgün somut ayrıntılar yığını içinde okuyucu kaybolur.
8. ***Mecazlar.*** Pek çok yazar fikirlerini ifade etmek için mecazları kullanır. "Can alıcı", "son kerte", "içine işlemek" gibi deyişler başka bağlamlardan tasvirler ödünç alarak fikirleri ifade etmek için kullanılır. Mecazlar etkili bir ifade yöntemi olabilir, ancak tedbirli ve özenli kullanılmalıdır. İyi seçilmiş, tutarlı kullanılan yeni mecazlar ifadeleri hızlıca ve etkili aktarabilir, ancak mecazların yersiz ve özellikle de gereksiz kullanımı (örn. son kerte) özensiz ve yaratıcı olmayan bir ifade yöntemidir.

kelime işlemci kullanımını öğrenmeye zaman ayırır. Kelime işlemciler sadece redak-

siyonu kolaylaştırmaz, ayrıca imla hatalarını düzeltir ve eş anlamlı sözcükler öneri
Bunlara ek olarak, dilbilgisi kontrolü yapan programlar da vardır. Bunların hepsi için
bilgisayar programlarına güvenemezsiniz, ancak bilgisayar yazım işini kolaylaştırı
Bilgisayarın sunduğu hız ve kolaylık o kadar köklü bir değişikliktir ki, bunları
kullanabilen birinin elle yazmaya ya da daktiloya dönmesi zordur.

Son bir öneri: Söylediklerinizi kusursuzca yansıtmak için giriş ve başlığı müsveddeyi tamamladıktan sonra yeniden yazın.[5] Başlıklar kısa ve açıklayıcı olmalıdır. Konuyu ve önemli değişkenleri okuyucuya iletmelidir. Araştırmanın türünü de tanımlayabilirler, (örn. "...ile ilgili bir deney...) fakat gereksiz sözcükler ya da deyimler bulunmamalıdır (örn. "...ile ilgili bir soruşturma...").

Nicel Araştırma Raporu

İyi yazım kuralları her türlü rapor için geçerlidir, fakat raporların bölümleri araştırmanın nicel ya da nitel olmasına bağlı olarak değişir. Herhangi bir rapor yazmaya başlamadan önce, benzer nitelikte araştırma raporlarını model olarak okuyun.

Nicel araştırma raporu ile başlıyoruz. Bir raporun bölümleri kabaca araştırmanın adımlarını takip eder.[6]

Öz ve Yönetimsel Özet. Nicel araştırma raporları kısa bir öz ile başlar. Bir özün uzunluğu değişebilir, en az 50 kelimelik bir paragraf (bu paragraf 63 kelimeliktir) ya da en fazla bir sayfa uzunluğunda olabilir. Akademik dergilerde makalelerin özleri ilk sayfada bulunur. Öz, konu hakkında bilgi, araştırma problemi, araştırmanın temel bulguları ve farklı nitelikteki araştırma biçimleri ve veri toplama yöntemleri ile ilgili bilgi içerir.

İhtisas yapanlara yönelik uygulamalı bir araştırma için yazılan raporların özetleri daha uzundur ve bunlara **yönetimsel özet** denir. Yönetimsel özet bir makale özünden daha fazla detayı kapsar ve araştırmanın sonuçlarını ve ana önerilerini içerir. Makale özetinden uzun olmasına rağmen, yönetimsel özet 4 veya 5 sayfayı geçmez.

Özlerin ve yönetimsel özetlerin birçok işlevi vardır. Az ilgili bir okuyucuya, bir raporun ne ile ilgili olduğunu anlatırlar; belirli bir bilgiyi arayan okuyucuya, raporun önemli bir bilgi içerip içermediğini gösterirler. Okuyucular, öz ya da özeti bilgileri hızlıca gözden geçirmek ve bütün raporun okunmasının gerekli olup olmadığına karar vermek için kullanırlar. Özetler, raporun tümünü okumakla ilgili okuyucular için çabucak bir zihinsel resim oluştururlar ki bu raporun okunmasını kolaylaştırır ve hızlandırır.

Yönetimsel Özet Araştırma projesinin bulgularının, uygulayıcı, uzman olmayan okuyucular için raporların başında bulunan ve genellikle makale özetinden biraz daha uzun olan bir özetidir.

Problemin Sunulması. Raporun ilk bölümü araştırma problemini tanımlar. "Giriş", "Problemin Tanımı", "Literatür Taraması", "Hipotez" veya "Temel Varsayımlar" gibi bir veya birden fazla başlık altında olabilir. Alt başlıklar değişse de içerik araştırma probleminin tanımını ve incelenen meselenin önemini kapsar. Burada, araştırma sorusunun önemini açıklar ve bir artalan sağlarsınız. Araştırma sorusunun önemini farklı çözümlerin nasıl farklı uygulamalara ya da kuramsal çıkarımlara sebep olduğunu göstererek açıklayın. Giriş bölümleri sıklıkla bağlam hakkında literatür taramasını ve problemin kuramla olan ilişkisini kapsar. Giriş bölümleri ayrıca anahtar kavramları ve varolan kavramsal hipotezleri tanımlar.

Yöntemlerin Tanımlanması. Raporun bir sonraki bölümü, çalışmayı nasıl tasarladığınızı ve verileri nasıl topladığınızı anlatır. Farklı isimler alabilir (örneğin, "Yöntemler", "Araştırma Tasarımı", "Veriler") ve başka alt başlıklara da ayrılmış olabilir (örneğin, "Ölçüler", "Örnekleme", "Manipülasyonlar"). Bu, projenin yöntembilimini değerlendirmek için en önemli bölümdür. Bu bölüm, okuyucu için pek çok soruyu cevaplar:

1. Ne çeşit bir araştırma (örneğin, deneysel, tarama) yapıldı?
2. Veriler tam olarak nasıl elde edildi (örn. çalışma tasarımı, tarama çeşidi, verilerin toplandığı zaman ve yer, kullanılan deneysel tasarım)?
3. Değişkenler nasıl ölçüldü? Ölçüler güvenilir ve geçerli mi?
4. Örneklem nedir? Kaç özne ya da yanıtlayıcı araştırmaya katıldı? Nasıl seçildiler?
5. Araştırmada etik meseleler ve belirli endişelerle nasıl başa çıkıldı?

Sonuçlar ve Tablolar. Verilerin nasıl toplandığı, örnekleme yöntemleri ve ölçüm açıklandıktan sonra, veriler sunulur. Bu bölüm verileri sadece sunar -tartışmaz, çözümlemez ya da yorumlamaz. Bazı araştırmacılar, "Sonuç" bölümünü "Tartışma" ya da "Bulgular" üzerine olan bir sonraki bölümle birleştirirler.

Verilerin nasıl sunulacağına dair seçimler yapmanız gerekmektedir.[7] Verileri çözümlerken, veriler hakkında bir fikir sahibi olabilmek için düzinelerce tek değişkenli, iki değişkenli ve çok değişkenli tablo ve istatistiklere bakarsınız. Bu, raporun son halinde bütün tablo ve istatistikleri içereceğiniz anlamına gelmez. Daha ziyade, okuyucu doyurucu bir şekilde bilgilendirecek olan grafik ve tabloları seçin. Verileri özetlemek ve hipotezinizi test etmek için veri çözümleme tekniklerini kullanın (örneğin sıklık dağılımları, ortalama ve standart sapmaların bulunduğu tablolar, bağıntılar ve diğer istatistikler).

Okuyucuyu boğmadan ona resmin tamamını verebilmek gerekir; gereksiz veri ve gereğinden fazla ayrıntılı verilerden kaçınılmalıdır. Okuyucular kendi yorumlarını yapabilirler. Ayrıntılı özet istatistiklerin yeri arkadaki eklerdir.

Tartışma. Tartışma bölümünde okuyucuya verilerin kısa ve net bir yorumunu veriniz. Tartışma bölümü seçici bir vurgu ya da yanlı bir yorum olmaktan çok sonuçlar bölümündekilerin dürüst bir tartışmasıdır. Okuyucunun verileri inceleyip farklı yorumlar yapabilmesi için tartışma bölümü sonuçlar bölümünden ayrılmıştır. Grosof ve Sardy (1985: 386), "Sunumunuzun düzenlemesi, bir yandan verileri (gözlemlerinizin kaydı), verilerin özeti ve analizi diğer yandan yorumlar, sonuç ve değerlendirme arasındaki kesin ayrımı yansıtabilmelidir" diye uyarıda bulunmaktadır.

Yeni başlayan araştırmacılar genelde tartışma bölümünü düzenlemekte zorlanırlar. Bir yaklaşıma göre, verilerin her bir hipotezle ilişkilerine bakılarak tartışma bölümü hipoteze göre düzenlenir. Ayrıca, araştırmacıların beklenmedik bulguları, sonuçlara ilişkin alternatif açıklamaları ve zayıflıkları ya da yetersizlikleri de tartışması gerekir.

Sonuçların Çıkarsanması. Sonuç bölümünde araştırma sorusunu yeniden sorup bulguları özetlemeniz gerekir. Burada amaç raporu özetlemektir ve bazen "Özet" başlığını alır.

Sonuçtan sonra sadece referans ve ek bölümleri gelir. Referans bölümünde sadece metin içinde ve notlarda referans verilen kaynaklar bulunur. Kullanıldığı zaman ekler, genelde veri toplama yöntemleriyle (anket soruları gibi) ya da sonuçlarla (betimleyici istatistik gibi) ilgili ek bilgileri içerir. Nicel araştırma raporlarında dipnotlar ve sonnotlar metindeki bilgileri açar ve ayrıntılandırırlar. Notları, metni daha anlaşılır kılacak ikincil bilgileri verecek şekilde tutumlu kullanınız. Metnin akışını bozmamaları gerekir.

Nitel Araştırma Raporu

Nicel araştırmayla karşılaştırıldığında nitel toplumsal araştırma üzerine rapor yazmak daha zordur. Daha az kuralı vardır ve daha az yapılandırılmıştır. Buna rağmen amaç aynıdır: araştırma sürecini ve bu süreçte toplanan verileri aktarmak.

Nicel raporlar hipotez ve kanıtı mantıksal olarak sıkı ve yoğun bir tarzda sunarlar. Buna karşın nitel raporlar daha uzun olurlar; kitap uzunluğunda raporlar oldukça fazladır (bkz. Kutu 16.3).

Saha Araştırması. Saha araştırması raporları nadiren standart bölümleri olan belirli bir formata uyar. Kuramsal genellemelerle veriler ayrı bölümlere ayrılmaz.[8] Genellemeler, bol alıntılı ayrıntılı betimlemeler biçimini alan kanıtla iç içe geçmiştir.

Araştırmacılar, verinin analizden aşırı ayrılmasından kaynaklanan **ayrım hatasının** önüne geçebilmek için veri ve analizin sunumunu dengelemeye çalışırlar. Bu hata, araştırmacıların veriyle analizi okuyucunun bağlantıyı kuramayacağı kadar

birbirinden ayırması sonucunda ortaya çıkar.[9]

Saha araştırması raporu, objektif ve resmî bir dilden uzak olup daha kişiseldir. Araştırmacı doğrudan araştırmanın içinde bulunduğundan, çalıştığı insanlarla etkileşim içinde olduğundan ve ölçüm "aracı" olduğundan, saha araştırma raporları birinci tekil kişi ağzından (yani *ben* öznesi kullanarak) yazılabilir. Araştırmacının kararları, kararsızlıkları, duyguları, tepkileri ve kişisel deneyimleri saha araştırması sürecinin parçalarıdır.

Saha araştırması raporları nicel araştırmalara göre daha fazla şüpheyle karşılanırlar. Dolayısıyla inandırıcılık sağlamak ve okuyucunun kanıt taleplerini karşılamak daha elzem hale gelir. Burada önemli olan, yeniden anlatılan olaylara inanabilmeleri ve yorumları makul olarak kabul edebilmeleri için okuyuculara yeterli derecede kanıt sunulmasıdır. Saha araştırmasında seçici gözlem yapılması belirli derecede kabul görmüştür. Burada kritik nokta başka gözlemcilerin de aynı verileri inceleyerek aynı sonuca ulaşıp ulaşamayacaklarıdır.[10]

Saha araştırmacıları kanıt sunarken veri indirgeme ikilemiyle karşı karşıya kalır. Verilerin büyük çoğunluğu devasa büyüklükte saha araştırma notlarından oluşur, ancak araştırmacı bütün gözlemlerini ve kayıtlı görüşmeleri okuyucuyla doğrudan paylaşamaz. Örneğin, Becker ve Geer, *Beyazlı Çocuklar*'da, tıp öğrencileri hakkında yaptıkları çalışmada 5000 sayfalık saha araştırması notları kullanmışlardır. Saha araştırmacıları raporlarında saha araştırma notlarının sadece yüzde 5'ini alıntı olarak kullanırlar. Kalan yüzde 95 boşa gitmiş olmaz; ancak raporda onları koyacak yer yoktur. Bu nedenle araştırmacılar, bazı alıntıları seçerler; kalanı ise dolaylı bir şekilde okuyucuya aktarırlar.

KUTU 16.3 Nitel Araştırma Raporları Neden Daha Uzundur?

1. Nitel araştırma raporundaki verilerin yoğunlaştırılması daha zordur. Veriler kelimelerden, resimlerden ya da cümlelerden ve birçok alıntı ve örneklerden oluşabilir.

2. Nitel araştırmacılar gerçeklere dayanan kanıt ve analitik yorumları sunmak dışında, okuyucularda öznel bir empati ve kavrama duygusu da oluşturmayı amaçlarlar. Öznel ortamların ve durumların detaylı betimlemeleri aracılığıyla, okuyucuların ortamı daha iyi kavramaları ya da ortam hakkında duyum oluşturmaları konusunda yardımcı olur. Araştırmacılar okuyucuyu toplumsal ortamın öznel dünya görüşüne ve anlam sistemine taşımayı amaçlarlar.

3. Nitel araştırmacılar veri toplama, analitik kategoriler oluşturma ve kanıtları formüle etme konusunda daha az standartlaştırılmış teknikler kullanırlar. Uygulanan teknikler araştırmacıya ya da araştırılan ortama özel olabilir. Bu nedenle, araştırmacılar ne yaptıklarını ve neden yaptıklarını açıklarlar, çünkü kullanılan teknikler daha önce kullanılmamıştır.

4. Yeni ortamların araştırılması ya da yeni kuramların oluşturulması nitel araştırmada ortak bir amaçtır. Yeni kavramlar geliştirilmesi ve bunların aralarındaki ilişkilerin incelenmesi raporun uzunluğunu artırır. Kuram kanıtlardan çıkar ve ayrıntılı betimlemeler araştırmacının yorumları nasıl yarattığını gösterir.

5. Nitel araştırmacılar farklı yazma stilleri kullanabilirler ve bu da raporun uzunluğunu artırır. Onlar, bir hikâyeyi ya da öyküyü anlatırken edebî araçları kullanma konusunda daha özgürdürler.

Her ne kadar literatür taraması başlarda yer alsa da saha araştırması raporunun hazırlanmasında belirli bir format yoktur. Kabul gören birçok düzenleme biçimi vardır. Lofland (1976) aşağıdakini önerir:

1. Giriş
   a. Duruma ait en genel özellikler
   b. Genel durumun ana hatları
   c. Materyallerin nasıl toplandığı
   d. Ortam hakkında ayrıntılı bilgi
   e. Raporun nasıl düzenlendiği
2. Durum
   a. Analitik kategoriler
   b. Bu durum ve diğer durumlar arasındaki karşıtlıklar
   c. Durumun zaman içindeki gelişimi
3. Stratejiler
4. Özet ve içerimler

Kanıtları ve analizi düzenlemek için kullanılan araçlar da kendi içinde çok farklılık gösterirler.[11] Örneğin, araştırmacılar raporu *doğal tarihe* dayanarak düzenleyebilir (bkz. 13. Bölüm), keşfettiğimiz haliyle olayların art arda gelmesi şeklinde ya da bir ortamın veya ortamdaki insanların bir yönüne ait bir döngüye dair bir kronoloji şeklinde. Raporu düzenlemenin bir diğer yolu da daha genelden başlayıp daha özel bir konuya inecek şekilde **büyütme merceği** biçiminde organize etmektir. İfadeler, bütün kültürler hakkındaki evrensel ifadelerden belirli bir kültür hakkındaki genel ifadelere, belirli bir kültürel ortam hakkındaki ifadelere, bir kültürün bir boyutu hakkındaki özel ifadelere, özel olaylar hakkındaki özel ifadelere doğru gidebilir.[12]

Saha araştırmacıları raporlarını tematik olarak da düzenleyebilirler. Yazar, soyut analitik temaları ya da incelenen insanların bizzat kullandıkları kategorilerden çıkan temaları kullanmak arasında tercih yapar. İkinci tercih, okuyucuya ortamı canlı bir şekilde betimleyecek ve haklarında araştırma yapılan insanların dilleri, kavramları, kategorileri ve inançları hakkında bilgi verecektir.[13]

Saha araştırmacıları raporda kullanılan yöntemleri tartışır, ancak raporun yeri ve biçimi çeşitlilik gösterir. Tekniklerden bir tanesi ortama, erişim araçlarına, araştırmacının rolüne ve özne/araştırmacı ilişkisine dair betimlemenin kanıt ve

Ayrım hatası Nitel araştırma yapan bir araştırmacının ampirik verilerle soyut kuramlar arasında çok büyük bir ayrım yaratmasıyla ortaya çıkan hatadır.

Büyütme merceği Araştırmacının, bir konuda genelden başlayıp daralarak, daha özele inerek yürüttüğü bir saha araştırmasını düzenleme yöntemidir.

analiz tartışmasına yedirilmesidir. Bu, Van Maanen'in (1988:73) "itirafçı" diye adlandırdığı yazım tarzının kullanılması halinde daha da artacaktır. Kronolojik, büyütme merceği ya da tematik düzenleme, veri toplama yönteminin başlangıçta ya da sonlara doğru yerleştirilmesine olanak sağlar. Kitap uzunluğunda raporlarda yöntembilimsel konuların tartışmalarına ayrı bir ekte yer verilir.

Saha araştırma raporları kaset kayıtlarının yazıçevrimlerini, haritaları, fotoğrafları ya da analitik kategorileri gösteren grafikleri içerebilir. Bunlar tartışmayı destekler ve destekledikleri tartışmaya yakın bir yere yerleştirilir. Nitel saha araştırmaları, saha notlarından örnekler veren klasik yazımlardan farklı daha yaratıcı formatları kullanabilirler. Fotoğraflar, metinde bahsi geçen ortamlara dair görsel bir döküm sağlar ve ortamlarda bulunan anlamları incelenenler açısından sunar. Örneğin fotoğraf, senaryo ve belgesel film biçiminde saha araştırma makaleleri yazılmıştır.[14]

Toplumsal ortamın mahrem ayrıntılarına kişisel, doğrudan müdahale etik kaygıları artırır. Araştırmacılar araştırılanların özel alanlarını koruyacak bir şekilde yazarlar ve araştırılanlara zarar verecek raporların yayımlanmasına engel olmaya çalışırlar.[15] Saha çalışması raporlarından genellikle kişi isimleri ve tam olarak nerde oldukları değiştirilir. Saha çalışmasında bizzat yer almak, araştırmacının rapora kısa bir otobiyografi dahil etmesine neden olur. Örneğin yazar William Foote Whyte, *Sokak Köşesi Toplumu* çalışmasının ek kısmında babasının ve büyükbabasının mesleklerine, kendi hobilerine ve ilgi alanlarına, daha önce yaptığı işlere, nasıl lisansüstü eğitime başladığına ve evliliğinin araştırmasını nasıl etkilediğine dair ayrıntılı açıklamalarda bulunmuştu.

Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırma. Tarihsel karşılaştırmalı araştırma raporu yazmanın tek bir yolu yoktur. Araştırmacı çoğunlukla "bir hikâye anlatır" ya da genel analitik kategorileri kullanarak detaylı betimlemelerde bulunur. Yazma, genellikle betimlemenin ötesine geçer ve sınırlı genellemeleri ve soyut kavramları içerir.

Tarihsel karşılaştırmalı (TK) araştırmacılar nadiren yöntemlerini çok detaylı bir şekilde anlatırlar. Raporların ayrıntılı bölümleri ya da yöntemi detaylı bir şekilde açıklayan ekler sıkça karşılaşılan durumlar değildir. Bazen kitap uzunluğunda bir rapor, kullanılan temel kaynakların tartışıldığı bibliyografik bir deneme içerebilir. Daha sıklıkla karşılaşılan durum, kaynakların ve kanıtların açıklandığı ayrıntılı dipnotlar ve son notlardır. Örneğin 20 sayfalık nicel ya da saha araştırması raporunda ortalama 5-10 dipnot bulunurken, aynı uzunluktaki bir tarihsel karşılaştırmalı raporda ortalama 40-60 dipnot bulunur.

Tarihsel karşılaştırmalı raporların ana metinleri ve kanıtların tartışıldığı bölümler, fotoğraf, harita, grafik ve istatistiksel tabloları içerebilir. Tablolar, grafikler ve benzerleri bir tartışmayı destekler ya da araştırılan yer ve insanlar hakkında okuyucuya daha iyi bir fikir verilmesine yardımcı olurlar. Çeşitli kanıt biçimlerinden

KUTU 16.4 Tarihsel Karşılaştırmalı Araştırma Raporlarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

1. *Sıralama.* Tarihsel karşılaştırma yöntemini kullanan araştırmacılar için olayların zaman sırası önemlidir ve bir süreci betimlemek için olayları zaman sırasına sokarlar. Örneğin bir yasanın kabul edilişini ya da bir toplumsal normun evrimini inceleyen bir araştırmacı, süreci birbirini takip eden basamaklara bölebilir.

2. *Karşılaştırma.* Benzerlikler ve farklılıkları karşılaştırma, tarihsel karşılaştırmalı araştırmanın merkezinde yatar. Karşılaştırmaları açık bir hale getirin, benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarın. Örneğin ailenin iki farklı tarihsel dönemde ya da ülkede karşılaştırmasını yapan araştırmacı, her iki ortamdaki paylaşılan ve paylaşılmayan özellikleri sıralayarak işe başlar.

3. *Şarta Bağlılık.* Araştırmacılar çoğunlukla bir olay, eylem ya da durumun başkalarına bağımlı olduğunu ya da başkaları tarafından koşullandığını keşfederler. Bir olayın başka olaylara nasıl bağlı olduğunu ortaya koymak anahtar bir öneme sahiptir. Örneğin, yerel gazetelerin ortaya çıkışını inceleyen bir araştırmacı, bunun okuma yazma bilmenin yaygınlaşmasına bağlı olduğunu tespit etmiştir.

4. *Başlangıçlar ve Sonuçlar.* Tarihsel karşılaştırma yöntemini kullanan araştırmacılar olayın, eylemin, örgütlenmenin ya da toplumsal ilişkinin başlangıcını zaman içinde takip eder ya da takip eden zaman dilimlerindeki etkilerine bakarlar. Örneğin köleciliğin sonunu açıklayan bir araştırmacı, köleciliğin başlangıcını önceki 50 yıllık zaman dilimi içindeki birçok harekete, konuşmaya, yasalar ve eylemlere kadar götürmektedir.

5. *Uyumsuz bilgiyle ilgili hassaslık.* Anlamlar, zaman ve kültürler boyunca değişim göstermektedir. Tarihsel karşılaştırma yöntemini kullanan araştırmacılar, bir kelimenin ya da toplumsal kategorinin şimdiki zamanda geçmiştekiyle aynı anlama gelip gelmediğini ya da bir kültürdeki bir kelimenin başka bir kültürde doğrudan çevirisinin olup olmadığını kendilerine sorarlar. Örneğin üniversite mezunu olmanın, eğitimin çok pahalı olduğu ve 18-22 yaş arası nüfusun yüzde birinden daha az kişinin üniversite mezunu olduğu dönemde sahip olduğu anlam, üniversitelerin yaygınlaştığı yirminci yüzyıl sonunda sahip olduğu anlamdan farklıdır.

6. *Sınırlı genelleme.* Aşırı genelleme, tarihsel karşılaştırmalı araştırmalarda potansiyel bir sorundur. Çok az sayıda araştırmacı tarihsel karşılaştırmalı araştırmada sabit, değişmez yasalar arayışı içerisindedir. Demeçleri, beyanları kesin belirlemelere tabi tutmak yerine, nitelendirmeyi tercih ederler. Örneğin, Avrupalı Beyaz yerleşimcilerin yaşadıkları yerlerde yerli kültürlerin kaybolmasını ileri teknoloji kültürünün kaçınılmaz bir sonucu olarak görmek yerine, araştırmacı belirli toplumsal-tarihsel bağlamlarda gerçekleşen yok edişi özel etkenlerin birleşimi çerçevesinde açıklayabilir.

7. *İlinti.* İlinti kavramı her tür toplumsal araştırma biçiminde kullanılmaktadır. Diğer alanlarda olduğu gibi, tarihsel karşılaştırma yöntemini kullanan araştırmacılar da zaman ve mekânda birlikte/ilişkili görünen etkenleri ortaya çıkarırlar. Örneğin bir kentin 19. yüzyıldaki suç oranını araştıran bir araştırmacı, göç oranının yüksek olduğu yıllarla yüksek suç oranı arasında bir ilinti olup olmadığını ve suç işleyerek yakalananların daha çok yeni göçmenler olup olmadıklarını sorgular.

8. *Parça ve bütün.* Olayları bağlamlarına yerleştirmek önemlidir. Tarihsel karşılaştırma yöntemini kullanan araştırmacılar bir olay, süreç ya da örgütlenmenin parçalarıyla bunların bulundukları daha geniş bağlam arasındaki ilişkileri ortaya çıkarırlar. Örneğin 18. yüzyılda belirli bir siyasi ritüeli inceleyen araştırmacı, bu ritüelin 18. yüzyıl siyasi sistemine nasıl oturduğunu betimler.

9. *Benzeşim (Analoji).* Analojiler faydalı olabilirler. Analojinin gereğinden fazla kullanılması ya da yanlış kullanılması tehlikelidir. Örneğin, bir araştırmacı X ülkesinde boşanmayla ilgili hisleri incelerken, bunları Y ülkesindeki "ölümle ilgili hislere" benzetebilir. Bu durumda bu benzeşimi kullanabilmek için Y ülkesindeki "ölümle ilgili hisleri" açıklamak gerekir.

10. *Sentez.* Tarihsel karşılaştırma yöntemini kullanan araştırmacılar, genellikle birçok özel olay ve detayı sentezleyerek kapsamlı bir bütün haline getirir. Sentez, birçok küçük genelleme ve yorumu uyumlu ana temalar haline dönüştürecek şekilde örüntüleyerek gerçekleştirilir. Örneğin, Fransız Devrimi'ni inceleyen bir araştırmacı toplumsal yapı, uluslararası baskılar, tarımsal alt üst oluş, popüler inançlardaki değişimler ve hükümetin ekonomik problemleriyle ilgili belirli genellemeleri bütünlüklü, tutarlı bir açıklama haline getirecek şekilde sentezler. Anlatı formunu kullanan araştırmacılar argümanlarını giriş ya da sonuç bölümünde özetlerler. Bu, betimlemenin içine gömülü

yöntemi, vb.) plan bulunur. Genellikle takip edilecek adımların programını ve her adım için gerekli zamanı içerir.

Araştırma süreci daha az yapılandırılmış ve daha az planlı olduğu için nitel araştırma önerilerini hazırlamak daha zordur. Araştırmacı problem önerisi, literatür taraması ve bibliyografya bölümlerini hazırlar. Önerilen nicel araştırmayı bitirebilme kapasitesine sahip olduğunu iki farklı şekilde gösterebilir. Birincisi, öneri iyi yazılır; literatürün, problemin öneminin ve kaynakların kapsamlı tartışması yapılır. Bu, değerlendirmecilere nicel araştırmaya aşinalığı ve problemi araştırmak için kullanılan yöntemlerin uygunluğunu gösterir. İkincisi, öneri nitel bir pilot çalışmayı anlatır. Bu, araştırmacının motivasyonunu, araştırma tekniklerine olan aşinalığını ve yapılandırılmamış bir araştırma raporu hazırlamadaki yetkinliğini gösterir.

Araştırmaya Fon Bulmak için Yazılan Öneriler. Araştırma ödeneğinin amacı buna değer bir projenin tamamlanabilmesi için gerekli kaynakları sağlamaktır. Diğer çalışmalardan kaçıp fonu kendi çıkarları ve prestiji için kullanma ve kendi 'krallıklarını' kurma amacında olan araştırmacılar daha az başarılı olurlar. Araştırma önerisi yazma ve kaynak bulma, **ödenek sağlama** adı verilen bir endüstri haline gelmiştir.

Araştırma önerileri için birçok fon kaynağı bulunmaktadır. Üniversitelerin, özel vakıfların ve devlet kurumlarının araştırmacılara kaynak vermek için özel programları vardır. Araştırma fonları, araç gereç alımı, araştırmacının ve diğer çalışanların maaşlarının ödenmesi, seyahat ve veri toplamayla ilgili masrafların karşılanması ve sonuçların yayımlanması için maddi yardım sağlanması gibi amaçlarla kullanılabilir. Kaynağa bağlı olarak, kaynak için rekabet farklılık gösterir. Bazı kurumlar her 4 başvurudan 3'üne olumlu yanıt verirken, bazı kurumların olumlu yanıt verme oranı 20'de 1'den daha azdır.

Toplumsal araştırmalar için birçok fon kaynağı bulunmasına karşın, belirli bir projeyi finanse edecek bir kaynak bulunamayabilir. Bu nedenle, fon kaynakları araştırılmalı ve şu sorular sorulmalıdır: Ne tür projeler finanse ediliyor –uygulamalı ya da temel araştırma, belirli konular ya da belirli araştırma teknikleri? Son başvuru tarihleri nedir? Ne tür bir araştırma önerisi gerekiyor (uzunluğu, ayrıntı derecesi, vb.)? Verilen fonların miktarı yaklaşık olarak ne kadar? Projede karşılanmayan giderler (araç gereç, personel, seyahat vb.) neler? Fon kaynaklarıyla ilgili çok çeşitli bilgi kaynakları bulunur. Kütüphaneler ve üniversitelerde ödeneklerle ilgili ofisler, önemli bilgi kaynakları arasında yer alır. Örneğin özel vakıfların listesi, yıllık olarak yayımlanan *The Foundation Directory*'de (Vakıf Rehberi) yer almaktadır. ABD'deki devlete ait kaynaklar, *The Guide to Federal Funding for Social Sciences*'da (Sosyal Bilimler için Federal Fon Rehberi) liste halinde yer alır. ABD'de fon kaynaklarıyla ilgili pek çok sirküler ve kullanıcıların tarama yapabileceği bilgisayar veri tabanları bulunur. Bazı kurumlar dönemsel olarak belirli bir konuda araştırma yapmak için

araştırma önerileri isteyen **araştırma önerileri çağrısı (RFP)** yayımlarlar. Araştırmacıların fon kaynakları hakkında bilgi edinmesi gerekir, çünkü başarılı olmak için araştırma önerisini doğru bir kaynağa göndermek şarttır.[17]

Araştırmacıların, araştırma önerilerine geçmişteki başarılarını gösteren bir kayıt da eklemeleri gerekir, özellikle de projeden kendileri sorumlu olacaklarsa. Bir araştırma projesinden sorumlu araştırmacı, **baş araştırmacı (PI)** ya da proje müdürüdür. Araştırma önerileri çoğu zaman bir özgeçmiş ya da akademik geçmiş, başka araştırmalardan destek mektupları ve geçmişteki araştırmaların bir kaydını içerir. Hakemler, tecrübesiz birinden çok, halihazırda araştırma deneyimi olan biri tarafından yönetilen bir projeye para yatırmayı daha güvenli bulur. Baş araştırmacı olarak fon aramaya başlamadan önce, küçük araştırma projelerini yöneterek ya da deneyimli bir araştırmacıya asistanlık yaparak bir araştırma geçmişi oluşturulabilir.

Bir araştırma önerisini değerlendiren hakemler, önerilen projenin fon kaynağının hedefleri için uygun olup olmadığına karar verir. Çoğu fon kaynağının, fon sağladıkları proje türlerini belirten kılavuzları bulunur. Örneğin, temel araştırmaya fon sağlayan programların hedefi, bilginin ilerletilmesidir. Uygulamalı araştırmaya fon sağlayan programlar çoğu kez hizmetlerin sağlanmasını geliştirme amacı güder. Talimat, sayfa uzunluğu, kopya sayısı, son teslim tarihi ve benzerlerini belirtir. Talimata harfi harfine uyun. Bir araştırma önerisinin sayfa uzunluğu hakkındaki talimata bile uymayı beceremeyen bir araştırmacıya hakemler niçin karmaşık bir araştırma projesi yürütsün diye binlerce dolar versin?

Öneriler derli toplu olmalı ve profesyonel görünmelidir. Talimatnamede çoğu kez zaman kullanımı, hizmetler ve personel hakkında ayrıntılı bir plan istendiği yer alır. Bunlar net ve proje açısından gerçekçi bir biçimde belirtilmelidir. Aşırı yüksek ya da düşük tahminler, gereksiz eklemeler ya da elzem olduğu halde ihmal edilen noktalar, hakemlerin bir öneriye dönük değerlendirmelerini zayıflatacaktır. Önerilen bir proje için bütçe oluşturmak karmaşık bir iştir ve çoğu zaman teknik yardım gerektirir. Örneğin ödenmesi gereken ücret oranları, ek ücret oranları ve benzerlerini hesaplamak kolay olmayabilir. En iyisi, bir üniversitenin ödenek sorumlusuna ya da araştırma önerileri konusunda deneyimli bir yazara başvurmaktır. Buna ek olarak, yönetmeliklere uygun onay ya da izinler de çoğu zaman zorunludur (örn. Kurumsal

Ödenek Sağlama Araştırmalara fon sağlamak için uygun fon kaynaklarını belirleme ve nitelikli öneriler hazırlama stratejileri ve becerileridir.

Araştırma önerileri çağrısı (RFP) Fon sağlayan bir kuruluş tarafından yapılan, araştırmalara fon sağlamak istediğini ve araştırma projelerinin yazılı planlarını istediğini belirten bir duyurudur.

Baş araştırmacı (PI) Bir kuruluşun sponsorluk yaptığı ya da fon sağladığı bir projede, araştırmanın başında olan kişidir.

Değerlendirme Kurulu (IRB) onayı; bkz. 5. Bölüm). Araştırma örneklerinin ayrıca sonuçların yayılmasıyla ilgili (örn. yayınlar, profesyonel gruplar huzurunda sunumlar, vb.) kesin planlar ve projenin amaçlarına ulaşıp ulaşmadığının değerlendirilmesi için bir plan içermesi gerekir (bkz. Kutu 16.5).

Araştırma önerisi, araştırmacıyla fon kaynağı arasında bir tür sözleşmedir. Fon sağlayan kuruluşlar çoğu zaman bir nihai rapor ister; bu, fonların nasıl harcandığını, bulguları ve projenin amaçlarına ulaşıp ulaşmadığını içerir. Fonları uygun şekilde harcamayı; projeyi araştırma projesinde tanımlandığı biçimde tamamlamayı; ya da nihai bir rapor hazırlamayı başaramamak, araştırmacının gelecekte fon sağlamasına engel olabilir ya da kanuni yaptırımlara maruz kalmasıyla sonuçlanabilir. Fonların ciddi biçimde kötüye kullanılması, aynı kurumdaki diğerlerinin daha fazla fon almasının yasaklanmasına neden olabilir.

Bir fon kaynağına sunulan araştırma projelerinin değerlendirilme süreci, fon kaynağına bağlı olarak, birkaç haftadan neredeyse bir yıla kadar sürebilir. Çoğu durumda, hakemler çok sayıda araştırma önerisinden oluşan bir grubu dereçelendirir ve yalnızca yüksek derece alan önerilere fon sağlanır. Bir araştırma önerisi çoğu kez hakemlerin araştırma önerisini sunan araştırmacıyı öneride yer alan özgeçmiş dolayısıyla bildiği, ancak öneriyi sunanın hakemleri bilmediği bir hakem değerlendirmesi sürecinden geçer. Bazen bir öneri, uzman ya da araştırmacı olmayan kişilerce değerlendirilir. Araştırma önerisinin hazırlanmasıyla ilgili talimat, önerinin bir alandaki uzmanlara mı, yoksa eğitimli genel bir okur kitlesine mi yönelik olarak yazılacağını gösterir. Araştırma önerisi, birden fazla hakem grubu tarafından değerlendirilebilir. Genel olarak, daha fazla para gerektiren araştırma önerileri daha yakından incelenir.

Eğer araştırma önerinize fon sağlanırsa, kutlamanızı kısa tutun. Eğer araştırma öneriniz reddedilirse, ki bu olasılık daha yüksektir, ümitsizliğe kapılmayın. Çoğu araştırma projesi, sunuldukları ilk ya da ikinci seferde reddedilir. Çoğu fon

KUTU 16.5 Başarılı bir Araştırma Önerisiyle İlintili Etkenler

1. Önemli bir araştırma sorusunu ele alır. Önceki bilgilere dayanır ve temel araştırma açısından bilginin önemli ölçüde ilerlemesini temsil eder. Temel bir toplumsal problemi belgeler ve uygulamalı araştırma açısından çözüm vaatleri içerir.
2. Talimata harfiyen uyar, iyi yazılmıştır; takip edilmesi kolay; amaçları net bir biçimde belirtilmiştir.
3. Araştırma yöntembiliminin yüksek standartlarını içeren araştırma prosedürlerini tam olarak tanımlar ve araştırma sorusuna uygun araştırma teknikleri kullanır.
4. Sonuçların yayımlanması ve projenin amaçlarına ulaşıp ulaşmadığını değerlendirmek için belirli planlar içerir.
5. Proje iyi tasarlanmıştır ve ciddi bir planlamanın eseridir. Bütçesi ve takvimi gerçekçidir.
6. Araştırmacı, projeyi başarılı biçimde tamamlamak için gerekli deneyim ya da geçmişe sahiptir.

kaynağı, öneri hakkında yazılan değerlendirme raporunun bir kopyasını verir. Eğer böyle bir durum söz konusuysa, bu raporu isteyin. Bazen fon kaynağındaki bir görevliyle yapılacak nazik bir telefon görüşmesi, araştırma önerisinin reddedilme nedenlerini açığa kavuşturacaktır. Hakemin yorumları doğrultusunda araştırma önerinizi güçlendirin ve yeniden sunun. Bir.ok fon kaynağı gözden geçirilmiş araştırma önerilerinin tekrar sunulmasını kabul eder ve gözden geçirilmiş araştırma önerileri, sonraki yarışmalarda daha güçlü olabilir.

TOPLUMSAL ARAŞTIRMANIN POLİTİKASI

Naif, masum toplumsal araştırma görüşü, araştırma yürütme ve araştırma hakkında yazımın, sosyopolitik bir boşlukta, toplum genelinin baskıları ya da kaygılarından tamamen yalıtık olarak işleyen saf bir süreç olduğunu ileri sürer. Araştırmacıların bir dizi etik ve siyasi kaygıyla uğraşmaya hazırlıklı olmasının gerektiği, daha gerçekçi bir görüştür. Etik araştırmacı, araştırmanın öznelerini korur; araştıramayı dürüst biçimde, etik kurallarına uygun olarak yürütür; sponsorların müdahalesinden kaçınır ve sonuçları açık, net bir biçimde yayımlar. Sponsorlu araştırmadaki pek çok sorun (5. Bölümde tartışıldı), toplumsal araştırmanın politikası için de geçerlidir. Buna ek olarak, araştırmacılar, toplumda ya da hükümet içindeki ekonomik veya siyasi olarak güçlü grupların neyi inceleyeceklerini, nasıl araştırma yürüteceklerini ya da araştırma bulgularını nasıl yayacaklarını kısıtlama girişimleriyle karşı karşıya kalır.

Araştırmacıların İnceleme Alanları Üzerindeki Kısıtlar

Araştırma Üzerindeki Doğrudan Kısıtlar. Hükümetler ya da toplumdaki güçlü gruplar, özgür bilimsel incelemeyi kısıtlamaya çalışabilir. Demokratik olmayan toplumlarda, toplumsal araştırmaya uygulanan sansür ya da denetim, istisna değil kuraldır. Bu özellikle kamuoyu yoklamaları gibi siyasi açıdan hassas konularda böyledir. Dolayısıyla, önceki yıllarda Çin, Doğu Avrupa, Güney Afrika, Tayvan ve başka yerlerde toplumsal araştırmacılara şüpheli muamelesi yapılmış, "güvenli" konularla sınırlanmış ya da resmî devlet politikasını desteklemeye zorlanmıştır.[18] Bir dizi ülkede, askerî darbe sonrasında, sosyoloji okumanın kendisi, yıkıcı olduğu gerekçesiyle yasaklanmıştır. Uç bir örnek verecek olursak, Naziler 1937'de üniversiteler ve araştırma merkezlerini "arındırdığında", Alman bilimcilerin yüzde 40'ı politik gerekçelerle işten çıkarılmıştı.[19] ABD'de 1950'lerde McCarthy soruşturmalarıyla işbirliği yapmayan ve kamuya açık biçimde antikomünizm andı içmeyen yüzlerce profesör ve araştırmacı tasfiye edildi. O sırada, zorunlu sadakat yeminlerine karşı çıkan, ırksal bütünlüğü destekleyen ya da cinsel eğitimi savunan insanlara bölücü gözüyle bakılıyor ve işten çıkarılmakla tehdit ediliyorlardı. Örne-

gin, yalnızca Kaliforniya Üniversitesi'nde sadakat yeminini imzalamayı reddeden 25 profesör kovuldu.[20]

Toplumsal araştırma üzerindeki iki olası kısıtlama, (1) veriler veya öznelere erişimi denetleyen kapıcılar ve (2) resmî istatistiklerin toplanma biçimleri üzerindeki denetimlerdir. Kapıcılar, incelenen şeyleri kısıtlayabilir ve kendilerini ya da kurumlarını eleştirici veya mahcubiyetten korumak isteyebilir. Çoğu zaman, ilgilendikleri konular ya da alanlara erişimi kısıtlarlar. Örneğin 1997 yılında ABD ordusu, 9.000 askere gönderilmekte olan 153 maddelik cinsel taciz hakkındaki bir anketten pek çok soruyu çıkarmıştır. 6 tane sorunun çıkarılma gerekçesi, "üst düzey Ordu yetkililerinin, yanıtların Ordu açısından son derece utanç verici olmasından korkması" idi (Schmitt, 1997). Proje danışmanı olan iki araştırmacı, bir toplumsal antropolog ve bir hukuk profesörü alt üst oldu. Biri, anketin önceki bir versiyonunun ön sonuçlarının askerî üslerdeki cinsel tacizlerin, belirli asker davranışları (örn. striptiz klüplerine gitme, pornografik filmler izleme, vb.) hakkındaki sorulara verilen yanıtlarla bağıntılı olduğunu söyledi. Bekçi ordu mensupları, potansiyel olarak utanç verici bilgilerin toplanmasını istememişti.

Başka bir kısıtlama, devletin ya da diğer büyük kuruluşların topladığı resmî veya var olan istatistiklerle ilişkilidir. Bilgileri devlet dairelerinin toplayıp toplamadığı ve nasıl topladığı, araştırma bulgularını etkileyebilir. Çoğu kez, siyasi etkenler, fenomenlerin (örn. işsizlik, gelir, eğitimde başarı, yoksulluk düzeyi, vb.) resmî istatistiklerde nasıl tanımlandığını ve bu tür verilerin toplanıp toplanmayacağını etkiler.[21]

Yüzlerce sosyal bilimci, demografik, ekonomik ve diğer incelemeler yürütürken, sürekli olarak ABD Nüfus Sayımı İdaresi tarafından toplanan verilere bel bağlamaktadır. Nüfus sayımının başlangıçtaki amacı, seçilen temsilcileri eyaletler ve bölgeler arasında dağıtmaktı. Daha sonra Nüfus Sayımı İdaresi politika kararları almak, toplumsal ilerleme sağlamak ve bir bölgenin nüfus büyüklüğüne dayalı olarak hükümet fonlarını dağıtmak amacıyla bilgi topladı. Yıllar içinde bu bilgiler, sosyal bilim için başlıca bilgi kaynağı ve pek çok konuda resmî istatistikler için bir bilgi kanalı haline geldi. Ciddi çarpıtmalar (bazı insanlar ya da alanlardaki sayımları sistematik olarak olduğundan fazla ya da az gösterme), Nüfus Sayımı İdaresi istatistiklerine dayalı araştırma bulgularını zayıflatmakta, tam demokratik temsili önlemekte ve toplumsal ilerleme programları ya da fonların adilane dağıtımına zarar vermektedir (bkz. 11. Bölümdeki tartışma).

Bazı toplumsal araştırmacılar, özellikle var olan istatistiklere dayananlar, bilgi ya da belge sağlamak için devlete bağımlıdır. ABD'de, 1980'de çıkarılan Kırtasiyeyi Azaltma Kanunu ile bilgi toplamak ve kayıt tutmanın gerekli olup olmadığına karar vermek üzere bir Bilgi ve Düzenleme İşleri Dairesi oluşturuldu. Kanun, devlet sponsorluğunda daha az sayıda yayınla sonuçlandı. Buna ek olarak kanun, "Zaman

zaman, yürütme organı politika hedeflerini desteklemeyen bilgileri kısıtlamak için kullanıldı" (Shattuck ve Spence, 1988;47). Örneğin sağlık alanında, dolaylı olarak ticari politikayı ya da hükümet politikasını eleştiren, çevreci bir odağı olan araştırma projelerinin "kırtasiyeyi azaltma" gerekçesiyle yayımlanmasının reddedilmesi olasılığı, dolaylı olarak kurbanı suçlayan geleneksel hastalık odaklı bir araştırmanınkinden daha fazlaydı.

Maliyetleri azaltma adına devlet daireleri bilgi toplamayı bıraktı, bilgileri kamusal alanda dolaşımdan çekti ve bilgi toplama işini özel sektöre devretti. ABD devletine ait yayın dairelerinin yayınlarının sayısı azaltıldı ve fiyatlar artırıldı. Bilgi toplamama konusunda bürokratik kararların politik içerimleri olabilir.

Politikacıların Etkilerine Bağlı Kısıtlar. Ne yazık ki, bilimsel topluluğun dışındaki bazı insanlar, kendi toplumsal ya da siyasi değerleriyle uyuşmadığında toplumsal araştırmaya saldırır. Bir politikacı ya da gazeteci, tartışmalı bir alandaki bir araştırma projesi hakkında bir şeyler duyabilir ya da projeyi yanlış yorumlayabilir ve sonra bu fırsatı reklam için kullanabilir. Örneğin Güney Illinois Üniversitesi'nden Profesör Harris Rubin, THC'nin (marihuananın etkin maddesi) cinsel uyarılma üzerindeki etkilerini araştırmak istiyordu. Bu konuda hiçbir bilimsel kanıt yoktu, yalnızca birbiriyle çelişen mitler söz konusuydu. Çok dikkatli biçimde bütün prosedürlere uyarak bütün izinleri aldı ve araştırma projesine, 1975 yılında Akıl Sağlığı Ulusal Kurumu tarafından fon sağlandı. Muhafazakâr bir kongre üyesi, yakındaki gazetelerden araştırma konusunu öğrendi ve daha fazla fon verilmesini önlemek için Kongre'ye bir değişiklik tasarısı sundu. Buna ek olarak, proje için alman bütün fonlar, federal hükümete geri ödenecekti. Politikacıların meşru araştırmaya müdahale etmemesi gerektiği argümanlarına karşın, fonlar kesildi. Muhalif bir adayın seçmenlere, hükümetin öğrencilerin "kafaları dumanlı halde porno filmler seyretmesi"[22] için para ödediğine dair gerekçe olarak kullanabileceği durumlarda politikacılar toplumsal araştırmayı desteklemeye korkar. 1989 yılında AIDS salgınıyla savaşmak amacıyla cinsel davranışlar hakkındaki büyük bir ulusal tarama için fon sağlanması, araştırmacıların insan cinsel davranışlarını incelemesini münasip bulmayan Kongre üyeleri tarafından Kongre'de engellenmişti (bkz. Kutu 16.6).[23]

Reşit olmayan gençler arasında seks hakkında Ulusal Sağlık Kurumları (NIH) tarafından yürütülen bir araştırma projesi, ABD Senatosu'nun harekete geçmesi sonucunda 1991 yılında iptal edildi. Çalışma, toplumsal etkinlikleri, aile yaşamları ve cinsel davranışları hakkında 24.000 reşit olmayan gence tarama yaparak AIDS ve diğer cinsel yolla bulaşan hastalıkların anlaşılması için artalan sağlayacaktı. Çoğu araştırmacı, siyasi grupların hedefi haline gelmekten korktukları için bu konuda seslerini duyurmak istemediklerini söyledi. Sesini duyuranlardan bazıları ise aşırı bir siyasal ideolojiye sahip küçük bir azınlığın önemli araştırmaları boğabilmesinin

"utanç verici bir eylem" ve "korkutucu" olduğunu söyledi. Bir araştırmacı, projenin, bilimsel niteliği ya da önemi hakkındaki sorular nedeniyle iptal edilmediğini, "bunu bilmemize gerek yok" şeklindeki ideolojik temelli bir karar olduğunun altını çizdi.[24]

Toplumsal araştırmaya yönelik aleni saldırılar, tartışmalı olmayan ve sadece yanlış anlaşılan araştırmaya yönelik olanlar bile bütün araştırmacıları üzer. Politikacılar, bilimsel topluluğun meşru kabul ettiği araştırmaları "boğabilir" ya da çok az bilimsel değeri olan gözde projelerini destekleyebilir. Hükümet fonlarına başvuran araştırmacılar bazen projelerini dikkat çekmeyecek biçimde yeniden ifade eder. Araştırmacılarla alenen alay edilmesi ya da araştırma fonlarından mahrum edilmeleri de öz sansürü teşvik eder ve toplumsal araştırma hakkında olumsuz bir kamu görüşü oluşturur.

Ulusal Güvenlik ve Toplumsal Araştırma Üzerindeki Kısıtlar. Askerî gizlilik ve ulusal güvenlik, I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı sırasında ABD'de önemli meseleler haline geldi. Kaygıların büyük bölümü, silah geliştirme teknolojisiyle ilgiliydi; ancak toplumsal araştırmacılar da yabancı uluslar, askerî ilgi alanına giren mesceleler ve bizzat hükümetle ilgili araştırmalarında kısıtlandı. Ulusal Güvenlik Teşkilatı (NSA) ve Merkezî İstihbarat Teşkilatı (CIA) gibi ABD güvenlik teşkilatları, 1950'lerdeki Soğuk Savaş'a kadar sosyal bilim ve doğa bilimleri alanlarındaki araştırmaları etkiledi.

Soğuk Savaş döneminde, Batılı olmayan toplumlar hakkındaki ABD sosyal bilim araştırmaları üzerinde ciddi bir siyasi etki bulunuyordu, özellikle de 1940'ların sonundan 1960'ların ortalarına kadar. İstihbarat ve güvenlik teşkilatları, çoğu araştırma merkezî ve akademik derneklerle açık ya da gizli olarak birlikte çalışıyordu. Bu dönemde, öteki toplumlar hakkındaki toplumsal araştırmalar için fonların çoğunu

KUTU 16.6 ABD Kongre Üyeleri, Araştırma Fonlarını Sorguluyor

1998 yılında Güney Carolina Temsilcisi Marshall Sanford, "bilimsel değeri" şüpheli olan çalışmalar için Ulusal Bilim Vakfı (NSF) fonlarını kesmek istediğini söyledi. Anlaşılan kendisinin, bilimsel değeri bilimsel topluluktan daha iyi kararlaştıracağına inanıyordu ki, bankamatikler ve bilardo topları hakkında incelemelere atıfta bulundu. NSF yetkilileri, kongre üyesinin atıfta bulunduğu araştırmada, "ATM"nin, "bankamatik" anlamına gelmeyip, yüksek hızlı bir veri tekniği olan "asenkron transfer modu"nun kısaltması olduğunu, "bilardo topu"nun ise fizikçilerin atom kuramında atomaltı parçacıklar için kullandığı terim olup kongre üyesinin varsaydığı gibi bilardo oyunu olmadığını belirtti. Temsilci Sanford, Kaliforniya'dan bir temsilciyle birlikte gereksiz, ziyankâr çalışmalar olarak gördükleri çalışmaları desteklediği için NSF'yi cezalandırma arzularını dile getirdi. Bunlar arasında, insanların toplumsal gruplara katılmak için özkaynaklarını neden riske attığı, erkeklerle kadınların toplumsal davranışları arasındaki farklılıklar ve potansiyel siyasi adayların neden aday olmaya karar verdiği ile ilgili çalışmalar yer alıyordu. Diğer kongre üyeleri NSF'yi savundu ve bu tür eleştirilerin, NSF'nin hakem değerlendirmesi süreciyle desteklediği araştırma türüne hiç benzemeyen politikacıların hatalı, özensiz araştırmalarından kaynaklandığını belirtti (Lederman, 1998).

güvenlik teşkilatları ve askerî devlet daireleri ve birkaç politize vakıf sağlıyordu. devlet politikasıyla uyumlu olması için araştırmaların yazıları ve bildirileri yetkililer tarafından denetleniyordu. Gizlice devlet teşkilatları için çalışan ya da onlarla işbirliği yapan araştırmacılar, araştırma fonu alıyor ve kariyerlerini ilerletiyordu. Bağımsız araştırmacılar yahut resmî politika hakkında sorular soranlar, nadiren araştırma fonlarından yararlanabiliyordu ve kariyerleri kısıtlanıyordu. Resmî politikaya ters düşen araştırmalar yürütmek neredeyse imkansızdı.[25]

1960'larda bir hükümet projesi büyük bir tartışma yarattı. ABD Ordusu Şili'ye giden saygın sosyal bilim araştırmacılarının siyasi başkaldırı ve hareketliliği inceledikleri **Camelot Projesi**ni finanse etti. Projenin pek çok yönü tartışma yarattı. İlk olarak, projenin hedefi Üçüncü Dünya ülkelerindeki köylü ve dezavantajlı grupların bir diktatöre karşı bağımsız politik bir hareket gerçekleştirmelerini engellemenin yollarını bulmaktı. Böylesi bir karşıdevrim araştırması genellikle Merkezî İstihbarat Teşkilatı (CIA) tarafından gerçekleştirilir. Araştırmacılar yeteneklerini ve bilgilerini Üçüncü Dünyada dezavantajlı durumda olan halka karşı militarist çıkarları desteklemek için kullanmakla suçlandılar. İkincisi, bazı araştırmacılar araştırmanın finans kaynağından habersizdi. Üçüncüsü, Şili hükümeti ve halkı proje hakkında bilgilendirilmemişlerdi. Bunu öğrendiklerinde ise projenin sonlandırılmasını ve tüm araştırmacıların gitmesini istediler.[26]

1960'ların sonunda ve 1970'lerde araştırma özgürlüğü arttı, araştırmacılar üzerindeki kısıtlamalar azaltıldı ve hükümet daha az belgeyi gizli olarak sınıflandırdı. ABD Kongresi 1961'de *Bilgi Özgürlüğü Sözleşmesi*'ni *(FOIA)* yürürlüğe koydu ve 1974'te bunu güçlendirdi. Kanun pek çok hükümet belgesini, araştırmacılara ve hükümet daireleri vasıtasıyla belge talebinde bulunan halka açık hale getirdi. Bilgi paylaşımını ve araştırma özgürlüğünü artırmayı hedefleyen bu yaklaşım 1980'lerde tersine döndü. Amerikan hükümeti bilgi yayımlanmasını sınırlandırdı, gizli olarak sınıflandırılmış belge kapsamını artırdı ve daha az bilgiyi kamuya açık hale getirdi. Bu, akademik araştırmaları, bilimsel ilerlemeyi ve demokratik karar verme sürecini kısıtladı.[27]

1980'lerde ulusal güvenlik tanımı ve hükümet belgelerinin gizli olarak sınıflandırılması sistemi genişletildi ve hiçbir hükümet teşkilatı ya da fonlar söz konusu olmasa bile "hassas alanlardaki" araştırmalara yeni kısıtlamalar getirildi. Kamusal alana ait bilgilerin ve belgelerin gizli olarak sınıflandırılması daha kolaylaştı. Bunlara ek olarak, ordu ve hükümet görevlileri Amerika Birleşik Devletleri dışından araştırmacıların akademik toplantılara katılmasını ve ABD'deki derslikleri, kütüphaneleri ve araştırma merkezlerini ziyaret etmesini kısıtladı.[28]

Geçmişte, CIA yabancı ülkelerden bilgi almak için gizli ajanlarını toplumsal

Camelot Projesi 1960'larda Şili'de Amerikan ordusu tarafından finanse edilen, etik ilkeleri ihlal eden ve ciddi politik kaygılar uyandıran tartışmalı bir toplumsal araştırma projesidir.

araştırmacılar gibi göstermiştir. 1986 yılına kadar CIA, araştırmacıları, araştırmalarını CIA sponsorluğunda yaptıklarını ifşa etmekten men eden geniş kapsamlı hükme sahipti. O dönemde bu hüküm esnekleştirildi ve sadece CIA'nın açığa çıkarılması durumunda "Amerika Birleşik Devletleri'nin zararına olacağına" inandığı durumları kapsadı. Örneğin, Harvard Üniversitesi'nden bir profesör, Birleşik Devletleri'n dış politikaları hakkında akademik bir kitap yazmak için yaptığı araştırmada CIA'dan para aldığını saklamak amacıyla CIA ile bir sözleşme yapmıştı.[29]

Uluslararası araştırmaların kendine özgü sorunları vardır. Araştırma topluluğu gizli ajanların araştırmacı maskesi altında kullanılmasına ve araştırmanın fon kaynağının saklanmasına kesinlikle karşıdır. Araştırmacılar başka ülkelerde düzenlenen araştırmalar için etik başvuru kılavuzları geliştirmişlerdir. Bu kılavuzlar, ev sahipleri ile ortaklaşa çalışmaları, öznelerin korunmasını ve ev sahibi ülkede bırakılacak bilgileri düzenler. Buna rağmen araştırmacı kendi ülkesinden müdahalelerle karşılaşabilir ya da demokratik olmayan bir toplumda incelediği insanların temel haklarına saygısı gereği, söz konusu ev sahibi ülkeden bilgi saklayabilir.[30]

1970'den 2001'e kadar geçen 30 yıl süresince, sosyal bilimciler çeşitli toplumları incelemek için önemli ölçüde bağımsızlık ve akademik özgürlük sahibi oldular. Bunla beraber, Amerika Birleşik Devletleri'nde 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılarından beri yaşanmakta olan siyasi değişimler, hükümetin başka uluslar hakkında toplumsal araştırmayı sıkı biçimde gözleme ve etkilemeye dönüşe işaret ediyor olabilir.

Araştırma Fonu Üzerinde Denetim Yoluyla Dolaylı Kısıtlar. Politika, araştırmaları genellikle fonları denetleme yoluyla şekillendirir. Bu, sponsorlu araştırmayla ilgili sorunlara benzer. Geniş çaplı projeler pahalı olabilir, milyon dolarlara mal olabilir. Fonlar çoğu zaman özel kaynaklardan ya da hükümetlerden gelir.

Pek çok yetkili, yansız ve geçerli bilgi için en iyi yolun açık ve özerk bir sosyal bilim topluluğu olduğunu kabul eder. Hakemli değerlendirme süreci özerk araştırma olanağı sağlar, çünkü hükümet dairelerine sunulan araştırma önerileri, araştırmacılar tarafından bilimsel niteliklerince değerlendirilir. Çoğu temel araştırma fonu hükümet tarafından sağlandığı halde, araştırmanın kendisi ülke genelinde birçok üniversite ve araştırma merkezinde yürütülür.

Sosyal bilim araştırmalarına ayrılan bütçeler, büyük şirketlerin araştırmaları ya da hükümetlerin doğa bilimleri veya askerî araştırmalar için ayırdıkları bütçelerle karşılaştırıldığında pek azdır. Amerika Birleşik Devletleri'nde pek çok araştırmanın kaynağı federal hükümetten gelir; üniversite ve özel vakıflardan sağlanan kaynaklar miktar, kapsam ve sayı olarak sınırlıdır. Bu nedenle araştırmacılar büyük projeler için hükümet kaynaklarına başvurmak zorunda kalır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde, sosyoloji araştırmalarının çoğuna ABD'de

zengin aileler (Carnegie, Ford, Rockfeller ve Sage) tarafından kurulan az sayıda özel vakıf fon sağlıyordu. Bu vakıflar sanayileşmenin ilk dönemleriyle birlikte ortaya çıkan önemli toplumsal sorunlar hakkında bilgi peşindeydi. Bunun yanı sıra, sosyal bilimcilerle radikaller arasındaki bağlantıları aza indirmek ve yerleşik toplumsal kurumları korumak istiyorlardı. Birkaç yıl sonra, "sosyal bilim araştırmalarının üretimi düzenli ya da rutin hale geldi ve sponsor kuruluşlarla olan bağlantıları halktan saklandı" (Seybold, 1987:197). Özel vakıf fonları, sosyal bilim araştırmalarını uygulamalı, eyleme yönelik, eleştirel, mahalle merkezli ve öznelerin katılımını gerektiren başlangıçtaki odağından, yansız, profesyonel, pozitivist ve akademik odaklı çalışmalara yönlendirdi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra hükümetlerin araştırma fonları arttı. 1960'larda özel kuruluşlar araştırma önceliklerinin sağlanmasında rol oynarken, federal hükümet fonları özel vakıflarınkini geçti.[31] Hükümetlerin araştırma fonları arttı; ancak sosyal bilimler ve sosyoloji için bütçeler çok sınırlı kaldı. Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyoloji için ayrılan araştırma fonu, federal hükümetin temel araştırma için ayırdığı fonun yüzde 1'inden azdı.

ABD'de toplumsal araştırma fonları pek çok federal devlet kurumundan alınabilir, bunlar arasında Ulusal Bilim Vakfı, Savunma Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı, Beşeri Bilimler Ulusal Bağış Fonu, Küçük İşletmeler İdaresi, Adalet Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı ve Sağlık ve Beşeri Hizmetler Bakanlığı altındaki pek çok kurum bulunur. Federal hükümetin kendisi de pek çok araştırmacıyı istihdam etmektedir. Çoğu toplumsal araştırma, üniversitelerde ve bağımsız araştırma kuruluşlarında yapılmaktadır.

ABD'de toplumsal araştırmanın temel fon kaynağı olan Ulusal Bilim Vakfı (NSF), geçmişte politik sebeplerden dolayı yalnızca pozitivist araştırmalara destek olmuştur. Pozitivist olmayan toplumsal araştırmalar ve uygulamalı çalışmalar, doğa bilimcilerin desteğini kazanmak, sosyal bilimlerin "hafif" olduğuna yönelik popüler algılamaları gidermek ve ideolojik muhafazakârların sosyal bilimlerin "solcu" olduğu yönündeki suçlamalarını savmak için dışarıda bırakıldı. Bunlara ek olarak NSF tartışmalı konulardaki (örn., cinsellik, siyasi iktidar) araştırmaları desteklemekten uzak durdu. Bunun nedeni, 1950'ler ve 1960'lardaki siyasi ortamda bu tür konuların incelenmesinin sosyal bilim araştırmaları için hükümetten alınacak fonları tehlikeye atacak siyasi problem yaratmasından duyulan korkuydu.

Toplumsal araştırma ve uygulamalı/temel araştırma ayrımı için fonların farklı devlet kurumlarına nasıl bölüştürüleceği ile ilgili karar, yıldan yıla değişir ve siyasi süreçlere göre belirlenir. NSF ve NIH içindeki bilimsel değerlendirme komiteleri, sunulan araştırma önerilerini bilimsel önceliklere göre değerlendirseler de toplam ne kadar fon sağlanacağına ve kaynakların uygulamalı araştırmaya için mi, yoksa temel için mi kullanılacağına siyasi yöneticiler karar verirler. Politikacılar öncelikleri belirler, dolayısıyla siyasi partiler ve ideolojik çıkarlar arasındaki çatışmalar araştırma

için ne kadar kaynak ayrılacağını ve nasıl harcanacağını etkiler (bkz. Kutu 16.7).

Ulusal Bilim Vakfı'nın sosyal bilim araştırmaları için sağladığı kaynak, 1976 ve 1980 yılları arasında dolar bazında %24 düşmüştür. Tüm itirazlara rağmen, fonlar 1980 ve 1983 yılları arasında % 17'lik bir düşüş daha yaşamıştır. Bunun nedeni, siyasi liderlerin araştırma sonuçlarının muhaliflerinin politikalarını desteklediğini düşünmeleriydi.uygulamalı araştırmalarda da bir düşüş gözlenmişti. Buna karşılık, birçok sosyal bilim disiplininden profesyonel dernekler, bir lobi örgütlenmesi oluşturmak üzere bir araya geldi: *Sosyal Bilim Dernekleri Konsorsiyumu (COSSA).* COSSA, bir kısım kesintilerin miktarını azaltabilmiştir.[32]

Toplumsal araştırma için sağlanan fonlar, 80 yıldır değişmemiş olabilir. 1920'lerin sonunda özel Sosyal Bilim Araştırmalar Konseyi'nden (SSRC) gelen fonlar, eğer enflasyona ve akademik mesleki alanın boyutlarına göre uyarlanacak olursa, muhtemelen, şu anda Ulusal Bilim Vakfı'nın sosyal bilim araştırmalarına sağladığı fonlardan çok daha fazlaydı.[33]

Paranın belirli sorular ve önceliklerle ilgili olarak araştırmalar için nasıl paylaştırılacağı, siyasi değerlerle alakalıdır. Örneğin politikacılar, büyük şirketlere yönelik düzenlemelerin maliyetlerinin nasıl bir "yük" olduğunu gösterecek uygulamalı araştırmalara para ayrılmasına, ancak bu düzenlemelerin tüketiciler için faydalarını incelemeye para ayırmanın söz konusu olmadığına karar verir. Uyuşturucu bağımlıları tarafından işlenen suçları incelemek için fonları artırırken, üst düzey yöneticiler tarafından işlenen suçları incelemek için fonları kaldırırlar. Girişimciliğin nasıl destekleneceği konusunda araştırmalar için yeni fonlar sağlarken, sosyal yardım programlarının bütçelerindeki kesintilerin insanlar üzerindeki sonuçlarını çalış-

KUTU 16.7 Suç Araştırmaları Üzerindeki Siyasi Etkiler

Savelsberg ve meslektaşları (2002), ABD'deki siyasi baskıların 1951 ve 1993 yılları arasında suç konuları üzerindeki araştırmaların yönünü değiştirip değiştirmediğini sordular. Akademik dergilerde yayımlanan makaleleri incelediler ve siyasi değişimlerin, fonlar yoluyla araştırmaları etkileyip etkilemediğini ve ayrıca üniversitelerdeki akademik alanların düzenlenmesinde gerçekleştirilen değişikliklerin kullanılan kuramları (örn., bireysel sorunlara karşılık toplumsal güçler yada eşitsizlikler), incelenen konuları (örn., sokak suçları ve uyuşturucuya karşılık beyaz-yakalı işçilerin suçları) ve de uygulanan suça bakış açılarını (yani, mikro veya makro düzeyde uygulamaları ya da suçlu davranışına ilişkin anlayışı) nasıl etkilediğini sorguladılar. Bir siyasi gündemi geliştirmeye çalışan devlet kurumlarının sağladığı fonların ve bağımsız bir araştırma topluluğu olarak hareket etmek yerine siyasi çıkarlarla daha uyumlu ve onlara karşı daha duyarlı olan yeni akademik bölümlerin oluşturulmasının, ne tür çalışmalar yürütüldüğü üzerinde etkisi olduğunu buldular. Bununla birlikte, fon sağlama ve yeni akademik birimler düzenlemeler, araştırmacıların inceledikleri konularını ve test ettikleri kuramları etkilese de bu etkenler, verilerin kuramları destekleyip desteklemediğini etkilememiştir. Dolayısıyla, siyasi güçler araştırmacıların dikkatleri ve çabalarını yönelttikleri kuramlar, konular ve perspektifleri etkileseler de siyasi etkenler araştırmacıların araştırma çalışmalarını nasıl tasarladığı ya da yürüttüğünü etkilememiştir.

mak için varolan fonları keserler.[34]

Temel araştırmalar için fonlar, özgün kuramsal perspektifler ve değer açıları sağlayabilir. Örneğin, toplumsal ve yapısal etkenleri sorgulamak için hiç fon yokken, istenmeyen toplumsal davranışlar ile bireysel tutumların nasıl ilişkili olduğunu incelemek üzere fonlar ayrılabilir. Siyasi gruplar, bazı araştırma sorularına odaklanarak ve alternatifleri kısıtlayarak, yürütülen araştırmayı şekillendirmeye çalışırlar.

Toplumsal araştırmacıların ele aldığı çoğu mesele toplumsal inançlara, değerlere ve politikalara nadiren doğrudan değinir. Politik gruplar, bu meseleler için bilimsel topluluklarınkinden farklı öncelikler belirler. Bunun hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunur. Politikacıların ya da sesini duyuran kamusal grupların kaygılarına değinilmesini ve siyasal olarak güçlü grupların önemli olarak gördüğü toplumsal sorunların araştırılmasını sağlar. Eğer bilimsel araştırma popüler bir toplumsal miti (örn, idam cezası caydırıcı yaptırıma sahiptir ya da kürtaj olan kadınlar psikolojik zarar görürler) desteklemiyorsa, fonlar sürekli popüler inançları destekleyecek kanıtlar bulmak için ayrılır; bu arada bilimsel açıdan önemli meseleler kaynak bulamadan kalır.

Bilimsel topluluk, neyin araştırılması gerektiğini tanımlamak için önemli bir özgürlüğe sahiptir; ancak daha az siyasallaşmış gruplar ya da lobilerin olmadığı meseleler için sınırlı fonlar sağlanır. Fonlardaki bu dengesiz dağılım, meseleler hakkında eşitsiz bilgi yaratır. Sonuç olarak, güçlü politik grupların ilgilendikleri meselelere ilişkin kapsamlı bilgiler bulunurken, muhaliflerinin gücü, bilgi eksikliği yüzünden zayıflar.

ABD'de bir araştırma önerisi bilimsel niteliği ve önemi konusunda titiz bir hakem incelemesinden geçmiş olsa bile, araştırma önerisini hiç okumamış politikacılar tarafından bile, siyasi-ideolojik gerekçelerle araştırma konusundan hoşlanmadıkları için reddedilebilir. ABD Kongresi'nin üyeleri, en önemli araştırma kurumu olan Ulusal Bilim Vakfı'na ayırdığı parayı kurumun tamamen bilimsel temellere dayanarak fon sağlamış olduğu belirli konulardaki toplumsal araştırma projelerini beğenmedikleri için azaltmıştır.[35]

Tahsis Edilmiş ya da "Seçim Bölgesine Ayrılmış" Araştırma Fonları. 1990-lardan başlayarak ABD'li siyasetçiler, hükümetin araştırmalara finansal desteğinin dağıtımında bilimsel hakem incelemelerine hile katmışlardır. Siyasetçiler, paraları belirli üniversitelerdeki ve araştırma enstitülerindeki belirli projelere yönlendirmiş veya tahsis etmişlerdir. Fonları, araştırma önerilerinin yetkin bilimsel topluluk üyeleri tarafından nitelikleri ve önemleri açısından rekabete dayalı değerlendirilmesine göre değil, siyasi çıkarlarına göre dağıtmışlardar. "Seçim bölgesine yatırım" politikası - kendisine iş ve kendi gölgesinden destekçi sağlamak adına politikacının hükümet projesinin önemine ya da önceliğine göre değil, fakat kendi bölgesindeki şirket-

lere ve kendi destekçilerine para kazandırdığı için bütçe ayırması- - araştırmalara fon sağlanmasına da bulaşmıştır.

Giderek artan bir şekilde, bilimsel değerlerden ziyade siyasi bağlantılara dayalı olarak bazı eyaletler ya da seçim bölgelerindeki araştırmacılar kapsamlı fonlar alırken, diğerleri neredeyse hiçbir fon alamamaktadır. Örneğin, Buffalo'daki New York Eyalet Üniversitesi'ne, rekabete dayalı olmayan siyasi bir kararla, trafik yararlanmaları hakkında araştırma yürütmek için 12 milyon ABD doları tahsis edilmiştir. 1989 ile 1993 arasında, politik olarak tahsis edilen araştırma fonlarının miktarı iki katına çıktı; sonra birkaç yıl boyunca bu miktar sabit kaldı. 1996 yılından beri, hızla artarak beş katına çıkmıştır. *Chronicle of Higher Education* (Yüksek Öğretim Gazetesi), 2001 yılının seçim bölgesine yatırım harcamaları için rekor yılı olduğunu belirtmektedir; kayıtlar tutulmaya başladığından beri, en büyük yıllık artış bu yılda yaşandı. 2001 itibarıyla, seçim bölgesi yatırımı 2 milyar ABD dolarına ulaştı.

Hükümet araştırma fonlarının politik temellerde dağıtımı, üniversiteler ve araştırma kuruluşlarını etkili siyasetçilere ricacı olmaları konusunda baskı altında bırakır. Örneğin, 1995 yılında New Hampshire'a hiçbir araştırma fonu tahsis edilmedi. Sonra 1999 yılında New Hampshire'ın Cumhuriyetçi Senatörü Judd Gregg, bir bütçe tahsisatı alt komisyonunun başkanı olunca, New Hampshire'daki araştırmacılar, eyaletlerinin en fazla hükümet fonu alan yedinci eyalet statüsüne erişmesinin faydasını gördü. Senatör John McCain 2001 yılında seçim bölgesine yönelik yatırım amaçlı harcamaları sona erdirmek istediğinde, ABD senatosu 87'ye karşı 12 oyla onu mağlup etti. Çoğu siyasetçi "seçim yatırımından" gurur duymakta ve bilimsel niteliklere değil, siyasi kayırmacılığa dayalı olarak "eve getirdikleri" para hakkında böbürlenmektedir. Araştırma fonları sağlamak için üniversiteler ve araştırma kuruluşları, hakem değerlendirmesi sürecinde bilimsel olarak yarışacak bir araştırma önerisi hazırlamaları için araştırmacıları teşvik etmek yerine, gittikçe daha fazla siyasi ricacılık ve lobicilik yapmak zorunda kalmaktadır.[36]

Çoğu araştırma kuruluşu ve üniversite, araştırma fonları için özel bağışçılara (zengin bireyler, şirketler ya da vakıflar) dönmüştür. Özel bağışçıların fonları, çoğu zaman bağlayıcı kurallarla birlikte gelir. Örneğin bir bağışçı, 450.000 doları, üniversitede parayı alan araştırmacının bağışçı tarafından desteklenen bir politikayı alenen eleştirdiği için geri çekmiştir.[37] Bazı bağışçılar bağımsız araştırmaları hiçbir bağlayıcılık talep etmeden desteklemek isteyebilirler, fakat pek çoğu bağışladıkları fonları savundukları bir politik konumu, ideolojik dayanaklarını ya da politik gündemlerini geliştirmek için gizli baskı yaratmak amacıyla kullanır. Üniversiteler ve araştırma enstitüleri araştırma bütçeleri üzerindeki sınırlandırmaları bertaraf etmeye çalışırlar, fakat bağışçıdan beklenen "nakit para" ile bir araştırmacının bilgiyi ilerleten her türden araştırmayı yürütme ve yayımlama özgürlüğü gibi soyut idealler arasında bir denge kurmaları gerekir. Bağışçıdan gelen fonu reddetme ya da iade etme zorluğunu,

açık ve özgür bir araştırmanın sınırları üzerinde anlaşmaya vararak çözerler.

Bilginin Yayılması Üzerindeki Kısıtlar. Bilimsel topluluğun temel normu, bilginin açıkça dağıtılmasını söyler. Güçlü gruplar ya da kurumlar bilgi akışını sınırlayarak, yayınları kısıtlayarak ya da araştırmacıları susturarak toplumsal araştırmaya müdahale edebilirler.

1997 tarihli bir haber, araştırma bulgularının örtbas edilmesine örnek sağlamaktadır. Bir ilaç firması, tiroit bezi problemleri için yaygınca kullanılan bir ilacıyla ilgili olarak bir grup üniversite araştırmacısının ilacın etkisiz olduğunu gösteren araştırma sonuçlarını yayımlamasını yasakladı. Araştırmacılar, araştırma fonu karşılığında şirkete yayınları veto etme hakkı veren bir sözleşme imzalamıştı. Diğer çalışmalar, ilaç firmaları tarafından finanse edilen araştırmaların yayımlanmış bulgularının % 98'inin ilaçların etkili olduğunu gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu sayı, ilaç firmalarının kaynak sağlamadığı araştırmalardaki orandan oldukça yüksektir. Kimilerine göre bir şirket için milyar dolarlar söz konusu olduğunda, yeni ürünler hakkındaki olumsuz bulgular örtbas edilmelidir. Araştırmacılara pozitif sonuçları göstermeleri için ya da sonuçların yayınlanmasını geciktirmek için maddi teşvik ve hisseler verilebilmektedir. İlaç ya da biyoteknoloji şirketlerinden para alan akademik araştırmacıların yarısından çoğu, özel bağışçıların işlerini nasıl yaptıklarına karıştıklarını belirtmiştir.

Tıp ya da biyoteknoloji alanındaki araştırmalar, kâr ve araştırma bulgularının yayılması arasında çatışma yaşanan tek alan değildir. 1997'de Cornell Üniversitesi'nden bir profesör, bir kasaba toplantısında, ABD'nin en büyük bakımevi şirketi olup 700 bakımevi işleten Beverly Enterprises'ın çalışanlara yönelik uygulamaları hakkında 10 dakika boyunca tanıklık etti. Profesörün tanıklığı, yıllar süren araştırma ve kongre raporları, gazete haberlerinden oluşan raporlar, mahkeme kayıtları, mülakatlar ve diğer uzmanlar tarafından destekleniyordu. 1998 yılında, şirket profesöre iftira suçundan 225.000 ABD doları tutarında tazminat davası açtı ve yıllar boyu süren araştırma belgeleri ve notlarını talep etti. Buna **Kamu Katılımına Karşı Stratejik Dava (SLAPP Davası)** denir ve amacı alenen tanıklığı durdurmaktır. Bu uygulama, 1970'lerde şirketlerin tartışmalı meseleler hakkında muhalefeti susturmak için "stratejik davalar" açmalarıyla başlamıştır.

Diğer vakalarda suç üzerine yürütülen kurumsal bir çalışma, çalışmada görüşme yapılan yöneticilerden birinin dava açmakla tehdit etmesi üzerine ertelendi ve sonuçları değiştirildi. Bir yatılı okul incelemesinin yayımlanması, okul yöneticilerinin, araştırmacının bulgularına katılmaması sebebiyle görüşmede söylediklerini değiştirmek istemesi ve kitapta değişiklikler yapılmasını istemesi üzerine, olası bir dava tehlikesine karşı durduruldu. Bir makale, araştırmacılardan birinin takım çalışmasında araştırmacılar arasında yaşanan teşhire dair anlaşmazlıklar hakkında dava

açma tehdidinde bulunması üzerine değiştirildi.[38]

2002 ve 2004 yılları arasında, Amerika Birleşik Devletleri federal hükümetinin yönetim politikalarıyla çelişen ya da onları desteklemeyen bilimsel bilgilerin yayımlanmasını kısıtladığıyla ilgili ciddi suçlamalar yapıldı. Bunların arasında prezervatif kullanımının etkililiği ile ilgili verilerin sansürü, geri çekilme yönteminin cinsel eğitim kadar etkili olmadığını gösteren bulguların saklanması, önemli bir araştırmanın hiçbir bağlantı olmadığını göstermesine rağmen, Ulusal Kanser Enstitüsünün web sitesinde kürtajın göğüs kanserine sebebiyet verdiği ile ilgili duyuru yapmaya yöneltilmesi de vardı. Bunlara ek olarak, bilim adamlarının değil, siyasi danışmanların itirazları üzerine, küresel ısınma ile ilgili raporlar dağıtımdan kaldırıldı. Çevre Koruma Dairesi, resmî yönetim politikalarıyla çelişen kirlilik raporlarını analiz etmeyeceğini açıkladı. ABD Tarım Bakanlığı'na bağlı bir araştırmacı, domuz çiftliklerinin kokusunun, havayı kirleten bileşenleri tespit ederek diyet uygulamalarıyla nasıl azaltılabileceğini inceledi. Çalışma, istemeden, aynı zamanda büyük ölçekli domuz çiftliklerinin federal kirlilik limitlerini ihlal etmekte ve antibiyotiğe dirençli bakteriler üretmekte olduğunu da gösterdi. Araştırmayı haber alan domuz endüstrisinin bir üyesi, araştırmacının danışmanı ile temasa geçerek bulguların bir araştırma konferansında ortaya konmasını ve araştırmanın bilimsel dergilere sunulmasını engelledi.[39] Yine de bu, İran hükümetinin, İran halkının çoğunluğunun ABD ile ilişkileri geliştirmek istediğini gösteren sonuçlar buldukları için tarama araştırmacılarını hapse göndermesi kadar vahim değildir (Bkz. Kutu 16.8).

Bulguların Yayılması

Araştırma bulgularınızla ne yaparsınız? Pozitivist araştırmacılar, değerlerin meşru bir şekilde ortaya konduğu iki saha tanımlarlar. Biricisi, araştırmacılar bir konu alanı ya da araştırma sorusu seçebilirler. Konu alanlarında araştırma için "öncelikli" alanlar olmasına rağmen, araştırmacılar kişisel tercihlerine göre araştırma konusu belirleyebilirler.[40] İkincisi ise, araştırma tamamlandığında, bilginin nasıl yayılacağını araştırmacının değerleri şekillendirir. Araştırmalarını bilimsel topluluğa rapor etmeleri beklenir ve fon sağlayan kurumlar da rapor ister; ancak tüm bu gereklere rağmen, karar araştırmacıya kalmıştır.

İlgi Modelleri. Tamamlanan araştırma, Rule'un (1978a, 1978b) **ilgi modelleri** olarak adlandırığı etik-siyasi bir kaygıyla ilgili olduğunda ne olur? Rule, toplumsal araştırmacıların araştırmalarına yönelik tutumlarını ve bunun faydasını değer-

SLAPP davası Zengin, güçlü kuruluşlar bunu, araştırmacıları yıldırmak ve fikirlerini alenen açıklamalarına ya da bilgileri ortaya koymalarına engel olmak için kullanır.

lendirmiş ve benimsenen tutumların beş temel tür altında toplanabileceğini ileri sürmüştür (bkz. Kutu 16.9).

İlgi modelleri, sosyal bilimcilerin benimsediği tutumların ideal tiplerinden Araştırmacı, başkalarının kullanması için toplumun işleyiş biçimiyle ilgili geçerli, güvenilir bilgiler üreten bir tekniker midir? Yoksa araştırmacı, hangi araştırma sorularının sorulacağı ve sonuçların nasıl kullanılacağı konularında söz hakkı olan bir bağımsız profesyoneller topluluğuna mı bağlıdır? Bir süreklilik çizgisi üzerinde bir uçta, araştırma ya da onun kullanım biçimi üzerinde hiçbir denetimi bulunmayan ve bu konuda hiçbir kaygı taşımayan, ahlak nosyonu bulunmayan araştırmacı vardır.

KUTU 16.8. Siyasi Meselelerin Bir Özeti

ARAŞTIRMA ÜZERİNDE DOĞRUDAN KISITLAR

1. Hükümet (ya da yasal yetkisi olmayan gruplar) popüler olmayan konuları inceleyen, "yasaklı" fikirleri açıkça tartışan ya da karşı duruşlarını belirten açıklamalar yapan profesör ya da araştırmacıları yasaklar, kovar, hapse gönderir ya da tehdit eder.
2. Hükümet dairelerindeki ya da büyük kuruluşlardaki yetkililer, resmi belgelere ya da istatistiksel bilgilere erişimi engelleyebilir ya da verilerin nasıl toplandığını ya da kamuya açık hale gelmesini kısıtlayabilir.
3. Yüksek pozisyonlardaki siyasetçiler, kişisel, dinî ya da ideolojik olarak karşı oldukları konulardaki araştırmaları eleştirir, onlara saldırır veya meşru araştırmaları engellemek için kamusal baskı oluşturur.
4. Yetkililer, ulusal güvenliği tehdit ettiğine inandıkları için bir araştırmayı engellemeye veya sansürlemeye; ya da kendi askerî veya gizli istihbarat toplama amaçları için araştırmaları gizlice kontol etmeye çalışır.

ARAŞTIRMANIN FON SAĞLAMA YOLUYLA DOLAYLI OLARAK KISITLANMASI

1. Araştırmaların bütçelerinin sınırlandırılması veya kesilmesi, ideolojik inançlar ya da siyasi görüşlere ters düşebilecek yeni bilgilerin üretimini engeller.
2. Araştırma fonu alan konular veya meseleler üzerindeki denetim, yeni bilgiyi yeniden yönlendirir ve böylelikle belirli siyasi pozisyonlara destek sağlar.
3. Siyasetçilerin seçim bölgesi harcamaları, hakem değerlendirmesi süreçlerine hile karışırır ve araştırma fonlarını, bilimsel niteliklere göre yarışmaya dayanarak değil, siyasi kayırmacılık veya kendi seçim bölgelerindeki dostlarını ödüllendirme amaçlı dağıtır.
4. Siyasi amaçlara ulaşmak için araştırmacıların kullanabileceği teknikler, araçlar veya hizmetlere kısıtlamalar getirilir; bunlar bilimsel araştırma süreciyle ilişkili olmadığı gibi, araştırma yürütmeye ek maliyetler getirir, zaman kaybı ya da karmaşıklığa neden olur.

ARAŞTIRMA SONUÇLARININ YAYILMASINA YÖNELİK KISITLAR YA DA YANLILIK

1. Eğer araştırmacılar, kamuya açık forumlarda özgürce konuşurlarsa ya da araştırmalarının bulgularını açıkça yayımlarlarsa, yasal uygulamalar ya da cezalarla tehdit.
2. Araştırmacı, araştırma bulgularını bilimsel topluluk ya da kamuyla paylaşmadan önce, bunların bilimle ilgisi olmayan kimseler tarafından (örneğin, siyasetçiler ya da şirket yöneticileri) incelenmesi ve taranması istenir.
3. Yetkililer ya da başka nüfuzlu kimseler, bilimsel topluluğun ciddi biçimde kusurlu, zayıf ya da yetersiz olduğunu düşündüğü araştırma sonuçlarını siyasi gündemlerini geliştirdiği için destekler.

Yalnızca ötekilerin talep ettiği bilgileri sağlar ve başka bir şey yapmaz. Nazi Almanyası'nda pek çok bilimcinin daha sonra "insanlığa karşı işlenen suçlar" olarak sınıflandırılan Nazi uygulamalarıyla işbirliği yapmalarını gerekçelendirmek için benimsediği tutum buydu. Araştırmacı, "yalnızca emirlere uyar" ve "işini yapar", ama "soru sormaz". Diğer uçta, araştırma ve onun kullanılma biçimi üzerinde tamamen denetim sahibi olan araştırmacılar bulunur.

4. Bölümde tartışılan sosyal bilime yaklaşımlar, farklı siyasi görüşler gibi, farklı ilgi modelleriyle ilintilidir.[41] Pozitivistler, "doğrudan ve olumlu etkiler" ya da "özel temsil edilen grup, hükümet" modeline uyma eğilimi gösterir. Yorumlayıcı araştırmacı, "net etki yok" ya da "dışarıdakiler" modeline uyar. Eleştirel sosyal bilimciler, "özel temsil edilen grup, proletarya" ya da "özel temsil edilen grup, dışarıdakiler" modellerine uyar.

Modeller ideal tiplerdir. Belirli araştırmacılar ya da araştırma projeleri, modeller arasında geçiş yapar. Örneğin Whyte (1986), eleman çalıştırma hakkındaki araştırmaları, üç temsil grubu arasında (proletarya, dışarıdakiler ve hükümet) geçiş yapıyor ve doğrudan, olumlu etkilere sahip olarak tanımlamıştır.

Rule, ilgi modellerini geliştirdiğinden beri ABD'de hükümet dışı özel **düşünce kuruluşlarının** artışı ile birlikte yeni bir model ortaya çıkmıştır. Bu altıncı model, *özel temsil grubu, zengin bireyler ve kurumlar*dır. Toplumsal araştırmanın bir araştırmacının kişisel siyasi değerlerini yansıtabileceğini ve kendi iktidarlarını sürdürmek veya genişletmek isteyen zengin grupların politik hedeflerini ilerletebileceğini belirtir. Düşünce kuruluşları, zengin bireyler, kurumlar ve politik gruplar tarafından finanse edilen araştırma ve tanıtım kuruluşlarıdır. Örneğin Manhattan Institute, Cato Institute, Heritage Foundation ve American Enterprise Institute, 1980'lerin başından 1990'lara kadar inanılmaz ölçüde büyümüştür. Bunlar, bir siyasi görüşü geliştirir ve başka araçların yanı sıra toplumsal araştırma ya da sahte araştırmayı kullanır. Düşünce kuruluşları, araştırmacılara para verir, araştırma raporlarına sponsorluk yapar ve kendi siyasi görüşlerini destekleyen sonuçlara kamunun dikkatini çeker (Bkz. Kutu 16.10).

Düşünce kuruluşu incelemeleri nitelik açısından çeşitlilik gösterir, hakem değerlendirmesinden yoksundur ve somut kanıtlar açısından yoksul, öneriler yönünden pek zengindir. Bu araştırmaların izleyici kitlesi, bilimsel topluluk değildir ve temel hedef de bilgiyi ilerletmek değildir. Bunun yerine, düşünce kuruluşu araştırmacıları, kamu düşüncesini biçimlendirme ve politik tartışmaları etkileme

İlgi modelleri Toplumsal araştırmacıların araştırma yönetmenin amaçlarını ve araştırma sonuçlarının yararını anlama biçimlerini gösteren bir dizi ideal tiptir.

Düşünce kuruluşu Bir ya da daha fazla araştırmacı, yazar, gazeteci ve diğerlerinin politik meselelerle ilgili fikirler geliştirdiği, bunları rafine hale getirdiği, ayrıntılandırdığı ve tanıttığı, çoğu kez kâr amacı gütmeyen, hükümet dışı bir kuruluştur.

KUTU 16.9 İlgi Modelleri

1. ***Net etki yok.*** Sosyal bilim bulguları, daha fazla toplumsal yarar sağlamaz. Bunu ileri süren pek çok ünlü sosyal bilimci arasında William Graham Sumner, Vilfredo Pareto, Herbert Spencer, Edward Banfield ve James Q. Wilson bulunur. Bu muhafazakâr sosyal bilimciler, araştırma ürünlerinin, herkesin kendi çıkarı için kullanılabileceğini ve uzun vadede, sosyal bilimin ürettiği genel bilgiden yarar kadar zarar da geldiğini düşünür.
2. ***Doğrudan ve pozitif etkiler.*** Sosyal bilim bilgisi, herkes için bir gelişme sağlar. Bu konumu benimseyen Robert Merton gibi liberal sosyal bilimciler, toplumsal ilişkiler hakkındaki bilginin daha akılcı bir dünyaya yol açtığını düşünür. Toplumsal sorunlar hakkındaki araştırma sonuçları, toplumsal dünyayı çok daha iyi anlamamıza yardımcı olur, onu daha büyük bir yarar sağlayacak biçimde nasıl değiştireceğimizi anlamamıza olanak verir. Örneğin, Lindblom ve Cohen (1979), sosyal bilimin, toplumsal sorun çözme olarak gördükleri şeye doğru yeniden yönlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.
3. ***Özel temsil edilen grup, proletarya.*** Sosyal bilim, işçi sınıfının çıkarları ve konumunu iyileştirmek için kullanılmalıdır. Bu, toplumsal araştırmanın uygun kullanımına dair Marksist modeldir. Buna göre, sosyal bilimin tamamı, üç kategoriye denk düşer: önemsiz, burjuvaziye yardımcı olan ve proletaryaya yardımcı olan. Eleştirel bilim yaklaşımıyla tutarlı biçimde, araştırma bulgularının işçi sınıfının çıkarlarını savunmak ve korumak için kullanılması ve sömürü, zulüm, adaletsizlik ve baskıyı teşhir etme ve onlarla mücadele etmeye yardımcı olması gerekir.
4. ***Özel temsil edilen grup, dışarıdakiler.*** Sosyal bilimin, toplumdaki dezavantajlı ya da imtiyazsız gruplara yardım etmek için kullanılması gerekir. Karl Mannheim ve C. Wright Mills ile özdeşleşen bu model, Marksist konumdan daha geneldir. Pek çok toplumsal grubun toplumda iktidardan yoksun olduğunu (kadınlar, tüketiciler, ırksal azınlıklar, eşcinseller, yoksullar, vb.) ve bu grupların, eğitim, refah ve bilgiye erişimi bulunan toplumun güçlüleri tarafından ezildiğini savunur. Toplumsal araştırmacının toplumda sesini duyuramayanları ve iktidardakiler tarafından manipüle edilenleri savunması gerekir. Güçlüler, sosyal bilim araştırmasını kendi çıkarları için kullanabilir ya da satın alabilir. Sosyal bilimcilerin toplumda benzersiz bir rolü olduğu ve toplumun tüm alanları hakkında bilgi edinebilecek bir konumda bulundukları için zayıflara yardım etme ve onlarla bilgiyi paylaşma yükümlülükleri bulunur.
5. ***Özel temsil edilen grup, hükümet.*** Sosyal bilimin asıl rolü, toplumun karar alan kesimine, özellikle kamu görevlilerine yardım etmektir. Bu model, Senatör Daniel Patrick Moynihan tarafından ve resmî NSF politika raporlarında ifade edilmiştir ve demokratik olmayan toplumlarda yaygındır. İkinci modele (doğrudan ve pozitif etkiler) benzer; ancak hükümetin toplumsal araştırma bulgularından yararlanabilecek en iyi konuma sahip ve toplumsal sorunları ortadan kaldırmaya tamamen adanmış olduğu varsayımını ekler. Ayrıca, ilk modele (net etki yok) benzer; ancak ulusal sadakat sınırları içinde bilgileri en yüksek fiyatı teklif edenlere "satmayı" ya da sağlamayı ima eder. Hükümetin, herkesin çıkarları için en iyi şekilde işlediğini ve araştırmacıların öğrendiklerini siyasi iktidar sahiplerine vermelerinin vatani görevleri olduğunu varsayar.

çabası içinde ideolojik bir bakış açısından politika yönelimli çalışmalar yürütür. Çoğu, medyada büyük oranda yer bulur, şöhret ve para kazanır; ancak araştırmaları kalitesiz ve bilimsel hakem değerlendirmesinden yoksundur. Öte yandan yetersiz fonlarla çalışan, kitle iletişim araçlarıyla bağlantıları bulunmayan geleneksel sosyal bilimcilerin aynı kamu meselelerini ele alan titiz çalışmaları ise görmezden gelinmektedir. Kamu ve politika yetkilileri, çoğu zaman düşünce kuruluşu araştırma sonuçlarının şöhretine kapılır.

Bulgular Yayımlandıktan Sonra. Bilimsel topluluğun komünalizmin normu, bulguların kamuya açıklanması gerektiğini söyler. Bulgular kamusal alana dahil olduktan sonra araştırmacı, onlar üzerindeki denetimini yitirir. Bu, ötekilerin bulguları kendi amaçları için kullanabileceği anlamına gelir. Araştırmacı, kendi değerlerine göre bir konu seçmiş olabilir; ancak ötekiler bunları karşıt değerleri geliştirmek için kullanabilir.

Örneğin, bir araştırmacı bir Yerli Amerikalı kabilesinin siyasi haklarını genişletmek istiyor. Toplulukta daha fazla güç kazanmanın önündeki toplumsal engeller dahil olmak üzere, kabilenin toplumsal pratiklerini inceliyor. Bulgular yayımlandıktan sonra kabilenin üyeleri, sonuçları engelleri ortadan kaldırmak için kullanabilir. Ancak, muhalifler de aynı bulguları kabilenin gücünü sınırlamak ve engelleri pekiştirmek için kullanabilir.

Gelecekteki Davranışları Etkileyen Bulgular. Okuduğunuz araştırma bulgularından dolayı bir şeyi öncekinden farklı biçimde yaptığınız oldu mu? Eğer olduysa, yalnız değilsiniz. Bazen, bulguların yayılması, toplumsal davranışı etkiler. Buna bir örnek, politik kamuoyu yoklaması sonuçlarının etkisidir. Kamuoyu yoklamaları, seçmenlerin siyasi tercihlerini etkiler, yani, nüfusun bir kısmı, kamuoyu yoklamalarında bulunduğu iddia edilenlere uyacak şekilde görüşlerini değiştirir.[42]

Öteki toplumsal araştırma bulguları, davranışları etkileyebilir. Aslında, araştırma bulgularının yayılması davranışları, orijinal bulguları olumsuzlayan ya da

KUTU 16.10 Etik, Siyaset ve Tarama Araştırmasının Kötüye Kullanılması

ABD'nin önde gelen profesyonel kamuoyu kuruluşu Amerikan Kamuoyu Araştırması Derneği (AAPOR), son derece beklenmedik bir hamle yaparak, dar siyasi hedeflerini geliştirmek için tarama araştırmasında açıkça etik dışı davranışlar sergileyen iki kuruluşu keskin bir dille eleştirdi. 1997 yılında Dernek, Luntz Research Corporation'dan Frank Luntz'un "araştırması ile ilgili temel etkenleri kamuya açıklamayı tekrar tekrar reddettiğini" keşfetti. Luntz'un taramaları, 1994 yılında "Amerika Sözleşmesi" adlı bir Cumhuriyetçi Parti önerisine yönelik, öteki araştırmacıların bulmadığı güçlü bir kamu desteği gösteriyordu. Luntz, bulgularını geniş çapta duyurdu, ancak etik taramalarda gerektiği gibi temel yöntembilimsel bulguları açıklamayı reddetti.

Üç yıl sonra, AAPOR, gizliliği ciddi biçimde ihlal ettiği için Campaign Tel, Ltd.'yi eleştirdi. Campaign Tel, Wisconsin'de kayıtlı seçmenlerin adları ve telefon numaralarının yer aldığı bir listeyi kullanarak bir tarama yürüttüğünü iddia ediyordu. Gerçekte, şirket tarama yanıtlarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler ve telefon numaralarını, Wisconsin Cumhuriyetçi Partisi'ne teslim etti. AAPOR, "bir tarama yürütüyor kisvesi altında, bir yanıtlayıcıdan meşru tarama araştırması dışındaki herhangi bir sebeple bilgi alan her türden uygulamayı kesinlikle kınadığını" belirtmektedir. Bu örnekte şirket, meşru bir tarama kuruluşu gibi görünüyordu, oysa gerçekte bir politik kampanyanın oy toplama çabasındaki partizanca bir girişimdi. Şirket, gerçek doğasını yanlış temsil ediyordu. AAPOR etik dışı davranışı tespit edip belgeleyene kadar Campaign Tel ortadan kaybolmuştu bile.

değiştiren bir biçimde etkileyebilir. Örneğin bir çalışma, profesyonellerin çocuklarının akademik başarılarına çok daha fazla vurgu yapmaları olasılığının daha yüksek olduğunu buluyor. Bu da son derece kaygılı, mutsuz çocuklar yaratıyor. Eğer profesyoneller bulguları okursa, çocuk büyütme davranışlarını değiştirebilir. Başka bir çalışma, yıllar sonra, profesyonellerin,- pek çok başka gruba göre, çocuklarını daha fazla akademik başarı kazanacak şekilde yetiştirmeleri olasılığının düşük olduğunu bulabilir.

Araştırmacıların, toplumsal davranışları etkileyen araştırma bulgularına farklı tepkileri bulunur:

1. İnsan toplumsal davranışının öngörülebilirliği ve düzenliliğini alt üst eder, yı nelemeye zarar verirler.
2. Yalnızca önemsiz davranışlar değişir, dolayısıyla bu yalnızca çok dar uygula malı alanlarda çalışan araştırmacılar için bir sorun oluşturur.
3. İnsan davranışları değişebilir; çünkü çok az değişmez insan davranışı kanunu bulunur ve insanlar kamusal alandaki bilgiyi yaşamlarını değiştirmek için kullanacaktır.

Her durumda, toplumsal araştırma, insan ilişkileri ve davranışlarının karmaşıklığını tümüyle açığa çıkarmış değildir. Çıkarmış olsa ve bu tür bilgiler nüfusun tamamına doğru ve eksiksiz biçimde yayılmış olsa bile, toplumsal araştırmacıların hâlâ hangi insan davranışlarının nasıl değiştiğini incelemesi gerekirdi (bkz. Kutu 16.11).

Akademik Özgürlük. Çoğu öğrenci, akademik özgürlüğü duymuştur, ama pek azı onu anlar. **Akademik özgürlük**, fikirler ve bilgilerin serbestçe değiştokuşu için açık ve büyük oranda kısıtlanmamış bir atmosferin varlığıdır. Açık demokratik toplumlarda, çoğu insan entelektüel özgürlüğe değer verir ve akademisyenlere müdahalelerden bağımsızlık sağlamak gerektiğine inanır. Bu fikir temel demokratik kurumlar, yansız bilginin gelişimi ve ifade özgürlüğünün fikirler ve bilgilerin serbestçe akışını gerektirdiği inancına dayalıdır.

Akademik özgürlük, araştırma özerkliğiyle ilişkilidir. Araştırma konuları için yeni fikirler, bulguların yorumlanması, kuramlar ya da hipotezlerin geliştirilmesi ve fikirlerin açıkça tartışılması, akademik özgürlük gerektirir.

Üniversiteler ve araştırma kuruluşlarındaki akademik özgürlük, bilimsel araştırmanın gerektirdiği özgürce tartışma ve açık fikir alışverişi için bir bağlam sağlar. Bilginin ilerlemesi için araştırmacılar, profesörler ve öğrencilerin, çeşitli ve bazen popüler olmayan fikirler ya da konumları serbestçe ilerletebileceği ya da tartışabileceği bir ortama; insanların açık bir tartışmada, sınıflarda, kamuya açık konuşmalarda ya da yayınlarda fikirle her yönüyle incelemekten korkmayacağı bir ortama gereksinimi vardır.

Akademik özgürlüğün önemi, onun olmadığı yerlerdeki toplumsal araştırma yetersizliğinden anlaşılabilir. Tartışmayı kısıtlamak ya da bir görüşü dayatmak isteyen toplumsal ya da siyasi gruplar, akademik özgürlüğe yönelik başlıca tehdit kaynağıdır. Akademik özgürlüğün kısıtlanması, toplum hakkındaki bilgilerin çoğalmasını sınırlar ve araştırma sürecinin bütünlüğüne zarar verir.

Akademik özgürlük, on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başında, sosyal bilimler üniversitelerde kurumsallaştığında önemli bir sorun olmuştu. İlk yıllarda, siyasi yetkililer ya da ekonomik seçkinler sınıflarda ya da yayınlarda ifade edilen görüşlerinden hoşlanmadığı için profesörler işlerini kaybediyordu. Thorsten Veblen gibi, Amerikan sosyal biliminin erken döneminin ünlü akademisyenleri, sınıfta söyledikleri ya da hakkında yazdıkları fikirler nedeniyle pek çok üniversiteden sürüldü. Öğretim görevlilerinin kontratsız memuriyet hakkının geliştirilmesi, yani çok iyi bir gerekçe olmaksızın uzun bir deneme süresinden sonra işten atılamaması, akademik özgürlüğü geliştirmekle birlikte tümüyle garanti altına almadı. Profesörler ve araştırmacılar, popüler olmayan fikirleri savundukları için kovulagelmiştir.[43]

Sosyal bilime siyasi saldırılar yeni değildir. Bilginin bağımsız olarak elde edilmesi çabasıyla, kendi inançlarını dayatmak isteyen siyasi grupların görüşleri arasındaki çatışmaya işaret ederler. Bu saldırılar, şu soruyu akla getirir: Sosyal bilim, kültürün genelindeki değerlerden ne kadar özerk olmalıdır? Toplumsal araştırma bulguları çoğu zaman din ya da siyasi ideoloji gibi bilimdışı bilgiye dayalı toplumsal inançlarla çatışır. Galileo, yaklaşık 400 yıl önce, daha doğa bilimleri kabul

KUTU 16.11 Bilimsel Konsensüs, Delil ve Politikacılar

Yıllarca süren araştırmalardan sonra, bilimsel topluluk çoğu zaman bir mesele hakkında uluslararası fikir birliğine varır. Başlıca bilim kuruluşları, araştırma kanıtlarının önemli bir çoğunluğunun uygulamalı bir meselede belirli bir konumu desteklediğini ilan etmektedir (örn. içme suyunda emniyetli olan arsenik düzeyi). Bu, bilimcilerin delil sahibi olduğu anlamına gelmez. Bilimcilerin bu terimi diğer çoğu insandan farklı biçimde kullandığını hatırlayın. *Delil* için aşırı derecede yüksek standartları bulunur ve terimi ampirik sorular için kullanmazlar, çünkü terim mutlak kesinlik ve kapanışı ima eder.

Bilimsel konsensüs, yıllar boyunca yürütülmüş sayısız çalışmayı titizlikle değerlendirip bütün kanıtları tarttıktan sonra, neredeyse tüm bilinçli bilimcilerin nezdinde, bir mesele hakkında neredeyse hiç şüphe kalmamasıdır (örn. kamu sağlığı ve emniyeti açısından, arsenik düzeyinin çok daha düşük olması gerekir). Bilimsel topluluk, genel kamu sağlığı ve emniyetine yarar sağlayacak bir meseledeki konsensüslerini açıklayarak toplum geneline katkıda bulunmak, "genel esenliği" ya da "kamu çıkarını" geliştirmek ister.

Önde gelen bir politikacı, bilim net bir görüş sunana ya da delil bulunana kadar hükümet politikasında değişiklik yapılmayacağını duyurduğunda, kamuyu bilim hakkında yanıltmaktadır. Gerçekte, belirli çıkarlar ve siyasi ideolojinin baskıları, büyük olasılıkla politikacının kararını biçimlendirmektedir. Bilimin nasıl işlediği ve kamu politikasındaki rolünü yanlış gösteren bir kamu açıklaması, bir politika kararı ardındaki politik gerekçeleri gizlemeye yarıyor olabilir

edilmemişken, bu sorunla karşı karşıya kalmıştır. Özgür düşünce temelli bilime dayanan astronomi alanındaki bulguları, resmî Kilise doktrinine ters düşmüştü. Galileo, işkence tehdidiyle bulgularını alenen inkar etmeye zorlanmıştır. Susturulması, bir nesil boyunca bilginin ilerlemesini yavaşlatmıştır. Evrim kuramının maruz kaldığı zorluklar da bilimsel bilgi ve popüler inançların birbiriyle nasıl çatıştığını göstermektedir.

Akademik özgürlük, iyi araştırmanın olmazsa olmaz bir parçasıdır. Bilimsel araştırma, teknik bilgiler (örn. rastlantısal örneklemin nasıl çekileceğini) bilmekten fazlasını gerektirir; serbest ve açık tartışma gayreti, değerlerden bağımsız olarak bilimsel nitelikler temelinde eleştiri ve toplumsal yaşamın tüm alanlarının sorgulanması icap eder. Akademik özgürlüğün kısıtlanması bu değerlere yönelik bir tehdit oluşturur.

OBJEKTİFLİK VE DEĞERDEN BAĞIMSIZLIK

Bazıları, sosyal bilimin de doğa bilimleri kadar objektif ve yansız olması gerektiğini ileri sürer; ötekiler ise değerden bağımsız, objektif sosyal bilimin imkansız olduğunu savunmaktadır. Karışıklık kısmen her bir terimin en az iki alternatif tanımı olmasından kaynaklanır (bkz. Kutu 16.12).

Pozitivist yaklaşım, bilimin değeryansız, önyargısız ve objektif olduğunu savunur. Değer yansızlık, mantıksal tümdengelimli formel kuramla ve olguların, değere dayalı kavramlardan tümüyle ayrılmasıyla sağlanır. Bilimsel topluluk, önyargıdan uzaktır, serbest ve açık tartışmanın hâkimiyetindedir. Tümüyle değerden bağımsızlık ve objektiflik sayesinde, bilim bir ve tek, birleşmiş, apaçık gerçeği ortaya çıkarır.

Max Weber, Alvin Gouldner ve Karl Mannheim, sosyal bilimcinin toplumdaki rolünü tartışan pozitivist olmayan önde gelen üç toplumsal düşünürdür. Weber (1949), olgu/değer ayrımının sosyal bilimlerde net olmadığını savunmuştur. Ona göre, değer yüklü kuramlar toplumsal olguları ya da toplumsal olarak anlamlı eylemi tanımlar. Dolayısıyla, toplumsal kuramlar zorunlu olarak değere dayalı kavramlar içerir; çünkü toplumsal dünya hakkındaki bütün kavramlar, belirli kültürlerin üyelerince yaratılır. Toplumsal kavramların kültürel içeriği tasfiye edilemez ve toplumsal olarak anlamlı eylem yalnızca kültürel bir bağlamda anlam ifade eder. Örneğin, toplumsal araştırmacılar ırksal grupları incelerken, ırklar arasındaki biyolojik farklılıklarla ilgilenmez. Irk, toplumsal bir kavramdır; bir kültürün üyeleri

Akademik özgürlük Araştırmacılar ve/veya eğitmenlerin, eğitmenler, akademisyenler ve bilimciler topluluğunun dışındaki kişiler ya da yetkililerden gelecek hiçbir kısıtlama, tehdit ya da müdahale olmaksızın bütün konuları incelemekte ve bütün fikirleri tartışmakta özgür olduğunun

KUTU 16.12 Objektif, Değerden Bağımsız ve Yansız

1. *Objektif/Nesnel*:
   a. *Sübjektif/öznel*in tersi; dış, gözlemlenebilir, olgusal, kesin, nicel
   b. Mantıklı; açık bir ussal prosedür tarafından oluşturulmuş; kişisel ya da keyfî kararların yokluğu; önceden belirlenmiş belirli kurallara uyar
2. *Değerden Bağımsız*:
   a. Her türden metafizik değer veya varsayımın yokluğu; *a priori* felsefi unsurlardan arınmış; ahlaktan bağımsız
   b. Kişisel önyargı veya kültürel değerlerin etkisinin yokluğu; kişisel fikirden arınmış; desteksiz görüşlere yer yok; nötr
3. *Yansız*:
   a. Rastlantısal olmayan hata ortadan kaldırılmış; sistematik hata yokluğu; teknik olarak doğru
   b. Kişisel önyargı ya da kültürel değerlerin etkisinin yokluğu; kişisel fikirden arınmış; desteksiz görüşlere yer yok; nötr.

ırksal görünüme toplumsal anlam atfettiği için incelenir. İnsanlar gözlemlenebilir ırksal farklılıklara böyle bir toplumsal anlam atfetmeseydi, ırk anlamsız olurdu.

Öteki toplumsal araştırmacılar Weber'in fikirlerini temel almıştır. Örneğin Moore (1973), çoğunluk grubuna (örn. Anglo, Beyaz) mensup araştırmacıların "dışarlıklılar" olarak ırksal azınlıkları doğru biçimde inceleyip inceleyemeyeceğini sormuştur; çünkü onların soruları, varsayımları ve ilgi alanları, hâkim, azınlık olmayan bakış açısından gelir. Baskın Beyaz kültürü, değerleri ve inanç sistemi, önemli sorular sormaya ve ırksal azınlıkların altkültürünü gerçekten anlamaya uygun mudur? Benzer kaygılar, cinsiyetle ilgili olarak da ortaya atılmıştır.[44] Farklı bir kültürden olmak, bir grubu araştırmayı imkansız kılmaz, ancak araştırmacının aşırı dikkat ve hassasiyet göstermesini gerektirir.

Weber (1949), sosyal bilimcilerin inceledikleri konularla ilgili olarak taraf tutmaktan kaçınamayacağını da ileri sürmüştür. Araştırmacılar, kabul gören araştırma tekniklerini uygularken yansız (yani, tarafsız ve kişisel ve desteksiz fikirlerden arınmış) *olmalıdır* ve gayelere, değerlere ya da normatif hedeflere değil, toplumsal dünyanın işleme araçları ya da mekanizmalarına odaklanmalıdır. Araştırmacının değerleri, bulgulardan ayrı olmalı ve araştırmacı, yalnızca sıradan vatandaş olarak konuşurken belirli meseleler hakkında fikirleri savunmalıdır.

Gouldner (1976), değerden bağımsız, objektif sosyal bilim nosyonuna karşı çıkmıştır. Ona göre, değerden bağımsızlık, geçmişte belirli değer konumlarını gözlemek için kullanılıyordu. Gerçekte, değerden bağımsızlığın kendisi bir değerdir – "değerden bağımsızlığı" savunan bir değerdir. Gouldner, tümüyle değerden bağımsız olmanın imkansız olduğunu ve bilimciler ve diğer profesyonellerin terimi kendi değerlerini saklamak için kullandığını söylemiştir. Değerleri açığa vurmayı önermiştir. Bir araştırmacıyı araştırma yapması için teşvik eden, dünyayı tarafsız [illegible] değişime yol açmak için güçlü bir

ahlaki arzu ile motive olan bir araştırmacının iyi araştırma uygulamasını geçersiz kılması gerekmez.

Mannheim (1936) da *değer-yansızlık* ve *objektiflik* fikirlerini sorgulamıştır. Bir toplumun entelektüellerini, özellikle de toplumsal araştırmayla uğraşanları benzersiz bir toplumsal rol oynuyor olarak görmüştür. Bir kişinin toplumdaki sosyal yeri, onun görüşleri ve bakış açılarını biçimlendirir. Ancak, toplumsal araştırmacılar ötekilerden ayrıdır ve kendi toplumsal konumları tarafından daha az şekillendirilir çünkü öteki insanların bakış açılarını öğrenmeye ve toplumun tüm kesimlerine empati duymaya çalışırlar. Toplumsal araştırmacılar, iktidar sahibi seçkinlere mimik etmez ve ayrıca popüler görüşler, moda ve heveslerdeki değişikliklere daha az tabidirler. **İlişkisel konum** benimseyebilirler ve benimsemelidirler de. İlişkisel konum, herhangi bir diğer toplumsal gruptan ayrı, ancak bütün gruplarla bağlantılı halindedir. Toplumsal araştırmacıların toplumdan kopuk ya da marjinal olması, ancak toplumun tüm kesimleriyle, hatta çoğu zaman görmezden gelinen ya da gizli kalan kesimleriyle bile bağlantısının bulunması gerekir.

SONUÇ

Sonuçları net bir biçimde iletmek, daha genel bilimsel kurumun bir parçasıdır, toplumsal araştırmanın etiği ve politikası da öyle. Toplumsal araştırmacıların yüz yüze bulunduğu siyasi meselelerin "çözümü" üçlüdür. Birincisi, araştırmacıların bu tür meselelerin, potansiyel tehlikelerin farkında olması ve naif bir toplumsal araştırma görüşü yerine gerçekçi bir sosyopolitik ortam anlayışı benimsemesi gerekir. İkincisi, araştırmacıların, araştırmanın dış baskılardan bağımsızlığını savunmak için ötekilerle birlikte çalışabilen kendini savunma örgütlenmeleri oluşturması gerekir. Üçüncüsü, araştırmacıların halkın genelini ve belli başlı kurumların liderlerini, bağımsız toplusal araştırmanın değeri ve önemi konusunda eğitmesi gerekir.

Bu bölümü, toplumsal araştırmanın bir okuru ya da yeni bir toplumsal araştırmacı olarak kendi kendinizi bilmeniz konusunda sizi uyararak bitirmek istiyorum. Araştırmacının toplumdaki yerinin ve bizzat toplumsal araştırmanın toplumsal bağlamının bilincinde olun. Toplumsal araştırmacılar, özellikle de sosyologlar, toplumun geneline benzersiz bir bakış açısı getirir. Toplumsal araştırmacıların, sosyal bilimlerin toplumdaki mevcut yerlerini nasıl elde ettiği konusunda sorumluluğu bulunmaktadır ve bunun farkında olmaları gerekir.

İlişkisel konum Karl Mannheim'ın, profesyonel akademik araştırmacılar ve entelektüellerin benzersiz bir toplumsal konuma sahip olduğu ve toplumdaki başlıca gruplardan kopuk olduğu,

ANAHTAR KELİMELER

Akademik özgürlük
Araştırma önerileri çağrısı (RFP)
Ayrım hatası
Baş araştırmacı (PI)
Bilimsel hırsızlık
Büyütme merceği
Camelot Projesi
Düşünce kuruluşu
Gözden geçirme
İlgi modelleri
İlişkisel konum
Kendi sözleriyle aktarma
Ödenek sağlama
Redaksiyon
Serbest yazım
SLAPP davası
Yazım öncesi
Yönetimsel özet

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Bir araştırma raporu yazma sürecinde, yazım öncesi, serbest yazım, yeniden yazım, redaksiyon ve oluşturma arasındaki ilişkiyi belirtin.
2. Nicel araştırma raporuyla nitel araştırma raporunun düzenlenişi arasındaki temel farklılıklar neledir?
3. Araştırma yürütme önerisi ile nihai araştırma raporu arasındaki farklılıklar ve benzerlikler nelerdir?
4. Siyasetçilerin eylemleri, toplumal araştırmaya ne tür kısıtlamalar getirir?
5. Fon sağlama üzerindeki denetim, araştırılan meselerin türlerini ne yollardan etkileyebilir?
6. Hükümet ya da araştırma için fon sağlayan özel bağışçıların kullandığı kriterler, bilimsel topluluk bünyesindeki meslektaşlar tarafından kullanılan kriterlerden nasıl farklılık gösterebilir?
7. Son 20 yılda ABD hükümetinin araştırma fonu sağlamasında ne gibi eğilimler bulunmaktadır ve bunlar yürütülen araştırmaları nasıl etkiliyor olabilir?
8. Rule'un ilgi modellerinin kaynağı ve yararı nedir?
9. Akademik özgürlük, bir ilişkisel konumu nasıl destekler ya da ona ters düşer?
10. Objektif ve değerden bağımsız araştırma yürütmenin anlamları nelerdir?

NOTLAR

1. Bkz. "Plagiarism Case Documented," Amerikan Sosyoloji Derneği, *Footnotes*, 17(2) (Şubat 1989), s. 2 ya da "Noted Harvard Psychiatris Resigns Post after Faculty Group Finds He Plagiarized," *Chronicle of Higher Education*, 35(15) (7 Aralık 1989), s. 1 içinde.
2. Sociology Writing Group'tan (1991) alınmıştır.
3. Yazma ile ilgili öneriler için bkz. Donald ve meslektaşları (1983) ve Leggett ve meslektaşları (1965).

4. Sociology Writing Group'tan (1991:40) alınmıştır.
5. Yazma üzerine bu ve başka öneriler için bkz. Fine (1988).
6. Nicel araştırma raporlarının taslakları ve düzenlenmesi ile ilgili olarak bkz. Mullins (1977:11 30). Ayrıca, bir tebliğde fikirlerin nasıl düzenleneceği ile ilgili yararlı püf noktaları için bkz Williams ve Wolfe (1979:85-116).
7. Grosof ve Sardy (1985:386-389), nicel bulguların nasıl açıklanacağı konusunda önerilerde bulunmuştur.
8. Lofland (1974), tümevarımla, saha araştırması raporu yazımının beş temel üslubunu keşfetmiştir (genel, roman, ayrıntılı, olaya dayalı ve iç içe geçen) ve bunların nasıl değerlendirildiğini tartışmaktadır.
9. Ayrım hatası, Lofland ve Lofland (1984:146) içinde tartışılmaktadır.
10. Bu ve bununla ilişkili sorunlar hakkında bir tartışma için bkz. Becker ve Geer (1982:244) ve Schatzman ve Strauss (1973:130).
11. Bkz. Hammersley ve Atkinson (1983) ve Van Maanen (1988).
12. Spradley (1970:162-167) içinde tartışılmaktadır.
13. Bkz. Van Maanen (1988:13).
14. Bkz. Dabbs (1982) ve Jackson (1978).
15. Saha araştırması raporlarının yazımında etik kaygılarla ilgili bir tartışma için bkz. Becker (1969), Punch (1986) ve Wax (1971).
16. Tarihsel araştırma hakkında yazımla ilgili mükemmel öneriler için bkz. Barzun ve Graff (1970) ve Shafer (1980).
17. Araştırma projelerine fon sağlamak için araştırma önerileri yazımıyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Bauer (1988), Locke ve çalışma arkadaşları (1987) ve Quarles (1986). Araştırma önerisi yazımına biraz eski tarihli olmakla birlikte yararlı bir giriş, Krathwohl (1965) içinde yer almaktadır.
18. Rusya'da sosyal bilim ile ilgili olarak bkz. Keller (1988, 1989) ve Swafford (1987). Ayrıca bkz "Soviet Sociologist Calls Attention for Her Science," Amerikan Sosyoloji Derneği *Footnotes* (Nisan 1987), s. 2.
19. Bkz. Greenberg (1967:71).
20. 1950'ler ve toplumsal araştırmacılar üzerindeki etkisi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Caute (1978:403-430), Goldstein (1978:360-369) ve Schrecker (1986).
21. Bkz. Block ve Burns (1986) and Starr (1987).
22. Bkz. Bermant (1982:138). Nelkin (1982a), sosyal bilim araştırmasında "yasaklı" konulara dair genel bir tartışma içermektedir.
23. "Sex Survey Is Dealt a Setback," *New York Times* (26 Haziran 1989), s. 7.
24. Bkz. Stephen Burd, "Scientists Fear Rise of Intrusion in Work Supported by NIH," *Chronicle of Higher Education* (2 Ekim 1991) içinde, s. Alff.
25. Soğuk Savaş döneminde alan çalışmaları ve uluslararası ilişkileri bulunan akademik araştırma üzerinde ABD hükümetinin etkileri ile ilgili olarak bkz. Cumings (1997), Sanders (1979) ve Simpson (1993).
26. Camelot Projesi, Horowitz (1965) içinde anlatılmaktadır.
27. Bkz. Dickson (1984), Nelkin (1982b) ve Shattuck ve Spence (1988:2).
28. Bkz. Shattuck ve Spence (1988) ve Josephson (1988). Ayrıca bkz. "Librarians Charge Plan Would Cut Flow of Data," *New York Times* (21 Şubat 1989).
29. CIA ve toplumsal araştırmacılar ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Shattuck ve Spence (1988:39-40) ve Stephenson (1978).

30. Uluslar arası araştırmayla ilgili hassas durumlar için bkz. Fuller (1988) ve Van den Berge (1967).
31. Tartışma için bkz. Bannister (1987), Blumer (1991b), D'Antonio (1992), Hyman (1991), Ross (1991) ve Seybold (1987).
32. COSSA ile ilgili olarak bkz. Dynes (1984).
33. SSRC, 1924 ile 1928 arasında sosyal bilimlere 20 milyon ABD doları harcadı (Gieger, 1986:152); buna karşın, NSF, sosyal bilimlere 1989 yılında 136 milyon ABD doları ayırdı (D'Antonio, 1992). 1920'lerin sonunda, akademik sosyal bilimcilerin sayısı şimdikinin yaklaşık onda biriydi ve bir doların alım gücü altı kat fazlaydı. Sosyal bilim doktoralarının -psikoloji, öğretmenlik ya da temel araştırma yürütme dahil olmak üzere- sayısı, 1986 yılında yaklaşık 129.000 idi (Science and Engineering Personnel: A National Overview, NSF Belgesi 90-310).1930'da bütün akademik alanlardaki yüksek öğretim üyelerinin sayısı, 83.000'in altındaydı (Historical Statistics of the United States 1970, Tablo H696). 1920'lerde dört yılda 20 milyon ABD doları ya da yılda 5 milyon dolar, 1990 yılında kabaca 300 milyon ABD dolarına denk düşüyordu. 1929 yılında vergiler düşülmeden önce ortanca aile geliri, 2.335 ABD dolarıydı (Historical Statistics, Tablo G308).
34. 1980'lerde politikanın ve fon kesintilerinin toplumsal araştırma üzerindeki etkileri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Cummings (1984), Himmelstein ve Zald (1984) ve Zuiches (1984). Fon sağlamanın araştırma üzerindeki etkisine dair daha genel bir tartışma için bkz. Galliher ve McCartney (1973) ve Dickson (1984).
35. Bkz. "NIH FY 1991 Budget Rescinded by $3.1 Million, congress Objects to 31 Research Projects Funded by NSF," *The Blue Sheet* (F-D-C Reports, Inc.) (27 Mayıs 1992), s. 3.
36. Hızla artan seçim yatırımına dönük akademik harcama ile ilgili olarak bkz. Brainard ve Borrego (2003), Brainard ve Southwick (2001), Cordes (1998), Payne (2003a, 2003b) ve Savage (2001).
37. Bkz. Golder (1996).
38. Araştırmacılar üzerindeki baskı sorunu ile ilgili olark bkz. Punch (1986:18-19; 49-69). Ayrıca bkz. Lawrence Altman, "Experts See Bias in Drug Data," *New York Times* (29 Nisan 1997) ve Sheryl Gay Stolberg, "Gifts to Science Researchers Have Strings, Study Finds," *New York Times* (1 Nisan 1998). Bakımevi "SLAPP davası" ile ilgili olarak bkz. Steven Greenhouse, "Cornell Professor Fights a Slander Suit," *New York Times* (1 Nisan 1998) ve National Public Radio Sabah Haberleri haber bülteni (27 Nisan 1998).
39. Bkz. Block (2003), Clymer (2002), Krider (2004), Lee (2003) ve Union of Concerned Scientists (2004).
40. Araştırmacıların araştırma sorularını ya da problemlerini nasıl seçtiği konusunda daha fazla tartışma için bkz. Gieryn (1978) ve Zuckerman (1978).
41. Entelektüellerin toplumdaki rolü hakkında bkz. Byrm (1980).
42. Marsh (1984), Noelle-Neumann (1974, 1984) ve Price (1989), araştırma sonuçlarının sonraki kamu davranışı ve fikirleri üzerindeki etkilerini tartışmıştır.
43. Bartiz (1960), Schrecker (1986), Schwendinger ve Schwendinger (1974) ve Silva ve Slaughter (1980) toplumda toplumsal araştırmacıların tarihine yer vermektedir.
44. Committees on the Status of Women in Sociology (1986).

EK • A

AMERİKAN SOSYOLOJİ DERNEĞİ ETİK KURALLARI

GİRİŞ

Amerikan Sosyoloji Derneği (ASA) Etik Kuralları, sosyologların mesleki sorumlulukları ve davranışlarının altında yatan ilkeler ve etik standartları belirler. Bu ilkeler ve standartlar, gündelik mesleki faaliyetleri incelerken kılavuz olarak kullanılmalıdır. Sosyologlar için kural oluşturan bildirimler teşkil eder ve sosyologların profesyonel çalışmalarında karşılaşabileceği meselelerde rehberlik ederler.

ASA Etik Kuralları bir Giriş, bir Önsöz, beş Genel İlke ve belirli Etik Standartlardan oluşur. Bu Kurallara, etik dışı davranışlar hakkındaki şikayetleri bildirmek, soruşturmak ve çözüme ulaştırmak için prosedürleri tanımlayan ASA Profesyonel Etik Komitesinin Kural ve Prosedürleri eşlik eder.

Kuralların Önsöz ve Genel İlkeleri, sosyologları sosyolojinin en yüksek ideallerine doğru yönlendirme amacı taşıyan arzu edilen hedefleri belirtmektedir. Önsöz ve Genel İlkeler, uygulanabilir kurallar olmamakla birlikte, sosyologlar tarafından izlenecek etik yola ulaşmada göz önüne alınmalıdır; ayrıca etik kurullar tarafından Etik Standartlarının yorumlanmasında da göz önüne alınabilir.

Etik Standartlar, sosyologlar tarafından uygulanabilir kurallar ortaya koyar. Etik Standartların çoğu, çeşitli rollerdeki sosyologlar için geçerli olması amacıyla genel olarak yazılmıştır ve bir Etik Standardın uygulaması, bağlama göre değişebilir. Etik Standartlar kapsamlı değildir. Bu Etik Kurallar tarafından özel olarak ele alınmayan bir davranışın etik ya da etik dışı olması zorunlu değildir.

Not: Bu etik kuralları, Amerikan Sosyoloji Derneğine ait olup, ASA üyeleri tarafından Haziran 1997 tarihinde onaylanmıştır.

ASA üyeliği, üyelerin ASA Etik Kurallarına ve ASA Profesyonel Etik Komitesinin Kural ve Prosedürlerine uymasını gerektirir. Üyelere, Derneğe katıldıklarında bu yükümlülük ve Kuralların ihlalinin üyeliğin sona erdirilmesi dahil olmak üzere yaptırımların uygulanmasına yol açabileceği bildirilir. Etik Kurallarına tabi ASA üyeleri, ancak etkinlik işle ilgili işlevlerinin parçasıysa ya da onları etkiliyorsa ya da eğer etkınlik özünde sosyolojiyle ilgiliyse bu Etik Standartlar altında değerlendirilebilir. Sosyologların profesyonel rollerini yerine getirmeleri ile bağlantısı ya da bunun üzerinde etkisi olmayan kişisel faaliyetler, Etik Kurallarına tabi değildir.

ÖNSÖZ

Bu Etik Kuralları, sosyologların profesyonel ve bilimsel çalışmalarını dayandırdıkları ortak bir değerler kümesini ifade etmektedir. Etik Kuralların hem genel ilkeleri hem de sosyologların karşılaştığı profesyonel durumları kapsayacak kuralları sağlaması amaçlanmaktadır. Kuralların temel hedefi, sosyologların birlikte çalıştığı bireyler ve grupların esenliği ve korunmasıdır. Araştırma, öğretim, uygulama ve hizmette olası en yüksek davranış standartlarına ulaşmaya çalışmak, her bir sosyoloğun bireysel sorumluluğudur.

Bir sosyoloğun işle ilişkili davranışları için dinamik bir etik standartlar kümesinin geliştirilmesi, etik davranmak; öğrenciler, amirler, danışmanlık yapılan kişiler, işverenler, çalışanlar ve meslektaşlar arasında etik davranışları teşvik etmek ve etik sorunlarla ilgili olarak ötekilere gerektiği şekilde danışmak için yaşam boyu sürecek bir çabaya kişisel bağlılık gerektirir. Her sosyolog, Etik Kurallarda belirlenen değerler ve kuralları kişisel değerleri, kültürü ve deneyiminin ışığında bütünler; ancak ihlal etmez.

GENEL İLKELER

Aşağıdaki Genel İlkeler, arzu edilen ideal koşullardır ve sosyologlar için çeşitli bağlamlarda etik eylem biçimlerini belirlemek için bir kılavuz işlevi görür. Profesyonel davranışın en yüksek ideallerine örnek oluştururlar.

İlke A: Profesyonel Yeterlik

Sosyologlar, çalışmalarında en yüksek düzeyde yeterlik sağlamaya çalışır; uzmanlıklarının kısıtlarını bilir ve yalnızca eğitim, öğrenim ya da deneyim yoluyla vasıflı oldukları görevleri üstlenirler. Profesyonel olarak yeterliklerini koruyabilmek için sürekli eğitim gereksiniminin farkındadırlar ve profesyonel faaliyetlerinde yeterliği sağlamak için gerekli uygun bilimsel, profesyonel, teknik ve idari kaynakları kullanırlar. Gerektiğinde öğrencilerinin, araştırma katılımcılarının ve müşterilerinin yararı için öteki profesyonellere danışırlar.

İlke B: Bütünlük

Sosyologlar profesyonel faaliyetlerinde –araştırma, öğretim, uygulama ve hizmette- dürüst, adil ve ötekilere saygılıdırlar. Sosyologlar bile bile ne kendilerinin ne de başkalarının profesyonel esenliğini tehlikeye atacak biçimlerde hareket ederler. Sosyologlar, işlerini güven ve itimat uyandıracak biçimlerde yürütür; bilerek yanlış, yanıltıcı ya da aldatıcı bildirimlerde bulunmazlar.

İlke C: Profesyonel ve Bilimsel Sorumluluk

Sosyologlar, en yüksek bilimsel ve profesyonel standartlara bağlıdır ve çalış-

malarının sorumluluğunu kabul ederler. Sosyologlar, bir topluluk oluşturdukları anlar ve profesyonel faaliyetlere kuramsal, yöntembilimsel ya da kişisel yaklaşımlarda anlaşmazlığa düştükleri zaman bile öteki sosyologlara saygı gösterirler. Sosyologlar, halkın sosyolojiye olan güvenine değer verir, kendilerinin ve öteki sosyologların bu güveni tehlikeye atabilecek etik davranışları hakkında kaygı duyarlar. Her zaman işbirliği yapmaya gayret etmekle birlikte sosyologlar aslı işbirliği yapma arzularının, etik davranışlara yönelik ortak sorumluluklarını bastırmasına izin vermemelidirler. Uygun olduğunda, etikdışı davranışı önlemek ya da bu tür davranışlardan kaçınmak için meslektaşlarına danışırlar.

İlke D: Kişi Haklarına, İtibarına ve Çeşitliliğe Saygı

Sosyologlar, tüm insanların haklarına, itibarına ve değerine saygı duyarlar. Profesyonel faaliyetlerinde yanlılığı ortadan kaldırmaya çalışır ve yaşa, cinsiyete, ırka, etnik ve ulusal kökene, dine, cinsel yönelime, bedensel ve zihinsel engellere, sağlık koşullarına, medeni, hane içi ya da ailevi duruma dayalı ayrımcılığın hiçbir biçimini hoş görmezler. Farklı özellikleri olan insan gruplarına hizmet eder, eğitim verir ve onları incelerken kültürel, bireysel farklılıklara ve rol farklılıklarına duyarlıdırlar. İşle ilgili tüm faaliyetlerinde sosyologlar, ötekilerin kendilerininkinden farklı değerler, tutumlar ve fikirler benimseme haklarını kabul ederler.

İlke E: Toplumsal Sorumluluk

Sosyologlar, içinde yaşadıkları ve çalıştıkları topluluklar ve toplumlara karşı profesyonel ve bilimsel sorumluluklarının farkındadırlar. Kamu yararına katkıda bulunmak için bilgilerini uygular ve açıklarlar. Araştırma yürütürken sosyoloji bilimini ilerletmeye ve kamu yararına hizmet etmeye çalışırlar.

ETİK STANDARTLARI

1. Profesyonel ve Bilimsel Standartlar

Sosyologlar araştırma, öğretim, uygulama ve hizmet etkinliklerinde makul ve sorumluluk çerçevesinde olası en yüksek teknik standartlara bağlı kalırlar. Bilimsel ve profesyonel olarak elde edilmiş bilgiye güvenir; dürüstlük ve bütünlük içinde hareket eder; işle ilgili işlevler ya da etkinlikler üstlenirken gerçek dışı, aldatıcı ya da belgelenmemiş açıklamalardan kaçınırlar.

2. Yeterlik

(a) Sosyologlar, ancak kendi yeterlik sınırları içinde eğitimlerine, öğrenimlerine, danışman gözetiminde kazanmış oldukları deneyimlerine ya da uygun mesleki deneyimlerine dayalı olarak araştırma yürütür, eğitim verir, uygulama yapar ve hizmet sunarlar.

(b) Sosyologlar, yeni alanlarda ya da yeni teknikleri kullanarak, ancak bu alanlarda çalışmalarının yeterliğini garanti altına alacak makul adımlar attıktan sonra

araştırma yürütür, eğitim verir, uygulama yapar ve hizmet sunarlar.

(c) Araştırma, öğretim, uygulama veya hizmetle uğraşan sosyologlar, kendi etkinlik alanlarındaki mevcut bilimsel ve profesyonel bilgiden devamlı haberdar olur ve kullandıkları becerilerde yeterliliklerini korumak için sürekli çaba gösterirler.

(d) Sosyologlar, kişisel koşullarının profesyonel çalışmalarına engel olabileceği ve bir öğrenciye, danışmanlık yapılan kişiye, insan deneğe, müşteriye, meslektaşa ya da bilimsel açıdan, öğretmenlik, danışmanlık açısından veya başka profesyonel açılardan yükümlü bulundukları başka bir kişiye zarar gelebileceği durumda bir etkinliğe girişmekten kaçınırlar.

3. Temsiliyet ve Uzmanlığın Kötüye Kullanılması

(a) Profesyonel yargılarda bulundukları veya uzmanlıklarını sundukları araştırma, öğretim, uygulama, hizmet ya da başka durumlarda sosyologlar, kendi alanları ve uzmanlık derecelerini doğru ve adilane biçimde temsil ederler.

(b) Sosyologlar, işbu Etik Kurallarındaki standartların ihlal edilmesini gerektirme olasılığı bulunan bireysel ya da kurumsal müşteriler ya da sponsorlardan bağış, bağlantı, danışmanlık ya da görevlendirme kabul etmezler. Sosyologlar, bir ihlal olduğunu keşfettiklerinde ve bu durumun düzeltilmesini sağlayamadıklarında bu türden etkinliklerle bağlantılarını koparırlar.

(c) Sosyologların bilimsel ve profesyonel yargıları ve eylemleri, başkalarının yaşamlarını etkileyebileceği için bilgilerinin, uzmanlıklarının ya da etkilerinin kötüye kullanılmasına yol açabilecek kişisel, mali, toplumsal, kurumsal ya da siyasal etkilere karşı tetikte olur ve kendilerini savunurlar.

(d) Eğer sosyologlar çalışmalarının kötüye kullanıldığını ya da yanlış tanıtıldığını öğrenirlerse, kötüye kullanımı ya da yanlış tanıtımı düzeltmek ya da en aza indirmek için uygun adımları atarlar.

4. Görevlendirme ve Denetim

(a) Sosyologlar öğrencilerine, danışmanlık yaptıkları kişilere ya da çalışanlarına uygun eğitimi ve denetimi sağlar ve bu kişilerin sorumluluk sınırları içinde, yetkin biçimde ve etik olarak hizmet gerçekleştirmesini sağlamak için uygun önlemleri alırlar.

(b) Sosyologlar öğrencilerine, danışmanlık yaptıkları kişilere yahut çalışanlarına, yalnızca eğitimlerine, öğrenimlerine veya deneyimlerine dayalı olarak bu kişilerin kendi başına ya da sağlanan danışman eşliğinde gerektiği biçimde yerine getirmelerinin beklenebileceği sorumluluklar verirler.

5. Ayrımcılık Yapmama

Sosyologlar, çalışmalarında yaş, cinsiyet, ırk, etnik köken, ulusal köken, din, cinsel yönelim, bedensel ya da zihinsel engel, sağlık durumu, medeni hal, ev içi ya da ailevi durum yahut kanunlarca yasaklanan uygulanabilir başka herhangi bir temelde ayrımcılık yapmazlar.

6. İstismar etmeme

(a) İster kişisel, ekonomik, ister mesleki avantaj sağlamak için olsun, sosyologlar üzerinde doğrudan ya da dolaylı denetim, değerlendirme ya da benzeri yetki sahibi oldukları öğrenciler, danışmanlık yaptıkları kişiler, çalışanlar ya da araştırma katılımcıları gibi kişileri istismar etmez/sömürmezler.

(b) Sosyologlar, öğrenciler, danışmanlık yaptıkları kişiler, çalışanlar ya da araştırma katılımcıları dahil olmak üzere, cinsel ilişkiye girdikleri hiç kimseye doğrudan danışmanlık yapmaz ya da onlar üzerinde değerlendirme yetkilerini kullanamazlar.

7. Taciz

Sosyologlar öğrenciler, danışmanlık yaptıkları kişiler, çalışanlar ya da araştırma katılımcıları dahil olmak üzere hiç kimseye tacizde bulunmazlar. Taciz küçük düşürücü, kötüleyici, nahoş olan ya da düşmanca bir mesleki atmosfer veya çalışma ortamı yaratan tek bir yoğun ve şiddetli eylem ya da birden çok ısrarcı veya sürekli hissedilen eylemden oluşur. Cinsel taciz, cinsel tahrik, fiziksel teklif ya da doğası itibarıyla cinsel olan sözlü veya sözsüz davranışları içerebilir. Irksal taciz, bir kişinin ırkı ya da etnik kökeninden dolayı gereksiz, abartılı ya da yasal temeli olmayan gerek sözlü gerek sözsüz ifade ya da saldırıyı içerebilir.

8. İstihdam/Çalışma Kararları

İstihdamla ilişkili kararlara katılırken, iş ararken ya da bir konumdan istifa etmeyi planlarken sosyologların en yüksek etik standartlara bağlı kalma yükümlülüğü bulunur.

8.01 Adil İstihdam Uygulamaları

(a) İstihdamla ilişkili kararlara katılırken sosyologlar, tüm tam ve yarı zamanlı çalışanlara eşit fırsat ve adil muamele sağlamak için her türlü çabayı gösterirler. İşe alma, terfi ettirme, maaş, muamele veya her türden diğer istihdam ya da kariyer gelişimi koşullarında yaş, cinsiyet, ırk, etnik köken, ulusal köken, din, cinsel yönelim, bedensel ya da zihinsel engel, sağlık koşulu, medeni hal, ev içi ya da ailevi durum ya da yasalarca yasaklanan uygulanabilir başka herhangi bir temelde ayrımcılık yapmazlar.

(b) İstihdamla ilişkili kararlara katılırken sosyologlar işe alma, terfi ettirme, memuriyeti sürdürme hakkı ve sona erdirme gereklerini belirler ve bu gerekleri tam ve yarı zamanlı çalışanlara ve çalışan adaylarına tam olarak bildirirler.

(c) İstihdamla ilişkili kararlara katılırken sosyologların adil istihdam kuralları hakkında bilgi sahibi olma, bu bilgiyi çalışanlara iletme, tam ve yarı zamanlı çalışanlar için adil istihdam uygulamalarını destekleyen bir atmosfer yaratılmasına yardımcı olma sorumluluğu bulunur.

(d) İstihdamla ilişkili kararlara katılırken sosyologlar, tam ve yarı zamanlı çalışan adaylarını araştırma ve yayımlama üzerindeki her türlü kısıt hakkında bilgilendirir; araştırma ve akademik etkinliği kısıtlayabilecek her türlü kosul hakkın-

da net bir anlaşmaya varılmasını sağlarlar.

8.02 Çalışanların Sorumlulukları

(a) İş ararken sosyologlar, olası işverenlerine profesyonel nitelikleri ve deneyimleri hakkında doğru ve tam bilgi verirler.

(b) İster geçici isterse kalıcı olarak bir işten ayrılırken sosyologlar, işverenlerine uygun ihbarda bulunur ve işten ayrılmalarının olumsuz etkilerini azaltmak için makul önlemler alırlar.

9. Çıkar Çatışmaları

Sosyologlar, profesyonel çalışmalarında en yüksek dürüstlük derecesini korur ve çıkar çatışmalarından ve çatışmanın ortaya çıkmasından kaçınırlar. Sosyologların kişisel ya da mali çıkarları, profesyonel çalışmalarını yansız biçimde yürütmelerine engel olduğunda çıkar çatışmaları ortaya çıkar. Araştırma, öğretim, uygulama ve hizmet sırasında sosyologlar, çıkar çatışması yaratabilecek durumlara karşı tetikte olur ve çatışmayı önlemek ya da çatışmayı doğru taraflara bildirmek için uygun önlemleri alırlar.

9.01 Profesyonel Standartlara Bağlılık

Sosyologlar kendilerinin, işverenlerinin yahut müşterilerinin kişisel veya mali çıkarlarından bağımsız olarak (1) verilerin toplanması, analizi ya da yorumlanmasında; (2) araştırmanın rapor edilmesinde; (3) sosyoloji bilgisinin öğretilmesi, profesyonel sunumu ya da kamuya yayılmasında; ve (4) uygun sözleşme, danışmanlık ya da hizmet etkinliklerinin belirlenmesi veya uygulanmasında profesyonel ve bilimsel standartlara bağlı kalırlar.

9.02 İfşa Etme

Sosyologlar, bir işveren veya müşteri için çıkar çatışmasının ortaya çıkması veya potansiyelinin bulunmasına neden olabilecek ilgili mali destek kaynaklarını ve ilgili kişisel veya profesyonel ilişkileri profesyonel çalışmalarının sponsorlarına ya da kamuya yönelik konuşma ve yazılarda ifşa ederler.

9.03 Kişisel Kazanç Sağlamaktan Kaçınma

(a) Koşullar ne olursa olsun aksi yönde yetkilendirilmedikleri ya da bilgiler kamuya başka biçimde açıklanmadığı sürece sosyologlar, gizli bir bağlamda elde edilen bilgiler veya materyalden (örn. bir elyazmasının incelenmesiyle ya da bir araştırma önerisi değerlendirme heyetinde yer almakla elde edilen bilgiler) yararlanmaya ya da kazanç sağlamaya çalışmazlar.

(b) Koşullar ne olursa olsun sosyologlar, bir işveren veya müşteri hakkındaki bilgiler ya da materyalden işveren veya müşterinin izni olmadan kazanç sağlamaya çalışmazlar.

9.04 İşyerinde Karar Alma

İşyerlerinde sosyologlar, çıkar çatışmalarından ya da çatışmaların ortaya çıkmasından kaçınmak için uygun önlemleri alır ve *potansiyel olarak önyargılı*

davranmaya neden olan bağlar veya ilişkileri dikkatle incelerler. Araştırma, öğretim uygulama ya da hizmet sırasında bu tür potansiyel olarak önyargılı davranmaya neden olan bağlar veya ilişkiler aile, iş ya da yakın kişisel dostluklar veya sosyologların güçlü çatışma veya anlaşmazlık yaşadığı kişilerle ilişkilerini içerir, ancak bunlarla sınırlı değildir.

9.05 İşyerinin Dışında Karar Alma

İşyerinin dışındaki profesyonel etkinliklerde, *önyargılı davranmaya neden olan* bağları ya da ilişkileri bulunan sosyologlar *her* durumda bireyler veya kurumların fayda sağlamasını ya da ödüllendirilmesini sağlayan ya da önleyen kararlar ve müzakerelerden sakınmalıdırlar. Önyargılı davranmaya neden olan bağlar veya ilişkiler şunlardır: (1) karardan faydalanıyor olarak yorumlanabilecek bir örgüt veya kurumda çalışıyor veya çalışması düşünülüyor olmak; (2) karardan faydalanıyor olarak yorumlanabilecek bir örgüt ya da kurumda yönetici veya yönetim kurulu üyesi olmak; (3) bir bireyin karardan faydalanabileceği bir örgüt veya kurumda çalışıyor ya da çalışması düşünülüyor olmak; (4) bir birey olarak karardan faydalanabilecek bir kişinin eşi, ev arkadaşı ya da bilinen bir akrabası olmak ya da (5) bir birey olarak karardan faydalanabilecek bir kişinin iş ortağı, profesyonel ortağı, araştırma arkadaşı, çalışanı, danışmanlık yaptığı kişi ya da öğrencisi olmak.

10. Kamuya Yönelik İletişim

Sosyologlar profesyonel hizmetleri, kimlikleri ve uzmanlıkları, çalışma ürünleri ya da yayınları hakkındaki kamuya yönelik iletilerinde -bu iletiler ister kendilerinden, ister başkalarından gelsin- en yüksek profesyonel standartlara bağlı kalırlar.

10.01 Kamuya Yönelik İletiler

(a) Sosyologlar, bütün kamuya yönelik iletilerinin doğruluğunu sağlamak için önlem alırlar. Bu tür kamuya yönelik iletiler, dizin listeleri; kişisel özgeçmiş ya da yaşam öyküleri; reklam; broşürler ya da basılı malzeme; medyayla görüşmeler ya da medyaya yapılan açıklamalar; yasal davalardaki ifadeler; dersler ve kamuya açık sözlü sunumlar ya da diğer yayımlanmış materyalleri kapsar, ancak bunlarla sınırlı değildir.

(b) Sosyologlar, kendilerinin ya da bağlı oldukları kişi veya örgütlerin araştırmaları, uygulamaları veya diğer çalışma etkinlikleri hakkında içerdikleri, ilettikleri ya da önerdikleri yahut dışarıda bıraktıkları sebebiyle yanlış, aldatıcı, yanıltıcı ya da hileli kamu açıklamaları yapmazlar. Bu tür etkinlikler, sosyologların (1) eğitimi, deneyimi ya da yeterliliği; (2) akademik unvanları; (3) kimlikleri; (4) kurumsal veya dernek bağlantıları; (5) hizmetleri; (6) ücretleri; veya (7) yayınları ya da araştırma bulgularını kapsar, ancak bunlarla sınırlı değildir. Sosyologlar, profesyonel hizmetlerinin bilimsel temeli, sonuçları veya başarı derecesiyle ilgili yanlış veya aldatıcı açıklamalar yapmazlar.

(c) Sosyologlar kamuya açık dersler, gösteriler, radyo ya da televizyon programları, önceden kaydedilmiş bantlar, basılı makaleler, posta ile gönderilen materyal veya diğer iletişim araçları aracılığıyla profesyonel tavsiye veya yorumda bulunurken (1) açıklamaların yeterli araştırma, literatür ve uygulamaya dayanmasını sağlar; (2) aksi takdirde, açıklamaların bu Etik Kurallarıyla tutarlı olmasını sağlamak için makul önlemler alırlar.

10.02 Başkalarının Açıklamaları

(a) Başkalarını kendi çalışma ürünlerini, profesyonel hizmetlerini veya diğer etkinliklerini tanıtan kamuya yönelik açıklamalar hazırlayan, yapmakla görevlendiren veya bu amaçla işe alan sosyologlar, bu tür açıklamalardan sorumlu olmayı sürdürürler.

(b) Sosyologlar doğrudan görevlendirmedikleri, işe almadıkları veya denetlemedikleri (işverenler, yayıncılar, sponsorlar, kurumsal müşteriler, medya üyeleri gibi) kişilerin kendi profesyonel araştırma, öğretim veya uygulama etkinlikleriyle ilgili aldatıcı açıklamalar yapmalarını önlemek için gerekli ve uygun olan çabayı gösterirler.

(c) Basın, radyo, televizyon veya diğer iletişim araçları ile çalışırken veya medyada reklam yaparken sosyologlar, potansiyel çıkar çatışmalarının veya bu türden çatışmaların ortaya çıkma olasılığının farkındadır (örn. medya çalışanlarına karşılık sağlamazlar) ve en yüksek profesyonel dürüstlük standartlarına bağlı kalırlar (örn. paralı reklam verdiklerini bildirirler).

11. Gizlilik

Sosyologların gizli bilgilerin korunmasını sağlama yükümlülüğü bulunur. Araştırmanın bütünlüğünü ve araştırma katılımcılarıyla açık iletişimi sağlamak; araştırma, öğretim, uygulama ve hizmet sırasında sağlanan hassas bilgileri korumak için böyle davranırlar. Gizli bilgiler toplarken sosyologların bilginin kamu arşivlerine konma olasılığını veya öteki araştırmacılar ya da ihtisas yapanlar tarafından incelenmesi gibi uzun vadede kullanım alanlarını da hesaba katması gerekir.

11.01 Gizliliğin Sağlanması

(a) Sosyologlar araştırma katılımcıları, öğrenciler, çalışanlar, müşteriler veya diğerlerinin gizlilik haklarını korumak için gerekli önlemleri alırlar.

(b) Araştırma katılımcıları, öğrenciler, çalışanlar, müşteriler veya başkaları tarafından sağlanan gizli bilgiler, buna yönelik yasal koruma ya da ayrıcalık bulunmasa bile bu şekilde ele alınır. Sosyologlar, gizli bilgileri korumak ve gizlilik şartıyla elde edilen bilgilerin araştırma katılımcılarını, öğrencileri, çalışanları, müşterileri veya başkalarını adaletsiz biçimde tehlikeye atacak biçimlerde kullanılmasına izin vermemekle yükümlüdürler.

(c) Gizlilik anlayışıyla sağlanan bilgiler, bilgiyi sağlayanların ölümünden sonra bile bu şekilde ele alınır.

(d) Sosyologlar, uygulanabildiğinde profesyonel komiteler, değerlendirme heyetleri ya da tavsiye grupları (örn. ASA Profesyonel Etik Komitesi) de dahil olmak üzere gizli görüşmelerin, etkinliklerin veya rollerin bütünlüğünü korurlar.

(e) Sosyologlar, mümkün olduğunca, öğrenci kayıtları, performans verileri ve akademik başvuru ya da danışmanlık bağlamında verilen sözlü ya da yazılı kişisel bilgilerin gizliliğini korurlar.

(f) Gizliliği koruma yükümlülüğü, araştırma ya da eğitim ekiplerinin ve bilgiye erişimi olan katılımcı kuruluşların üyelerini de kapsar. Gizli bilgilere erişimin kısıtlı olmasını sağlamak amacıyla çalışanlara gizliliği korumak için gerekli önlemleri alma konusunda talimat verilmesi araştırmacıların, idarecilerin ve baş araştırmacıların sorumluluğudur.

(g) Öteki kişiler veya kurumlar tarafından bireyler hakkında toplanan özel bilgileri kullanırken sosyologlar, kaynağı belirlenebilir her bilginin gizliliğini tek tek korurlar. Bilgi, bir birey o bilginin kişisel olarak kimliğini gösteren içerikle birlikte (örn. tıbbi kayıtlar ya da çalışma kayıtları) kamuya açık hale getirilmeyeceği zaman gizlidir.

11.02 Gizliliğin Sınırları

(a) Sosyologlar, gizlilik güvencelerini kısıtlayabilecek ya da değiştirebilecek bütün kanunlar ve kurallar hakkında tam bilgi edinirler. Mutlak gizlilik güvencesi sağlama ve uygun olduğunda 11.02(b)'de yer alan etik standartlarla tutarlı olan bu güvencenin her türlü kısıtlanması konusunda araştırma katılımcılarını, öğrencileri, çalışanları, müşterileri ya da başkalarını bilgilendirirler.

(b) Sosyologlar araştırma katılımcıları, öğrenciler, çalışanlar, müşteriler ya da diğerleri için açıkça sağlığa yönelik ya da yaşamsal tehdit oluşturan bilgilerin farkına vardıkları beklenmedik koşullarla karşılaşabilirler. Böyle durumlarda sosyologlar, gizlilik güvencelerinin önemi ile bu Etik Kurallarda yer alan öteki ilkeler, davranış standartları ve uygulanabilir yasaları dengelerler.

(c) Kamusal alanlardaki gözlemler, kamuya açık yürütülen etkinlikler, yasalar ya da geleneklerin mahremiyetle ilgili hükümlerinin bulunmadığı başka ortamlarda gizlilik şart değildir. Aynı şekilde, kamuya açık kayıtlardan edinilebilen bilgiler söz konusu olduğunda da gizlilik şart değildir.

11.03 Gizlilik ve Sınırlarının Tartışılması

(a) Sosyologlar, insanlarla bilimsel veya profesyonel bir ilişki kurarken (1) gizlilik üzerindeki ilgili kısıtları ve (2) profesyonel çalışmaları yoluyla üretilen bilginin öngörülebilir kullanımlarını tartışırlar.

(b) Gizlilik tartışması, uygulanabilir olduğu ve üretkenliği engellemediği sürece ilişkinin başında gerçekleşir ve bundan sonra yeni koşullar sağlanabilir.

11.04 Bilginin Olası Kullanım Alanlarının Öngörülmesi

(a) Araştırma veri tabanlarında veya kayıt sistemlerinde kişisel kimliği gösteren içeriğin korunmasını gerektirdiğinde sosyologlar, bilgi kamu erişimine açık hale

gelmeden önce bu tür içeriği silerler.

(b) Araştırma katılımcıları, müşteriler veya diğer hizmet alıcılarına ilişkin gizli bilgiler, ilgili tarafların önceden onayı alınmaksızın veritabanlarına ya da kişilerin kullanımına açık kayıt sistemlerine girildiğinde sosyologlar, kişisel kimliği gösteren içeriği dahil etmeyerek ya da bireysel kimliklerin açığa çıkmasını maskeleyen ya da denetleyen başka teknikler kullanarak anonimliği korurlar.

(c) Kişisel kimliği gösteren içeriği silmek mümkün olmadığında sosyologlar, bu tür verileri başkalarına aktarmadan ya da başkaları tarafından toplanmış bu tür verileri görmeden önce, kişisel kimliği tespit edilebilir bireylerden uygun onayın alındığını belirlemek için gerekli önlemler alırlar.

11.05 Gizli Bilgilerin Elektronik Yolla Aktarımı

Sosyologlar her türden gizli veri, bilgi veya iletinin kamuya açık bilgisayar ağları üzerinden alınması ya da aktarılmasında aşırı dikkat gösterirler. Sosyologlar, profesyonel ve bilimsel iletişimlerini yetkisiz kişilere açabilecek kamuya açık bilgisayar ağları gibi teknolojik yenilikleri kullanırken gizliliğin korunmasıyla ilgili sorunlara ve hassas materyal ve veriler üzerinde denetime dikkat gösterirler.

11.06 Kaynakların Anonimliği

(a) Sosyologlar araştırma katılımcıları, öğrencileri, bireysel veya kurumsal müşterileri veya hizmetlerinin diğer alıcılarıyla ilgili çalışmaları sırasında elde ettikleri gizli, kişisel kaynağı belirlenebilir bilgileri, bireylerden ya da yasal temsilcilerinden onay alınmadığı takdirde yazılarında, derslerinde veya öteki kamuya açık araçlarda açıklamazlar.

(b) Gizli bilgiler bilimsel ve profesyonel sunumlarda kullanıldığında sosyologlar, araştırma katılımcılarının, öğrencilerin, bireysel veya kurumsal müşterilerinin ya da hizmetlerinin öteki alıcılarının kimliğini gizlerler.

11.07 Özel Yaşama Müdahalelerin En Aza İndirilmesi

(a) Özel yaşama müdahalelerin en aza indirilmesi için sosyologlar, yazılı ve sözlü raporlara, görüşmelere ve aleni iletilere yalnızca iletişimin amacıyla ilgili bilgileri dahil ederler.

(b) Sosyologlar araştırma katılımcıları, öğrenciler, danışmanlık edilen kişiler, çalışanlar ve bireysel veya kurumsal müşterilerle ilgili gizli bilgiler veya değerlendirme verilerini yalnızca uygun bilimsel veya profesyonel amaçlarla ve yalnızca bu tür konularla açıkça ilgilenen kişilerle tartışırlar.

11.08 Gizli Bilgilerin Saklanması

(a) Sosyologlar kayıtlar, veriler yahut bilgilerin bu Etik Kurallarının gereklerine uygun, gizli bir biçimde saklanması için makul önlemler alır; kayıtlar, veriler veya bilgilerin mülkiyetinin aynı zamanda kanunlar ya da kurumsal ilkeler tarafından da düzenleniyor olabileceğini göz önünde bulundururlar.

(b) Sosyologlar kayıtlar, veriler ya da bilgilerin sosyoloğun ölümü, güçten

düşmesi ya da konumdan veya uygulamadan çekilmesi durumunda korunması için planlama yaparlar.

(c) Sosyologlar gizli kayıtlar, veriler ya da bilgileri öteki kişilere ya da kurumlara aktardığında kayıtlar, veriler ya da bilgilerin alıcılarının gizliliği en azından başlangıçta vaat edilenlere eşit derecede korumasını sağlamak için önlemler alacağına dair teminat alırlar.

12. Bilgilendirerek Alınan Onay

Bilgilendirerek alman onay, insan nüfusları hakkında bilimsel araştırmanın temel bir etik ilkesidir. Sosyologların bir insanı, araştırmaya özne/denek olarak dahil etmeleri için bu Kurallarda aksi belirtilmediği takdirde öznenin kendisinin veya yasal temsilcisinin bilgilendirerek onayını almaları gerekir. Sosyologlar, özneler üzerinde araştırmacının uzmanlığı veya otoritesinden kaynaklanan aşırı etkisi veya alttan alta baskısını hissetmesi olasılığının bilincindedirler ve bilgilendirerek onay alma prosedürlerini tasarlarken bunu da hesaba katarlar.

12.01 Bilgilendirerek Alınan Onayın Kapsamı

(a) Araştırma yürüten sosyologlar, (1) her türlü iletişim, etkileşim veya müdahale yoluyla araştırma katılımcılarından bilgi toplandığı ya da (2) araştırma katılımcılarının davranışları, bir bireyin hiçbir gözlem ya da rapor verme eyleminin gerçekleşemeyeceği özel bir bağlamda gerçekleştiği zaman araştırma katılımcılarından ya da yasal olarak yetkilendirilmiş temsilcilerinden onay alırlar.

(b) Onayın muazzam önemine karşın sosyologlar, (1) araştırma, araştırma katılımcıları için asgari risk taşıdığı ve (2) araştırma, bilgilendirerek onay alma gerekli olursa uygun biçimde yürütülemeyeceği zaman sosyologlar bu standarttan feragat edilmesini isteyebilirler. Sosyologlar, onay feragatnamesinin kurumsal değerlendirme kurullarının ya da bu türden kurullar bulunmadığı takdirde araştırma etiği alanında uzmanlığı bulunan başka bir yetkili kurumun onayını gerektirdiğini kabul ederler. Bu tür koşullar altında, 11.02(b)'de aksi belirtilmediği takdirde, kişisel kimliği gösteren her türlü bilginin gizliliği korunmalıdır.

(c) Sosyologlar, onay almaksızın kamuya açık alanlarda araştırma yürütebilir veya bireyler hakkında kamuya açık bilgileri kullanabilir (örn. kamuya açık alanlarda doğal gözlemler, kamu kayıtlarının analizi ya da arşiv araştırması). Bu türden koşullar altında sosyologların bilgilendirerek onay alma konusunda herhangi bir şüphesi bulunuyorsa, araştırmaya devam etmeden önce kurumsal değerlendirme kurumlarına veya bu türden kurullar bulunmadığı takdirde, araştırma etiği alanında uzmanlığı bulunan başka bir yetkili kuruma danışırlar.

(d) İstismara açık gruplarla (örn. gençler, yakın zamanda göç etmiş nüfus, zihinsel hastalığı bulunanlar) araştırma yürütürken sosyologlar, araştırmanın gönüllü doğasının anlaşıldığından ve onayın zorla alınmadığından emin olmaya özel dikkat gösterirler. Diğer her durumda, sosyologlar 12.01(a)-(c)'de belirtilen ilkelere bağlı kalırlar.

(e) Sosyologlar, araştırma için bilgilendirerek onay alma konusunda uygulanabilir devlet yönetmeliklerini, federal yönetmelikleri ve uygulanabilir olduğunda kurumsal değerlendirme kurullarının gereklerini bilirler ve bunlara uyarlar.

12.02 Bilgilendirerek Onay Alma Süreci

(a) Bilgilendirerek onay almak gerektiğinde sosyologlar, araştırmayı yürütmeden önce araştırma katılımcılarıyla ya da onların yasal temsilcileriyle araştırmanın doğasını ve araştırmacının sorumluluklarını netleştiren bir sözleşme yaparlar.

(b) Bilgilendirerek onay almak gerektiğinde sosyologlar, araştırma katılımcıları veya onların yasal temsilcileri tarafından anlaşılabilir olan ve onlara karşı saygılı bir dil kullanırlar.

(c) Bilgilendirerek onay almak gerektiğinde sosyologlar, araştırma katılımcılarına veya onların yasal temsilcilerine araştırma katılımları sırasında ya da sonrasında araştırmanın her türlü özelliği hakkında soru sorma fırsatı tanırlar.

(d) Bilgilendirerek onay almak gerektiğinde sosyologlar, araştırma katılımcılarını ya da onların yasal temsilcilerini araştırmanın doğası hakkında bilgilendirirler; katılımcılara araştırmaya katılmalarının ya da katılımlarını sürdürmelerinin arzuya bağlı olduğunu belirtirler; katılımcıları katılmaya istekliliklerini etkilemesi beklenebilecek önemli etkenler hakkında bilgilendirirler (örn. katılımlarından doğan olası riskler ve yararlar); ve olası katılımcıların sorularını yanıtlarlar. Ayrıca, eğer yerinde olursa, sosyologlar araştırmaya katılmayı reddetmenin veya araştırmadan çekilmenin hiçbir cezai yaptırımının bulunmadığını ve vazgeçmenin ya da çekilmenin öngörülebilir sonuçlarını açıklarlar. Sosyologlar, gizlilikten ve eğer uygulanabiliyorsa, 11.02(b)'de belirtildiği üzere gizliliğin ne ölçüde kısıtlanabileceğinden açıkça bahsederler.

(e) Bilgilendirerek onay almak gerektiğinde sosyologlar, söz konusu onayla ilgili kayıt tutarlar. Onayın, sözlü ve/veya yazılı rıza gerektiren bir süreç olduğunu kabul ederler.

(f) Sosyologlar, bilgilendirerek onay alma sürecinin parçası olarak 11.02(b)'de belirtildiği gibi aksini gerektiren beklenmedik koşullar olmadığı takdirde araştırma katılımcılarına verdikleri tüm taahhütleri yerine getirirler.

12.03 Öğrenciler ve Sosyologlara Bağlı Kişilerden Bilgilendirerek Alınan Onay

Sosyologlar, kendi kurumları veya kuruluşlarında öğrencileri ya da kendilerine bağlı kişilerden oluşan araştırma katılımcılarıyla araştırma yürütürken olası özneleri, katılmaktan vazgeçmenin ya da çekilmenin ters etkilerinden korumaya özel dikkat gösterirler.

12.04 Çocuklardan Bilgilendirerek Onay Alma

(a) Çocuklarla araştırma yürütürken sosyologlar, 12.01(b)'de belirtildiği gibi, onayın gerekmeyebileceği koşullar dışında böyle bir onay almayı başarabildikleri ölçüde çocukların katılmaya yönelik onayını alırlar.

(b) Çocuklarla araştırma yürütürken, sosyologlar, bir ebeveyn ya da yasalarca yetkilendirilmiş bir koruyucunun onayını alırlar. Sosyologlar, (1) araştırma, araştırma katılımcıları için asgari risk taşıdığı ve (2) araştırmanın, onay alındığı takdirde uygun şekilde yürütülemeyeceği ya da (3) bir ebeveyn ya da koruyucunun onayının çocuğu korumak için makul bir gereklilik olmadığı (örn. ihmal ya da taciz edilmiş çocuklar) durumda, ebeveyn veya koruyucu onayından feragat etmek isteyebilirler.

(c) Sosyologlar, bir çocuğun ve bir ebeveyn ya da koruyucunun onayından feragat etmenin kurumsal değerlendirme kurulları ya da bu türden kurullar bulunmadığı takdirde araştırma etiği alanında uzmanlığı bulunan başka bir yetkili kurumun onayını almayı gerektirdiğini kabul ederler. Bu tür koşullar altında 11.02(b)'de aksi belirtilmediği takdirde, kişisel kimliği gösteren her türlü bilginin gizliliği korunmalıdır.

12.05 Araştırmada Aldatmanın Kullanılması

(a) Sosyologlar, (1) aldatıcı tekniklerin kullanımının araştırma katılımcılarına zarar vermeyeceği belirlendiği, çalışmanın olası bilimsel, eğitimsel ya da uygulamalı değeri aldatıcı tekniklerin kullanımını doğruladığı ve aldatma kullanmayan, eşit derecede etkili alternatif prosedürler kullanılabilir olmadığı sürece ve (2) kurumsal değerlendirme kurulları ya da bu türden kurullar bulunmuyorsa araştırma etiği alanında uzmanlığı olan başka bir yetkili kurumun onayını almadıkları sürece aldatıcı teknikler kullanmazlar.

(b) Sosyologlar, araştırmanın fiziksel riskler, rahatsızlık ya da nahoş duygusal deneyimler gibi katılmaya istekliliklerini etkileyecek önemli yönleri hakkında araştırma katılımcılarını asla aldatmazlar.

(c) Aldatma, araştırmanın tasarımı ve yürütülmesinin ayrılmaz bir özelliği olduğunda sosyologlar, araştırma sona erer ermez araştırma katılımcılarının olası yanlış anlamalarını düzeltmeye çalışırlar.

(d) Nadiren sosyologlar, araştırmacı oldukları bilindiğinde uygun biçimde yürütülemeyecek olan araştırmalar yürütürken kimliklerini gizleme gereksinimini duyabilirler. Bu tür koşullar altında, araştırmayı bu şekilde yürütmek için kurumsal değerlendirme kurulları ya da bu türden kurullar bulunmadığı takdirde araştırma etiği alanında uzmanlığı bulunan başka bir yetkili kurumun onayını almışlarsa ve araştırma, araştırma katılımcıları için asgari risk taşıyorsa sosyologlar araştırmayı yürütürler. Bu tür koşullar altında, 11.02(b)'de aksi belirtilmediği takdirde, gizlilik korunmalıdır.

12.06 Kayıt Teknolojisinin Kullanılması

Sosyologlar video kaydı, filme alma ya da her türden kaydetme öncesinde araştırma katılımcıları, öğrenciler, çalışanlar, müşteriler ya da diğerlerinden bilgilendirerek onay alırlar.

Bu etkinlikler, yalnızca kamuya açık alanlarda doğal gözlemleri içerdiği ve kaydetmenin kişisel kimliğin açığa çıkmasına yönelik ya da zarar verici bir biçimde

kullanılacağı düşünülmediği sürece onay almaya gerek olmayabilir.

13. Araştırmaların Planlanması, Uygulanması ve Yayımlanması

Sosyologların araştırmanın doğruluğunu destekleme ve araştırmanın planlanması, uygulanması ve yayımlanmasında bilimin etik prensiplerine uyma yükümlülüğü bulunur. Bilgiyi geliştirmek, sonuçların yanıltıcı olması olasılığını en aza indirmek ve araştırma katılımcılarının haklarını korumak için böyle yaparlar.

13.01 Planlama ve Uygulama

(a) Araştırmanın planlanması ve uygulanması sırasında sosyologlar, sonuçların yanıltıcı olma olasılığını en aza indirirler.

(b) Sosyologlar, araştırma katılımcılarının ve araştırmadan etkilenen diğer kişilerin haklarının korunması ve iyiliği için önlemler alırlar.

(c) Sosyologlar, araştırmalarında araştırma katılımcıları veya başkaları açısından sağlığı ya da yaşamı tehdit edecek biçimde etkinlikleri teşvik etmez ya da kendileri böyle davranmazlar.

(d) Araştırmanın planlanması ve uygulanmasında sosyologlar, incelenen veya etkilenme olasılığı yüksek olan her türlü özel nüfusla ilgili olarak uzmanlığı bulunan kişilere danışırlar.

(e) Araştırmanın planlanması ve uygulanmasında sosyologlar, Etik Kurallarında belirtilen şekliyle araştırmanın etik kabul edilebilirliğini değerlendirirler. Eğer en iyi etik uygulamanın nasıl olması gerektiği açık biçimde ifade edilmemişse, sosyologlar kurumsal değerlendirme kurulları ya da bu türden kurullar bulunmadığı takdirde araştırma etiği alanında uzmanlığı bulunan başka bir yetkili kuruma danışırlar.

(f) Sosyologlar, kendileri ya da kendi denetimleri veya yetkileri altında bulunan diğer kişiler tarafından yürütülen araştırmaların etik yöneliminden sorumludurlar.

13.02 Beklenmedik Araştırma Fırsatları

Öğretim, uygulama, hizmet ya da profesyonel olmayan etkinlikler sırasında sosyologlar, önceden öngörülmemiş bir araştırma yürütmek istediklerine karar verirseler niyetlerini bildirir ve araştırmanın etik ilkelerle, özellikle de gizlilik ve bilgilendirerek onay alma ile ilgili olanlarıyla uyumlu biçimde yürütülebilmesini sağlamak için önlem alırlar. Bu tür koşullar altında sosyologlar, kurumsal değerlendirme kurulları ya da bu türden kurullar bulunmadığı takdirde araştırma etiği alanında uzmanlığı bulunan başka bir yetkili kurumun onayını almaya çalışırlar.

13.03 Araştırma Katılımcılarına Teşvik Teklif Etme

Sosyologlar, araştırma katılımcılarının katılımını sağlamak için, özellikle katılımın dayatılabileceği durumlarda, aşırı veya uygunsuz mali veya başka teşvikler teklif edemezler. Sosyologlar, çeşitli kaynaklar kullanılabilirler ve uygun olduğu ölçüde teşvik sağlayabilirler.

13.04 Araştırma Hakkında Rapor Hazırlama

(a) Sosyologlar, beklenmedik koşullar (örn. araştırmacının sağlık durumu) ya da işverenler, yükleniciler ya da müşterilerle yapılan özel sözleşmeler bu tür bir yayımı dışarıda tutmadığı sürece, araştırma bulgularını yayarlar.

(b) Sosyologlar, yayınlarında ya da sunumlarında verileri uydurmaz ya da sonuçlarda tahrifat yapmazlar.

(c) Çalışmalarını sunarken sosyologlar, bulgularını tam olarak rapor ederler ve ilgili verileri rapor dışında bırakmazlar. Beklenen sonuçları destekleseler de onlarla çelişseler de sonuçları rapor ederler.

(d) Sosyologlar, araştırmalarının bulguları ve yorumlarıyla ilgili tüm nitelikleri belirtmeye özen gösterirler. Sosyologlar, ayrıca çalışmalarının bulguları ve yorumlarını etkileyebilecek altta yatan varsayımları, kuramları, yöntemleri, ölçütleri ve araştırma tasarımlarını açıklarlar.

(e) Yöntemler ve analizlerin tamamen açıklanması niyetiyle uyumlu biçimde bulgular kamuya açıklandığı zaman sosyologlar, başka sorumlu araştırmacılar tarafından uygulanabilir olduklarında araştırma katılımcılarının anonimliğini korumaya yönelik önlemlerle birlikte bu bulguların açıkça değerlendirilmesi ve doğrulanmasına izin verirler.

(f) Sosyologlar, verilerinin yayımlanması ya da sunumunda önemli hatalar keşfederlerse bu tür hataları düzelti, geri alma, basılı hatalar listesi ya da başka kamuya açık forumlar aracılığıyla uygun şekilde düzeltmek için gerekli önlemleri alırlar.

(g) Sosyologlar, yazılı tebliğlerinde mali destek kaynaklarını bildirir ve her türlü sponsorla özel ilişkilerini belirtirler. Özel koşullarda sosyologlar, sponsorun özelliklerinin ve ilgi alanının yeterli ve tam bir betimlemesini yaptıkları takdirde belirli sponsorların isimlerini gizleyebilirler.

(h) Sosyologlar yayınlarda, öğretimde, uygulamada ve hizmet ortamlarında başkalarının çalışmalarını sunarken, diğer araştırmacıların bilimsel çalışmalarının sonuçlarını, doğru bilgi ve atıfları kullanarak doğru biçimde rapor etmeye özel dikkat gösterirler.

13.05 Veri Paylaşımı

(a) Sosyologlar, düzenli olarak verileri ve uygun belgeleri paylaşırlar. Sosyologlar işverenler, yükleniciler veya müşterilerle yapılan özel sözleşmeler erişimi yasaklamadığı ya da verileri paylaşmak ve verilerin gizliliğini ya da araştırma katılımcılarının anonimliğini korumak imkansız (örn. ham saha notları ya da etnografik görüşmelerle ilgili ayrıntılı bilgi) olmadığı sürece, projenin ya da başlıca yayınların tamamlanmasının ardından verileri kullanıma sunarlar.

(b) Sosyologlar, veri paylaşımı uygulanabilir olduğu takdirde veri paylaşımını araştırma planının vazgeçilmez bir parçası olarak öngörürler.

(c) Sosyologlar, araştırma katılımcılarının çıkarlarıyla uyumlu bir biçimde ve

kendilerine verilen bilgilerin gizliliğini koruyarak verileri paylaşırlar. Yasal olarak gerekli olsun olmasın, verilerin gizliliğini korur; veriler paylaşılmadan önce kişisel kimliği açığa vuran bilgileri çıkarır ve gerekirse açığa vurmayı engellemeye yönelik başka teknikler kullanırlar.

(d)Verileri kamusal arşivlere koymayan sosyologlar, verileri kullanılabilir hale getirir ve araştırmayla ilgili belgeleri, sonuçların yayımlanması ya da yayılmasından sonra makul bir süre boyunca saklarlar.

(e) Sosyologlar, daha fazla analiz için verilerini talep eden kişilerden gerekirse ek masrafları üstlenmelerini isteyebilirler.

(f) Daha fazla analiz için başkalarının verilerini kullanan sosyologlar, başlangıçtaki araştırmacıların katkısını açıkça kabul ederek belirtirler.

14. Bilimsel hırsızlık

(a) Yayınlar, sunumlar, öğretim, uygulama ve hizmet sırasında sosyologlar, ister yayımlanmış ister yayımlanmamış isterse elektronik ortamda kullanılabilir olsun, başka bir kişinin yazılı çalışmalarından kelimesi kelimesine aldıkları veriler ya da materyali açıkça belirtir, tanıtır ve onlara referans verirler.

(b) Yayınları, sunumları, öğretim, uygulamaları ve hizmetlerinde sosyologlar, çalışmalar kelimesi kelimesine alıntılanmamış ya da kendi sözleriyle ifade edilmemiş olsa bile diğer araştırmacıların çalışmalarını kullandıklarını belirtir ve onlara referans verirler; ayrıca ister yayımlanmış ister yayımlanmamış isterse elektronik ortamda kullanılabilir olsun, diğer araştırmacıların çalışmalarını kendilerininmiş gibi sunmazlar.

15. Yazarlık İtibarı

(a) Sosyologlar, yalnızca gerçekten yürüttükleri ya da katkıda bulundukları çalışmalar için sorumluluk ve itibar kabul ederler; buna yazarlık itibarı da dahildir.

(b) Sosyologlar, baş yazarlık ve başka yayın itibarlarının statülerinden bağımsız olarak dahil olan bireylerin ilgili bilimsel veya mesleki katkılarına dayanmasını sağlarlar. Yazarlık sıralamasını iddia ederken ya da belirlerken sosyologlar, araştırma ve yazma sürecine baş katılımcıların katkılarını doğru biçimde yansıtmaya çalışırlar.

(c) Büyük ölçüde bir öğrencinin doktora ya da mastır tezinden türeyen birden çok yazarlı bir yayında öğrenci, çoğu zaman baş yazar olarak belirtilir.

16. Yayımlama Süreci

Sosyologlar, yazar veya derleyen olarak yayınlama ve değerlendirme süreçlerine katılırken en yüksek etik standartlara bağlı kalırlar.

16.01 Taslakların Yayımlana Sunulması

(a) Birden çok yazar olması durumunda sosyologlar, çalışmayı yayımlanma için sunmadan önce öteki yazarların tümüyle görüşür ve sunum ile ilgili karşılıklı kabul gören anlaşma sağlarlar.

(b) Taslak metni bir profesyonel dergi, kitap dizisi ya da derleme kitaba sunmuş sosyologlar, açık kuralların birden çok sunuma olanak tanıdığı durumlar dışında yayımlamada öncelik hakkını o yayına verirler. Sosyologlar, ilk yayından resmi bir karar gelene ya da taslak metin çekilene kadar tslak metni ikinci bir yayına sunmazlar. Bir dergi, kitap dizisi ya da derleme kitapta yayımlanması için bir taslak metin sunmuş sosyologlar, resmî kabul gelene kadar taslak metni değerlendirmeden çekebilirler.

(c) Sosyologlar, bir kitabın taslağını birden çok yayıncıya sunabilirler. Ancak sosyologlar, bir sözleşme imzaladıktan sonra makul bir neden bulunmadığı takdirde taslağı yayımdan çekemezler.

16.02 Verilerin Tekrar Yayımlanması

Sosyologlar, daha önce başka bir yerde yayımlamış oldukları veriler ya da bulguları yayımlarken bu yayınlara uygun bilgilendirme eklerler.

16.03 Derleyenlerin/Editörlerin Sorumlulukları

(a) Dergi ya da kitap dizilerinde derleyen/editör olarak hizmet verirken sosyologlar, standartların uygulanması konusunda adil olur ve kişisel veya ideolojik kayırmacılık ya da kötü niyetten uzak çalışırlar. Derleyen olarak sosyologlar, her türden potansiyel çıkar çatışmasının farkında olurlar.

(b) Dergi ya da kitap dizilerinde derleyen olarak hizmet verirken sosyologlar, değerlendirme sürecinin gizliliğini sağlar ve öğrenciler dahil olmak üzere derleme bürosunun çalışanlarını gizliliği koruyan uygulamalarla uyumlu biçimde denetlerler.

(c) Dergi ya da kitap dizilerinde derleyen olarak hizmet verirken sosyologlar, yayımlanması kabul edilen bütün taslakları, yayımlanması kabul edildikten sonra büyük hatalar ya da etik ihlalleri (örn. bilimsel hırsızlık veya bilimsel yanıltma) keşfedilmediği takdirde yayımlamakla yükümlüdürler.

(d) Dergi ya da kitap dizilerinde derleyen olarak hizmet verirken sosyologlar kimliklerinin açıklanması için izin vermedikleri takdirde hakemlerin anonim kalmasını sağlarlar. Sosyologlar, çalışanlarının bu uygulamaya bağlı kalmasını garanti altına alırlar.

(e) Dergi editörü olarak hizmet verirken sosyologlar, bir taslağın yayımlanması kabul edilene kadar ya da derginin yerleşik uygulamaları başka türlü kabul edilmiş olmadığı takdirde, yazarların anonim kalmasını sağlarlar.

(f) Dergi editörü olarak hizmet verirken sosyologlar, bütün taslak metinlerin zamanında değerlendirilmesini sağlamak ve değerlendirmenin durumu ile ilgili sorulara çabucak yanıt vermek için gerekli önlemleri alırlar.

17. Hakemlerin Sorumlulukları

(a) Yayımlanması, bağış desteği ya da başka değerlendirme amaçları için sunulmuş materyali değerlendirirken, sosyologlar, sürecin gizliliğine ve taslağı sunanların bu türden bilgileri üzerindeki mülkiyet haklarına saygı gösterirler.

(b) Sosyologlar, çıkar çatışmaları söz konusu olduğunda başkalarının

çalışmalarının değerlendirilmesine yönelik talepleri geri çevirir ya da çıkar çatışmalarını açığa vururlar.

(c) Sosyologlar, değerlendirme sürecinin yanlı olabileceğine inandıkları ya da sürecin doğruluğu hakkında soru işaretleri bulunduğu zaman, başkalarının çalışmalarının değerlendirilmesine yönelik talepleri geri çevirirler.

(d) Daha önce gözden geçirmiş oldukları bir taslağı, kitabı ya da araştırma önerisini değerlendirmeleri istendiğinde sosyologlar, açıkça yeniden değerlendirme yapmaları istenmiyorsa, talebi yapan kişiye (örn. editör, program sorumlusu) bunu belirtirler.

18. Eğitim, Öğretim ve Staj

Eğitmen, danışman ve staj sorumlusu olarak sosyologlar, sosyoloji eğitiminin kalitesini ve öğretmen-öğrenci ilişkisinin doğruluğunu sağlamak için en yüksek etik standartlara uyarlar.

18.01 Eğitim Programlarının İdaresi

(a) Eğitim ve staj programlarından sorumlu olan sosyologlar, programların yetkin biçimde tasarlanmasını, uygun deneyimleri kazandırmasını ve programın iddia ettiği tüm hedefleri yerine etirmesini sağlamaya çalışırlar.

(b) Eğitim ve staj programlarından sorumlu olan sosyologlar program içeriğinin, staj hedef ve amaçlarının, programın başarılı biçimde tamamlanması için yerine getirilmesi gereken gerekliliklerin doğru bir betimlemesinin bulunmasını sağlamaya çalışırlar.

(c) Eğitim ve staj programlarından sorumlu olan sosyologlar, yüksek lisans çalışmaları yapan asistanların ve geçici eğitmenlerin ders vermek için gerekli kapsamlı bilgiye ve öğrencilerin öğrenmesini sağlamak için gerekli öğretme becerilerine sahip olmasını sağlamak için önlem alırlar.

(d) Eğitim ve staj programlarından sorumlu olan sosyologların, yüksek lisans öğrencilerine mesleki hazırlıklarının parçası olarak etiğin öğretilmesini sağlama yükümlülüğü bulunur.

18.02 Öğretim ve Staj

(a) Sosyologlar, öğretim sorumluluklarını titizlikle yerine getirirler. Uygun beceri ve bilgilere sahiptirler yada uygun eğitimi almaktadırlar.

(b) Sosyologlar, dersleri hakkında -özellikle işlenecek konu, değerlendirme temelleri ve ders deneyimlerinin doğası hakkında- dersin başında doğru bilgiler sağlarlar.

(c) Sosyologlar ders kitapları, ders içeriği, dersin gerekleri ve notlandırma hakkında yalnızca eğitimle ilgili kriterlere dayanarak, mali ya da başka teşvikleri göz önüne almaksızın karar verirler.

(d) Sosyologlar, öğretim elemanlarına ve diğer stajer eğitmenlere uygun eğitim ve danışmanlık sağlarlar ve bu kişilerin bu öğretim sorumluluklarını sorumlu,

yetkin ve etik biçimde yerine getirmesini sağlamak için makul önlemler alırlar.

(e) Sosyologlar, meslektaşlarıyla kişisel husumetlerinin veya entelektüel farklılıklarının öğrencilerin veya danışmanlık yaptıkları kişilerin bu meslektaşlarının erişimini engellemesine veya öğrencilerin veya danışmanlık yaptıkları kişilerin öğrenimini, akademik ilerlemesini veya mesleki gelişimini engellemesine izin vermezler.

19. Sözleşmeli Hizmetler ve Danışmanlık Hizmetleri

(a) Sosyologlar, ancak kullanmayı planladıkları konu, yöntemler ve teknikler hakkında bilgili oldukları yada uygun uzmanlığı içermek için bir planları bulunduğu zaman bağışları, sözleşmeleri ya da danışmanlığı üstlenirler.

(b) Bağışlar, sözleşmeler veya danışmanlık üstlenirken sosyologlar, profesyonel çalışmalarının sonuçlarını uygun bilgi ve tekniklere dayandırırlar.

(c) Bir bağış, sözleşme veya danışmanlık kapsamında proje için mali destek kabul edildiğinde sosyologlar, önerilen çalışmayı takvimine uygun olarak tamamlamak için gerekli çabayı gösterirler.

(d) Bağışlar, sözleşmeler veya danışmanlık üstlenirken sosyologlar, profesyonel ve bilimsel çalışmalarını doğru biçimde belgeler ve uygun biçimde ücretlendirirler.

(e) Araştırma, danışmanlık veya diğer hizmetler için bir sözleşme düzenlemesini üstlenirken sosyologlar, başlangıçta mümkün olduğu ölçüde bireysel, örgütsel ya da kurumsal müşteriyle ilişkinin doğasını netleştirirler. Bu netleştirmeye, uygun biçimde gerçekleştirilecek hizmetlerin doğası, sağlanan hizmetlerin olası yararları, sosyoloğun gelecekte çalışmayı akademik ya da yayımlama gibi amaçlarla kullanma olasılığı, bu hizmetlerin verileceği zamanın çizelgesi, ücret ve fatura düzenlemeleri dahildir.

20. Etik Kurallarına Bağlılık

Sosyologların etik sorunlarıyla bu Etik Kuralları uyarınca yüzleşme, onları ele alma ve çözmeye çalışma yükümlülüğü bulunur.

20.01 Etik Kurallarına Aşinalık

Sosyologların bu Etik Kuralları, uygulanabilir başka etik kuralları ve bunların sosyologların çalışmalarına uygulamaları ile aşina olma yükümlülüğü bulunur. Etik standart konusunda bilinç eksikliği veya yanlış anlama, etik dışı davranış suçlamasına kendi başına bir savunma sağlamaz.

20.02 Etik Sorunlarla Yüzleşme

(a) Sosyologlar, belirli bir durum veya eylem biçiminin Etik Kurallarını ihlal edip etmeyeceğinden emin olmadıkları zaman, etik sorunlar hakkında bilgili olan başka sosyologlara, ASA'nın Profesyonel Etik Komitesine veya kurumsal değerlendirme kurulları gibi başka kurumlara danışırlar.

(b) Sosyologlar, Etik Kurallarda belirtilen etik standartlar ile yasalar veya

yasal gerekler arasında ihtilaf olduğunda önlem almak veya seçim yapmak zorunda kaldıklarında Kurallara bağlılıklarını belirtir ve meslektaşlara, mesleki örgütlenmelere veya ASA'nın Profesyonel Etik Komitesine danışarak ihtilafı sorumlu bir tavır ile çözmeye yönelik önlemler alırlar.

20.03 Etik Anlaşmazlıklarda Taraflara Adil Muamele

(a) Sosyologlar, bir etik şikayette bulunmuş olması temelinde bir kişiye karşı ayrımcılık yapmazlar.

(b) Sosyologlar, hakkında bir etik şikayette bulunulmuş olması temelinde bir kişiye karşı ayrımcılık yapmazlar. Bu, bir etik şikayetin sonucuna dayalı olarak önlem almayı dışarıda bırakmazlar.

20.04 Başkalarının Etik İhlallerinin Rapor Edilmesi

Sosyologlar, başka bir sosyolog tarafından bir etik ihlali yapıldığına inanmak için sağlam nedenleri olduğunda sorunu, eğer gayriresmî çözüm uygun veya olanaklı görünüyorsa, o bireyin dikkatini soruna çekerek çözmeye çalışırlar; aksi takdirde, bu türden bir eylemin gizlilik haklarını ihlal etmediği varsayımına dayalı olarak bu inanca dayalı olarak usul izlemenin gerekip gerekmediği ya da nasıl bir usul izleneceği konusunda tavsiye almaya çalışırlar.

20.05 Etik Komiteleriyle İşbirliği Yapma

Sosyologlar etik soruşturmaları, davaları ve Amerikan Sosyoloji Derneğinin bunlardan doğan gerekleri konusunda işbirliği yaparlar. Böyle yaparken, her türden gizlilik sorunlarını çözmek için gerekli çabayı gösterirler. İşbirliği yapmama, bir etik ihlali olabilir.

20.06 Yersiz Şikayetler

Sosyologlar, boş yere ve disiplinin ve kamunun bütünlüğünü korumak yerine, sözde etik ihlalinde bulunan kişiye zarar verme niyeti taşıyan etik şikayetlerinde bulunmaz ve böyle şikayetlerde bulunulmasını teşvik etmezler.

Not: ASA Etik Kurallarının gözden geçirilmiş bu basımı, Kuralların 1989 basımına ve 1992 tarihli Amerikan Psikoloji Derneğinin Psikologların Etik İlkeleri ve Davranış Kurallarına dayanarak hazırlanmıştır.

EK • B

RASGELE SEÇİLMİŞ BEŞ BASAMAKLI SAYILAR TABLOSU

10819	85717	95962	44985	88504	20830	20557	28459	13687	62110
49307	84465	66518	08290	96957	45050	19105	52686	51336	53101
81842	20323	71091	78598	60969	74898	35376	72734	13951	27528
93818	84972	66048	83361	56465	65449	87748	95405	98712	97183
35859	82675	87301	71211	78007	99316	25591	63995	40577	78894
66241	89679	04843	96407	01970	06913	19259	72929	82868	50457
44222	37633	85262	65308	03252	36770	51640	18333	33971	49352
54966	75662	80544	48943	87983	62759	55698	41068	35558	60870
43351	15285	38157	45261	50114	35934	05950	11735	51769	07389
11208	80818	78325	14807	19325	41500	01263	09211	56005	44250
71379	53517	15553	04774	63452	50294	06332	69926	20592	06305
63162	41154	78345	23645	74235	72054	84152	27889	76881	58652
17457	68490	19878	04981	83667	00053	12003	84614	14842	29462
28042	42748	55801	94527	21926	07901	89855	21070	80320	91153
32240	24201	24202	45025	07664	11503	97375	83178	26731	45568
87288	22996	67529	38344	29757	74161	16834	40238	48789	99995
39052	23696	42858	85695	50783	51790	80882	97015	81331	76819
71528	74553	32294	86652	15224	07119	45327	69072	64572	07658
76921	04502	78240	89519	02621	40829	88841	66178	01266	10906
45889	22839	77794	94068	85709	96902	19646	40614	03169	45434
10486	79308	75231	33615	42194	49397	91324	79553	66976	83861
42051	14719	80056	74811	58453	04526	90724	36151	09168	04291
47919	11314	80282	09297	02824	59530	31237	26311	62168	46591
19634	40589	28985	40577	33213	52852	17556	85342	66881	18944
10265	45549	38771	38740	48104	63990	73234	19398	33740	97345
74975	33526	36190	25201	19239	06254	02198	99109	01005	20983
37677	76778	15736	57675	81153	59651	69262	89250	75156	59164
18774	15979	26466	80236	65400	24272	02088	09307	33426	11230
93728	14965	85141	27821	53791	38728	66369	29415	55330	99228
34212	15590	41336	23614	26153	19466	44176	80885	00015	40077
81984	54478	45226	97338	14064	45768	13538	49093	05691	69720
72755	15743	00552	89374	85400	37392	26598	71917	64275	16125
13162	57044	75982	15819	23385	40860	51585	44542	39656	91139

64686	62224	34124	79171	73909	26196	54057	63264	72089	06658
00157	64594	03178	75774	32315	34443	37224	85593	55251	42666
84194	83591	82152	24311	22414	43244	81542	31491	42075	17275
05776	60399	65218	89299	20273	30071	53077	18853	56652	63896
33365	18314	81074	49433	10884	75467	56085	14731	98085	60895
67928	38976	38480	59980	23156	72335	33489	59420	67819	51874
64394	45154	81851	54228	73095	97217	16908	90242	92869	17311
73000	20948	57065	70195	87563	41590	85047	71743	94916	50534
63555	03388	96638	16591	13641	73342	59131	63144	63587	62084
84005	02035	08182	16395	44928	08897	44750	71378	67522	20180
42593	35102	14577	38102	60403	04540	53992	27069	69574	76682
49519	49517	88147	83375	87045	57466	91259	06680	45586	36257
42149	01579	83056	19423	28165	25620	68035	17919	09120	59078
66192	98427	10152	96970	89990	34604	49632	46533	63362	43151
16124	88620	87074	37851	77131	73855	03740	10306	63858	04349
35492	47334	57189	26465	70078	14477	00881	00929	86907	73764
54503	40155	94734	20689	32475	62851	13216	21419	95502	36783
88063	53451	15642	67345	06935	70644	68570	79176	31975	83082
83689	14426	40357	34906	56282	96104	83796	57663	88627	17521
40393	72810	00681	15351	28858	72086	99090	39741	17914	27385
76648	61322	06817	64674	50317	52373	78223	84222	14021	43432
42091	27088	37686	88033	68007	71009	24018	49568	64351	94130
78925	41509	14319	92389	85492	40880	01487	85509	48316	62618
61915	98081	87996	53798	51485	38912	85858	43392	64678	44458
29504	66960	42645	54547	20615	77035	79942	33972	46112	78290
90170	97643	46284	34591	42692	72933	66166	98389	37460	14545
96439	06806	76714	80084	57685	37447	44901	64699	89142	64657
98365	28725	84376	50634	79289	31106	71351	10533	57545	27399
74794	91013	89791	54236	02369	35317	31103	82481	52256	94510
37499	85907	16293	17673	13373	06599	50138	19860	46716	36928
77530	25960	33671	54383	25144	82627	99266	75134	96539	47242
67990	35106	05214	82928	39824	11128	31390	76293	52809	54881
07355	29187	09357	94498	69697	92515	89812	90794	44738	46806
40716	05787	68975	38937	44033	50064	25582	09428	10220	42455
97748	64395	13937	60406	99182	92720	80805	26242	81943	40341
83682	18775	60095	78600	03994	30313	21418	58563	47258	75582
73506	30672	18213	37887	26698	87700	75784	86878	74004	88636
36274	02333	43132	93725	87912	90341	74601	77001	30717	60002
73508	00852	94044	98474	12621	91655	55258	85551	76122	68052

06488	12362	60020	66902	90734	73689	22382	40896	09028	72925
20201	31560	98885	32275	46818	76114	07959	65639	33267	98595
49947	13114	06773	06454	95070	26564	08974	11640	76202	86105
79928	50600	06586	72129	37233	02564	83265	32579	21234	83535
76360	86412	36240	20210	17692	80482	67007	15474	23198	74250
54601	84643	66759	57661	16434	61708	93185	75957	61056	90678
23441	63863	95238	59665	55789	26180	12566	58645	15125	76707
47093	90509	48767	09874	23363	84954	09789	30178	28804	93294
93603	11580	94163	85561	71328	88735	69859	84563	25579	52858
68812	15299	99296	45906	37303	49507	70680	74412	96425	38134
69023	84343	36736	52659	90751	20115	89920	44995	17109	96613
76913	03158	83461	27842	03903	34683	89761	80564	45806	88009
99426	99643	00749	79376	44910	27490	59668	93907	73112	46365
59429	08121	06954	28120	17606	22482	91924	00401	16459	15570
38121	05358	01205	00662	73934	97834	56917	64058	05148	87599
97781	32170	99914	75565	79802	38905	17167	08196	46043	72094
79068	21760	78832	93795	67798	54968	87328	46494	74338	89805
46601	04015	00484	39366	56233	22622	90706	02327	60807	39009

EK • C

VERİ ARŞİVLERİ ve İKİNCİL ANALİZ KAYNAKLARI ÖRNEKLEMİ

Dünyanın her yerindeki düzinelerce sosyal bilim veri arşivi, araştırmacılara nicel verilere ücretsiz veya ucuz erişim imkanı sunmaktadır. Inter-University Consortium for Political and Social Research (Siyasi ve Toplumsal Araştırma için Üniversiteler Arası Konsorsiyum) (Michigan Üniversitesi) ve Social Sciences Data Collection (Sosyal Bilimler Veri Koleksiyonu) (San Diego, Kaliforniya Üniversitesi) araştırmaya başlamak için doğru seçimlerdir. Aşağıdaki listede yer alan sosyal bilim arşivleri ve diğer kaynaklar, genel olarak İngilizcedir ve Internet siteleri bulunmaktadır. Liste kapsamlı değil, çünkü yeni arşivler ve kaynaklar oluşturulmakta veya halihazırdakiler yer değiştirmektedir.

Sosyal Bilim Veri Arşivleri ve Kaynakları

Archivio Dati e Programmi per la Scienze Sociali, ADPSS (İtalya)
Australian Consortium for Social and Political Research Incorporated (Avustralya)
Behavioral Risk Factor Surveillance System (ABD)
Belgian Archives for the Social Sciences, BASS (Belçika)
Centers for Disease Control and Prevention and Health Promotion (ABD)
Central Archive for Empirical Social Research (Köln, Almanya)
Central Intelligence Agency (ABD)
Centre d'Informatisation de Données Socio-Politiques/Banque de Données Socio-Politiques, CIDSP/BDSP (Fransa)
Centre for Applied Social Surveys (Southampton Üniversitesi, Birleşik Krallık)
Centre for Ethnic Studies (Montreal Üniversitesi, Kanada)
Centre for International Statistics at the Canadian Council on Social Development (Kanada)
Children of the National Longitudinal Survey of Youth (ABD)
Council of European Social Sciences Data Archives, CESSDA
Danish Data Archives, DDA (Danimarka)
Data and Program Library Service, DPLS (Madison, Wisconsin Üniversitesi, ABD)
Data Archive (Essex Üniversitesi, Birleşik Krallık)
Estonian Social Science Data Archive (Estonya)
European Centre for Analysis in the Social Sciences (Essex Üniversitesi, Birleşik Krallık)

European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER)
General Social Survey (Ulusal Fikir Araştırma Merkezi, Chicago Üniversitesi, ABD)
Health Retirement Study & Survey of Asset & Health Dynamics among the Oldest Old (ABD)
Indian Social Science Research Center Data Archive, SSDA-IND (Hindistan)
Institute for Social Development & Policy Research (Seul Ulusal Üniversitesi, Güney Kore)
Institute for Social Research in Social Science and Louis Harris Data Center (Kuzey Carolina Üniversitesi, ABD)
Institute for Social Science Research, Social Science Data Archive (Los Angeles, Kaliforniya Üniversitesi, ABD)
Inter-University Consortium for Political and Social Research, ICPSR (Michigan Üniversitesi)
Israel Social Sciences Data Archive (İsrail)
Jerusalem Social Sciences Data Archive, SSDA-IL (İsrail)
Lijphart Elections Archive (San Diego, Kaliforniya Üniversitesi, ABD)
Luxembourg Income Study (Lüksemburg)
Mexican Migration Project (ABD)
National Election Studies (Michigan Üniversitesi, ABD)
National Institute of Child Health and Human Development (ABD)
National Institute on Aging (ABD)
National Longitudinal Study of Adolescent Health (ABD)
National Survey of Families and Households (ABD)
Netherlands Historical Data Archive, NHDA (Hollanda)
New Zealand Social Science Research Data and Information Services Centre (Yeni Zelanda)
Norwegian Social Sciences Data Archive, NSD (Norveç)
Panel Study of Income Dynamics (ABD)
Population Studies Center (Michigan Üniversitesi, ABD)
Roper Center for Public Opinion Research (Connecticut Ünivesitesi, ABD)
Scandinavian Research Council for Criminology (İzlanda Üniversitesi)
Social Indicators of Development (Charlotte, Kuzey Carolina Üniversitesi, ABD)
Social Science Data Archives (Avustralya Ulusal Üniversitesi)
Social Science Data Archives (Norveç)
Social Science Data Services (Brown Üniversitesi, ABD)
Social Science Japan Data Archive (Sosyal Bilim Enstitüsü, Tokyo Üniversitesi, Japonya)
Social Science Research Centre (Hong Kong Üniversitesi)
Social Sciences Data Collection (San Diego, Kaliforniya Üniversitesi, ABD)

Social Stratification and Social Mobility Survey (Japonya)
Sociology of Development Research Centre (Bielefeld Üniversitesi, Almanya)
South African Data Archive (Güney Afrika)
State of the Nation's Cities (Kentsel Politika Araştırma Merkezi, Rutgers Üniversitesi)
Statistical Data Locators (Nanyang Teknoloji Üniversitesi, Singapur)
Statistics Canada (Kanada)
Supreme Court Decisions Server (ABD)
Swedish Social Science Data Service (Göteburg Üniversitesi, İsveç)
Swiss Information and Data Archive Service for the Social Sciences, SIDOS (İsviçre)
United Nations Crime and Justice Information Network
United Nations Statistics
United States Department of Justice, Bureau of Justice Statistics (ABD)
United States Department of Labor, Bureau of Labor Statistics, National Longitudinal Surveys (ABD)
Wiener Institut für Sozialwissenshaftliche Dokumentation und Metodik, WISDOM (Avusturya)
Wisconsin Longitudinal Study (Madison, Wisconsin Üniversitesi)
World Bank Statistics
World-Systems Archive (Boulder, Colorado Üniversitesi)
Zentralarchiv für Empirische Sozialforschung an der Universität zu Köln (Almanya)

EK • D

ÖLÇÜM KURAMI ve İNDEKS ve ÖLÇEK OLUŞTURMA İÇİN ÖZELLEŞMİŞ TEKNİKLER

Bu ekte, başlangıç düzeyinde olmakla birlikte, nicel ölçüm alanında iki teknik konu daha ele alınmaktadır. Birincisi, ölçüme mantıksal veya matematik-türü kuramına dayalı genel bir yaklaşımdır. İkincisi, bilgisayar programlarının kullanımını gerektiren bir dizi ileri istatistiksel tekniktir. Konuların kendileri toplumsal araştırmaya yeni başlayan öğrenci 1çin ileri düzeyde olmakla birlikte buradaki sunum, daha sonraki çalışmalar için bir temel oluşturmakta ve teknikler akademik dergi makalelerinde karşınıza çıktığı takdirde anlaşılmaları için bir zemin hazırlamaktadır.

ÖLÇÜM KURAMINA GİRİŞ

Ölçüm kuramı güvenilirlik, geçerlik ve ilgili konular hakkında bir matema-tiksel ve yöntembilimsel kuramlar topluluğudur.[1] Ölçüm kuramı son derece teknik ayrıntıları içerir, ancak temel varsayımının genel giriş düzeyinde bir özeti, iyi ölçüm ilkelerini anlamanıza yardımcı olabilir. Ölçüm kuramı, bir kavramın ampirik bir ölçüsünün üç bileşene işaret ettiği fikrine dayalıdır: (1) Gerçek yapı veya onun tümüyle mükemmel bir ölçümü, (2) sistematik hata ve (3) rastlantısal hata. İnsanlar yalnızca ampirik ölçümü görebilir; üç bileşen ise ölçümle ilgili gözlemlenmeyen, varsayımsal fikirlerdir. Ölçümün bölümleri, sembolik olarak şu şekilde ifade edilebilir:

X Gözlem: Ampirik gösterge ya da gözlem
T Gerçek ölçüm: İdeal, saf yapı
S Sistematik hata: Yanlılık; rastlantısal olmayan her türlü hata
R Rastlantısal hata: Sistematik olmayan, kaçınılmaz, şansa bağlı hatalar

Böylece ölçüm kuramı, belirli bir gözlemin yapı ve gerçek yapıdan sapmaları temsil ettikleri için hata olarak adlandırılan iki bileşenden oluştuğunu varsayar. Bu bir eşitlik biçiminde şöyle ifade edilir:

$$X = T + S + R$$

Bu eşitlik, ölçüm kuramının temelidir. Basitçe, bir araştırmacının ampirik bir gözleminin gerçekte görünmeyen üç kaynaktan oluştuğunu belirtir: yapı artı iki tür potansiyel hata ya da gerçek yapıdan olası sapma kaynağı.

Önceki kısımda ampirik bir gösterge ile gösterdiği yapı (ya da kuramsal tanımı) arasındaki mükemmel eşleşmeye mükemmel ölçüm geçerliği adı verildiğini öğrendiniz. Ölçüm kuramı, ampirik bir gözlem ile yapının, ölçüm hatası olmadığında -yani, potansiyel hataları temsil eden iki bileşen sıfıra eşit olduğu zaman- birbirine eşit olduğunu söyler. Dolayısıyla, eşitliği ve ölçüm kuramını kullanarak mükemmel ölçüm geçerliğinin tanımını $X = T$ olarak yeniden ifade edebiliriz. Araştırmacılar, bu eşitliği iki olası hata türüne, yani S ve R'ye odaklanarak geçerliği ve bu bileşenleri nasıl sıfıra eşitleyeceklerini düşünmek ve geliştirmek için kullanır.

Önce eşitliğin R, yani rastlantısal hata bölümüne odaklanalım. Matematikteki olasılık kuramı, uzun vadede, yeterince örnek olayda R'nin sıfır olduğunu ve eşitlikten silindiğini söylemektedir. İstatistik kuramının dilinde rastlantısal hatanın *beklenen değeri* sıfırdır. Karmaşık olasılık kuramına girmeden söylersek bunun nedeni, gerçekten rastlantısal olan hataların uzun vadede birbirlerini götürmesidir. Çeşitli matematiksel ispatlar ve ampirik testler, çok fazla sayıda ayrı olay (örn. milyonlarca) üzerinden gerçekten rastlantısal süreçlerin gerçek bir değerde sabitlendiğini ve hataların sıfır olduğunu göstermektedir. Örneğin, mükemmel dengesi olan bir bozuk parayı 10 milyon kez gerçekten rastlantısal biçimde havaya atıyorum. "Hatalar" ya da bu durumda yazıdan çok tura gelmesi, veya tam tersi, yok olacaktır. Yazı-tura atma sonucumun yüzde 50 yazı ve yüzde 50 tura olacağından kesinlikle emin olabilirim. Başka bir örnek, sabit bir hızda araba kullanmaktır. Geçerli ve güvenilir bir hız göstergem olduğunu ve, nc az ne de çok, saatte tam tamına 50 kilometre hızla gitmeye çalıştığıını düşünün. Bazen bu hızın çok az üstünde ve bazen de çok az altında olacağım. Eğer hatalarım gerçekten rastlantısalsa, saatte 50 kilometrenin üzerindeki ve altındaki hızlar birbirini götürecektir; yani, hızın üstündeki ve altındaki sapmaların beklenen değeri sıfır ve hızım saatte 50 kilometre olacaktır. Araştırmacılar rastlantısal hata hakkında çok kaygılanmaz. Her zaman rastlantısal hata olduğunu, ancak yeterince yineleme ya da örnek olayla güvenli biçimde göz ardı edilebileceğini varsayarlar.

Rastlantısal olayı göz ardı ettiğimizde gözlem (X), gerçek yapı (T) ve sistematik veya rastlantısal-olmayan hataya (S) eşit olur. Sistematik hata, sonuçları sistematik biçimde çarpıtan potansiyel olarak kaçınılabilir hatadır. Sistematik hataya bir örnek, çoğu yanıtlayıcıyı soruyu belirli bir biçimde yanıtlamaya iten soruda kullanılan kötü ifade ya da bir görüşmecinin yanıtlayıcıları belirli bir biçimde yanıtlamaya sevk etme çabalarıdır. Sistematik hata, geçerlik ve güvenilirliğin merkezinde yer alır. Göstergelerin, ölçtüklerini iddia ettikleri şeyi (yani, gerçek yapıyı) ölçmesini önler. Dolayısıyla ölçümü geliştirmeyi düşünmenin bir yolu, sistematik hata ya da *yanlılığı* ortadan kaldırmaktır.[2]

Sistematik hata, ampirik verilerden nedensel çıkarımların nasıl hatalı olabileceğini gösterir. Daha önce ölçüm geçerliği hakkında söylenenler şu şekilde

yeniden ifade edilebilir: Gözlemlenen ölçü (X), gerçek ölçüye (T) eşit olduğunda geçerlik söz konusudur. Sistematik hata (S) sıfır olduğunda $X = T$.

Sistematik hatanın pek çok olası kaynağı bulunur. Örneğin kararlılık güvenilirliğinin yokluğu, bir sistematik hata türüdür. Banyo tartımın kararlılık güvenilirliği bulunmuyor, çünkü yayı gittikçe gevşiyor, ben de her tartılmamda daha da zayıflamış gibi görünüyorum. Kilomu ölçmemdeki bu hata, geçerliği zayıflatan bir sistematik hata türüdür. Saatte 50 kilometre hızla araba kullanma örneğinde, rastlantısal hatalarım birbirini götürebilir; ancak eğer hız göstergem sistematik olarak daha düşük bir hızı gösteriyorsa, gözlemim geçerli bir ölçüm olmayacaktır. Ölçüm kuramı eşitliği, her türden ölçüm yanlılığı veya sapmasının (yani, sistematik hata değerinin sıfırdan başka olmasının) ölçüm geçerliliğini azalttığını göstermenin bir yoludur.

Özelleşmiş Teknikler

Araştırmacılar, çok sayıda ileri istatistiksel teknik arasından nicel endeksler ve ölçekler oluşturmalarına yardımcı olacak olanları seçebilir. Bazı teknikler, araştırmacıların göstergeler arasındaki tek boyutluluğu test etmelerine yardımcı olur, bazıları araştırmacılara bir endekste birleştirilmekte olan göstergeler için ağırlık verir ve bazıları araştırmacıların çok fazla sayıda göstergeyi sınıflandırarak ayırmasına yardım eder. Bu ekte kısaca özetlenen üçü, mevcut güçlü tekniklere örnektir. Bu teknikleri kullanabilir hale gelmeden önce, bir istatistik temeli edinmeniz ve bilgisayar programlarını kullanmayı öğrenmeniz gerekecektir.

Size bu teknikleri göstermenin iki amacı bulunuyor. Birincisi, akademik dergi maka-lelerinin yöntemler, analiz veya sonuçlar bölümlerinde bunlarla karşılaşabilirsiniz. Bu giriş, neden kullanıldıklarını anlamanıza yardımcı olacaktır. İkincisi, tekniklerin mantığı zaten öğrendiğiniz temel ölçüm ilkelerini ve endeks veya ölçek oluşturmayı pekiştirmektedir. Mantık karmaşık, sofistike uygulamaları kapsayacak şekilde ilkelerin nasıl geliştirildiğini göstermektedir. Her ne kadar üç teknik ileri istatistik kullanıyorsa da mantıkları, temel ölçüm ilkeleriyle tutarlıdır.

Faktör Analizi

Faktör analizi, yürütülmesi bilgisayar kullanımını gerektiren bir grup karmaşık istatistik tekniğidir.[3] Faktör analizini doğru biçimde kullanmak için istatistik eğitimi şarttır. Yersiz kullanıldığında, saçma sapan sonuçlar üretir. Faktör analizi, araştırmacının endeksler oluşturmasına, ölçeklerin tek boyutluluğunu test etmesine, bir endeksin maddelerine ağırlık vermelerine ve çok sayıda göstergeyi istatistiksel olarak küçük bir kümeye indirgemelerine yardımcı olur. Faktör analizinin dayandığı istatistik kuramı ve cebir, bu kitabın düzeyinin ötesindedir; ancak kavramsal ilkelerini kavramak zor olmayabilir. Faktör analizinin temel mantığı, gözlemlenmeyen ortak bir faktör veya farazi yapıyı ortaya çıkarmak için

pek çok gösterge arasındaki ampirik ilişkilerin istatistiksel olarak işlenebileceği fikrine dayanır.

Faktör analizi yürütürken araştırmacı, tek bir yapıyı ölçtüğüne inandığı bir dizi kalemle işe başlar. En azından beş gösterge bulunması tavsiye edilir. Göstergeler sıralama, eşit aralık veya oran düzeyinde ölçülmüş olmalıdır. Eşit aralıklı düzey ya da oran düzeyi tercih edilir; sıralama düzeyinde ölçüm için ekstra dikkat gösterilmelidir. Araştırmacı, faktör analizi bilgisayar programına değişkenlerin özelliklerini ve teknik bilgileri verir. Faktör analizi sonuçları, araştırmacıya kalemler ya da göstergelerin altta yatan bir faktör veya farazi yapıyla ne kadar ilişkili olduğunu gösterir. Örneğin faktör analizi sonuçları, araştırmacıya kalemlerin tümünün bir ya da birden fazla faktöre yüklenmiş ya da onunla ilintili olup olmadığını söyler.

Faktör analizi, ayrıca bir endeks oluştururken ağırlık olarak kullanılabilecek faktör puanları üretir. Bu puanlar, her bir göstergenin gözlemlenmeyen faktörle ne kadar güçlü biçimde ilintili olduğunu temsil eder. Örneğin, Avustralya'da, Japonya'ya yönelik tutumları ölçen 16 Likert ölçeğinin bulunduğu bir tarama yürütüyorum. 16 kalemin iki faktör tarafından açıklanıp açıklanmadığını öğrenmek için faktör analizi kullanırım. Diyelim ki, 5 tutum kalemi askeri çatışma korkusu yapısına işaret eden bir faktöre yükleniyor. Öteki 11 kalem, farklı bir ırksal gruba yönelik düşmanlığa işaret eden bir faktöre yükleniyor. Bir faktörün anlamı, ona yüklenen kalemlere bakarak anlaşılır.

Hızlı Sıralama (Q-Sort) Analizi

Hızlı sıralama (Q-sort) analizi, faktör analizinin yakın akrabasıdır.[4] Faktör analizinde olduğu gibi bu teknik de bu kitabın kapsamının ötesinde istatistik temeli gerektirir. Aynı zamanda ilgi çekici bir ölçeklendirme mantığı sergiler.

Q-sort yöntemi, çoğu ölçeklendirme veya endeks tekniğinde kullanılan *normatif puanlama*yı değil, *göreli puanlama*yı kullanır. Normatif puanlamada kişi, her bir kalemi bir endeks veya ölçek içinde bağımsız olarak derecelendirir. Göreli puanlamada kişi, kalemler arasında karar vermeye zorlanır, dolayısıyla bir kalem hakkındaki karar öteki kalemleri de etkiler.

Örneğin, film yıldızlarını sıralıyorum. Bir aktörü bir numara seçtiğimde bu, başka hiçbir aktörün bir numara olamayacağı anlamına gelir. Bir kalem (yani bir numaralı aktör) hakkındaki karar, öteki kalemler hakkındaki kararımı etkiler ya da sınırlar. Aktörlerin yer aldığı bir listeyi, Likert ölçeğinde olduğu gibi, "çok hoşlanıyorum" ile "hiç hoşlanmıyorum" arasında sıralıyorum. Pek çok aktörü "çok hoşlanıyorum" olarak değerlendirebilirim. Bir aktörü değerlendirmem, ötekileri değerlendirme konusundaki kararlarımı kısıtlamaz.

Q-sort analizi, insanların bir kavram veya nesne hakkındaki ifadeleri sıralamasıyla başlar. Bir anlamda Thurstone ölçeklendirmesi gibi insanlara çok

sayıda ifade (örn. 30 ile 50 arası) verilir ve bunları sıralamaları istenir. İfadeler, bir konu hakkında popüler yazılardan, gündelik konuşmalardan, televizyon programlarından ve benzerlerinden alınır ve insanların bir konu hakkında çok çeşitli düşünme biçimlerini temsil etmelidir.

Bir süreklilik çizgisi boyunca uzanan kümeler yerine Q-sort tekniği, araştırmacıların ifadeleri bir kareli tabloda iki süreklilik çizgisi boyunca uzanan değişkenlik gösteren kutucuklara yerleştirmesini sağlar. Kaç tane ifade varsa o kadar kutucuk vardır. Her bir ifade bir kutucuğa girer. Bir süreklilik çizgisi (örn. sağdan sola uzanan) bir kişinin ifade hakkında ne kadar olumlu ya da olumsuz hissettiğini gösterir. Diğer süreklilik çizgisi (örn. yukarı ve aşağı doğru uzanan) ifadeler hakkındaki olumlu ya da olumsuz duygulara bağlılığın gücünü gösterir. Bir ifadeyi bir kutucuğa yerleştirme kararı, aynı yere diğer tüm ifadelerin yerleştirilmesini dışarıda bırakır. Q-sort için ham veriler, çizelgede düzenlendikleri halleriyle ifadelerdir.

Faktör analizinde araştırmacı, pek çok göstergeden gelen verileri girer ve bilgisayar programı, çok az sayıda faktör üretir. Q-sort analizinde araştırmacı, ifadelerin kareli tablodaki yerini girer ve bilgisayar programı toplaşmaları ya da insan kümelerini belirler. Böylelikle Q-sort analizi, kimlerin ifadeleri benzer şekilde düzenlediğini gösterir.

Q-sort analizi, insanların ifadeleri bir kareli tabloda düzenleme biçimlerine dayana-rak, bir konu hakkındaki düşüncelerini nasıl organize ettiklerini belirler. Bu, araştır-macıya insanların bir konu hakkında benimsedikleri başlıca tutumların bir haritasını verir. Örneğin, 20 kişi Arap-İsrailli ilişkileri hakkındaki 45 ifadeyi kareli bir tabloya yerleştiriyor. Q-sort analizinin sonuçları, 20 kişinin Arap-İsrailli ilişkileri hakkında başlıca düşünme biçimlerinin şu üçünden biri olduğunu gösteriyor: (1) İsrail güvenliği hakkında kaygı ve Arap korkusu, (2) ABD'nin İsrail'e desteğinden duyulan hayal kırıklığı ve İsrail'e yönelik öfke veya (3) dünyadaki güç dengesinin İsrail ve komşuları arasında olup bitenlere bağlı olduğu hissi.

Küme Analizi

Faktör ve Q-sort analizinde olduğu gibi, küme analizi de yalnızca kısaca ve genel terimlerle tanımlanacak olan karmaşık bir istatistik tekniğidir.[5]

Küme analizi, bilgileri veya bir değişkeni ölçen kalemleri düzenlemeye yönelik bir tekniktir. İstatistiksel olarak çok sayıda kalemler arasındaki ilişkileri düzenler ve onları gruplara ayırır. Gruplama ya da sınıflandırma işlemi, faktör analizi ve Q-sort analizindekilere benzer istatistiksel teknikler kullanır. Teknik, kalemleri benzerlik ve farklılık temelinde gruplandırır.

Faktör analizi sonuçları, bir araştırmacıya her bir kalemin bir ya da daha fazla gözlemlenmeyen faktör ile nasıl ilişkili olduğunu gösterir. Sonuçlar, yanlarında birer sayı bulunan kalemlerin yer aldığı bir liste gibi görünür; her sayı, bir kalem ile

bir faktör arasındaki ilintiyi göstermektedir. Q-sort analizinin sonuçları, araştırmacıya insanların ifadeleri nasıl düzenlediğini söyler ve insanların çok az sayıda ifade düzenleme biçimi olduğunu gösterir. Sonuçlar, insanların ve karşılarında ifadeleri düzenlemek için birkaç örüntüden birini izleme derecesini temsil eden bir sayının bulunduğu listeden oluşur.

Küme analizi sonuçları ise, bunların tersine, bir grafik veya resim biçimindedir. Ağaç diyagramı gibidir, çünkü bir ağacın dallarına benzer. Gövdeden çıkan çizgiler kalın dallara, daha ince dallara ve küçük sürgünlere ayrılır. Pek çok dallanma düzeyi bulunur. Dallanan diyagram, araştırmacıya hangi kalemlerin birbirine benzer ve hangilerinin farklı olduğunu gösterir. Küme analizindeki her bir kalem küçük bir sürgünü temsil eder ve bağlantıların şekli, benzerlik ve farklılıkları gösterir. Yakındaki ortak bir dala bağlantıları paylaşan iki kalem, gövdeye ulaşana kadar hiçbir ortak dalı paylaşmayan iki kaleme oranla daha benzerdir.

Örneğin, bir araştırmacı bir kişilik testinde zihinsel hastalara 556 tane doğru/yanlış ifadesi soruyor. Küme analizi, 566 kalemi bir ağaç diyagramın "sürgünleri" olarak düzenler. Dört ana dallanma düzeyi bulunur: sürgünler küçük dallara, küçük dallar orta büyüklükteki dallara, orta büyüklükteki dallar büyük dallara ve büyük dallar gövdeye bağlanır. Her düzeyde dallanma, psikolojik rahatsızlıkları temsil eden kalem gruplarını veya psikolojik rahatsızlık kümelerinin nasıl genel psikotik tipleri oluşturduğunu gösterir. Araştırmacı, dallanma örüntüsünü inceleyerek sorulara ya-nıtların nasıl gruplar oluşturduğunu ve grupların da daha sonra nasıl grupla-nabileceğini anlar.

NOTLAR

1. Sosyal bilimlerde ölçüm kuramı ile ilgili daha derinlemesine tartışmalar için bkz. Blalock (1982), Zeller ve Carmines (1980).
2. Bkz. Carmines ve Zeller (1979:13-15) ve Nunnally (1978).
3. Faktör analizi, Kim ve Mueller (1978) içinde tartışılmaktadır. Daha fazla teknik tartışma için bkz. Bohrnstedt ve Borgatta (1981), Jackson ve Borgatta (1981). Duncan (1984:209-216), faktör analizinin bir eleştirisini sunmaktadır.
4. Q-sort analizi Brown (1980, 1986), McKeown (1988) ve Nunnally (1978:544-558) içinde tartışılmaktadır.
5. Küme analizine giriş, Aldenderfer ve Blashfield'de (1984) yer almaktadır. Ayrıca sosyal bilim uygulamaları için bkz. Bailey (1983) ve Lorr (1983).

EK • E

DEĞERLENDİRME ARAŞTIRMASI

Değerlendirme araştırması, en yaygın olarak kullanılan uygulamalı araştırma türüdür. Araştırmacılar bu araştırma türünü, bir program ya da etkinliğin hedeflenen amaçlara ulaşıp ulaşmadığını öğrenmek için kullanırlar (bkz. 2. Bölüm). Bu program ya da etkinlik, bir uyuşturucu tedavisi programı, dayak yiyen kadınlara yardım programı, bir mahalle koruma programı ya da okuldaki bir ders olabilir. Değerlendirme araştırması (ya da program değerlendirme) ile ilgili özel dersler, dergiler ya da programlar bulunmaktadır. Ayrıca Amerikan Değerlendirme Derneği adında profesyonel bir dernek de vardır, ancak değerlendirme araştırması farklı bir araştırma değildir. Değerlendirme araştırması nicel ya da nitel olabilir. Mevcut istatistikleri, deneysel tasarımı, anketleri, tarihi belgeleri ya da saha araştırmasını kullanabilir.

Değerlendirme araştırmasının okuyucu kitlesi, diğer toplumsal araştırmaların okuyucularından farklılık gösterebilir. Bu insanlar nadiren akademisyenlerden oluşur. Bu kişiler genellikle belirli bir program ile yakından ilgilenen karar mercileri, yararlanan kimseler, vatandaşlar, hamiler, bir program için çalışanlar ya da hizmet verenler ve birbiriyle rekabet eden kurumlar gibi "paydaşlar"dır.

Değerlendirme araştırmaları, yeni oluşturulan çok sayıdaki sosyal devlet programına "somut veriler" sunmak için 1960'ların sonlarında hızla gelişmiştir. Değerlendirme araştırmalarının gelişmesinin ana nedeni politiktir (bkz. 16. Bölüm). Bu programları eleştirenler, programların işe yaradığını, hedeflerine ulaştığını ve bir "para kaybı" olmadığını gösteren deneysel kanıtlar talep etmiştir. Değerlendirme araştırmalarının artmasının ikinci nedeni de bu programları yürütenlerin, farklı programları veya hizmet sunma yöntemlerini birbirleriyle karşılaştırmak ve bunların ne kadar verimli olduklarını ölçmek istemeleridir. Değerlendirme araştırmalarının gelişme göstermesinin bir nedeni de sayıları gittikçe artan insanların toplumsal araştırma alanında deneyim kazanması ve programları bağımsız bir biçimde sistematik olarak inceleme yeteneğine sahip olmasıydı.

Devletin (eyalet, ülke ve yerel düzeylerde) ve kâr amacı gütmeyen kurumların çok sayıda yeni program başlatması, değerlendirme araştırması konusunda uzmanlaşmış şirketlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu şirketler çok sayıda sosyolog, psikolog, siyaset bilimci, sosyal hizmet uzmanı ve eğitim araştırmacısını işe aldı. Değerlendirme araştırmaları 1970'lerde hızlı bir yükseliş yaşadıktan sonra 1980'lerde aniden düşüşe geçti. Bir tahmine göre, bütün toplumsal programlara karşı duyulan

düşmanca duygular ve harcamaları azaltma isteğinin bir karışımından dolayı, 1980 ile 1984 yılları arasında federal hükümetlerin değerlendirme araştırmaları için ayırdığı fonlarda yüzde 37'lik bir azalma meydana geldi (Miller 1991). İşin ilginç yanı, toplumsal programlar konusunda şüpheleri olduğu için 1970'lerde değerlendirme araştırması yapılmasını talep edenler, hoşlanmadıkları programların işe yaradığını gösterdikleri için 1980'lerde bu araştırmalara son verilmesini isteyenlerle aynı kişilerdir. Görüldüğü üzere, değerlendirme araştırmaları tartışmalı olabilmektedir, ama değerlendirme araştırmacılarının büyük bir bölümü insanların inanabileceği sonuçlar ortaya koymak amacıyla kaliteli araştırmalar yapmaya odaklanırlar.

SORUNUN FORMÜLE EDİLMESİ

Her araştırma projesinde olduğu üzere, bir değerlendirme araştırmasının ilk adımı sorunu formüle etmektir. Sorunun formülasyonu, değerlendirilmekte olan programı tasarlayan ya da yürüten kurumun veya kişilerin dışındaki birileri tarafından gerçekleştirilebilir. Bir başka deyişle dışarıdan insanlar, bir değerlendirme yapılmasında ısrar edebilir ve bunu bir programı ve/veya bu programla ilgili kişileri yargılamak için kullanabilir. Böyle bir harici değerlendirme, programı tasarlayan ve yürüten insanları tedirgin edebilir. Buna ek olarak birçok program kendisini geliştirmek için sürekli olarak kendi kendini değerlendirir.

Değerlendirme araştırmasındaki en önemli konulardan biri, neyin değerlendirilmesi gerektiğidir. Bir programda yapılan işlemler ve uygulanan prosedürler, programı gerçekleştiren personel (geçmişleri, yetenekleri, eğitimleri, vb.) ya da programın kısa ve uzun vadeli sonuçları incelenebilir. Farklı insanlar (örn. sponsor kurumlar, müşteriler, çalışanlar, yöneticiler ve diğer kurumlar) bir programın farklı hedefleri olması gerektiğini düşündükleri ya da bu kişiler aynı hedeflere farklı öncelikler atfettikleri için sık sık fikir ayrılıkları yaşanır. Örneğin bir üniversite dersinin değerlendirilme sürecinin tarafları, bu değerlendirme için farklı hedefler önerebilir:

Öğrenci: Ders eğlenceli, heyecan verici ve ilginç miydi? Çok zor değil miydi, çok yavaş ya da çok hızlı mıydı?

Öğretmen: Öğrenciler, derste verilen bütün bilgileri öğrendiler mi? Öğretim yöntemlerinin, derste anlatılan bilgilerin ve motivasyon tekniklerinin bileşimi çok işe yaradı mı?
Öğretmenin Meslektaşları: Öğretmen en yeni bilgileri, davranışları ve becerileri öğrencilere iletmekte ve böylece onları diğer derslere hazırlamakta başarılı oldu mu?

İdareci: Öğretmen, bütün prosedürleri uyguladı mı (örn. notları zamanında teslim et-

ti mi?) ve yeteri miktarda öğrenciye dersi öğretebildi mi? Öğrenciler memnun kaldı lar mı (hiç şikayet/sorun ile karşılaşıldı mı)?

İşveren: Öğrenciler, kendilerine işyerinde gerekecek becerileri/davranışları öğrendi mi?

Bir değerlendirme araştırmacısının en önemli görevlerinden biri, programla ilişkisi olan farklı taraflarca istenen çeşitli hedefler (sonuçlar ve süreçler) saptamaktır. Örneğin evsiz insanların kaldığı bir sığınağı değerlendiren bir araştırmacı, kendilerine hizmet verilen evsizlerin, civardaki işyeri sahiplerinin, diğer yardım kurumlarının belediye görevlilerinin ve sığınakta çalışanların bu programla ilgili farklı amaçlarının bulunduğunu fark edebilir. Programla ilgili belgelerde yer alan resmî hedefler ya da amaçlar da onun için çok yararlı olmayabilir, zira bunlar genelde son derece muğlak, idealist bir şekilde ifade edilirler, birbiriyle çelişik olabilirler ya da dışarıdaki okuyucuları memnun etmek amacıyla "göz boyayıcı" bir biçimde yazılmış ve gerçekte yaşanan durumu yansıtmıyor olabilirler.

Değerlendirme sürecinin daha en başlarında araştırmacı, değerlendirme ile ilgili bütün tarafları saptamalı ve her biri ile ayrı ayrı temasa geçerek onların bakış açılarına göre potansiyel değerlendirme kriterlerini veya programın amaçlarını öğrenmelidir. Bu da araştırmacının, ilgili tarafları belirlemek için o programı ya da kurumu iyice incelemesi, sonra da odak grup gibi (bkz. 13. Bölüm) çeşitli teknikler kullanarak her bir tarafın programı nasıl gördüğünü, ayrıca programın amacının ve önceliklerinin ne olması gerektiğini düşündüğünü bulması gerektiği anlamına gelmektedir.

Bir araştırmacı, bazı tarafların değerlendirme sürecine şüpheyle yaklaşabileceğini unutmamalıdır. Eğer araştırmacı yasal, dürüst, adil ve bağımsız bir değerlendirme yürütüyorsa, süreçle ilgili herkesi kendi dürüstlüğü konusunda temin etmeli ve bu değerlendirmenin, halihazırda verilmiş bir karara mazeret uydurmayı amaçlayan bir aldatmaca olmadığına inandırmalıdır. Örneğin bir programdan yararlanan kişiler, bu değerlendirmenin o programdan sağladıkları faydaya son verebileceğinden endişelenebilir ve bu nedenle de araştırmacıyla işbirliği yapmaktan çekinebilirler. Değerlendirmelerin geçmişte kötüye kullanılmış olması, insanların alaycı bir tavır takınmasına ya da değerlendirmeye katılmamasına neden olabilir (bkz. 13. Bölüm).

Araştırmacı, ilgili taraflarla iletişime geçtikten, her birinin hedefler ile ilgili görüşlerini aldıktan ve çeşitli hedeflerden oluşan bir liste hazırladıktan sonra bunları bir araya getirir ve bir liste düzenler. Araştırmacı, farklı tarafların aynı hedefi farklı biçimde ifade ettiğini ya da aynı hedeflere farklı zamanlarda ulaşılmasını beklediğini görebilir. Taraflar, birbiriyle çelişen hedefler istiyor olabilir. Örneğin bir öğrenci bir dersin kolaylıkla geçilebilir nitelikte olmasını isteyebilir. Bir öğretmen ise aynı

dersin zayıf öğrencileri "ayıklamasını" isteyebilir.

Genelde, ilgili tarafların zıt beklentilerini yansıtan çelişik değerlendirme hedeflerini korumak izlenecek en iyi yöntemdir. Aksi yönde hareket etmek, belirli tarafları ya da bakış açılarını susturmak ya da sansürlemek anlamına gelir. Örneğin bir taraf, evsiz sığınaklarının amacının evsiz insanların sokaklardan uzak tutmak veya onları göz önünden kaldırmak olduğunu ileri sürebilir. Eğer bir araştırmacı, diğer tarafların görüşlerini (örn. evsizlere destek olmak, onların yaşam kalitesini artırmak, onlara güvenli bir yer sunmak) göz ardı ederse, sığınağın "başarısı" ile ilgili yanıltıcı bir değerlendirmelere neden olabilir. Bazen bir taraf, araştırmacının kendi hedefinin dışındaki hedefleri değerlendirmesine engel olmaya çalışabilir. Bu durum da bazı etik sorunlara yol açar (bkz. 5. ve 16. Bölümler). Benzer bir şekilde araştırmacılar, tarafların değerlendirilmeye dahil edilmelerinin kendilerine zarar verebileceğini düşündükleri için bilgileri saklamaya ya da çarpıtmaya çalışabileceği durumlara karşı da uyanık olmalıdır.

ÖLÇÜLEBİLİR HEDEFLER

Araştırmacının hedeflerin tam bir listesi oluşturduktan sonra atacağı adım, her bir hedef için bir ölçüm belirlemek olmalıdır. Bir araştırmacı, her bir hedefi açık bir biçimde tanımlamalı ve sonra da bu hedef için ampirik bir ölçü yaratmalıdır (bkz. 7. Bölüm).

Araştırmacı sık sık bazı hedefleri, mevcut istatistiksel kaynaklar ya da faaliyetlerin süregiden kontrollerine dahil edilmiş "toplumsal göstergeler" kullanarak ölçebilir (bkz. 11. Bölüm). Örneğin değerlendirme verileri, bir dersi alan öğrencilerin sayısını ve onların notlarını, bir kurumu gelen ziyaretçilerin sayısını, belirli bir ofiste çalışanların sayısını ve türünü, polise bildirilen olayların sayısını, vb. içerebilir. Veriler resmî devlet kayıtlarında, özel rutin bürokratik kayıtlarda, vaka dosyalarında ya da belirli insanlarla ilgili olarak hazırlanan dosyalarda (örn. işe alma ve iş performansı kayıtlarında) bulunabilir (bkz. 14. Bölümdeki "sürekli kayıtlar"). Örneğin bir kütüphane programını değerlendirirken ödünç alınan kitapların düzenli olarak tutulan kayıtları, değerlendirme verilerinin bir kaynağı haline gelebilir. Araştırmacı, çeşitli kayıt türlerine ulaşabilmek için yetkililerle pazarlık etmek ve onlara gizlilik garantisi vermek zorunda kalabilir.

Değerlendirme araştırmacıları, bazen, bir programdan etkilenen insanların görüşlerini öğrenmek amacıyla bir anket hazırlarlar (bkz. 10. Bölüm). Araştırmacılar, hizmetten ne kadar memnun kalındığını, insanların düşüncelerini ya da görüşlerinin değişip değişmediğini öğrenmek için taramalardan faydalanırlar. Araştırmacı, programın hedefleriyle ilgili *inançları* ölçmenin hedefleri doğrudan ölçmekten farklı olabileceğini unutmamalıdır. Örneğin bir öğretmen öğrencilerine bir tarama

uygulayabilir ve onlara "Sizce bu derste çok şey öğrendiniz mi?" diye sorabilir. Bu soruya alınan cevaplar, öğrencilerin öğrenme miktarıyla ilgili bağımsız ölçümlerden (yani sınavlardan alınan notlar, belirli becerileri sergileyebilme) farklıdır. Bazen her iki ölçüm biçimi de aynı sonucu verir, ama durum her zaman bu olmayabilir.

Birçok değerlendirme araştırmacısı, deneysel ya da yarı deneysel tasarımın (bkz. 9. Bölüm), değerlendirme araştırmasında kullanılabilecek en iyi yöntem olduğunu savunur. Bunun nedenlerinden biri, deneysel araştırmanın nedenleri belirlemeyi son derece kolaylaştırması veya programı bir hedefin gerçekleştirilmesi ile ilişkilendirmesidir. Değerlendirme araştırmalarında hedefe ulaşılmasının tek ya da gerçek nedeninin o program olup olmadığının belirlenmesi genelde zordur. Hedefleri, bir müdahaleden ya da programdan önce ve sonra ölçmek, nedenin ne olduğunu bulmayı kolaylaştırır. Bir hedefin tek nedenini saptamak genelde oldukça zordur. Değerlendirilmiş bir programın savunucuları, programın gerçek neden olduğunu ileri sürecektir; programa karşı çıkanlar ise gerçek nedenin program dışındaki bir şey olduğunu iddia edeceklerdir. Örneğin belirli bir dersi alan öğrenciler, bir ülke hakkında çok şey öğrenebilirler ve bu da dersin amaçlarından biridir. Değerlendirici şunu sorar: Bu durumun nedeni sadece ders miydi, yoksa Tarih Etkisi'nde olduğu gibi (bkz. 9. Bölüm), ders dışındaki bir olay mıydı? Eğer dersin verildiği dönemde, öğrencilerin incelediği o ülke bir saldırıya uğramışsa ve medya da bu ülkeye geniş yer vermişse, o hedefe ulaşılmasının sadece dersten kaynaklandığını düşünmek hata olur.

Değerlendirmecilerin deneysel araştırmayı sevmesinin bir başka nedeni de dış koşulları denetim altında tutmasıdır. Araştırmacılar, hedeflere ulaşmanın ya da ulaşamamanın nedeninin program mı, yoksa program dışı koşullar mı olduğunu bilmek isterler. Bu da ideal olarak, içsel geçerliğe yönelik tehditleri kontrol altına alan deneyler ile sağlanır. Bununla birlikte saha deneylerinde kontrolü sağlamak genelde çok zordur. Örneğin bir evsiz sığınağı projesinin amacı, sokakta kalan evsizleri azaltmak olabilir. Ama ekonomide yaşanan önemli bir durgunluk, çok daha fazla insanın yoksullaşmasına ve sokaklara düşmesine neden olabilir. Bu koşullarda bu program, hedefini gerçekleştirememekle "suçlanamaz."

İdeal koşullarda değerlendirme araştırmacıları, bir program başlamadan önce hedefleri ölçmeye ve bütün harici etkenleri potansiyel açıklamalar olarak kontrol etmeye başlarlar. Buna ek olarak, hem program esnasında (buna biçimlendirici değerlendirme denir), hem de programın sonunda (buna da özetleyici değerlendirme denir) değerlendirme yaparlar (bkz. 2. Bölüm). Gerçekte ise genelde program başladıktan sonra değerlendirme yaparlar, "öntest" verileri toplamaz, birçok potansiyel nedeni kontrol altına alamaz ve sadece özetleyici değerlendirme yapabilirler.

Birçok değerlendirme araştırmacısı çalışmalarına, hedefleri ölçmenin yanında açıklayıcı bir boyut da eklerler. Araştırmacı, programın hiç kimsenin farkında o-

lmadığı, kendisinin de değerlendirme sırasında fark ettiği bölümlerine ve süreçlerine karşı bir merak veya ilgi duyabilir. Bazen araştırmacı, benzer programlar üzerine yapılmış araştırmalar literatürünü incelerken örtülü ya da "gizli bir amacın" var olduğunu sezebilir. Ayrıca araştırmacı, bir programın yol açabileceği beklenmedik sonuçlara karşı da duyarlı olmalıdır. Örneğin bir araştırmacı, hamile kadınların yasadışı uyuşturucu kullanmasına engel olmayı amaçlayan bir programı değerlendiriyor olabilir. Bu araştırmacı ayrıntılı görüşmeler sırasında hamile kadınların bu program nedeniyle rehabilitasyon hizmetlerinden ve doğum öncesi sağlık programlarından uzak durduğunu, zira tutuklanmaktan korktuklarını fark edebilir.

NİTEL VE NİCEL DEĞERLENDİRME ARAŞTIRMASININ KARŞILAŞTIRMASI

Değerlendirme araştırmacıları, programın bir parçası olarak nicel verilerin yanı sıra nitel veriler (örn. fotoğraflar, saha gözlemleri ve/veya derinlemesine açık uçlu görüşmeler) de kullanabilirler. Nitel veriler, araştırmacının nicelleştirilmesi güç olan hedefleri saptamasına olanak tanıyabilir. Örneğin üniversitedeki bir dersi değerlendiren araştırmacı, derinlemesine açık görüşmeler yapabilir. Araştırmacı, bazı öğrencilerin "Bu ders hayatımı değiştirdi" ya da "Bu ders hayata bakış açımı değiştirdi" dediğine tanık olabilir; ama bunlar standart nitel değerlendirme göstergelerinden sayılmaz. Sahada bir programa katılan insanları gözlemleyen araştırmacı, programdan faydalanan insanlar arasında çok miktarda toplumsal etkileşim ve karşılıklı duygusal destek olduğunu fark edebilir. Bu da programdan faydalananlar için son derece önemli bir hedef olabilir, ama bu hedef resmî hedefler arasında yer almayabilir ya da programdan faydalananlarca dile getirilmeyebilir.

Araştırmacı, bir programı uzun ve kısa vadeli hedeflerine göre değerlendirebilir. Uzun vadeli program hedeflerini değerlendirmek çok daha zordur ve genelde, değerlendirme çalışması sırasında bunların belgelenmesi imkansızdır. Buna ek olarak, uzun ve kısa vadeli hedefler her zaman birbirini tamamlamazlar. Verilen hizmetlerin, programdan faydalananlarda meydana gelecek kısa vadeli "tatmin" hedefi, bu kişilerde kalıcı ve önemli kişisel değişiklikler meydana getirilmesi hedefiyle çelişebilir.

Değerlendirme araştırmacıları sık sık, "Bu programın kesin olmayan (örn. insanları daha bağımsız kılmak) ve gerçekleştirilmeleri çok uzun sürecek (örn. program bittikten 10 yıl sonra gerçekleşecek) hedefleri bulunuyor, bu nedenle kimse bu programı değerlendiremez" diyen insanlarla karşılaşırlar. Bu tip durumlar karşısında araştırmacının yapabileceği en iyi şey, hedefleri çok sayıda nitel ve nicel göstergeyle işlemselleştirmek, uzun vadeli hedefe doğru ilerlemeye işaret edecek pek çok ara aşama belirlemek ve hedefleri gerçekleştirme sürecinin momentini belgele-

mektir. Örneğin bir profesör şöyle demektedir: "Benim derslerim öğrencileri ilk işlerine değil, üçüncü işlerine hazırlar; ben öğrencilerime, hepsi yıllar sonra yavaş yavaş su yüzüne çıkan bir dizi eleştirel düşünme becerisi, organizasyonel davranış ve derinlemesine iletişim yetenekleri kazandırırım". Bunun gerçekleşip gerçekleşmediğini değerlendirmek amacıyla, kaç öğrencinin başarılı olduğunu görmek için araştırmacının 10 yl beklemesi gerekmez. Araştırmacı, her bir becerinin erken işlemsel göstergelerini belirleyerek ve profesörün öğrencilerinin bunları öğrenip öğrenmediğine bakarak işe başlayabilir. Araştırmacı, bu becerilerin sonraki yıllarda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmek için mezun ve işveren anketleri de düzenleyebilir.

Birçok araştırmacı, kuram konusunda büyük bir endişe hisseder. Değerlendirme araştırmalarının çoğunun kuramsal bir yönelimi yoktur, daha çok teknokratik bir yönelimi vardır (bkz. 6. Bölüm). Brickmayer (2000), "işe yaradı mı?" sorusunun ötesine geçerek "neden işe yaradı?" ya da "neden işe yaramadı?" sorularını soran kurama dayalı bir değerlendirmenin savunuculuğunu yapmıştır. Kurama dayalı değerlendirme, değerlendirmeyi, programın iyileştirilmesi için kuramsal temelli bir bilgi tabanı oluşturmak amacıyla kullanır. Kurama dayalı değerlendirmede araştırmacı, bir programın her bir hedefi ne kadar gerçekleştirdiğini belirlemenin ötesinde, "neden"leri belirlemeye çalışır. Örneğin bir araştırmacı, ergenlik çağındaki gençleri hedef alan ve ülke çapında yürütülen sigara karşıtı bir medya kampanyasını değerlendirmek ister. Araştırmacı, medya kampanyasının sadece sınırlı ve kısa vadeli etkileri olduğunu bulur. Medya tarafından verilen mesaj, düşünce değişikliği ve sigara içme davranışındaki değişiklik arasında hipotez olarak ileri sürülen ilişki fazla basit olabilir. Araştırmacı, sigara içmekle ilgili düşüncelerin değiştiğini; ama başka etkenlerden (örn. akran baskısı, medyada sigara içmeyi yücelten karşıt mesajlı imgeler) dolayı davranışların aynı kaldığını bulabilir. Değerlendirme araştırmacısı, medya mesajları, düşünceler ve davranışlar arasındaki bağlantı ile ilgili bu bulgularını, medya mesajlarının toplumsal davranışları nasıl etkilediğiyle ilgili daha genel bir kuram oluşturmakta kullanabilir.

DEĞERLENDİRMEDEN SONRA

Araştırmacı, her hedefle ilgili veri topladıktan sonra programın hedeflere ne kadar ulaştığı ile ilgili bir hükme varmak ve vardığı sonuçları açıklamak ihtiyacındadır. Nicel olmayan ya da uzun vadeli hedeflere genelde kısmen ulaşılır ya da araştırmacının bunları ayrıntılı bir biçimde açıklaması gerekir. Kısa vadeli ve nicel hedefleri değerlendirmek ve rapor etmek daha kolaydır. Örneğin bir kaza önleme programının iki aylık bir süre içinde kazaları yüzde 15 azaltıp azaltmadığını söylemek, bir eğitim programının öğrencilere önümüzdeki 20 yıl içinde kullanacakları değerli yaşam becerilerini kazandırdığını söylemekten daha kolaydır. Araştırmacının, raporundaki

ifadeleri dikkatli bir biçimde düzenlemesi ve verilerle desteklemesi gerekir (bkz. 16. Bölüm).

Başkaları, değerlendirme araştırmasının sonuçlarını kullanabilir, görmezden gelebilir ya da yanlış kullanabilir. Bir araştırmacı, değerlendirme sonuçlarının görmezden gelinmesine ya da kötüye kullanılmasına her zaman engel olamayabilir; ama bu olasılıkları azaltmak için bazı şeyler yapabilir. İlk olarak eğer araştırmacı, araştırma raporuna politikayla ilgili son derece net ifadeler koyarsa, değerlendirmesinin görmezden gelinme ya da kötüye kullanılma olasılığını azaltmış olur. Belirli zaman hedefleri bulunan somut önerileri göz ardı etmek zordur. İkinci olarak eğer araştırmacı raporunda farklı veri türleri ve farklı veri toplama yöntemleri kullanırsa, sorun yaşama olasılığı yine azalır. Bir taramadan alınan tek bir bilgiyi cımbızla çekip çıkarmak ya da göz ardı etmek zengin bir biçimde hazırlanmış, çok yönlü bir rapordan alınan bir bilgiyi göz ardı etmekten daha kolaydır. Son olarak araştırmacı, raporunu çeşitli paydaşlara ya da ilgili taraflara dağıtmalıdır. Değerlendirme raporunu tek bir kişiye ya da makama vermek, raporun sümen altı edilmesini ya da ondan tek tek bilgiler alınıp kullanılmasını kolaylaştırır. Raporun çok sayıda kişiye dağıtılması, farklı görüşlere sahip bu kişilerin raporu okuyup tepki vermesine olanak tanır. Geniş bir dağıtım, sonuçların farklı formatlarda sunulmasını da gerektirir. Raporun uzun ve kısa versiyonları olabilir, yazılı sunumun yanı sıra pek çok sözlü sunum da yapılabilir.

KAYNAKÇA

Abell, Peter (2001). *Causality and low-frequency complex events.* Sociological Methods and Research, 30: 57-80,

Abell, Peter. (2004). *Narrative explanation.* Annual Review of Sociology, 30: 287-310.

Abbott, Andrew. (1988). *The system of professions: An essay on the division of expert labor.* Chicago: University of Chicago Press.

Abbott, Andrew. (1992). *From causes to events: Notes on narrative positivism.* Sociological Methods and Research, 20:428-455.

Abbott, Andrew. (1995). *Sequence analysis.* Annual Review of Sociology, 2U93-U3.

Abbott, Andrew. (2001). *Time matters: On theory and method.* Chicago: University of Chicago Press.

Abelson, Robert P., Elizabeth F. Loftus, and Anthony G. Greenwald. (1992). *Attempts to improve the accuracy of self-reports of voting.* In Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys, edited by J. Turner, pp. 138-153. New York: Russell Sage Foundation.

Abrams, Philip. (1982). *Historical sociology.* Ithaca, NY: Cornell University Press.

Abt, Charles. (1979). *Government constraints on evaluation quality.* In Improving evaluation, edited by L. Datta and R. Perloff. Beverly Hills, CA: Sage.

Achen, Christopher H. (1982). *Interpreting and using regression.* Beverly Hills, CA: Sage.

Adams, Gerald R., and Jay D. Schvan-eveldt. (1985). *Understanding research methods.* New York: Longman.

Adler, Patricia A. (1985). *Wheeling and dealing.* New York: Columbia University Press.

Adler, Patricia A., and Peter Adler. (1983). *Shifts and oscillations in deviant careers: The case of upper-level drug dealers and smugglers.* Social Problems, 31:195-207.

Adler, Patricia A., and Peter Adler. (1987). *Membership roles infield research.* Beverly Hills, CA: Sage.

Adler, Patricia A., and Peter Adler. (1993). *Ethical issues in self-censorship: Ethnographic research on sensitive topics.* In Research on sensitive topics, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 249-266. Thousand Oaks, CA: Sage.

Adler, Patricia A., and Peter Adler. (1994). *Observational techniques.* In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y Lincoln, pp. 377-392. Thousand Oaks, CA: Sage.

Adorno, Theodor W. (1976a). *Sociology and empirical research.* In The positivist dispute in German sociology, edited by T. Adorno et al., trans. Glyn Adey and David Frisby, pp. 68-86. New York: Harper & Row.

Adorno, Theodor W. (1976b). *The logic of the social sciences.* In The positivist dispute in German sociology, edited by T. Adorno et al., trans. Glyn Adey and David Frisby, pp. 87-104. New York: Harper & Row.

Agar, Michael. (1980). *Getting better quality stuff: Methodological competition in an interdisciplinary niche.* Urban Life, 9:34-50.

Agar, Michael. (1986). *Speaking of ethnography.* Beverly Hills, CA: Sage.

Agger, Ben. (1991). *Critical theory, post-structuralism, postmodernism: Their sociological relevance.* Annual Review of Sociology, 17:105-131.

Agnew, Neil McK., and Sandra W. Pyke. (1991). *The science game: An introduction to research in the social sciences,* 5th ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Albrecht, Gary L. (1985). *Videotape safaris: Entering the field with a camera.* Qualitative Sociology, 8:325-344.

Aldenderfer, Mark S., and Roger K. Blashfield. (1984). *Cluster analysis.* Beverly Hills, CA: Sage.

Alderson, Arthur, and Jason Beckfield. (2004). *Power and position in the world city system.* American Journal of Sociology, 109:811-851.

Alford, Robert R. (1998). *The craft of inquiry: Theories, method, evidence.* New York: Oxford University Press.

Allison, Paul D. (2001). *Missing data.* Thousand Oaks CA: Sage.

Almgren, Gunnar, Avery Guest, George Immerwahr, and Michael Spittel. (1998). *Joblessness, family disruption, and violent death in Chicago,* 1970-1990. Social Forces, 76: 1465-1494.

Almond, Gabriel A., and Sidney Verba. (1963). *The civic culture.* Princeton, NJ: Princeton University Press.

Altheide, David L. (1980). *Leaving the newsroom.* In Fieldwork experience, edited by W. B. Shaffir, R. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 301 -310. New York: St.

Martin's Press.
Altman, Morris. (2000). A behavioral model of path dependency: The economics of profitable inefficiency and market failure. Journal of Socio-Economics, 29:127-145.
Alvarez, R. Michael, and Tara Butterfield. (2000). The resurgence of nativism in California? The case of Proposition 187 and illegal immigration. Social Science Quarterly, 81:167-179.
Alwin, Duane E (1977). Making errors in surveys. Sociological Methods and Research, 6:131-150.
Alwin, Duane F. (1988). The general social survey: A national data resource for the social sciences. PS: Political Science and Politics, 21:90-94.
Alwin, Duane F., and David J. Jackson. (1980). Measurement models for response errors in surveys: Issues and applications. In Sociological methodology, 1980, edited by S. Leinhardt. San Francisco: Jossey-Bass.
Alwin, Duane K, and Jon A. Krosnick. (1985). The measurement of values in surveys: A comparison of ratings and rankings. Public Opinion Quarterly, 49:535-552.
American Sociological Association. (1997). American Sociological Association style guide, 2nd ed. Washington, DC: American Sociological Association.
Aminzade, Ronald. (1984). Capitalist industrialization and patterns of industrial protest: A comparative urban study of nineteenth century France. American Sociological Review, 49:437-453.
Anderson, Andy B., Alexander Basilevsky, and Derek P. J. Hum. (1983). Measurement: Theory and techniques. In Handbook of survey research, edited by P. Rossi, J. D. Wright, and A. Anderson, pp. 231-287. New York: Academic Press.
Anderson, Barbara A., Brian D. Silver, and Paul R. Abramson. (1988). The effects of the race of interviewer on racerelated attitudes of black respondents in SRC/CPS national election studies. Public Opinion Quarterly, 52:289-324.
Anderson, Elijah. (1989). Jelly's place. In In the field, edited by C. Smith and W. Kornblum, pp. 9-20. New York: Praeger.
Anderson, N. (1923). The hobo. Chicago: University of Chicago Press.
Anderson, Perry. (1974a). Linkages of the absolutist state. London: New Left Books.
Anderson, Perry. (1974b). Passages from antiquity to feudalism. London: New Left Books.
Anderson, R. Bruce W. (1973). On the comparability of meaningful stimuli in cross-cultural research. In Comparative research methods, edited by D. Warwick and S. Osherson, pp. 149-186. Englewood Cliffs, NJ: Prenticc-Hall.
Andorka, Rudolf. (1987). Time budgets and their uses. Annual Review of Sociology, 13:149-164.
Andren, Gunnar. (1981). Reliability and content analysis. In Advances in content analysis, edited by K. Rosengren, pp. 43-67. Beverly Hills, CA: Sage.
Andrews, Frank M., Laura Klem, Terrence Davidson, Patrick O'Malley, and WillardRodgers. (1981). A guide for selecting statistical techniques for analyzing social science data. Ann Arbor: Institute for Social Research, University of Michigan.
Andrews, Tracy, Vickie D. Ybarra, and Teresa Miramontes. (2002). Negotiating survival: Undocumented Mexican immigrant women in the Pacific Northwest. Social Science Journal, 39:431-49.
Applebaum, Richard. (1978a). Marxist method: Structural constraints and social praxis. American Sociologist, 13:73-81.
Applebaum, Richard. (1978b). Marx's theory of the falling rate of profit. American Sociological Review, 43:67-80.
Aquilino, William S. (1993). Effects of spouse presence during the interview on survey response concerning marriage. Public Opinion Quarterly, 57:358-376.
Aquilino, William S., and Leonard Losciuto. (1990). Effects of interview mode on self-reported drug use. Public Opinion Quarterly, 54:362-395.
Archer, Margaret, R. Bhaskar, A. Collier, T. Lawson, and A. Norrie, eds. (1998). Critical realism: Essential readings. New York: Routledge.
Archibald, Randall C. (May 25, 1998). Knowledge scare on cost of college study finds. New York Times.
Ardener, Shirley. (1984). Gender orientations in fieldwork. In Ethnographic research: A guide to general conduct, edited by R. F. Ellen, pp. 118-129. Orlando: Academic Press.
Aries, E. (1977). Male-female interpersonal styles in all male, all female, and mixed groups. In Beyond sex roles, edited by A. Sargent, pp. 292-299. Boulder, CO: West.
Aimer, Michael. (1973). Methodological problems and possibilities in comparative research In Comparative social research, edited by M. Armer and A. D. Grimshaw, pp. 49-79. New York: Wiley.
Aronson, Elliot, and J. Merrill Carlsmith. (1968). Experimentation in social psychology. In The handbook of social psychology, Vol. 2: Research methods, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 1-78. Reading, MA: Addison-Wesley.
Atkinson, Robert. (1998). The life story interview. Thousand Oaks, CA: Sage.
Auriat, Nadia. (1993). My wife knows best: A comparison of event dating accuracy between the wife, the hus-

band, the couple, and the Belgium population register. Public Opinion Quarterly, 57:165-190.
Auster, Carol J. (1985). Manual for socialization: Examples from Girl Scout handbooks, 1913-1984. Qualitative Sociology, 8:359-367.
Ayella, Marybeth. (1993). "They must be crazy:" Some of the difficulties in researching cults. In Research on sensitive topics, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 108-124. Thousand Oaks, CA: Sage.

Babbie, Earl. (1989). The practice of social research, 5th ed. Belmont, CA: Wads worth.
Babbie, Earl. (1990). Survey research methods, 2nd ed. Belmont, CA: Wadsworth.
Babbie, Earl. (1998). The practice of social research, 8th ed. Belmont, CA: Wadsworth.
Backstrom, Charles H., and Gerald Hursh-Cesar. (1981). Survey research, 2nd ed. New York: Wiley.
Bailey, Kenneth D. (1983). Sociological classification and cluster analysis. Quality and Quantity, 17:251 -268.
Bailey, Kenneth D. (1984). A three-level measurement model. Quality and Quantity, 18:225-245.
Bailey, Kenneth D. (1986). Philosophical foundations of sociological measurement: Notes on the three-level model. Quality and Quantity, 20:327-337.
Bailey, Kenneth D. (1987). Methods of social research, 3rd ed. New York: Free Press.
Bailey, Kenneth D. (1988). Ethical dilemmas in social problems research: A theoretical framework. American Sociologist, 19:121-137.
Bailey, Kenneth D. (1992). Typologies. In Encyclopedia of Sociology, Vol. 4, edited by E. and M. Borgatta, pp. 2188-2194. New York: Macmillan.
Bakanic, Von, Clark McPhail, and Rita Simon. (1987). The manuscript review and decision-making process. American Sociological Review, 52:631-642.
Bakanic, Von, Clark McPhail, and Rita Simon. (1989). Mixed messages:
Referees' comments on the manuscripts they review. Sociological Quarterly, 30:639-654.
Ball, Michael, and Gregory W. H. Smith. (1992). Analyzing visual data. Thousand Oaks, CA: Sage.
Ball, Richard A., and G. David Curry. (1995). The logic of definition in criminology: Purposes and methods for defining "gangs." Criminology, 33:225-245.
Ballen, Robert D., and Kelly K. Richardson. (2002). Social integration, imitation and the geographic patterning of suicide. American Sociological Review, 873-888.
Banaka, William H. (1971). Training in depth interviewing. New York: Harper & Row.
Bannister, Robert C. (1987). Sociology and scientism: The American quest for objectivity, 1880-1940. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
Barber, Jennifer S., and William G. Axinn. (1998). Gender attitudes and marriage among young women. Sociological Quarterly, 39:11-31.
Bardack, Nadia R., and Francis T. Me Andrew. (1985). The influence of physical attractiveness and manner of dress on success in a simulated personnel decision. Journal of Social Psychology, 125:777-778.
Barlow, Melissa Hickman, David E. Barlow, and Theodore G. Chiricos. (1995). Economic conditions and ideologies of erime in the media: A content analysis of crime news. Crime and Deliquency, 41:3-19.
Barnes, Barry. (1974). Scientific knowledge and sociological theory. Boston: Routledge and Kegan Paul.
Barnes, J. A. (1970). Some ethical problems in modem fieldwork. In Qualitative methodology, edited by W. J. Filstead, pp. 235-251. Chicago: Markham.
Barnes, J. A. (1979). Who should know what? Social science, privacy and ethics. New York: Cambridge University Press.
Barry, Brian. (1975). On analogy. Political Studies, 23:208-224.
Bart, Pauline. (1987). Scizing the means of reproduction: An illegal feminist abortion collective—How and why it worked. Qualitative Sociology, 10:339-357.
Bart, Pauline, and Linda Frankel. (1986). The student sociologist's handbook, 4th ed. New York: Random House.
Bartiz, Loren. (1960). Servants of power: A history of the use of social science in American industry. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
Barton, Allen H. (1995). Asking why about social problems: Ideology and causal models in the public mind. International Journal of Public Opinion Research, 7:299-327.
Barzun, Jacques, and Henry F. Graff. (1970). The modern researcher, rev. ed. New York: Harcourt, Brace and World.
Bateson, Nicholas. (1984). Data construction in social surveys. Boston: George Allen and Unwin.
Bauer, David G. (1988). The "how to" grants manual, 2nd ed. New York: Macmillan.
Bauer, Raymond, ed. (1966). Social indicators. Cambridge, MA: MIT Press.
Bausell, R. Barker. (1994). Conducting meaningful experiments: Forty steps to becoming a scientist. Thousand Oaks, CA: Sage.
Bayless, David L. (1981). Twenty-two years of survey research at the Research Triangle: 1959-1980. In Current topics in survey sampling, edited by D. Krewski, R. Platek, and J. N. K. Rao, pp. 87-103. New York: Academic Press.
Beasley, David. (1988). How to use a research library. New York: Oxford University Press.

Beatty, Paul. (1995). Understanding the standardization. Journal of Official Statistics, 11:147-160.
Beck, Bernard. (1970). Cooking welfare stew. In Pathways to data, edited by R. W Habenstein, pp. 7-29. Chicago: Aldine.
Becker, Howard. (1967). Whose side are we on? Social Problems, 14: 239-247.
Becker, Howard S. (1969). Problems in the publication of field studies. In Issues in participant observation, edited by G. McCall and J. L. Simmons, pp. 260-275. Reading, MA: Addison-Wesley.
Becker, Howard S. (1970a). Practitioners of vice and crime. In Pathways to data, edited by R. W. Habenstein, pp. 30-49. Chicago: Aldine.
Becker, Howard S. (1970b). Problems of inference and proof in participant observation. In Qualitative methodology: Firsthand involvement with the social world, edited by W. J. Filstead, pp. 189-201. Chicago: Markham.
Becker, Howard S. (1970c). Whose side are we on? In Qualitative methodology, edited by W. J. Filstead, pp. 15-26. Chicago: Markham.
Becker, Howard S. (1986). Writing for social scientists: How to start and finish your thesis, book or article. Chicago: University of Chicago Press.
Becker, Howard S. (1993). How I learned what a crock was. Journal of Contemporary Ethnography, 22:28-35.
Becker, Howard S. (1998). Tricks of the trade: How to think about your research while you're doing it. Chicago: University of Chicago Press.
Becker, Howard S., and Blanche Geer. (1970). Participant observation and interviewing: A comparison. In Qualitative methodology, edited by W. J. Filstead, pp. 133-142. Chicago: Markham.
Becker, Howard S., and Blanche Geer. (1982). Participant observation: The analysis of qualitative field data. In Field research: A sourcebook and field manual, edited by R. G. Burgess, pp. 239-250. Boston: George Allen and Unwin.
Becker, Howard S., Blanche Geer, Everett C. Hughes, and Anselm Strauss. (1961). Boys in white: Student culture in medical school. Chicago: University of Chicago Press.
Becker, Howard S., Michal M. McCall, and Lori V. Morris. (1989). Theatres and communities: Three scenes. Social Problems, 36:93-116.
Beckfield, Jason. (2003). Inequality in the world polity. American Sociological Review, 68:401^24.
Beecher, H. K. (1970). Research and the individual: Human studies. Boston: Little, Brown.
Behrens, Angela, Christopher Uggen, and Jeff Manza. (2003). Ballot manipulation and the "menace of negro domination." American Sociological Review, 109:559-605.
Belenky, Mary Field, Blythe McVicker Clinchy, Nancy Rule Goldberger, and JillMattuckTarule. (1986). Women's ways of knowing: The development of self, voice and mind. New York: Basic Books.
Bellah, Robert N. (1957). Tokugawa religion. Glencoe, IL: Free Press.
Belli, Robert F, et al. (1999). Reducing vote overreporting in surveys: Social desirability, memory failure and
Ben-David, Joseph. (1971). The scientist's role in society. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Ben-Yehuda, Nachman. (1983). History, selection and randomness—Towards an analysis of social historical explanations. Quality and Quantity, 17: 347_367.
Bendix, Reinhard. (1956). Work and authority in industry. New York: Wiley.
Bendix, Reinhard. (1963). Concepts and generalizations in comparative sociological studies. American Sociological Review, 28:91-116.
Bendix, Reinhard. (1978). Kings or people: Power and the mandate to rule. Berkeley: University of California Press.
Benton, Ted. (1977). Philosophical foundations of the three sociologies. Boston: Routledge and Kegan Paul.
Berelson, B. (1952). Content analysis in communication research. Glencoe, IL: Free Press.
Berg, Bruce L. (1989). Qualitative research methods. Boston: Allyn and Bacon.
Berger, Peter. (1963). An invitation to sociology: A humanistic perspective. Garden City, NY: Anchor.
Berger, Peter, and Thomas Luckman. (1967). The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge. Garden City, NY: Anchor.
Berger, Ronald, and Richard Quinney. (2004). Storytelling sociology: Narrative as social inquiry. Boulder CO: Lynne Reinner.
Berinsky, Adam J. (1999). The two faces of public opinion. American Journal of Political Science, 43:1209-1230.
Berk, Richard A. (1983). An introduction to sample selection bias in sociological data. American Sociological Review, 48:386-397.
Berk, Richard A. (1995). Publishing evaluation research. Contemporary Sociology, 24:9-12.
Berland, Gretchen K., et al. (2001). Health information on the Internet. JAMA: Journal of the American Medical Association, 285:2612-2622.
Bermant, Gordon. (1982). Justifying social science research in terms of social benefit. In Ethical issues in social science research, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 125-142. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Bernard, H. Russell. (1988). Research methods in cul-

tural anthropology. Newbury Park, CA: Sage.
Bernard, H. Russell, Peter Killworth, David Kronenfeld, and Lee Sailer. (1984). The problem of information accuracy: The validity of retrospective data. Annual Review of Anthropology, 13:495-517.
Bernstein, Robert, A. Chadha, and R. Montjoy. (2001). Overreporting voting: Why it happens and why it matters. Public Opinion Quarterly, 65:22^4.
Best, Joel. (2001). Damned lies and statistics. Berkeley: University of California Press.
Bhaskar, Roy. (1975). A realist theory of science. Atlantic Highlands, NJ: Humanities.
Bhaskar, Roy. (2003). From science to emancipation: Alienation and enlightenment. Thousand Oaks CA: Sage.
Biersack, Aletta. (1989). Local knowledge, local history: Geertz and beyond. In The new cultural history, edited by L. Hunt, pp. 72-96. Berkeley: University of California Press.
Billings, Dwight B., and Kathleen Blee. (2000). The road to poverty. Cambridge University Press.
Binson, Diane, and Joseph Catania. (1998). Respondents' understanding of the words in sexual behavior questions. Public Opinion Quarterly, 62:190-208.
Bischoping, Katherine, and Jennifer Dykema. (1999). Toward a social psychological programme for improving focus group methods of developing questionnaires. Journal of Official Statistics, 15:495-516.
Bishop, George F. (1987). Experiments with the middle response alternative in survey questions. Public Opinion Quarterly, 51:220-232.
Bishop, George. (1992). Qualitative analysis of question-order and context effects. In Context effects in social and psychological research, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 149-162. New York: Springer-Verlag.
Bishop, George R, R. W. Oldendick, and A. J. Tuchfarber. (1983). Effects of filter questions in public opinion surveys. Public Opinion Quarterly, 47:528-546.
Bishop, George R, R. W. Oldendick, and A. J. Tuchfarber. (1984). What must my interest in politics be if I just told you "I don't know"? Public Opinion Quarterly, 48:510-519.
Bishop, George R, R. W. Oldendick, and A. J. Tuchfarber. (1985). The importance of replicating a failure to replicate: Order effects on abortion items. Public Opinion Quarterly, 49:105-114.
Bishop, George R, A. J. Tuchfarber, and R. W. Oldendick. (1986). Opinions on fictitious issues: The pressure to answer survey questions. Public Opinion Quarterly, 50:240-251.
Bittman, Michael, and Judy Wajcman. (2000). The rush hour: The character of leisure time and gender equity Social Forces, 79:165-190.
Blaikie, Norman. (1993). Approaches to social enquiry Cambridge, MA: Polity.
Blalock, Hubert M., Jr. (1968). The measurement problem: A gap between the language of theory and research. In Methodology in social research, edited by H. Blalock and A. Blalock, pp. 5-27. New York: McGraw-Hill.
Blalock, Hubert M., Jr. (1969). Theory construction: From verbal to mathematical formulations. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Blalock, Hubert M., Jr. (1979a). Measurement and conceptualization problems: The major obstacle to integrating theory and research. American Sociological Review, 44:881-894.
Blalock, Hubert M., Jr. (1979b). Social statistics, 2nd ed. New York: McGraw-Hill.
Blalock, Hubert M., Jr. (1982). Conceptualization and measurement in the social sciences. Beverly Hills, CA: Sage.
Blalock, Hubert M., Jr., and Ann B. Blalock, eds. (1968). Methodology in social research. New York: McGraw-Hill.
Blankenship, Albert B. (1977). Professional telephone surveys. New York: McGraw-Hill.
Blau, Judith R. (1978). Sociometric structure of a scientific discipline. Research in Sociology of Knowledge, Sciences and Art, 1:191-206.
Blee, Kathleen M. (1991). Women of the Klan: Racism and gender in the 1920s. Berkeley: University of California Press.
Blee, Kathleen M., and Dwight B. Billings. (1986). Reconstructing daily life in the past: An hermeneutical approach to ethnographic data. Sociological Quarterly, 27:443^62.
Bleicher, Josef. (1980). Contemporary hermeneutics. Boston: Routledge and Kegan Paul.
Bloch, Marc. (1953). The historian's craft, trans. Peter Putnam. New York: Vintage.
Block, Fred. (1977). Beyond corporate liberalism. Social Problems, 24: 353-361.
Block, Fred, and Gene A. Burns. (1986). Productivity as a social problem: The uses and misuses of social indicators. American Sociological Review, 51:767-780.
Block, Jennifer. (2003). Science gets sacked. Nation, 277(6):5-7.
Bloor, Michael J. (1983). Notes on member validation. In Contemporary field research, edited by R. M. Emerson, pp. 156-171. Boston: Little, Brown.
Blum, Debra E. (1989). A dean is charged with plagiarizing a dissertation for his book on Muzak. Chronicle of Higher Education, 35: A17.

Blume, Stuart S. (1974). Toward a political sociology of science. New York: Free Press.
Blumer, M. (1984). The Chicago school of sociology. Chicago: University of Chicago.
Blumer, Martin. (1991a). W. E. B. DuBois as a social investigator: The Philadelphia Negro 1889. In The social survey in historical perspective, 1880-1940, edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 170-188. New York: Cambridge University Press.
Blumer, Martin. (1991 b). The decline of the social survey movement and the rise of American empirical sociology. In The social survey in historical perspective, 1880-1940, edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 271-315. New York: Cambridge University Press.
Blumer, Martin. (1992). The growth of applied sociology after 1945: The prewar establishment of the postwar infrastructure. In Sociology and its publics: The forms and fates of disciplinary organization, edited by T. C. Halliday and M. Janowitz, pp. 317-346. Chicago: University of Chicago.
Blumer, Martin, K. Bales, and K. Sklar. (1991). The social survey in historical perspective. In The social survey in historical perspective, 1880-1940, edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 1-48. New York: Cambridge University Press.
Blumstein, Alfred. (1974). Seriousness weights in an index of crime. American Sociological Review, 39:854-864.
Blute, Marion. (1997). History versus science: The evolutionary solution. Canadian Journal of Sociology, 22: 345-364.
Bogardus, Emory S. (1959). Social distance. Yellow Springs, OH: Antioch Press.
Bogdan, Robert, and Steven J. Taylor. (1975). Introduction to qualitative research methods: A phenomenological approach to the social sciences. New York: Wiley.
Bohrnstedt, George. (1992a). Reliability. In Encyclopedia of Sociology, Vol. 3, edited by E. and M. Borgatta, pp. 1626-1632. New York: Macmillan.
Bohrnstedt, George. (1992b). Validity. In Encyclopedia of Sociology, Vol. 4, edited by E. and M. Borgatta, pp. 2217-2222. New York: Macmillan.
Bohrnstedt, George W., and Edgar F. Borgatta, eds. (1981). Social measurement: Current issues. Beverly Hills, CA: Sage.
Bohrnstedt, George, and David Knoke. (1994). Statistics for social data analysis, 3rd ed. Itasca, IL: Peacock.
Bollen, Kenneth A., Barbara Entwisle, and Arthur S. Alderson. (1993). Macrocomparative research methods. Annual Review of Sociology, 19:321-351.
Bolton, Ruth N., and Tina Bronkhorst. (1996). Questionnaire pretesting: Computer-assisting coding of concurrent protocols. In Answering questions, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 37-64. San Francisco: Jossey-Bass.
Bond, Charles E, Jr., and Evan L. Anderson. (1987). The reluctance to transmit bad news: Private discomfort or public display? Journal of Experimental Social Psychology, 23:176-187.
Bonnell, Victoria E. (1980). The uses of theory, concepts and comparison in historical sociology. Comparative Studies in Society and History, 22:156-173.
Borgatta, Edgar E, and George W. Bohrnstedt. (1980). Level of measurement: Once over again. Sociological Methods and Research, 9:147-160.
Boruch, Robert F. (1982). Methods for revolving privacy problems in social research. In Ethical issues in social science research, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 292-313. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Boswell, Terry, and Cliff Brown. (1999). The scope of general theory. Sociological. Methods and Research, 28:154-185.
Bottomore, Thomas. (1984). The Frankfurt School. New York: Travistock.
Bouchard, Thomas J., Jr. (1976). Unobtrusive measures: An inventory of uses. Sociological Methods and Research, 4:267-300.
Bourgeois, Philippe. (1996). In search of respect: Selling crack in El Barrio. New York: Cambridge University Press.
Boyatzis, Richard E. (1998). Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development. Thousand Oaks, CA: Sage.
Bradburn, Norman M. (1983). Response effects. In Handbook of survey research, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 289-328. Orlando, FL: Academic.
Bradburn, Norman M., and Carrie Miles. (1979). Vague qualifiers. Public Opinion Quarterly, 43:92-101.
Bradburn, Norman M., and Seymour Sudman. (1980). Improving interview method and questionnaire design. San Francisco: Jossey-Bass.
Bradburn, Norman M., and Seymour Sudman. (1988). Polls and surveys: Understanding what they tell us. San Francisco: Jossey-Bass.
Bradshaw, York W., and Michael Wallace. (1996). Global inequalities. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
Bradsher, Keith. (2002). High and mighty. New York: Public Affairs.
Brady, David. (2003). The politics of poverty. Social

Forces, 82:557-588.
Brainard, Jeffrey, and Ron Southwick. (August 10, 2001). A record year at the federal trough: Colleges feast on $1.67 billion in earmarks. Chronicle of Higher Education.
Brainard, Jeffrey, and Anne Borrego. (September 26, 2003). Academic pork barrel tops $2 billion for first time. Chronicle of Higher Education.
Brannigan, Augustine. (1992). Postmodernism. Encyclopedia of Sociology,Vol. 3, edited by E. and M. Borgatta, pp. 1522-1525. New York: Macmillan.
Braudel, Fernand. (1980). On history, trans. Sarah Matthews. Chicago: University of Chicago Press.
Braun, Michael. (2003). Communication and cognition. In Crosscultural survey methods, edited by Janet Harkness, Fons Van de Vijver, and Peter Mohler, pp. 57-67. Hoboken NJ: Wiley.
Bredo, Eric, and Walter Feinberg, eds. (1982). Knowledge and values in social and educational research. Philadelphia: Temple University Press.
Brehm, John. (1993). The phantom respondents: Opinion surveys and political representation. Ann Arbor: University of Michigan Press.
Brehm, John. (1994). Stubbing our toes for a foot in the door? Prior contact, incentives and survey response. International Journal of Public Opinion Research, 6:45-63.
Brenner, Michael. (1985). Survey interviewing. In The research interview: Uses and approaches, edited by M. Brenner, J. Brown, and D. Canter, pp. 9-36. New York: Academic Press.
Brenner, Michael, Jennifer Brown, and David Canter, eds. (1985). The research interview: Uses and approaches. Orlando, FL: Academic Press.
Brickmayer, Johanna D. (2000). Theory-based evaluation in practice. Evaluation Review, 24:407-423.
Briggs, Charles L. (1986). Learning now to ask: A sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research. New York: Cambridge University Press.
Brinberg, David, and Joseph E. McGrath. (1982). A network of validity concepts. In Forms of validity in research, edited by D. Brinberg and L. Kidder, pp. 5-21. San Francisco: Jossey-Bass.
Brint, Steven. (1994). In an Age of Experts: The changing role of professionals in politics and public life. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Britton, Dana M. (1990). Homophobia and homosociality: An analysis of boundary maintenance. Sociological Quarterly, 31 :423-440.
Broad, W. J., and N. Wade. (1982). Betrayers of the truth. New York: Simon and Schuster.
Brodsky, Stanley L., and H. O'Neal Smitherman. (1983). Handbook of scales for research in crime and delinquency. New York: Plenum.
Brody, Charles J. (1986). Things are rarely black or white: Admitting gray into the converse model of attitude stability. American Journal of Sociology, 92:657-677.
Brown, Jennifer, and David Canter. (1985). The uses of explanation in the research interview. In The research interview: Uses and approaches, edited by M. Brenner, J. Brown, and D. Canter, pp. 217-245. New York: Academic Press.
Brown, Richard Harvey. (1978). Symbolic realism and sociological thought. In Structure, consciousness and history, edited by R. H. Brown and S. M. Lyman, pp. 14-37. New York: Cambridge University Press.
Brown, Richard Harvey. (1989). Social science as civic discourse: Essays on the invention, legitimation and uses of social theory. Chicago: University of Chicago Press.
Brown, Steven R. (1980). Political subjectivity: Applications of Q methodology in political science. New Haven, CT: Yale University Press.
Brown, Steven R. (1986). Q technique and method: Principles and procedures. In New tools for social scientists: Advances and applications in research methods, edited by W. D. Berry and M. Lewis-Beck, pp. 57-76. Beverly Hills, CA: Sage.
Brym, Robert J. (1980). Intellectuals and politics. Boston: George Allen and Unwin.
Burawoy, Michael. (1977). Social structure, homogenization, and the process of status attainment in the United States and Great Britain. American Journal of Sociology, 82:1031-1042.
Burawoy, Michael. (1985). Karl Marx and the satanic mills: Factory politics under early capitalism in England, the United States, and Russia. American Journal of Sociology, 90: 247-282.
Burawoy, Michael. (1989). Two methods in search of science: Skocpol versus Troksky. Theory and Society, 18:759-806.
Burawoy, Michael, et al. (2004). Public sociologies. Social Problems, 51: 103-131.
Burawoy, Michael. (1990). Marxism as science: Historical challenges and theoretical growth. American Sociological Review, 55:775-793.
Burawoy, Michael. (1991). The extended case method. In Ethnography unbound: Power and resistance in the modern metropolis, edited by M. Burawoy et al., pp. 271-287. Berkeley: University of California Press.
Burawoy, Michael. (1998). The extended case method. Sociological Theory, 16:4-33.
Burgess, Robert G. (1982a). Approaches to field

research. In Field research, edited by R. G. Burgess, pp. 1-11. Boston: George Allen and Unwin.
Burgess, Robert G. (1982b). Keeping field notes. In Field research, edited by R. G. Burgess, pp. 191-194. Boston: George Allen and Unwin.
Burgess, Robert G. (1982c). The unstructured interview as a conversation. In Field research, edited by R. G. Burgess, pp. 107-110. Boston: George Allen and Unwin.
Burke, Peter. (1980). Sociology and history. Boston: George Allen and Unwin.
Burke, Peter. (1992). History and social theory. Ithaca, NY: Cornell University Press.
Burnstein, Leigh, Howard E. Freeman, and Peter H. Rossi, eds. (1985). Collecting evaluation data: Problems and solutions. Beverly Hills, CA: Sage.
Burrage, Michael C, and David Corry. (1981). At sixes and sevens: Occupational status in the city of London from the 14th to the 17th century. American Sociological Review, 46:375-392.
Burton, Michael L., and Douglas R. White. (1987). Crosscultural surveys today. Annual Review of Anthropology, 16:143-160.
Buthe, Tim. (2002). Taking temporality seriously: Modeling history and the use of narratives as evidence. American Political Science Review, 96: 481^93.
Byrne, Noel. (1978). Sociotemporal considerations of everyday life suggested by an empirical study of the bar milieu. Urban Life, 6:417^38.

Calhoun, Craig. (1996). The rise and domestication of historical sociology. In The historical turn in the human sciences, edited by T. J. McDonald, pp. 305-337. Ann Arbor: University of Michigan Press.
Camic, Charles. (1980). The institutionalization of the role of scientist: England in the seventeenth century and ancient Greece. Comparative Social Research, 3:271-285.
Camic, Charles, and Yu Xie. (1994). The statistical turn in American social science: Columbia University, 1890-1915. American Sociological Review, 59:773-805.
Campbell, Donald T., and D. W. Fiske. (1959). Convergent and discriminant validation by the multi-trait multi-method matrix. Psychological Bulletin, 56:81-105.
Campbell, Donald T., and Julian C. Stanley. (1963). Experimental and quasi-expermental designs for research. Chicago: Rand McNally.
Campbell, John P., Richard L. Daft, and Charles L. Hulin. (1982). What to study: Generating and developing research questions. Beverly Hills, CA: Sage.
Cancian, Francesca M., and Cathleen Armstead. (1992). Participatory research. In Encyclopedia of Sociology, Vol. 3, edited by E. and M. Borgatta, pp. 1427-1432. New York: Macmillan.
Cannell, Charles K, and Robert L. Kahn. (1968). Interviewing. In Handbook of social psychology, 2nd ed., Vol. 2, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 526-595. Reading, MA: Addison-Wesley.
Cannell, Charles F., Peter V. Miller, and Lois Oksenberg. (1981). Research on interviewing techniques. In Sociological methodology, 1981, edited by S. Leinhardt, pp. 389-436. San Francisco: Jossey-Bass.
Canter, David, Jennifer Brown, and Linda Goat. (1985). Multiple sorting procedure for studying conceptual systems. In The research interview: Uses and approaches, edited by M. Brenner, J. Brown, and D. Canter, pp. 79-114. New York: Academic Press.
Cantor, Norman R, and Richard I. Schneider. (1967). How to study history. New York: Thomas Y. Crowell.
Caplan, Arthur L. (1982). On privacy and confidentiality in social science research. In Ethical issues in social science research, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 315-327. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Cappell, Charles L., and Thomas M. Guterbock. (1992). Visible colleges: The social and conceptual structure of sociology specialties. American Sociological Review, 57:266-273.
Capron, Alexander Morgan. (1982). Is consent always necessary in social science research? In Ethical issues in social science research, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 215-231. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Carl, Jim. (1994). Parental choice as national policy in England and the United States. Comparative Education Review, 38:294-322.
Carley, Michael. (1981). Social measurement and social indicators: Issues of policy and theory. London: George Allen and Unwin.
Carmines, E., and R. Zeller. (1979). Reliability and validity assessment. Beverly Hills, CA: Sage.
Carney, Thomas F. (1972). Content analysis: A technique for systematic inference from communications. Winnipeg: University of Manitoba Press.
Carr, Edward Hallett. (1961). What is history1? New York: Vintage.
Carr-Hill, Roy A. (1984a). The political choice of social indicators. Quality and Quantity, 18:173-191.
Carr-Hill, Roy A. (1984b). Radicalising survey methodology. Quantity and Quality, 18:275-292.
Catania, Joseph, D. Dinson, J. Canahola, L. Pollack, W. Hauck, and T. Coates. (1996). Effects of interviewer gender, interviewer choice and item wording on responses to questions concerning sexual behavior. Public Opinion Quarterly, 60:345-375.

Caute, David. (1978). The great fear. New York: Touchstone.
Cerulo, Karen A. (1989). Sociopolitical control and the structure of national symbols: An empirical analysis of anthems. Social Forces, 68:76-99.
Chad wick, Bruce A., Howard M. Bahr, and Stan L. Albrecht. (1984). Social science research methods. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Chafetz, Janet Saltzman. (1978). A primer on the construction and testing of theories in sociology. Itasca, IL: Peacock.
Chambers, Marcia. (October 22, 1986). Jesuit priest standing by the survey that Vatican attempted to suppress. New York Times.
Chang, Mariko Lin. (2004). Cross-national variation in sex segregation in sixteen developing countries. American Sociological Review, 69:114-137.
Channels, Noreen L. (1993). Anticipating media coverage: Methodological decisions regarding criminal justice research. In Research on sensitive topics, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 267-280. Thousand Oaks, CA: Sage.
Charmaz, Kathy. (2003). Grounded theory: Objectivist and constructionist methods. In Strategies of qualitative inquiry, 2nd ed., edited by N. Denzin and Y Lincoln, pp. 249-291. Thousand Oaks CA: Sage.
Chase-Dunn, Christopher. (1989). Global formation: Structures of the world economy. Cambridge, MA: Blackwell.
Chavez, Leo R. (2001). Covering immigration: Popular images and politics of the nation. Berkeley: University of California Press.
Chebat, Jean-Charles, and Jacques Picard. (1988). Receivers' self-acceptance and the effectiveness of two-sided messages. Journal of Social Psychology, 128:353-362."
Chicago manual of style for authors, editors and copywriters, 13th ed., revised and expanded. (1982). Chicago: University of Chicago Press.
Christian, Leah Melani, and Don A. Dillman. (2004). The influence of graphic and symbolic language manipulations on response to self-administered questions. Public Opinion Quarterly, 68:57-80.
Christian, Sue Ellen, and Maria Knight Lapinski. (2003). Support for the contact hypothesis: High school students' attitudes toward Muslims post 9-11. Journal of Intercultiiral Communication Research, 32:247-263.
Christians, Clifford G. (2003). Ethics and politics in qualitative research. In The Landscape of qualitative research, 2nd ed., edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 208-244. Thousand Oaks CA: Sage.
Church, Allan H. (1993). Estimating the effect of incentives on mail survey response rates: A meta analysis. Public Opinion Quarterly, 57:62-80.
Churchill, Gilbert A., Jr. (1983). Marketing research: Methodological foundations, 3rd ed. New York: Dryden.
Cicourel, Aaron. (1964). Method and measurement in sociology. Glencoe, IL: Free Press.
Cicourel, Aaron. (1973). Cognitive sociology. London: Macmillan.
Cicourel, Aaron. (1982). Interviews, surveys, and the problem of ecological validity. American Sociologist, 17:11-20.
Clammer, John. (1984). Approaches to ethnographic research. In Ethnographic research: A guide to general conduct, edited by R. F. Ellen, pp. 63-85. Orlando: Academic Press.
Clark, Herbert H., and Michael F. Schober. (1992). Asking questions and influencing answers. In Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys, edited by J. Turner, pp. 15-48. New York: Russell Sage Foundation.
Clarke, Michael. (1975). Survival in the field: Implications of personal experience in field work. Theory and Society, 2:95-123.
Clemens, Elizabeth, and Walter Powell. (1995). Careers in print: Books, journals, and scholarly reputations. American Journal of Sociology, 101:433-97.
Clogg, Clifford C, and D. O. Sawyer. (1981). A comparison of alternative models for analyzing the scalability of response patterns. In Sociological methodology 1981, edited by S. Leinhardt, pp. 240-280. San Francisco: Jossey-Bass.
Clubb, Jerome M., E. Austin, C. Geda, and M. Traugott. (1985). Sharing research data in the social sciences. In Sharing research data, edited by S. Fineberg, M. Martin, and M. Straf, pp. 39-88. Washington, DC: National Academy Press.
Cogan, Johan, Judith Torney-Purta, and Douglas Anderson. (1988). Knowledge and attitudes toward global issues: Students in Japan and the United States. Comparative Education Review, 32:283-297.
Cohen, Patricia Cline. (1982). A calculating people: The spread of numeracy in early America. Chicago: University of Chicago Press.
Cohen, Stephen R. (1991). The Pittsburg survey and the social survey movement: A sociological road not taken. In The social survey in historical perspective, 1880-1940, edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 245-268. New York: Cambridge University Press.
Cole, Jonathan R., and Stephen Cole. (1973). Social stratification in science. Chicago: University of Chicago Press.
Cole, Stephen. (1978). Scientific reward systems: A comparative analysis. Research in the Sociology of

Knowledge, Science and Art, 1:167-190.
Cole, Stephen. (1983). The hierarchy of the sciences? American Journal of Sociology, 89:111-139.
Cole, Stephen. (1994). Why sociology doesn't make progress like the natural sciences. Sociological Forum, 9:133-154.
Cole, Stephen, Jonathan Cole, and Gary A. Simon. (1981). Chance and consensus in peer review. Science, 214:881-885.
Coleman, James, and Thomas Hoffer. (1987). Public and private schools: The impact of community. New York: Basic Books.
Collins, H. M. (1983). The sociology of scientific knowledge: Studies of contemporary science. American Review of Sociology, 9:265-285.
Collins, Randall. (1984). Statistics versus words. Sociological Theory, 2:329-362.
Collins, Randall. (1986). Is 1980s sociology in the doldrums? American Journal of Sociology, 91:1336-1355.
Collins, Randall. (1988). Theoretical sociology. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
Collins, Randall. (1989). Sociology: Proscience or antiscience? American Sociological Review, 54:124-139.
Collins, Randall. (1994). Why the social sciences won't become high-consensus, rapiddiscovery science. Sociological Forum, 9:155-177.
Collins, Randall, and Sal Restivo. (1983). Development, diversity and conflict in the sociology of science. Sociological Quarterly, 24:185-200.
Comaroff, John, and Jean Comaroff. (1992). Ethnography and the historical imagination. Boulder, CO: Westview.
Committees on the Status of Women in Sociology. (1986). The treatment of gender in research. Washington, DC: American Sociological Association.
Connell, R. W. (1990). Notes on American sociology and American power. In Sociology in America, edited by H. Gans, pp. 265-271. Thousand Oaks, CA: Sage.
Conrad, Frederick, and Michael Schober. (2000). Clarifying question meaning in a household telephone survey. Public Opinion Quarterly, 64:1-28.
Contrad, Peter, and Shulamit Reinharz. (1984). Computers and qualitative data: Editors' introductory essay. Qualitative Sociology, 7:3-15.
Converse, Jean M. (1984). Strong arguments and weak evidence: The open/ closed questioning controversy of the 1940s. Public Opinion Quarterly, 48:267-282.
Converse, Jean M. (1987). Survey research in the United States: Roots and emergence, 1890-1960. Berkeley: University of California Press.
Converse, Jean M., and Stanley Presser. (1986). Survey questions: Hand-crafting the standardized questionnaire. Beverly Hills, CA: Sage.
Cook, Judith A., and Mary Margaret Fonow. (1990). Knowledge and women's interests: Issues of epistemology and methodology in feminist sociological research. In Feminist research methods, edited by J. McCarl Nielsen, pp. 69-93. Boulder, CO: Westview.
Cook, Thomas D., and Donald T. Campbell. (1979). Quasi-experimentation: Design and analysis issues for field settings. Chicago: Rand McNally.
Cooper, Harris M. (1984). The integrative research review: A systematic approach. Beverly Hills, CA: Sage.
Corsaro, William A. (1988). Routines in the peer culture of American and Italian nursery school children. Sociology of Education, 61:1-14.
Corsaro, William A. (1992). Cross-cultural analysis. In Encyclopedia of Sociology, Vol. 1, edited by E. and M. Borgatta, pp. 390-395. New York: Macmillan.
Corsaro, William. (1994). Discussion, debate, and friendship processes: Peer discourse in U.S. and Italian nursery schools. Sociology of Education, 67:1-26.
Corsaro, William A., and David Heise. (1990). Event structure models from ethnographic data. Sociological Methodology, 20:1-57.
Corsaro, William, and Luisa Molinari. (2000). Priming events and Italian children's transition from preschool to elementary school: Representations and action. Social Psychology Quarterly, 63:16-33.
Corsino, Louis. (1987). Fieldworkers blues: Emotional stress and research underinvolvement in fieldwork settings. Social Science Journal, 24: 275-285.
Coser, Lewis. (1981). The uses of classical sociological theory. In The future of the sociological classics, edited by Buford Rhea, pp. 170-182. Boston: George Allen and Unwin.
Costner, Herbert L. (1969). Theory, deduction and rules of correspondence. American Journal of Sociology, 75:245-263.
Costner, Herbert L. (1985). Theory, deduction and rules of correspondence. In Causal models in the social sciences, 2nd ed., edited by H. M. Blalock, Jr., pp. 229-250. New York: Aldine.
Cotter, Patrick R., Jeffrey Cohen, and Philip B. Coulter. (1982). Race of interview effects in telephone interviews. Public Opinion Quarterly, 46:278-286.
Couch, Carl J. (1987). Objectivity: A crutch and club for bureaucrats/subjectivity: A haven for lost souls. Sociological Quarterly, 28:105-118.
Couper, Mick. (1997). Survey introductions and data quality. Public Opinion Quarterly, 61:317-338.
Couper, Mick. (2000). Review: Web surveys. Public Opinion Quarterly, 64:464-95.
Couper, Mick, and Edith de Leeuw. (2003). Nonresponse in cross-cultural and cross-national sur-

veys. In Cross-cultural survey methods, edited by J. Harkness, F. Van de Vijver, and P. Mohler, pp. 157-179. Hoboken NJ: Wiley.
Couper, Mick, and Robert Groves. (2004). Introductory interactions in telephone surveys and nonresponse. In Standardization and tacit knowledge, edited by Douglas W. Maynard, etal ,pp. 161-177. New York: Wiley.
Couper, Mick, and Benjamin Rowe. (1996). Evaluation of a computer assisted self-interview component in a computer-assisted personal interview survey. Public Opinion Quarterly, 60:89-105.
Couper, Mick P., Eleanor Singer, et al. (1998). Participation in the 1990 decennial census. American Politics Quarterly, 26:59-81.
Couper, Mick, Eleanor Singer, and Roger Tourangeau. (2003). Understanding the effects of audio-CASI on self-reports of sensitive behavior. Public Opinion Quarterly, 67:385-395.
Couper, Mick, Roger Tourangeau, and Kristin Kenyon. (2004). Picture this! Exploring visual effects on web surveys. Public Opinion Quarterly, 68:255-266.
Couper, Mick P., Michael Traugott, and Mark Lamias. (2001). Web survey design and administration. Public Opinion Quarterly, 65:230-253.
Cox, Stephen, and William Davidson. (1995). A meta-analysis of alternative education programs. Crime and Delinquency, 41:219-230.
Cozby, Paul C. (1984). Using computers in the behavioral sciences. Palo Alto, CA: Mayfield.
Craib, Ian. (1984). Modern social theory: From Parsons to Habermas. New York: St. Martin's Press.
Crane, Diana. (1967). The gatekeepers of science: Some factors affecting the selection of articles for scientific journals. American Sociologist, 2:195-201.
Crane, Diana. (1972). Invisible colleges. Chicago: University of Chicago Press.
Crespi, Irving. (1987). Surveys as legal evidence. Public Opinion Quarterly, 51:84-91.
Cress, Daniel M., and David A. Snow. (1996). Mobilization at the margins: Resources, benefactors, and the viability of homeless social movement organizations. American Sociological Review, 61:1089-1109.
Creswell, John W. (1994). Research design: Qualitative and quantitative approaches. Thousand Oaks, CA: Sage.
Croyle, Robert T., and Elizabeth Loftus. (1992). Improving episodic memory performance of survey respondents. In Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys, edited by J. Turner, pp. 95-101. New York: Russell Sage Foundation.
Crozat, Matthew. (1998). Are the times achangin'? Assessing the acceptance of protest in Western democracies. In The movement society, edited by D. Meyer and S. Tarrow, pp. 59-81. Totowa, NJ: Rowman and Littlefield.
Cullen, Francis T, Bruce Link, and Craig Polanzi. (1982). The seriousness of crime revisited: Have attitudes toward white collar crime changed? Criminology, 20:83-102.
Cumings, Bruce. (1997). Boundary displacement: Area studies and international studies during and after the Cold War." Bulletin of Concerns of Asian Scholars, 29:6-26.
Cummings, Scott. (1984). The political economy of funding for social science research. Sociological Inquiry, 54:154-170.
Curran, Daniel J., and Sandra Cook. (1993). Doing research in post-Tiananmen China. In Research on sensitive topics, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 71-81. Thousand Oaks, CA: Sage.
Czaja, Ronald, Johnny Blair, and Jutta P. Sebestik. (1982). Respondent selection in a telephone survey: A comparison of three techniques. Journal of Marketing Research, 19:381-385.

Dabbs, James M., Jr. (1982). Making things visible. In Varieties of qualitative research, edited by J. Van Maanen, J. Dabbs, Jr., and R. R. Faulkner, pp. 31-64. Beverly Hills, CA: Sage.
Dale, Angela, S. Arber, and Michael Procter. (1988). Doing secondary analysis. Boston: Unwin Hyman.
Danermark, Berth, M. Ekstrom, L. Jakobsen, and J. Karlsson. (2002). Explaining society. New York: Routledge.
D'Antonio, William V (August 1989). Executive office report: Sociology on the move. ASA Footnotes, 17, p. 2.
D'Antonio, William V. (1992). Recruiting sociologists in a time of changing opportunties. In Sociology and its publics: The forms and fates of disciplinary organization, edited by T. Halliday and M. Janowitz, pp. 99-136. Chicago: University of Chicago Press.
Danziger, Kurt. (1988). The question of identity: Who participated in psychological experiments? In The rise of experimentation in American psychology, edited by J. Morawski, pp. 35-52. New Haven, CT: Yale University Press.
Danziger, Sandra K. (1979). On doctor watching: Fieldwork in medical settings. Urban Life, 7:513-532.
Darnton, Robert. (1978). The history of mentalities. In Structure, consciousness and history, edited by R. H. Brown and S. M. Lyman, pp. 106-136. New York: Cambridge University Press.
Davis, Darren W. (1997). The direction of race of interviewer effects among African-Americans: Donning the black mask. American Journal of Political Science, 41:309-322.
Davis, Fred. (1959). The cabdriver and his fare: Facets

of a fleeting relationship. American Journal of Sociology, 65:158-165.
Davis, Fred. (1973). The Martian and the convert: Ontological polarities in social research. Urban Life, 2:333-343.
Davis, James A. (1985). The logic of causal order. Beverly Hills, CA: Sage.
Davis, James A. (1992). Changeable weather in a cooling climate atop the liberal plateau: Conversion and replacement in forty-two general social survey items, 1972-1989." Public Opinion Quarterly, 56:261-306.
Davis, James A., and Tom W. Smith. (1986). General social surveys 1972-1986 cumulative codebook. Chicago: National Opinion Research Center, University of Chicago.
Davis, James A., and Tom W. Smith. (1992). The NORC General Social Survey: A user's guide. Newbury Park, CA: Sage.
Dawes, R. M., and T. W. Smith. (1985). Attitude and opinion measurement. In Handbook of social psychology, 3rd ed., Vol. 1, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 509-566. New York: Random House.
Dean, John P., Robert L. Eichhorn, and Lois R. Dean. (1969). Fruitful informants for intensive interviewing. In Issues in participant observation, edited by G. McCall and J. L. Simmons, pp. 142-144. Reading, MA: Addison- Wesley.
Dean, John P., and William Foote Whyte. (1969). How do you know if the informant is telling the truth? In Issues in participant observation, edited by G. McCall and J. L. Simmons, pp. 105-115. Reading, MA: Addison-Wesley.
Deegan, Mary Jo. (1988). Jane Addams and the men of the Chicago School, 1892-1918. New Brunswick: Transaction.
De Heer, Wim. (1999). International response trends: Results from an international survey. Journal of Official Statistics, 15:129-142.
DeLamater, John, and Pat MacCorquodale. (1975). The effects of interview schedule variations on reported sexual behavior. Sociological Methods and Research, 4:215-236.
Dellinger, Kirsten, and Christine Williams. (2002). The locker room and the dorm room. Social Problems 49:242-57.
DeMaio, Theresa J. (1980). Refusals: Who, where and why? Public Opinion Quarterly, 44:223-233.
DeMaio, Theresa J. (1984). Social desirability and survey measurement: A review. In Surveying subjective phenomena, Vol. 2, edited by C. Turner and E. Martin, pp. 257-282. New York: Russell Sage Foundation.
Denzin, Norman K. (1970). Symbolic interactionism and ethnomethodology. In Understanding everyday life, edited by J. Douglas, pp. 261-286. Chicago: Aldine.
Denzin, Norman K. (1989). The research act: A theoretical introduction to sociological methods, 3rd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Denzin, Norman K., and Kai Erikson. (1982). On the ethics of disguised observation: An exchange. In Social research ethics, edited by M. Blume. New York: Macmillan.
Denzin, Norman K., and Yvonna S. Lincoln, eds. (1994). Introduction: Entering the field of qualitative research. In Handbook of qualitative research, pp. 1-18. Thousand Oaks, CA: Sage.
Denzin, Norman K., and Yvonna S. Lincoln. (2003a). Introduction. In Strategies of Qualitative Inquiry, 2nd ed., edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 1^5. Thousand Oaks CA: Sage.
Denzin, Norman K., and Yvonna S. Lincoln. (2003b). Introduction. In The landscape of qualitative research, 2nd ed., edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 1-45. Thousand Oaks CA: Sage.
Derksen, Linda, and John Gartell. (1992). Scientific explanation. In Encyclopedia of sociology, Vol. 4, edited by E. and M. Borgatta, pp. 1711-1720. New York: Macmillan.
Desan, Susanne. (1989). Crowds, community and ritual in the work of E. P. Thompson and Natalie Davis. In The new cultural history, edited by L. Hunt, pp. 24-46. Berkeley: University of California Press.
Devault, Marjorie L. (1990). Talking and listening from women's standpoint: Feminist strategies for interviewing and analysis. Social Problems, 37:96-116.
deVaus, D. A. (1986). Surveys in social research. Boston: George Allen and Unwin.
Dexter, Lewis A. (1970). Elite and specialized interviewing. Evanston, IL: Northwestern University Press.
Diamond, Sigmund. (1988). Informed consent and survey research: The FBI and the University of Michigan Survey Research Center. In Surveying social life: Papers in honor of Herbert H. Hyman, edited by H. O'Gorman, pp. 72-99. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
Dibble, Vernon K. (1963). Four types of inference from documents to events. History and Theory, 3:203-221.
Dickson, David. (1984). The new politics of science. Chicago: University of Chicago Press.
Diener, Edward, and Rick Crandall. (1978). Ethics in social and behavioral research. Chicago: University of Chicago Press.
Dijkstra, Wil, and Johannes van der Zouwen, eds. (1982). Response behavior in the survey interview. New York: Academic Press.
Dillman, Don A. (1978). Mail and telephone surveys: The total design method. New York: Wiley.

Dillman, Don A. (1983). Mail and other self-administered questionnaires. In Handbook of survey research, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 359-377. Orlando, FL: Academic Press.
Dillman, Don A. (1991). The design and administration of mail surveys. Annual Review of Sociology, 17: 225-249.
Dillman, Don A. (2000). Mail and Internet surveys: The tailored design method, 2nd ed. New York: Wiley.
Dillman, Don, and Cleo Redline. (2004). Testing paper self-administered questionnaires. In Methods for testing and evaluating survey questionnaires, edited by Stanley Presser et al., pp. 299-318. New York: Wiley.
Dillman, Don A., Eleanor Singer, Jon Clark, and James Treat. (1996). Effects of benefits, appeals, mandatory appeals and variations in statements of confidentiality on completion rates for census questionnaires. Public Opinion Quarterly, 60:376-389.
Dohan, Daniel, and Martin Sanchez-Jankowski. (1998). Using computers to analysis ethnographic field data. Annual Review of Sociology, 24:477-498.
Donald, Robert B. et al. (1983). Writing clear paragraphs, 2nd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Dooley, David. (1984). Social research methods. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Douglas, Jack D. (1976). Investigative social research. Beverly Hills, CA: Sage.
Douglas, Jack D. (1985). Creative interviewing. Beverly Hills, CA: Sage.
Douglas, Jack D., and Paul K. Rasmussen. (1977). The nude beach. Beverly Hills, CA: Sage.
Drass, Kriss. (1980). The analysis of qualitative data: A computer program. Urban Life, 9:332-353.
Dressier, William H. (1991). Stress and adaptation in the context of culture: Depression in a southern black community. Albany: State University of New York Press.
DuBois, W. E. Burghardt. (1899). The Philadelphia Negro. New York: Benjamin Bloom.
Dukes, Richard, Tara Bisel, Karoline Borega, Eligio Lobato, and Matthew Owens. (2003). Expressions of love, sex, and hurt in popular songs: A content analysis of alltime greatest hits." The Social Science Journal, 40:643-650.
Dunaway, David K., and Willa K. Baum, eds. (1984). Oral history. Nashville, TN: Association for State and Local History.
Duncan, Otis Dudley. (1975). Introduction to structural equation models. New York: Academic Press.
Duncan, Otis Dudley. (1984). Notes on social measurement: Historical and critical. New York: Russell Sage Foundation.
Duncan, Otis Dudley, and Magnus Stenbeck. (1988). No opinion or not sure? Public Opinion Quarterly, 52:513-525.
Duneier, Mitchell. (1999). Sidewalk. New York: Farrar, Straus and Giroux.
Durkheim, Emile. (1938). Rules of the sociological method, trans. Sarah Solovay and John Mueller, edited by G. Catlin. Chicago: University of Chicago Press.
Dykema, Jennifer, and Nora Cate Schaeffer. (2000). Events, instruments, and reporting errors. American Sociological Review, 65:619-629.
Dynes, Russell R. (1984). The institutionalization of COSSA. Sociological Inquiry, 54:211-229.

Earl, Jennifer, Andres Martin, John McCarthy, and Sarah Soule. (2004). The use of newspaper data in the study of collective behavior. Annual Review of Sociology, 30:65-80.
Easterday, Lois, Diana Papademas, Laura Schorr, and Catherine Valentine. (1982). The making of a female researcher: Role problems in field-work. In Field research, edited by
R. G. Burgess, pp. 62-67. Boston: George Allen and Unwin.
Eastrope, Gary. (1974). History of social research methods. London: Longman.
Eckberg, Douglas Lee, and Lester Hill, Jr. (1979). The paradigm concept and sociology. American Sociological Review, 44:937-947.
Economist. (2001) What's your poison? The Economist, March 31, 2001.
Eder, Donna. (1981). Ability grouping as a self-fulfilling prophecy: A micro-analysis of teacher-student interaction. Sociology of Education, 54: 151-162.
Eder, Donna. (1985). The cycle of popularity: Interpersonal relations among female adolescents. Sociology of Education, 58:154-165.
Eder, Donna. (1995). School talk: Gender and adolescent culture. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
Eder, Donna, and David Kinney. (1995). The effect of middle school extracurricular activities on adolescents' popularity and peer status. Youth and Society, 26:298-325.
Edward, G. Franklin. (1974). E. Franklin Frazier. In Black sociologists: Historical and contemporary perspectives, edited by J. Blackwell and M. Janowitz, pp. 85-117. Chicago: University of Chicago Press.
Edwards, Allen L. (1957). Techniques of attitude scale construction. New York: Appleton-Century-Crofts.
Edwards, Rosalind. (1993). An education in interviewing: Placing the researcher and research. In Research on sensitive topics, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 181-196. Thousand Oaks, CA: Sage.

Egerton, Muriel. (2002). Higher education and civic engagement. British Journal of Sociology, 53:603-621.
Eichler, Margrit. (1988). Nonsexist research methods: A practical guide. Boston: George Allen and Unwin.
Einwohner, Rachel. (2003). Opportunity, honor, and action in the Warsaw Ghetto uprising of 1943. American Journal of Sociology, 109:650-675.
Elder, Glen H., Jr., Eliza Pavalko, and Elizabeth Clipp. (1993). Working with archival data: Studying lives. Thousand Oaks, CA: Sage.
Elder, Joseph W. (1973). Problems of cross-cultural methodology: Instrumentation and interviewing in India. In Comparative social research, edited by M. Armer and A. D. Grimshaw, pp. 119-144. New York: Wiley.
Eliasoph, Nina. (1998). Avoiding politics: How Americans produce apathy in everyday life. New York: Cambridge University Press.
Ellen, R. F., ed. (1984a). Ethnographic research: A guide to general conduct. Orlando: Academic Press.
Ellen, R. F. (1984b). Some other interactionist methods. In Ethnographic research: A guide to general conduct, edited by R. F. Ellen, pp. 273-293. Orlando: Academic Press.
Ember, Carol R. (1977). Cross-cultural cognitive studies. Annual Review of Anthropology, 6:33-56.
Ember, Carol R., and Melvin Ember. (2001). Cross cultural research methods. Lanham MD: Altamira Press.
Emerson, Robert M. (1981). Observational field work. Annual Review of Sociology, 7:351-378.
Emerson, Robert M. (1983). Introduction. In Contemporary field research, edited by R. M. Emerson, pp. 1-16. Boston: Little, Brown.
Emerson, Robert M., Rachel Fretz, and Linda Shaw. (1995). Writing ethno-graphic field notes. Chicago: University of Chicago Press.
Emigh, Rebecca Jean. (1997). The power of negative thinking: The use of negative case methodology in the development of sociological theory. Theory and Society, 26:649-684.
Emigh, Rebecca Jean. (2003). Economic interests and structural relations: The underdevelopment of capitalism in fifteenth-century Tuscany. American Journal of Sociology, 108:1075-1113.
Ennis, James G. (1992). The social organization of sociological knowledge: Modeling the intersection of specialties. American Sociological Review, 57:259-265.
ERIC. (October 1, 1976). The faculty work week at the University of Connecticut. ERIC Database ED142157.
Erikson, Kai T. (1970). A comment on disguised observation in sociology. In Qualitative methodology, edited by W. J. Filstead, pp. 252-260. Chicago: Markham.
Erikson, Kai T. (1978). Everything in its path. New York: Touchstone.
Eschholz, Sarah, and Jana Bufkin. (2001). Crime in the movies: Investigating the efficacy of measures
Eschholz, Sarah, Jana Bufkin, and Jenny Long. (2001). Symbolic reality bites: Women and racial/ethnic minorities in modern film. Sociological Spectrum, 22:299-334.
Evans, Peter, and John D. Stephens. (1989). Studying development since the sixties: The emergence of a new comparative political economy. Theory and Society, 17:713-746.

Fantasia, Rick. (1988). Cultures of solidarity: Consciousness, action and contemporary American workers. Berkeley: University of California Press.
Fans, R. E. L. (1967). Chicago sociology, 1920-1932. San Francisco: Chandler.
Fay, Brian. (1975). Social theory and political practice. London: George Allen and Unwin.
Fay, Brian. (1987). Critical social science: Liberation and its limits. Ithaca, NY: Cornell University Press.
Featherman, David L., and Richard C. Rockwell. (1992). Social science research council. In Encyclopedia of sociology, Vol. 4, edited by E. and M. Borgatta,pp. 1942-1945. New York: Macmillan.
Ferriss, Abbott L. (1988). The uses of social indicators. Social Forces, 66:601-617.
Fetterman, David M. (1989). Ethnography: Step by step. Newbury Park, CA: Sage.
Fetzer, Joel S. (2000). Public attitudes toward immigration in the United States, France and Germany. New York: Cambridge University Press.
Fichter, Joseph H., and William L. Kolb. (1970). Ethical limitations on sociological reporting. In Qualitative methodology, edited by W. J. Filstead, pp. 261-270. Chicago: Markham.
Fielding, Nigel G., and Raymond M. Lee, eds. (1991). Using computers in qualitative research. Newbury Park, CA: Sage.
Fine, Gary Alan. (1979). Small groups and culture creation: The idioculture of Little League baseball teams. American Sociological Review, 44: 733-745.
Fine, Gary Alan. (1980). Cracking diamonds: Observer role in Little League baseball settings and the acquisition of social competence. In Fieldwork experience, edited by
W. B. Shaffir, R. A. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 117-132. New York: St. Martin's Press.
Fine, Gary Alan. (1987). With the boys: Little League baseball and preado-lescent culture. Chicago: University of Chicago Press.
Fine, Gary Alan. (1988). The ten commandments of writing. The American Sociologist, 19:152-157.
Fine, Gary Alan. (1990). Organizational time: The tem-

poral experience of restaurant kitchens. Social Forces, 69:95-114.
Fine, Gary Alan. (1992). The culture of production: Aesthetic choices and constraints in culinary work. American Journal of Sociology, 97: 1268-1294.
Fine, Gary Alan. (1996). Kitchens: The culture of restaurant work. Berkeley: University of California Press.
Fine, Gary Alan. (1999). Field labor and ethnographic reality. Journal of Contemporary Ethnography, 28:532-540.
Fine, Gary Alan, and Barry Glassner. (1979). Participant observation with children: Promise and problems. Urban Life, 8:153-174.
Finkel, Steven E., Thomas M. Guterbock, and Marian J. Borg. (1991). Race-of-interviewer effects in a pre-election poll: Virigina 1989. Public Opinion Quarterly, 55:313-330.
Finley, M. I. (Summer 1977). Progress in historiography. Daedalus, pp. 125-142.
Finsterbusch, Kurt, and Annabelle Bender Motz. (1980). Social research for policy decisions. Belmont, CA: Wadsworth.
Finsterbusch, Kurt, and C. P. Wolf. (1981). Methodology of social impact assessment. Stroudsburg, PA: Hutchinson Ross.
Firebaugh, Glenn. (1980). Crossnational versus historical regression models. Comparative Social Research, 3:333-344.
Firebaugh, Glenn, and Kevin Chen. (1995). Vote turnout of nineteenth amendment women: The enduring effect of disenfranchisement. American Journal of Sociology, 100:972-996.
Fischer, Claude S. (1992). America calling: A social history of the telephone to 1940. Berkeley: University of California Press.
Fischer, Claude S. et al. (1996). Inequality by design: Cracking the bell curve myth. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Fischer, David H. (1970). Historians 'fallacies: Towards a logic of historical thought. New York: Harper & Row.
Fischer, Frank. (1985). Critical evaluation of public policy: A methodological case study. In Critical theory and public life, edited by J. Forester, pp. 231-257. Cambridge, MA: MIT Press.
Fiske, Donald W. (1982). Convergent-discriminant validation in measurements and research strategies. In Forms of validation in research, edited by D. Brinberg and L. H. Kidder, pp. 72-92. San Francisco: Jossey-Bass.
Fiske, Edward B. (July 12, 1989). The misleading concept of "average" on reading tests changes, and more students fall below it. New York Times.
Fletcher, Colin. (1974). Beneath the surface: An account of three styles of sociological research. Boston: Routledge and Kegan Paul.
Flick, Uwe. (1998). An introduction to qualitative research. Thousand Oaks, CA: Sage.
Flora, Cornelia Butler. (1979). Changes in women's status in women's magazine fiction: Differences by social class. Social Problems, 26:558-569.
Foddy, William. (1993). Constructing questions for interviews and questionnaires: Theory and practice in social research. New York: Cambridge University Press.
Foddy, William. (1995). Probing: A dangerous practice in social surveys? Quality and Quantity, 29:73-86.
Fontana, Andrea, and James H. Frey. (1994). Interviewing: The art of science. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 361-376. Thousand Oaks, CA: Sage.
Form, Willam H. (1973). Field problems in comparative research. In Comparative social research, edited by M. Armer and A. D. Grimshaw, pp. 83-117. New York: Wiley.
Foster, Gary S., Richard L. Hummel, and Donald J. Adamchak. (1998). Patterns of conception, natality and mortality from midwestern cemeteries: A sociological analysis of historical data. Sociological Quarterly, 39:473^490.
Fowler, Edward. (1996). San'ya blues: Laboring life in contemporary Tokyo. Ithaca, NY: Cornell University Press.
Fowler, Floyd J., Jr. (1984). Survey research methods. Beverly Hills, CA: Sage.
Fowler, Floyd J., Jr. (1992). How unclear terms can affect survey data. Public-Opinion Quarterly, 56:218-231.
Fowler, Floyd J. (2004). The case for more split-sample experiments in developing survey instruments. In Methods for testing and evaluating survey questionnaires, edited by Stanley Presser et al., pp. 173-188. New York: Wiley.
Fowler, Floyd Jackson, and Charles Cannell. (1996). Using behavioral coding to identify cognitive problems with survey questions. In Answering Questions, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 15-36. San Francisco: Jossey-Bass.
Fox, James Alan, and Paul E. Tracy. (1986). Randomized response: A method for sensitive surveys. Beverly Hills, CA: Sage.
Fox, John. (1992). Statistical graphics. In Encyclopedia of Sociology, Vol. 4, edited by E. and M. Borgatta, pp. 2054-2073. New York: Macmillan.
Fox, Richard, Melvin R. Crask, and Jonghoon Kim. (1988). Mail survey response rate: A meta-analysis of selected techniques for inducing response. Public

Opinion Quarterly, 52:467-491.
Franke, Charles O. (1983). Ethnography. In Contemporary field research, edited by R. M. Emerson, pp. 60-67. Boston: Little, Brown.
Franke, Richard H., and James D. Kaul. (1978). The Hawthorne experiments: First statistical interpretation. American Sociological Review, 43: 623-643.
Frankel, Martin. (1983). Sampling theory. In Handbook of survey research, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 21-67. Orlando, FL: Academic Press.
Franzosi, Roberto. (1998). Narrative analysis—or why (and how) sociologists should be interested in narrative. Annual Review of Sociology, 24: 517-554.
Frazier, E. Franklin. (1957). The black bourgeoisie. Glencoe, IL: Free Press.
Frechette-Schrader, Kristin. (1994). Ethics of scientific research. Lanham, MD: Rowland and Littlefield.
Freeman, Howard. (1983). Applied sociology. San Francisco: Jossey-Bass.
Freeman, Howard. (1992). Evaluation research. In Encyclopedia of Sociology, Vol. 2, edited by E. and M. Borgatta, pp. 594-598. New York: Macmillan.
Freeman, Howard, and Merrill J. Shanks, eds. (1983). The emergence of computer assisted survey research. Sociological Methods and Research, 23:115-230.
Freidson, Eliot. (1986). Professional powers: A study of the institutionalization of formal knowledge. Chicago: University of Chicago Press.
Freidson, Eliot. (1994). Professionalism reborn: Theory, prophecy and policy. Chicago: University of Chicago Press.
Freire, Paulo. (1970). Pedagogy of the oppressed, trans. Myra Bergman Ramos. New York: Seabury.
Frey, Frederick W. (1970). Cross-cultural survey research in political science. In The methodology of comparative research, edited by R. Holt and J. Turner, pp. 173-294. New York: Free Press.
Frey, James H. (1983). Survey research by telephone. Beverly Hills, CA: Sage.
Friedrichs, Robert W. (1970). A sociology of sociology. New York: Free Press.
Frost, Peter, and Ralph Stablein, eds. (1992). Doing exemplary research. Newbury Park, CA: Sage.
Fuchs, Stephan, and Jonathan H. Turner. (1986). What makes a science "mature"? Patterns of organizational control in scientific production. Sociological Theory, 4:143-150.
Fuller, Linda. (1988). Fieldwork in forbidden terrain: The U S. state and the case of Cuba. American Sociologist, 19:99-120.
Fumento, Michael. (August, 1998). Road rage versus reality. Atlantic Monthly, 282:12-17.
Futrell, Robert, and Pete Simi. (2004). Free spaces, collective identity, and the persistence of U.S. White Power activism. Social Problems 51:16--42.

Galaskiewicz, Joseph. (1985). Professional networks and the institutionalization of a single mind set. American Sociological Review, 50:639-658.
Galaskiewicz, Joseph. (1987). The study of a business elite and corporate philanthropy in a United States metropolitan area. In Research methods for elite studies, edited by G. Moyser and M. Wagstaffe, pp. 147-165. Boston: George Allen and Unwin.
Galaskiewicz, Joseph, and Stanley Wasserman. (1993). Social network analysis: Concepts, methodology and directions for the 1990s. Sociological Methods and Research, 22:3-22.
Gallie, W. B. (1963). The historical understanding. History and Theory, 3:149-202.
Galliher, John F, and James L. McCartney. (1973). The influence of funding agencies on juvenile delinquency research. Social Problems, 21:77-90.
Gamson, William A. (1992). Talking politics. Cambridge: Cambridge University Press.
Ganahl, Dennis, Thomas Prinsen, and Sara Baker Netzley. (2003). Content analysis of prime time commercials: A contextual framework of gender representation. Sex Roles: A Journal of Research, 49:545-551.
Gangl, Markus. (2004). Welfare states and the scar effects of unemployment. American Journal of Sociology, 109:1319-1364.
Gans, Herbert J. (1982). The participant observer as a human being: Observations on the personal aspects of fieldwork. In Field research, edited by R. G. Burgess, pp. 53-61. Boston: George Allen and Unwin.
Garfinkel, Harold. (1967). Studies in ethnomethodology. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Garfinkel, Harold. (1974a). The origins of the term "ethnomethodology." In Ethno-methodology, edited by R. Turner, pp. 15-18. Middlesex: Penguin.
Garfinkel, Harold. (1974b). The rational properties of scientific and common sense activities. In Positivism and sociology, edited by A. Giddens, pp. 53-74. London: Heinemann.
Gartell, C. David, and John W. Gartell. (1996). Positivism in sociological practice, 1967-1990. Canadian Review of Sociology and Anthropology, 33:143-159.
Gartell, C. David, and John W. Gartell. (2002). Positivism in sociological research: USA and UK (1966-1990). British Journal of Sociology, 53: 639-657.
Gaskell, George, Daniel Wright, and Colm O'Muircheartaigh. (2000). Telescoping landmark events. Public Opinion Quarterly, 64:77-89.
Gaston, Jerry. (1978). The reward system in British and

American science. New York: Wiley.
Geer, John G. (1988). What do openended questions measure? Public Opinion Quarterly, 52:365-371.
Geeitz, Clifford. (1973). The interpretation of cultures. New York: Basic Books.
Geertz, Clifford. (1979). From the native's point of view: On the nature of anthropological understanding. In Interpretative social science: A reader, edited by P. Rabinow and W. Sullivan, pp. 225-242. Berkeley: University of California Press.
Geiger, Roger L. (1986). To advance knowledge: The growth of American research universities, 1900-1940. New York: Oxford University Press.
Georges, Robert A., and Michael O. Jones. (1980). People studying people. Berkeley: University of California Press.
Gephart, Robert P., Jr. (1988). Ethno-statistics: Qualitative foundations for quantitative research. Newbury Park, CA: Sage.
Gibbs, Jack. (1989). Conceptualization of terrorism. American Sociological Review, 54:329-340.
Giddens, Anthony. (1976). New rules of sociological method: Positivist critique of interpretative sociologies. New York: Basic Books.
Giddens, Anthony. (1978). Positivism and its critics. In A history of sociological analysis, edited by T. Bottomore and R. Nisbet. New York: Basic Books.
Giddens. Anthony. (1994). Elites and power. In Social stratification: Class, race & gender in sociological perspective, edited by D. Grusky, pp. 170-174. Boulder, CO: Westview.
Gieryn, Thomas F. (1978). Problem retention and problem change in science. In The sociology of science, edited by J. Gaston. San Francisco: Jossey-Bass.
Gilbert, Margaret. (1992). On social facts. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Gillespie, Richard. (1988). The Hawthorne experiments and the politics of experimentation. In The rise of experimentation in American psychology, edited by J. Morawski, pp. 1 14-137. New Haven, CT: Yale University Press.
Gillespie, Richard. (1991). Manufacturing knowledge: A history of the Hawthorne experiments. New York: Cambridge University Press.
Gilljam, Mikael, and David Granberg. (1993). Should we take Don't Know for an answer? Public Opinion Quarterly 57:348-357.
Glaser, Barney, and Anselm Strauss. (1967). The discovery of grounded theory. Chicago: Aldine.
Glaser, Barney, and Anselm Strauss. (1968). A time for dying. Chicago: Aldine.
Glasser, Gerald J., and Gale O. Metzger. (1972). Random digit dialing as a method of telephone sampling. Journal of Marketing Research, 9:59-64.
Glucksmann, Miriam. (1974). Structuralist analysis in contemporary social thought: A comparison of the theories of Claude Levi-Strauss and Louis Althusser. Boston: Routledge and Kegan Paul.
Gold, Raymond L. (1969). Roles in sociological field observation. In Issues in participant observation, edited by G. J. McCall and J. L. Simmons, pp. 30-38. Reading, MA: Addison-Wesley.
Golden, Tim. (December 9, 1996). Universities find donors sometimes impose a price. New York Times.
Goldstein, Kenneth M., and M. Kent Jennings. (2002). The effect of advance letters on cooperation in a list sample telephone survey. Public Opinion Quarterly 66:608-617.
Goldstein, Robert Justin. (1978). Political repression in modern America. New York: Schenckman.
Goldstone, Jack A. (1997). Methodological issues in comparative macro-sociology. Comparative Social Research, 16: 107-120.
Goldthorpe, John. (1977). The relevance of history to sociology. In Sociological research methods, edited by M. Bulmer, pp. 178-191. London: Macmillan.
Goldthorpe, John. (1991). The uses of history in sociology: Reflections on some recent tendencies. British Journal of Sociology, 42:211-230.
Goldthorpe, John H. (1997). Current issues in comparative macrosociology: A debate on methodological issues. Comparative Social Research, 16:1-26.
Gonor, George. (1977). "Situation" versus "frame": The "interactionist" and the "structuralist" analysis of everyday life. American Sociological Review, 42:854-867.
Goode, Erica. (February 5, 2002) A rare day: The movies get mental illness right. New York Times.
Gorden, Raymond. (1980). Interviewing: Strategy, techniques and tactics, 3rd ed. Homewood, IL: Dorsey Press.
Gorden, Raymond. (1992). Basic inter-viewing skills. Itasca. IL: Peacock.
Gordon, David F. (1987). Getting close by staying distant: Fieldwork with
proselytizing groups. Qualitative Sociology, 10:267-287.
Gordon. Randall A.,T. A. Bindrim, M. L. McNicholas, and T. L. Walden. (1988). Perceptions of blue-collar and white-collar crime: The effect of defendant race on simulated juror decisions. Journal of Social Psychology, 128:191-197.
Gorelick, Sherry. (1991). Contradictions of feminist methodology. Gender and Society, 5:459^77.
Gotham, Kevin Fox, and William G. Staples. (1996). Narrative analysis and the new historical sociology. Sociological Quarterly, 37:481-502.

Gould, Roger V. (1991). Multiple networks and mobilization in the Paris Commune, 1871. American Sociological Review, 56:716-729.
Gouldner, Alvin. (1970). The coming crisis of Western sociology. New York: Basic Books.
Gouldner, Alvin W. (1976). The dark side of the dialectic: Toward a new objectivity. Sociological Inquiry, 46:3-16.
Goward, Nicola. (1984a). Publications on fieldwork experiences. In Ethnographic research: A guide to general conduct, edited by R. F. Ellen, pp. 88-100. Orlando: Academic Press.
Goward, Nicola. (1984b). Personal interaction and adjustment. In Ethnographic research: A guide to general conduct, edited by R. F. Ellen, pp. 100-118. Orlando: Academic Press.
Gowda, Rajeev, and Jeffrey C. Fox, eds. (2002). Judgments, decisions, and public policy. New York: Cambridge University Press.
Goyder, John C. (1982). Factors affecting response rates to mailcd questionnaires. American Sociological Review, 47:550-554.
Graham, Sandra. (1992). Most of the subjects were white and middle class: Trends in published research on African Americans in selected APA journals, 1970-1989. American Psychologist, 47:629-639.
Granovetter. Mark. (1976). Network sampling: Some first steps. American Joimiafof Sociology, 81:1287-1303.
Grant, Linda, Kathryn B. Ward, and Xue Lan Rong. (1987). Is there an association between gender and methods of sociological research? American Sociological Review, 52:856-862.
Gray, Bradford H. (1982). The regulatory context of social and behavioral research. In Ethical issues in social science research, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 329-354. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Gray, Paul S. (1980). Exchange and access in field work. Urban Life, 9:309-331.
Greenberg, Daniel S. (1967). The politics of pure science. New York: New American Library.
Greenwald, Howard P. (1992). Ethics in social research. In Encyclopedia of sociology, Vol. 2., edited by E. and M. Borgatta, pp. 584-588. New York: Macmillan.
Greenwood, Davydd, and Marten Levin. (2003). Reconstructing the relationships between universities and society through action research. In The landscape of qualitative research, 2nd ed., edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 131-166. Thousand Oaks CA: Sage.
Griffin, Larry J. (1992a). Temporality, events and explanation in historical sociology. Sociological Methods and Research, 20:403^27.
Griffin, Larry J. (1992b). Comparative-historical analysis. In Encyclopedia of sociology, Vol. 1, edited by E. and M. Borgatta, pp. 263-271. New York: Macmillan.
Griffin, Larry J. (1993). Narrative, event structure analysis and causal interpretation in historical sociology. American Journal of Sociology, 98:1094-1133.
Griffin, Larry J., and Charles Ragin. (1994). Some observations on formal methods of qualitative analysis. Sociological Methods and Research, 23:4-22.
Griffin, Larry J., Michael E. Wallace, and Beth A. Rubin. (1986). Capitalist resistance to the organization of labor before the New Deal: Why? How? Success? American Sociological Review, 51:141-161.
Grimshaw, Allen D. (1973). Comparative sociology. In Comparative social research, edited by M. Armer and A. Grimshaw, pp. 3-48. New York: Wiley.
Grinnell, Frederick. (1987). The scientific attitude. Boulder, CO: Westview.
Griswold, Wendy. (1983). The devil's techniques: Cultural legitimation and social change. American Sociological Review, 48:668-680.
Griswold, Wendy. (1987). A methodological framework for the sociology of culture. In Sociological methodology, 1987, edited by C. Clogg, pp. 1-35. San Francisco: Jossey-Bass.
Griswold, Wendy. (1994). Cultures and societies in a changing world. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
Griswold, Wendy, and Nathan Wright. (2004). Cowbirds, locals, and the dynamic endurance of regionalism. American Journal of Sociology, 109:1411-1451.
Groff, Ruth. (2004). Critical realism, post-positivism, and the possibility of knowledge. New York: Routledge.
Grosof, Miriam, and Hyman Sandy. (1985). A research primer for the social and behavioral sciences. Orlando: FL: Academic Press.
Gross, Daniel R. (1984). Time allocation: A tool for the study of cultural behavior. Annual Review of Anthropology, 13:519-558.
Groves, Robert M. (1996). How do we know what we think they think is really what they think? In Answering Questions, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 389^02. San Francisco: Jossey-Bass.
Groves, Robert M., and Mick Couper. (1996). Contact level uniqueness and cooperation in face-to-face surveys. Journal of Official Statistics, 12: 63-83.
Groves, Robert M., and Mick Couper. (1998). Nonresponse in household interview surveys. New York: Wiley.
Groves, Robert M., Nancy H. Fultz, and Elizabeth Martin. (1992). Direct questioning about comprehension in a survey setting. In Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys, edited by J. Turner, pp. 49-61. New York: Russell Sage

Foundation.
Groves, Robert M., and Robert L. Kahn. (1979). Surveys by telephone: A national comparison with personal interviews. New York: Academic Press.
Groves, Robert M., and Nancy Mathiowetz. (1984). Computer assisted telephone interviewing: Effects on interviewers and respondents. Public Opinion Quarterly, 48:356-369.
Groves, Robert M., Stanley Presser, and Sarah Dipko. (2004). The role of topic interest in survey participation decisions. Public Opinion Quarterly, 68:2-31.
Groves, Robert M., Eleanor Singer, and Amy Corning. (2000). Leverage-salliency theory of survey participation. Public Opinion Quarterly, 64:299-308.
Guba, Egon G., and Yvonna S. Lincoln. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin andY. Lincoln, pp. 105-117. Thousand Oaks, CA: Sage.
Gubrium, Jaber F., and James A. Holstein. (1992). Qualitative methods. Encyclopedia of sociology, Vol. 3, edited by E. and M. Borgatta, pp. 1577-1582. New York: Macmillan.
Gubrium, Jaber F., and James A. Holstein. (1998). Narrative practice and the coherence of personal stories. Sociological Quarterly, 39:163-187.
Gurevitch, Z. D. (1988). The other side of the dialogue: On making the other strange and the experience of otherness. American Journal of Sociology, 93:1179-1199.
Gurney, Joan Neff. (1985). Not one of the guys: The female researcher in a male-dominated setting. Qualitative Sociology, 8:42-62.
Gusfield, Joseph. (1976). The literary rhetoric of science: Comedy and pathos in drinking driver research. American Sociological Review, 41:16-34.
Gustavsen, Bjorn. (1986). Social research as participatory dialogue. In The use and abuse of social science, edited by F. Heller, pp. 143-156. Beverly Hills, CA: Sage.
Gustin, Bernard H. (1973). Charisma, recognition and the motivation of scientists. American Journal of Sociology, 86:1119-1134.
Gutterbock, Thomas M. (1997). Review: Why Money magazine's "Best Places" keep changing. Public Opinion Quarterly, 61:339-355.
Guttman, Louis. (1950). The basis for scalogram analysis. In Measurement and prediction, edited by S. A. Stouffer, L. Buttman, E. A. Suchman, P. F. Lazarfeld, S. A. Star, and J. A. Clausen, pp. 60-90. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Guttman, Louis. (1970). A basis for scaling qualitative data. In Attitude measurement, edited by G. Summers, pp. 174-186. Chicago: Rand McNally.
Guy, Rebecca F., Charles E. Edgley, Ibtihaj Arafat, and Donald E. Allan.
(1987). Social research methods: Puzzles and solutions. Boston: Allyn and Bacon.

Haberman, Shelby J. (1978). Analysis of qualitative data. New York: Academic Press.
Habermas, Jurgen. (1971). Knowledge and human interests. Boston: Beacon.
Habermas, Jurgen. (1973). Theory and practice. Boston Beacon.
Habermas, Jurgen. (1976). Legitimation crisis. Boston: Beacon.
Habermas, Jurgen. (1979). Communication and the evolution of society. Boston: Beacon.
Habermas, Jurgen. (1988). On the logic of the social sciences. Oxford: Polity.
Hagan, John. (1990). The gender stratification of income inequality among lawyers. Social Forces, 63:835-855.
Hage, Jerald. (1972). Techniques and problems of theory construction in sociology. New York: Wiley.
Hagstrom, Warren. (1965). The scientific community. New York: Basic Books.
Hakim, Catherinc. (1987). Research design: Strategies and choices in the design of social research. Boston: Allen and Unwin.
Halfpenny, Peter. (1979). The analysis of qualitative data. Sociological Review, 27:799-823.
Halfpenny, Peter. (1982). Positivism and sociology: Explaining social life. London: George Allen and Unwin.
Hallin, Daniel C. (1985). The American news media: A critical theory perspective. In Critical theory and public life, edited by J. Forester, pp. 121-146. Cambridge, MA: MIT Press.
Hallowell, Lyle. (1985). Ethical and legal problems of research: Professional workshop. Presentation at the American Sociological Association annual meeting, Washington, DC, August 26.
Hammersley, Martyn. (1992). What's wrong with ethnography? Methodological explorations. New York: Routledge.
Hammersley, Martyn. (1995). Theory and evidence in qualitative research. Quality and Quantity, 29:55-66.
Hammersley, Martyn. (2000). Varieties of social research: A typology. International Journal of Social Research Methodology, 3:221-229.
Hammersley, Martyn, and Paul Atkinson. (1983). Ethnography: Principles in practice. London: Tavistock.
Hannan, Michael T. (1985). Problems of aggregation. In Causal models in the social sciences, 2nd ed., edited by H. Blalock, Jr., pp. 403-439. Chicago: Aldine.
Harari, Herbert, Oren Harari, and Robert V. White.

(1985). The reaction to rape by American bystanders. Journal of Social Psychology, 125:653-658.
Harding, Sandra. (1986). The science question in feminism. Ithaca, NY: Cornell University Press.
Hargens, Lowell L. (1991). Impressions and misimpressions about sociology journals. Contemporary Sociology, 20:343-349.
Hargens, Lowell L. (1988). Scholarly consensus and journal rejection rates. American Sociological Review, 53:139-151.
Harkens, Shirley, and Carol Warren. (1993). The social relations of intensive interviewing: Constellations of strangeness and science. Sociological Methods and Research, 21:317-339.
Harkness, Janet. (2003). Questionnaire in translation. In Cross-cultural survey methods, edited by J. Harkness, F. Van de Vijver, and P. Mohler, pp. 35-56. Hoboken NJ: Wiley.
Harkness, Janet, Beth-Ellen Pennell, and Alisu Schoua-Glusberg. (2003). Survey questionnaire translation and assessmcnt. In Methods for testing and evaluating survey questionnaires, edited by S. Presser et al., pp. 453^73. New York: Wiley.
Harkness, Janet, Fons van de Vijver, and Timothy Johnson. (2003). Questionnaire design in comparative research. In Crosscultural survey methods, edited by J. Harkncss, F. Van de Vijver, and P. Mohler, pp. 19-34. Hoboken, NJ: Wiley.
Harper, Douglas. (1982). Good company. Chicago: University of Chicago Press.
Harper, Douglas. (1987). Working knowledge. Chicago: University of Chicago Press.
Harper, Douglas. (1994). On the authority of the image: Visual methods at the crossroads. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 403^12. Thousand Oaks, CA: Sage.
Harre, Rom. (1972). The philosophies of science. London: Oxford University Press.
Harre, R., and P. F. Secord. (1979). The explanation of social behavior. Totowa, NJ: Littlefield, Adams.
Harrington, Brooke. (2003). The social psychology of access in ethnographic research. Journal of Contemporary Ethnography, 32:592-625.
Harris, Benjamin. (1988). Key words: A history of debriefing in social psychology. In The rise of experimentation in American psychology, edited by J. Morawski, pp. 188-212. New Haven, CT: Yale University Press.
Harris, Marvin. (1976). History and significance of the emic/etic distinction. Annual Review of Anthropology, 5:329-350.
Harvey, Lee. (1990). Critical social research. London: Unwin Hyman.
Hastings, Philip K., and Dean R. Hodge. (1986). Religious and moral attitude trends among college students, 1948-84. Social Forces, 65:370-377.
Hauck, Matthew, and Michael Cox. (1974). Locating a sample by random digit dialing: Some hypotheses and a random sample. Public Opinion Quarterly, 38:253-260.
Hayano, David M. (1982). Poker faces: The life and work of professional card players. Berkeley: University of Califomia Press.
Haydu, Jeffrey. (1998). Making use of the past: Time periods as cases to compare and as sequences of problem solving. American Journal of Sociology, 104:339-371.
Hazelrigg, Lawrence E. (1973). Aspects of the measurement of class consciousness. In Comparative social research, edited by M. Armer and A. D. Grimshaw, pp. 219-246. New York: Wiley.
Headland, Thomas, Kenneth Pike, and Marvin Harris, eds. (1990). Emies and etics: The insider/outsider debate. Beverly Hills CA: Sage.
Heamshaw, L. S. (1979). Cyril Burt: Psychologist. London: Holder and Stoughten.
Heberlein, Thomas A., and Robert Baumgartner. (1978). Factors affecting response rates to mailed questionnaires: A quantitative analysis of the published literature. American Sociological Review, 43:447-462.
Heberlein, Thomas A., and Robert Baumgartner. (1981). Is a questionnaire necessary in a second mailing? Public Opinion Quarterly, 45:102-107.
Heckathom, Douglas D. (1997). Respondentdriven sampling: A new approach to the study of hidden populations. Social Problems, 44: 174-199.
Heckathorn, Douglas D. (2002). Respondent-driven sampling II: Deriving valid population estimates from chainreferral samplcs of hidden populations. Social Problems, 49:11-35.
Hector, Michael. (1975). Internal colonialism. Berkeley: University of Califomia Press.
Hegtvedt, Karen A. (1992). Replication. In Encyclopedia of sociology, Vol. 3, edited by E. and M. Borgatta, pp. 1661-1663. New York: Macmillan.
Heise, David. (1965). Semantic differential profiles for 1,000 most frequent English words. Psychological Monographs, 70, No. 8.
Heise, David. (1970). The semantic differential and attitude research. In Attitude measurement, edited by G. Summers, pp. 235-253. Chicago: Rand McNally.
Heise, David. (1974). Some issues in sociological measurement. In Sociological methodology, 1973—74, edited by H. L. Costner, pp. 1-16. San Francisco: Jossey-Bass.
Heise, David, ed. (1981). Microcomputers in social research. Beverly Hills, CA: Sage.

Heise, David. (1991). Event structure analysis. In Using computers in qualitative research, edited by N. Fielding and R. Lee, pp. 136-163. Newbury Park, CA: Sage.
Held, David. (1980). Introduction to critical theory: Horkheimer to Habermas. Berkeley: University of California Press.
Heller, Nelson B., and J. Thomas McEwen. (1973). Applications of crime seriousness information in police departments. Journal of Criminal Justice, 1:241-253.
Hendry, Joy. (1987). Understanding Japanese society. New York: Croom Helm.
Hendry, Joy (2003) Understanding Japanese Society, 3rd ed. New York: Routledge.
Henry, Gary T. (1990). Practical sampling. Newbury Park, CA: Sage.
Henry, Gary T. (1995). Graphing data: Techniques for display and analysis. Thousand Oaks, CA: Sage.
Herbert, Bob. (December 19, 2003) Change the channel. New York Times.
Herrera, C. D. (1999). Two arguments for "covert methods" in social research.
British Journal of Sociology, 50:331-343.
Herrnstein, Richard, and Charles Murray. (1994). The bell ciwve: Intelligence and class structure in American life. New York: Free Press.
Herting, Jerald R. (1985). Multiple indicator models using LISREL. In Causal models in the social sciences, 2nd ed., edited by H. Blalock, Jr., pp. 263-320. New York: Aldine.
Herting, Jerald R., and Herbert L. Costner. (1985). Respecification in multiple indicator models. In Causal models in the social sciences, 2nd ed., edited by H. Blalock, Jr., pp. 321-394. Chicago: Aldine.
Herzberger, Sharon D. (1993). The cyclical pattern of child abuse: A study of research methodology. In Research on sensitive topics, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 33-51. Thousand Oaks, CA: Sage.
Herzog, A. Regula, and Jerald G. Bachman. (1981). Effects of questionnaire length on response quality. Public Opinion Quarterly, 45:549-559.
Hesse, Mary B. (1970). Models and analogies in science. Notre Dame, IN: Notre Dame Press.
Hicks, David. (1984). Getting into the field and establishing routines. In Ethnographic research: A guide to general conduct, edited by R. F. Ellen, pp. 192-199. Orlando: Academic Press.
Higher Education Research Institute. (2004). Recent findings, www.gseis .ucla.edu/heri/findings.html
Hill, Michael R. (1993). Archival strategies and techniques. Thousand Oaks, CA: Sage.
Hiller, Harry H. (1979). Universality of science and the question of national sociologies. American Sociologist,
Himmelstein, Jerome L., and Mayer Zald. (1984). American conservatism and government funding of the social sciences and arts. Sociological Inquiry, 54:171-187.
Hindess, Barry. (1973). The use of official statistics in sociology: A critique of positivism and ethnomethodol ogy. New York: Macmillan.
Hippler, Hans J., and Norbert Schwarz. (1986). Not for bidding isn't allowing: The cognitive basis of the forbid allow asymmetry. Public Opinion Quarterly, 50:87-96.
Hirschman, Albert O. (1970). Exit, voice, and loyalty: Response to decline in firms, organizations and states. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Hochschild, Arlie. (1978). The unexpected community: Portrait of an old age subculture. Berkeley: University of California Press.
Hochschild, Arlie. (1983). The managed heart. Berkeley: University of California Press.
Hochschild, Jennifer L. (1981). What's fair? American beliefs about distributive justice. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Hodson, Randy. (1998). Organizational ethnographies: An underutilized resource in the sociology of work. Social Forces, 76:1173-208.
Hoffmann, Joan Eakin. (1980). Problems of access in the study of social elites and boards of directors. In Fieldwork experience, edited by W. B. Shaffir, R. A. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 45-56. New York: St. Martin's Press.
Holbrook, Allyson, Melanie Green, and Jon Krosnick. (2003). Telephone versus face-to-face interviewing of national probability samples with long questionnaires. Public Opinion Quarterly, 67:79-125.
Hollander, Myles, and Frank Proschan. (1984). The statistical exorcist: Dispelling statistics anxicty. New York: Marcel Decker.
Hollis, Martin. (1977). Models of man: Philosophical thoughts on social action. New York: Cambridge University Press.
Holstein, James A., and Jaber F. Gubrium. (1994). Phenomenology, ethnomethodology and interpretative practice. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 262-272. Thousand Oaks, CA: Sage.
Holsti, Ole R. (1968a). Content analysis. In Handbook of social psychology, 2nd ed., Vol. 2, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 596-692. Reading, MA: Addison-Wesley.
Holsti, Ole R. (1968b). Content analysis for the social sciences and humanities. Reading, MA: Addison-Wesley.
Holt, Robert T., and John E. Turner. (1970). The

ology of comparative research, edited by R. Holt and J. Turner, pp. 1-20. New York: Free Press.
Holub, Robert C. (1991). Jiirgen Habermas: Critic in the public sphere. New York: Routledge.
Holy, Ladislav. (1984). Theory, methodology and the research process. In Ethnographic research: A guide to general conduct, edited by R. F. Ellen, pp. 13-34. Orlando: Academic Press.
Homan, Roger. (1980). The ethics of covert methods. British Journal of Sociology, 31:46-57.
Honan, William H. (Jan. 22, 1997). Scholars attack public school TV program. New York Times.
Honigmann, John J. (1982). Sampling in ethnographic fieldwork. In Field research, edited by R. G. Burgess, pp. 79-90. Boston: Allen and Unwin.
Horan, Patrick. (1987). Theoretical models in social history research. Social Science History, 11:379-400.
Horn, Robert V. (1993). Statistical indicators for the economic and social sciences. Cambridge: Cambridge University Press.
Hornsby-Smith, M. P. (1974). The working life of the university lecturer. Universities Quarterly, 28:149—164.
Hornstein, Gail A. (1988). Quantifying psychological phenomena: Debates, dilemmas and implications. In The rise of experimentation in American psychology, edited by J. Morawski, pp. 1-34. New Haven, CT: Yale University Press.
Horowitz, Irving Louis. (1965). The life and death of Project Camelot. Transaction, 3:3-7,44-47.
House, Ernest R. (1980). Evaluating with validity. Beverly Hills, CA: Sage.
Hoy, David Couzens. (1994). Critical theory. Cambridge, MA: Blackwell.
Hoynes, William. (May/June 1997). News for a captive audience extra. <http://www.fair.org/extra/9705/ ch 1 hoynes.html> November 2,1998.
Hubbard, Raymond, and Eldon Little. (1988). Promised contributions to charity and mail survey responses: Replication with extension. Public Opinion Quarterly, 52:223-230.
Huck, Schuyler W., and Howard M. Sandier. (1979). Rival hypotheses: Alternative interpretations of data based conclusions. New York: Harper & Row.
Humphreys, Laud. (1975). Tearoom trade: Impersonal sex in public places, enlarged ed. Chicago: Aldine.
Hunt, Lynn. (1989). Introduction. In The new cultural history, edited by L.
Hunt, pp. 1-22. Berkeley: University of California Press.
Hunt, Morton. (1997). How science takes stock: The story of metaanalysis. New York: Russell Sage Foundation.
Hunter, John E., Frank L. Schmidt, and Gregg B. Jackson. (1982). Metaanalysis: Cumulating research findings across studies. Beverly Hills, CA: Sage.
Hyman, Herbert H. (1975). Interviewing in social research. Chicago: University of Chicago Press.
Hyman, Herbert H. (1991). Taking society 's measure: A personal history of survey research. New York: Russell Sage.'
Hymes, Dell. (1970). Linguistic aspects of comparative political research. In The methodology of comparative research, edited by R. Holt and J. Turner, pp. 295-341. New York: Free Press.
Hymes, Dell. (1983). Essays in the history of linguistic anthropology. Philadelphia: John Benjamins Publishers.

Inverarity, James M. (1976). Populism and lynching in Louisiana, 1889-1896: A test of Erikson's theory of the relationship between boundary crisis and repressive justice. American Sociological Review, 41:262-280.
Isaac, Larry W., and Larry J. Griffin. (1989). A historicism in time series analysis of historical process: Critique, redirection, and illustrations from U.S. labor history. American Sociological Review, 54:873-890.
Isaac, Larry W, Debra A. Street, and Stan J. Knapp. (1994). Analyzing historical contingency with formal methods: The case of the "relief explosion" and 1968. Sociological Methods and Research, 23:114-141.

Jackson, Bruce. (1978). Killing time: Life in the Arkansas penitentiary. Qualitative Sociology, 1:21-32.
Jackson, Bruce. (1987). Fieldwork. Urbana: University of Illinois Press.
Jackson, David J., and Edgar F. Borgatta, eds. (1981). Factor analysis and measurement in sociological research. Beverly Hills, CA: Sage.
Jacob, Herbert. (1984). Using published data: Errors and remedies. Beverly Hills, CA: Sage.
Jaeger, Richard M. (1983). Statistics as a spectator sport. Beverly Hills, CA: Sage.
Jennings, M. Kent, and Vicki Zeitner. (2003). Internet use and civic engagement: A longitudinal analysis. Public Opinion Quarterly, 67: 311-334.
Johnson, Bruce. (1982). Missionaries, tourists and traders. Studies in Symbolic Interaction, 4:115-150.
Johnson, David Richard, and James C. Creech. (1983). Ordinal measures in multiple indicator models: A simulation study of categorization error. American Sociological Review, 48:398-407.
Johnson, David W., and Roger T. Johnson. (1985). Relationships between black andwhite students in intergroup cooperation and competition. Journal of Social Psychology, 125: 421^28.
Johnson, John M. (1975). Doing field research. New

York: Free Press.
Johnson, P. Timonty, James G. Hougland, Jr., and Richard R. Clayton. (1989). Obtaining reports of sensitive behavior: A comparison of substanceuse reports from telephone and face-to-face interviews. Social Science Quarterly, 70:173-183.
Johnson, Stephen D. (1985). Religion as a defense in a mock-jury trial. Journal of Social Psychology, 125: 213-220.
Johnson, Timothy, and Fons van de Vijver. (2003). Social desireability in cross-cultural research. In Cross-cultural survey methods, edited by J. Harkness, F. Van de Vijver, and P. Mohler, pp. 195-206. Hoboken NJ: Wiley.
Jones, Gareth Stedman. (1976). From historical sociology to theoretical history. British Journal of Sociology, 27:295-305.
Jones, Gareth Stedman. (1983). Languages of class. New York: Cambridge University Press.
Jones, J. H. (1981). Bad blood: The Tuskegee syphilis experiment. New York: Free Press.
Jones, Wesley H. (1979). Generalizing mail survey inducement methods: Populations' interactions with anonymity and sponsorship. Public Opinion Quarterly, 43:102-111.
Jordan, Lawrence A., Alfred C. Marcus, and Leo G. Reeder. (1980). Response styles in telephone and household interviewing: A field experiment. Public Opinion Quarterly, 44:210-222.
Jordan, Stephen M., and Daniel Layzell. (1992). A case study of faculty
workload issues in Arizona: Implications for state higher education policy. Policy Paper. Denver, CO: Education Commission of the States.
Josephson, Paul R. (Nov. 1, 1988). The FBI menaces academic freedom. New York Times.
Junker, Buford H. (1960). Field work. Chicago: University of Chicago Press.
Juster, F. Thomas, and Kenneth C. Land, eds. (1981). Social accounting systems: Essays on the state of the art. New York: Academic Press.

Kalberg, Stephen. (1994). Max Weber's comparative-historical sociology. Chicago: University of Chicago Press.
Kalmijn, Matthijus. (1991). Shifting boundaries: Trends in religious and educational homogamy. American Sociological Review, 56:786-801.
Kalton, Graham. (1983). Introduction to survey sampling. Beverly Hills, CA: Sage.
Kandel, Denise B. (1980). Drug and drinking behavior among youth. Annual Review of Sociology, 6: 235-265.
Kandel, William, and Douglas S. Massey. (2002). The culture of mexican migration: A theoretical and empirical analysis. Social Forces, 80:981-1004.
Kane, Emily W., and Laura J. MacAulay. (1993). Interview gender and gender attitudes. Public Opinion Quarterly, 57:1-28.
Kaplan, Abraham. (1964). The conduct of inquiry: Methodology for behavioral science. New York: Harper & Row.
Kaplowitz, Michael, Timothy Hadlock, and Ralph Levine. (2004). A comparison of web and web survey response rates. Public Opinion Quarterly, 68:94-101.
Karp, David A. (1973). Hiding in porno-graphic bookstores: A reconsideration of the nature of urban anonymity. Urban Life, 1:427-452.
Karp, David A. (1980). Observing behavior in public places: Problems and strategies. In Fieldwork experience, edited by W. B. Shaffir, R. A. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 82-97. New York: St. Martin's Press.
Karweit, Nancy, and Edmund D. Meyers, Jr. (1983). Computers in survey research. In Handbook of survey research, edited by P. Rossi, J. Wright,
and A. Anderson, pp. 379-414. Orlando, FL: Academic Press.
Katovich, Michael A., and Ron L. Diamond. (1986). Selling time: Situated transactions in a noninstitutional setting. Sociological Quarterly, 27:253-271.
Katz, Jay. (1972). Experimentation with human beings. New York: Russell Sage Foundation.
Keat, Russell. (1981). The politics of social theory: Habermas, Freud and the critique of positivism. Chicago: University of Chicago Press.
Keat, Russell, and John Urry. (1975). Social theory as science. London: Routledge and Kegan Paul.
Keeter, Scott. (1995). Estimating telephone noncoverage bias with a telephone survey. Public Opinion Quarterly, 59:196-217.
Keeter, Scott, et al. (2000). Consequences of reducing nonresponse in a national telephone survey. Public Opinion Quarterly, 64:125-148.
Kelle, Helga. (2000). Gender and territoriality in games played by nineto twelve year-old schoolchildren. Journal of Contemporary Ethnography, 29:164-197.
Keller, Bill. (May 27, 1988). Ups and downs of conducting the poll. New York Times.
Keller, Bill. (January 19, 1989). Prying where it counts: Into census. New York Times.
Keller, Evelyn Fox. (1983). A feeling for the organism: The life and work of Barbara McClintock. New York: W. H. Freeman.
Keller, Evelyn Fox. (1985). Reflections on gender and science. New Haven, CT: Yale University Press.
Keller, Evelyn Fox. (1990). Gender and science. In Feminist research methods, edited by J. McCarl

Nielsen, pp. 41-57. Boulder, CO: Westview.
Kelly, Erin L. (2003). The strange history of employer-sponsored child care. American Journal of Sociology, 109:606-649.
Kelman, Herbert. (1982). Ethical issues in different social science methods. In Ethical issues in social science research, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 40-99. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Kemmis, Stephen, and Robin McTaggart. (2003). Participatory action research. In Strategies of qualitative inquiry, 2nd ed., edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 336-396. Thousand Oaks CA: Sage.
Kemp, Jeremy, and R. F. Ellen. (1984). Informants. In Ethnographic research: A guide to general conduct, edited by R. F. Ellen, pp. 224-236. Orlando: Academic Press.
Kent, Stephen A. (1992). Historical sociology. In Encyclopedia of sociology, Vol. 2, edited by E. and M. Borgatta, pp. 837-843. New York: Macmillan.
Kercher, Kyle. (1992). Quasiexperimental research designs. In Encyclopedia of sociology, Vol. 3, edited by E. and M. Borgatta, pp. 1595-1613. New York: Macmillan.
Kerlinger, Fred N. (1979). Behavioral research: A conceptual approach. New York: Holt, Rinehart and Winston.
Kidder, Louise H. (1982). Face validity from multiple perspectives. In Forms of validity in research, edited by D. Brinberg and L. Kidder, pp. 41-57. San Francisco: Jossey-Bass.
Kidder, Louise H., and Charles M. Judd. (1986). Research methods in social relations, 5th ed. New York: Holt, Rinehart and Winston.
Kiecolt, K. Jill, and Laura E. Nathan. (1985). Secondary analysis of survey data. Beverly Hills, CA: Sage.
Kim, JaeOn, and Charles W. Mueller. (1978). Introduction to factor analysis: What it is and how to do it. Beverly Hills, CA: Sage.
Kimmel, Allan J. (1988). Ethics and values in applied social research. Newbury Park, CA: Sage.
Kincheloe, Joe L., and Peter L. McLaren. (1994). Rethinking critical theory and qualitative research. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 138-157. Thousand Oaks, CA: Sage.
King, Desmond. (1998). The politics of social research: Institutionalizing public funding regimes in the United States and Britain. British Journal of Political Science, 28:415-444.
King, Gary, Robert O. Keohane, and Sidney Verba. (1994). Designing social inquiry: Scientific inference in qualitative research. Princeton, NJ: Princeton University Press.
King, Gary, C. Murray, J. Salomon, and A. Tandon. (2004). Enhancing the validity and crosscultural comparability of measurement in survey research. American Political Science Review, 98:191-207.
Kirk, Jerome, and Marc L. Miller. (1986). Reliability and validity in qualitative research. Beverly Hills, CA: Sage.
Kiser, Edgar, and April Linton. (2002). The hinges of history: State making and revolt in early modern France. American Sociological Review, 62:889-910.
Kish, L. (1965). Survey sampling. New York: Wiley.
Kleinman, Sherry. (1980). Learning the ropes as fieldwork analysis. In Fieldwork experience, edited by W. B. Shaffir, R. A. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 171-183. New York: St. Martin's Press.
Kleinman, Sherry, and Martha A. Copp. (1993). Emotions and field work. Thousand Oaks, CA: Sage.
Knapp, Peter. (1990). The revival of macrosociology: Methodological issues of discontiuity in comparative-historical theory. Sociological Forum, 5:545-567.
Knauper, Barbel. (1999). The impact of age and education on response order effects in attitude measurement. Public Opinion Quarterly, 63:347-370.
Koch, Nadine S., and Jolly A. Emrey. (2001). The Internet and opinion measurement: Surveying marginalized populations. Social Science Quarterly, 82:131-138.
Kohn, Melvin L. (1987). Cross-national research as an analytic strategy. American Sociological Review, 52:713-731.
Kohn, Melvin L., ed. (1989). Cross-national research in sociology. Newbury Park, CA: Sage.
Koretz, Daniel. (Summer 1988). Arriving in Lake Wobegon: Are standardized tests exaggerating achievement and distorting instruction? American Educator, 12:8-15.
Kraemer, Helena Chmura, and Sue Thiemann. (1987). How many subjects? Statistical power analysis in research. Newbury Park, CA: Sage.
Krathwohl, D. R. (1965). How to prepare a research proposal. Syracuse, NY: Syracuse University Bookstore.
Krider, Dylan Otto. (2004). Politicized science. Dissent, 51:45^8.
Krippendorff, Klaus. (1980). Content analysis: An introduction to its methodology. Beverly Hills, CA: Sage.
Krosnick, Jon. (1992). The impact of cognitive sophistication and attitude
importance on responseorder and questionorder effects. In Context effects, edited by N. Schwarz and Sudman, pp. 203-218. New York: Springer-Verlag.
Krosnick, Jon, and Robert P. Abelson. (1992). The case for measuring attitude strength in surveys. In Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys, edited by J. Turner, pp. 177-203. New York:

Russell Sage Foundation.
Krosnick, Jon, and Duane F. Alwin. (1988). A test of the formresistant correlation hypothesis: Ratings, rankings and the measurement of values. Public Opinion Quarterly, 52:526-538.
Krosnick, Jon A., et al. (2002). The impact of "no opinion" response options on data quality. Public Opinion Quarterly, 66:37'1-403.
Krueger, Richard A. (1988). Focus groups: A practical guide for applied research. Beverly Hills, CA: Sage.
Krysan, Maria. (2002). Community undesirability in black and white. Social Problems, 49:521-543.
Kuhn, Thomas S. (1970). The structure of scientific revolutions, 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.
Kuhn, Thomas S. (1979). The relations between history and the history of science. In Interpretive social science: A reader, edited by P. Rabinow and W. Sullivan. Berkeley: University of California Press.
Kusserow, Richard P. (March 1989). Misconduct in scientific research. Report of the Inspector General of the U.S. Department of Health and Human Services. Washington, DC: Department of Health and Human Services.
Kviz, Frederick J. (1984). Bias in a directory sample for mail survey of rural households. Public Opinion Quarterly, 48:801-806.

Labaw, Patricia J. (1980). Advanced questionnaire design. Cambridge, MA: Abt Books.
Lachmann, Richard. (1988). Graffiti as career and ideology. American Journal of Sociology, 94:251-272.
Lachmann, Richard. (1989). Elite conflict and state formation in 16th and 17th century England and France. American Sociological Review, 54:141-162.
Lachmann, Richard. (2003). Elite Self-interest and economic decline in
early modern Europe. American Sociological Review, 68:346-372.
Lacy, Dean. (2001). A theory of nonseparable preferences in survey responses. American Journal of Political Science, 45:239-258.
Lagemann, Ellen Condliffe. (1989). The politics of knowledge: The Carnegie Corporation, philanthropy and public policy. Chicago: University of Chicago.
Land, Kenneth. (1992). Social indicators. In Encyclopedia of sociology, Vol. 4, edited by E. and M. Borgatta, pp. 1844-1850. New York: Macmillan.
Lane, Michael. (1970). Structuralism. London: Jonathan Cape.
Lang, Eric. (1992). Hawthorne effect. In Encyclopedia of sociology, Vol. 2, edited by E. and M. Borgatta, pp. 793-794. New York: Macmillan.
Lankenau, Stephen E. (1999). Stronger than dirt. Journal of Contemporary Ethnography, 28:288-318.
Laslett, Barbara. (1980). Beyond methodology. American Sociological Review, 45:214-228.
Laslett, Barbara. (1992). Gender in/and social history. Social Science History, 16:177-196.
Lavoie, Francine, Line Robitaille, and Hebert Martine. (2000). Teen dating relationships and aggression: An exploratory study. Violence Against Women, 6:6-36.
Layder, Derek. (1993). New strategies in social research. Cambridge, MA: Polity.
Lazarsfeld, Paul F, and Jeffrey G. Reitz. (1975). An introduction to applied sociology. Amsterdam: Elsevier.
Lazere, Donald, ed. (1987). American media and mass culture: Left perspectives. Berkeley: University of California Press.
Leal, David L., and Frederick Hess. (1999). Survey bias on the front porch: Are all subjects interviewed equally? American Politics Quarterly, 27:468-487.
Lee, Alfred McClung. (1978). Sociology for whom! New York: Oxford University Press.
Lee, Barrett, Chad Farrell, and Bruce Link. (2004). Revisiting the contact hypothesis. American Sociological Review 69: 40-63.
Lee, Harper. (1960). To kill a mockingbird. New York: Warner Books.
Lee-Treweek, Geraldine, and Stephanie Linkogle, eds. (2000). Danger in the field. New York: Routledge.
Leggett, Glenn, C. David Mean, and William Charvat. (1965). Prentice-Hall handbook for writers, 4th ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Leiter, Kenneth. (1980). A primer on ethnomethodology. New York: Oxford University Press.
LeMasters, E. E. (1975). Blue collar aristocrats. Madison: University of Wisconsin Press.
Lemert, Charles. (1979). Science, religion and secularization. Sociological Quarterly, 20:445-61.
Lemert, Charles, ed. (1981). French sociology: Rupture and renewal since 1968. New York: Columbia University Press.
Lenzer, Gertrud, ed. (1975). Auguste Comte and positivism: Essential writings. New York: Harper & Row.
Lester, Marilyn, and Stuart C. Hadden. (1980). Ethnomethodology and grounded theory methodology: An integration of perspective and method. Urban Life, 9:3-33.
Levine, Joel H. (1993). Exceptions are the rule: An inquiry into methods in the social sciences. Boulder, CO: Westview.
Lewis, George H., and Jonathan F. Lewis. (1980). The dog in the nighttime: Negative evidence in social research. British Journal of Sociology, 31:544-558.
Lieberson, Stanley. (1985). Making it count: The improvement of social research and theory. Berkeley:

University of California Press.
Lieberson, Stanley. (1991). Small N's and big conclusions: An examination of the reasoning of comparative studies based on a small number of cases. Social Forces, 70:307-320.
Lieberson, Stanley, Susan Dumais, and Shyon Baumann. (2000). The instability of androgynous names: The symbolic maintenance of gender boundaries. American Journal of Sociology, 105:1249-1287.
Liebetrau, Albert M. (1983). Measures of association. Beverly Hills, CA: Sage.
Liebman, Robert, John R. Sutton, and Robert Wuthnow. (1988). Exploring social sources of denominationalism: Schisms in American Protestant denominations, 1890-1980. American Sociological Review, 53:343-352.
Liebow, Elliot. (1967). Talley's corner. Boston: Little, Brown.
Lifton, Robert J. (1986). Nazi doctors. New York: Basic Books.
Light, Richard J., and David B. Pillemer. (1984). Summing up: The science of reviewing research. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Likert, Rensis. (1970). A technique for the measurement of attitudes. In Attitude measurement, edited by G. Summers, pp. 149-158. Chicago: Rand McNally.
Lindblom, Charles E., and David K. Cohen. (1979). Usable knowledge: Social science and social problem solving. New Haven, CT: Yale University Press.
Lindzey, Gardner, and Donn Byrne. (1968). Measurement of social choice and interpersonal attractiveness. In The handbook of social psychology, Vol. 2: Research methods, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 452-525. Reading, MA: Addison-Wesley.
Link, Michael W, and Robert Oldendick. (1999). Call screening: Is it really a problem for survey research. Public Opinion Quarterly, 63:577-589.
Lipset, Seymour Martin. (1968). History and sociology: Some methodological considerations. In Sociology and history: Methods, edited by S. M. Lipset and R. Hofstadter, pp. 20-58. New York: Basic Books.
Little, Daniel. (1991). Varieties of social explanation: An introduction to the philosophy of science. Boulder, CO: Westview.
Lloyd, Christopher. (1986). Explanation in social history. New York: Basil Blackwell.
Locke, Lawrence R, Warren Wyrick Spirduso, and Stephen J. Silverman. (1987). Proposals that work: A guide for planning dissertations and grant proposals, 2nd ed. Beverly Hills, CA: Sage.
Lofland, John. (1974). Styles of reporting qualitative field research. American Sociologist, 9:101-111.
Lofland, John. (1976). Doing social life: The qualitative study of human interaction in natural settings. New York: Wiley.
Lofland, John, and Lyn H. Lofland. (1984). Analyzing social settings, 2nd ed. Belmont, CA: Wadsworth.
Lofland, John, and Lyn H. Lofland. (1995). Analyzing social settings, 3rd ed. Belmont, CA: Wadsworth.
Lofland, Lyn H. (1972). Self management in public settings: Parts I and II. Urban Life, 1:93-108,217-231.
Loftus, Elizabeth, Mark Klinger, Kyle Smith, and Judith Fiedler. (1990). A tale of two questions: Benefit of asking more than one question. Public Opinion Quarterly, 54:330-345.
Loftus, Elizabeth, Kyle D. Smith, Mark R. Klinger, and Judith Fiedler. (1992). Memory and mismemory of health events. In Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys, edited by J. Turner, pp. 102-137. New York: Russell Sage Foundation.
Long, J. Scott. (1976). Estimation and hypothesis testing in linear models containing measurement error: A review of Joreskog's model for the analysis of covariance structures. Sociological Methods and Research, 5:157-206.
Long, J. Scott. (1978). Productivity and academic positions in a scientific career. American Sociological Review, 43:889-908.
Longino, Helen E. (1990). Science as social knowledge: Values and objectivity in scientific inquiry. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Lorr, Maurice. (1983). Cluster analysis for social scientists: Techniques for analyzing and simplifying complex blocks of data. San Francisco: Jossey-Bass.
Lovin-Smith, Lynn, and Charles Brody. (1989). Interruptions in group discussions: The effects of gender and group composition. American Sociological Review, 54:424-435.
Lowenthal, David. (1985). The past is a foreign country. New York: Cambridge University Press.
Lu, Shun, and Gary Alan Fine. (1995). The presentation of ethnic authenticity: Chinese food as a social accomplishment. Sociological Quarterly, 36:535-553.
Luebke, Barbara F. (1989). Out of focus: Images of men and women in newspaper photographs. Sex Roles, 20: 121-133.
Lyberg, Lars, et al. (1997). Survey measurement and process quality. New York: Wiley.
Lynd, Robert S. (1964). Knowledge for what? The place of social science in American culture. New York: Grove. (Originally published in 1939 by Princeton University Press.)

MacFarlane, Alan. (1977). Reconstructing historical communities. New York: Cambridge University Press.
Maclver, A. M. (1968). Levels of explanation in history. In Readings in the philosophy of the social sciences,

edited by M. Brodbeck, pp. 304-316. New York: Macmillan.
MacKeun, Michael B. (1984). Reality, the press and citizens' political agendas. In Surveying subjective phenomena, Vol. 2, edited by C. Turner and E. Martin, pp. 443-473. New York: Russell Sage Foundation.
Magafia, Lisa, and Robert Short. (2002). The social construction of Mexican and Cuban immigrants by politicians. The Review of Policy Research, 19:78-94.
Mahoney, James. (1999). Nominal, ordinal, and narrative appraisal in macrocausal analysis. American Journal of Sociology, 104:1154-1196.
Mahoney, James. (2000a). Path dependence in historical sociology. Theory and Society, 9:501-548.
Mahoney, James. (2000b). Strategies of causal inference in small-N analysis. Sociological Methods and Research, 28:387-424.
Mahoney, James. (2003). Longrun development and the legacy of colonialism in Spanish America. American Journal of Sociology, 109: 50-106.
Mahoney, James. (2004a). Comparative-historical methodology. Annual Review of Sociology, 30:81-101.
Mahoney, James. (2004b). Revisiting general theory in historical sociology. Social Forces, 83:459-489.
Maier, Mark H. (1991). The data game: Controversies in social science statistics. Armonk, NY: M. E. Sharpe.
Maines, David R., William Shaffir, and Allan Turowetz. (1980). Leaving the field in ethnographic research. In The fieldwork experience: Qualitative approaches to social research, edited by W. B. Shaffir, R. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 261-280. New York: St. Martin's Press.
Maloney, Dennis M. (1984). Protection of human research subjects: A practical guide to federal laws and regulations. New York: Plenum.
Mann, Floyd C. (1970). Human relations skills in social research. In Qualitative methodology, edited by W. J. Filstead. Chicago: Markham.
Mannheim, Karl. (1936). Ideology and Utopia. New York: Harcourt, Brace and World.
Mariampolski, Hyman, and Dana C. Hughes. (1978). The use of personal
documents in historical sociology. The American Sociologist, 13:104-113.
Marradi, Alberto. (1981). Factor analysis as an aid in the formation and refinement of empirically useful concepts. In Factor analysis and measurement in social research: A multidimensional perspective, edited by D. Jackson and E. Borgatta, pp. 11-50. Beverly Hills, CA: Sage.
Marsh, Catherine. (1982). The survey method: The contribution of surveys to sociological explanation. Boston: George Allen and Unwin.
Marsh, Catherine. (1984). Do polls affect what people think? In Surveying subjective phenomena, Vol. 2, edited by C. Turner and E. Martin, pp. 565-592. New York: Russell Sage Foundation.
Marshall, Catherine. (1985). Appropriate criteria of trustworthiness and goodness for qualitative research on educational organizations. Quality and Quantity, 19:353-373.
Marshall, Catherine, and Gretchen B. Rossman. (1989). Designing qualitative research. Beverly Hills, CA: Sage.
Marshall, Susan E. (1986). In defense of separate spheres: Class and politics in the antisuffrage movement. Social Forces, 65:327-351.
Martin, Elizabeth. (1985). Surveys as social indicators: Problems of monitoring trends. In Handbook of survey research, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 677-743. Orlando, FL: Academic.
Martin, Elizabeth. (1999). Who knows who lives here? Public Opinion Quarterly, 63:200-236.
Martin, Elizabeth. (2004). Vignettes and respondent debriefing for questionnaire design. In Methods for testing and evaluating survey questionnaires, edited by Stanley Presser et al., pp. 149-172. New York: Wiley.
Martin, Jay. (1973). The dialectical imagination. Boston: Little, Brown.
Martin, John L., and Laura Dean. (1993). Developing a community sample of gay men for an epidemiological study of AIDS. In Research on sensitive topics, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 82-100. Thousand Oaks, CA: Sage.
Marvasti, Amir B. (2004). Qualitative research in sociology. Thousand Oaks CA: Sage.
Marx, Anthony W. (1998). Making race and nation: A comparison of the
United States, South Africa and Brazil. New York: Cambridge University Press.
Marx, Karl, and Friedrich Engels. (1947). The German ideology, Parts I & III, edited with introduction by R. Pascal. New York: International Publishers.
Masterman, Margaret. (1970). The nature of a paradigm. In Criticism and the growth of knowledge, edited by I. Lakatos and A. Musgrove, pp. 59-90. Cambridge: Cambridge University Press.
May, Reuben A. Buford. (2001). Talking at Trena's. New York: New York University Press.
Mayer, Charles S., and Cindy Piper. (1982). A note on the importance of layout in self-administered questionnaires. Journal of Marketing Research, 19:390-391.
Mayer, Susan. (2002). How economic segregation affects children's educational attainment. Social Forces, 81:153-176.
Mayhew, Bruce H. (1980). Structuralism versus individ-

ualism, Part I: Shadowboxing in the dark. Social Forces, 59:335-375.
Mayhew, Bruce H. (1981). Structuralism versus individualism, Part II: Ideological and other obfuscations. Social Forces, 59:627-648.
Maynard, Douglas W., and Nora Cate Schaeffer. (2004). Refusal conversion and tailoring. In Standardization and tacit knowledge, edited by Douglas W Maynard, et al., pp. 219-239. New York: Wiley.
McCabe, Donald L. (1992). The influence of situational ethics on cheating among college students. Sociological Inquiiy, 62:365-374.
McCall, George. (1969). Quality control in participant observation. In Issues in participant observation, edited by G. McCall and J. L. Simmons, pp. 128-141. Reading, MA: Addison-Wesley.
McCall, George. (1984). Systematic field observation. Annual Review of Sociology, 10:263-282.
McCall, Michal. (1980). Who and where are the artists? In The fieldwork experience: Qualitative approaches to social research, edited by William B. Shaffir, R. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 145-158. New York: St. Martin's Press.
McCarthy, Thomas. (1978). The critical theory of Jurgen Habermas. Cambridge, MA: MIT Press.
McCartney, James L. (1984). Setting priorities for research: New politics for the social sciences. Sociological Quarterly, 25:437^55.
McCarty, John A., and L. J. Shrum. (2000). The measurement of personal values in survey research: A test of alternative rating procedures. Public Opinion Quarterly, 64:271-298.
McConaghy, Maureen. (1975). Maximum possible error in Guttman scales. Public Opinion Quarterly, 39:343-357.
McCracken, Grant. (1988). The long interview. Thousand Oaks, CA: Sage.
McDaniel, Timothy. (1978). Meaning and comparative concepts. Theory and Society, 6:93-118.
McDiarmid, Garnet. (1971). Teaching prejudice: A content analysis of social studies textbooks authorized for use in Ontario. Ontario: Ontario Institute for Studies in Education.
McFarland, Daniel A. (2004). Resistance as a social drama. American Journal of Sociology, 109:1249-1318.
McFarland, Sam G. (1981). Effects of question order on survey responses. Public Opinion Quarterly, 45: 208-215.
McGrath, Joseph, Joanne Martin, and Richard A. Kulka. (1982). Judgment calls in research. Beverly Hills, CA: Sage.
Mclver, John P., and Edward G. Carmines. (1981). Unidimensional scaling. Beverly Hills, CA: Sage.
McKee, J. McClendon, and David J. O'Brien. (1988). Question order effects on the determinants of subjective well being. Public Opinion Quarterly, 52:351-364.
McKelvie, Stuart J., and Linda A. Schamer. (1988). Effects of night, passengers and sex on driver behavior at stop signs. Journal of Social Psychology, 128:658-690. "
McKeown, Bruce. (1988). Q methodology. Thousand Oaks, CA: Sage.
McLaren, Lauren M. (2003). Antiimmigrant prejudice in Europe: Contact, threat perception, and preferences for the exclusion of migrants. Social Forces, 81:909-936
McLennan, Gregor. (1981). Marxism and the methodologies of history. London: Verso.
McMurtry, John. (1978). The structure of Marx's world view. Princeton, NJ: Princeton University Press.
McNall, Scott G. (1988). The road to rebellion. Chicago: University of Chicago Press.
McQuaire, Donald. (1978). Marx and the method of successive approximations. Sociological Quarterly, 20:431-435.
McQuaire, Donald. (1979). Reply to Wardell. Sociological Quarterly, 20: 431-435.
McVeigh, Rory. (2004). Structural ignorance and organized racism in the United States. Social Forces, 82:895-936.
McVeigh, Rory, Michael Welch, and Thoroddur Bjarnason. (2003). Hate crime reporting as a successful social movement outcome. American Sociological Review, 68:843-867.
Meadows, A. J. (1974). Communication in science. Toronto: Butterworths.
Mehan, Hugh. (1973). Assessing children's language using abilities (with discussion). In Comparative social research, edited by M. Armer and A. Grimshaw, pp. 309-345. New York: Wiley.
Mehan, Hugh, and Houston Wood. (1975). The reality of ethnomethodology. New York: Wiley.
Melbin, Murray. (1978). Night as frontier. American Sociological Review, 43:3-22.
Mendelberg, Tali. (1997). Executing Hortons: Racial crime and the 1988 presidential campaign. Public Opinion Quarterly, 61:134-157.
Mendenhall, William, Lyman Ott, and Richard L. Scheaffer. (1971). Elementary survey sampling. Belmont, CA: Duxbury Press.
Merten, Don E. (1999). Enculturation into secrecy among junior high school girls. Journal of Contemporary Ethnography, 28:107-138.
Merton, Robert K. (1957). Social theory and social structure. New York: Free Press.
Merton, Robert K. (1967). On theoretical sociology: Five essays, old and new. New York: Free Press.

Merton, Robert K. (1970). Science, technology and society in seventeenth century England. New York: Harper &Row.
Merton, Robert K. (1973). The sociology of science. Chicago: University of Chicago Press.
Meyer, Katrina A. (1998). Faculty workload studies: Perspectives, needs, and future directions. ASHEERIC Higher Education Report, Vol. 26, No. 1. Washington, DC: Office of Educational Research and Improvement.
Mikkelsen, Britha. (1995). Methods for development work and research: A
guide for practitioners. Thousand Oaks, CA: Sage.
Milem, Jeffrey F., Joseph Berger, and Eric Dey. (2000). Faculty time allocation: A study of change over twenty years. Journal of Higher Education, 71:454^75.
Miles, Matthew B., and A. Michael Huberman. (1994). Qualitative data analysis, 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
Milgram, Stanley. (1963). Behavioral study of obedience. Journal of Abnormal and Social Psychology, 6:371-378.
Milgram, Stanley. (1965). Some conditions of obedience and disobedience to authority. Human Relations, 18:57-76.
Milgram, Stanley. (1974). Obedience to authority. New York: Harper & Row.
Miller, Delbert C. (1991). Handbook of research design and social measurement, 5th ed. Newbury Park, CA: Sage.
Miller, Gale. (1992). Case studies. In Encyclopedia of sociology, Vol. 1, edited by Edgar and Marie Borgatta, pp. 167-172. New York: Macmillan.
Miller, J. Mitchell, and Richard Tewksbury, eds. (2000). Extreme methods: Innovative approaches to social science research. New York: Addison Wesley, Longman.
Miller, Richard. (1987). Fact and method: Explanation, confirmation and reality in the natural and social sciences. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Miller, William L. (1983). The survey method in the social and political sciences: Achievements, failures and prospects. London: Frances Pinter.
Milligan, John D. (1979). The treatment of historical source. History and Theory, 18:177-196.
Mills, C. Wright. (1959). The sociological imagination. New York: Oxford University Press.
Miringoff, Marc, and MarqueLuisa Miringoff. (1999). The social health of the nation: How America is really doing. New York: Oxford University Press.
Mishler, Elliot G. (1986). Research interviewing: Context and narrative. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Mitchell, Alison. (May 17, 1997). Survivors of Tuskegee study get apology from Clinton. New York Times.
Mitchell, J. Clyde. (1984). Case studies. In Ethnographic research: A guide to
general conduct, edited by R. F. Ellen, pp. 237-241. Orlando, FL: Academic Press.
Mitchell, Mark, and Janina Jolley. (1988). Research design explained. New York: Holt, Rinehart and Winston.
Mitchell, Richard G., Jr. (1993). Secrecy and fieldwork Thousand Oaks, CA: Sage.
Mitroff, Ian. (1974). Norms and counternorms in a select group of the Apollo moon scientists: A case study of ambivalence of scientists. American Sociology Review, 39:579-595.
Moller, Stephanie, D. Bradley, E. Huber, F. Nielsen, and J. Stephens. (2003). Determinants of relative poverty in advanced capitalist democracies. American Sociological Review, 68:22-51.
Molotch, Harvey, William Freudenburg, and Krista Paulsen. (2000). History repeats itself, but how? City character, urban tradition, and the accomplishment of place. American Sociological Review, 65:791-823.
Monaghan, Peter. (April 7, 1993a). Facing jail, a sociologist raises question about a scholar's right to protect sources. Chronicle of Higher Education, p. A10.
Monaghan, Peter. (May 26, 1993b). Sociologist is jailed for refusing to testify about research subject. Chronicle of Higher Education, p. A10.
Monaghan, Peter. (September 1, 1993c). Sociologist jailed because he "wouldn't snitch" ponders the way research ought to be done. Chronicle of Higher Education, pp. A8-A9.
Monmonier, Mark. (1996). How to lie with maps, 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.
Mooney, Linda, and Robert B. Gramling. (1991). Asking threatening questions and situational framing: The effects of decomposing survey items. Sociological Quarterly, 32:277-288.
Moore, Barrington, Jr. (1966). The social origins of dictatorship and democracy. Boston: Beacon Press.
Moore, Joan. (1973). Social constraints on sociological knowledge: Academic and research concerning minorities. Social Problems, 21:65-77.
Moore, R. J. (2004). Managing troubles in answering survey questions: Respondents' uses of projective reporting. Social Psychology Quarterly, 67:50-69.
Morgan, David L. (1996). Focus groups. Annual Review of Sociology, 22: 129-152.
Morgan. Laurie A. (1998). Glassceiling effect or cohort effect? A longitudinal study of the gender earnings gap for engineers, 1982-1989. American Sociological Review, 63:479-483.
Morrow, Raymond Allan. (1994). Critical theory and

methodology. Thousand Oaks, CA: Sage.
Morse. Janice M. (1994). Designing funded qualitative research. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 220-235. Thousand Oaks, CA: Sage.
Moser, C. A., and G. Kalton. (1972). Survey methods in social investigation. New York: Basic Books.
Mostyn, Barbara. (1985). The content analysis of qualitative research data: A dynamic approach. Tn The research interview: Uses and approaches, edited by M. Brenner, J. Brown, and D. Canter, pp. 115-145. New York: Academic Press.
Mulkay, Michael. (1979). Science and the sociology of knowledge. London: George Allen and Unwin.
Mullins, Carolyn J. (1977). A guide to writing and publishing in the social and behavioral sciences. New York: Wiley.
Mullins, Nicholas C. (1971). The art of theory: Construction and use. New York: Harper & Row.
Mullins, Nicholas C. (1973). Theory and theory groups in American sociology. New York: Harper & Row.
Murdock, George P. (1967). Ethnographic atlas. Ethnology, 6:109-236.
Murdock, George P. (1971). Outline of cultural materials, 4th ed. New Haven, CT: Human Relations Area Files.
Murphey, Murray G. (1973). Our knowledge of the historical past. Tndianapolis: Bobbs-Merrill.
Musick, Marc A., John Wilson, and William Bynum. (2000). Race and formal volunteering: The differential effects of class and religion. Social Forces, 78:1539-1571.
Myerhoff, Barbara. (1989). So what do you want from us here? In In the field, edited by C. Smith and W. Kornblum, pp. 83-90. New York: Praeger.
Myers, Daniel J., and Beth S. Caniglia. (2004). All the rioting that's fit to print. American Sociological Review, 69:519-543.
Myers, Gloria, and A. V. Margavio. (1983). The black bourgeoisie and reference group change: A content analysis of Ebony. Qualitative Sociology 6:291-307.
Myrdal, Gunnar. (1973). The beam in our eyes. In Comparative research methods, edited by D. Warwick and S. Osherson, pp. 89-99. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Nadeau, Richard, Richard Miemi, and Jeffrey Levine. (1993). Innumeracy about minority population. Public Opinion Quarterly, 57:332-347.
Namenwirth, J. Z. (1970). Prestige newspapers and assessment of elite opinions. Journal ism Quarterly, 47:318-323.
Narayan, Sowmya, and John A. Krosnick. (1996). Education moderates some response effects in attitude measurement. Public Opinion Quarterly, 60:58-88.
Naroll. Raoul. (1968). Some thoughts on comparative method in cultural anthropology. In Methodology in social research, edited by H. Blalock and A. Blalock, pp. 236-277. New York: McGraw-Hill.
Nash, Jeffrey E., and David W. McCurdy. (1989). Cultural knowledge and systems of knowing. Sociological Inquiry, 59:117-126.
Nederhof, Anton J. (1986). Effects of research experiences of respondents. Quality and Quantity, 20:277-284.
Nelkin, Dorothy. (1982a). Forbidden research: Limits on inquiry in the social sciences. In Ethical issues in social science research, edited by Tom L. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 163-174. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Neuberg, Leland Gerson. (1988). Distorted transmission: A case study in the diffusion of "social scientific" research. Theory and Society, 17:487-526.
Neuman, W. Lawrence. (1992). Gender, race and age differences in student definitions of sexual harassment. Wisconsin Sociologist, 29:63-75.
Neuman, W. Lawrence. (2000). Social research methods: Qualitative and quantitative approaches, 4th ed. Boston: Allyn and Bacon.
Neuman, W. Russell, Marion R. Just, and Ann N. Crigler. (1992). Common knowledge: News and the construction of political meaning. Chicago: University of Chicago Press.
Noelle-Neumann, Elisabeth. (1974). Spiral of silence: A theory of public opinion. Journal of Communication, 24:43-51.
Noelle-Neumann, Elisabeth. (1984). The spiral of silence: Public opinion our social skin. Chicago: University of Chicago Press.
Norris, M. (1981). Problems in the analysis of soft data and some suggested solutions. Sociology, 15:337-351.
Norusis, Marija J. (1986). The SPSSX guide to data analysis. Chicago: SPSS, Inc.
Novick, Peter. (1988). That noble dream: The "objectivity question" and the American historical profession. New York: Cambridge University Press.
Nowak, Stefan. (1989). Comparative studies and social theory. In Crossnational research in sociology, edited by M. Kohn, pp. 34-56. Newbury Park, CA: Sage.
Nowotny, Helga, and Hilary Rose, eds. (1979). Countermovements in the sciences. Boston: D. Reidel.
Nunnally, Jum C. (1978). Psychometric theory. New York: McGraw-Hill.

Oakley, Ann. (1981). Interviewing women: A contradiction in terms. In Doing feminist research, edited by H. Roberts, pp. 30-61. London: Routledge.

O'Brien, Robert M. (1992). Levels of analysis. In Encyclopedia of sociology, Vol. 3, edited by E. and M. Borgatta, pp. 1107-1112. New York: Macmillan.
Odette, Parry, and Natasha Mautner. (2004). Whose data are they anyway? Sociology, 38:139-152.
O'Donnell, John M. (1985). The origins of behaviorism: American psychology, 1870-1920. New York: New York University Press.
Oesterle, Sabrina, Monica Kirkpatrick Johnson, and Jeylan T. Mortimer. (2004). Volunteerism during the transition to adulthood: A life course perspective. Social Forces, 82: 1123-1149.
Offe, Claus. (1981). The social sciences: Contract research or social movements? Current Perspectives on Social Theory, 2:31-37'.
Oksenberg, Lois, Lerita Coleman, and Charles F. Cannell. (1986). Interviewers' voices and refusal rates in telephone surveys. Public Opinion Quarterly, 50:97-111.
Oliker, Stacey J. (1994). Does workfare work? Evaluation research and workfare policy. Social Problems, 41:195-211.
01 sen, Marvin E., and Michael Micklin, eds. (1981). Handbook of applied sociology. New York: Praeger.
Olsen, Virginia. (1994). Feminism and models of qualitative research. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 158-174. Thousand Oaks, CA: Sage.
Olzak, Susan, and Suzanne Shanahan. (2003). Racial policy and racial conflict in the United States, 1869-1924. Social Forces, 82:481-518.
Ong, Andy S. J., and Colleen A. Ward. (1999). The effects of sex and power schemas, attitudes toward women, and victim resistance on rape attributions. Journal of Applied Social Psychology, 29:362-376.
Orbuch, Terri, and Sandra L. Eyster. (1997). Divison of labor among black couples and white couples. Social Forces, 76:301-332.
Orloff, Ann Shola. (1993). The politics of pensions: A comparative analysis of Britain, Canada and the United States, 1880-1940. Madison: University of Wisconsin Press.
Osgood, C. E., G. Suci, and H. Tannenbaum. (1957). The measurement of meaning. Urbana: University of Illinois Press.
Ostrom, Thomas M., and Katherine M. Gannon. (1996). Exemplar generation: Assessing how respondents give meaning to rating scales. In Answering Questions, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 293-318. San Francisco: Jossey-Bass.
O'Sullivan, Katherine. (1986). First world nationalisms. Chicago: University of Chicago Press.
0yen, Else. (1990). The imperfection of comparisons. In Comparative methodology: Theory and practice in international social research, edited by E. 0yen, pp. 1-18. Newbury Park, CA: Sage.

Paige, Jeffrey M. (1975). Agrarian revolution. New York: Free Press.
Parcel, Toby L. (1992). Secondary data analysis and data archives. In Encyclopedia of sociology, Vol. 4, edited by E. and M. Borgatta, pp. 1720-1728. New York: Macmillan.
Patrick, Steven, Robert Marsh, Wade Bundy, Susan Mimura, and Tina Perkins. (2004). Control group study of juvenile diversion programs. Social Science Journal 41:129-35.
Paulos, John Allen. (2001). Innumeracy: Mathematical illiteracy and its consequences. New York: Hill and Wang.
Payne, A. Abigail. (2003a). The effects of congressional appropriation committee membership on the distribution of federal research funding to universities. Economic Inquiry, 41: 325-345.
Payne, A. Abigail. (2003b). The role of politically motivated subsidies on university research activities. Educational Policy, 17:12-37.
Pearsall, Marion. (1970). Participant observation as role and method in behavioral research. In Qualitative methodology, edited by W. J. Filstead, pp. 340-352. Chicago: Markham.
Pearson, Michael Ross, and Robyn M. Dawes. (1992). Personal recall and the limits of retrospective questions in surveys. In Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys, edited by J. Turner, pp. 65-94. New York: Russell Sage Foundation.
Pedriana, Nicholas. (2005). Rational choice, structural context, and increased return. Sociological Methods and Research, 33:349-382.
Peterson, Robert A. (1984). Asking the age question: A research note. Public Opinion Quarterly, 48:379-383.
Pettit, Becky, and Bruce Western. (2004). Mass imprisonment and the life course. American Sociological Review, 69:151-169.
Pfohl, Stephen. (1990). Welcome to the parasite cafe: Postmodernity as a social problem. Social Problems, 37:421^42.
Phillips, Bernard. (1985). Sociological research methods: An introduction. Homewood, IL: Dorsey.
Phillips, D. C. (1987). Philosophy, science and social inquiry: Contemporary methodological controversies in social science and related applied fields of research. New York: Pergamon.
Phillips, Derek. (1971). Knowledge from what? Chicago: Rand McNally.
Pierson, Paul. (2000). Increased return, path depend-

ence, and the study of politics. American Political Science Review, 94:251-267.
Piliavin, Irving M., J. Rodin, and Jane A. Piliavin. (1969). Good samaritanism: An underground phenomenon? Journal of Personality and Social Psychology, 13:289-299.
Platt, Jennifer. (1981). Evidence and proof in documentary research. Sociological Review, 29:31-66.
Poe, Gail S., etal. (1988). "Don't know" boxes in factual questions in a mail questionnaire: Effects on level and quality of response. Public Opinion Quarterly, 52:212-222.
Pollner, Melvin, and Richard Adams. (1997). The effect of spouse presence on appraisals of emotional support and household strain. Public Opinion Quarterly, 61:615-626.
Popper, Karl. (1959/1934). The logic of scientific discovery. New York: Basic Books.
Popovich, P. M., B. J. Licata, D. Nokovich, T. Martelli, and S. Zoloty. (1986) "Assessing the incidence and perceptions of sexual harassment behaviors among American undergraduates." Journal of Psychology 120:387-396.
Porter, Stephen, and Michael Whitcomb. (2003). The impact of contact type on web survey response rates. Public Opinion Quarterly, 67:579-588.
Porter, Theodore M. (1995). Trust in numbers: The pursuit of objectivity in science and the public life. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Pottick, Kathleen, and Paul Lerman. (1991). Maximizing survey response rates for hard-to-reach innercity populations. Social Science Quarterly, 72:172-180.
Presser, Stanley. (1984). Is inaccuracy on factual survey items item-specific or respondent-specific? Public Opinion Quarterly, 48:344-355.
Presser, Stanley. (1990). Measurement issues in the study of social change. Social Forces, 68:856-868.
Presser, Stanley, Johnny Blair, and Timothy Triplett. (1992). Survey sponsorship, response rates and response effects. Social Science Quarterly, 73: 699-702.
Prewitt, Kenneth. (1983). Management of survey organizations. In Handbook of social research, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 123-143. Orlando, FL: Academic Press.
Price, Vincent. (1989). Social identification and public opinion: Effects of communicating group conflict. Public Opinion Quarterly, 53: 197-224.
Prior, Lindsay. (2003). Using documents in social research. Thousand Oaks CA: Sage.
Prucha, Francis Paul. (1987). Handbook for research in American history: A guide to bibliographies and other reference works. Lincoln: University of Nebraska Press.
Przeworski, Adam, and Henry Teune. (1970). The logic of comparative inquiry. New York: Wiley.
Przeworski, Adam, and Henry Teune. (1973). Equivalence in crossnational research. In Comparative research methods, edited by D. Warwick and S. Osherson, pp. 119-137. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Punch, Maurice. (1986). The politics and ethics of fieldwork. Beverly Hills, CA: Sage.
Pusey, Michael. (1987). Jugen Habermas. New York: Tavistock.
Pyke, Sandra W, and Neil McK. Agnew. (1991). The science game, 5th ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Quadagno, Jill S. (1984). Welfare capitalism and the Social Security Act of 1935. American Sociological Review, 49:632-648.
Quadagno, Jill S. (1988). The transformation of old age security. Chicago: University of Chicago Press.
Quarles, Susan D., ed. (1986). Guide to federal funding for social scientists. New York: Russell Sage Foundation.

Rabinow, Paul, and William M. Sullivan. (1979). The interpretative turn: Emergence of an approach. In Interpretative social science: A reader, edited by P. Rabinow and W. Sullivan, pp. 1-24. Berkeley: University of California Press.
Ragin, Charles C. (1987). The comparative method. Berkeley: University of California Press.
Ragin, Charles. (1989). New directions in comparative research. In Crossnational research in sociology, edited by M. Kohn, pp. 57-76. Newbury Park, CA: Sage.
Ragin, Charles C. (1992a). Introduction: Cases of "what is a case?" In What is a case: Exploring the foundations of social inquiry, edited by C. Ragin and H. Becker, pp. 1-18. New York: Cambridge University Press.
Ragin, Charles C. (1992b). Casing and the process of social inquiry. In What is a case: Exploring the foundations of social inquiry, edited by C. Ragin and H. Becker, pp. 217-226. New York: Cambridge University Press.
Ragin, Charles C. (1994a). Constructing social research. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
Ragin, Charles C. (1994b). Introduction to qualitative comparative analysis. In The comparative political economy of the welfare state, edited by Thomas Janoski and Alexander Hicks, pp. 299-319. New York: Cambridge University Press.
Ragin, Charles C, and David Zaret. (1983). Theory and method in comparative research. Social Forces, 61:731-754.

Rampton, Sheldon, and John Stauber. (2001). Trust us, we're experts. New York: Putnam.
Rathje, W. L., and W. W. Hughes. (1976). The garbage project as nonreactive approach: Garbage ingarbage out. In Perspective on attitude assessment: Surveys and their altematives, edited by H. W. Sinaiko and L. A. Broeding. Champaign, IL: Pendleton Publications.
Rathje, William, and Cullen Murphy. (1992). Rubbish: The archaeology of garbage. New York: Vintage.
Ravo, Nick. (October 14,1996). Index of Social Well-Being is at the lowest in 25 years. New York Times.
Reason, Peter. (1994). Three approaches to participative inquiry. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 324-339. Thousand Oaks, CA: Sage.
Reese, Stephen, W. Danielson, P. Shoemaker, T. Chang, and H. Hsu. (1986). Ethnicity of interview effects among Mexican Americans and Anglos. Public Opinion Quarterly, 50:563-572.
Reingold, Beth, and Richard Wike. (1998). Confederate symbols, southern identity, and racial attitudes: The case of the Georgia state flag. Social Science Quarterly, 79:568-580.
Reinharz, Shulamit. (1979). On becoming a social scientist. San Francisco: Jossey-Bass.
Reinharz, Shulamit. (1992). Feminist methods in social research. New York: Oxford University Press.
Reskin, Barbara. (1977). Scientific productivity and the reward structure of science. American Sociological Review, 42:491-504.
Reynolds, Paul Davidson. (1971). A primer in theory construction. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
Reynolds, Paul Davidson. (1979). Ethical dilemmas and social science research. San Francisco: Jossey-Bass.
Reynolds, Paul Davidson. (1982). Ethics and social science research. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Richards, Thomas J., and Lyn Richards. (1994). Using computers in qualitative research. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 445-462. Thousand Oaks, CA: Sage.
Richardson, Jane, and Barry Godfrey. (2003). Towards ethical practice in the use of archived transcripted interviews. International Journal of Social Research Methodology, 6:347-355.
Ricoeur, Paul. (1970). The model of the text: Meaningful action considered as a text. In Interpretative social science: A reader, edited by P. Rabinow and W. Sullivan, pp. 73-102. Berkeley: University of California Press.
Ridgeway, Cecilia, and Kristan Glasgow Erickson. (2000). Creating and spreading status beliefs. American Journal of Sociology, 106:579-615.
Rind, Bruce, and David Strohmetz. (1999). Effect on restaurant tipping of a helpful message written on the back of customers' checks. Journal of Applied Social Psychology, 29:139-144.
Risman, Barbara J. (2001). Calling the bluff of value-free science. American Sociological Review, 66:605-618.
Ritzer, George. (1975). Sociology: A multi-paradigm science. Boston: Allyn and Bacon.
Roadburg, Alan. (1980). Breaking relationships with field subjects: Some problems and suggestions. In Fieldwork experience, edited by W. B. Shaffir, R. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 281-291. New York: St. Martin's Press.
Roberts, Carl W. (1989). Other than counting words: A linguistic approach to content analysis. Social Forces, b%\\\l-Ml.
Robertson, John A. (1982). The social scientist's right to research and the IRB system. In Ethical issues in social science research, edited by T. L. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 356-372. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Robinson, John P., Jerrold G. Rusk, and Kendra B. Head. (1972). Measures of political attitudes. Ann Arbor: Center for Political Studies, Institute for Social Research, University of Michigan.
Robinson, John P., and Philip R. Shaver. (1969). Measures of social psychological attitudes. Ann Arbor: Survey Research Center, Institute for Social Research, University of Michigan.
Roderick, Rick. (1986). Habermas and the foundations of critical theory. New York: St. Martin's Press.
Roethlisberger, F. J., and W. J. Dickenson. (1939). Management and the worker. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Rose, Gerry. (1982). Deciphering social research. Beverly Hills, CA: Sage.
Rosen, Lawrence. (1995). The creation of the Uniform Crime Report: The role of social science. Social Science History, 19:215-238.
Rosenau, Pauline Marie. (1992). Post-modernism and the social sciences. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Rosenberg, Morris. (1968). The logic of survey analysis. New York: Basic Books.
Rosenthal, Robert. (1984). Metaanalytic procedures for social research. Beverly Hills, CA: Sage.
Rosnow, Ralph L. (1981). Paradigms in transition: The methodology of social inquiry. New York: Oxford University Press.
Ross, Dorothy. (1991). The origins of American social science. New York: Cambridge University Press.
Ross, James, S. Laston, P. Pelto, and L. Muna. (2002). Exploring explanatory models of women's reproductive

health in rural Bangladesh. Culture, Health and Sexuality, 4:173-190.
Rossi, Peter H., ed. (1982). Standards for evaluation practice. San Francisco: Jossey-Bass.
Rossi, Peter H., and Howard E. Freeman. (1985). Evaluation: A systematic approach, 3rd ed. Beverly Hills, CA: Sage.
Rossi, Peter H., James D. Wright, and Eleanor Weber-Burdin. (1982). Natural hazards and public choice. New York: Academic Press.
Rossi, Robert J., and Kevin J. Gilmartin. (1980). The handbook of social indicators: Sources, characteristics and analysis. New York: Garland STPM Press.
Roth, Guenther, and Wolfgang Schluchter. (1979). Max Weber's vision of history: Ethics and methods. Berkeley: University of California Press.
Roy, Donald. (1970). The study of southern labor union organizing campaigns. In Pathways to data, edited by R. W. Habenstein, pp. 216-244. Chicago: Aldine.
Roy, William G. (1983). The unfolding of the interlocking directorate structure of the United States. American Sociological Review, 48:248-257.
Roy, William G. (1984). Class conflict and social change in historical perspective. Annual Review of Sociology, 10:483-506.
Roy, William G. (1997). Socializing capital: The rise of the large industrial corporation in America. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Roy, William. (2001). Making societies. Thousand Oaks CA: Pine Forge Press.
Rubin, Herbert J. (1983). Applied social research. Columbus, OH: Charles E. Merrill.
Ruef, Martin. (2004). The demise of an organizational form: Emancipation and plantation agriculture in the American South, 1860-1880. American Journal of Sociology, 109:1365-1410.
Rueschemeyer, Dietrich, Evelyne Huber Stephens, and John D. Stephens. (1992). Capitalist development and democracy. Chicago: University of Chicago Press.
Rueschemeyer, Dietrich, and John Stephens. (1997). Comparing historical sequences: A powerful tool for causal analysis. Comparative Social Research, 16:55-72.
Rule, James. (1978a). Insight and social betterment: A preface to applied social science. New York: Oxford University Press.
Rule, James. (1978b). Models of relevance: The social effects of sociology. American Journal of Sociology, 84:78-98.
Runciman, W. G. (1980). Comparative sociology or narrative history. European Journal of Sociology, 21: 162-178.
Runyon, Richard P., and Audry Haber. (1980). Fundamentals of behavioral statistics. Reading, MA: Addison-Wesley.
Ryan, Mary. (1989). The American parade. In The new cultural history, edited by L. Hunt, pp. 131-153. Berkeley: University of California Press.
Ryder, Norman B. (1992). Cohort analysis. In Encyclopedia of sociology, Vol. 1, edited by E. and M. Borgatta, pp. 227-231. New York: Macmillan.

Sabia, Daniel R., Jr., and Jerald T. Wallulis. (1983). Changing social science: Changing theory and other critical perspectives. Albany: State University of New York at Albany.
Sagarin, Edward. (1973). The research setting and the right not to be researched. Social Problems, 21: 52-64.
Sanchez, Maria Elena. (1992). Effects of questionnaire design on the quality of survey data. Public Opinion Quarterly, 56:206-217.
Sanday, Peggy Reeves. (1983). The ethnographic paradigm(s). In Qualitative methodology, edited by J. Van Maanen, pp. 19-36. Beverly Hills, CA: Sage.
Sanders, Jane. (1979). Cold war on the campus: Academic freedom at the University of Washington, 1946-64. Seattle: University of Washington Press.
Sanders, Jimy, Victor Nee, and Scott Sernau. (2002). Asian immigrants' reliance on social ties in a multiethnic labor market. Social Forces, 81: 281-314.
Sanjek, Roger. (1978). A network method and its uses in urban anthropology. Human Organization, 37:257-268.
Sanjek, Roger. (1990). On ethnographic validity. In Field notes: The makings of anthropology, edited by R. Sanjek, pp. 385-418. Ithaca, NY: Cornell University Press.
Savage, James. (2001). Funding science in America: Congress, universities, and the politics of the academic pork barrel. New York: Cambridge University Press.
Savelsberg, Joachim, Ryan King, and Lara Cleveland. (2002). Politicized scholarship? Science on crime and the state. Social Problems, 49: 327^8.
Saxe, Leonard, and Michelle Fine. (1981). Social experiments: Methods for design and evaluation. Beverly Hills, CA: Sage.
Sayer, Andrew. (1992). Method in social science: A realist approach, 2nd ed. New York: Routledge.
Schacter, Daniel L, ed. (1995). Memory distortion: How minds, brains, and societies reconstruct the past. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Schacter, Daniel L. (2001). The seven deadly sins of memory: How the mind forgets and remembers. Boston: Houghton Mifflin.
Schaefer, David, and Don A. Dillman. (1998). Development of a standard e-mail methodology. Public

Opinion Quarterly, 62:378-397.
Schaffer, Nora Cate. (1980). Evaluating race-of-interviewer effects in a national survey. Sociological Methods and Research, 8:400-419.
Schaeffer, Nora Cate. (2004). Conversation with a purpose—or conversation? In Standardization and tacit knowledge, edited by Douglas W. Maynard et al., pp. 95-123. New York: Wiley.
Schaeffer, Nora Cate, and Stanley Presser. (2003). The science of asking questions. Annual Review of Sociology, 29:65-88.
Schatzman, Leonard, and Anselm L. Strauss. (1973). Field research: Strategies for a natural sociology. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Scheibe, Karl E. (1988). Metamorphosis in the psychologist's advantage. In The rise of experimentation in American psychology, edited by J. Morawski, pp. 53-71. New Haven, CT: Yale University Press.
Scheuch, Erwin K. (1990). The development of comparative research: Towards causal explanations. In Comparative methodology, edited by E. Oyen, pp. 19-37. Newbury Park, CA: Sage.
Schmeling, Sharon L., and Mike Miller. (August 11, 1988). Whistleblower wins suit against UW. Capital Times (Madison, Wisconsin).
Schmitt, Eric. (June 27,1997). Army criticized on survey on harrassment. New York Times.
Schneider, Mark A. (1987). Cultureas-text in the work of Clifford Geertz. Theory and Society, 16:809-883.
Schober, Michael, and Frederick G. Conrad. (1997). Does conversational interviewing reduce survey measurement error? Public Opinion Quarterly, 61:576-602.
Schober, Michael, and Frederick Conrad. (2004). A collaborative view of standardized survey interview. In Standardization and tacit knowledge, edited by Douglas W. Maynard et al., pp. 67-94. New York: Wiley
Schofer, Evan. (2004). "Crossnational differences in the expansion of science, 1970-1990." Social Forces 83:215^8.
Schrager, Laura, and James Short. (1980). How serious a crime? Perceptions of organizational and common crimes. In White collar crime, edited by G. Geis and E. Stotland, pp. 14-31. Beverly Hills, CA: Sage.
Schrecker, Ellen. (1986). No ivory tower: McCarthyism and the university. New York: Oxford University Press.
Schuessler, Karl. (1982). Measuring social life feelings. San Francisco: Jossey-Bass.
Schuman, Howard. (1992). Context effects: State of the past/state of the art. In Context effects in social and psychological research, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 5-20. New York: Springer-Verlag.
Schuman, Howard, and Lawrence Bobo. (1988). Survey-based experiments on white racial attitudes towards racial integration. American Journal of Sociology, 94:273-299.
Schuman, Howard, and Jean M. Converse. (1971). Effects of black and white interviewers on black response in 1968. Public Opinion Quarterly, 65:44-68.
Schuman, Howard, and Otis Dudley Duncan. (1974). Questions about attitude survey questions. In Sociological methodology, 1973-1974, edited by H. Costner, pp. 232-251. San Francisco: Jossey-Bass.
Schuman, Howard, and Jacob Ludwig. (1983). The norm of even-handedness in surveys as in life. American Sociological Review, 48:112-120.
Schuman, Howard, and Stanley Presser. (1977). Question wording as an independent variable in survey analysis. Sociological Methods and Research, 6:151-170.
Schuman, Howard, and Stanley Presser. (1979). The open and closed question. American Sociological Review, 44:692-712.
Schuman, Howard, and Stanley Presser. (1981). Questions and answers in attitude surveys: Experiments on question form, wording and content. New York: Academic Press.
Schwandt, Thomas A. (1994). Constructivist, interpretivist approaches to human inquiry. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 118-137. Thousand Oaks, CA: Sage.
Schwandt, Thomas A. (1997). Qualitative inquiry: A dictionary of terms. Thousand Oaks, CA: Sage.
Schwartz, David. (1997). Culture and power: The sociology of Pierre Bourdieu. Chicago: University of Chicago Press.
Schwartz, Howard, and Jerry Jacobs. (1979). Qualitative sociology: A method to the madness. New York: Free Press.
Schwartz, Morris, and Charolotte Green Schwartz. (1969). Problems in field observation. In Issues in participant observation, edited by G. J. McCall and J. L. Simmons, pp. 89-105. Reading, MA: Addison-Wesley.
Schwarz, Norbert, and Hans J. Hippler. (1995). Subsequent questions may influence answers to preceding questions in mail surveys. Public Opinion Quarterly, 59:93-97.
Schwarz, Norbert, Baurbel Knauper, Hans-J. Hippler, Elizabeth Noelle-Neumann, and Leslie Clark. (1991). Rating scales: Numeric values may change the meaning of scale labels. Public Opinion Quarterly, 55:570-582.
Schwarz, Norbert, and Seymour Sudman. (1992). Context effects in social and psychological research. New York: Springer-Verlag.
Schwarz, Norbert, and Seymour Sudman. (1994). Autobiographical memory and the validity of retrospec-

tive reports. New York: Springer-Verlag.
Schwendinger, H., and J. Schwendinger. (1974). Sociologists of the chair. New York: Basic Books.
Scott, William A. (1968). Attitude measurement. In The handbook of social psychology, Vol. 2: Research methods, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 204-273. Reading, MA: Addison-Wesley.
Sears, David O. (1986). College sophomores in the laboratory: Influences of a narrow data base on social psychology's view of human nature. Journal of Personality and Social Psychology, 51:515-530.
Sellin, Thorsten, and Marvin E. Wolfgang. (1964). The measurement of delinquency. New York: Wiley.
Selvin, Hanan C, and Everett K. Wilson. (1984). On sharpening sociologists' prose. Sociological Quarterly, 25: 205-223.
Sepstrup, P. (1981). Methodological developments in content analysis. In Advances in content analysis, edited by K. Rosengren, pp. 133-158. Beverly Hills, CA: Sage.
Sewell, William H., Jr. (1980). Work and revolution in France. New York: Cambridge University Press.
Sewell, William H., Jr. (1987). Theory of action, dialectic, and history: Comment on Coleman. American Journal of Sociology, 93:166-171.
Sewell, William H., Jr. (1992). Introduction: Narratives and social identities. Social Science History, 16:479^88.
Sewell, William H., Jr. (1996). Three temporalities: toward an eventful sociology. In The historical turn in the human sciences, edited by T. McDonald, pp. 245-280. Ann Arbor: University of Michigan Press.
Seybold, Peter. (1987). The Ford Foundation and the transformation of political science. In The structure of power in America, edited by M. Schwartz, pp. 185-198. New York: Holmes and Meier.
Shafer, Robert Jones. (1980). A guide to historical method, 3rd ed. Homewood, IL: Dorsey.
Shaffir, William B., Robert A. Stebbins, and Allan Turowetz. (1980). Introduction. In Fieldwork experience, edited by W B. Shaffir, R. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 3-22. New York: St. Martin's Press.
Shattuck, John, and Muriel Morisey Spence. (1988). Government information controls: Implications for scholarship, science and technology. Washington, DC: Association of American Universities.
Shaw, C. (1930). The jack roller. Chicago: University of Chicago Press.
Sheatsley, Paul B. (1983). Questionnaire construction and item writing. In Handbook of social research, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 195-230. Orlando, FL: Academic Press.
Shihadeh, Edward S., and Graham Ousey. (1998). Industrial restructuring and violence: The link between entrylevel jobs, economic deprivation, and black and white homicide. Social Forces, 77:185-206.
Shupe, Anston D., Jr., and David G. Bromley. (1980). Walking a tightrope: Dilemmas of participation observation of groups in conflict. Qualitative Sociology, 2:3-21.
Sieber, Joan, ed. (1982). The ethics of social research: Fieldwork, regulation, and publication. New York: Springer-Verlag.
Sieber, Joan E. (1992). Planning ethically responsible research: A guide for students and internal review boards. Thousand Oaks, CA: Sage.
Sieber, Joan E. (1993). The ethics and politics of sensitive research. In Research on sensitive topics, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 14-26. Thousand Oaks, CA: Sage.
Sieber, Sam D. (1973). The integration of fieldwork and survey methods.
American Journal of Sociology, 78:1335-1359.
Sigelman, Lee. (1982). The uncooperative interviewee. Quality and Quantity, 16:345-353.
Sigelman, Lee, and Richard Niemi. (2001). Innumeracy about minority populations: African Americans and Whites compared. Public Opinion Quarterly, 65:86-94.
Silva, Edward T. and Sheila Slaughter. (1980). Prometheus bound: Limits of social science professionalization. Theory and Society, 9:781-819.
Silverman, David. (1972). Some neglected questions about social reality. In New directions in sociological theory, edited by P. Filmer et al. Cambridge, MA: MIT Press.
Silverman, David. (1993). Interpreting qualitative data. Thousand Oaks, CA: Sage.
Simpson, Christopher. (1993). U.S. mass communication research and counterinsurgency after 1945: An investigation of the construction of scientific "reality." In Ruthless criticism: New perspectives in U.S. communication history, edited by William Solomon and Robert McChesney. Minneapolis: University of Minnesota Press.
Singer, Benjamin D. (1989). The criterial crisis of the academic world. Sociological Inquiry, 59:127-143.
Singer, Eleanor. (1978). Informed consent: Consequences for response rate and response quality in social survey. American Sociological Review, 43:144-162.
Singer, Eleanor. (1988). Surveys in the mass media. In Surveying social life: Papers in honor of Herbert H. Hyman, edited by H. O'Gorman, pp. 413^36. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
Singer, Eleanor. (1999). The effect of incentives. Journal of Official Statistics, 15:217-230.
Singer, Eleanor, and Martin R. Frankel. (1982). Informed consent procedures in telephone interviews.

American Sociological Review, 47:416-426.
Singer, Eleanor, Robert Groves, and Amy Corning. (1999). Differential incentives: Beliefs about practices, perceptions of equity and effects on survey participation. Public Opinion Quarterly, 63:251-260.
Singer, Eleanor, and Luane Kohnke-Aguirre. (1979). Interviewer expectation effects: A replication and extension. Public Opinion Quarterly, 43:245-260.
Singer, Eleanor, John Van Hoewyk, and Mary Maher. (1998). Does the payment of incentives create expectation effects? Public Opinion Quarterly, 62:152-164.
Singer, Eleanor, John Van Hoewyk, and Mary Maher. (2000). Experiments with incentives in telephone surveys. Public Opinion Quarterly, 64: 171-188.
Singer, Eleanor, Dawn R. Von Thum, and Ester R. Miller. (1995). Confidentiality assurances and response: A quantitative review of the experimental literature. Public Opinion Quarterly, 59:66-77.
Singleton, Royce, Jr., B. Straits, Margaret Straits, and Ronald McAllister. (1988). Approaches to social research. New York: Oxford University Press.
Sitton, Thad, G. Mehaffy, and O. L. Davis, Jr. (1983). Oral history. Austin: University of Texas Press.
Skidmore, William. (1979). Theoretical thinking in sociology, 2nd ed. New York: Cambridge University Press.
Sklar, Kathryn Kish. (1991). Hull House maps and papers: Social science as women's work in the 1890s. In The social survey in historical perspective, 1880-1940, edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 111-147. New York: Cambridge University Press.
Skocpol, Theda. (1979). States and social revolutions. New York: Cambridge University Press.
Skocpol, Theda. (1984). Emerging agendas and recurrent strategies in historical sociology. In Vision and method in historical sociology, edited by T. Skocpol, pp. 356-392. Cambridge: Cambridge University Press.
Skocpol, Theda. (1988). The "uppity generation" and the revitalization of macroscopic sociology: Reflections at midcareer of a woman from the sixties. Theory and Society, 17:627-644.
Skocpol, Theda, and Margaret Somers. (1980). The uses of comparative history in macrosocial inquiry. Comparative Studies in Society and History, 22:174-197.
Skog, Ole-Jorgen. (2003). Alcohol consumption and fatal accidents in Canada, 1950-1998. Addition, 98:883-893.
Slater, Phil. (1977). Origin and significance of the Frankfurt School. Boston: Routledge and Kegan Paul.
Smart, Barry. (1976). Sociology, phenomenology, and Marxian analysis: A critical discussion of the theory and practice of a science of society. Boston: Routledge and Kegan Paul.
Smelser, Neil J. (1959). Social change in the industrial revolution. Chicago: University of Chicago Press.
Smelser, Neil J. (1976). Comparative methods in the social sciences. Englewood Cliffs, NJ: PrenticeHall.
Smelser, Neil J. (1991). Internationalization of social science knowledge. American Behavioral Scientist, 35:65-91.
Smilde, David. (2003). Skirting the instrumental paradox: Intentional belief through narrative in Latin American Pentecostalism. Qualitative Sociology, 26:313-329.
Smith, Calvin, and Patricia Short. (2001). Integrating technology to improve the efficiency of qualitative data analysis. Qualitative Sociology, 24:401^08.
Smith, Christopher. (1995). Asian New York: The geography and politics of diversity. International Migration Review, 29:59-84.
Smith, Dennis. (1991). The rise of historical sociology. Philadelphia: Temple University Press.
Smith, George W., and Dorothy E. Smith. (1998). The ideology of "fag": The high school experience of gay students. Sociological Quarterly, 39: 289-308.
Smith, James Allen. (1991). The idea brokers: Think tanks and the new policy elite. New York: Free Press.
Smith, Louis M. (1994). Biographical method. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 286-305. Thousand Oaks, CA: Sage.
Smith, Mary Lee, and Gene V. Glass. (1987). Research and evaluation in education and the social sciences. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Smith, Robert B. (1987). Linking quality and quantity. Part I: Understanding and explanation. Quantity and Quality, 21:291-311.
Smith, Robert B. (1988). Linking quality and quantity, Part II: Surveys as formalizations. Quantity and Quality, 22:3-30.
Smith, Rogers M. (1996). Science, non-science and politics. In The historic turn in the human sciences, edited by T. McDonald, pp. 119-159. Ann Arbor: University of Michigan Press.
Smith, Tom W. (1984). The subjectivity of ethnicity. In Surveying subjective phenoemona, Vol. 2, edited by C. Turner and E. Martin, pp. 117-128. New York: Russell Sage Foundation.
Smith, Tom W. (1987). That which we call welfare by any other name would smell sweeter: An analysis of the impact of question wording on response patterns. Public Opinion Quarterly, 51 :75-83.
Smith, Tom W. (1989). Random probes of GSS questions. International Journal of Public Opinion Research, 1:305-325.
Smith, Tom W. (1992). Thoughts on the nature of con-

text effects. In Context effects in social and psychological research, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 163-184. New York: Springer-Verlag.
Smith, Tom W. (1995). Trends in nonresponse rates. International Journal of Public Opinion Research, 7: 156-171.
Smith, Tom W. (2002). The Muslim population of the United States. Public Opinion Quarterly, 66:404-417.
Smith, Tom W. (2003). Developing comparable questions in crossnational surveys. In Cross-cultural survey methods, edited by J. Harkness, F. Van de Vijver, and P. Mohler, pp. 69-91. Hoboken NJ: Wiley.
Smith, Tom W. (2004). Developing and evaluating cross-national survey instruments. In Methods for testing and evaluating survey questionnaires, edited by S. Presser et al., pp. 431^52. New York: Wiley.
Sniderman, Paul M., and Michael Gray Hagen. (1985). Race and inequality: A study in American values. Chatham, NJ: Chatham House.
Sniderman, Paul M., and Douglas Grob. (1996). Innovation in experimental design in attitude surveys. Annual Review of Sociology, 22:377-399.
Snow, David A., Susan G. Baker, Leon Anderson, and Michael Martin. (1986b). The myth of pervasive mental illness among the homeless. Social Problems, 33:407-423.
Snow, David A., E. Burke Bochford, Jr., Steven K. Worden, and Robert D. Benford. (1986a). Frame alignment process, micromobilization and movement participation. American Sociological Review, 51: 464-481.
Sobal, Jeffery. (1984). The content of survey introductions and the provision
of informed consent. Public Opinion Quarterly, 48:788-793.
Sociology Writing Group, UCLA. (1991). A guide to writing sociology papers, 2nd ed. New York: St. Martin's Press.
Sohn-Rethel, Alfred. (1978). Intellectual and manual labor: A critique of epistemology. New York: Macmillan.
Somers, Margaret R. (1994). Reclaiming the epistemological "other": Narrative and the social construction of identity. In Social theory and the politics of identity, edited by Craig Calhoun, pp. 37-99. Cambridge MA: Blackwell.
Sonquist, J. A., and C. Dunkelberg. (1977). Survey and opinion research: Procedures for processing and analysis. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Spector, Paul E. (1981). Research designs. Beverly Hills, CA: Sage.
Spector, Paul E. (1992). Summated rating scale construction. Newbury Park, CA: Sage.
Spradley, James P. (1970). You owe yourself a drunk. Boston: Little, Brown.
Spradley, James P. (1979a). The ethnographic interview. New York: Holt, Rinehart and Winston.
Spradley, James P. (1979b). Participant observation. New York: Holt, Rinehart and Winston.
Spradley, James P., and B. J. Mann. (1975). The cocktail waitress. New York: Wiley.
Sprague, Joey, and Mary K. Zimmerman. (1989). Quality and quantity: Reconstructing feminist methodology. American Sociologist, 20:71-86.
Stack, Carol. (1989). Doing research in the flats. In In the field, edited by C. Smith and W. Kornblum, pp. 21-26. New York: Praeger.
Stack, Steven. (1987). Celebrities and suicide: A taxonomy and analysis, 1948-1983. American Sociological Review, 52:401^112.
Staggenborg, Susan. (1988). "Hired hand research" revised. American Sociologist, 19:260-269.
Stake, Robert E. (1994). Case studies. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 236-247. Thousand Oaks, CA: Sage.
Starr, Paul. (1982). The social transformation of American medicine. New York: Basic Books.
Starr, Paul. (1987). The sociology of official statistics. In The politics of
numbers, edited by W. Alonso and P. Starr, pp. 7-58. New York: Russell Sage Foundation.
Stech, Charlotte G. (1981). Trends in nonresponse rates, 1952-1979. Public Opinion Quarterly, 45:40-57.
Steensland, Brian, J. Park, M. Regnerus, L. Robinson, W. Wilcox, and R. Woodberry. (2000). The measure of American religion: Toward improving the state-of-theart. Social Forces, 79:291-318.
Stempel, G., III. (1971). Visibility of blacks in news and news-picture magazines. Journalism Quarterly, 48:337-339.
Stephens, John. (1989). Democratic transition and breakdown in western Europe, 1870-1939: A test of the Moore thesis. American Journal of Sociology, 94:1019-1077'.
Stephens, Mary Ann Parris, N. S. Cooper, and J. M. Kinney. (1985). The effects of effort on helping the physically disabled. Journal of Social Psychology, 125:495-503.
Stephenson, Richard M. (1978). The CIA and the professor: A personal account. American Sociologist, 13:128-133.
Stern, Paul C. (1979). Evaluating social science research. New York: Oxford University Press.
Stevens, Carla, and Micah Dial, eds. (1994). Preventing the misuse of evaluation. New Directions for Program Evaluation, 64. San Francisco: Jossey-Bass.
Stevenson, Richard W. (October 16, 1996). U.S. to revise its estimate of layoffs. New York Times.

Stewart, David W. (1984). Secondary research: Information sources and methods. Beverly Hills, CA: Sage.
Stewart, Donald E. (1983). The television family. Melborne: Institute of Family Studies.
Stimson, Gerry B. (1986). Place and space in sociological fieldwork. The Sociological Review, 34:641-656.
Stinchcombe, Arthur L. (1968). Constructing social theories. New York: Harcourt, Brace and World.
Stinchcombe, Arthur L. (1973). Theoretical domains and measurement, Part 1. Ada Sociologica, 16:3-12.
Stinchcombe, Arthur L. (1978). Theoretical methods in social history. New York: Academic Press.
Stoecker, Randy. (1993). The federated frontstage structure and localized social movements: A case study of the Ceder-Riverside neighborhood movement. Social Science Quarterly, 74:169-184.
Stoecker, Randy. (1999). Are academics irrelevant? Roles for scholars in participatory research. American Behavioral Scientist, 42:840-854.
Stoianovich, Traian. (1976). French historical method. Ithaca, NY: Cornell University Press.
Stone, Lawrence. (1987). The past and present revisited. Boston: Routledge and Kegan Paul.
Stone, Philip, et al. (1966). The general inquirer: A computer approach to content analysis in the behavioral sciences. Cambridge, MA: MIT Press.
Stone, Philip J., and Robert P. Weber. (1992). Content analysis. In Encyclopedia of sociology, Vol. 1, edited by E. and M. Borgatta, pp. 290-295. New York: Macmillan.
Stoner, Norman W. (1966). The social system of science. New York: Holt, Rinehart and Winston.
Strack, Fritz. (1992). "Order effects" in survey research. In Context effects in social and psychological research, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 23-24. New York: Springer-Verlag.
Strauss, Anselm. (1987). Qualitative analysis for social scientists. New York: Cambridge University Press.
Strauss, Anselm, and Juliet Corbin. (1990). Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques. Newbury Park, CA: Sage.
Strauss, Anselm, and Juliet Corbin. (1994). Grounding theory methodology: An overview. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin andY. Lincoln, pp. 273-285. Thousand Oaks, CA: Sage.
Stryker, Robin. (1996). Beyond history versus theory: Strategic narrative and sociological explanation. Sociological Methods and Research, 24: 304-352.
Suchman, Luch, and Brigitte Jordan. (1992). Validity and the collaborative construction of meaning in face-to-face surveys. In Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys, edited by J. Turner, pp. 241-267. New York: Russell Sage Foundation.
Sudman, Seymour. (1976a). Applied sampling. New York: Academic Press.
Sudman, Seymour. (1976b). Sample surveys. Annual Review of Sociology, 2:107-120.
Sudman, Seymour. (1983). Applied sampling. In Handbook of survey research, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 145-194. Orlando, FL: Academic Press.
Sudman, Seymour, and Norman M. Bradburn. (1983). Asking questions: A practical guide to questionnaire design. San Francisco: Jossey-Bass.
Sudman, Seymour, and Norman M. Bradburn. (1987). The organizational growth of public opinion research in the United States. Public Opinion Quarterly, 51:S67-S78.
Sudman, Seymour, Norman M. Bradburn, and Norbert Schwarz. (1996). Thinking about answers: The application of cognitive processes to survey research. San Francisco: Jossey-Bass.
Sullivan, John L., and Stanley Feldman. (1979). Multiple indicators: An introduction. Beverly Hills, CA: Sage.
Suls, Jerry M., and Ralph L. Rosnow. (1988). Concerns about artifacts in psychological experiments. In The rise of experimentation in American psychology, edited by J. Morawski, pp. 153-187. New Haven, CT: Yale University Press.
Sumner, Colin. (1979). Reading ideologies. New York: Academic Press.
Sung, Hung-En 1 (2003). "Fairer sex of fairer system'? Gender and corruption revisited." Social Forces 82:703-723.
Suppe, Frederick, ed. (1977). The structure of scientific theories, 2nd ed. Urbana: University of Illinois Press.
Survey Research Center, Institute for Social Research. (1976). Interviewer's manual, rev. ed. Ann Arbor: University of Michigan.
Sutton, John R. (1991). The political economy of madness: The expansion of the asylum in progressive America. American Sociological Review, 56:665-678.
Sutton, John R. (2000). Imprisonment and social classification in five commonlaw democracies, 1955-1985. American Journal of Sociology, 106:350-386.
Sutton, John R. (2004). The political economy of imprisonment in affluent Western democracies, 1960-1990. American Sociological Review, 69:170-189.
Swanborn, Peter G. (1996). A common base for quality control criteria in
quantitative and qualitative research. Quality and Quantity, 30:19-35.
Swanson, Guy E. (1971). Frameworks for comparative research. In Comparative methods in sociology, edited

by I. Vallier, pp. 141-203. Berkeley: University of California Press.
Swartz, David. (1997). Culture and power: The sociology of Pierre Bourdieu. Chicago: University of Chicago Press.
Swidler, Ann. (1986). Culture in action: Symbols and strategies. American Sociological Review, 51: 273-286.

Tagg, Stephen K. (1985). Life story interviews and their interpretation. In The research interview: Uses and approaches, edited by M. Brenner, J. Brown, and D. Canter, pp. 163-199. New York: Academic Press.
Tanur, Judith H., ed. (1992). Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys. New York: Russell Sage Foundation.
Tanur, Judith M. (1983). Methods for large scale surveys and experiments. In Sociological Methodology, 1983-1984, edited by S. Leinhardt, pp. 1-71. San Francisco: Jossey-Bass.
Tarnai, John, and D. Dillman. (1992). Questionnaire context as a source of response differences in mail and telephone surveys. In Context effects, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 115-129. New York: Springer-Verlag.
Tarnai, John, and Danna L. Moore. (2004). Methods for testing and evaluating computer-assisted questionnaires. In Methods for testing and evaluating survey questionnaires, edited by S. Presser et al., pp. 319-335. New York: Wiley.
Tashakkori, Abbas, and Charles Teddlie. (1998). Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches. Thousand Oaks, CA: Sage.
Taylor, Charles. (1979). Interpretation and the sciences of man. In Interpretative social science: A reader, edited by P. Rabinow and W. Sullivan, pp. 25-72. Berkeley: University of California Press.
Taylor, Charles Lewis, ed. (1980). Indicator systems for political, economic and social analysis. Cambridge, MA: Oelgeschlager, Gunn and Hain.
Taylor, Marcia Freed. (1994). Ethical considerations in European crossnational research. International Social Science Journal, 46:523-532.
Taylor, Steven. (1987). Observing abuse: Professional ethics and personal morality in field research. Qualitative Sociology, 10:288-302.
Thompson, E. P. (1963). The making of the English working class. New York: Vintage.
Thompson, E. P. (1967). Time, workdiscipline, and industrial capitalism. Past and Present, 38:56-97.
Thompson, E. P. (1978). The poverty of theory and other essays. New York: Monthly Review Press.
Thompson, Paul. (1978). The voice of the past: Oral history. New York: Oxford University Press.
Thorne, Barrie, and Zella Luria. (1986). Sexuality and gender in children's daily world. Social Problems, 33:176-190.
Thrasher, F. M. (1927). The gang. Chicago: University of Chicago Press.
Thurstone, L. L. (1970). Attitudes can be measured. In Attitude measurement, edited by G. Summers, pp. 127-141. Chicago: Rand McNally.
Tilly, Charles. (1964). The vendee. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Tilly. Charles. (1981). As sociology meets history. New York: Academic Press.
Tilly, Charles, Louise Tilly, and Richard Tilly. (1975). The rebellious century, 1830-1930. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Tobin, Joseph, David Wu, and Dana Davidson. (1989). Preschool in three cultures. New Haven CT: Yale University Press.
Todorov, Alexander. (2000a). Context effects in national health surveys. Public Opinion Quarterly, 64:65-76.
Todorov, Alexander. (2000b). The accessibility and applicability of knowledge: Predicting context effects in national surveys. Public Opinion Quarterly, 64:429-451.
Topolski, Jerzy. (1976). Methodology of history, trans. Olgierd Wojtasiewicz. Boston: D. Reidel.
Toulmin, Stephen. (1953). The philosophy of science: An introduction. New York: Harper & Row.
Tourangeau, Roger. (1992). Context effects on responses to attitude questions. In Context effects in social and psychological research, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 35---47. New York: Springer-Verlag.
Tourangeau, Roger. (2004a). Survey research and societal change. Annual Review of Psychology, 55:775-801.
Tourangeau, Roger. (2004b). Experimental design considerations for testing and evaluating questionnaires. In Methods for testing and evaluating survey questionnaires, edited by Stanley Presser et al., pp. 209-224. New York: Wiley.
Tourangeau, Roger, Mick Couper, and Frederick Conrad. (2004). Spacing, position, and order. Public Opinion Quarterly, 68:368-393.
Tourangeau, Roger, and Tom Smith. (1996). Asking sensitive questions: The impact of data collection mode, question format and question context. Public Opinion Quarterly, 60:275-304.
Tourangeau, Roger, et al. (1997). Who lives here? Journal of Official Statistics, 13:1-18.
Tourangeau, Roger, Darby Steiger and David Wilson. (2002). Self-Administered Questions by Telephone. Public Opinion Quarterly, 66:265-278.
Traugott, Michael W. (1987). The importance of persistence in respondent selection for preelection surveys. Public Opinion Quarterly, 51:48-57.

Treiman, Michael. (1977). Towards methods for a quantitative comparative sociology: A reply to Burawoy. American Journal of Sociology, 82:1042-1056.
Trice, H. M. (1970). The "outsider's" role in field study. In Qualitative methodology, edited by W. J. Filstead, pp. 77-82. Chicago: Markham.
Tropp, Richard A. (1982). A regulatory perspective on social science research. In Ethical issues in social science research, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 391^15. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Trovato, Frank. (1998). The Stanley cup of hockey and suicide in Quebec, 1951-1992. Social Forces, 77· 105-126.
Trussell, Norm, and Paul Lavrakas. (2004). The influence of incremental increases in token cash. Public Opinion Quarterly 68:368-393.
Tsutsui, Kiyoteru, and Christine Min Wotipka. (2004). Global civil society and international human rights movement. Social Forces, 83:587-620.
Tuchman, Gaye. (1994). Historical social science: Methodologies, methods
and meanings. In Handbook of qualitative research, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 306-323. Thousand Oaks, CA: Sage.
Tucker, Clyde. (1983). Interviewer effects in telephone interviewing. Public Opinion Quarterly, 47:84-95.
Tufte, Edward. (1983). The visual display of quantitative information. Cheshire, CT: Graphics Press.
Tufte, Edward. (1991). Envisioning information, rev. ed. Cheshire, CT: Graphics Press.
Tuma, Nancy B., and Andrew Grimes. (1981). A comparison of models of role orientations of professionals in a research oriented university. Administrative Science Quarterly, 21:187-206.
Turner, Charles. (1984). Why do surveys disagree? Some preliminary hypotheses and some disagreeable examples. In Surveying subjective phenomena, Vol. 2, edited by C. Turner and E. Martin, pp. 157-214. New York: Russell Sage Foundation.
Turner, Charles, and Elizabeth Martin, eds. (1984). Surveying subjective phenomena, Vol. 1. New York: Russell Sage Foundation.
Turner, Jonathan H. (1985). In defense of positivism. Sociological Theory, 3:24-30.
Turner, Jonathan H. (1992). Positivism. In Encylopedia of sociology, Vol. 3, edited by E. and M. Borgatta, pp. 1509-1512. New York: Macmillan.
Turner, Roy. (1974). Ethnomethodology. Middlesex: Penguin.
Turner, Stephen P. (1980). Sociological explanation as translation. New York: Cambridge University Press.
Turner, Stephen P. (1991). The world of academic quantifiers. The Columbia University family and its connections. In The social survey in historical perspective, 1880-1940, edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 269-290. New York: Cambridge University Press.
Turner, Stephen Park, and Jonathan H. Turner. (1991). The impossible science: An institutional analysis of American sociology. Newbury Park, CA: Sage.

Union of Concerned Scientists. (2004). Scientific integrity in policy making. Cambridge MA: Union of Concerned Scientists.
Useem, Michael. (1976a). Government influence on the social science paradigm. Sociological Quarterly 17: 146-161.
Useem, Michael. (1976b). State production of social knowledge: Patterns of government financing of academic social research. American Sociological Review 41:613-629.

Valentine-French, Suzanne, and H. Lorraine Radtke. (1989). Attributions of responsibility for an incident of sexual harassment in a university setting Sex Roles 21:545-555.
Valentino, Nicholas A. (1999). Crime news and the priming of racial attitudes during evaluations of the president. Public Opinion Quarterly, 63:293-320.
Vallier, Ivan, ed. (1971a). Comparative methods in sociology: Essays on trends and applications. Berkeley: University of California Press.
Vallier, Ivan. (1971b). Empirical comparisons of social structure. In Comparative methods in sociology, edited by I. Vallier, pp. 203-263. Berkeley: University of California Press.
Van den Berg, Harry, and Cees Van der Veer. (1985). Measuring ideological frames of references. Quality and Quantity, 19:105-118.
Van den Berge, Pierre L. (1967). Research in South Africa: The story of my experiences with tyranny. In Ethics, politics and social research, edited by G. Sj0berg. New York: Schenckman.
Van der Zouwen, Johannes, and Johannes Smit. (2004). Evaluating survey questions by analyzing patterns of behavior codes and question-answer sequences. In Methods for testing and evaluating survey questionnaires, edited by Stanley Presser etal.,pp. 109-130. New York: Wiley.
Van Maanen, John. (1973). Observations on the making of policemen. Human Organization, 32:407^18.
Van Maanen, John. (1982). Fieldwork on the beat. In Varieties of qualitative research, edited by J. Van Maanen, J. Dabbs, Jr., and R. Faulkner, pp. 103-151. Beverly Hills, CA: Sage.

Van Maanen, John. (1983a). Epilogue: Qualitative methods reclaimed. In Qualitative methodology, edited by J. Van Maanen, pp. 247-268. Beverly Hills, CA: Sage.
Van Maanen, John. (1983b). The moral fix: On the ethics of fieldwork. In Contemporary field research, edited by R. M. Emerson, pp. 269-287. Boston: Little, Brown.
Van Maanen, John. (1988). Tales of the field. On writing ethnography.
Chicago: University of Chicago Press.
Van Poppel, Frans, and L. Day. (1996). A test of Durkheim's theory of suicide—Without committing the "ecological fallacy." American Sociological Review, 61:500-507.
Van Tubergen, Frank, Ineke Maas, and Henk Flap. (2004). The economic incorporation of immigrants in 18 western societies. American Sociological Review, 69:704-727.
Vaughan, Diane. (1992). Theory elaboration: The heuristics of case analysis. In What is a case? Exploring the foundations of social inquiry, edited by C. Ragin and H. Becker, pp. 173-202. Cambridge: Cambridge University Press.
Vaughan, Ted R. (1967). Government intervention in social research: Political and ethical dimensions of the Wichita jury recordings. In Ethics, politics and social research, edited by G. Sjoberg. New York: Schenckman.
Veltmeyer, Henry. (1978). Marx's two methods of sociological analysis. Sociological Inquiry, 48:101-112.
Verba, Sidney. (1971). Crossnational survey research. In Comparative methods in sociology, edited by I. ValUer, pp. 309-356. Berkeley: University of California Press.
Verba, Sidney, and Gary R. Orren. (1985). Equality in America: The view from the top. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Vidich, Arthur Joseph, and Joseph Bensman. (1968). Small town in mass society, rev. ed. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Villarreal, Andres. (2002). Political competition and violence in Mexico. American Sociological Review, 67: 477-498.
Villarreal, Andres. (2004). The social ecology of rural violence. American Journal of Sociology, 110:349-399.
Villenas, Sofia. (1996). The colonizer/ colonized Chicana ethnographer: Identity, marginalization, and cooptation in the field. Harvard Educational Review, 66:711-731.
Villenas, Sofia. (2001). Latina mothers and small-town racisms: Creating narratives of dignity and moral education in North Carolina. Anthropology and Education Quarterly, 32: 328.
Wade, Nicholas. (1976). IQ and heredity: Suspicion of fraud beclouds classic experiment. Science, 194: 916-919.
Waksberg, J. (1978). Sampling methods for random digit dialing. Journal of the American Statistical Association, 73:40-46.
Wald, Matthew. (July 1,2004). Any Saturday on highways ranks close to deadly holidays. New York Times.
Walder, Andrew G. (2003). Elite opportunity in transitional economies. American Sociological Review, 68:899-916.
Wallace, Walter. (1971). The logic of science in sociology. Chicago: Aldine.
Wallerstein, Immanuel. (1974). The modern world system. New York: Academic Press.
Walsh, David. (1972). Varieties of positivism. In New directions in sociological theory, edited by P. Filmer et al. Cambridge, MA: MIT Press.
Walster, Elaine. (1965). The effect of self-esteem on romantic liking. Journal of Experimental Social Psychology, 1:194-197.
Walters, Ronald G. (1980). Signs of the times. Social Research, 47:537-556.
Walton, John. (1973). Standardized case comparison. In Comparative social research, edited by M. Armer and A. Grimshaw, pp. 173-191. New York: Wiley.
Walton, John. (1992a). Western times and water wars: State, culture and rebellion in California. Berkeley: University of California Press.
Walton, John. (1992b). Making the theoretical case. In What is a case? Exploring the foundations of social inquiry, edited by C. Ragin and H. Becker, pp. 121-138. Cambridge: Cambridge University Press.
Ward, Benjamin. (1972). What's wrong with economics. New York: Basic Books.
Ward, Kathryn B., and Linda Grant. (1985). The feminist critique and a decade of published research in sociology journals. Sociological Quarterly, 26:139-158.
Wardell, Mark L. (1979). Marx and his method: A commentary. Sociological Quarterly, 20:425-436.
Warner, R. Stephen. (1971). The methodology of Marx's comparative analysis of modes of production. In Comparative methods in sociology, edited by I. Vallier, pp. 49-74. Berkeley: University of California Press.
Warren, Carol A. B., and Paul K. Rasmussen. (1977). Sex and gender in field research. Urban Life, 6: 349-369.
Warwick, Donald P. (1982). Types of harm in social science research. In Ethical issues in social science research, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 101-123. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Warwick, Donald P., and Charles A. Lininger. (1975).

The sample survey: Theory and practice. New York: Mc-Graw-Hill.
Warwick, Donald P., and Samuel Osherson. (1973). Comparative analysis in the social sciences. In Comparative research methods, edited by D. Warwick and S. Osherson, pp. 3-11. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Watters, John K., and Patrick Biernacki. (1989). Targeted sampling: Options for the study of hidden populations. Social Problems, 36:416-430.
Wax, Rosalie H. (1971). Doing fieldwork: Warnings and advice. Chicago: University of Chicago Press.
Wax, Rosalie H. (1979). Gender and age in fieldwork and fieldwork education: No good thing is done by any man alone. Social Problems, 26: 509-522.
Webb, Eugene J., Donald T. Campbell, Richard D. Schwartz, Lee Sechrest, and Janet Belew Grove. (1981). Nonreactive measures in the social sciences, 2nd ed. Boston: Houghton Mifflin.
Weber, Max. (1949). The methodology of the social sciences, trans, and edited by E. Shils and H. Finch. New York: Free Press.
Weber, Max. (1974). Subjectivity and determinism. In Positivism and sociology, edited by A. Giddens, pp. 23-32. London: Heinemann.
Weber, Max. (1978). Economy and society, Vol. 1, edited by G. Roth and C. Wittich. Berkeley: University of California Press.
Weber, Max. (1981). Some categories of interpretative sociology. Sociological Quarterly, 22:151-180.
Weber, Robert P. (1983). Measurement models for content analysis. Quality and Quantity, 17:127-149.
Weber, Robert P. (1984). Computer assisted content analysis: A short primer. Qualitative Sociology, 7." 126-149.
Weber, Robert P. (1985). Basic content analysis. Beverly Hills, CA: Sage.
Weeks, M. F, and R. P. Moore. (1981). Ethnicity of interviewer effects on
ethnic respondents. Public Opinion Quarterly, 45:245-249.
Weil, Frederick D. (1985). The variable effects of education on liberal attitudes. American Sociological Review, 50:458-474.
Weinberg, Steven. (May 31, 2001). Can science explain everything? Anything? New York Review of Books. 48. 47-50.
Weinstein, Deena. (1979). Fraud in science. Social Science Quarterly, 59:639-652.
Weiss, Carol H. (1972). Evaluation research: Methods of assessing program effectiveness. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Weiss, Janet A., and Judith E. Gruber. (1987). The managed irrelevance of educational statistics. In The politics of numbers, edited by W. Alonso and P. Starr, pp. 363-391. New York: Russell Sage Foundation.
Weiss, Robert S. (1994). Learning from strangers: The arts and method of qualitative interview studies. New York: Free Press.
Weitzman, Eben, and Matthew Miles. (1995). Computer programs for qualitative data analysis. Thousand Oaks, CA: Sage.
Wells, Gary L., and Elizabeth A. Olson. (2003). Eyewitness testimony. Annual Review of Psychology, 54: 277-295.
Wells, Gary L., Elizabeth Olson, and Steve Charman. (2003). Distorted retrospective eyewitness reports as functions of feedback and delay. Journal of Experimental Psychology, Applied, 9:42-52.
Wenger, G. Clare, ed. (1987). The research relationship: Practice and politics in social policy research. Boston: Allen and Unwin.
Wentworth, Ellen J. (1993). Survey responses: An evaluation of their validity. New York: Academic Press.
Werner, Oswald, and G. Mark Schoepfle. (1987a). Systematic fieldwork, Vol. J: Foundations of ethnography and interviewing. Beverly Hills: Sage.
Werner, Oswald, and G. Mark Schoepfle. (1987b). Systematic fieldwork, Vol. 2: Ethnographic analysis and data management. Beverly Hills: Sage.
West, W. Gordon. (1980). Access to adolescent deviants and deviance. In Fieldwork experience, edited by W. B. Shaffir, R. A. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 31-44. New York: St. Martin's Press.
Westmarland, Louise. (2000). Taking the flak: Operational policing, fear, and violence. In Danger in the field, edited by G. Lee-Treweek and S. Linkogle, pp. 26-42. New York: Routledge.
Weston, Cynthia, T. Gandell, J. Beauchamp, L. McAlpine, C. Wiseman, and C. Beauchamp. (2001). Analyzing interview data: The development and evolution of a coding system. Qualitative Sociology, 24:381-400.
Whalley, Peter. (1984). Deskilling engineers? The labor process, labor markets, and labor segmentation. Social Problems, 32:117-132.
Whiting, John W. M. (1968). Methods and problems in cross-cultural research. In The handbook of social psychology, 2nd ed., edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 693-728. Reading, MA: Addison-Wesley.
Whyte, William Foote. (1955). Street corner society: The social structure of an Italian slum, 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.
Whyte, William Foote. (1982). Interviewing in field research. In Field research, edited by R. G. Burgess, pp. 111-122. Boston: George Allen and Unwin.

Whyte, William Foote. (1984). Learning from the field: A guide from experience. Beverly Hills: Sage.
Whyte, William Foote. (1986). On the uses of social science research. American Sociological Review, 51:555-563.
Whyte, William F. (1989). Advancing scientific knowledge through participatory action research. Sociological Forum, 4:367-385.
Wieder, D. Lawrence. (1977). Ethnomethodology and ethnosociology. Mid-American Review of Sociology, 2:1-18.
Wiedmer, Terry L. (1993). Perspectives on scholarship in education: Undergraduate and graduate students' views on faculty scholarship. Paper at the American Educational Research Association meeting, Atlanta, GA.
Wigginton, Eliot, ed. (1972). Foxfire book. New York: Doubleday.
Wilcox, Clyde, Lee Sigelman, and Elizabeth Cook. (1989). Some like it hot: Individual differences in responses to group feeling thermometers. Public Opinion Quarterly, 53:246-257.
Wilhelm, Brenda. (1998). Changes in cohabitation across cohorts: The influence of political activism. Social Forces, 77:289-310.
Williams, Bill. (1978). A sampler on sampling. New York: Wiley.
Williams, Carol I., and Gary K. Wolfe. (1979). Elements of research: A guide for writers. Palo Alto, CA: Mayfield.
Williams, L. Susan, Sandra Alvarez, and Kevin Andrade Hauck. (2002). My name is not Maria: Young Latinas seeking home in the heartland. Social Problems, 49:563-584.
Williams, Terry, and E. Dunlap. (1992). Personal safety in dangerous places. Journal of Contemporary Ethnography, 21:343-3'7'5.
Williamson, John B., David Karp, John Dalphin, and Paul Gray. (1982). The research craft. Boston: Little and Brown.
Willimack, Diane K., Howard Schuman, Beth-Ellen Pennell, and James M. Lepkowski. (1995). Effects of prepaid non-monetary incentives on response rates and response quality in face-to-face survey. Public Opinion Quarterly, 59:78-92.
Willis, Gordon B. (2004). Cognitive interviewing revisitcd. In Methods for testing and evaluating survey questionnaires, edited by Stanley Presser et al., pp. 23-^4. New York: Wiley.
Willis, Paul. (1977). Learning to labor: How working class kids get working class jobs. New York: Columbia University Press.
Wilson, John. (1982). Realist philosophy as a foundation for Marx's social theory. Current Perspectives in Social Theory, 3:243-263.
Wilson, Thomas P. (1970). Normative and interpretative paradigms in sociology. In Understanding everyday life: Toward the reconstruction of sociological knowledge, edited by J. Douglas, pp. 57-79. New York: Aldine.
Wilson, Timothy D., and Elizabeth W. Dunn. (2004). Self-knowledge: Its limits, value, and potential for improvement. Annual Review of Psychology, 55:493-518.
Wilson, Timothy, Suzzane J. LaFleur, and D. Eric Anderson. (1996). The validity and consequence of verbal reports about attitudes. In Answering questions, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 91-114. San Francisco: Jossey-Bass.
Wimberly, Dale W. (1990). Investment dependence and alternative explanations of third world mortality: A crossnational study. American Sociological Review, 55:75-91.
Winkler, Karen J. (January 11, 1989). Dispute over validity of historical approaches pits traditionalists against advocates of new methods. Chronicle of Higher Education, pp. A4ff.
Winston, Chester. (1974). Theory and measurement in sociology. New York: Wiley.
Wolcott, Harry F. (1994). Transforming qualitative data: Description, analysis and interpretation. Thousand Oaks, CA: Sage.
Wolf, Eric R. (1982). Europe and the people without history. Berkeley: University of California Press.
Wood, Elizabeth Anne. (2000). Working in the fantasy factory. Journal of Contemporary Ethnography, 29:5-32.
Woodrum, Eric. (1984). "Mainstreaming" content analysis in social science: Methodological advantages, obstacles, and solutions. Social Science Research, 13:1-19.
Wright, Debra L., William S. Aquilino, and Andrew J. Supple. (1998). A comparison of computer-assisted and paper-and-pencil administered questionnaires in a survey on smoking, alcohol and drug use. Public Opinion Quarterly, 62:311-353.
Wright, ErikO. (1978). Class, crisis and state. London: New Left Books.
Wright, James D., and Peter H. Rossi, eds. (1981). Social science and natural hazards. Cambridge, MA: Abt Books.
Wuthnow, Robert. (1979). The emergence of modern science and world system theory. Theory and Society, 8:215-243.
Wuthnow, Robert. (1987). Meaning and moral order: Explorations in cultural analysis. Berkeley: University of California Press.
Wysong, Earl, Richard Aniskiewicz, and David Wright. (1994). Truth and DARE: Tracking drug education

from graduation and symbolic politics. Social Problems, 41:448^68.

Yammarino, Francis, Steven Skiner, and Terry Childers. (1991). Understanding mail survey response behavior: A meta-analysis. Public Opinion Quarterly, 55:613-640.
Yancey, William L., and Lee Rainwater. (1970). Problems in the ethnography of the urban underclasses. In Pathways to data, edited by R. W. Habenstein, pp. 245-269. Chicago: Aldine.
Yeo, Eileen James. (1991). The social survey in social perspective, 1830-1930. In The social survey in historical perspective, 1880-1940, edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 49-65. New York: Cambridge University Press.
Yin, Robert K. (1988). Case study research, rev. ed. Newbury Park, CA: Sage.
Young, T. R. (1980). Comment on the McQuaire-Wardell debate. Sociological Quarterly, 21:459^62.
Yow, Valerie Raleigh. (1994). Recording oral history: A practical guide for social scientists. Thousand Oaks, CA: Sage.
Yu, J., and H. Cooper. (1983). A quantitative review of research design effects on response rates to questionnaires. Journal of Marketing Research, 20:36^4.

Zaller, John, and Stanley Feldman. (1992). A simple theory of survey responses: Answering questions versus revealing preferences. American Journal of Political Science, 36: 579-616.
Zane, Anne, and Euthemia Matsoukas. (1979). Different settings, different results? A comparison of school and home responses. Public Opinion Quarterly, 43:550-557.
Zaret, David. (1978). Sociological theory and historical scholarship. The American Sociologist, 13:114-121.
Zeisel, Hans. (1985). Say it with figures, 6th ed. New York: Harper & Row.
Zelizer, Viviana A. (1985). Pricing the priceless child. New York: Basic Books.
Zeller, Richard, and Edward G. Carmines. (1980). Measurement in the social sciences: The link between theory and data. New York: Cambridge University Press.
Ziman, John. (1968). Public knowledge: An essay concerning the social dimension of science. New York: Cambridge University Press.
Ziman, John. (1976). The force of knowledge: The scientific dimension of society. New York: Cambridge University Press.
Zimbardo, Philip G. (1972). Pathology of imprisonment. Society, 9:4-6.
Zimbardo, Philip G. (1973). On the ethics of intervention in human psychological research. Cognition, 2: 243-256.
Zimbardo, Philip G., et al. (April 8, 1973). The mind is a formidable jailer: A pirandellian prison. New York Times Magazine, 122:38-60.
Zimbardo, Philip G., et al. (1974). The psychology of imprisonment: Privation, power and pathology. In Doing unto others, edited by Z. Rubin. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Zipp, John E, and Joann Toth. (2002). She said, he said: The impact of spousal presence in survey research. Public Opinion Quarterly, 66:209-234.
Zuckerman, Harriet. (1972). Interviewing an ultraelite. Public Opinion Quarterly, 36:159-175.
Zuckerman, Harriet. (1978). Theory choice and problem choice in science. In Sociology of science, edited by J. Gaston, pp. 65-95. San Francisco: Jossey-Bass.
Zuiches, James J. (1984). The organization and funding of social science in the NSF. Sociological Inquiry, 54:188-210.

ADLAR DİZİNİ

Yalnızca ilk yazar adı dizinde belirtilmiştir.
Son notlarda geçen isimler dizinde yer almamaktadır.

Abell, P., 686, 705
Abt, C., 214
Abrams, P., 602, 656
Adams, J., 74, 189, 461
Adler, P., 220, 554, 597-599
Adorno, T., 141
Alderson, A., 107
Alford, R., 221,
Allison, P., 301
Almgren, G., 69
Alvarez, R., 24, 66, 109
Anderson, E., 559
Anderson, N., 544
Andrews, T., 30
Aquilino, W., 448
Armer, M., 651, 657
Aronson, E., 383, 388, 393
Atkinson, R., 555

Babbie, E., 33, 74, 355, 458-460, 538, 539
Bacon, F., 616
Bailey, K., 84, 262, 317, 318, 355, 458-460, 781
Ball, R., 83, 262, 267,
Ballen, R., 697
Bardack, N., 374
Barlow, M., 258
Bart, P., 557
Bausell, R., 186
Beckfield, J., 110
Becker, H., 267,325
Behrens, A., 106
Belenky, M., 157
Belli, R., 22
Berger, P., 1
Berger, R., 165
Berinsky, A., 30
Bernstein, R., 22,71
Best, J., 7
Billings, D., 267
Binet, S., 268
Bittman, M., 50
Blaikie, N., 128,133,135,165
Blee, K., 267
Bleicher, J., 136,165
Bogardus, E., 314, 316, 317, 322, 324
Bond, C., 26, 36
Booth, C., 4
Bourdieu, P., 144, 145, 146
Brady, D., 270
Brady, D., 270
Brehm, 41, 43, 73
Briggs, C., 75
Brown, J., 131, 165, 257
Burawoy, M., 51, 94, 155, 166
Burt, C., 198, 224

Carmines, E., 276, 323, 324
Catania, J., 11, 20
Cerulo, K., 5
Chavez, L., 12, 13, 14
Chebat, J. C., 31
Christian, C., 56
Christian, S., 72
Clogg, C., 320, 324
Collins, R., 35, 119, 121, 267
Comte, A., 120, 124, 165
Conrad, F., 57, 74, 75
Coser, L., 77
Couch, C., 121, 165
Cox, S., 169
Craib, I., 78, 119
Creswell, J., 21
Crozat, M., 320

Danermark, B., 156, 166
Danziger, S., 40
Davis, F., 50, 267, 345, 353
Dellinger, K., 95
Denzin, N., 20, 21, 22, 225
Derksen, L., 129, 165
Diener, E., 212, 224, 225
Dillman, D., 362
Dilthey, W., 133
Douglas, J., 28
Dressler, W., 228

DuBois, W. E. B., 4
Dukes, R., 70
Duneier, M., 72, 94, 95
Durkheim, E., 71, 78, 120, 124, 126, 128, 244, 255, 257
Dykema, J., 14

Earl, J., 21
Einwohner, R., 64
Egerton, M., 60
Eschholz, S., 70

Fantasia, R., 279, 280
Fay, B., 145, 165, 166
Fine, G., 1
Firebaugh, G., 19
Fischer, D., 34
Flick, U., 231, 267, 326
Foddy, W., 62, 72, 74, 75
Foster, G., 3
Fowler, F., 12.25,63,70
Franke, C., 40
Frechette-Schrader, K., 217
Freire, P., 144
Freud, S., 144
Fretz, J., 193
Fromm, E., 144
Fumento, M., 7
Futrell, R., 113

Gallup, G., 328
Gamson, W., 330
Ganahl, D., 69
Garfinkel, H., 165
Geertz, C., 165
Gerber, A., 67
Gibbs, J., 272
Gilbert, M., 128
Goode, E., 6
Gorelick, S., 159
Gould, R., 109, 110, 165
Gouldner, A., 165
Greenwald, H., 216
Grinnell, F., 16, 323
Griswold, W., 6
Grosof, M. S., 361, 362
Groves, R., 362
Guba, E., 21, 165
Gubrium, J., 165
Gutterbock, T., 65
Guttman, L., 318, 319, 320, 322, 324

Habermas, J., 144, 146
Hammersley, M., 52, 94, 267
Harari, H., 33
Harding, S., 156, 166
Harper, D., 135, 267
Harrington, B.,
Heberlein, T., 43, 73
Heidegger, M., 159
Herrera, C., 207
Hill, M., 165
Hochschild, J., 330
Hodson, R., 170
Hoffmann, J., 362
Holsti, O., 7, 34
Hume, D., 99
Humphreys, L., 202, 204, 211, 224
Hunt, L., 224
Hyman, H., 58, 59, 70, 74

James, W., 34, 73, 100
Jennings, M., 61
Johnson, D. W., 108
Johnson, J., 323
Jones, G., 224, 232

Kalmijn, M., 111, 113
Kandel, W., 28, 183
Kaplan, A., 34, 119, 247, 267, 268, 277
Keat, R., 124, 165, 166
Kelly, E., 97
Kerlinger, F., 245
Kincheloe, J., 146
King, G., 257
Krysan, M., 96
Kuhn, T., 123, 165

Lavoie, F., 53
Layder, D., 97
Lee, B., 156
Lee, Y., 26
Levine, J., 20
Lewis, G., 77
Likert, R., 230,308, 309, 310, 311, 312, 321, 324

Magana, L., 25, 69
Mahoney, J., 73, 74, 108
Mannheim, K., 167
Marcuse, H., 144
Martin, J., 166, 257, 354, 355
Marvasti, A., 21
Marx, A., 73, 96
Marx, K., 78, 88
Mayer, S., 62, 96
Mayhew, H., 166
McCabe, D., 55, 58, 177

McCall, M., 329
McFarland, D., 95
McKelvie, S., 2
McLaren, L., 57, 146
McVeigh, R., 96, 107, 116
Mehan, H., 165
Melbin, M., 272
Mendelberg, T., 23
Miles, M., 72
Milgram, S., 201, 202, 204
Mill, J., 120, 124
Mills, C. W., 33, 120
Miringoff, M., 20
Mishler, E, 69, 75
Molotch, H., 265, 294
Moore, J., 225
Morgan, L., 63
Mostyn, B., 21
Mulkay, M., 125, 165
Musick, M., 264
Myers, D., 34

Nietzsche, F., 159
Neuman, W. L., 183, 259
Neuman, W. R., 2
Nunnally, J., 309, 323, 324

Oakley, A., 61
Oesterle, S., 108
Oksenberg, L., 59, 73, 74
Ong, A., 20, 37

Patrick, S., 67
Petersen, M., 219
Peterson, R., 33, 72
Pettit, B., 59
Phillips, D. C., 119, 130, 165
Piliavin, J., 201, 211
Popper, K., 130, 249
Porter, T., 232, 267
Presser, S., 221

Ragin, C., 20, 63, 76, 240, 281
Rampton, S., 14, 34
Rathje, W. L., 3
Reingold, B., 68
Reinharz, S., 76, 158
Ridgeway, C., 264
Risman, R., 159
Rosen, L., 302
Rosenau, P., 161
Rowntree, S., 4
Roy, D., 165
Roy, W., 1
Rubin, H., 36, 75, 225
Rueschenmeyer, D., 86
Rule, J., 166
Runyon, R., 1

Sagarin, E., 197, 225
Sanchez, M. E., 39
Sanders, J., 110
Sartre, J., 159
Saxe, L., 76
Sayer, A., 145, 150, 152, 166
Scarce, R., 213
Schacter, D., 70
Schaeffer, N., 7, 14, 71, 75
Schober, E., 57, 74, 75
Schuman, H., 27, 29, 34, 36, 70, 71, 72, 73, 74, 75
Schutz, A., 139
Schwandt, T., 269
Sewell, W., 149
Shihadeh, E., 71
Silverman, D., 165
Singer, E., 35, 206
Skinner, B. F., 5
Skocpol, T.,
Skog, O., 59
Smart, B., 140, 165
Smith, Calvin, 40
Smith, L., 33
Smith, T., 6, 72, 437
Sniderman, P., 310, 311
Solomon, R., 19, 24, 26, 39
Starr, P., 35
Steensland, B., 287
Stephens, M. E., 11
Stevens, C., 222
Stoecker, R., 44, 45
Strauss, A., 94, 165
Sudman, S., 361, 362

Tarnai, J., 49, 73
Tashakkori, A., 21, 267
Taylor, F., 204, 225
Taylor, S., 350
Thurstone, L., 312, 313, 314, 315, 322, 324
Tonnies, F., 78
Tourangeau, R., 7, 47, 49, 63, 71, 72, 73, 74
Trovato, F., 71
Tuchman, G., 21
Turner, C., 54, 68, 69, 74, 75
Turner, J., 124, 125
Valentine-French, S., 21, 193
Valentino, N., 23

van der Zouwen, J., 63, 65, 74
van Poppel, F., 255
Vidich, A., 211
Villenas, S., 29, 30, 64

Wald, M., 7
Walder, A., 89
Walster, E., 202
Walton, J., 64, 76
Warwick, D., 224, 225
Washington, B., 30, 208, 213, 334
Watson, J., 5
Watters, J., 354
Webb, B., 34
Webb, E., 1
Weber, M., 78, 86, 120, 133, 141, 165, 193
Weinberg, S., 99
Weiss, R., 76, 225
Wentworth, E., 22, 56
Whyte, W., 41, 75, 76
Wilhelm, B., 63
Williams, L., 95
Williams, T., 362
Willis, G., 63, 68
Wittgenstein, L., 159
Wright, E., 34, 42, 76, 88, 89, 120
Wundt, M., 5
Wysong, E., 34, 42

Yammarino, F., 43

Zeisel, H., 25, 48
Zimbardo, P., 201, 202, 224
Zipp, J., 60

KONU DİZİNİ

Sayfa numaralarını izleyen yıldızlar, bir terimin tanımının yerini belirtir.

Açık kodlama, 664, 666
Açık uçlu soru, 415, 456
Açıklama örüntüsü, 527, 528
Açıklayıcı araştırma, 52, 54, 73
Açıklayıcı eleştiri, 147, 148
Ağ kuramı, 106, 107
Akademik dergi makalesi, 18, 33
Akademik özgürlük, 731, 742, 743, 744, 747
Alan analizi, 673, 678, 680, 681, 695, 703
Aldatma, 362, 367, 368, 762
Alternatif hipotez, 244, 245
Amaca yönelik örnekleme, 322, 323, 324, 326, 347, 354
Ampirik 12, 13
Ampirik genelleme 110, 111, 112-115, 618
Ampirik hipotez, 272, 316
Anakronizm, 618, 654
Analitik alan, 679, 680, 703
Analitik hatırlatma notları, 577, 578, 703
Analitik karşılaştırma, 673, 675, 681, 682
Analiz birimleri, 89*, 272, 469, 473, 484, 635
Anlamlı toplumsal eylem, 132, 160
Anlamsal Diferansiyel, 311, 314
Anlatı analizi, 683, 684, 686
Annales ekolü, 614, 615, 616
Anonimlik, 205, 206, 207, 410, 434, 435
Ara değişken, 239, 240
Araçsal bilgi, 48, 49, 50, 73
Araçsal yönelim, 127
Araştırma önerileri çağrısı (RFP), 724
Araştırma sahtekarlığı, 193, 194
Ardışık kuram, 105
Ardışık örnekleme, 326
Ardışık yaklaşma, 676, 677
Argo, 403, 444, 572, 575
Artış ölçümleri, 463, 464
Aşırı genelleme 8, 33
Aşkın perspektif, 139
Atıf, 173
Aykırı olay örnekleme, 325, 326
Ayrım hatası, 718, 720
Ayrıntılandırma paradigması, 525, 526, 527
Ayrışma geçerliği, 285
Azalma ölçümleri, 463, 464

Baconcu yanıltmaca, 616
Bağımlı değişken, 238, 239
Bağımsız değişken, 238, 239
Bağlam etkileri, 424, 425
Bağlamsal eşdeğerlik, 648, 650
Bağlantı tablosu, 513, 515
Bağlantılı kod temizleme, 500
Bağlantılı soru, 394
Basit rastlantısal örneklem, 331, 332
Bastıran değişken örüntüsü, 527, 528
Baş araştırmacı (PI), 724
Batı kültürel yanlılığı, 643
Belirleme örüntüsü, 527, 528
Betimleyici istatistikler, 530
Bilgilendirerek alınan onay, 201, 202, 760, 761
Bilgisayar destekli telefonla görüşme (CATI), 435, 437
Bilimsel hırsızlık, 711
Bilimsel topluluğun normları 15, 16, 33
Bilimsel topluluk 11, 14, 15, 33
Bilimsel tutum 17, 19, 33
Bilimsel yanıltma, 193, 194, 209, 766
Bilimsel yöntem 13, 16, 17, 19, 33
Bilişsel görüşme, 452, 453
Birden çok gösterge, 278-285, 296, 395, 669
Birinci düzeyde yorumlama, 237
Birincil kaynaklar, 620, 621
Birlikte geçerlik, 283, 284*
Bogardus toplumsal uzaklık ölçeği, 309*, 311, 312
Boş kutular, 677
Brikolaj, 232, 235
Büyüklükle orantılı olasılık (BOO), 342, 343, 345, 347
Büyütme merceği, 720

Camelot Projesi, 730, 748
Çapraz tablolama, 509, 513
Çapraz tasarım, 205, 206
Çarpık dağılım, 503
Çıkarımı ayırma, 577, 578
Çıkarımsal (vardamlı) istatistik, 509, 529, 530, 531
Çıkıntı, 672
Çift değişkenli istatistik, 507, 508

Çift taraflı gizli deney, 383, 384
Çift teminatlı soru, 405
Çift-teminatlı hipotez, 245
Çiziktirilmiş notlar, 573, 574, 575

Değerden bağımsız bilim, 128
Değerlendirme araştırması, 40, 42, 44, 73
Değişim aralığı, 12, 13, 16, 19, 30, 47
Değişken200, 202, 207-10, 214, 215, 216, 243, 244, 253, 264, 266, 269, 274, 276, 277, 300
Denekler 365, 366
Deney grubu, 367, 368, 370, 374, 389
Deney tasarımı, 369, 370, 389
Deney yapanın beklentisi, 382
Deneysel araştırma, 64, 67, 73, 357-359, 364-387
Determinizm, 127, 132, 138, 149, 164
Dış eleştiri, 293
Dış geçerlik, 295
Dışaçekim, 150, 151, 155, 164
Dikkat çekmeyen ölçümler, 69
Direnenler, 80, 154
Diyalektik, 144, 147, 154-6, 160, 164
Doğrudan giriş yöntemi, 477, 499, 519
Doğrudan gözlem notları, 12, 64, 73, 146, 271, 272, 282, 358
Doğrusal ilişki, 493, 500, 519
Doğrusal olmayan araştırma yolu, 23, 229
Düşünümsel bilgi 49, 50, 73
Düşünümsel-diyalektik yönelim

Eğriçizgisel ilişki, 493, 501, 519
Ekolojik geçerlik, 293
Ekolojik yanılgı, 254-6, 261, 266-7, 293
Eleveren, 217-8, 223
Endeks, 268, 285, 299, 301-7, 310-1, 312, 318, 322, 323
Erken bitirme, 9, 33
Eşdeğerlik güvenilirliği, 283, 284, 288, 291, 322
Eşit aralıklı düzeyde ölçüm, 481, 482, 485, 491, 494, 496, 499, 502, 506, 510
Etik yasası, 196, 199, 215, 216, 223
Etkileşim etkisi, 91, 251
Etnografya, 37
Etnometodoloji, 134, 142
Evren, 16-8, 86, 125, 235, 264, 266, 277, 333
Eylem araştırması, 42-4, 50, 75

Formel kuram, 97, 113, 115, 118

Geçiciler, 391, 392, 430, 431
Gerçekçi yönelim, 146, 149, 164, 166, 209
Gereksinim değerlendirmesi, 367, 380
Getiriye dikkat çekme kuramı, 406, 431
Gizlilik, 204, 206, 210, 211, 212, 216, 221, 223, 224
Gözden geçirme, 372, 374, 403, 423
Guttman ölçeklendirme endeksi, 318-20, 324
Gündelik gerçekçilik, 392, 393, 394, 401
Güven aralıkları, 341, 358, 360, 361

Hale etkisi 9, 33
Hedef nüfus, 334, 335, 336, 353, 361
Hipotez, 19, 21, 23, 27, 56, 57, 90, 91, 93, 106, 115, 117, 238, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 260, 261, 267, 322
Hipotezi yanlışlama mantığı, 399, 400
Histogram, 481, 519
Huni dizilişi, 398, 431
I. Tip hata, 473, 516, 517, 519, 520
II. Tip hata, 473, 516, 517, 519, 520

İç tutarlılık, 380
İçerik analizi, 439, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 449, 451, 455, 459, 471
İdeal tip, 161, 169, 242
İdeoloji, 13, 25, 29, 56, 79, 80, 96, 113-5, 271, 302, 307
İdiyografik, 139, 143, 144
İfade etkileri, 385, 388, 389, 392, 394, 395, 404, 410, 414, 423, 424, 434
İkinci düzeyde yorumlama, 242
İkincil kaynaklar, 69, 206
İlinti, 100, 102, 103, 107, 258
İlişkisel konum, 149, 155
İnceleme araştırması, 63, 64, 75, 76, 280
İradecilik, 123, 126, 138, 149, 150
İradeye bağlı onay ilkesi, 138, 149, 207
İsimsiz değerlendirme 18, 33
İstatistik, 3, 7, 12, 22, 25, 26, 29, 68, 69, 70, 73, 258, 267, 297, 339, 341, 356, 358, 360
İşlemsel tanım, 275, 276, 277, 287, 296, 335
İşlevsel kuram, 108, 111, 115, 124, 228, 253, 254, 273
İtibar yanlılığı, 367, 373, 374, 375

Kabul edilebilir ehliyetsiz, 383, 397
Kapalı uçlu soru, 386, 387, 389, 412, 418, 419, 431
Kapsam geçerliği, 288, 289, 301, 312, 322
Kapsayıcı özellikler, 113, 128, 301, 322, 343,
Kapsayıcı yasa modeli, 124, 128, 164
Kararlılık güvenilirliği, 282, 283, 291
Karşılıklı dışlayıcı özellikler, 300, 301, 322, 343
Kartopu örnekleme, 325, 330, 331, 354, 355, 361
Katmanlı örnekleme, 345
Kavram kümesi, 118
Kavram sınıflandırması, 86, 88
Kavramlaştırma, 321, 322 358, 360,
Kavramsal hipotez, 277, 322
Kavramsal tanım, 272, 273, 275, 276, 277, 278, 279,

286, 288, 321, 322
Kendi sözleriyle aktarma, 30, 31
Kesikli değişkenler, 296, 297, 298, 322
Kesitsel araştırma, 36, 37, 57, 58, 61, 63, 74, 75, 101
Kestirimsel geçerlik, 288, 289, 290, 291
Kısmen açık soru, 367, 389, 431
Kısmi tablolar, 505, 506, 507, 508, 509, 520
Klasik deney tasarımı, 376, 377, 378, 379, 381, 386, 398, 400, 401
Kodlama prosedürü, 386, 388
Kodlama sistemi,. 447
Kodlayıcılar arası güvenilirlik, 284
Kontrol değişkeni, 370
Kontrol grubu, 67, 210
Kotalı örnekleme, 325, 327, 328, 354, 361
Kriter geçerliği, 40, 131, 109, 170, 288, 289, 321, 323, 327, 355
Kritik deney, 247, 248, 266
Kuramsal açıklama, 37, 81, 88, 91, 97, 98, 99, 108, 112, 118, 152, 234, 245, 278
Kuramsal çerçeve, 113, 114, 115, 116, 119, 186, 273
Kuramsal kavram, 83, 85, 91, 93, 94, 119
Kuramsal örnekleme, 325, 333, 361
Kurumsal değerlendirme kurulu (IRB), 87, 170, 206, 214, 215, 223
Kuşak çalışması, 62, 63, 75
Kültürel bağlam araştırması, 158
Küme örnekleme, 346, 347, 348, 349, 351, 352, 355, 360, 361, 362

Laboratuvar deneyi, 364, 367, 395, 400, 401
Latin kare tasarımı, 380, 386, 400
Likert ölçeği, 230, 308, 309, 310, 311, 312, 321, 324

Makro düzeyde kuram, 64, 92, 94, 95, 96, 115, 116, 119, 255, 256, 257
Maliyet-yarar analizi, 42, 47, 48, 49, 75
Marjinaller, 73, 110, 113, 188, 306, 324, 332
Matrisli soru, 400, 401, 430
Medyan (ortanca), 7, 57, 269
Mekanik insan modeli, 126, 127, 164
Meta-analiz, 169, 170, 223
Metin, 13, 26, 122, 124, 134, 139, 177, 193, 194, 195, 267
Mezo düzeyde kuram, 92, 94, 96, 97, 116, 119
Mikro düzeyde kuram, 92, 94, 95, 96, 115, 116, 145, 257

Naif varsayım modeli, 117, 207
Nedensel açıklama, 99, 105, 107, 118, 125, 133, 226, 229, 263
Nedensel hipotez, 246
Nedensel yasalar, 122, 125, 127, 128, 139, 152, 164, 358
Negatif ilişki, 103, 106, 118
Nirengi, 227, 228, 266
Nomotetik, 128, 132, 144, 164
Normal dağılım, 313
Nüremberg yasası, 215, 223

Odak grubu, 330
Olası kod temizleme, 478, 479
Olgunlaşma etkisi, 82, 115, 118, 124
Olumsuz örnek olay yöntemi, 56
Oran düzeyinde ölçüm, 297, 298, 300, 300, 301, 312, 321
Orta erimli kuram, 93, 113, 115, 116, 118
Ortak değişkenlik, 488, 490, 491, 499, 519, 520
Ortalama, 7, 31, 48, 49, 64, 195, 210, 212, 218, 219, 255, 269, 295, 300, 303, 306, 314, 315, 328, 351, 351, 360

Ödenek sağlama, 19, 198
Ölçek, 28, 39, 64, 78, 88, 95, 116, 131, 254, 256, 257, 258, 284, 289, 300, 307, 309, 312
Ölçüm düzeyleri, 268, 296, 297, 298, 299, 300
Ölçüm geçerliği, 287, 288, 291
Ölçüm güvenilirliği, 294, 295
Önerme, 30, 90, 91, 93, 105, 115, 116, 118, 139, 245, 256, 261, 262
Öntest, 10-9, 22-6, 27, 38
Örnek olay belirleme,22, 71, 209, 226, 237, 240, 281, 322, 329
Örnek olay inceleme araştırması, 37, 62-4, 75, 76, 170
Örneklem, 333, 355
Örnekleme aralığı, 325, 328, 332, 342, 343, 346, 355, 360, 361,
Örnekleme çerçevesi, 325, 333-8, 342, 343, 346, 347, 352, 353, 355, 356, 358, 360, 362
Örnekleme dağılımı, 339, 340, 341, 361
Örnekleme oranı, 334, 342, 343, 353, 356, 357, 361
Örnekleme unsuru, 333, 337, 346, 349, 350, 353, 361
Özcü yönelim, 125, 136, 164
Özel nüfus, 208, 223
Özellikler, 9, 10, 12, 18, 20, 28, 44, 58, 62-4, 69, 74, 80, 82, 86, 87, 89, 90, 97, 122, 125, 141, 142, 147, 148, 160, 163, 169, 201, 211, 297, 298, 301, 306, 312, 318, 322, 327, 328, 301, 333, 341, 353, 358

Panel çalışması, 59, 60, 62, 75, 108, 211
Paradigma, 23, 115, 122, 123, 164, 165
Parametre, 181, 335, 337, 338, 339, 341, 343, 358, 360-1
Paravanlar, 5
Plasebo, 209-10
Pozitif ilişki, 103, 106, 118
Pozitivist sosyal bilim (PSB), 42, 94, 122, 123-5, 127-32, 135, 138, 141, 144, 153, 214
Praksis, 152, 154, 155
Pratik yönelim, 140, 142, 143, 154, 160, 164

Rastlantısal atama, 363, 365, 368, 401

Rastlantısal örneklem, 68, 56, 230
Rastlantısal sayı tablosu, 337-9, 342, 355, 361

Saha araştırması, 41, 45, 67, 68, 71, 73, 75, 95, 134, 144, 154, 164, 167, 173, 201, 204-8, 210, 211, 228,232, 240, 265, 279, 328, 333, 353
Saha deneyi, 201, 210
Sahte bilim 12, 13, 33
Sahtelik, 258, 259, 260, 261, 266
Sansür, 16
Seçici gözlem 7, 9, 33
Seçici kodlama, 7, 9, 33, 42, 80
Seçim yanlılığı, 458
Serpme diyagram, 473, 490, 491, 493, 494, 499, 501, 519, 520
Sıfır hipotezi, 248-50, 266
Sıklık dağılımı, 479, 481-3, 487, 495, 496, 502, 507, 519, 520
Sıklık poligonu, 481, 483, 519
Sınıflandırma düzeyinde ölçüm, 297-9, 322
Sınırlı özerklik, 149, 155, 164
Sıra etkileri, 396, 397, 430
Sıralama düzeyinde ölçüm, 297, 298, 300, 309, 312, 322
Sistematik örnekleme, 342, 343, 355, 360, 361
Sontest, 372, 374-81, 384, 385, 388, 389, 400
Sonuncu etkisi, 36, 50, 183
Soyutlama düzeyi, 78, 139, 301, 302
Sözleşmeli araştırma, 51, 52, 219, 223
Standart sapma, 484-88, 494, 499, 519
Standartlaştırma, 72, 102, 218, 229, 230, 232, 238, 263, 268, 275, 305-8, 321-2
Statik grup karşılaştırması tasarımı, 152, 162, 163
Sürekli değişkenler, 158, 163, 296, 297, 298, 322
Şeyleştirme, 149, 155, 164

Tablo birimi, 501, 519
Tablonun gövdesi, 501, 512, 519
Talep özelliği, 390, 393-5, 401
Tam filtreli soru, 376, 391, 392, 430
Tanımlayıcı araştırma, 53
Tarama araştırması , 68, 69, 75, 76, 167, 210, 211, 308-9
Tarih etkileri, 380, 387, 394, 401-2
Tasarım simgelenimi, 226, 242
Tedavi, 5, 6, 12, 49, 53, 195, 200, 206, 209-1-, 237
Tedavinin yayılması, 209, 210
Tek boyutluluk, 86, 301-2, 322
Tek değişkenli istatistikler, 473, 479, 488, 494, 519
Teknokratik perspektif, 130-2, 156, 164, 166
Tek seferde örnek olay tasarımı, 370
Telafi davranışı, 390, 394, 401
Teleoloji, 253, 254, 261, 266
Teleskoplama, 129, 270
Temel araştırma, 38-9, 41, 50-2, 75
Temellendirilmiş kuram, 93-5, 118, 226, 232, 238, 239, 263, 265, 333
Temsil güvenilirliği, 283
Tepkisellik, 69
Tepkisiz araştırma, 37, 39, 68,69, 75
Test etme etkisi, 286
Thurstone ölçeklendirmesi, 312-5, 322, 324
Tipoloji, 87-9, 118
Toplumsal araştırma 20, 23, 31-33
Toplumsal etki belirleme, 37, 41, 42, 45, 46, 75, 76
Toplumsal kuram 11, 13, 21, 76, 77-79, 87-93, 111-115
Totoloji, 251, 261, 266
Tözel kuram, 92, 97, 113-6, 118, 186, 189, 226, 276
Tutumluluk, 79, 118, 245
Tümdengelimci yön, 90, 92-4, 99, 115-9, 125, 128, 132, 139-40, 150, 152, 160, 226, 228, 263, 269, 271, 277
Tümevarımcı yön, 63, 92-5, 115, 118-9, 139, 143, 150, 226, 238, 263, 269, 321

Uyarlama, 316
Uygulamada mantık, 229, 230, 266
Uygulamalı araştırma, 36, 38, 39, 40-4, 46, 50-2
Uyum kuralları, 276, 277, 287, 322, 323
Uyuşma geçerliği, 288, 290-1, 301-2, 322
Uzun dönemli araştırma, 57-60, 62-3, 75
Üçüncü düzeyde yorumlama, 242, 266-7

Varsayım, 77, 80-2, 114, 116, 119, 155
Veriler, 22-30, 33, 64-70

Yanıt eğilimi, 310, 312, 322
Yanlış bilinç, 150, 151, 164
Yapı geçerliği, 290, 322, 323
Yapısal açıklama, 107-9, 111, 119
Yararsız bilim 12, 13, 14
Yeniden oluşturulmuş mantık, 226, 229, 230, 266
Yeterlilik koyutu, 140, 141, 164
Yineleme örüntüsü, 33, 36, 37, 48
Yola bağımlılık, 74
Yorumbilgisi (hermenötik), 133, 134, 164
Yorumlama örüntüsü, 95, 140, 148, 188, 226, 242, 266
Yorumlayıcı açıklama,112, 113
Yorumlayıcı sosyal bilim (YSB), 133, 134, 142, 143, 159, 164
Yüzdelik değer, 482, 484, 485, 520

Zaman bütçesi taraması, 412, 413
Zaman dizisi araştırması, 37, 58, 59, 75
z-değeri, 505, 506-508, 520